

JOSEPH CONRAD

LORD JIM

Çeviri: ERHUN YÜCESOY

♥can

Lord Jim, Joseph Conrad

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2015, İstanbul

E-kitap 1. sürüm Eylül 2015, İstanbul

Mayıs 2015 tarihli 1. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Seçkin Selvi

Düzeltili: Aylin Samancı, Burçak Karabağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

ISBN 978-975-07-2763-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

JOSEPH CONRAD

LORD JIM

ROMAN

İngilizce aslından çeviren
Erhun Yücesoy

Joseph Conrad'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Üç Deniz Öyküsü, 2010

Karanlığın Yüreği, 2011

Narcissus'un Zencisi, 2013

Muhbir, 2014

JOSEPH CONRAD, vatansever ve soylu bir ailenin çocuğu olarak 1857'de Polonya'da doğdu. Babası politik oyunlar yazan bir aydındı. Polonya'daki 1863-1864 Ocak Ayaklanması'nın liderlerinden olduğu için sürgüne gönderildi. Sürgün sırasında eği ve kendisi ölünce, on bir yaşında yetim kalan Conrad, dayısının yanında büyüdü. On altı yaşında Marsilya'ya giden Conrad denizci oldu ve deneyimlerini eserlerine aktardı. Denizle iç içe olan yapıtlarında insan ruhunun, görev ve onur duygularıyla hesaplaşmasını dile getirdi. En önemli yapıtları arasında, *Karanlığın Yüreği*, *Lord Jim*, *Nostramo*, *Gizli Ajan*, *Batı Gözüyle*, *Talih*, *Zafer*, *Gölge Hattı*, *Maceralar Beldesi* sayılabilir. *The Mirror of the Sea*, *Memories and Impressions* (Denize Tutulan Ayna: Anılar ve İzlenimler), *Notes on my Books* (Kitapların Üzerine Notlar), *Last Essays* (Son Denemeler) adında anı ve deneme kitapları vardır.

ERHUN YÜCESOY, 1969'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kıbrıs'ta İngiliz Koleji'nde tamamladı. 1992'de Bilkent Üniversitesi İşletme Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli bankalarda kurumsal bankacılık alanında çalıştı. Bankacılığın ardından emtia ithalatı yapan şirketlerde finansman ve ithalat direktörlüğü görevlerini yürüttü. Tıp, evrim biyolojisi, sosyoloji, tarih, liderlik kuramları, moda felsefesi, edebiyat gibi farklı alanlarda on kitabı Türkçeye çeviren Yücesoy halen serbest dış ticaret danışmanlığı yapmaktadır.

“Kuşkusuz bir başkası fikirlerime inandığı
anda,
sayısız taraftar kazanırım.”

NOVALIS

Boyu bir seksen civarındaydı ve güçlü kuvvetli bir yapısı vardı; başı önde, omuzları hafif kambur, adeta bir boğanınki gibi alttan alttan, sabit bakan gözlerle doğrudan insanın üzerine hücum eder gibi yürürdü. Derinden gelen gür bir sese sahipti ve görüşlerini ortaya koyarken kendine pek güvenen, kararlı ve inatçı bir tavrı asla saldırganlaşmadan sergiliyordu. Bu tavırları sanki bir mecburiyetten kaynaklanıyordu ve özgüvenini karşısındaki diğer insanlar kadar kendine de ispatlamak ister gibiydi. Üstü başı düzenli ve pırıl pırıldı; şapkasından ayakkabısına lekesiz, tertemiz ve bembeyaz kıyafetlerle gezerdi. Bir gemi levazımat mağazasının simsarı olarak hayatını kazandığı çeşitli Doğu limanlarında tanınmış ve sevilen biriydi.

Bir simsarın herhangi bir konuda sınav geçmesine gerek yoktur ama bir kavram olarak bu işi anlaması ve uygulayabilme becerisine sahip olması gerekir. Yaptığı iş, bir yelkenliyle, istimbotla ya da kürek çekerek demirlemek üzere olan herhangi bir gemiye rekabet ettiği diğer simsarlardan önce ulaşmak, geminin kaptanını neşeyle selamlayıp levazımatçının kartvizitini zorla da olsa eline tutuşturmak ve kaptanın karaya ilk çıkışının ardından onu kararlılıkla ama yapışkan bir satıcı gibi gösterişe kaçmadan büyük bir mağarayı andıran ve gemide yenilip içilen erzakla dolu geniş bir dükkâna yönlendirmekten ibarettir; yine bu dükkânda, halat ve kordonlar için zincir kancasından tutun da, kış tarafa oyulmuş harfleri süsleyen altın varaklara kadar gemileri deniz seferlerine dayanıklı kılmak ve güzelleştirmek için satılan her türlü malzemeyi bulabilirsiniz; kaptanların, daha önce asla görmedikleri levazımatçılar tarafından bir kardeş gibi karşılandıkları bir yerdir burası. İçeride serin ve ferah bir salon, rahat koltuklar, içkiler, purolar, yazı takımları, liman kural ve düzenlemelerini içeren belgenin bir kopyası ve üç aylık deniz yolculuğunun denizcinin yüreğinde biriktirdiği tuzu eritip akıtan sıcak bir karşılama vardır. Bu şekilde kurulan bağ, gemi limanda durdukça simsarın günlük ziyaretleriyle sürdürülür. Simsarı kaptan için bir arkadaş gibi vefalı ve bir oğul gibi nazik ve özenli, Eyüp Peygamber'in sabrına¹, bir kadının özverili sadakatine ve yakın bir dostun keyif ve neşesine sahip olmalıdır. Fatura daha sonra gemiye gönderilir. Bu güzel ve insani bir meslektir. Dolayısıyla iyi bir simsara nadir rastlanır. Şayet soyut düşünme becerisine sahip bir simsarı ayrıca geçmişte denizcilik eğitimi de almışsa, işvereni için çok değerlidir ve bir ölçüde kaprislerine katlanılır. Jim her zaman iyi bir ücret almış ve bir iblisin sadakatini bile satın alacak kadar çok müsamaha görmüş, gönlü hoş tutulmuştu. Buna rağmen vefasız ve nankörce işini bırakıp birdenbire çekip gitmişti. İşverenlerine göre Jim'in ortaya koyduğu bahaneler kesinlikle yetersizdi. Jim'in arkasından, "Lanet olası budala!" dediler. Jim'in aşırı duyarlılığına getirdikleri eleştiri buydu.

Deniz kıyısında ticaret yapan beyaz adamlar ve gemilerin kaptanları onu sadece Jim olarak biliyorlardı. Elbette bir başka ismi daha vardı ama Jim bunun telaffuz edilmesinden rahatsız oluyordu. Bir süzgeç kadar çok deliği olan bu gizli kimliğin bir kişiliği değil bir gerçeği gizlemesi amaçlanıyordu. Gerçek, gizli kimliği delip geçtiğinde ise, o sırada bulunduğu limanı birden terk edip genellikle daha doğuda bir limana gidiyordu Jim. Limanlardan vazgeçemiyordu; çünkü o, denizden sürgün edilmiş bir denizciydi ve soyut düşünme becerisi bir simsarın işinden başka bir meslekte fayda sağlamıyordu. Jim doğruya,

yükselen güneşe doğru kaçtıkça gerçek de onu kayıtsızca ama kaçınılmaz surette takip ediyordu. Böylece yıllar içerisinde birbiri ardına Bombay, Kalküta, Yangon, Penang ve Batavia'daki² limanlarda tanınan bir sima oldu ve bu durakların her birinde sadece simsar Jim olarak anıldı. Daha sonra, katlanılmaz gerçeğe yönelik keskin algısı Jim'i güzelim limanlardan ve beyaz adamlardan temelli uzaklaştırıp balta girmemiş ormanlara kadar sürükleyince, acınacak durumdaki yeteneğini gizlemeyi tercih ettiği orman köyündeki Malay yerlileri takma adının tek hecesine bir kelime eklediler ve ona Tuan³ Jim diye hitap ettiler: bir diğer deyişle Lord Jim.

Jim bir papaz evinde yetişmişti. Seçkin ticari gemilerin birçok kaptanı da bu dindar ve huzurlu evlerden çıkmıştır. Jim'in babasının bilinmeze dair kesin kanaat ve görüşü, şaşmaz bir ilahî takdir sayesinde malikâneelerde yaşayanların huzurunu bozmadan kulübe ve kır evlerindeki insanların doğruculuklarını savunan cinstendi. Karman çorman yaprakların kamufle ettiği bir tepe üzerinde göze çarpan küçük kilise, yosun tutmuş bir kayanın griliğine sahipti. Kilise yüzyıllardır oradaydı ama etraftaki ağaçlar muhtemelen ilk taşın getirilip yerleştirilmesini hatırlıyorlardı. Alt katta, papazın konutu çimenliklerin, çiçekliklerin ve köknar ağaçlarının ortasında sıcak renkler saçarak parlıyordu. Arka tarafta bir meyve bahçesi, sol tarafa doğru taşla döşenmiş bir ahır alanı vardı ve seraların eğimli camları tuğlalarla örülü bir duvar boyunca tutturulmuştu. Aile nesiller boyunca bu yaşam tarzını benimsemişti; fakat beş erkek çocuktan biri olan Jim, tatilde okuduğu bir dizi macera kitabının ardından denize karşı duyduğu eğilim ortaya çıkınca derhal "deniz ticaret filosuna subay yetiştirmek için bordasında eğitim veren gemilerden birine" gönderildi.

Jim orada biraz trigonometri ve babafingo serenlerinin direklerle nasıl çaprazlama geçirileceğini öğrendi. Genelde sevilen biriydi. Dümen tutma ve gemi idaresinde üçüncü sırayı almış ve filikaların başkükreçisi olmuştu. Serinkanlı ve mükemmel fiziğe sahip biri olarak gemi direklerinin tepesinde çok becerikliydi. Görev yeri pruvadaydı ve sık sık oradan aşağıya, nehrin kahverengi akıntılarının ortadan böldüğü, insana huzur veren çatı yığınlarına, kaderinde tehlikelerin ortasında sivrilmek olan bir adamın kibiriyle bakarken, civardaki düzlüklerin eteklerine kurulmuş fabrikaların kirli gökyüzüne dik uzanan, her biri bir kurşunkalem gibi ince uzun bacaları bir volkan gibi havaya dumanlar püskürtürlerdi. Jim suya açılan büyük gemileri, sürekli hareket halindeki geniş direkli vapurları, durduğu yerin çok aşağılarında seyreden küçük tekneleri izler, uzaklardaki denizin belli belirsiz ihtişamına bakarak macera dünyasında hareketli bir yaşam sürmeyi umut ederdi.

Alt güvertede iki yüz sesin yarattığı velvele ve karmaşa içinde Jim kendini unuttur ve okuduğu o macera kitaplarındaki deniz hayatını zihninde yaşardı. Batan gemilerdeki insanları kurtardığını, kasırga sırasında direkleri kestiğini, dalgaların arasında dümdüz yüzdüğünü; ya da bir deniz kazazedesi olarak açlıktan ölmek için kabuklu deniz hayvanları ararken açık mercan kayalıklarının üzerinde yarı çıplak, yalınayak yürüdüğünü hayal ederdi. Tropik sahillerde vahşilerle karşılaşılıyor, açık denizlerde çıkan isyanları bastırıyor ve okyanusun ortasındaki küçük bir teknede umudunu yitirmiş adamları yüreklendiriyordu. Her zaman göreve bağlılığın bir timsaliydi ve bir roman kahramanı kadar gözü kara ve azimliydi.

"Bir şeyler oluyor. Çabuk, buraya gelin!"

Jim ayağa fırladı. Genç subay adayları, merdivenlerden yukarı tırmanıyorlardı.

Yukarıdaki telaşlı koşuşturma ve bağırsı çağrışı işitilebiliyordu. Jim, lombar ağzından geçince adeta şaşkına dönmüş vaziyette kımıldamadan durdu.

Bir kış günüydü ve akşam karanlığı çökmüştü. Fırtına öğlenden bu yana yeniden azmış, nehirdaki trafiğı durdurmuş ve şimdi de denizin üzerinde ateş eden büyük topların bombardımanı gibi aralıklı patlamalarla gürleyen bir kasırganın gücüyle esmeye başlamıştı. Rüzgârın etkisiyle meyilli, fiske vururcasına sicim gibi yağan yağmur dindi ve Jim'in gözüne ara sıra tehditkâr bir biçimde döne yuvarlana gelen akıntılar, kıyı boyunca çalkalanıp sallanan küçük tekne, ilerleyen siste hareketsiz duran binalar, ağır ağır yalpalayan, demirlemiş geniş feribotlar, bir aşağı bir yukarı kalkarak sıçrayan dalgaların serpintileri altında sulara boğulan muazzam büyüklükteki iskele platformları ilişti. Bir sonraki şiddetli rüzgâr sanki tüm bunları uçurmuş gibiydi. Hava dört bir yana uçuşan suyla doluydu. Fırtına kötü niyetliydi; rüzgârın keskin çıgılığında, yeryüzü ve gökyüzünün şiddetli ve acımasız kargaşasında sanki Jim'e yönelmiş öfkeli bir ciddiyet vardı ve Jim tüm bunlar karşısında korku ve şaşkınlık içerisinde nefesini tutmuştu. Kıpırdamadan durdu. Sanki kendi etrafında dönüyormuş gibi hisetti.

Gençler itişe kakışa hızla yanından geçerken Jim'e çarpmışlardı. "Filikalara binin!" Limana sığınmak için yaklaşan bir sahil gemisi, demirlemiş vaziyetteki bir yelkenliyi ezip geçmişti ve gemideki eğitimlerden biri kazayı görmüştü. Bir grup genç öğrenci küpeştelere tırmanıp sandal vincinin etrafında toplandılar. "Hemen ötemizde çarpışma oldu. Mr. Symons gördü." Yine bir itiş kakış sırasında Jim tökezleyip mizana direğine doğru yalpaladı ve bir halata tutundu. Palamar yerine demirlemiş yaşlı eğitim gemisi baştan aşağı titreyerek pruva tarafından rüzgâra doğru eğildi ve yetersiz donanımı, derinlerden gelen bir uğultuyla denizde geçen gençliğinin tınısız şarkısını mırıldandı. "Filikayı indirin!" Jim sandalın dolduğunu gördü, hızla küpeşteden aşağıya indi ve sandalın arkasından seğırtti. Suyu çarpma sesi duydu. "Hadi kımıldayın; makaranın etrafını boşaltın!" Jim eğilip baktı. Nehir köpüklü çizgiler halinde, kaynayan bir süt gibi dolup taşarak akıyordu. Gelgit akıntısının ve rüzgârın büyüüne kapılmış filikanın bir an için doğru istikamette yol alıp ardından geminin bordası yönünde sallanıp çalkalandığını çöken akşam karanlığında görmek mümkündü. Filikadan bağırarak birinin sesi belli belirsiz Jim'in kulağına çalındı: "Asılın küreklere sizi enikler, eğer birilerini kurtarmak istiyorsanız asılın küreklere!" Ve birden filika baş tarafını yukarıya kaldırdı; küreklere havada, gelen bir dalganın üzerinden sıçrayarak rüzgârın ve akıntının büyüünü bozdu.

Jim omzunun sıkıca kavrandığını hissetti. "Çok geç delikanlı." Geminin kaptanı, gemiden atlama noktasına gelmiş gibi görünen o genci dizginlercesine elini omzuna koymuştu; Jim, gözlerinde yenilginin farkında olduğunu belli eden ıstıraplı bir ifadeyle başını kaldırıp baktı. Kaptan da anlayışlı ve sevecen bakışlarla tebessüm etti. "Artık bir dahaki sefere. Bu sana zeki olmayı öğretecek."

Tiz, kulak tırmalayıcı seslerin tezahüratı filikayı karşıladı. Sandal, içi yarıya kadar su dolu vaziyette dans eder gibi sallana yalpalaya geri geldi; bitip tükenmiş iki adam taban tahtasının üzerinde biriken suyun içinde sağa sola savruluyordu. Jim, rüzgârın ve denizin yarattığı kargaşa ve tehlikeyi şimdi çok küçümsüyor ve bu tehlikenin etkisizliği karşısında yaşadığı korku ve şaşkınlıktan ötürü giderek artan bir pişmanlık duyuyordu. Akli şimdi başına gelmişti. Sanki fırtına asla umurunda değildi. O daha büyük tehlikelere göğüs

gerebilirdi. Bunu herkesten iyi yapabilirdi. Zerre kadar korkusu kalmamıştı. Yine de Jim, o akşam bir kenara çekilip kara kara düşünürken, filikanın iri ve gri gözlü kız güzeli kürekçisi alt güvertenin kahramanı olmuştu. Heves ve merak içinde soru soranlar kürekçinin etrafında toplandı. O da anlattı: “Kafasının inip çıkararak hareket ettiğini gördüm ve filika kancamı hızla suya batırdım. Kancanın ucu kısa pantolonuna takıldı ve neredeyse suya yuvarlanacağımı düşündüğüm bir anda ihtiyar Symons dümen yekesini bırakıp beni bacaklarımdan sıkıca yakaladı. Tekne neredeyse su dolup batıyordu. İhtiyar Symons iyi bir adam. Bize karşı aksi davranması umurumda değil. Beni bacaklarımdan tutarken bir yandan da bana sürekli küfretti fakat bu sadece filika kancasına tutunmamı kendince ifade etmesinin bir biçimiydi. İhtiyar Symons çok kolay telaşa kapılan biri, öyle değil mi? Yok, o ufak tefek sarışın adam değil, sakallı iriyarı olan. Onu içeri çektüğümüzde, ‘Ah, bacağım! Ah bacağım!’ diye inledi ve gözlerini devirdi. O kadar iri bir adamın bir kız gibi bayıldığını düşünsenize. Aranızdan biri bir filika kancasının ucunun dürtmesiyle bayılır mıydı? Şahsen ben bayılmazdım.” Kürekçi, yanında taşıdığı filika kancasını gösterip, “Bacağına şu kadar girdi,” diye anlatarak heyecan yarattı. “Hayır, sersem! Onu tutan eti değil, kısa pantolonuydu. Epey kan aktı tabii.”

Jim, bunun acınası bir kendini beğenmişlik ve gösteriş budalalığı olduğunu düşündü. Fırtına en az saldığı dehşet kadar sahte bir kahramanlığın ortaya çıkmasına hizmet etmişti. Jim yeryüzü ve gökyüzünün acımasız kargaşasının onu gafil avlamasına ve bol bol hazırlık yapmayı haksızca engelleyip ancak kıl payı kurtulmaya imkân tanımasına öfkelenmişti. Yoksa filikaya binmediği için gayet memnundu; zira önemsiz bir başarı fayda getirmişti. Jim bilgi dağarcığını, işi yapanlardan daha çok geliştirmişti. Bütün adamlar korkup sakındığında, rüzgârın ve denizlerin sahte tehdidiyle tek başına nasıl başa çıkacağını bir tek o bilecekti; bu konuda kendinden emindi. Akli başına gelmişti. Bu rezilliğe, hissizce ve soğukkanlıkla bakıyordu. İçinde zerre kadar duygu yoktu ve göze çarpmadan, şamatacı gençlerden uzakta, bu sersemletici olayın etkisiyle ve son tahlilde macera yaşama hırsından ve bir anlamda çok yönlü cesaretinden bir kez daha emin olmasıyla birlikte büyük bir coşku yaşadı.

1. Kutsal kitaplarda bahsi geçen Eyüp Peygamber (İncil’de ve orijinal metinde Job diye geçer) efsaneye göre hiç yakınmadan bir dizi zorlu sıkıntılara büyük bir tahammül göstermiş ve sabrı dillere destan olmuştur. (Ç.N.)

2. Jim hep doğuya doğru giderek, İngiliz İmparatorluğu’nun başlıca Uzakdoğu limanları ve ticari liman kentlerinin yanı sıra, Hollanda Doğu Hint Adaları’nın başkenti ve ticari merkezi Batavia’da da (günümüzde Jakarta, Endonezya) bulunur. (Ç.N.)

3. Malay dilinde, yerli ya da Avrupalı, yüksek statüdeki insanlara hitap ederken kullanılan “efendim” ya da “bayım” anlamında bir kelime. Malaylar bu ifadeyi soyadından çok şahsın ilk ismiyle birlikte kullanır. (Ç.N.)

İki yıllık eğitimin ardından Jim denize açıldı ve kurduğu hayallerden aşına olduğu bölgelere seyahat ettiğinde buraların garip bir biçimde maceradan yoksun yerler olduğunu gördü. Birçok yolculuk yaptı. Gökyüzü ve su arasındaki büyülü mevcudiyetin tekdüzeliğinin farkındaydı: İnsanların eleştirisine, denizin zorlu taleplerine ve ekmek parası için –aslında işe karşı kusursuz bir bağlılık geliştirmekten başka bir ödülü olmayan– günlük görevlerin sıradanlaşan zorluğuna katlanmak zorundaydı. Jim, bu ödülü elde edemiyordu. Buna karşın geri de dönemiyordu çünkü denizdeki yaşamdan daha baştan çıkarıcı, insanın aklını başına getirip daha fazla gözünü açan ve kendine daha çok esir eden bir şey yoktu. Üstelik beklentileri de olumluydu. Jim kibar, istikrarlı, yumuşak başlı bir subaydı ve görevlerini her ayrıntısıyla biliyordu; zamanla daha henüz çok genç bir yaşta, bir adamın gerçek değerini, öfke ve sabrının sınırlarını ve nasıl bir kumaştan yapıldığını gün gibi ortaya koyan; dayanma gücünün ve gizlediği gerçeklerin sadece diğerlerinin değil kendisinin de farkına varmasını sağlayan o deniz maceraları tarafından asla sınanmadan güzel bir geminin ikinci kaptanı oldu.

Tüm o zaman boyunca sadece bir kez daha denizin öfkesindeki ciddiyet bir anlığına gözüne ilişmişti. Bu gerçek, insanların zannedebileceği gibi sık sık su yüzüne çıkmayabilir. Maceraların ve fırtınaların yarattığı tehlikenin birçok farklı yüzü vardır ve ancak arada sırada bu gerçeklerin yüzünde uğursuz ve kötü bir niyet belirir – bu karmaşık tesadüflerin ya da doğadaki güçlerin gazabının fesatla, dizginlenemez bir şiddetle insanın üzerine geldiğini, umudunu ve korkularını içinden söküp aldığını, yorgunluğun verdiği ıstırabı ve dinlenmeye ve huzur bulmaya duyduğu özlemi unutturduğunu adamın aklına ve yüreğine zorla sokan o tarif edilmez kavram: Bu da insanın tanık olduğu, bildiği, sevdiği, keyif aldığı ya da nefret ettiği her şeyi; paha biçilmez ve kaçınılmaz olan her şeyi –gün ışığını, anıları, geleceği– mahvetmek, parçalayıp yok etmek, basit ve korkunç bir biçimde canını alıp hayat ışığını söndürerek değerli dünyasını bir çırpıda karanlığa gömmek anlamına gelir.

Hafta başındaki fırtına yüzünden düşen bir yelken direği Jim'i sakatlayıp çalışamaz hale getirdi. Olayın ertesinde Jim'in İskoçyalı kaptanı, "Vay be! Geminin bu fırtınayı atlatmasını aklım almıyor, bu tam bir mucize," demişti. Jim afallamış, ezilip yaralanmış, umutsuzluk ve bir huzursuzluk uçurumuna yuvarlanmışçasına azap içerisinde günlerce sırtüstü uzanıp yattı. Akıbetinin ne olacağı umurunda bile değildi ve sağduyulu anlarında sürekli bu kayıtsızlığına kafa yoruyordu. Tehlike, gözle görülmediğinde insanın düşünceleri gibi belli belirsizdir. Korku giderek tarifi zor bir kavram haline gelir ve insanın hasmı olan, tüm korkularının tohumlarını barındıran hayal gücü tetiklenmediği vakit, coşkusunu yitirmiş, dermansız kalmış hislerin yarattığı o sıkıntılı, durgun havada dinlenmeye çekilir. Jim yıkık dökük kamarasının karmaşasından başka bir şeyi görmüyordu. Yaşadığı ufak çaplı yıkım ve perişanlığın ortasında yatağa mihlanmış vaziyette yatıyor ve güverteye çıkmak zorunda olmadığı için içten içe seviniyordu. Fakat ara sıra da dizginlenemez bir keder üstüne çullanıp bedenini sımsıkı kavriyor, battaniyesinin altında onu kıvrandırıp soluğunu kesiyor ve bu gibi hislerin yarattığı acılarla yüklü bir varoluşun akla sığmaz zulmü, her ne pahasına olursa olsun umutsuzca bir kaçma arzusuyla yanıp tutuşturuyordu içini. Sonra güzel havalar geri geldi ve bu düşünceleri aklından çıkardı. Ne var ki topallamaya devam ediyordu ve

gemi bir Doğu limanına vardığında hastaneye yatmak zorunda kaldı. İyileşmesi vakit alıyordu ve gemi limandan onsuz ayrıldı.

Beyazların yattığı hastane koğuşunda Jim'den başka yalnızca iki hasta daha vardı: bir hücumbotun yük boşluğundan aşağıya düşüp bacağını kıran bir malzeme sorumlusu ve esrarengiz bir tropik hastalığa yakalanan, doktoru aptal yerine koyan ve Tamil kökenli hizmetkârının sarsılmaz bir bağlılıkla, gizlice hastaneye soktuğu hazır ilaçlar sayesinde yaşadığı gizemli zevk ve sarhoşluğun keyfini süren, civardaki eyaletten bir demiryolu müteahhidi. Birbirlerine hayat hikâyelerini anlatıyor, bazen kâğıt oynuyor ya da pijamaları içinde esneyerek gün boyunca rahat koltuklarında oturup tek kelime etmeden aylakça vakit geçiriyorlardı. Hastane bir tepenin üzerindeydi ve her zaman ardına kadar açık pencerelerden içeri dolan meltem boş odaya gökyüzünün yumuşaklığını, yeryüzünün rehavetini, Doğu denizlerinin büyüleyici esintisini taşıyordu. Hoş kokularla dolu bu esinti, sonsuz bir sükûnet ve huzuru, sonu gelmez düşlerin verdiği keyfi akla getiriyordu. Jim her gün bahçedeki çalılıların, şehrin çatılarının, sahilde yetişen palmiyelerin yapraklarının üzerinden Doğu'ya açılan suyoluna – bir şerit gibi uzanan adacıklarla bezenmiş, güneşin neşe saçan pırıltılarıyla ışıldayan, gemileri birer oyuncak gibi gözüken, muazzam hareketliliği bayramlardaki tören alayını akla getiren, Doğu semalarının sonsuz dinginliğine ve Doğu denizlerinin tebessüm eden huzuruna sahip, ufka kadar tüm boşluğa egemen dış limana bakıyordu.

Baston kullanmadan yürüyecek duruma gelince eve dönmek için bir fırsat yakalamak umuduyla şehre indi. Fakat o sırada herhangi bir imkân bulamadı ve bir yandan beklerken bir yandan da haliyle limanda kendi mesleğinden adamlarla sohbet edip arkadaşlık kurdu. Bu adamlar iki türdü. Çok az sayıda olup limanda nadiren rastlanan, gizemli bir yaşam sürdüren, korsanların mizaçlarına ve hayalperestlerin bakışlarına sahip kimilerinin bitmek tükenmek bilmez bir enerjileri vardı. Uygarlıktan uzak, denizin karanlık yerlerinde tasarıların, umutların, tehlikelerin, girişimlerin çılgınca iç içe geçip birbirine karıştığı bir labirentte yaşıyorlardı adeta ve ölümleri, olağanüstü varoluşlarının kayda değer bir başarı sayılabilecek tek olayıydı. Çoğunlukta olanlar ise Jim gibi buraya tesadüfen düşmüş ve yerel ticaret yapan gemilerde zabit olarak görevlerini sürdürüyorlardı. Şimdi ise, daha ağır çalışma koşulları ve daha ciddi görev anlayışına sahip, fırtınalı denizlerin tehlikelerine göğüs geren kendi memleketlerinin gemilerinde çalışma düşüncesi gözlerini korkutuyordu. Doğu semalarının ve denizlerinin ebedî huzuruna alışmışlardı. Kısa yolculukları, güverteye atılmış rahat koltukları, kalabalık yerli mürettebatı ve beyaz olmanın ayrıcalığını seviyorlardı. Ağır ve zahmetli görevler üstlenme fikrinden ölesiye korkuyorlar, sürekli işten çıkarılmanın ve bir başka gemide yeni bir iş bulmanın sınırlarında, kolay ama tehlike ve belirsizliklerle dolu bir yaşam sürdürerek Çinlilerin, Arapların ve melezlerin hizmetinde çalışıyorlardı. İşlerini yeterince kolaylaştıracağını bilseler bizzat şeytana bile hizmet ederdi bu adamlar. Durmadan dönen talihlerden bahsediyorlardı: Falanca, Çin sahillerinde işleyen bir geminin kaptanlığına getirilmiş; filanca, Japonya'da bir yerlerde rahat bir iş bulmuş; bir başkası ise Siyam donanmasında bol kazançlı bir işte çalışıyormuş; tüm bu anlattıklarında – davranışlarında, dış görünüşlerinde, kişiliklerinde zayıf noktalarını, yozlaşmış yanlarını, nefes aldıkları süre boyunca güven içinde yan gelip yatma kararlılıklarını görmek mümkündü.

İlk başlarda Jim, dışarıdan bakıldığında denizci olarak görünen bu dedikoducu gürhunun bir alay gölgeden bile önemsiz olduğuna kanaat getirdi. Fakat pek az çaba sarf edip neredeyse hiçbir tehlikeye göğüs germeden bu denli rahat bir yaşam sürdüren bu gibilerin çizdiği görüntü zaman içerisinde Jim'e cazip gelmeye başladı. İlk başta dudak büküp hor gördüğü bu adamlara zamanla farklı bir gözle bakmaya başladı ve sonra aniden eve dönme fikrinden cayıp Patna'nın ikinci kaptanlığı görevini üstlendi.

Patna, tazı kadar ince ve kullanılıp bir köşeye atılmış su tankından daha fazla pas tutmuş, antika bir buharlı vapurdu. Bir Çinliye ait ve bir Arap tarafından kiralanmış bu külüstürün kaptanlığını ise her fırsatta ülkesine uluorta lanet okuyan ama öte yandan da Bismarck'ın başarılı siyasetinden aldığı güçle korkmadığı kişilere gaddarca davranan, mosmor burnu ve kızıl bıyığıyla "astığı astık kestiği kestik" havalarda, Avustralya'nın New South Wales bölgesine göç etmiş dönek bir Alman üstlenmişti. Dışı boyanıp içi badanalanan ve ahşap bir rıhtıma yanaşık vaziyette buharlar salıp harekete hazır bekleyen Patna'ya aşağı yukarı sekiz yüz hacı bindi. Hacılar üç ayrı iskele köprüsünden vapura çıktılar; iman gücüyle ve cennet umuduyla ağır adımlar atıp yalınayaklarını biteviye sürüyerek tek kelime etmeden, mırıldanmadan, arkalarına bakmadan güvertelere akın ettiler; iskele köprüsünü dört bir yandan kuşatan parmaklıkları artlarında bırakıp ön ve kış tarafa ilerleyerek, bir sarnıcı dolduran su misali, oyuklara ve çatlaklara sızan su misali, yükselip boşlukları ağzına kadar dolduran su misali geminin içlerine doluştular. Kuzey'den ve Güney'den, Doğu'nun ücra köşelerinden gelip balta girmemiş ormanları aşan, nehirler boyunca yolculuk eden, yelkenli kayıklarıyla sığılıklar boyunca kıyıları takip eden, küçük kanolarıyla bir adadan diğerine geçen, ıstırap çeken, tuhaf manzaralarla karşılaşan, dört bir yanlarını garip korkuların sardığı ve tek bir arzudan aldıkları güç ve şevkle, yürekleri iman ve umutla, sevgi ve hatıralarla dolu sekiz yüz kadın ve erkek orada toplanmıştı. Vahşi doğayla kuşatılmış kulübelere, kalabalık kasabalarından, deniz kenarındaki köylerinden kalkıp gelmişlerdi. Bir düşüncenin, bir inancın çağrısına uyarak ormanlarını, açıklık alanlarını, hükümdarlarının himayelerini, zenginliklerini, yoksulluklarını, gençlik dönemlerinde yaşadıkları çevreleri, babalarının mezarlarını artlarında bırakıp gelmişlerdi. Üstleri başları toza toprağa bulanmış, ter içinde, kire batmış vaziyette paçavralara sarınarak gelmişlerdi. Ailelerinin başına geçmiş güçlü kuvvetli adamlar, geri dönme umudu taşımadan hızla ilerleyen zayıf, yaşlı adamlar; korkusuz gözlerle merak dolu bakışlarla etraflarını süzen delikanlılar, uzun karmakarış saçlı utangaç kız çocukları; sıkı sıkıya örtünmüş, kirli başörtülerinin gevşek uçlarına sarıp sarmaladıkları uyuyan çocuklarını bağırırlarına basmış ürkek kadınlar, dayatmacı bir inancın şuursuz hacıları.

"Şu sığırlara bak," dedi Alman kaptan yeni yardımcısına.

Bu dinî amaçlı yolculuğun liderliğini üstlenen bir Arap gemiye en son geldi. Beyaz elbisesi ve başındaki koca türbanıyla etkileyici bir görünüm içerisinde ve ağırbaşlı bir tavırla yavaşça güverteye çıktı. Beraberindeki yük ve eşyalarını taşıyan bir dizi uşak da peşi sıra yürüyordu; Patna demir alıp iskeleden geri geri uzaklaşarak denize açıldı.

Rotasını iki küçük adacığın arasına çeviren gemi, yelkenlilerin demir attığı alanı yanlamasına geçti, üzerine bir tepenin gölgesi vuran suları yararak bir yarım daire çizip ardından da köpüklü dalgalarla yıkanmış sığ kayalıkların çıkıntılarının yakınından süzülüp ilerledi. Geminin kış tarafında duran Arap, deniz yolculuğuna çıkanların duasını yüksek

sesle okuyordu. Yüce Tanrı'ya yolculuğun kazasız belasız geçmesi için yakarıyor; insanların emek ve gayretlerini boşa çıkarmaması, yüreklerindeki gizli dileklerin karşılıksız kalmaması için dua ediyordu; akşam karanlığı çökerken buharlı gemi Boğaz'ın⁴ dingin sularını yarararak ilerledi; hac gemisinin epey ardında kalan ve kâfirlerin tehlikeli bir sığılıkta vidalı kazıklar üzerine inşa ettiği bir deniz feneri alev alev yanan gözlerini Patna'ya dikmiş, sanki bu inanç yolculuğuyla alay edercesine kırpyordu.

Gemi Boğazları ardında bıraktı, Körfez'i⁵ geçti ve Hint Okyanusu'nda, Maldiv Adaları açığındaki "bir buçuk derecelik" kanal boyunca yoluna devam etti. İnsanın tüm düşüncelerini boğan, yüreğine kasvet veren, güç ve enerjisini tüketen göz kamaştırıcı güneş ışınlarıyla sarıp sarmalanmış kavurucu ve bulutsuz bir havada, sakin bir gökyüzü altında Kızıldeniz'e doğru ilerledi. Ve o gökyüzünün insanın keyfini kaçırarak, uğursuz parlaklığı altında kırışksız bir çarşaf gibi, bir ölü gibi kımıltısız uzanan masmavi ve ihtişamlı denizde en ufak bir dalgalanma, bir akışkanlık göze çarpmıyordu. Patna belli belirsiz işitilen tıslamalarla ve gökyüzüne şeritler halinde kapkara dumanlar salarak dümdüz uzanan bu pürüzsüz yüzeyde yol alırken, ardında kalan suyun üzerinde de bembeyaz şeritler halinde ve bir hayalet vapur tarafından ölü bir deniz üzerine çizilmiş hayalî izler gibi hızla kaybolan köpüklü dalgalar bırakıyordu.

Güneş adeta günlük dönüşünde hac yolculuğuna çıkmış Patna'nın ilerlemesine ayak uydururcasına her sabah sessiz bir ışık patlamasıyla kış tarafa aynı uzaklıkta doğuyor, ışınlarının yoğun ateşini insanların dinî gayelerinin üzerine boca edip öğle vakti gemiye yetişiyor, kayarcasına alçalırken onu geçip ardında bırakıyor ve birbiri ardına her akşam pruva tarafına aynı uzaklıktaki mesafesini koruyarak gizemli bir biçimde denizin sularına batıp kayboluyordu. Gemideki beş beyaz adam, bir yük misali yolculuk eden diğer insanlardan soyutlanmış halde orta kasarada yaşıyordu. Güneş kırıcı beyaz tenteler güverteyi bir uçtan diğerine örtüyordu ve yalnızca hafif bir uğultu, kederli seslerin cılız mırıltıları, okyanusun engin ışıltısı üzerinde kalabalık bir insan topluluğunun varlığını belli ediyordu. Durgun, sıcak, kurşun gibi ağır bir havada geçen günler, geminin ardında bıraktığı dümen suyunda her daim açık duran bir cehennem çukuruna düşmüş gibi bir bir kaybolup geçmişe karışıyordu ve kapkara bir duman bulutu altında bir başına seyreden Patna, merhametsiz bir gökyüzünün üzerine savurduğu alevlerle tutuşmuşçasına ıslıl ıslıl bir enginliğin ortasında için için yanarak kararlılıkla yoluna devam ediyordu.

Gecelerin karanlığı, geminin ve yolcularının üzerine bir nimet gibi çöküyordu.

4. Malakka Boğazı. Sumatra'yı Malay Yarımadası'ndan ayıran işlek bir ticari su yolu. (Ç.N.)

5. Bengal Körfezi. (Ç.N.)

III

Muazzam bir durgunluk dünyayı dört bir yandan sarıp kuşatmıştı ve yıldızlar, yaydıkları ışığın dinginlik ve huzuruyla birlikte sanki yeryüzünün üzerine sonsuz bir güvence saçıyorlardı. Batıda henüz yükselmeye başlayan geriye doğru yaslanmış yeniay, bir altın külçesinden tıraşlanıp gökyüzüne savrulmuş incecik bir yaprağı andırıyordu; buzdan bir çarşaf gibi pürüzsüz ve sakin bir görüntü çizen Umman Denizi ise pırıl pırıl yüzeyiyle karanlık bir ufkun dümdüz uzanan çizgisine kadar göz alabildiğine yayılıyordu. Pervane, sanki ritmi güvenli bir evrenin gizli düzeninin bir parçasıymış gibi aralıksız dönüyordu ve Patna'nın her iki yanında, pürüzsüz ve yumuşak pırıltılar saçarak biteviye akan yoğun kıvrımlı sular geride kaldıkça kabarıp geminin geçişinin hemen ardından derinden gelen tıslama sesleriyle birlikte hamle yapan, çarpıp dağılan köpüklü dalgacıklar, fırıl fırıl sağa sola savrulan burgaçlar halinde denizin yüzeyini bir anlığına çalkalayıp altüst ediyor; yavaşça sıçrayıp nihayet halka halka yayılan suyun ve gökyüzünün durgunluğu içinde yatışıyor, seyir halindeki geminin siyah bir lekeciği andıran gövdesi de kaçınılmaz surette tüm bunların merkezinde yer alıyordu.

Yavrusunu besleyip koruyan bir annenin yüzündeki yumuşak ve duyarlı sevecenlik misali sessiz doğayı kuşatan, sınırsız güvence ve huzur veren bir hava, kaptan köşkündeki Jim'in içine dolmuştu. Güverteye gerilen tentelerin altında, kendini beyaz adamın bilgeliğine ve cesaretine teslim etmiş, beyaz adamın imansızlığına ve ateş gemisinin demirden gövdesine güvenen dayatmacı bir inancın hacıları, hasır minderlerin, battaniyelerin, güvertelerin dört bir yanındaki cilasız döşeme tahtalarının üzerinde, bulabildikleri her karanlık köşede, renkli kumaşlara sarınmış, pis paçavralara bürünmüş, başlarını küçük çıkınlara yaslamış, yüzlerini kıvırdıkları kollarına dayamış uyuyorlardı: Erkek, kadın, çocuk; genciyle yaşlısı, bir ayağı çukurda, bitap düşmüş ihtiyarıyla dinç ve kuvvetlisi bir arada, ölümün kardeşi uykunun karşısında eşitti.⁶

Geminin hızıyla birlikte önden geriye doğru hareketlenen bir hava akımı, yüksek küpeşterler arasındaki uzun ve loş boşluktan, sıra sıra yüzükoyun yatmış bedenleri yalayarak geçti; çadır tavan kirişlerinin altında sağa sola asılmış birkaç fenerden yayılan loş ışığın ve hiç durmadan sallanan gemiyle birlikte hafifçe titreşen ve bulanık halkalar halinde zemine yansıyor dağılan aydınlığın altında yukarı kalkmış bir çene, bir çift yumulmuş göz, gümüş yüzükler takılı esmer bir el, yırtık bir örtüye sarılmış cılız bir kol, geriye yaslanmış bir baş, çıplak bir ayak, kurbanlık koyun gibi bıçağın altına yatmışçasına uzanmış çıplak bir boyun göze çarpıyordu. Zenginler, aileleri için ağır sandıklardan ve tozlu hasır minderlerden barınaklar yapmışlardı; tüm varlarını yoklarını paçavralardan yapılmış bohçalara sarıp sarmalamış ve başlarının altına yerleştirmiş yoksullar ise yan yana yatıyorlardı; elleri kulaklarının, yüzleri dirseklerinin üzerine yaslanmış yaşlı ve yalnız adamlar dizlerini karınlarına çekmiş seccadelerinin üzerinde uyuyorlardı: Omuzları dik ve alnını dizlerine dayamış bir baba, saçları karmakarışık ve bir kolunu emreder gibi ileriye doğru uzatmış, sırtüstü yatan oğlunun yanında mahsun bir ifadeyle uyukluyordu; bir ceset gibi baştan aşağıya kefen misali beyaz bir örtüye bürünmüş bir kadının her iki kolunun altında birer çıplak çocuk vardı; hac yolculuğuna öncülük eden Arap'ın kış tarafına istiflenmiş eşyaları

şekilsiz bir yığın halindeydi ve bunların tepesinde sallanan fenerin ışığında karmakarışık, birbirine geçmiş şekiller göze çarpıyordu: pirinçten yapılmış, pırıltılı, tombul tencereler, bir sezlongun ayak dayama yeri, mızrak uçları, bir yastık yığınının dayanmış eski bir kılıcın kını, tenekeden bir kahve cezvesinin ibrik ucu. Geminin kış tarafını çevreleyen küpeştelere üzerindeki uskurlu parakete, hac yolculuğunda aşılacak her mil için düzenli aralıklarla ve tek bir vuruşla çınlıyordu. Ara sıra, uyuyan insan kalabalığından huzursuz bir rüyayı anlatan cılız ve hastalıklı inilti yükseliyor ve geminin derinliklerinden ansızın işitilen madenî sesler ve çınlamalar, bir küreğin sertçe yere sürtülmesi, bir fırın kapağının şiddetli çarpması, aşağıda gizemli işlerle uğraşan adamların içlerinde korkunç bir öfke birikmişçesine kulakları sağır edecek bir gürültüyle patlıyordu; tüm bunlar olup biterken narin ve yüksek gövdeli vapur, çıplak direkleri sallanmadan, gökyüzünün erişilmez dinginliği altındaki kıpırtısız suları durmadan yarararak usulca ilerliyordu.

Jim güvertede bir o yana bir bu yana volta atıyor, bu derin sessizlik içerisinde ayak sesleri adeta gemiyi yakından izleyen yıldızlardan yankılanıp kulaklarında çınlıyor, aç bir kurt gibi hevesle ufuk çizgisini tarayan ve sanki ulaşılmazı yakalamaya çalışan gözleriye yaklaşmakta olan olayın gölgesini bile göremiyordu. Denize yansıyan tek gölge, devasa bir şerit halinde vapurun bacasından savrulan ve göğe yükseldikçe havada dağılıp kaybolan yoğun, kapkara dumanın gölgesiydi. Neredeyse hareket etmeden ayakta duran iki Malay, pusula dolabından yansıyan oval biçimli ışıkta pirinç kenarları bölük pörçük ışıldayıp parlayan dümen yekesinin her iki yanında sessizce gemiyi idare ediyorlardı. Ara sıra, pirinç kenarların ışık vurup aydınlanan kısmı üzerinde, dümen yekesinin dönen parmaklıklarını kâh tutup kâh bırakan esmer parmaklı bir el göze çarpıyordu; zincir dişlisinin halkaları dümen çarkının yivleri içinde öğütülürcesine sürtünüp gıcırdayıyordu. Jim pusulaya bakıyor, zaman zaman gözlerini erişilmez ufka çeviriyor, artık iyiden iyiye sağlığına kavuşmuş biri olarak vücudunu telaşsızca, yavaş yavaş döndürüp eklemleri çatırdayana kadar geriniyordu; sanki hiç bozulmayacakmış gibi görünen bu dingin ve huzurlu ortamın verdiği cesaretle, ömrünün sonuna kadar başına gelebilecek hiçbir şeye aldırmayacağı hissine kapılıyordu. Arada bir, dümenin dişli kutusunun arkasındaki alçak, üç bacaklı bir sehpanın üzerine dört raptiye ile tutturulmuş bir haritaya boş gözlerle bakıyordu. Denizin derinliklerini tasvir eden kâğıt tabakası, bir destek direğine asılı güverte lomboz lambasının ışığı altında, suların pırıltılı yüzeyi kadar düz ve pürüzsüz görünüyordu. Üzerindeyse cetveller ve bir çift pergel duruyordu; geminin öğle vakti bulunduğu konum küçük siyah bir çarpıyla işaretlenmişti ve kurşunkalemle çizilmiş Perim'e⁷ kadar uzanan dümdüz bir çizgi de geminin rotasını –kutsal yere, kurtuluş vaat eden ve ebedî yaşam ödülü sunan diyara götüren yolu– gösteriyordu; sivri ucu Somali kıyılarına dokunan kurşunkalem ise muhafazalı bir rıhtımın havuzunda suyun üzerinde duran yelkensisiz bir gemi sereni gibi hareketsiz yatıyordu. Jim bir yandan hayretle, bir yandan da denizin ve gökyüzünün bu muazzam dinginliğine minnet duyarcasına, “Gemi ne kadar da istikrarlı gidiyor,” diye geçirdi aklından. Böyle zamanlarda Jim’in zihninde cesaret gerektiren işler canlanıyordu: Bu hayallerden ve hayallerinde kotardığı işlerin getirdiği düşsel başarılarından haz alıyordu. Bunlar yaşamın en güzel yanları, gizli gerçeği, saklı kalmış gerçekliği idi. Bunların görkemli bir gücü, belirsizlikten gelen bir cazibesi vardı ve kahramanca bir yürüyüşle, resmigeçit yaparcasına gözünün önünden geçiyorlardı; beraberlerinde ruhunu da alıp götürüyorlar ve başlı başına sınırsız bir

özgüvenin aşk iksiriyle onu sarhoş ediyorlardı. Jim'in yüzleşmeyeceği hiçbir şey yoktu. Bu düşünce onu, o denli hoşnut ediyordu ki, gözlerini kayıtsızca ileriye dikip boş boş bakarken gülümsedi; sonra dönüp geriye baktığında ise Patna'nın ardı sıra suda bıraktığı beyaz izin harita üzerinde kurşunkalemle çizilen siyah çizgi kadar düz olduğunu gördü. Kazan dairesinin havalandırmasından inip çıkan kül kovaları tangır tungur ederek gürültülü sesler çıkardı; bu teneke sesleri nöbetinin sonuna yaklaştığının habercisiydi. Jim halinden memnun ama aynı zamanda da düşüncelerine maceracı bir özgürlük tanıyan ve hayallerini teşvik eden bu huzurlu ortamdan ayrılmak zorunda olmasına hayıflanarak iç geçirdi. Öte yandan yavaş yavaş uykusu da geliyordu ve vücudundaki tüm kan sanki ılık süte dönüşmüşçesine kollarında ve bacaklarında keyifli bir rehavet hissediyordu. Bu arada geminin kaptanı pijaması içinde sessiz sedasız çıkıp gelmişti. Pijama gömleğinin düğmeleri tamamen açıktı. Suratı kırmızıydı ve tam olarak uyanamamıştı. Sol gözü yarı kapalıydı ve donuk bakan sağ gözünde aptalca bir ifade vardı; koca kafasını haritanın üzerine eğdi ve uykulu uykulu kaburgasını kaşdı. Çıplak bedeninin görüntüsünde müstehcen bir şeyler vardı. Açık saçık göğsü, sanki uykusunda vücudundan ter yerine yağ fışkırmış gibi pörsümüştü ve vıcık vıcık parlıyordu. Sert, hissiz ve bir kalasın ucuna sürtülen tahta törpüsü gibi kulak tırmalayıcı bir ses tonuyla mesleki bir yorum yaptı; gerdanı, sanki alt çenesine bağlanmış bir torba gibi kat kat sarkıyordu. Jim irkildi ve saygıda kusur etmeden karşılık verdi; fakat her şeyi açığa vuran bir anda sanki ilk defa tanık olunan o tiksindirici, besili gövde adeta güzelim dünyamızda pusuya yatmış bütün kötü ve aşağılık şeylerin vücut bulmasını temsil edercesine Jim'in hafızasına sonsuza dek kazındı: Kurtuluşumuzun, çevremizdeki insanlara, gözümüzle gördüklerimize, kulaklarımızla duyduklarımıza ve ciğerlerimize dolan havaya bağlı olduğuna kalben inanırız.

İncecik bir altın yaprağı andıran ve yavaş yavaş havada süzülerek alçalan ay, suların karanlığında kaybolmuş, yıldızların daha da güçlü parlamasıyla ve mat denizin bir tabak gibi düz yüzeyini kaplayan yarı şeffaf kubbenin ışıltısındaki derin kasvetle birlikte gökyüzünün ötesindeki sonsuzluk sanki yeryüzüne daha da yaklaşmıştı. Gemi suda kayarcasına o kadar rahat yol alıyordu ki, ileriye doğru hareket ettiğini insanın duyularıyla algılaması mümkün değildi; Patna sanki bir sürü halinde akın akın gelen güneş ışınlarının ardındaki semaların karanlık boşluğunda, gelecekteki nesillerin hayat bulmasını bekleyen ürkütücü ve durgun ıssızlıkta son sürat ilerleyen kalabalık bir gezegendi. "Aşağısı cehennem gibi sıcak," dedi bir ses.

Jim başını çevirip bakmadan tebessüm etti. Kaptan kıpırdamadan duruyordu ve sırtı Jim'e dönüktü: Bir lağımdan fışkırcasına küfür dolu kelimeleri sağanak halinde üzerinize boca etmeden önce insanı yiyip bitirecekmiş gibi kızgın gözlerle dönüp ters ters bakmak işine gelmedikçe varlığınızın farkında değilmiş gibi davranmak bu dönemin numaralarından biriydi. Şimdi ise sadece surat asıp homurdanıyordu; kaptan köprüsü merdiveninin başında durup bir yandan da ıslak avuçlarında tuttuğu kirli ve terli bezi yoğuran yardımcı makinist şikâyetlerini sıralamaya devam etti. Denizcilerin yukarıda keyfine diyecek yoktu ve bu adamların ne işe yaradıklarını anlamakta güçlük çekiyordu. Oysa zavallı makinistler ne olursa olsun gemiye yol aldırarakla yükümlüydüler bir kere ve hazır elleri değmişken işlerin geri kalanını da yaparlardı nasıl olsa; yemin olsun ki bu adamlar... "Kapa çeneni!" diye aldırışsız bir sesle homurdandı Alman. "Tabii ya! Kapa çeneni... Ters giden bir şey

olduğunda bize öfkelenmeyi iyi bilirsiniz ama, değil mi?” diye yakınmaya devam etti makinist. İçmişti ve kafası epey güzeldi; ama artık ne kadar günaha girdiği umurunda değildi zira şu son üç gün boyunca, kötü çocukların ölünce gittikleri yer için sıkı bir talimden geçmemiş miydi? Hiç şüphe yok ki geçmişti. Aşağıdaki lanet olası gürültünün kulaklarını sağır etmesi de cabasıydı. Bu kahrolası çürümüş hurda yığını eski bir güverte vincinden beter sesler çıkarıp tangırdıyordu; dakikada elli yedi devir yapan işe yaramaz buhar makinesinin pistonları arasında her gün ve her gece hayatını tehlikeye atmasına sebep olan neydi bir türlü anlayamıyordu. Kesinlikle doğuştan umursamaz ve dikkatsiz biriydi... “İçkiyi nereden buldun?” diye sordu Alman. Pusula dolabının ışığında bir yağ kütesinden beceriksizce kesilip vücuda getirilmiş bir insan sureti gibi hareketsiz ama son derece vahşi bir görüntü çiziyordu. Jim gittikçe uzaklaşan ufka doğru bakıp gülümsemeye devam etti; yüreği cömertçe hislerle doluydu ve ne kadar da üstün biri olduğunu düşünüyordu. “İçki!” diye tekrarladı makinist sevimli ama tepeden bakan bir tavırla: Bacaklarını esnetip her iki eliyle küpeşteye tutunmuştu ve durduğu yerde hayal meyal seçiliyordu. “Sizden bulmadım kaptan. Siz haddinden fazla eli sıkı birisiniz. Öleceğini bilseniz adama bir damla içki koklatmazsınız. Siz Almanlara göre tutumlu olmak böyle bir şey. Ufacık şeylerin hesabını yapar, koca koca şeylere de parayı saçarınız.” Duygulanmıştı. Başmakinist saat on civarı azıcık bir şey vermişti ona. “Üç-dört parmak işte o kadar!” Sıkı adamdı başmakinist; ama o ihtiyar düzenbazı ranzasından kaldırmaya beş tonluk vincin bile gücü yetmezdi. Hele ki bu gece imkânı yoktu bunun. Yastığının altında en kalitelisinden bir şişe brendiyle küçük bir çocuk gibi tatlı tatlı uyuyordu. Patna’nın kaptanının kalın gırtlığından derin bir hırıltı çıktı ve bu hırlamanın arasında *schwein*⁸ kelimesi hercai bir tüy gibi havada titreşip dalgalandı. Kaptan ve başmakinist yıllardır ahbap çavuştu; ikisi de, kemik çerçevesi gözlükler takan ve iki örgü yaptığı pek kıymetli gri saçlarını kırmızı ipek şeritlerle bağlayan, aynı güler yüzlü ve dalavereci, yaşlı Çinliye hizmet ediyorlardı. Patna’nın kayıtlı olduğu limandaki rıhtım alanı çalışanlarına göre bu ikisi yüzüzlük ve hırsızlık konusunda “insanın aklına gelebilecek her şeyi” yapmıştı. Dış görünüşleri açısından ise birbirleriyle pek uyumlu bir ikili değildiler: Biri hissiz bakışlara sahip, kötü niyetli bir adamdı ve etine dolgun, besili bir vücudu vardı; ötekiyse cılız, kof ve riyakâr, çökmüş avurtları ve şakaklarıyla yaşlı bir atınki gibi uzun ve kemikli bir kafası olan, çukura kaçmış gözleriyle kayıtsız bakan biriydi. Doğu’da bir yerlerde –Kanton, Şangay ya da belki de Yokohama’da– deniz kazası geçirmişti; muhtemelen bizzat kendisi bile kazanın tam yerini ya da nedenini hatırlama gereği duymuyordu. Gençliğinin hatırına yirmi küsur yıl önce çalıştığı gemiden sessizce kovulmuştu ve başından geçen olayın bir nebze dahi talihsizlikle alakası olması kendisi için çok daha kötü olabilirdi. Daha sonra bu denizlerde buharlı gemi seferlerinin artması ve ilk başlarda onun mesleğinden adamların pek az sayıda olması sayesinde bir ölçüde “idare etti”. Yabancılara kederli bir mırıltıyla buralarda “epey tecrübeli” biri olduğunu söylemeye pek hevesliydi. Hareket ettiğinde kıyafetlerinin içinde bir iskeletin sallandığını sanırdınız; yürüyüşü amaçsızca gezinmeden ibaretti ve makine odasının aydınlığı civarında, dört ayak uzunluğundaki kiraz ağacından yapılma çubuğun ucundaki pirinç bir kaptan keyif almadan hileli tütün içip yarım yamalak doğrulara dayanarak felsefi kurallar geliştiren bir düşünürün ahmakça ciddiyetiyle dolaşmaya pek meraklıydı. Her şey bir yana, özel içki stokunu paylaşmaya asla yanaşmazdı; fakat o gece ilkelerini bir yana bırakmıştı ve bu beklenmedik ikram üzerine yarım akıllı bir delikanlı

olan Wapping'li⁹ yardımcısı çok mutlu olmuş, içkinin sertliğiyle birlikte iyice yüz­süzleşip çenesi düşmüştü. Alman asıllı Avustralyalı müthiş öfkelenmişti; bir egzoz borusu gibi oflaya poflaya burnundan soluyordu ve bu manzara karşısında az da olsa eğlenen Jim, aşağıya ineceği vakti ipe çekiyordu. Nöbetin son on dakikası ateş almayan bir silah kadar sinir bozucuydu; bu herifler kahramanca serüvenlerin yaşandığı dünyaya ait değillerdi; gerçi fena adamlar da sayılmazlardı. Hatta kaptan bile... Oflaya puf­laya homurtular çıkaran ve açık saçık küfürler savuran bu et kütesine baktıkça midesi kalkıyordu; ama uykusu gelen ve üzerine tatlı bir mahmurluk çöken Jim'in bundan ya da başka herhangi bir şeyden tiksinecek hali yoktu. Bunların ne çapta adamlar olduklarının da önemi yoktu; Jim bu adamlarla haşır neşir oluyordu ama onlar kendisine dokunamazlardı; onlarla aynı havayı soluyordu ama o farklıydı... Acaba kaptan makinistin üzerine varır mıydı? Hayat kolaydı ve Jim aşırı bir özgüven duyuyordu. Kafasından geçen derin düşüncelerle ayaküstü kaçamak bir şekerleme yapmak arasındaki çizgi bir örümcek ağından daha inceydi.

Yardımcı makinist yavaş yavaş konuyu değiştirip lafı mali durumuna ve cesaretine getirdi.

“Kimmiş sarhoş? Ben mi? Hayır, hayır, kaptan! Bunu düşünmeyin bile. Başmakinistin bir serçeyi dahi sarhoş edecek kadar cömert olmadığını şimdiye kadar anlamış olmanız gerekir. Hayatımda içkinin tesiri altında asla kalmadım; beni sarhoş edecek alkol daha damıtılmadı. Sizin sodalı viskinize karşı ben sıvı alev içerim de kılım bile kıpırdamaz. Eğer sarhoş olduğumu düşünseydim yemin ederim kendimi kaldırır denize atar canıma kıyardım. Bunu yapardım! Bir saniye bile düşünmeden! Kaptan köprüsünden inmek istemiyorum. Böyle bir gecede nereye çıkıp da hava almamı bekliyorsunuz ha? Aşağıda, güvertedeki o haşaratların arasında mı? Olabilir mi sizce bu? Ayrıca sizin yapacağınız hiçbir şeyden de korkmuyorum.”

Alman kaba saba ellerini yumruk yapıp havaya kaldırdı ve tek kelime etmeden salladı.

Makinist şevkle ve özgüveninden zerre kadar taviz vermeden, “Ben korku nedir bilmem,” diye sürdürdü konuşmasını. “Bu çürümüş balıkçı gemisindeki kahrolası işlerin topunun üstesinden gelmekten de korkmam! Ayrıca bu dünyada hayatını tehlikeye atmaktan çekinmeyen bizim gibi insanlar olduğuna dua edin, yoksa sizin ve sac levhaları ambalaj kâğıdına dönmüş bu külüstürün hali nice olurdu? Sizin için hava hoş tabii. Şu ya da bu şekilde bir güzel yolunuzu buluyorsunuz; peki ya ben, ben ne kazanıyorum? Ayda topu topu yüz elli dolar¹⁰ ve üstüne üstlük masraflarımı da kendi cebimden karşılıyorum. Size efendice, tüm saygımla soruyorum: Kim böyle kahrolası bir işte çalışır? Can güvenliği yok, gerçekten yok! Sadece ben, o korkusuz heriflerden biriyim...” Makinist ellerini küpeşteden çekti ve sanki cesaretinin büyüklüğünü göstermek istercesine kollarını alabildiğine açıp elleriyle hareketler yaptı; tiz sesi denizin üzerinde uzun uzun çınladı, söylediklerini daha iyi ifade edip vurgulamak için ayak parmakları üzerinde bir ileri bir geri yürüdü ve birdenbire sanki arkasından sopa yemiş gibi sendeleyip baş aşağı düştü. Yere devrilirken de, “Kahretsin!” diye bağırdı. Makinistin feryadının ardından bir anlık sessizlik yaşandı: Jim ve kaptan aynı anda öne doğru sendelediler ve dengelerini sağlayınca kaskatı kesilmiş halde ayakta durup şaşkın bakışlarını denizin çarşaf gibi dümdüz yüzeyine diktiler. Sonra başlarını kaldırıp yıldızlara baktılar.

Ne olmuştu? Makineler uğultulu bir sesle gümbür gümbür çalışmaya devam ediyordu.

Dünya yörüngesinde dönüp dururken onu dizginleyen bir engelle mi karşılaşmıştı? Neler olduğunu anlayamadılar; sonra birden durgun denizin ve bulutsuz gökyüzünün hareketsizliği, adeta ağzını açmış her şeyi yutmaya hazır korkunç bir yıkımın eşliğindeymiş gibi aşılması güç tehlikelerle dolu göründü gözlerine. Makinist sıçrarcasına kalkıp ayağa dikildi ve boş bir çuval gibi gerisingeriye yere yığıldı. Dayanılmaz bir acıyla boğuk sesler çıkaran bu çuval, yattığı yerden, “Bu da neydi?” diye seslendi. Çok çok uzaklardan işitilen gök gürültüsü gibi cılız bir ses, hatta bir sestten çok zar zor hissedilen bir titreşim yavaşça gelip geçti ve Patna sanki denizin derinliklerinden gelen bu gürlemeye yanıt verircesine titredi. Dümendeki iki Malay denizcinin beyaz adamlara dikilmiş gözleri parladı; ama dümen yekesini kavrayan esmer elleri yerlerinden kıpırdamadı. Yoluna devam eden geminin ince gövdesi sanki eğilip bükülebilen omurgalı bir yaratığa dönüşmüşçesine boylu boyunca birkaç parmak yükselir gibi olmuş ve ardından da denizin pürüzsüz yüzeyini sert darbelerle yarararak ilerlemesine devam etmek üzere yeniden su seviyesine inmişti. Sonra Patna'nın titremesi kesildi ve belli belirsiz işitilen gök gürültüsü, sanki gemi suyun titreşip havanın uğuldadığı dar bir şeritten geçmiş gibi birdenbire durdu.

6. Yunan mitolojisinde, Gece Tanrısı Nyks'in oğulları Thanatos (Ölüm) ve Hypnos (Uyku). (Ç.N.)
7. Romanın yazıldığı dönemde, Kızıldeniz'de, Aden Körfezi açığında Büyük Britanya'ya ait bir kömür ikmal limanı. (Ç.N.)
8. (Alm.) Domuz. (Ç.N.)
9. Thames Nehri kıyısında, Doğu Londra'nın bir mahallesi. (Ç.N.)
10. Malakka Boğazı civarındaki ülkelerin kullandığı para birimi olan dolar. (Ç.N.)

IV

Aşağı yukarı bir ay sonra Jim, muhatap olduğu sert ve iğneli sorulara cevap verirken yaşadığı bu deneyimi dürüstçe aktarmaya çalışarak gemiden bahsedip şöyle diyecekti: “Gemi, bir değneğin üzerinde kıvrılarak ilerleyen bir yılanın becerisiyle, ne idüğü belirsiz o şeyin üzerinden kolayca kayıp geçti.” Bu gayet yerinde bir tanımlamaydı. Bir Doğu limanındaki sulh mahkemesinde yürütülen resmî soruşturmada sorulan bu sorular gerçeği ortaya çıkarmayı amaçlıyordu. Serin ve yüksek tavanlı bir odada, yüksekçe bir konumdaki tanık kürsüsünde ayakta duran Jim’in yanakları ateş gibi yanıyordu. Başının üzerindeki geniş çerçeveli *punka*’lar¹¹ usulca bir ileri bir geri sallanıyor ve aşağıda oturanların esmer, beyaz, kırmızı suratlarından büyülenmişçesine, dikkatle bakan çok sayıda göz onu izliyordu. Sanki o dar sıraların üzerinde bir tespihe dizilmiş boncuklar gibi düzen içinde oturan bu insanların hepsi de Jim’in sesinin büyüüne esir olmuş gibiydiler. Sesi çok yüksek çıkıyor, kendi kulaklarında çınlıyor ve koca dünyada sanki başka hiçbir ses işitilmiyordu; öyle ki verdiği yanıtları ağızından zorla çekip alan o son derece bariz sorular, insanın vicdanını berbatça sorgulayan yakıcı ve içten içe güdülen sorular adeta verdikleri acıyla şekillenip yüreğini dağılıyordu. Mahkeme binasının dışında gözleri kamaştıran bir parlaklıkla ışıldayan güneş, içeride ise kocaman *punka*’ların yarattığı, insanı titreten esinti, insanı yakıp kavuran o utanç hissi ve dikkat kesilmiş gözlerden fırlayıp bıçak gibi saplanan bakışlar. Duruşma hâkiminin sinekkaydı tıraşlı, hislerini belli etmeyen suratı, gemicilikle ilgili değerlendirmeler yapan iki yardımcısının kırmızı suratları arasında bir ölünün yüzü gibi solgun bakıyordu Jim’e. Tavanın altındaki geniş pencereden içeri süzülen ışık yukarıdan bu üç adamın başına ve omuzlarına vuruyordu; duruşmayı izleyenlerin sabit gölgelerden ibaretmiş gibi görüldüğü mahkeme salonundaki loş ışıkta hâkim ve yardımcıları son derece belirgin bir biçimde göze çarpıyordu. Gerçeklerin peşindeydiler. Gerçekler! Jim’den gerçekleri anlatmasını talep ediyorlardı. Sanki gerçekler her şeyi açıklayabilirmiş gibi!

“Siz geminizin suda yüzen bir şeye, diyelim ki içi su dolu bir enkaza çarptığı sonucuna vardıktan sonra kaptanınız sizin ön tarafa gidip herhangi bir hasar olup olmadığından emin olmanızı emretti. Çarpmanın şiddeti göz önüne alındığında bunun mümkün olabileceğini düşündünüz mü?” diye sordu solda oturan hâkim yardımcısı. İnce, at nalı biçiminde bir sakalı ve çıkık elmacıkkemikleri vardı; her iki dirseğini de masaya dayamış, birbirine kenetlediği kaba ve bakımsız ellerini yüzünün önüne kaldırmış, mavi gözlerinde düşünceli bir ifadeyle Jim’e bakıyordu; diğer yardımcı iriyarı, etrafına küçümser bakışlar fırlatan biriydi; arkasına yaslanmış, sol kolunu boylu boyunca öne uzatmış, parmak uçlarını bir sümen üzerinde hafif hafif tıkırdatıyordu; ortada, geniş bir koltukta dimdik oturan hâkim ise başını hafifçe omzuna doğru eğmiş, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuştu ve mürekkep hokkasının yanındaki cam vazoda birkaç çiçek vardı.

“Hayır,” dedi Jim. “Kimseye haber vermemem ve paniğe yol açar endişesiyle sesimi çıkarmamam emredildi. Bu önlemin akla yatkın olduğunu düşündüm. Tentelerin altında asılı duran lambalardan birini alıp ön tarafa gittim. Pruva ambar kapağını açtığımda içeriden gelen su şarılısını işittim. Ardından çengelli halatının uzunluğu yettiğince lambayı aşağı sarkıttım ve ambarın yarından fazla suyla dolmuş olduğunu gördüm. O anda su seviyesinin

altında büyük bir delik olduğuna kanaat getirdim.” Jim duraksadı.

Yardımcılardan iriyarı olanı elinin altındaki sümene dalgın dalgın bakıp tebessüm ederek, “Evet,” dedi; mürekkep kurutma kâğıtlarına sessizce temas eden parmakları aralıksız hareket ediyordu.

“O anda ortada tehlikeli bir durum olduğunu düşünmedim. Biraz korkmuş olabilirdim belki de. Her şey o kadar sessizce ve birdenbire meydana geldi ki. Gemide burun kısmını pruva ambarından ayıran çarpışma perdesinden başka bir bölme perdesi olmadığını biliyordum. Durumu kaptana bildirmek için geri döndüm. Kaptan köprüsünün altında doğrulup ayağa kalkmaya çalışan yardımcı makinisti gördüm. Serseme dönmüş gibiydi ve bana bakıp, ‘Galiba sol kolum kırılmış,’ dedi; ben ön taraftayken merdivenlerin en üst basamağında ayağı kaymış. ‘Tanrı’ m!’ diye bağırdı makinist, ‘O çürümüş bölme bir dakika içinde çökecek, bu kahrolası şey de bir kurşun gibi dibi boylayacak.’ Sonra sağ koluyla beni itip önümden merdivenlere doğru seğirtti; yukarı tırmanırken bir yandan da bağıyor, sol kolu da yan tarafında sallanıyordu. Ben de hemen arkasından fırladım ve kaptanın hızla makiniste doğru koşup onu sırtüstü yere serdiğini gördüm. Kaptan ona ikinci bir kez vurmadı fakat üzerine eğilip öfkeli ama alçak bir sesle konuştu. Sanırım güvertede ortalığı velveleye vermek yerine ne halt etmeye aşağıya inip makineleri durdurmadığını soruyordu kendisine. Kaptanın, ‘Kalk ayağa! Koş, fırla!’ dediğini işittim. Arkasından bir de küfür salladı. Makinist sancak tarafındaki merdivenlerden kayarak indi ve iskele tarafındaki makine dairesinin kamarasına giden merdivenlere doğru fırladı. Koşarken bir yandan da inliyordu...”

Jim yavaş yavaş konuşuyordu; yaşananlar tüm canlılığıyla ve birbiri ardına hızla zihninde canlanıyordu; gerçekleri talep eden bu adamları daha iyi bilgilendirmek için makinistin inlemesini birebir taklit bile edebilirdi. Jim, ilk andaki tiksinti ve isyan hissini ardından ancak yaşananları kılı kırk yaran bir doğrulukla aktararak olayların sarsıcı görüntüsü ardındaki gerçek dehşeti ortaya çıkarabileceği fikrini benimsedi. O adamların öğrenmek için can attığı gerçekler gözle görülür, elle tutulur, hissedilir, mekân ve zamanda yer kaplayan şeylerdi ve var olmak için bin dört yüz tonluk bir vapura ve yirmi yedi dakikalık bir zamana gereksinim duyuyorlardı; özellikleri, ince farklılıkları olan ifadeleri, gözün hatırlayabileceği karmaşık yönleri olan bir bütünü oluşturuyorlardı; fakat bunların yanı sıra, bu bütünün gözle görülmez, tiksinti verici bir beden içinde yaşayan kötücül bir ruh misali cehennem azabı çektiren bir tabiatı da vardı. Jim bunu açıkça anlatmak için can atıyordu. Bu öyle sıradan bir olay değildi ve her ayrıntısı çok büyük önem taşıyordu; neyse ki Jim her şeyi hatırlıyordu. Gerçekleri aktarmak adına ve belki kendi iyiliği adına da konuşup anlatmaya devam etmek istiyordu; ölçülü ve temkinli konuşmakla birlikte, diğer insanlarla bağlarını koparmak için birdenbire ortaya çıkıp etrafını saran ve zihninde fıldır fıldır dönüp duran bir dizi olayla meşguldü kafası: Kendini yüksek kazıklarla kuşatılmış bir alana hapsolmuş halde bulan, bir oraya bir buraya seğirten, gecenin karanlığında şaşkına dönmüş, zayıf bir nokta, bir yarık, üzerine tırmanabileceği bir basamak, sıkışarak da olsa arasından geçip kaçabileceği bir açıklık arayan bir yaratık gibiydi. Zihnindeki bu korkunç faaliyet, aklını sürekli meşgul eden bu düşünceler konuşmasını yaparken zaman zaman duraksayıp tereddüt etmesine neden oluyordu...

“Kaptan köprüsünün üzerinde bir oraya bir buraya volta atmaya devam etti; gayet sakin bir görüntüsü vardı ama birkaç kez sendeledi; bir defasında ise karşısında durmuş

konusurken sanki tamamen körmüş gibi üzerime doğru yürüyüp bana çarptı. Anlattıklarına açıkça bir karşılık veremedi. Kendi kendine ağzında bir şeyler geveledi; konuştuklarından çıkarabildiğim sadece kulağa, 'Kahrolası buhar!' ve, 'Buharın canı cehenneme!' gibi gelen buharla ilgili birkaç kelimedenden ibaretti. Düşündüm ki..."

Jim giderek alakasız şeyler anlatmaya başlamıştı; yerinde sorulmuş bir soru, bir yerine aniden bir sancılı saplanmış gibi konuşmasını böldü ve kendini son derece cesareti kırılmış ve bezgin hissetti. Oraya geliyordu, tam da o konuya değinecekti ama şimdi nezaketsizce lafı kesilmişti ve evet ya da hayır, diye cevap vermek zorundaydı. Tüm samimiyetiyle, "Evet, öyle!" diye kısa ve sert bir karşılık verdi; açık tenli, iriyarı genç adam kürsünün üzerinde omuzları dik durup hüzünlü gözlerle bakarken ruhu bedeninin içinde acıyla kıvranıyordu. Son derece isabetli ve bir o kadar da faydasız bir başka soruya daha yanıt vermek zorunda kaldı ve tekrar susup bekledi. Sanki toz toprak yutmuş, üzerine de deniz suyu gibi tuzlu ve acılı bir şeyler içmişçesine iğrenç bir kuruluk vardı ağzında. Alnına biriken terleri sildi, dilini yanıp kavrulan dudakları üzerinde gezdirdi, sırtından aşağıya doğru inen bir ürperti hissetti. İriyarı hâkim yardımcısı gözkapaklarını indirmiş, hüzünlü ve kayıtsız bir tavırla sessizce parmaklarını tıkırdatmaya devam ediyordu; diğer yardımcının birbirine kenetlediği güneş yanığı ellerinin üzerinden bakan gözleri sanki şefkatle ışıldıyor gibiydi; hâkim ise öne doğru eğilmişti; solgun suratı vazodaki çiçeklerin yanı başında sağa sola hareket edip duruyordu; sonra kayıp koltuğunun kenarına yaslandı ve elini şakağına dayadı. *Punka*'ların yarattığı rüzgâr insanların başlarının üzerinde, perdelik kumaşlardan biçilmiş gibi bol giysilere bürünmüş esmer suratlı yerlilerin üzerinde, bir arada oturan, sıcağın bunalmış, keten ve pamuklu elbiseleri bedenlerine yapışmış gibi duran, tropik güneşten korunmak için giydikleri geniş kenarlı hasır şapkaları dizlerinin üzerinde Avrupalıların tepesinde esip duruyordu; bu sırada mahkemedeki küçük memurlar ve görevliler de sıkı sıkıya iliklenmiş uzun beyaz ceketlerinin içinde, kırmızı kuşakları ve kırmızı sarılarıyla hızla bir ileri bir geri seğirtiyorlar, yalınayaklarıyla mahkeme duvarları boyunca sanki kayarcasına, hayaletler gibi sessiz ve av köpekleri gibi tetikte hareket ediyorlardı.

Jim'in gözleri verdiği cevapların arasındaki sessizlik anlarında etrafı süzerken yorgun ve donuk ifadeli bir suratla ama sakin, dolaysız ve ilgili gözlerle bakan ve diğerlerinden ayrı oturan beyaz bir adama takıldı. Jim bir başka soruya daha yanıt verdi ve içinden, "Bu ne işe yarayacak, bu faydasız soruları neden soruyorsunuz!" diye bağırarak geldi. Ayağını hafifçe yere vurdu, dudağını ısırıp ve yüzünü öte yana çevirip mahkemedeki izleyicilerin başları üzerinden uzaklara baktı. Beyaz adamla göz göze geldi. Jim'e diğerleri gibi şaşkın ve büyülenmişçesine bakmıyordu bu adam. Bu akıl ve irade dolu bir bakıştı. Jim iki soru arasında kendini unutup başka şeyler düşünecek kadar zaman buldu. Bu adam –diye geçirdi aklından– sanki arkamdan geçen birini ya da bir şeyi görecekmış gibi bakıyor bana. Bu adama –belki de sokakta bir yerde– daha önce rastlamıştı. Onunla asla konuşmadığından emindi. Günler boyunca kimseyle konuşmamış, hücrelerinde bir başına yaşayan bir mahkûm ya da vahşi doğada kaybolmuş bir gezgin gibi sessiz kalmış, kendi kendine ipe sapa gelmez, bitip tükenmez sohbetler yapmıştı. Şimdi ise bir amaca yönelik olsalar da asla önem taşımayan sorulara cevap veriyordu ama yaşadığı müddetçe bir daha düşüncelerini açıkça dile getireceğinden kuşkuluydu. Samimiyetle ifade verirken işittiği ses, kendi sesi, konuşmanın artık kendisine fayda sağlamayacağı yönündeki kesin kanaatini güçlendiriyordu.

Orada oturan o adam Jim'in içine dstğ bu umutsuz açmazın farkındaydı sanki. Jim adama baktı, sonra sanki son bir kez vedalaşıp ayrılırmış gibi kararlılıkla yüzünü öte yana çevirdi.

Daha sonra Marlow, dünyanın uzak köşelerinde birçok kez Jim'i büyük bir hevesle, uzun uzadıya ve tüm ayrıntılarıyla anımsamak ve insanlara anlatmak için ortaya çıkacaktı.

Belki de bir akşam yemeğİ sonrası, çiçeklerle talanmış kıpırtısız yeşilliklerle kaplı bir verandada, yanan puro uçlarının ateşböcekleri gibi parladığı koyu bir akşam karanlığında, hasır sandalyelerin her birinde sessiz bir dinleyici oturup, ara sıra küçük kıvılcık bir parlaklık birden hareketlenip ağır ağır kımıldanan bir elin parmaklarını, derin sükûnet içindeki bir suratı aydınlatırken ya da kırışksız bir alnın kısmen gölgelediğİ dalgın bakan bir çift gözün kırmızı bir ışıltıyla parlamasına neden olurken kulak verecekti Marlow'a. Ve ağızından çıkan ilk sözcükle birlikte Marlow'un koltuğ uzanmış bedeni, sanki ruhu kanatlanıp geçmişe uçmuş ve oradan konuşuyormuş gibi kımıltısız kalacaktı.

11. Kumaş ya da palmiye yapraklarından yapılan, hava dolaşımı sağlamak ve ortamı serinletmek üzere odalara yerleştirilen, uşaklar ya da köleler tarafından kordonları çekilerek hareket ettirilen büyük yelpazeler. (.N.)

“Elbette, soruşturma sırasında ben de mahkemedeydim,” diye anlatıyordu Marlow, “ve bugün dahi oraya neden gittiğime hayret ederim. Her birimizin koruyucu bir meleği olduğuna inanmak gelir içimden; tabii eğer sizler de her birimizin yakından tanıdığı bir şeytanı olduğunu kabullenirsiniz. Bunu itiraf etmenizi istiyorum; zira hiçbir surette özel ve farklı olduğumu düşünmek istemiyorum ve bunun bende de var olduğunu biliyorum – şeytanın varlığını kastediyorum. Onu görmüşlüğüm yok elbette fakat varlığını dolaylı olarak kanıtlayan olgulara dayanarak söylüyorum. Orada olduğu belli ve kötücül bir varlık olduğundan beni de o tür işlerin peşine sürüklüyor. Ne tür işler diye mi soracaksınız? Mesela soruşturma işi, o melez sokak köpeği meselesi –uyuz, yerli bir sokak köpeğinin bir sulh mahkemesinin verandasında insanların ayağına dolanmasına müsaade edileceğini aklınızdan geçirmiyordunuz herhalde, öyle değil mi?– dolambaçlı, umulmadık ve gerçekten de şeytani yollardan beni nazik ve iyi insanlarla, kalpsiz ve zalim insanlarla, gizli dertleri, sıkıntıları olan insanlarla karşılaştıran ve beni görünce insanların çenelerinin açılıp korkunç sırlarını anlatmalarına neden olan işler; sanki benim kendi sırlarım yokmuş gibi, sanki –Tanrı yardımcım olsun!– vadem dolana kadar benim kendi ruhuma sıkıntı verecek yeterince sırrım yokmuş gibi. İnsanların bana bu kadar yakınlık hissetmesi için ne yaptım bilmek istiyorum. Ayrıca benim de herkes gibi kendi dertlerimle boğuştuğumu ve bu gözyaşı, günah ve cazibe vadisinin her yolcusu¹² gibi anılarım olduğunu belirtmek isterim; anlayacağınız gibi başkasının sır ve itiraflarını durup dinlemeye pek de uygun biri değilim. O halde neden insanlar bana sırlarını anlatır? Bilemiyorum, belki de akşam yemeğinden sonra vakit geçirmek için. Charley, sevgili arkadaşım, akşam yemeği harikaydı ve sonuçta buradaki bu adamlar sessizce iskambil oynamayı fazlasıyla zahmetli bir iş gibi görüyorlar. Rahat koltuklarda uzanıp keyif yaparken kendi kendilerine, ‘Şimdi kim uğraşacak, iyisi mi Marlow konuşup anlatsın,’ diye düşünüyorlar.

Konuşup anlatalım! Öyle olsun bakalım. Mükellef bir ziyafetin ardından, deniz seviyesinden altmış metre yukarıda, elimizin altında bir kutu kaliteli puroyla ve aramızda en iyimize, en beceriklimize bile bu dünyaya sadece sıkıntılara katlanmaya geldiğimizi, ışıkla karanlığın kesiştiği bir noktada herkesin kendi yolunu seçmek zorunda kalacağını, her değerli dakikayı ve geri dönüşü olmayan her adımı hesaplamamız gerektiğini ve – nihayetinde o kadar emin olmasak da– sona adam gibi varacağımızı umarken bir yandan da dirsek dirseğe yolculuk yaptığımız insanlardan pek az yardım göreceğimizi unutturacak pırlıl pırlıl yıldızların aydınlattığı bu harika akşamda Efendi Jim’den bahsetmek yeterince kolay. Elbette tüm yaşamı akşam yemeği sonrası yakılan bir puroyu içmek kadar keyifle geçen adamlar var etrafımızda; rahat, hoş ve boş, belki de daha son söz söylenmeden, daha sonuna gelinmeden unutulmuş –eğer bir sonu varsa tabii– anlamsız bir mücadele içinde geçmiş hayatlar.

Onunla ilk defa o soruşturma sırasında göz göze geldik. Denizle şu ya da bu şekilde bir bağı olan herkesin orada olduğunu bilmeniz gerekir zira Aden’den o gizemli telgraf geldiğinden beri hepimizin çenesinin düşmesine neden olan bu olay günlerdir herkesin dilindeydi. Gizemli diyorum; çünkü alabildiğine bariz ve tatsız bir gerçeği yansıtsa da bir

bakıma gizemli bir olaydı bu. Tüm sahil şeridinde başka bir şey konuşulmuyordu. Sabahları ilk iş olarak gemideki kamaramda giyinirken tahta bölme perdesinin arasından Zerdüşt çevirmenimin kilerde kendisine ikram edilen bir bardak çayı içerken kamarotla Patna hakkında çene çaldığını duyuyordum. Kıyıya ne zaman çıksam bir tanıdıkla karşılaşır karşılaşmaz bana ilk söylediği şey, 'Bundan daha ilgi çekici, hayret uyandırıcı bir şey duydu mu hiç?' demek oluyordu ve artık tabiatına göre ya alaycı bir tavırla tebessüm ediyor veya üzgün görünüyor ya da küfrediyordu. Birbirine tamamen yabancı insanlar sırf olayla ilgili fikir alışverişinde bulunmak için kırk yıllık ahbablar gibi sohbe girişiyorlardı. Şehirde ne kadar lanet olası serseri, aylak varsa bu olayın konu olduğu sohbetlerde dağıtılan beleş içkilere konuyordu. Liman idaresinde, bütün gemi taşımacılığı firmalarının ofislerinde, acentenizde, beyazların, yerlilerin, melezlerin, taş merdivenlerin basamaklarında yarı çıplak çömelmış kayıkçıların arasında hep bu olay konuşuluyordu. Bazıları öfkeliydi, birçoğu da işi şakaya vuruyordu ve gemidekilerin akıbetinin ne olduğuyla ilgili tartışmaların sonu gelmiyordu. Bu birkaç hafta boyunca böyle devam etti ve bu olayın gizemli bir yanı olabileceğine dair görüş de sonunda yaygınlaşıp trajik bir hal aldı. Güzel, güneşli bir sabahta liman idaresine çıkan merdivenlerin yanındaki gölgelik alanda durduğum sırada rıhtım boyunca yürüyüp bana doğru yaklaşan dört adam çarptı gözüme. Bir an için bu tuhaf grubun nereden çıktığını merak ettim ve birden, 'İşte, geldiler!' diye bir çığlık attım.

Sahiden de gelenler onlardı. Üç tanesi normal irilikte adamlardı ama dördüncüsü kolay kolay kimsenin sahip olamayacağı kadar büyük bir cüsseye sahipti. Esaslı bir kahvaltayı midelerine indirip Dale vapur hatlarının harici sefer yapan ve gün doğumundan yaklaşık bir saat sonra limana demirleyen gemisinden henüz inmişlerdi. Yanılıyor olamazdım; Patna'nın neşeli kaptanını ilk bakışta tanımıştım: güzelim dünyamızın tropikal kuşağındaki en şişman adam. Üstelik, yaklaşık dokuz ay önce ona Semarang'da rastlamıştım. Gemisi liman ağzında yükleme yapıyordu ve kaptan bir yandan Alman İmparatorluğu'nun zorba kurumlarına küfrediyor, bir yandan da biranın şişesini gözünü kırpmadan bir guldene satan De Jongh'un dükkânında bütün gün boyunca ve üst üste her gün sünger gibi içiyordu. Nihayet De Jongh dayanamayıp beni yanına çağırıyor ve kösele gibi suratını buruşturup, 'İş iştir, ben parama bakarım ama kaptan olacak bu herif benim midemi bulandırıyor. Pöhh!' diye yakınıyordu.

Gölgede durmuş ona bakıyordum. Diğerlerinden biraz önde, telaşlı telaşlı yürüyordu ve üzerine vuran güneş ışınları koca cüssesini ürkütücü bir biçimde ortaya çıkarıyordu. Kaptanın bu görüntüsü aklıma arka ayakları üzerinde yürüyen eğitimli bir fil yavrusunu getirdi. Kılığı kıyafeti de çok çarpıcıydı doğrusu: Üzerinde parlak yeşil ve koyu turuncu renkte dikine çizgileri olan pis bir pijama, ayağında eski püskü bir çift hasır terlik vardı ve başkasının attığı, kafasına iki numara küçük gelen geniş siperli bir şapkeyi başına Manila kenevirinden yapılmış bir sicimle tutturmuştu. Onun gibi bir adamın ödünç kıyafetleri üzerine uydurma konusunda zerre kadar şanslı olmadığını kolayca anlayabilirsiniz. Neyse. Sağına soluna bakmadan delice bir telaşla yürüyüp bir metre ötemden geçti ve yüreğindeki tüm saflıkla ifadesini, raporunu –ya da adına her ne diyorsanız– vermek üzere liman idaresinin merdivenlerini hızla çıktı.

Anlaşılan o ki, ilk olarak sevkıyat amiri ile görüşmüş. Archie Ruthvel ofise henüz gelmişti ve anlattığı kadarıyla başkâtibine fırça çekerek yoğun işgününe başlamak üzereydi. Bazılarınız onu tanıyor olabilir. İçler acısı denecek kadar cılız bir boynu olan ve gemi

kaptanlarından ne yiyecek –bir parça tuzlu domuz eti, bir torba peksimet, birkaç patates filan– koparırım diye sürekli kaygı içinde yaşayan nazik Portekizli melez. Hatırlıyorum da, bir yolculuk sırasında yemek için gemiye alınan hayvanlardan geriye kalan canlı bir koyunu ona vermişim: Karşılığında benim için bir şey yapmasını istediğimden değil –yapamazdı zaten– fakat maaşı dışında ekstra kazanç elde etmenin kutsal bir hak olduğuna yönelik o çocuksu inancı bana çok dokunaklı gelmişti. Neredeyse güzel denecek kadar somut ve güçlü bir histi bu. Irk –daha ziyade iki ırk– ve iklim... Neyse, boş verin. Hayat boyu dostluğunu kazandığımı biliyorum.

Evet, Ruthvel söylediğine göre başkâtibi –sanırım iş ahlakı üzerine– sert bir biçimde azarlıyormuş ki tam o sırada arkasında hafif bir patırtı işitmiş ve kafasını çevirip bakınca –kendi ifadesiyle aktarıyorum– çizgili ve pamuklu bir kumaşa sarılıp sarmalanmış bir buçuk tonluk bir şeker fıçısını andıran yuvarlak ve devasa bir şeyin ofisin geniş zemini üzerinde durduğunu görmüş. Dediğine göre o kadar afallamış ki uzun bir müddet bu şeyin canlı olduğunu fark edememiş ve öylece hareketsiz oturup bu nesnenin ne amaçla ve ne şekilde masasının önüne getirildiğini merak etmiş. Bekleme odasından kemerli giriş kapısına uzanan koridora doluşan *punka* sallayan yelpazeciler, çöpçüler, polis memurları, limandaki gemilerin dümencileri ve tayfaları boyunlarını uzatmıştı ve neredeyse birbirlerinin üzerine tırmanıyorlardı. Tam bir kargaşa. O arada içeri giren adam da şapkasını çıkarıp başıyla hafifçe selam vererek Ruthvel'e yaklaşmış. Ruthvel'in bana dediğine göre herifin görüntüsü o kadar rahatsız ediciymiş ki karşısındaki bu yaratığın ne istediğine pek anlam veremedenden bir süre onu dinlemiş. Yaratık kulak tırmalayıcı, kederli ama kendinden emin bir sesle konuşuyormuş ve bunun Patna vakası ile ilgili olduğu yavaş yavaş Archie'nin kafasına dank etmiş. Dediğine göre, karşısında duran bu herifin kim olduğunu idrak eder etmez bayağı fenalaşmış –Archie çok anlayışlı ve kolayca keyfi kaçan biridir– ama kendini toparlayıp, 'Dur! Seni dinleyemem. Liman amirine gitmen lazım. Seni dinlemem mümkün değil. Senin Kaptan Elliot ile görüşmen lazım. Bu taraftan, bu taraftan!' diye bağırmış. Ayağa fırlayıp o uzun bankonun etrafından koşar adım dolaşmış, adamı çekiştirip itmeye başlamış. Adam da ilk başta şaşkın ve itaatkâr bir tavırla karşı koymamış ve ancak özel büronun kapısına geldikleri vakit hayvani bir içgüdüyle durup direnmiş ve ürkmüş bir boğa gibi homurdanmış. 'Bana baksana sen! Ne oluyor? Bırak beni!' Archie kapıyı çalmadan ardına kadar açmış ve, 'Patna'nın kaptanı efendim!' diye bağırmış. 'İçeri girin kaptan.' Yaşlı adamın başını önünde duran yazıdan hızla kaldırdığını ve bu yüzden adamcağızın burnunun üzerinde duran küçük gözlüğünün düştüğünü gören Archie kapıyı hızla çarpıp, üzerinde imzalaması için birtakım evrakların durduğu masasına yine koşar adımlarla geri dönmüş. Ama dediğine göre koridordaki şamata o kadar berbatmış ki, kendi adını nasıl telaffuz ettiğini hatırlayacak kadar bile toparlayamamış kafasını. Archie her iki yarıküredeki en hassas sevkıyat amiridir. Dediğine göre adamı aç bir aslanın önüne atmış gibi hissetmiş kendini. Hiç kuşku yok ki ofiste korkunç bir velvele kopmuştu. Ben bile ta aşağıdan işitmişim ve eminim ki kıyıdaki gezi yolundan bandonun yer aldığı üstü kapalı sahneye kadar duyulmuştur o gürültü. İhtiyar Elliot babanın da ağzı iyi laf yapardı doğrusu ve istedikten sonra, hem de karşısındakinin kim olduğunu asla umursamadan avazı çıktığı kadar bağırabilirdi. Genel valiye bile bağırabilirdi. Hatta bir defasında bana, 'Ben kariyerimde gelebileceğim en üst noktaya geldim. Emekliliğim garanti. Kıyıda köşede iyi kötü bir birikimim var ve şayet benim görev

anlayışımı beğenmiyorlarsa kalkar gider, memleketime dönerim. Ben yaşlı bir adamım ve hiçbir zaman lafımı sakınmadım. Artık tek arzum, ölmeden önce kızlarımın evlendiğini görmek,' demişti. Bu meseleye aklını fena halde takmıştı. Kızlarının üçü de şaşırtıcı derecede onu andırmalarına rağmen epey hoş ve güzellerdi. Elliot baba kızlarının evliliğiyle ilgili kuruntulu düşüncelere kapılıp tersinden kalktığı sabahlar ofistekiler bunu onun gözlerinden okur ve tedirginliğe kapılırlarmış zira anlattıklarına göre ihtiyarın birilerinin hakkından kolayca gelip, onu çiğ çiğ yiyeceğine kesin gözle bakılırmış. Ne ki, o sabah önce Alman'ı yememiş; ama çiğ çiğ yeme benzetmesiyle lafımı sürdürmeme izin verirsiniz, onu çiğneyip deyim yerindeyse küçük parçalar halinde geri tükürmüş.

Böylece kısa bir süre sonra kaptanın devasa kütlesinin telaşla merdivenlerden inip dış basamaklarda hareket etmeden öylece durduğunu gördüm. Derin derin düşünmek amacıyla hemen az ötemde durmuştu. O tombul, mora çalan yanakları tir tir titriyordu. Parmaklarını ısıırıyordu ve bir müddet sonra canı sıkkın, öfkeli gözlerle yan yan bakarken beni fark etti. Onunla birlikte karaya çıkan diğer üç adam grup halinde biraz daha ötede duruyorlardı. Aralarında soluk benizli, hınzır ifadeli, ufak tefek, kolu askıda biri vardı. Uzun boylu, çırpı gibi kara kuru, bir süpürge sopası kadar zayıf olan diğer herif mavi bir flanel ceket giymişti. Sarkık kırılmış bıyıklarıyla etrafını kaygısız ve ahmakça bir ifadeyle süzüyordu. Üçüncüsü ise dimdik duran, geniş omuzlu bir delikanlıydı. Elleri ceplerindeydi ve kendi aralarında ciddi bir havada sohbet eden diğer ikisine sırtını dönmüştü. Kıyıda ki boş gezinti yoluna dalmıştı gözleri. Toz toprak içinde, pencereleri jaluzili külüstür bir araba bu grubun hemen az ötesine gelip durdu ve sağ ayağını dizinin üstüne atan sürücü bütün dikkatini titizlikle ayak parmaklarını incelemeye verdi. Hiç kıpırdamayan, başını bile çevirmeyen delikanlı sadece güneş ışınlarının aydınlattığı yola dikmişti gözlerini. Jim'i ilk görüşümdü bu. Ancak genç insanların sergileyebileceği kadar kayıtsız ve erişilmez bir tavır sergiliyordu. Boylu boslu, endamı yerinde, temiz yüzlü, ayakları yere sağlam basan, alabildiğine umut vaat eden, geleceği parlak bu delikanlı orada öylece dikilip duruyordu; ona bakarken onun bildiklerini ve biraz daha fazlasını bilen biri olarak, kendini olduğundan farklı biri gibi gösterip sanki benden bir şeyler elde etmeye çalıştığını fark etmişçesine öfkelenim. Bu kadar anlamlı ve etkileyici görünmeye hakkı yoktu. Kendi kendime, 'Eğer bu gibiler bu şekilde hataya düşerlerse...' diye geçirdim aklımdan ve bir defasında yelkenli bir teknenin İtalyan kaptanının, beceriksiz yardımcısı gemilerle dolu bir liman ağzında demir atarken çapa demirlerinin zincirlerini birbirine dolaştırdığını görünce küçük düşmenin verdiği öfkeyle yaptığı gibi şapkamı yere atıp üzerinde tepinebileceğim hissine kapıldım. Jim'in orada durmuş, öylesine rahat bir tavır sergilediğini görünce kendi kendime, 'Aptal mı bu adam, yoksa vurdumduymaz, katı yürekli mi?' diye sordum. Neredeyse bir melodi tutturup ıslık çalmaya hazır bir hali vardı. Ve dikkatinizi çekerim, diğer ikisinin hal ve tavırları zerre kadar umurumda değildi. Onların tiplerine baktığınızda artık halka mal olmuş bir hikâyeye dönüşen ve resmî bir soruşturmanın konusu olan olayda rol alabilecek herifler olduğunu anladınız. Patna'nın kaptanı, 'Yukarıdaki o ihtiyar hilekâr bana aşağılık köpek dedi,' diye söyleniyordu. Beni tanıyıp tanımadığını bilemiyorum. Ama sanırım tanımış olmalıydı; göz göze gelmişik bir kere. O bana ters ters baktı, ben de gülümsedim; yukarıdaki açık pencereden işittiğim sıfatlar arasında aşağılık köpek en hafif tabirdi. Dilimi tutamamak konusundaki tuhaf beceriksizliğim nüksetti ve, 'Yapma ya, öyle mi?' dedim.

Başını salladı, başparmağını tekrar ısırды, alçak sesle küfür etti. Sonra başını kaldırdı ve asık bir suratla küstahça bana bakıp, 'Peh! Pasifik uçsuz bucaksız bir yer dostum. Siz kahrolası İngilizler elinizden geleni ardınıza koymayın; benim gibi adamlar için bol bol yer olduğunu biliyorum. Apia' da, Honolulu'da sürüyle tanıdığım var...' deyip dalgın ve düşünceli bir havada duraksadığı sırada ben de bu saydığı yerlerdeki 'tanındıklarının' ne türden insanlar olduklarını kolayca kafamda canlandırarak fırsatı bulmuştum. Ben de bir zamanlar bu gibi insanlarla tanışmış olduğumu saklayacak değilim. Kiminle dostluk edersek edelim hayatın güzelliklerinden aynı ölçüde keyif alabilirmiş gibi davranmamız gereken dönemler vardır. Benim de böyle bir dönemim oldu ve üstelik geçmişte böyle bir ihtiyaç duyduğum için surat asıp hayata küsmüş gibi davranacak değilim; zira çoğu ahlaktan –nasıl desem?– düzgün hal ve tavır takılmaktan ya da aynı ölçüde önem taşıyan başka niteliklerden yoksun olan o kötü arkadaşlar sizlerin gerçekten ihtiyaç duymadığınız halde –sırf alışkanlıktan, korkaklıktan, cömertlikten ve daha burada sayamayacağım onlarca sinsi ve yetersiz nedenden ötürü– masanıza buyur ettiğiniz tüccar kimliğindeki o saygın hırsızlardan iki kat daha öğretici ve yirmi kat daha eğlendiriciydi.

'Siz İngilizler hepiniz hilekârsınız,' diye sürdürdü konuşmasını benim yurtsever Flensburg'lu ya da Stettin' li Avustralyalım. O değerli kuşa yuva olup adı kötüye çıkan Baltık Denizi'nin kıyısındaki o küçük limanın hangisi olduğunu şu anda gerçekten de hatırlayamıyorum. 'Siz kim oluyorsunuz da bağıyorsunuz? Ha? Söyle bana? Siz diğer insanlardan daha üstün değilsiniz; o ihtiyar düzenbaz da bana çatacak diye ortalığı velveye veriyor.' Kaptanın kalın göğüs kafesi bir çift sütünü andıran bacakları üzerinde titriyordu; herif baştan aşağıya titriyordu. 'Siz İngilizler bunu sürekli yapıyorsunuz. Pire için yorgan yakıp yaygara koparıyorsunuz; sizin kahrolası ülkenizde doğmadım diye bunlar hep. Lisansımı geri alın. Sizin olsun. Lisans misans istemiyorum. Benim gibi bir adamın sizin lanet olası lisansınıza ihtiyacı yok. Tüküreyim o lisansın içine!' deyip okkalı bir tükürük salladı. Sanki durduğu yerden uzaklaşmasını engelleyen ve ayak bileklerini sıkı sıkı kavrayan görünmez ve esrarengiz bir güçten kurtulmak istercesine, öfke içinde tepinip ayaklarını sürürken bir yandan da, 'Amerigan vatandaşı olacam ben!' diye bağırdı. O kadar büyük bir hararetle burnundan soluyordu ki bir topuzu andıran kafasından dumanlar çıkıyordu adeta. Oradan çekip gitmemi engelleyen esrarengiz bir durum yoktu ortada: En bariz his meraktır ve bu his elleri cebinde sırtını kaldırıma dönmüş, arkadaşı hazır olur olmaz yürüyüşe çıkacakmış bir adam havasında gözlerini Malabar Oteli'nin sarı boyalı kemeraltındaki çimlik alanına diken delikanlının içinde bulunduğu durumu bütün ayrıntılarıyla öğrenince ne gibi bir tepki vereceğini öğrenme isteği uyandırıyor bende. Delikanlı böyle bir görüntü çiziyor ve bu da benim nefretimi kabartıyordu. Onun bunaldığını, afalladığını, baştan aşağı yıkıma uğradığını, iğneye geçirilmiş bir böcek gibi kıvrandığını görmek istiyordum. Bir yandan da buna tanık olmak beni biraz korkutuyordu. Sanırım ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Suç işlediği için değil ama suça yönelecek kadar âciz oluşu, ne mal olduğu anlaşılmuş, foyası ortaya çıkmış birini seyretmek kadar korkunç bir şey yoktur. En sıradan cesaret ve dayanıklılık gösterisidir bizi yasalar karşısında suçlu olmaktan koruyan; tıpkı emin olmasak da dünyanın bazı yerlerinde, her çalının arkasında ölümcül bir yılan bulunduğundan kuşku duymamız gibi bilinmeyen bir zaaftan kaynaklanır bu – gizlenmiş, gözetlenen ya da gözetlenmeyen, kaçınılan ya da cesurca küçümsenip hafife alınan, bir ömür boyunca

bastırılan ya da göz ardı edilen, hiçbirimizin güvence altında olmadığını hissettiren o zaaf. Kendimizi kapana kısılmış ve mecbur hissedip ismimizi lekeleyen, asılmamıza neden olan şeyler yaparız ve lanetlenmemize ve boynumuza geçirilecek idam ipine rağmen yine de bu zaaf karşısında cesaretimizi koruruz. Bazen önemsiz gibi görünseler de bazılarımızı tamamen mahveden şeyler vardır. Orada dikilip duran o delikanlıyı izliyordum. Görünüşü hoşuma gitmişti; nasıl görüldüğünü biliyordum; doğru yerden çıkıp gelmişti; o bizden biriydi. Kendi gibilerin soyunu sopunu, geldiği yerleri, asla zeki ya da eğlenceli olmayan ve tüm varlıkları dürüst inançlara ve cesurca bir içgüdüye dayanan erkekleri ve kadınları temsil eden, onları simgeleyen biri gibi dikilip duruyordu orada. Cesaretten kastım askerî, sivil ya da özel herhangi bir cesaret değil. Doğuştan gelen ve günahın cazibesine karşı durma cesaretinden söz ediyorum. Zekâ ve bilgiye dayanmayan ama, Tanrı biliyor ya, yapmacık bir tavır takınmadan hazırlıklı ve gönüllü olmaktan, inceliksiz ve kaba olduğunu düşünseniz de paha biçilmez bir dayanabilme cesaretinden, dahili ve harici tehditler karşısında, insan doğasının gücü ve baştan çıkarıcı yozlaşması karşısında düşünmeden, eğilip bükülmeden, gerçeklerin ezici gücüne, ibret verici olayların kötü etkilerine, suç işlemeye teşvik edici fikirlere karşı dayanıklı bir inancın desteğiyle direnen o cesaret ve metanetten bahsediyorum. Fikirlerin canı cehennem! Fikirler zihninizin bir köşesine yerleşip sizi sürekli dürtükleyen, her biri içinizdeki cevherden bir parça koparıp alan, adam gibi bir hayat sürmek ve acı çekmeden ölmek istiyorsanız birkaç basit düşünceye sıkıca tutunmanız gerektiği inancını ufak ufak zihninize zerk eden sokak serserileri, derbeder hovardalardır!

Bunun doğrudan Jim'le bir alakası yok; sadece Jim hayat boyu sağımızda solumuzda bizimle beraber yürüdüğünü hissetmek istediğimiz, zekânın aşırılık ve çılgınlıklarından, cesaret ve yüzsüzlüğün –evet, yüzsüzlük diyelim– sapkınlıklarından rahatsız olmayan şu hoş ve boş türün dış görünüş itibarıyla tipik bir örneğiydi. Dış görünüşünün yarattığı etkiye bakarak güvertenin sorumluluğunu –hem mecazi hem de mesleki anlamıyla– gönül rahatlığıyla teslim edeceğiniz türden bir adamdı o. Ben şahsen teslim ederdim; zira benim bu gibi işlerden anlıyor olmam gerekir. Denizcilik yaptığım dönemde Kızıl Bayrak'a hizmet etmek üzere mesleğe yeterince genç kazandırmamış mıydım? O meslek ki, tüm sırrı tek bir kısa cümleyle ifade edilebilir; ama yine de bu cümle düşüncelerinin ayrılmaz bir parçası olana, gördükleri her rüyada yer alana dek genç beyinlere her gün yeniden aşılmalıdır! Deniz bana cömert davranmıştı ama elimden geçen ve artık bazıları yetişkin insanlar olmuş ve bazıları da boğulup gitmiş olan tüm bu gençleri aklıma getirdiğim zaman benim de görevimi layıkıyla yaptığımı düşünüyorum. Yarın memlekete dönecek olsam bahse girerim ki iki güne kalmaz yüzü güneşten yanmış genç bir kaptan yardımcısı bir rıhtımın girişinde arkamdan yetişip, gür ve heyecanlı bir sesle, 'Beni hatırlamadınız mı efendim? Ben falanca gemiden küçük bilmem kim. İlk deniz seferimi o gemide yapmıştım.' Ben de boyu ancak şu sandalyenin arkılığı kadar olan ve şaşkın şaşkın etrafına bakan o ufak delikanlıyı ve iskele sütunları arasında kayarcasına yavaş yavaş ilerleyen gemiyi sessizce izleyen ama mendilini sallayamayacak kadar üzgün annesini ve ablasını ya da belki de oğlunu yolcu etmek, onunla birlikte erkenden limana gelen ve belli ki bocurgatlarla ilgilenirken bütün sabahı orada geçiren, gemide çok uzun kaldığı için de en nihayet oğluna doğru dürüst veda edip onu uğurlayamadan bir an önce kıyıya çıkmak için koşuşturan orta yaşlı nazik babasını hatırlarım. Pupada duran gemi kılavuzu ağır ağır konuşarak bana, 'Gemiyi rıhtım hattında biraz

bekletin kaptan,' diye seslenir. 'Kıyıya çıkmak isteyen bir beyefendi var burada. Hadi bakalım efendim. Neredeyse Talcahuano'ya kadar bizimle seyahat edecektiniz. Şimdi inme vaktiniz geldi; dikkatli olun, acele etmeden, yavaş yavaş... Tamamdır. Ön taraftaki palamarları yeniden laçka edin.' Cehennem çukuru gibi dumanlar salan römorkörler yaşlı nehrin sularını çalkalayıp köpürterek ilerler; kıyıdaki beyefendi pantolonundaki tozları silkelerken yardımsever kamarot da adamcağızın gemide bıraktığı şemsiyesini arkasından fırlatır. Artık her şey yolundadır. Adam kendi payına düşeni yapıp denize kurbanını sunmuştur ve artık evine gidip bu konuya hiç kafa yormuyormuş gibi yapacaktır; o küçük ve hevesli kurbanı daha ertesi sabaha kalmadan fena halde deniz tutacaktır. Yavaş yavaş denizcilik mesleğinin tüm o küçük gizemlerini ve büyük sırrını öğrenince, denizin vereceği hüküm gereği ya yaşamaya devam edecek ya da ölüp gidecek; atılan her yazı turayı denizin kazandığı bu budalaca oyunda rol oynayan adam da ağır ve genç bir elin sırtına vurmasından ve, 'Beni hatırladınız mı efendim? Ben küçük bilmem kim,' diyen neşeli bir denizci delikanlının sesini işitmekten mutluluk duyacaktır.

Bunun keyifli bir şey olduğunu söylemek isterim; hayatınızda en azından bir kez olsun doğru bir şey yapmış olduğunuzu anlatır size. Benim sırtıma bu şekilde vuruldu ve o ağır elin verdiği acıyla yüzümü buruşturduğum da oldu; kendimi tüm gün boyunca coşkulu hissettim ve içtenlik ve samimiyetle sırtıma inen o el sayesinde şu dünyada kendimi daha az yalnız hissederek yatağa girdim. Küçük bilmem kimleri hatırlamaz olur muyum hiç! Ben dış görünüşüne bakıp adamı gözünden tanımayı bilmez miyim. Tek bir manalı bakışa güvenip güverteyi o delikanlıya teslim eder, ardından da rahat bir uyku çekerdim ve Tanrı'm! O güverte asla emin ellerde olmazdı. Bu düşünce insanda büyük bir dehşet hissi uyandırıyor. Jim, yeni, pırıl pırıl bir İngiliz altını kadar saf ve hakiki görünüyordu fakat bu madenî parada şeytani bir alaşım vardı. Ne kadarı sahteydi acaba? Nadir bulunan ve lanetli bir madenin zerresi, küçücük bir damlası kadar belki! Ama Jim orada o umursamaz havalarında dikilip dururken insan onun muhtemelen sıradan pirinç madeninden daha nadir olup olmadığını merak ediyordu.

Buna inanamıyordum. Onun, denizcilik mesleğinin onuru adına kıvrandığını görmek istiyordum. Dikkate bile almadığım diğer iki önemsiz adam, kaptanlarını fark edince yavaşça bize doğru yürümeye başladılar. Yürürken de bir yandan sohbet ediyorlardı, ben ise artık göze görünmediklerini varsayıp zerre kadar umursamıyordum bu ikisini. Birbirlerine bakıp sırtıyorlardı. Belki de aralarında şakalaşıyorlardı, bilemiyorum. Birinin kolunun kırık olduğunu gördüm; uzun boylu, kır bıyıklı olanı ise başmakinişti ve epey kötü nam salmış biriydi. Onlar önemsiz şahsiyetlerdi. Yaklaştılar. Kaptan suratında donuk bir ifadeyle ayaklarına bakıyordu. Sanki berbat bir hastalık ya da bilinmeyen bir zehrin esrarengiz, deva bulmaz etkisi yüzünden olağanüstü boyutlarda şişmişti herif. Başını kaldırdı, iki önemsiz adamın karşısında durup beklediklerini gördü –sanırım bu ikisine bir şeyler söylemek için– şişmiş suratını garip, alaycı bir ifadeyle çarpıtarak ağzını açtı ve sonra sanki aklına bir anda bir şey gelmiş gibi durdu. Ağzını sessizce kapatırken kalın, pembemsi dudakları birbirine değdi, kararlı adımlarla paytak paytak yürüyerek arabanın yanına gitti ve kapı koluna o denli şuursuz bir şiddetle asılıp sabırsızca ve vahşice çekiştirmeye başladı ki, arabanın önüne koşulmuş midilliyle birlikte yana devrileceğini sandım. Dalgın gözlerle ayak tabanına bakan sürücü sarsıntıyla birlikte bir anda düşüncelerinden sıyrıldı, büyük bir korkuya kapıldı ve

düşmemek için iki eliyle sıkıca tutunurken oturduğu yerde başını çevirip arabasına güçlükle binmeye çalışan bu devasa gövdeyi gördü. Küçük at arabası gürültülü bir şekilde sarsılıp sallandı ve o eğilmiş başın kıpkırmızı ensesi, gerilen baldırların iriliği, rengi atmış, yeşil ve turuncu çizgili pis pijamanın sırtı, cırtlak renklere bürünmüş o iğrenç kütlenin adeta bir çukur kazıp zorla içine girmeye çalışmışçasına ortaya koyduğu çaba, tıpkı ateşli bir hastalığa yakalanmış birini dehşete düşüren o garip ve kendine özgü sanrılar gibi insanın gerçeklik hissini gülünç ama aynı zamanda ürkütücü bir etkiyle altüst ediyordu. Kaptan at arabasının içinde kayboldu. Arabanın çatısı yarılıp ikiye bölünseydi, tekerlekler üzerindeki kasası olgunlaşmış bir pamuk kozası gibi çatlayıp açılsaydı şaşmazdım doğrusu. Fakat sadece yayları gıcırdayarak çöktü ve birden jaluzilerden biri çatırdayarak aşağı indi. Kaptanın daracık aralığa sıkışmış omuzları yeniden görüldü; bir yere bağlanmış balon gibi sağa sola sallanan şişmiş kafası dışarı sarkmış, kan ter içinde kalmış bir halde öfkeyle ağzından tükürükler saçıyordu. Çiğ bir et kütlesini andıran kıpkırmızı, küt yumruğunu arabacıya vahşice sallayarak kükrer gibi bir sesle, hareket edip yola koyulmalarını söyledi. Nereye? Belki de Pasifik Okyanusu'na. Sürücü kamçısını salladı; midilli burnundan soludu, hafifçe şahlanır gibi oldu ve dörtnala ileri atıldı. Nereye? Apia'ya mı? Honolulu'ya mı? Oyalanıp eğlenebileceği 6.000 millik bir tropikal kuşak vardı ve ben tam olarak nereye gideceğini duymamıştım. Homurdanıp burnundan soluyan midilli göz açıp kapayıncaya kadar herifi kapıp sonsuzluğa götürdü ve onu bir daha asla görmedim; üstelik en son, ardında beyaz bir toz bulutu bırakarak köşeyi dönüp gözden yiten o küçücük, köhne at arabasında otururken gördüğüm kaptanı bir daha gören var mı bilmiyorum. Çekip gitmiş, ortadan kaybolmuş, sırta kadem basmıştı; işin garibi, sanki o at arabasını da kendisiyle birlikte alıp götürmüştü; zira doru renkte, kulağı kesik bir midilliye ve ayağı yaralı, canından bezmiş Tamil kökenli bir sürücüye de bir daha rastlamadım. Kuşku yok ki Pasifik Okyanusu büyüktü; fakat orada becerilerini sergileyecek bir yer bulup bulmadığını bilemesem de, süpürgesine binip havalanan bir cadı gibi ortadan kaybolduğu kesindi. Kolu askıdaki ufak tefek adam bir kuzu gibi melercesine, 'Kaptan! Hey, kaptan! Kaptan-aa-an!' diye sızlanarak at arabasının arkasından koşmaya başladı fakat birkaç adım attıktan sonra birden durdu ve boynunu büküp yavaş yavaş geriye doğru yürümeye başladı. Uzaklaşan tekerleklerin gürültüsüyle birlikte genç adam gerisingeri durduğu yere döndü. Gözden kaybolan at arabasının ardından bakarken ne yerinden kıınıldadı ne de en ufak bir el kol hareketi yaptı.

Tüm bunlar anlatmak için sarf ettiğim zamandan çok daha kısa bir sürede olup bitti; zira gözümün önünde bir anda yaşananları zihninizde daha iyi canlandırabilirsiniz diye tasvir ederek yorumluyorum. Ardından, Patna'nın zavallı kazazedeleriyle ilgilenmek üzere Archie'nin gönderdiği melez memur ortaya çıktı. Üstlendiği görevi layıkıyla yerine getirmek ister bir havada sağına soluna bakınarak, büyük bir hevesle dışarı fırlamış ve aceleden şapkasını bile giymemişti. Esas oğlan ortalarda yoktu gerçi ama memur diğer iki herife önemli adam pozlarıyla yanaştı ve hemen ardından kolu askıda ve belli ki kavga çıkarmak için fırsat kollayan adamla ağız dalaşına girdi. Ona kimse emir yağdıramazdı, 'hele ki bir memur parçası'. Burnu havada bir melez, kıkırık bir kâtip bozuntusu, sürüyle yalan uydurup gözünü korkutamazdı. Anlattığı hikâyeye doğru olsa bile 'böyle bir maksatla' gözünün korkutulmasına 'asla' izin veremezdi! Bas bas bağırarak gidip yatacağını söyledi. 'Eğer Tanrı'nın cezası bir Portekizli olmasaydın, şu anda benim bir hastanede yatıyor olmam

gerektiğini anlardın!’ diye bağırdığını da işittim. Sağlam kolunun yumruğunu memurun burnuna doğru uzattı; etraflarında kalabalık bir grup insan toplanmaya başlamıştı; şaşkınlık içinde bocalayan fakat ağırbaşlılığını korumak için elinden geleni yapan melez, niyetini açıklamaya çalıştı. Tartışmanın sonunu görmek için daha fazla beklemeden oradan uzaklaştım.

Fakat tesadüf bu ya, o sıralarda hastanede bir adamım vardı ve soruşturmanın başlamasından bir gün önce onu görmeye giderken beyaz adamların koğuşunda o ufak tefek herifin, kolu atele bağlanmış ve epey sersemlemiş halde sırtüstü yattığını görmüştüm. Uzun boylu, kırılmış sarkık bıyıkları olan diğer adamın da hastanede olduğunu büyük bir şaşkınlıkla fark ettim. Kolu kırık arkadaşıyla Portekizli memurun tartışması sırasında onu kâh durduğu yerde kasılarak kâh ayaklarını sürüyerek, korkmamış görünmeye çalışıp oradan sıvışmak için hamle yaparken gördüğümü hatırlıyorum. Anladığım kadarıyla limanın yabancıları değildi ve zor durumda kalınca doğruca Mariani’nin bilardo salonuna gidip pazaryerinin yanındaki meyhaneye kapağı atmayı başarmıştı. Mariani denen ve bizim uzun boylu herifi tanıyan, hatta kirlî işler çevirmesine bir-iki defa yardım eden o kepaze serseri neredeyse önünde eğilip yürüdüğü yeri öpmüş ve birkaç şişe içkiyle birlikte onu derme çatma evinin üst katındaki bir odaya kapatmış. Anlaşılan o ki, herif can güvenliği konusunda anlaşılabilir bir endişeye kapılmıştı ve saklanmak istiyordu. Ne var ki, Mariani uzun bir zaman sonra (kamarotuma sattığı puroların parasını istemek için gemiye geldiğinde) yıllar önce çevirdiği kirlî işlerden birinde gördüğü yardımdan ötürü minnet duyduğundan onun için sorgusuz sualsiz çok daha fazlasını yapacağını söylemişti. Adaleli göğsünü iki defa yumruklayıp, gözyaşlarıyla parlayan o kocaman siyah gözlerini devirerek, ‘Antonio asla unutmaz! Antonio asla unutmaz!’ demişti. Ahlaka aykırı bu minnettarlığın nedeni tam olarak neydi asla öğrenemedim; fakat bu her ne ise, yersiz bir korkuya kapılan ve Mariani’nin hazırladığı kuvvet ilaçlarıyla ruh halini dengelemeye çalışan adamımıza kilitli kapılar ardında, yerlere sıvası dökülmüş bir odada; bir sandalye, bir masa, köşede bir şilte gibi her türlü imkânı sağlamıştı. Bu durum üçüncü günün akşamına kadar sürmüş ve o akşam korkunç çılgınlıklar atan adamımız bir kırkayak sürüsünden kurtulmak için çareyi kaçmakta bulmuş. Odanın kapısını sert bir hareketle açıp can havliyle daracık merdivenlerden aşağıya adımını atınca Mariani’nin üzerine kapaklanmış, sonra ayağa kalkıp kendini toparlayarak bir tavşan gibi sokağa fırlamış. Ertesi sabah polis bunu bir çöp yığınının içinden çekip çıkarmış. İlk başta kendisini asmaya götürdükleri fikrine kapılmış ve polisin elinden kurtulmak için kahramanca mücadele etmiş, fakat yatağının yanına gidip oturduğumda iki gündür çok sakin olduğunu öğrendim. Yastığa dayadığı zayıf, kır bıyıklı bronzlaşmış suratı sağlıklı ve sakin görünüyordu; bakışlarındaki ifadesiz pırıltıda saklı, bir pencere camının ardında sessizce gizlenen ve tarifsiz bir dehşeti andıran o hayalî korku olmasa savaştan yıpranmış çocuk ruhlu bir askerin suratına bile benzetilebilirdi. Öylesine sakindi ki, şu meşhur olayla ilgili bir de onun ağzından birtakım açıklayıcı bilgiler edinmek gibi tuhaf bir umut beslemeye başladım. Nihayetinde, utanç verici bir uğraşın ve belli bir davranış kalıbına duyulan vefanın bir arada tuttuğu bir topluluğa üye biri olmaktan öte beni ilgilendirmeyen bir olayın üzücü ayrıntılarını deşmeye neden bu kadar hevesli olduğumu açıklamak zor. Hastalıklı bir merak diyebilirsiniz belki buna; fakat ben birtakım şeyleri su yüzüne çıkarmak arzusundaydım. Belki de, şuursuzca bir ipucu yakalayacağımı, adamakıllı ve haklı bir gerekçe, affedici bir

açıklama, ikna edici bir bahane kırıntısı bulacağımı umuyordum. Şimdi ise, imkânsız umduğumu gayet iyi anlamıştım – zira insan yaradılışının en inatçı hayaletini, bir sis gibi yükselen, bir kurt gibi kemiren ve ölümün kaçınılmazlığından daha ürpertici olan o gizli ve rahatsız edici kuşkuyu –yerleşik davranış kalıplarıyla yüceltilen egemen gücün kuşkusunu– yatıştırmaya, kafamdan atmaya çalışıyordum; buna tesadüf etmek son derece zordur; bu, korkulu haykırırlara yol açar, panik doğurur ve insanlara sinsice kahpelik, kötülük yaptırır; gerçek felaketin gölgesidir bu. Bir mucize mi bekliyordum? Ve neden bunu bu kadar büyük bir şevkle arzuluyordum? Daha önce hiç görmediğim bu genç adam için ufacık bir mazeret bulmayı kendi iyiliğim için mi arzuluyordum? Jim'in salt dış görünüşünün bile, onun zaafını biliyor olmanın akla getirdiği düşüncelere kişisel bir kaygı ile yaklaşmak isteğini de uyandırması bu olayı bir gizemli ve dehşetli bir olguya dönüştürüyor, gençliği, onun gençliğine benzeyenlerimiz için bu yıkıcı bir yazgının ipuçlarını taşıyordu. Korkarım, merakımın ardında böyle bir gizli gerekçe yatıyordu. Aradan bu kadar zaman geçtikten sonra anladım ki, mucizevi olan tek şey ahmaklığımın boyutuymuş. O yıpranmış, perişan haldeki hilebaza bakıp kuşku hayaletini kafamdan kesinlikle def edebileceğimi ummuştum. Kendimi epey çaresiz hissediyor olmalıydım ki, tarafsızca ve dostça sorduğum birkaç soruya herhangi bir hasta gibi uyuşukça bir hevesle cevap vermesinin ardından ben de hiç vakit yitirmeden, Patna sözcüğünü hassas bir soru içinde, ipeklere sarıp sarmalayarak sordum. Hassasiyetim bencilceydi; onu ürkütmek istemiyordum; onun için kaygılanmıyordum; ona ne kızıyor ne de acıyordum: Yaşadığı deneyimin önemi yoktu ve yakayı sıyıırıp sıyırmamasını da umursamıyordum. Ufak tefek günahlar işleyerek hayatını geçirmiş, yaşını başını almıştı artık ve ne nefret ne de acıma hissi uyandırırdu insanda. Sanki hafızasını biraz yoklar gibi yapıp, 'Patna mı?' diye sordu ve, 'tabii ya, ben buranın gediklilerindenim. Onun battığını gördüm,' dedi. Böyle budalaca bir yalan karşısında öfkemi dışa vurmaya hazırlanıyordum ki, yumuşak bir ses tonuyla, 'O gemi sürüngenlerle doluydu,' diye ekledi.

Bunu duyunca duraksadım. Ne demek istiyordu? Donuk bakan gözlerinin ardındaki o yatışmamış, hayalî korku sanki kımıldamadan durmuş efkârlı efkârlı bana bakıyordu. Düşünceli bir havada, 'Gece nöbeti sırasında gemiyi batarken izlemem için beni ranzamdan kaldırdılar,' diye sürdürdü konuşmasını. Birden sesi korkutucu denecek kadar güçlü çıkmaya başlamıştı. Akılsızlığımdan ötürü pişmanlık duymuştum. Koğuştta kar beyaz şapkalı hemşirelerden bir tanesi bile göze çarpmıyordu fakat az ötede, uzun sıralar halinde dizilmiş boş karyolaların ortasında, liman ağzındaki gemilerden birinde kazaya uğramış, alnı özensizce bandajlı, esmer ve cılız bir adam yatağında dikildi. Birden bizim o ilginç ve perişan herif bir ahtapotun dokunacı gibi ince kolunu ileriye uzatıp omzumu kavradı. 'Sadece benim gözlerim o kadar uzağı görecektik kadar sağlamdı. Gözlerimin keskinliği meşhurdur. Sanırım beni bu yüzden çağırdılar. Hiçbiri geminin battığını görecektik kadar atik değildi ama sonunda battığını gördüler ve hep bir ağızdan bağırdılar,' diyerek kurt ulumasına benzer bir ses çıkardı. Bu ses yüreğimin derinliklerine işledi. Öte yanda yatağında doğrulan kazazede, 'Ah! Şunu sustursanıza,' diye öfkeyle inledi. Bizimki de, 'Bana inanmıyorsun galiba,' diyerek kelimelerle ifade edilemeyecek bir kibirle konuşmaya devam etti. 'Basra Körfezi'nin bu yanında benimkiler kadar keskin göz bulamazsınız. Yatağın altına baksana.'

Tabii ki ben de ânında eğilip baktım. O durumda bakmayanın alnını karışlarım. 'Ne

görüyorsun?’ diye sordu. Kendimden büyük bir utanç duyarak, ‘Hiçbir şey,’ dedim. Hoyrat ve küçümseyici bakışlarla yüzümü inceledi. ‘Tabii ya,’ dedi, ‘ama ben baksaydım görebilirdim. Dediğim gibi, benimkiler kadar keskin göz yok.’ Sırrını benimle paylaşıp rahatlamak için can atarmışçasına tekrar omzumdan kavrayıp beni kendine doğru çekti. ‘Milyonlarca pembe kurbağa. Benimkiler kadar keskin göz yok. Milyonlarca pembe kurbağa. Bir geminin battığını görmekten daha kötüdür bu. Bütün bir gün batan gemilere bakıp pipomu tüttürebilirim. Neden bana pipomu geri vermiyorlar? Bu kurbağaları seyrederken bir yandan pipomu tüttürebilirdim. Gemi kurbağalarla doluydu. Onları izlemek lazım anlıyor musun?’ Suratında alaycı bir ifadeyle göz kırpıyordu. Alnımda biriken terler üzerine damlıyordu. Kaba pamuklu kumaş ceketim ıslak sırtıma yapışmıştı. Öğleden sonra çıkan meltem esintisi sıra sıra dizilmiş karyolaların üzerinde sertçe esti, pirinç çubuklara asılı perdelerin kıvrımları kıpırdanırken takır tukur sesler çıkardılar, boş yatakların üzerindeki örtüler boş zemin boyunca sessizce sağa sola savruldu ve iliklerime kadar titredim. Hafifçe içeri dolan tropik esinti o boş koğuştaki memleketteki eski bir ahırda esen sert bir kış rüzgârı misali karamsar bir hava yaratmıştı. Ötede yatan ve öfke ve endişeyle titreyen sesi duvarlar arasında çınlayan kazazede, ‘Bayım, aman bağırmasına fırsat vermeyin,’ diye seslendi. Omzumu kavrayan eliyle beni çekiştirirken bir yandan da pis pis suratıma bakıyordu. ‘Gemi onlarla doluydu, anlıyor musun ve çaktırmadan, sessizce sıvışmamız lazımdı.’ Korkunç bir hızla mırıldanıyordu. ‘Hepsi de pembeydi, hepsi de pembe. Çoban köpekleri kadar iriydiler ve başlarının üzerinde birer göz vardı ve çirkin ağızlarının etrafında pençeleri vardı. Öhö! Öhö!’ Elektriğe kapılmış gibi hızla sarsılıp kasılmaya başlayınca düz yatak örtüsünün altındaki zayıf ve titrek bacaklarının hatları ortaya çıktı; omzumu bırakıp havadaki bir şeyi yakalamak istermiş gibi elini ileriye uzattı; vücudu gerilip bırakılmış bir arp yayı gibi titredi; ben aşağı bakarken donuk bakışlarındaki hayalî korku belirginleşti. Soylu ve sakin hatlara sahip o yaşlı asker suratı sinsi bir kurnazlığın, tiksindirici bir uyanıklığın ve çaresizce bir korkunun beraberinde getirdiği yozlaşmayla gözlerimin önünde dağılıp parçalandı. Çılgılık atmamak için kendini zaptedip ihtiyatlı bir sesle ve yavaşça el kol hareketleri yaparak yeri işaret etti ve: ‘Şşş, şimdi orada ne yapıyorlar?’ diye sordu. Tüm bu gösterinin anlamı zihnimde bir şimşek gibi çaktı ve o anda zekâmdan rahatsız oldum. ‘Hepsi uyuyor,’ diye cevap verdim ona bakmamaya çalışarak. İşte olmuştu. Duymak istediği buydu; yatışması için gereken kelimeler bunlardı. Uzun bir soluk aldı. ‘Şşş! Sessiz ol, kıpırdama. Ben buranın gediklilerindenim. O vahşi canavarları iyi tanırım. İlk kımıldayanın kafasını ezeceksin. Onlardan sürüyle var ve gemi suyun üzerinde on dakikadan fazla kalmaz.’ Yeniden hızlı hızlı soluklandı. Birden, ‘Çabuk ol!’ diye bağırdı ve ardı ardına çılgınlık atmaya başladı. ‘Hepsi de uyanık, milyonlarcası. Üzerimde geziniyorlar! Dur! Bekle! Onları sinekler gibi öbek öbek ezeceğim. Bekle beni! İmdat! İmdaat!’ Uzun ve aralıksız bir uluma, yaşadığım şaşkınlığı daha da artırdı. Ötede yatan kazazedenin her iki elini acıklı bir yüz ifadesiyle sargılı başına doğru kaldırdığını gördüm. Önlüğünü çenesine kadar iliklemiş bir hastabakıcı, adeta bir teleskopun dar ucunda belirirmiş gibi koğuşun öte yanında ortaya çıktı. Bozguna uğradığımı kabullendim ve daha fazla vakit kaybetmeden yere kadar inen pencerelerin birinden sıvışıp kendimi koridora attım. Herifin uluması bir intikam gibi beni takip etti. Tenha bir merdiven sahanlığına doğru yöneldim ve birden kendimi son derece sessiz bir ortamda buldum; boş ve parlak merdivenlerden aşağıya inerken bu sessizlik sayesinde allak

bullak olmuş düşüncelerimi topladım. Aşağıda avlunun bir yanından ötekine doğru yürüyen bir stajyer cerraha rastladım. Beni durdurup, ‘Adamınızı mı görmeye geldiniz kaptan?’ diye sordu, ‘Sanırım kendisini yarın taburcu edebiliriz. Gerçi bu aptallar kendilerine bakmayı hiç bilmiyorlar. Şu hac gemisinin başmakinisti burada yatıyor. En beterinden garip bir delirium tremens¹³ vakası. Yunan mıdır, İtalyan mıdır nedir, o herifin meyhanesinde üç gün boyunca dur durak bilmeden içmiş. Olacağı bu tabii. Bana dediklerine göre günde dört şişe brendi. Eğer bu doğruysa, şaşılacak bir durum. Sanki midesi demirle kaplı herifin. Kafa gitmiş tabii fakat işin garibi yaşadığı hezeyanın belli bir yolu yordamı olması.¹⁴ Neler olduğunu anlamaya çalışıyorum. Böyle bir hezeyanın bir mantık silsilesi olması ise son derece sıra dışı. Normal şartlarda yılanlar görmesi lazım ama bu görmüyor. Günümüzde geleneksel bilgilerin değeri kalmadı. Bunun gördüğü hayaller kurbağalarla ilgili. Ha, ha, ha! Yok, yok, ciddi söylüyorum ki daha önce bir hezeyan vakası hiç bu kadar ilgimi çekmemişti. Aslında o alkol cümbüşünün ardından ölmüş olmalıydı. Bünyesi sağlamış doğrusu. Tropikal bölgelerde yirmi dört sene. Gidip bir göz atmalısınız. O ihtiyar ayyaşın asil bir duruşu var. Gördüğüm en sıra dışı adam – tıbbi açıdan elbette. Bakmak ister misiniz?’

Doktorun konuşması boyunca kibarca ilgileniyormuş gibi yaptım ama en sonunda üzgün bir yüz ifadesi takınıp zamanım olmadığı gibisinden bir şeyler mırıldandım ve aceleyle elini sıktım. Doktor arkamdan, ‘O soruşturmada hazır bulunması mümkün değil. Tanıklığı önem taşıyor mu sizce ne dersiniz?’ diye seslendi.

Ana kapıdan çıkarken dönüp, ‘Zerre kadar önemi yok,’ diye cevap verdim.”

12. John Bunyan'ın *Hac Yolunda* alegorisine gönderme. (Ç.N.)

13. Alkol zehirlenmesi sonrası yaşanan titremeli hezeyan. (Ç.N.)

14. “Deli olmasına deli ama mantığı dayak değil.” cümlesine gönderme. (William Shakespeare, *Hamlet*, Perde II, Sahne II) (Ç.N.)

“Belli ki yetkili makamlar da aynı fikirdeydi. Soruşturma ertelenmemiştir. Yasalar uyarınca tayin edilen gün soruşturma başladı ve kuşkusuz insanların ilgisini çeken bir davayla ilgili olduğu için katılım da büyük oldu. Gerçekler açısından –demek istediğim tek bir maddi fiil açısından– herhangi bir kuşkuya yer yoktu. Patna’nın nasıl bir kazaya uğradığını ortaya çıkarmak mümkün değildi; mahkeme bunu çözmeyi ummuyordu; mahkemede hazır bulunan izleyiciler arasında da bunu umursayan tek bir kişi bile yoktu. Buna karşın, size anlattığım gibi, limandaki tüm denizciler mahkemede hazır bulunuyordu ve deniz kıyısındaki ticaret erbabı ve işletmeler de eksiksiz temsil ediliyordu. Farkında olsalar da olmasalar da, onları oraya çeken tamamen psikolojik nedenlerden doğan bir ilgiydi – insani duyguların gücü, kudreti ve dehşetinin açığa çıkmasına ilişkin beklenti. Doğal olarak bu gibi şeyler ifşa edilemezdi. Bununla yüzleşebilecek, buna istekli tek insanın sorgusu boş yere çok iyi bilinen bir gerçeğin etrafında dönüyordu ve bu amaçla sorulan sorular, içinde ne olduğunu öğrenmek için demir bir kutuya çekiçle vurmaya kadar öğreticiydi. Ne var ki, resmî soruşturma tam da böyle bir şeydi. Gayesi, bu olayın altında yatan nedenleri değil, yüzeysel nasılları ortaya çıkarmaktı.

Genç adam izleyicilere duymak istediklerini anlatabilirdi ve bu tam da izleyicilerin ilgisini çeken şey olabilirdi ama ona sorulan sorular bana göre bilip öğrenmeye değer tek gerçekten ister istemez onu uzaklaştırdı. Tayin edilmiş yetkililerin bir adamın ruhunun derinliklerini –yoksa ciğerinin mi demek lazım?– sorgulamasını bekleyemezsiniz. Onların görevi sonuçların üzerinde durmaktır ve doğrusu, sıradan bir sulh hâkimi ve denizcilik konusundaki iki yardımcı danışmanı başka bir işe yaramazlar. Bu adamların aptal olduğunu ima etmek değil amacım. Hâkim çok sabırlıydı. Yardımcılarından biri yelkenli gemi kaptanıydı; kızıla çalan sakalları vardı ve dindar biriydi. Diğer yardımcı Brierly idi. Koca Brierly. Bazılarınız Koca Brierly’ nin ismini duymuşsunuzdur – hani şu Blue Star Vapur Şirketi’nin birinci sınıf gemisinin kaptanı var ya. İşte o.

Brierly kendisine bağışlanan bu onurdan fena halde sıkılmış gibi görünüyordu. Hayatında hiç hata yapmamış, hiç kazaya uğramamış, hiçbir terslik yaşamamış, kariyerindeki sürekli yükselişi hiç sekteye uğramamıştı ve özgüveninin yıpranması şöyle dursun, kararsızlık nedir bilmeyen o şanslı adamlardan biri olmuştu. Otuz iki yaşında ticaret için Doğu’ya açılan en iyi gemilerden birinin kaptanı olmuştu ve üstelik elde ettiklerine çok büyük değer veriyordu. Dünyada bu meslek gibisi yoktu ve sanırım ona daha da fazla fikrinin sorsaydınız kendisi gibi bir kaptan gelmediğini itiraf ederdi. Görev için doğru adam seçilmişti. Saatte yirmi deniz mili hız yapan çelik gövdeli Ossa vapurunun kaptanı dışındaki tüm insanlar zavallı yaratıklardı. O, denizde insanların hayatını kurtarmış, zor durumda kalan gemilerin imdadına yetişmişti ve sigortacılar tarafından kendisine altın bir kronometre, ayrıca yaptığı hizmetlerin anısına üzerine yabancı bir hükümetin ithaf yazısının kazındığı bir dürbün hediye edilmişti. Brierly marifetlerinin ve karşılığında hak ettiklerinin son derece farkındaydı. Ben Brierly’yi bayağı seviyordum ama bazı alçakgönüllü, dost canlısı tanıdıklarım vardı ki ona asla tahammül edemiyorlardı. Kendini benden fersah fersah üstün gördüğünden en ufak bir şüphem bile yoktu. Aslına bakarsanız Doğu’ya ve Batı’ya

hükmeden bir Roma imparatoru bile olsanız onun yanındayken kendinizi ondan aşağı hissettiğinizin farkına bile varmazdınız. Ama ben incinip darıldığımı hiç hatırlamıyorum. Brierly beni faydamın dokunabileceği hiçbir şey için küçümsemedi, beni ben olduğum için hor görmedi anlıyor musunuz? Sırf yeryüzündeki o talihli adam olmadığım, Ossa gemisinin kaptanı Montague Brierly olmadığım, üstün denizcilik becerilerimi ve cesaretimi tescil eden üzerine ithaf yazısı kazınmış altın bir kronometreye ve gümüş kakmalı bir dürbüne sahip olmadığım için; kendi değerimin ve hak ettiklerimin farkında olmadığım ve yanı sıra kendi türünün en mükemmel örneği olan siyah bir av köpeği tarafından sevilip tapılmadığım –hiç kimse bir köpek tarafından böylesine sevilmemiştir– ben önemsemeye degecek biri değildim. Şüphe yok ki, tüm bunların üzerinizde yarattığı manevi baskı yeterince çileden çıkartıcıydı; fakat az çok insan sayılabilecek diğer bir milyar iki yüz milyon kişiyle birlikte bu ölümcül kusurlara sahip olan biri olduğumu düşününce, bu adamdaki gizem ve çekiciliğin hatırına benim payıma düşen küçümsemelerine ve iyi niyetli acımalarına katlanabileceğimi fark ettim. Bu çekiciliği hiçbir zaman tanımlayamasam da ona gıpta ettiğim anlar olmuştur. Bir iğne bir kayanın pürüzsüz yüzeyine ne kadar zarar verebilirse yaşamın acı ve ıstırapları da onun o kayıtsız, halinden memnun ruhunu o kadar yaralayabilirdi. Bu imrenilecek bir durumdu. Soruşturmayı yöneten solgun yüzlü, mütevazı hâkimin yanında otururken ona baktığımda, kendinden hoşnut hali bana ve diğer herkese bir granitin yüzeyi kadar sert ve aşınmaz gibi görünmüştü. Brierly çok kısa bir süre sonra intihar etti.

Jim'in davasının onu sıktığına şaşmamak lazımdı. Ben, Brierly'nin sorgulanan genç adama duyduğu nefretin büyüklüğünü neredeyse korku dolu hislerle aklımdan geçirirken, o muhtemelen iç dünyasında sessizce kendi davasını ve vicdanını sorgulamakla meşguldü. Hafifletici sebebi olmayan, ağır bir suç işlediğine hükmetmiş olmalıydı ki kendini kaldırıp denize atarken sırrını da beraberinde götürdü. Eğer erkekleri biraz tanıyıp anladıysam, kuşkusuz çok büyük ve ciddi bir meseleydi bu; hani şu insanın kafasında birtakım fikirler uyandıran, onu kaygılandıran ve bu gibi bir yoldaşlığa alışkın olmayan birinin kafasında böyle bir düşünceyle yaşamını sürdürebilmesini imkânsız kılan türden ama aynı zamanda da önemsiz bir şey. İntihar nedeninin para, içki ya da kadın olmadığını bilebilecek bir konumdayım. Soruşturmanın üzerinden henüz bir hafta geçmiş, limandan ayrılıp denize açılalı daha üç gün olmamıştı ki gemiden atladı; sanki denizin ortasında, kendini suya bıraktığı o noktada birden öbür dünyanın kendisini kabul etmek için ardına kadar açılan kapılarını fark etmişti.

Yine de ani bir dürtüye kapılarak yapmamıştı bunu. Birinci sınıf bir denizci olan ve yabancılara karşı nazık davranmasına rağmen kaptanıyla ilişkilerinde gördüğüm en aksi ve kavgacı subay olan Brierly'nin kır saçlı ikinci kaptanı intihar olayını yaşlı gözlerle anlatıyordu. Anlaşılan o ki, ikinci kaptan sabah güverteye geldiğinde Brierly harita odasında yazı yazıyormuş. 'Saat dörde on vardı ve doğal olarak gece yarısı nöbeti henüz devredilmemişti. Üçüncü kaptanla köprüde konuşurken benim sesimi duymuştu; beni odaya çağırdı ama ben yanına gitmek için isteksizdim doğrusu Kaptan Marlow. Utanarak söylüyorum ki, Zavallı Kaptan Brierly'ye katlanamıyordum; karşınızdaki insanın yapısını, tabiatını asla anlayamazsınız. Terfi ettirilip benim dışımda birçok adamın başına getirilmişti ve salt, "Günaydın," deyişinde bile insana kendisini önemsiz hissettirecek kahrolası bir

şeytanlık vardı. Görevimle ilgili konular dışında asla muhatap olmuyordum kendisiyle efendim, kibar ve terbiyeli olabilmek için elimden gelen tek şey buydu.’ (İkinci kaptan burada böbürleniyordu. Brierly’nin bu adamın davranışlarına yolculuğun yarısı boyunca bile nasıl katlandığını sık sık merak etmişimdir.) ‘Bir karım ve çocuklarım var,’ diye sürdürdü konuşmasını, ‘on yıldır kaptanlık görevine terfi etmeyi umarak bu şirkette çalışıyorum, salaklığımı doymayayım. Kaptan o her zamanki kasıtlı havasını takınarak, “İçeri gelin Mr. Jones, içeri gelin,” diyerek beni yanına çağırdı. Ben de odaya girdim. Elinde bir pergelle haritanın üzerine eğilerek, “Geminin konumunu belirleyeceğiz,” dedi. Yürürlükte olan talimatlara göre vardiya nöbetini bitiren subay, nöbetin sonunda bunu yapmış olmalıydı zaten. Ne var ki ben hiçbir şey söylemedim, Kaptan geminin konumunu küçük bir çarpıyla işaretleyip tarihi ve saati yazarken sadece onu izledim. Şu anda bile inci gibi yazısıyla sekizinci ay, on yedinci gün, saat sabah 04.00 diye rakamları yazarken gözümün önüne getirebiliyorum onu. Yılı ise kırmızı mürekkeple haritanın tepesine yazıyordu. Haritalarını asla bir yıldan fazla kullanmazdı. Harita şu anda yanımda. Tarih ve saati yazdıktan sonra durup yaptığı çarpı işaretine baktı ve kendi kendine tebessüm ederek başını kaldırıp bana baktı. “Otuz iki mil daha rotadan sapmadan ilerleyince,” dedi, “bu suları aşacağız; o vakit rotayı yirmi derece güneye çevirebilirsin.” O sefer sırasında Hector Sahili’nin kuzeyine doğru ilerliyorduk. “Peki efendim,” dedim ama bir yandan da neden endişelendiğini merak ediyordum zira rotayı değiştirmeden önce her halükârda ona bildirmek zorundaydım. Tam o sırada çan sekiz defa vurdu: köprüye çıktık ve üçüncü kaptan köprüden inmeden önce her zamanki usulde, “Gemi hız ölçerine göre kat edilen mesafe yetmiş bir deniz mili,” dedi. Kaptan Brierly pusulaya ve sonra etrafına baktı. Hava karanlık, gökyüzü bulutsuzdu ve yıldızlar, yüksek enlemlerdeki dondurucu bir gecede olduğu kadar belirgindi. Birden kaptan hafifçe iç geçirerek, “Ben kış tarafa gidiyorum ve herhangi bir hataya yer vermemek için hız ölçeri bizzat sıfırlayacağım. Bu rotada otuz iki deniz mili daha devam ederseniz güvenli sulara çıkarsınız. Bir bakalım – hız ölçer yüzde altılık bir eklemeye doğru ölçümü veriyor; o halde diyelim ki kadranda otuz millik hızı görünce dümeni sancak tarafına doğru derhal yirmi derece kırın. Fazladan mesafe kat etmenin bir faydası yok, değil mi?” Kaptanın aralıksız ve hiçbir amacı olmadan bu kadar uzun konuştuğunu hiç duymamıştım. Tek kelime etmedim. Merdivenlerden aşağıya indi ve ne zaman hareketlense gece gündüz ayağının dibinde olan köpeği de burnunu sürtüp peşine takıldı. Kış taraftaki güvertenin zemini üzerinde yürürken çizmelerinin topuklarından gelen takırtıları işittim; sonra durdu ve köpeğine, “Geri dön Rover. Köprüye oğlum! Hadi bakalım, yürü,” diye konuştu. Sonra karanlığın içinden bana seslendi ve, “Şu köpeği harita odasına kapatır mısınız Mr. Jones,” dedi.

Bu Brierly’nin sesini son duyuşum oldu Kaptan Marlow. Bunlar bir insan tarafından işitilen son sözleri oldu, efendim.’ Bunları anlattığı sırada yaşlı adamın sesi bayağı titremeye başladı. ‘Zavallı hayvanın arkasından atlamasından korkuyordu, anlıyor musunuz?’ diyerek titrek bir sesle devam etti anlatmaya. ‘Evet, Kaptan Marlow. Hız ölçeri benim için kurup ayarladı; inanabiliyor musunuz? Hatta içine bir damla da yağ koydu. Hız ölçerin yanında bıraktığı yerde duruyordu yağdanlık. Lostromo yardımcısı saat beş buçukta güverteyi yıkamak için hortumu kış tarafa kadar uzattı; çok geçmeden hortumu bırakıp köprüye doğru koştu. “Arka tarafa doğru gelir misiniz lütfen Mr. Jones,” diye bana seslendi. “Tuhaf bir şey

var burada. Dokunmak istemiyorum.” Kaptan Brierly’nin altın kronometresiydi bu. Küpeştenin altına zincirinden özenle asılmıştı.

Kronometreyi görür görmez birden bir şey dikkatimi çekti ve o anda neler olduğunu anladım. Dizlerimin bağı çözüldü. Sanki Brierly’nin denize atladığını görmüş gibiydim; onu ne kadar ardımızda bıraktığımızı da söyleyebilirdim. Küpeşte paraketesi on sekiz artı dörtte üç mili gösteriyordu ve ana direğin çevresindeki dört armadora çeliğinin yerinde yeller esiyordu. Sanırım Brierly dibe daha kolay inebilmek için çelikleri cebine koymuştu; fakat, Tanrı’m! Kaptan Brierly gibi güçlü bir adamı dibe çekmek için dört bağlama çeliği yeter miydi. Belki de son anda kendine olan güveni biraz sarsılmıştı. Yaşamı boyunca telaşlanıp bocaladığının tek göstergesi buydu diye geçti aklımdan; ama eminim ki, kendini denize bıraktıktan sonra tek bir kulaç bile atmak için çaba göstermediği gibi, kazara gemiden düşecek olsaydı cesaretini asla yitirmeden bütün gün boyunca yorulmadan kulaç atardı. Evet efendim, bir eşi daha yoktu onun. Tıpkı bir defasında kendi ağzından işittiğim gibi, o rakipsizdi. Gece nöbeti sırasında biri şirkete biri de bana olmak üzere iki mektup yazmıştı. Yolculukla ilgili birçok talimat vermişti –gerçi o daha çıraklığını tamamlamadan ben bu meslekte yıllanmıştım– ve ayrıca Ossa’nın kaptanlığını üstlenip sürdürebilmem için Şangay’daki adamlarımıza karşı nasıl bir tutum takınmam gerektiği konusunda sonu gelmek bilmeyen tavsiyelerde bulunuyordu. Bir babanın en sevdiği oğluna yazacağı bir mektup gibi yazmıştı Kaptan Marlow; oysa ben ondan yirmi beş yaş büyüktüm ve o daha kısa pantolon giyerken tuzlu suyu tatmıştım. Şirket sahiplerine yazdığı mektupta ise –görebilmem için açık bırakmıştı– onlara karşı görevini her zaman –son ânına kadar– yerine getirdiğinden ve o anda bile, gemiyi işinin ehli, mevcutlar arasındaki en iyi gemiciye bıraktığı için –beni kastediyordu efendim, beni!– onların güvenini suiistimal etmediğinden bahsediyordu. Şayet hayatının bu son eylemi onların gözünde itibarını tüketmediyse, ölümüyle birlikte boşalan yerini doldururken benim görevimi sadakat ve dürüstlikle yerine getirmiş olmama ve samimi tavsiyelerine ehemmiyet vereceklerinden emin olduğunu yazıyordu. Ve daha bunun gibi bir sürü şey, efendim. Gözlerime inanamıyordum. Kendimi tuhaf hissettirmişti okuduklarım,’ diyerek büyük bir heyecanla ve gözünün kenarındaki bir şeyi bir spatula kadar büyük başparmağının ucuyla ezerek sözlerini sürdürdü yaşlı adam. ‘Talihsiz bir adama sonunda kendini göstermesi için bir fırsat vermek amacıyla kendini denize atmıştı sanki efendim. Onun böylesine düşüncesizce, korkunç bir şekilde hayatını sonlandırmasının yarattığı şokla birlikte bunun benim için bir fırsata dönüşmesini düşündükçe neredeyse bir hafta boyunca kafayı sıyracak gibi oldum. Ama korkacak bir şey yokmuş. Ossa’nın komutası Pelion’un kaptanına verildi. Gri takım elbiseli, saçları ortadan ayrılmış gösteriş düşkün, çelimsiz bir züppe olan bu adam Şangay’da gemiye bindi efendim. “İ11, ben, 111, yeni kaptanınızım, Mr. – Mr. 111 Jones.” Başından aşağı parfüm boşaltmıştı sanki. Her yanından kokular saçılıyordu Kaptan Marlow. Sanırım ona bakışından etkilenip kekeleymişti. Hayal kırıklığı yaşamamın doğal olduğuyla ilgili bir şeyler geveledi. Bilmemi istermiş ki kaptan yardımcısı Pelion’un kaptanlığına getirilmiş, onun bu işle bir ilgisi yokmuş elbette, ofis en iyisini bilirmiş, üzgünmüş. Ben de bunun üzerine, “Siz yaşlı Jones için üzülmeyin, efendim; o kahrolası bunlara alışıktır,” dedim. Onun hassas kulaklarının işittiği bu sözlerle şoke olduğunu görebiliyordum. Birlikte ilk öğle yemeğini yemek üzere sofraya oturduğumuzda berbat bir tavır takınarak gemideki her şeyde bir kusur bulmaya başladı. Böyle bir sesi bir

kukla tiyatrosu dışında hiçbir yerde duymamıştım. Dilimi ısırıp tek kelime etmeden gözlerimi tabağıma diktim ve elimden geldiğince sükûnetimi bozmadım; fakat sonunda dayanamayıp bir şeyler söylemek zorunda hissettim. Bunun üzerine pençelerinin ucunda yürürken gösterişli tüylerini kabartan bir dövüş horozu gibi ayağa fırlayıp, “Merhum Kaptan Brierly’den daha farklı biriyle muhatap olacağınızı zaman içinde anlayacaksınız,” dedi. Hüzünlü bir tavırla ama bir yandan da tabağımdaki biftekten gözlerimi dahi ayırmadan, “Ben zaten bunu anlamış bulunuyorum,” diye karşılık verdim. Tiz sesiyle bir fare gibi ciyaklayarak, “Siz yaşlı bir kabadayısınız Mr. -ııı- Jones; üstelik şirkette de yaşlı bir kabadayı olarak biliniyorsunuz,” dedi. Mutfakta çalışan kahrolası aşçı yardımcıları yanı başımızda durmuş ağızları bir karış açık bizi dinliyorlardı. “Zor biri olabilirim ama sizi Kaptan Brierly’nin makamında otururken görmeye katlanacak kadar ileri gitmedim,” diye karşılık verip çatal bıçağımı masaya bıraktım. Sırıtarak, “O makamda sen oturmak isterdin, değil mi, senin hazmedemediğin bu,” dedi. Salonu terk edip eski püskü neyim varsa topladım. Liman işçileri dönmeden eşyalarım ayağımın dibinde rıhtımda duruyordum. Evet, on yıllık hizmetin ardından ve altı bin mil ötede yedikleri her lokma için benim üç kuruş maaşıma muhtaç zavallı bir kadın ve dört çocuğun bel bağladığı bir adam olarak başıboş bir serseri gibi kıyıda duruyordum. Evet efendim! Kaptan Brierly’nin anısına hakaret edilip kötülendiğini işitmektense ani bir kararla işi bıraktım. Brierly bana gece dürbününü bıraktı – işte burada; ayrıca köpeğine bakmamı da rica etti – işte o da burada. Hey Rover, zavallıcık. Hani oğlum, nerde Kaptan?’ Köpek kafasını kaldırıp hüzünlü sarı gözlerle bize baktı, kederle havladı ve sürünerek masanın altına girdi.

Bu konuşmalar, olayın üzerinden iki yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra, Jones’un çok komik bir tesadüf eseri Matherson’dan –deli Matherson olarak bilinir; hani şu işgal günlerinden¹⁵ önce Hai Phong’da takılan herif– kaptanlığını devraldığı Fire Queen denen o enkaz gemide yaşandı. Yaşlı adam burnunu çekip konuşmasını sürdürdü.

‘Evet efendim, Kaptan Brierly yeryüzünde başka hiçbir yerde olmasa bile burada hatırlanacak. Babasına ayrıntılı bir mektup yazdım ve tek satırlık bir cevap bile gelmedi –ne bir teşekkür ne de canın cehenneme diye umursamaz bir karşılık– hiçbir şey! Belki de bilip öğrenmek dahi istemiyorlardı.’

Kırmızı pamuklu bir mendille keline ovalayan gözleri yaşlı ihtiyar Jones’un görüntüsü, köpeğin yürek burkan havlaması, Kaptan’ın anılarının tek mabedi olan o kokmuş, sinekli kamaranın sefil, bakımsız hali Brierly’nin hatıralarda kalan suretini tarif edilemeyecek denli acınası bir örtünün altına gizliyordu; ölümünün ardından yazgı, Brierly’nin kendi ihtişamına duyduğu aşırı inançla insani ve yerinde korkulardan kendini neredeyse –belki de tamamen– mahrum etmesinin intikamını alıyordu. İntiharın ne kadar harika bir çözüm olduğuna mı inandırmıştı kendini acaba, kim bilir?

Jones avuçlarını birbirine bastırarak, ‘Neden böylesine düşüncesizce davranıp, intihar etmeyi seçti Kaptan Marlow, bir fikriniz var mı?’ diye sordu. ‘Neden? Aklım almıyor! Neden?’ Kırışık alnına eliyle vuruyordu. Şayet yoksul, yaşlı ve borç içinde olsaydı –ya da hiç belli etmese de– delinin teki olsaydı yine anlarım. Ama o delirecek türden bir adam değildi. İnanın bana. Kaptanını tanımayan bir ikinci kaptan tanımaya degecek biri değildir. Genç, sağlıklı, varlıklı, hayat galesi yok... Bazen burada oturup başım dönene kadar saatlerce düşünüp kafa patlatıyorum. Bir sebep vardı herhalde.’

‘Bunun sizi de beni de rahatsız edecek bir nedeni olmadığından emin olabilirsiniz Kaptan Jones,’ dedim; ve sonra zavallı yaşlı Jones, kafasındaki karmaşayı birden çözüp beynini aydınlatan bir ışık çakmış gibi muazzam derinlikte bir laf etti. Bir yandan sümkürürken efkârlı efkârlı kafasını sallayarak, ‘Ah, ah! Siz de ben de kendimizi bu kadar düşünmedik ki,’ dedi.

Elbette Brierly ile yaptığım son konuşmadan hatırladıklarım, bu konuşmadan kısa bir süre sonra intihar etmesinin etkisi altında kalmıştı. Onunla en son soruşturma süreci devam ederken konuşmuştum. Mahkemede oturuma verilen ilk aranın ardından sokakta arkamdan yetişip yanıma gelmişti. Sinirli bir hali vardı ve bunu fark ettiğimde şaşırılmışım; zira Brierly tenezzül edip biriyle konuştuğunda, sanki karşısındakinin varlığı şakaymış gibi genellikle hafiften alaycı bir hoşgörü havasıyla mesafeli ve soğuk bir tavır takınırdı. ‘Görüyor musunuz, beni faka bastırıp o soruşturmada görev verdiler,’ diye laf açtı ve bir müddet her gün mahkemede hazır bulunmanın külfetinden yakındı. ‘Tanrı bilir ne kadar sürecek duruşmalar. Sanırım üç gün.’ Hiç sesimi çıkarmadan dinledim onu; o andaki fikrimce, sessiz kalmak onun destek ve dostluğunu kazanmanın herhangi bir yolu kadar doğrudu. ‘Ne faydası var ki bunun? Bundan daha aptalca bir soruşturma düzeni düşünebiliyor musunuz?’ diye öfkeyle sürdürdü. Başka bir seçenek olmadığını söyledim. Kafese kapatılmış vahşi bir hayvanın hiddetiyle lafımı böldü. ‘Kendimi sürekli bir budala gibi hissediyorum!’ Başımı kaldırıp şöyle bir baktım suratına. Brierly’nin kendinden bu şekilde söz etmesi akıl alır gibi değildi. Birden durdu ve ceketimin yakasından tutup hafifçe çekiştirdi. ‘Neden o genç adama eziyet çektiriyoruz?’ diye sordu. Bu, kafamdaki belli bir düşünceyle öylesine uyumlu bir soruydu ki, ortadan kaybolan o dönek Alman’ın görüntüsü de gözlerimin önüne gelince hiç duraksamadan, ‘En ufak bir fikrim dahi yok, kendisine eziyet edilmesine bizzat o meydan vermiyorsa tabii,’ diye karşılık verdim. Epeyce üstü örtülü ifade ettiğim bu düşüncemi deyim yerindeyse paylaştığını görmek beni şaşırttı. Öfkeli bir ses tonuyla, ‘Tabii ya, kaptanı olacak o sefilin tüyüp ortadan kaybolduğunun farkında değil mi? Ne olacağını umuyor ki? Hiçbir şey kurtaramaz onu. İş bitti.’ Sessizce birkaç adım yürüdük. ‘Neden hiç yakınmadan boyun eğip küçük düşürüyor ki kendini?’ diye Şarklılara özgü bir coşkuyla –bir benzerine ancak ellinci meridyenin doğusunda¹⁶ denk gelebileceğiniz bir coşku– haykırdı. Düşüncelerinin izlediği seyri çok merak ediyordum ama şimdi sarf ettiği lafların Brierly’nin tipik düşünceleriyle uyum sağladığından büyük kuşku duyuyordum: Zavallı Brierly esasında kendini düşünüyor olmalıydı. Patna’nın kaptanının bilindiği gibi küpünü gayet güzel doldurduğuna ve istediği yere kaçıp kurtulacak imkânlarla sahip olduğuna dikkatini çektim. Jim için aynı şey söz konusu değildi: Hükümet şimdilik onu Denizciler Evi’nde tutuyor ve muhtemelen yakayı sıyırıp kurtulmak için cebinde tek kuruşu dahi yok. Kaçmak için biraz para lazım. ‘Lazım mı? Her zaman değil,’ diye güldü acı acı. Sonra bir başka lafım üzerine, ‘İyi öyleyse, bırak sürünerek yerin yirmi kat dibine girsin ve orada kalsın! Yüce Tanrı’m! Ben olsam öyle yapardım,’ dedi. Bu tavrı nedense beni kışkırttı ve bunun üzerine, ‘Eğer kaçıp uzaklaşırsa kimsenin zahmet edip de arkasından koşmayacağını gayet iyi bilmesine rağmen mahkemeye bu şekilde yüzleşmek bence cesurca bir davranış,’ dedim. Hırlayan bir sesle, ‘Cesareti batsın,’ dedi ve, ‘öyle bir cesaret bir adamın başını dik tutmasına fayda etmez, ben onu zerre kadar cesurluk saymam. Bunun bir tür korkaklık ya da yumuşak başlılık olduğunu söyleseydiniz... bakın size ne diyeceğim, benden iki yüz rupi çalışır, bir yüz rupi de siz

katın ve o zavallı gencin kaçmasına yardımcı olun, ne dersiniz? Bu adam bir beyefendi, onunla uğraşmaya değmez. O bunu anlayacaktır. Anlamalı! Bu işin böylesine iğrenç bir alenilikle ortaya dökülmesi insanlarda şok yaratıyor: Tüm o kahrolası yerliler, yerli gemiciler, serdümenler adamı yerin dibine geçirmeye yetecek kanıtlar ortaya koyarken o öylece oturuyor. Bu berbat bir şey. Marlow, bunun korkunç bir şey olduğunu düşünmüyor musunuz? Bir denizci olarak bunu hissetmiyor musunuz? Eğer sıvışıp kaçarsa tüm bu rezalet de hemen sona erer.’ Brierly bu sözleri kendisinden beklenmeyecek bir şevkle söylerken elini cebindeki cüzdanına götürdü. Ona mani oldum ve bu dört adamın korkaklıklarının bence önem taşımadığını söyledim. ‘Siz de kendinizi denizci sayıyorsunuz, öyle mi?’ dedi öfkeyle. Bir denizci olduğumu ve bu düşüncemde yanılmıyor olmayı umduğumu söyledim. Beni sonuna kadar dinledi; o koca koluyla sanki beni kişiliğimden yoksun bırakıp kalabalıkların arasına itmek ister gibi bir hareket yaptı. ‘En kötüsü de,’ dedi, ‘sizin gibilerin onur ve itibara önem verdikleri yok; ne olmanız gerektiğine karar verebilecek kadar düşünmezsiniz.’

Konuşurken bir yandan da ağır adımlarla yürüyorduk. Derken liman dairesinin karşısında, Patna’nın o devasa kaptanının, kasırgaya kapılan minicik bir kuştüyü gibi ortadan kaybolduğunu gördüğüm noktaya geldik. Gülümsedim. Brierly konuşmaya devam etti. ‘Bu bir rezalet. Aramızda her türlü var. Aralarında su katılmamış bazı alçaklar mevcut; hepsinin canı cehenneme, biz efendiliğimizi, mesleğimize yakışan ahlakı korumalıyız, yoksa o başıboş gezen zibidilerden ne farkımız kalır? Biz güvenilir insanlarız. Anlıyor musunuz? Güvenilir! Doğrusu, Asyalı hacıların hiçbiri zerre kadar umurunda değil ama ahlaklı bir adam bir gemi dolusu paçavradan dürülmüş balyaya dahi bu şekilde davranmazdı. Biz örgütlü bir camia değiliz ve bizi bir arada tutan tek şey böyle bir ahlaka ve itibara sahip olan adamlar olarak anılmak. Böyle bir olay insanın özgüvenini yerle bir eder. Bir denizci tüm meslek hayatı boyunca soğukkanlılık ve cesareti göstermesi gereken bir karar vermek zorunda kalmayabilir. Ama öyle bir karar vermek zorunda kaldığında... Hah!.. Şayet ben...’

Birden sustu ve ses tonunu değiştirip, ‘Size şimdi iki yüz rupi vereceğim Marlow ve lütfen şu delikanlıyla konuşun. Lanet olsun ona! Keşke kalkıp buralara gelmiş olmasaydı. Aslına bakarsanız, benim ailemden bazıları Jim’in ailesini tanıyor. Yaşlı babası bir papaz ve hatırladığım kadarıyla geçen yıl Essex’te kuzenimin yanında kalırken onunla bir kez karşılaşmıştım. Aklımda yanlış kalmadıysa yaşlı adam denizci oğlunu pek seviyordu. Korkunç. Bunu tek başıma yapamam – ama siz...’

Böylece Jim sayesinde, tüm gerçek ve sahte yanlarıyla birlikte kendini denizin kucağına bırakmasından birkaç gün önce Brierly’nin hakiki yüzünü bir an için görmüştüm. Elbette bu işe karışmayı reddettim. Şu son, ‘Ama siz...’ deyişinde adeta bir böcek kadar kıymetim olduğunu ima eden ses tonu (zavallı Brierly’nin elinde değildi ki) bu önerisine öfke ve içlerimle bakmama neden oldu; bu kışkırtma sebebiyle ya da bir başka nedene dayanarak, Jim için o soruşturmanın ağır bir ceza olduğuna ve bu davayla kendi özgür iradesini ortaya koyarak yüzleşmesinin bu mide bulandırıcı olayın iyi yanlarından biri olduğuna kesin kanaat getirdim. Bundan daha önce bu kadar emin olmamıştım. Brierly burnundan soluyarak yanımdan uzaklaştı. Onun o günkü o ruh halini şimdi daha iyi anlayabiliyorum.

Ertesi gün mahkemeye biraz geç gittim ve tek başıma oturdum. Brierly ile aramızda geçen konuşmayı aklımdan çıkarmam mümkün değildi elbette; artık gözüm her ikisinin de

üzerindeydi. Birinin hal ve tavrında hüzünlü bir saygısızlık, diğersininkinde ise kibirli bir can sıkıntısı vardı; yine de bu tavırlardan biri diğersinden daha içten ve hakiki olmayabilirdi, ben de hangisinin hakiki olmadığını farkındaydım. Brierly'nin canı sıkılmış filan değildi. O bezgindi ve çileden çıkmıştı; eğer öyleyse, Jim de saygısız olmayabilirdi. Benim kafamda oluşan fikre göre değildi de. Jim'in umutsuz olduğunu düşünüyordum. Sonra göz göze geldik. Gözlerimiz buluştu ve bana bakışlarında onunla konuşma isteğimi dizginleyen bir ifade gördüm. Küstah oluşu ya da çaresiz kalışı, tezlerimden hangisi doğru olursa olsun, ona faydamın dokunamayacağını hissettim. Duruşmanın ikinci günündeydik. Jim'le göz göze gelişimizin hemen ardından soruşturmaya bir kez daha ertesi güne kadar ara verildi. Beyazlar birden topluca mahkeme salonundan çıkmaya başladılar. Jim'e daha önce tanıık kürsüsünden inmesi söylenmişti ve bu sayede ilk grupla birlikte o da dışarı çıkma fırsatı buldu. Kapıdan içeri sızan ışıkta Jim'in geniş omuzlarının ve başının silüetini gördüm. Bir yandan yanıma gelip öylesine söz açan bir yabancıyla konuşarak dışarıya yürürken, mahkeme salonunun içinden baktığımda Jim' in birkaç basamak inerek dışarı adım atan küçük bir grup insana sırtını verip her iki dirseğini verandanın tırabzanlarına dayamış olduğunu gördüm. Kalabalıktan mırıltılar ve ayak sesleri yükseliyordu.

Sanırım bir sonraki dava bir tefeciye yapılan saldırı ve darpla ilgiliydi; sanık –düz beyaz sakallı, saygıdeğer görünümlü ihtiyar bir köylü– hemen kapının dışında oğulları, kızları, damatları ve onların eşleriyle bir keçe minderin üzerinde oturuyor; sanırım köy nüfusunun yarısı da ihtiyarın etrafında çömelmiş vaziyette ya da ayakta duruyordu. Uzun ince yapılı, sırtı ve bir omzu açıkta, burnunda ince bir altın halka takılı esmer bir kadın birden tiz bir sesle ve hırçın bir tavırla konuşmaya başladı. Yanımdaki adam içgüdüsel olarak başını kaldırıp kadına baktı. Kapıdan henüz çıkmış, Jim'in geniş ve yapılı sırtının yanından geçiyorduk.

Köylülerin yanlarında bir sarı köpek görmüştüm ama hayvanın onlara ait olup olmadığını bilmiyordum. Her neyse, dışarıda bir köpek vardı ve insanların bacaklarının arasında bir oraya bir buraya, yerel köpeklere özgü sessiz ve sinsi hareketlerle zikzaklar çizerek geziniyordu; dışarı çıkınca yanımdaki adam köpeğe çarpıp sendeledi. Köpek sesini çıkarmadan öte yana sıçrayınca yanımdaki sesini biraz yükseltip, 'Şu sefil ite bak hele,' dedi ve hemen ardından arkamızdan gelen kalabalık bizi ayırdı. Ben bir süre duvara dayanıp biraz geride kalırken yabancı basamaklardan inip gözden kayboldu. Jim'in yüzünü bana döndüğünü gördüm. Öne doğru bir adım attı ve yolunu kapadı. Etrafımızda kimse yoktu; gözlerini kararlılıkla bana dikmiş, tersleyecek bir havada bakıyordu Deyim yerindeyse, sanki bir korulukta biri yolunu kesmiş gibi karşıma dikilmiş duruyordu. O arada veranda boşalmış, mahkeme salonundaki gürültü ve hareketlilik dinmişti; binaya büyük bir sessizlik çökmüştü ki içerilerden bir yerden, Doğulu bir sesin umutsuzca sızlanması işitildi. Kapıdan gizlice içeri sokulmaya çalışan köpek aceleyle yere oturup pirelerini ayıklamaya başladı.

Jim üzerime doğru değil ama bana yakınlaşacak kadar –ne demek istediğimi anladınız sanırım– eğilip çok alçak bir sesle, 'Bana bir şey mi dediniz?' diye sordu. Derhal, 'Hayır,' diye cevap verdim. Sesindeki o sakin hava kendimi savunma dürtüsü yarattı bende. Dikkatli gözlerle süzüyordum onu. Issız bir yerde, bir korulukta karşı karşıya gelmek gibi bir şeydi bu ve ne paramı ne de canımı –öylece vazgeçebileceğim ya da temiz bir vicdanla savunabileceğim hiçbir şeyimi– istiyor olmayacağına göre tek fark bu durumda neticenin

belirsizliğıydi. Son derece ciddi bir sesle, ‘Banabir şey söylemediğinizi iddia ediyorsunuz,’ dedi, ‘ama ben duydum.’ Şaşkın bir halde ve bakışlarımı üzerinden ayırmadan, ‘Bir yanlış anlaşılma oldu sanırım,’ diye itiraz ettim. Jim’in suratına bakmak, bir gök gürlemesinden önce kararan gökyüzüne bakmak gibiydi. Yüzündeki gölgeler giderek koyulaşıp ifadesini daha zor algılanır hale getiriyor, toplanan fırtına bulutlarından önceki sessizlikte bu kasvetli hava, gizemli bir gerginlikle daha da yoğunlaşıyordu.

‘Hatırladığım kadarıyla duruşmanız sırasında ağzımı bile açmadım,’ diye büyük bir dürüstlikle cevap verdim. Bir yandan bu konuşmanın saçmalığı sinirimi bozmaya başlamıştı. Şimdi düşünüyorum da, hayatımda biriyle dövüşmeye –abartısız söylüyorum, yumruk yumruğa bir kavgaya– hiç bu kadar yaklaşmamıştım. Galiba böyle bir olasılığı az da olsa sezmiştim. Jim’in beni gerçekten tehdit ettiği filan yoktu. Bilakis, tuhaf bir edilgenlik vardı halinde, anlatabiliyor muyum? Giderek daha da somurtkan bir ifadeye bürünüyordu yüzü ve sıra dışı irilikte bir cüssesi olmasa da bir duvarı yıkacak kadar sağlam görünüyordu. İşin en rahatlatıcı tarafı Jim’in ağır ve kararsız bir şekilde hareket ettiğini fark etmiş olmamdı ki bana kalırsa bu, tavırlarımda ve ses tonumdaki bariz samimiyeti dikkate almış olmasındandı. Yüz yüzeydik. Mahkeme salonunda saldırıyla ilgili dava sürüyordu. ‘Pekâlâ – buffalo – değnek – en büyük korkum da...’ gibi bölük pörçük kelimeler çalındı kulağıma.

‘Bütün sabah boyunca neden bana dik dik baktınız?’ dedi Jim nihayet. Baştan aşağı şöyle bir süzdü beni. ‘Sizin hassasiyetlerinizi göz önüne alarak hepimizin mahkeme salonunda otururken bakışlarımızı yere çevirmemizi mi bekliyordunuz?’ diye sert bir karşılık verdim. Saçmalıkları karşısında uysalca boyun eğmeye niyetim yoktu. Gözlerini yeniden yukarı kaldırdı ve bu kez doğrudan yüzüme bakmaya devam etti. Bu lafımın doğruluğunu kafasında tartar bir havada, ‘Hayır, elbette öyle bir beklentim yoktu,’ dedi, ‘sorun değil. Onun üzerinde durmuyorum. Yalnız...’ Şimdi biraz daha hızlı konuşmaya başlamıştı, ‘Bu mahkemenin dışında hiç kimsenin bana ağzına geleni söylemesine izin vermem. Yanınızda bir adam vardı. Onunla konuşuyordunuz, evet bunu duydum; sorun değil, tabii ki konuşun ama söylediklerinizin benim kulağıma ulaşmasını amaçlıyordunuz...’

Büyük bir kuruntuya kapılmış olduğunu söyledim ona. Nasıl böyle bir kanıya vardığı konusunda en ufak bir fikrim yoktu. ‘Buna içerleyip tepki vermekten korkacağımı mı düşündünüz?’ dedi insanın içine işleyen acı bir ses tonuyla. Yüzündeki en ufak ifade değişikliklerini fark etmek için dikkatle suratına bakıyordum ama söylediklerinden hiçbir şey anlamış değildim hâlâ; ama sözlerinde ya da belki de o cümledeki ses tonunda neyin birden beni ona hoşgörüle yaklaşmaya teşvik ettiğini bilemiyorum. Beklenmedik bir anda böyle bir çıkmazın içine düşmüş olmak beni kızdırmıyordu artık. Bu tamamen onun hatasıydı; düşüncesizce konuşup gaf yapıyordu ve bu gafın tiksindirici ve talihsiz olduğunu hissediyordum. Tıpkı, karşılıklı bir zıtlasmaya meydan vermeden tartışmayı kısa kesmeye can atan biri gibi ben de bu olayı karşılıklı anlayış içinde sonlandırmak için can atıyordum. İşin en komik yanı, akla ilk gelen tüm olasılıkları kafamda tartarken bir yandan da bu konuşmanın bir ağır dalaşı ya da kavgayla sonlanması gibi kaygı verici bir ihtimali de göz önüne almamdı. Böyle bir şeyi açıklayamazdım ve gülünç duruma düşerdim. Patna’nın ikinci kaptanından yediği yumrukla gözü moraran adam diye anılıp üç günlüğüne meşhur olmayı istemiyordum doğrusu. Jim büyük olasılıkla yaptıklarını umursamıyordu ya da ne olursa olsun kendine göre yerden göğe kadar haklıydı. Tüm o sakin ve hatta uyuşukça

denebilecek tavrına karşın, bir şeye fena halde öfkelenmiş olduğunu görmek için kâhin olmaya gerek yoktu. Ne yalan söyleyeyim, her ne pahasına olursa olsun onu sakinleştirmek için elimden geleni yapmaya can atıyordum; keşke ne yapmam gerektiğini bir bilseydim. Ama gayet iyi anlayabileceğiniz gibi bunu kestiremiyordum. İçine en ufak bir ışığın sızmadığı karanlık bir odadaydım sanki. Karşılıklı sessizce bakışmaya devam ettik. On beş saniye kadar durup bekledi ve sonra bir adım daha yaklaştı; gelebilecek bir yumruğu savuşturmak için hazırlanmıştım ama o sırada tek bir kasımın dahi oynadığını sanmıyorum. Yumuşak bir ses tonuyla, 'Eğer iki adamın cüssesine ve altı adamın pazı gücüne sahip olsaydınız bile sizinle ilgili ne düşündüğümü söylerdim,' dedi. 'Orada durun bakalım!' diye sesimi yükselttim. Bu çıkışım onu bir saniyeliğine dizginledi. Hızlıca konuşmaya devam ederek, 'Benim hakkımda ne düşündüğünüzü söylemeden önce, size ne söylediğim ya da ne yaptığımdan lütfen bahseder misiniz?' dedim. O birkaç saniyelik sessizlik sırasında bana kızgın gözlerle inceler gibi bakarken ben de insanüstü bir gayretle hafızamı yokluyordum ama mahkeme salonundan yükselen ve sahtekârlık suçlamalarına karşı heyecanla itiraz eden o Doğulu ses düşüncelerime engel oluyordu. Sonra neredeyse aynı anda lafa girdik. Her an bir olay çıkarabileceğini akla getiren bir ses tonuyla, 'Çok yakında size kim olup olmadığını göstereceğim,' dedi. Ben de aynı anda, 'Emin olun ki neden söz ettiğinizi bilmiyorum,' diye samimiyetle itiraz ettim. Gözlerindeki küçümser bakışlarla beni ezmeye çalışıyordu adeta. 'Şimdi korkmadığımı görünce işin içinden sıyrılmaya çalışıyorsunuz,' dedi. 'Sefil it kimmiş, söyler misiniz?' Nihayet anlamıştım meseleyi.

Sanki yumruğunu nereye indireceğini kestirmeye çalışır gibi suratımı inceliyordu. 'Hiç kimsenin bana...' diye tehditkârca mırıldandı. Çok korkunç bir yanılğı vardı ortada; kendini ele vermiş ve bu yanılğısı bariz bir biçimde açığa çıkmıştı. Ne kadar şaşırıldığını size anlatamam. Sanırım hissettiklerimi yüzümden az çok okumuş olmalıydı ki surat ifadesi biraz değişti. 'Ulu Tanrı'm!' dedim kekeleyerek, 'Size öyle bir şey söyleyeceğimi düşünemezsiniz...' Bu içler acısı konuşma başladığından beri sesini ilk defa yükselterek, 'Ama duyduğuma eminim,' dedi ısrarla. Sonra tepeden bakar gibi bir ifadeyle, 'Siz değildiniz öyleyse,' diye ekledi. 'Pekâlâ, o halde şu diğer adamı bulacağım.' 'Aptallık etmeyin!' diye hiddetle bağırdım, 'Düşündüğünüz gibi değil.' Sarsılmaz ve insana fenalık getiren bir ısrarcılıkla, 'Kulaklarımla duydum,' dedi yine.

Bu inatçı tavıra bazıları gülüp geçebilir. Ama ben bunu yapmıyordum. Gülüp geçemiyordum! Kendi doğal dürtülerini bu kadar acımasızca ortaya koyan bir adama daha önce rastlanmamıştır. Tek bir kelime onu çığırından çıkarmış, sağduyusunu –ölçülü ve nazik bir insan olma açısından özbenliğimizin, adap gereği bedenimizin elbiseye duyduğu ihtiyaçtan daha fazla ihtiyaç duyduğu sağduyuyu– yitirmişti. 'Aptallık etmeyin,' diye tekrarladım. Geri adım atmadan yüzüme bakıp üzerine basa basa, 'Fakat yanınızdaki o adamın dediğini inkâr etmiyorsunuz değil mi?' diye sordu. 'Hayır, inkâr etmiyorum,' dedim bakışına karşılık vererek. Sonunda bakışlarını işaretparmağımın gösterdiği yöne doğru aşağıya çevirdi. İlk başta anlamaz gözlerle, ardından şaşkın şaşkın baktı ve nihayet ona bir köpeği değil de bir canavarı göstermişim ve sanki hayatında hiç köpek görmemiş gibi hayret ve korku dolu bir ifadeye büründü. 'Sana hakaret etmek kimsenin aklından bile geçmedi,' dedim.

Bir heykel gibi kıpırdamadan duran sefil hayvancağıza dalgın gözlerle uzun uzun baktı.

Köpek kulaklarını dikmiş ve sivri burnunu kapıya doğru uzatmıştı. Birden sanki bir mekanik alet gibi hareketlenip havadaki bir sineği ağızıyla kapmaya çalıştı.

Jim'e baktım. Güneş yanığı açık renk cildindeki kızılık birden koyulaşıp yanaklarının altına dağıldı, alnına sıçradı, kıvrıkcık saçlarının köklerine yayıldı. Kulakları kıpkırmızı kesildi ve berrak mavilikteki gözleri bile, beynine kan hücum etmesiyle birlikte birkaç ton koyulaştı. Sanki her an gözünden yaşlar boşalacakmış gibi titreyen dudakları biraz aşağı sarktı. Utancından o kadar yerin dibine geçmişti ki, tek kelime edemediğini fark ettim. Belki de yaşadığı hayal kırıklığından – kim bilir? Belki de itibarına sürülen lekeyi temizlemek ve yatışmak için beni bir güzel pataklamayı umuyordu? Jim'in çıkabilecek bir kavgadan ne medet umduğunu kim söyleyebilir? Herhangi bir umuda kapılacak kadar toy biriydi; ama şimdi bir hiç uğruna kendini rezil etmişti. Benimle zıtlaşıp, söylediklerini ispatlamanın bir yolunu bulmak gibi çılgınca bir umuda kapılarak –bırakın beni– buna önce kendini inandırmıştı ama şans ondan yana değildi. Suratına yediği yumrukla bir an için serseme dönen bir adam gibi gırtlığından anlaşılmaz sesler çıkardı. Acınası bir durumdu.

Ona ancak giriş kapısının epey dışında yetişebildim. Son birkaç metrede biraz koşar adım yürümek zorunda kaldım hatta ama nefes nefese yetişip hemen bir adım arkasına gelince, onu kaçmakla suçladım. 'Asla,' diye köşeye sıkışmış biri gibi kaçamak bir cevap verdi hemen. Benden kaçtığını ima etmek istemediğimi açıkladım. İnatçı tavrını sürdürerek, 'Hiç kimseden, yeryüzünde tek bir adamdan bile,' dedi üstüne basa basa. En cesurumuz için bile geçerli olan istinai bir durumdan bahsetmemek için kendimi zor tuttum; yakında öğrenir nasıl olsa diye düşündüm. Ben söyleyecek bir şey düşünürken bana sabırla baktı. O anda söyleyecek bir şey gelmedi aklıma ve o da yürümeye başladı. Arkasından yetişerek yanında yürümeye başladım ve onu gözden yitirmeme telaşıyla hızlı hızlı konuşup benimle ilgili yanlış bir izlenime kapılmasını aklımdan bile – bile diyerek kekeleye başladım. Kurduğum cümleyi bitirmeye çalışırken ne kadar aptalca bir şey söylediğimi fark edip afalladım; fakat cümlelerin etki gücünün anlamları ya da yapılarının arkasında yatan mantıkla bir alakası yoktur. Aptalca lafı gevelemem onu memnun etmiş gibiydi. Muazzam bir iradenin ya da ruh halindeki olağanüstü esnekliğin alameti olan bir nezaket ve sakinlikle, 'Tamamen benim hatam,' diyerek kısa kesti. Bu ifadesi beni büyük bir hayrete sürükledi. Sanki sıradan, önemsiz bir olaydan bahsediyordu. Acınası yanını görmüyor muydu bu yaşananın? 'Beni bağışlarsınız umarım,' diyerek biraz karamsar bir havada, 'mahkemede bana gözlerini dikip bakan o insanların tümü o kadar aptalca görünmüşlerdi ki gözüme, böyle – böyle bir zanna kapıldım,' dedi.

Birden bir başka yönünü fark edip meraklandım. Ona inceler gibi baktım, küstah ve hislerini belli etmeyen bakışlarıyla karşılaştım. 'Böyle bir şeye katlanamıyorum ve katlanmaya da niyetim yok,' dedi kısaca. 'Mahkeme salonu farklı; ona katlanmak zorundayım ve katlanıyorum da.'

Onu anladığımı iddia etmeyeceğim. Benimle paylaştığı görüş ve düşünceleri kalın bir sis tabakası içinde yer değiştiren gediklerden bir görünüp bir kaybolan anlık silüetler gibiydi; baktığınız yerdeki manzaranın genel görünüşüyle ilgili ayrıntıları belirsiz, birbirinden kopuk, bölük pörçük bir fikir yaratıyordu kafada. Merakınızı gideremediği gibi bir de artırıyor; belli bir yöne sevk etmiyor, üstüne üstlük insanı yanıltıyordu Jim. Akşam geç bir saatte yanımdan ayrılırken bende uyandırdığı izlenim buydu. Birkaç günlüğüne Malabar

Oteli'nde kalıyordum ve ısrarlı davetim üzerine orada benimle yemek yedi.”

15. Fransa'nın 1883 işgali ve onu izleyen sömürge yönetimi. (.N.)

16. Ortadoğu'nun ötesinde Aden Körfezi ve Arabistan'dan geçen meridyen kastediliyor. (.N.)

“Dış sefere çıkan bir posta vapuru o öğleden sonra limana uğramıştı ve otelin büyük yemek salonunun yarından fazlası ceplerine yüz sterlinlik dünya turu biletini koyup seyahate çıkmış insanlarla doluydu. Seyahatin ortasında birbirlerinden sıkılmış gibi görünen evli çiftler vardı; küçük ve büyük gruplar vardı. Bir başına oturmuş ağırbaşlı bir tavırla yemek yiyenler ya da oburca kendine ziyafet çekenler çarpıyordu göze; hepsi de memleketlerindeki alışkanlıklarını devam ettirmiş gibi düşünüp, sohbet edip, şakalaşp, surat asıyorlardı ve yeni izlenimler edinmeye otel odalarındaki bavulları kadar kapalıydılar. Bundan böyle, tıpkı şu yere gitmiş o yerden geçmiş diye etiketlenen bavulları gibi yaftalanacaklardı. Şu ya da bu yolculuğa çıkmış olmanın getirdiği ayrıcalığa büyük değer verecekler, bavulları üzerindeki etiketleri, gelişen teşebbüs ve yatırımlarının biricik ve kalıcı belgesel kanıtları niyetine özenle koruyacaklardı. Esmer yüzlü hizmetkârlar geniş ve cilalı zemin üzerinde ses çıkarmadan bir oraya bir buraya seğirtiyorlardı; ara sıra bir kız çocuğunun zihni kadar masum ve boş kahkahası iştiliyor ya da çatal bıçak sesleri bir an için kesildiğinde nüktedan birinin bir masa dolusu sırttan insanı eğlendirmek için gemi güvertesindeki skandalın komik hikâyesini abartılı bir dille ve yapmacık ses tonuyla anlatırken söylediği bazı sözcükler kulağa çalınıyordu. Dikkat çekecek şekilde süslenip en cicili bicili elbiselerini giymiş göçebe kabilelere mensup iki kız kurusu, gösterişli birer korkuluk gibi garip ve ifadesiz suratlarla masada oturmuş, mönüyü inceliyor ve kendi aralarında hararetli hararetli fısıldaşıyorlardı. Biraz şarap Jim’in yüreğini açmasına ve dilinin çözülmesine yetmişti. İştahı da yerindeydi doğrusu. Tanışmamıza vesile olan olayı kafasından atıp bir yerlere gömmüş gibiydi. Bu artık üzerinde asla durulmayacak bir meseleydi onun için. Tüm o zaman zarfında, doğrudan yüzüme bakan o çocuksu mavi gözler, o genç çehre, o güçlü omuzlar, o bronzlaşmış açık alnı ve alnına düşen sarı, kıvrır kıvrır perçemlerinin altında güneşin değemediği beyaz çizgisi gözlerimin önündeydi; samimi duruşu, doğal gülüşü, gençlere özgü ciddiyeti hoşuma gitmişti. Hamuru bozuklardan değildi o; bizden biriydi. Makul bir sesle ama sözünü sakınmadan aklı başında bir adam havasında konuşuyordu ve erkeksi bir öz iradenin ya da küstahlığın, katı yürekliliğin, muazzam bir bilinçsizliğin, müthiş bir hilebazlığın dışavurumu olarak yorumlanabilecek sakin bir duruşu vardı. Kim bilir! Hal ve tavrımıza bakan biri üçüncü bir şahıstan bahsettiğimizi ya da bir futbol maçıyla, geçen yılki havalarla ilgili konuştuğumuzu zannedebilirdi. Kafamda bir alay birbiriyle bağlantılı konu cirit atarken nihayet sohbet öyle bir noktaya geldi ki, kırıcı olmadan, ‘Bu soruşturma senin için epey bıktırıcı ve sıkıntılı bir sürece dönüşmüş olmalı,’ diyecek fırsatı buldum. Kolunu hızla masa örtüsünün üzerinden uzatıp tabağımın yanında duran elimi sıkıca kavradı ve kızgın bakan gözlerini yüzüme sabitledi. Ürkmüştüm. ‘Çok zor olmalı,’ diye kekeledim bu sessiz ve duygusal gösteri karşısında bocalayıp. Boğuk ve yüksek bir sesle, ‘Cehennemden farksız,’ dedi.

Jim’in bu ani hareketi ve sarf ettiği kelimeler yan masada oturan, şık giyimli ve bakımlı, dünya turuna çıkmış iki erkek turistin önlerindeki dondurmalı muhallebiden başlarını kaldırıp korkulu gözlerle bize bakmalarına neden oldu. Masadan kalktım ve kahveyle birlikte birer puro içmek için öndeki salona geçtik.

Küçük altıgen masaların üzerindeki küre biçimli camların içinde mumlar yanıyordu; sert yapraklı bitki kümeleri konforlu hasır koltuk takımlarını birbirinden ayırıyordu; yüksek pencerelerden içeri sızan parlak ışıklarla belirginleşen ikili sütunların kızıla çalan gövdeleri arasında göz alıcı ve karanlık gece muhteşem bir perde gibi asılı duruyordu. Gemilerin liman fenerleri batan yıldızlar gibi uzaktan göz kırıyorlar ve liman ağzının ötesindeki tepeler, kümeler halinde toplanan kara fırtına bulutlarını andırıyordu.

‘Sıvışıp ortadan kaybolamadım,’ diye lafa girdi Jim. ‘Kaptan kaçtı. Bundan hiçbir sıkıntı duymaz o. Ben kaçamadım ve kaçmam da. Hepsi şu ya da bu şekilde işin içinden sıyrıldı ama bana uymaz.’

Koltuğuma mihlanmış, hiçbir ayrıntısını kaçırmadan dinliyordum, öğrenmek istiyordum ama bugün dahi bilemiyor, sadece tahmin yürütebiliyorum. Sanki suçsuzluğuna olan yürekten inancı, içinde sürekli kıvranan doğruları ifşa etmesini engelliyormuş gibi aynı anda hem kendinden emin hem de karamsar ve bunalımlı bir tavra bürünebiliyordu. Sanki beş-altı metrelik bir duvardan atlama kabiliyeti olmadığını kabullenen bir adamın tavrıyla artık bir daha asla memleketine dönemeyeceğini söyleyerek sürdürdü lafını. Onun bu ifadesi, kaptan Brierly’nin, ‘Essex’teki yaşlı papaz oğluna pek düşkün gözüküyordu,’ lafını getirdi aklıma.

Babasının kendisine özellikle ‘düşkün’ olduğunu Jim biliyor muydu yoksa bilmiyor muydu emin değilim ama ‘babam’ derken büründüğü hal ve tavır, yaşlı taşra papazının, dünyanın başlangıcından bu yana kalabalık bir aileyi geçindirme kaygısına kapılmış en kıymetli insan olduğu izlenimini uyandırıyor bende. Jim bunu asla dile getirmiş olmasa da, bunun hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak kadar doğru olduğunu ima etme kaygısı taşıyordu. Bu tavır elbette son derece içten ve hoştu fakat hikâyenin diğer unsurlarına uzak düşen dokunaklı bir anlam katıyordu. ‘Şimdiye kadar memleketteki gazetelerden her şeyi öğrenmiştir,’ dedi Jim. ‘O zavallı ihtiyarın yüzüne bir daha bakamam.’ Başımı kaldırıp ona bakmaya cesaret edememiştim. Ancak, ‘Bunu asla açıklayamam, beni anlayamaz,’ diye ekleyince başımı kaldırıp bakabildim yüzüne. Düşünceli bir ifadeyle purosunu tüttürürken birden kendine gelmiş gibi canlandı ve yeniden konuşmaya başladı. Onu çalışma arkadaşlarıyla –hadi suç ortaklarıyla diyelim– karıştırmamamı ısrarla rica ediyordu. Onlardan biri değildi o; tamamen farklı bir insandı. Hiçbir muhalefette bulunmadım. Gerçeklerin bütün çıplaklığıyla ortaya çıkması hatırına, durumu kurtarıp onu haklı çıkaracak hiçbir şeyden onu mahrum bırakmaya niyetim yoktu. Anlattıklarının ne kadarına bizzat inandığımı da bilmiyordum. Bana yaranmaya çalışarak –eğer amacı yaranmaksa tabii– nereye varmak istediğini de bilmiyordum ve onun da bildiğinden kuşkuluydum; zira kanımca hiç kimse, kendi kişiliğinin zalim ve karanlık gölgesinden kaçabilmek için ne kurnazca oyunlar oynadığının farkına varamaz. ‘Şu ahmakça soruşturma bitince’ ne yapması gerektiğine kafa yorduğu tüm o zaman zarfında tek kelime etmedim.

Anladığım kadarıyla, yasalar gereği sürdürülen bu adli kovuşturmayla Brierly gibi küçümseyerek bakıyordu. Ne yapacağını bilmez bir durumda olduğunu itiraf ederken bana konuşmaktan çok sesli düşünüyor gibi geldi. Lisansını kaybetmiş, meslek yaşamı sekteye uğramıştı, kaçacak parası yoktu ve iş bulma şansını da kaybettiğini düşünüyordu. Belki memleketinde çalışma imkânı bulabilirdi; fakat bu, yardım istemek için ailesine gitmesi gerektiği anlamına geliyordu ve bunu yapmaya niyeti yoktu. Tayfalık yapmaktan başka bir

çaresi olmadığını düşünüyordu. Belki de buharlı vapurlardan birinde dümencilik yapardı. Neden olmasındı ki... ‘Bunu yapabileceğine inanıyor musun?’ diye sordum acımasızca. Ayağa fırladı ve taş tırabzanların yanına gidip gözlerini gecenin karanlığına dikti. Kısa bir süre sonra masaya geri döndü ve bastırılmış bir hissin verdiği acıyla endişeli bir ifadeye bürünmüş genç suratını bana çevirip tepemde dikildi. Bir gemiyi idare edip yönlendirebileceğinden kuşku duymadığımı gayet iyi anlamıştı. Hafifçe titreyen bir sesle, neden böyle söylediğimi sordu. Ona karşı ‘son derece nazik’ davranmışım oysa. Kendisini kahrolası bir ahmak durumuna düşüren –burada lafı ağzında gevelemeye başlamıştı– o hatayı yaptığında bile ona gülmemiştım. Samimi bir ses tonuyla lafını bölüp böyle bir hatanın benim için gülünecek bir mesele olmadığını söyledim. Yerine oturup, küçük bir fincan kahveyi son damlasına kadar yavaş yavaş içti. Tane tane konuşarak, ‘Öyle bir laftan bir an için bile gocunacağım anlamına gelmez bu,’ dedi. ‘Öyle mi?’ dedim. Son derece kararlı bir ses tonuyla, ‘Evet,’ dedi. ‘O durumda siz olsaydınız ne yapardınız? Söyler misiniz?..’ yutkundu. ‘Kendinizi aşağılık bir sokak iti olarak görmez miydiniz?’

Ardından, başını kaldırıp sorgulayan gözlerle yüzüme baktı. Anladığım kadarıyla bu iyi niyetle sorulmuş bir soruydu! Ne var ki, cevap vermeme beklemedi. Sanki gecenin karanlığı içinde bir şeyler okurmuş gibi gözlerini ileri dikip daha ben toparlanmaya fırsat bulamadan devam etti. ‘Her şey hazırlıklı olmaya bağlıdır. Ben o anda hazırlıklı değildim. Bahane yaratıp kendimi haklı çıkarmak istediğimden değil; ama açıklamak istiyorum. Birinin, en azından bir insanın beni anlamasını istiyorum! Siz! Bu insan neden siz olmayasınız?’

Bu ciddi ama biraz da saçma bir çıkıştı. İnsanın manevi kimliğinin ne olması gerektiğine dair fikrini; oyunun kurallarından sadece ve sadece bir tanesi olmasına karşın doğal içgüdüleri üzerinde sınırsız bir güce sahip olduğu ve başarısızlığa uğraması halinde insana korkunç bedeller ödeteceği varsayımına dayanan düşüncesini ateşten kurtarmaya çalışması her zaman ciddi ama biraz da saçma bir çabadır. Jim sakın sakın hikâyesini anlatmaya başladı. Dale Sefer Hattı’na ait buharlı bir gemi, yavaşça batan güneşin denizin üzerinde yaydığı pırıltılar arasında süzölen bir teknedeki dört kişiyi kurtarıp bordasına almış ve daha ilk günden itibaren bu kazazedelere kuşkuyla bakılmıştı. Şişman kaptan bir hikâye anlatırken diğerleri sessiz kalmış ve ilk başta anlatılanlar kabul görmüştü. Amansız ölümün pençesinden olmasa da en azından şans eseri korkunç bir ıstıraptan kurtardığınız zavallı kazazedeleri çapraz sorguya çekmezsiniz. Sonradan biraz vakit geçip de olay üzerine kafa yorunca, Avondale’in subayları bu işin içinde ‘bir bit yeniği’ olduğunu fark etmiş olabilirlerdi; ama elbette kuşkularını kimseyle paylaşmadılar. Denizde batmış Patna gemisinin kaptanını, kaptan yardımcısını ve iki makinistini kurtarmışlardı ve bu onlar için yeterliydi. Avondale’in bordasında geçirdiği on gün boyunca neler hissettiğini Jim’e sormadım. O süreçle ilgili anlattıklarından çıkardığım kadarıyla Jim bir ölçüde yaptığı keşfin –kendisiyle ilgili keşfin– şaşkınlığını yaşıyordu ve hiç şüphe yok ki bu keşfin muazzam boyutlarını tam anlamıyla takdir edebilecek tek insana bunu anlatma çabası içindeydi. Bunu önemsiz bir şeymiş gibi göstermeye çalışmadığını anlamamız gerekir. Bundan hiç kuşku yok; Jim’in farklılığı da burada yatıyor zaten. Kıyıya çıkıp da böylesine acınası bir rol aldığı olayın beklenmedik sonucunu duyduğunda neler hissettiğinden bana hiç söz etmedi ve bununla ilgili bir varsayımda bulunmak da zor. Merak ediyorum, bastığı zeminin ayaklarının altından kaydığını hissetmiş miydi acaba? Ama hiç kuşku yok ki, çok geçmeden ayağını

basacak sağlam bir yer bulup hayata tutunmuştu. Kıyıya çıktıktan sonra tam iki hafta boyunca Denizciler Evi'nde beklemişti ve o süre zarfında orada kalan altı-yedi denizci daha olduğundan onunla ilgili bir-iki şey kulağıma gelmişti. Bu uyuşuk heriflerin anlattıklarından çıkardığım kadarıyla, diğer kusurlarının yanı sıra, Jim suratsız ve kaba biriydi. Bu iki haftayı verandada şezlonga gömülmüş vaziyette geçirmiş ve adeta bir mezara defnedilmiş gibi yattığı yerden sadece yemek yendiği saatlerde ya da gece yarısı geç saatlerde rıhtımda bir başına, etrafındakilere kayıtsız, gidecek yeri olmayan bir hayalet gibi sessizce dolaşmak için kalkıyormuş. Jim, 'Tüm o zaman zarfında herhangi biriyle üç kelime bile etmişliğim yoktur herhalde,' dediğinde onun için çok üzülmüştüm; hemen ardından da, 'bu heriflerden biri asla katlanamayacağım bir şeyi ağzından kaçırabilirdi ve kavga çıkmasını istemiyordum doğrusu,' diye ekledi. 'Hayır! Hele o sıralarda, asla. Patırtıya tahammül edecek durumda değildim.' 'O halde gemideki ambar bölmesi her şeye rağmen dayandı,' dedim neşeli bir ifadeyle. 'Evet,' diye mırıldandı, 'dayandı. Ama size yemin ederim ki elimin altında kabarıp çıkıntı yaptığını hissettim. Eskimiş demirin bazen ne kadar büyük basınçlara dayandığını görmek çok şaşırtıcı,' dedim. Oturduğu koltukta iyice kaykılıp arkasına yaslanmış, ayaklarını dümdüz ileriye uzatmış ve kollarını her iki yandan aşağıya sarkıtmış Jim birkaç kez hafifçe başını salladı. Bundan daha hüzünlü bir görüntü tasavvur edemezsiniz. Birden başını kaldırdı, yerinde doğruldu, dizine vurdu ve, 'Ah! Ne büyük bir fırsat kaçtı! Tanrı'm! Ne büyük bir fırsat kaçtı!' diye öfkeyle söylendi fakat son kez 'kaçtı' derken bu kelime sanki acılı haykırış gibi çınlayarak çıkmıştı ağzından.

Kaybettiği ayrıcalık ve saygınlığın ardından hissettiği o şiddetli arzu ve özlemle dolu gözlerini uzaklara dikip sabit bakışlarla yeniden sessizliğe gömüldü. Burun delikleri bir an için genişledi ve heba edilmiş o fırsatın sarhoş edici nefesini kokladı. Eğer şaşırdığımı ya da şoke olduğumu sanıyorsanız bana büyük haksızlık etmiş olursunuz! Ah ne hayalperest bir serseriydi o! Kendini ele verip teslim olmak istiyordu. Gecenin karanlığına bir ok gibi fırlattığı o bakışlarında tüm benliğinin baş döndürücü kahramanlıkların ve ateşli tutkuların düşsel diyarlarına doğru pervasızca aktığını görebiliyordum. Zihni elde edemedikleriyle öylesine meşguldü ki kaybettiklerinden ötürü pişmanlık duyacak vakti yoktu. Bir metre öteden onu izliyordum ama o benden çok çok uzaklardaydı. Her geçen an hayalî başarıların imkânsız dünyası içinde giderek daha derinlere nüfuz ediyordu. En sonunda da bu dünyanın merkezine ulaşmıştı! Tüm yüzüne tuhaf bir huzur ve sonsuz mutluluk ifadesi yayıldı, aramızdaki masada yanan mumun ışığında gözleri parladı; ağzı kulaklarına varmış gülüyordu! Tam merkeze ulaşmıştı – tam merkeze. Bu ne sizin ne de benim yüzümde asla görülemeyecek kadar mutlu bir gülüştü sevgili arkadaşlarım. 'Eğer gemiden ayrılmasaydım, demek istiyorsun!' diyerek onu daldığı düştü uyardırdım.

Sanki gökyüzündeki bir yıldızdan kayıp yeryüzüne düşmüş gibi şaşkın, afallamış suratını bana çevirdi. Bakışlarını birden acı dolu bir ifade bürümüştü. Ne siz ne de ben bir insana böyle bir ifadeyle bakmışızdır. Buz gibi bir parmak ucu kalbine dokunmuş gibi şiddetle titredi ve iç geçirdi.

Merhamet duyacak durumda değildim. Çelişkili ve patavatsızca laflarıyla insanı kışkırtıyordu. Kasten acımasız ve kırıcı olmayı amaçlayarak, 'Önceden bilmemen talihsizlik olmuş!' dedim; ama attığım taş yerini bulmadı ve adeta hızı tükenmiş bir ok gibi ayaklarının dibine düştü; Jim eğilip onu yerden almayı aklından bile geçirmede. Belki de görmemişti

bile. Koltuğuna rahatça yayılarak, 'Hepsine lanet olsun! Bölmenin kabarıp çıkıntı yaptığını söylemiştim size,' dedi. 'Fenerimi kaldırıp alt güvertedeki köşebent demirine doğru tuttuğum sırada avucumun içi büyüklüğünde bir pas tabakası bölmenin kaplamasından kopup kendiliğinden düştü.' Alnını ovuşturdu. O şey sanki canlıymış gibi gözlerimin önünde hareketlenip yüksek bir yerden zıplarcasına aşağı atladı. 'Kendini epey kötü hissettirmiş olmalı bu,' dedim kayıtsızca. 'Sanıyor musunuz ki,' dedi, 'yüz altmış ön güvertede, bir kısmı kıçta ve daha da fazlası güvertede hiçbir şeyden haberi olmadan uyuyan onca insanın canı bana emanet edilmişken ve cankurtaran sandalları –yeterince zaman olsa bile– bu insanların sadece üçte birini alabilecekken ben kendimi düşünüyordum? Orada çaresizce dikilmiş dururken geminin gövdesinin bir teneke kutu gibi açılıp suların yatan insanların üzerine hücum etmesini bekledim... Ne yapabilirdim ki?'

Onu insanlarla dolu loş bir mağarayı andıran, elindeki fenerin ışığının okyanusun olanca ağırlığıyla yüklendiği bölmenin ancak küçük bir kısmını aydınlattığı ve her şeyden habersiz uyuyan yolcuların nefes alışverişlerini işittiği bu yerde kolayca gözlerimin önüne getirebiliyorum; gözlerini geminin demir gövdesine dikmiş, düşen pas tabakasının sesiyle irkilmiş, ölümün an meselesi olduğunu fark etmiş olmanın yükü altında ezilirken görebiliyorum. Bu, anladığım kadarıyla onu köprüden uzak tutmayı amaçlayan kaptanı tarafından ön tarafa ikinci kez gönderilişiydi. Bana dediğine göre aklından ilk önce bağırarak yolcuları ayağa dikmek geçmiş; fakat o kadar boğucu bir çaresizlik hissine kapılmış ki en ufak bir ses çıkaramamış. 'Dilim damağıma yapıştı,' derken sanırım insanların kastettiği durum bu olsa gerek. Jim o ânı anlatırken, 'Ağzım çok kurudu,' ifadesini kullanmıştı. Sesini çıkaramadan bir numaralı ambardan geçip hızla güverteye gitmiş. Oradaki manika yelkenlerinden biri kazara üzerine doğru salınmış; yüzünü yalayarak geçen yelken bezinin onu neredeyse ambar ağzındaki merdivenlerden aşağıya yuvarladığını hatırlıyor.

Ön güvertede dikilmiş uyuyan bir diğer grup insana bakarken dizlerinin zangır zangır titrediğini itiraf etti. Makineler halihazırda durmuş ve etrafa dumanlar salınıyor. Derinden gelen gürlemeler gecenin sessizliğinde bir bas teli gibi titreşip gemiyi de titretiyormuş.

Jim sağda solda bazı yolcuların üzerinde yattıkları hasır minderlerden başlarını kaldırdığını, belli belirsiz bir insan silüetinin yerinde doğrulup oturmuş, uykulu uykulu gelen seslere bir anlığına kulak kabarttığını, ardından da birbirine geçmiş gibi karmakarışık bir görüntü çizen sandıklar, buharlı vinçler ve havalandırma fanlarının arasında kaybolduğunu görüyormuş. Bu insanların hiçbirinin o tuhaf sesi dikkate alacak kadar olayların bilincinde olmadıklarının farkındaymış. Dediğine göre, demir gövdeli gemi, beyaz yüzlü adamlar, tüm görüntüler, tüm sesler, gemide olan biten her şey o bilgisiz ve dindar kalabalık için aynı ölçüde tuhaf ve olayları asla anlayamayacakları için aynı ölçüde güvenilir. Ona öyle geliyordu ki, bu yaşananlar bir şanstı ama bunu düşünmek tek kelimeyle dehşet vericiydi.

Unutmayın ki, onun yerinde kim olsa geminin her an batacağına inanırdı; yolcularla deniz arasında durup suyu zapteden ama bir yandan da kabarıp bel veren, pasın çürüttüğü levhaların dinamitlenmiş bir baraj gibi birden çökmesi ve gemiyi boğucu dalgaların istila etmesi kaçınılmazdı. Yazgısının farkında talihsiz bir adam olarak hareketsiz durmuş, ölüm sessizliği içinde boylu boyunca uzanmış yatan bedenlere bakıyordu. Onlar ölüydü! Hiçbir

şey kurtaramazdı onları! Mevcut sandallar belki yarısını almaya yeterdi ama artık zaman da kalmamıştı. Zaman yok! Zaman yok! Ağzını açmaya, elini ayağını kıvıltırmaya değmezdi. Daha üç kelime haykıramadan, üç adım dahi atmadan, insanların çaresiz çırpınışlarıyla köpürüp beyazlayan, korkulu çığlıklar atarak yardım isteyen seslerle çınlayan denizin içinde debelenmeye başlayacaktı. Yardım edecek kimse yoktu. Neler olacağını hayal edebiliyordu; ambar ağzında elinde feneriyle hareketsiz dururken bunları bir bir –en yürek parçalayıcı ayrıntısına kadar– kafasından geçirmiş. Sanırım mahkemede söyleyemediklerini bana anlatırken yaşananları bir kez daha zihninde canlandırdı.

‘Şu anda sizi gördüğüm kadar net bir biçimde yapabileceğim hiçbir şey olmadığını da açıkça anlamıştım. Sanki elim ayağım felç olmuştu. Orada öylece durup beklesem de olur diye geçti aklımdan. Saniyelerin tükendiğini, çok fazla vaktim kalmadığını düşünüyordum,’ dedi. Birden istim salınması kesilmiş. Dediğine göre gürültü rahatsız ediciymiş ama aniden çöken bu sessizlik tahammül edilemeyecek kadar bunaltıcıymış.

‘Daha suda boğulmadan nefesimin kesileceğini sandım,’ dedi. Kendi canının derdine düşmediğini iddia etti. Zihninde bir canlanıp bir kaybolan tek bir düşünce vardı: sekiz yüz insan, yedi sandal; sekiz yüz insan, yedi sandal. ‘Biri kafamın içinde yüksek sesle konuşuyordu!’ dedi hiddetle. ‘Sekiz yüz yolcu ve yedi sandal – üstelik zaman da yok! Bir düşün.’ Ufak masanın öte yanından bana doğru eğildi; onunla göz göze gelmemeye çalışıyordum. Alçak ama öfkeli bir sesle, ‘O an ölümden korktuğumu mu sanıyorsunuz?’ diye sordu. Avucunun içiyle masaya öyle sert vurdu ki kahve fincanları zangırdarak sallandı. ‘Korkmadığıma yemin etmeye hazırım. Korkmuyordum. Tanrı şahidim olsun ki – asla!’ Kendini yukarı çekip oturduğu yerde iyice doğruldu ve kollarını kavuşturdu; çenesi göğsüne düştü.

Tepemizdeki pencerelerden kulağımıza belli belirsiz çatal bıçak sesleri çalınıyordu. Birden yükselen sesler duyduk ve birkaç adamın çakırkeyif vaziyette koridora çıktığını gördük. Kahire’deki eşeklerden bahsedip aralarında şakalaşıyorlardı. Çalım ata ata yürüyen, kırmızı suratlı bir gezgin, uzun bacaklı, solgun yüzünde endişe okunan bir gence pazaryerinde yaptığı alışverişi anlatıp ona takılıyordu. Son derece ciddi ve düşünceli bir ifadeyle, ‘Yok canım, gerçekten de o kadar aldatıldığımı mı düşünüyorsun?’ diye sordu genç. Grup yürüyüp uzaklaştı ve etraflarındaki sandalyelere külçe gibi çöktü; alev alan kibritlerin yaydığı ışık ifadesiz suratları ve parlak beyaz gömlekleri bir anlığına aydınlattı; çekilen ziyafetin iştahıyla canlanan sohbetlerin uğultusu bana manasız ve son derece uzak geliyordu.

‘Mürettebatın bir kısmı bir numaralı ambar ağzında, kolumun uzanacağı bir mesafede uyuyordu,’ diye anlatmaya başladı Jim yeniden.

O gemide Kalaşi üsulu nöbet tutulduğunu belirtmem lazım. Buna göre, tüm tayfalar gece boyunca uyur ve sadece dümencilerin yedekleri ve gözcüler nöbet tutar. Jim en yakınındaki Hintli gemiciyi omzundan tutup sarsmak istemiş ama vazgeçmiş. Sanki bir güç kollarını bastırıp onu engellemiş. Korkmuyordu, hem de hiç! Ama elinden bir şey de gelmiyordu, hepsi bu. Ölümden korkmuyordu belki ama size söylediğim gibi içinde bulunduğu durumun tehlikesi ve aciliyetinden korkuyordu. İnsanların telaş içinde birbirini ezerken attıkları canhıraş çığlıklar kulaklarında çınlıyor, sular altında kalan sandallar gözünün önüne geliyor, lanet olası hayal gücü o paniğin yarattığı tüm dehşeti, o güne dek

duyduğu deniz felaketlerindeki tüm o tüyler ürpertici olayları bir bir zihninde canlandırınıyordu.  l me razı olmuş olabilirdi ama sanırım böyle bir dehşeti yaşamadan, sakin, huzurlu ve kendinden geçercesine bir ölümü tercih ederdi. G z n  kırpmadan  l me gitmeye hazırlıklı olmak ender rastlanan bir durum değil ama yenilginin kaçınılmaz olduğu bir mücadeleyi sonuna kadar sürdürecek, yürekleri delinmez bir zırhın eliğiyle kaplı adamlara da nadiren rastlanır. Umut azaldıkça huzura erme arzusu güçlenir ve en sonunda hayatın ışığını zaptedip söndürür. Hangimiz bunu g zlemlemedik ya da duyguların had safhada yıpranmasını, çabanın beyhude olduğu hissini, huzura ermenin dayanılmaz arzusunu bizzat yaşamadık ki? Akıl almaz, üstesinden gelinmez g lere karşı mücadele verenler – batan gemilerin sandallarındaki kazazedeler, çölde kaybolmuş gezginler, doğanın acımasız gücüne ya da cahil ve barbar kalabalıklara karşı savaşan adamlar– bunu iyi bilirler.”

VIII

“Geminin her an denizin dibini boylamasını ve içeri hücum eden suyun onu bir kıymık parçası gibi geriye savurmasını beklerken ambar ağzında ne kadar kımıltısız dikilip durduğunu bilemiyorum. Uzun bir süre olmasa gerek. Belki iki dakika. Göremediği ama seslerini işittiği iki adam uykulu uykulu aralarında konuşmaya başlamış ve nereden geldiğini bilemediği tuhaf ayak sesleri duymuş. Bu belli belirsiz seslerin üzerine felaketten önceki o korkunç dinginlik, kazanın hemen öncesindeki sabırları zorlayıcı o sessizlik çökmüş; o anda Jim’in aklına hemen koşup gemi batarken yüzebilsinler diye sandalların halatlarını kesmek için yeterince zamanı olabileceği gelmiş.

Patna’nın uzun bir kaptan köprüsü vardı ve tüm sandallar dördü bir, üçü de diğer yanda olmak üzere oradaydı – en küçük sandal iskele tarafında neredeyse dümen kutusuyla aynı hizadaydı. Jim ikna edici olmak için gözle görülür bir hevesle sandalları derhal devreye sokmak için büyük özen gösterdiğini anlatıyordu bana. Görevinin bilincindeydi. O konuda yeterince iyi bir kaptan yardımcısı olduğunu söyleyebilirim. Endişeyle yüzüme bakıp, ‘En kötü durumlar için hazırlıklı olmaya her zaman önem verdim,’ dedi. Bu sağlam ilkeyi başımla onaylarken, insanın o ilk anda algılanamayan güvenilmezliğini göz ardı ettim.

Sarsak adımlarla koşmaya başlamış. Bacakların üzerinden atlamak, insanların başlarına çarpmaktan kaçınmak için dikkatli olmak zorundaymış. Ansızın biri aşağıdan elini uzatıp ceketinin eteğine yapışmış ve sıkıntılı bir sesle konuşmaya başlamış. Sağ elinde taşıdığı fenerin ışığı yukarı bakan esmer bir yüze vurmuş. Adamın biri gözleriyle ve sesiyle aynı anda ona yalvarıyormuş. Jim ısrarla, umutsuzluk içinde adeta bir dua gibi defalarca söylenen su kelimesini anlayabilecek kadar yolcuların dilini öğrenmişti. Ondan uzaklaşmak için şöyle bir silkinmiş ama bu kez de bir kolun bacağına asıldığını hissetmiş.

Sanki olayın etkisini daha atlatamamış gibi, ‘O gariban boğulmak üzere olan bir adam gibi yapışmıştı bana,’ dedi. ‘Su, su! Ne suyundan bahsediyordu bu? Ne geçiyordu aklından? Elimden geldiğince sakın olmaya çalışarak bacağıma bırakmasını emrettim. Beni engelliyordu, zaman tükeniyordu ve diğer insanlar da kıpırdanmaya başlamıştı; zamana ihtiyacım vardı – sandalların halatlarını kesip suya bırakmak için zaman gerekiyordu. Herif şimdi de elime yapışmıştı ve bağıracağını hissediyordum. Bir an bunun paniğe yol açmak için yeterli olacağı düşüncesi geçti aklımdan ve boşta kalan kolumu kaldırıp feneri suratına indirdim. Camlar şıngırdadı, fener söndü ama darbenin etkisiyle herifin elinden kurtuldum ve koşmaya başladım. Bir an önce sandallara ulaşmak istiyordum; sandallara ulaşmam gerekiyordu. Bu sefer yattığı yerden sıçrayıp arkamdan gelmeye başladı. Dönüp üzerine yürüdüm. Sessiz durmuyordu; bağırma çalıştı. Ne istediğini anlayana kadar adamı neredeyse gırtlaklıyordum. İçmek için biraz su istiyordu; yolculara kısıtlı su veriliyordu ve daha önce birkaç kez bu adamın yanında bir oğlan çocuğu görmüştüm. Çocuğu hastaydı ve susamıştı. Oradan geçerken beni görmüştü ve biraz su için yalvarıyordu. Hepsi bu. Karanlıkta köprünün altındaydık. Adam durmadan bileklerime yapışıyordu; ondan kurtulmak mümkün değildi. Hemen kamarama koştum, mataramı kaptım ve eline tutuşturdum. Anında gözden kayboldu. O âna kadar ne kadar susadığımı fark etmemiştim.’ Elini şakağına götürüp dirseğinin üzerine yaslandı.

Sırtımdan aşağıya doğru inen bir ürperti hissettim; tuhaf bir hisse kapıldım. Jim'in kaşlarını gölgeleyen parmakları hafifçe titredi. Kısa süren sessizliği bozarak anlatmaya devam etti.

'Bu gibi şeyler hayatta insanın başına bir kez gelir...Ah! Neyse! Nihayet kaptan köprüsüne çıktığımda heriflerin sandallardan birini kalastralardan aşağıya indirdiklerini gördüm. Bir sandal! Merdivenden yukarı tırmanıyordum ki omzuma sert ve kıl payı başımı ıskalayan bir darbe geldi. Ama bu beni durdurmadı ve başmakinist –o vakte kadar onu ranzasından kaldırmışlardı– elindeki demir çubuğu yeniden havaya kaldırdı. Her nasılsa artık hiçbir şeye şaşırılmayacak kadar meşguldü zihnim. Tüm bunlar gayet doğal –ve berbat, berbat– görünüyordu. O sefil manyağın darbesini savuşturdum, onu tutup küçük bir çocuk gibi havaya kaldırdım. Ayakları yerden kesilmiş halde kollarımda çırpınırken bir yandan da, "Yapma! Yapma! Seni o kara derililerden biri zannettim," diye fısıldamaya başladı. Onu fırlattım attım, köprü boyunca yerde kayarak savruldu ve ufaklığa –yardımcı makinist– çarparak ayaklarını yerden kesti. Sandalın etrafında koşuşturan kaptan sağına soluna bakınıp vahşi bir hayvan gibi hırlayarak dümdüz üzerime yürüdü. Kılıcı bile kıpırdatmadım. Orada işte şunun gibi' –koltuğunun yanındaki duvara parmaklarıyla hafifçe vurdu– 'kımıldamadan dimdik durdum. Sanki o âna dek tüm bunları duymuş, görmüş, yirmi kez zihnimde yaşamıştım. Hiçbiri beni korkutmuyordu. Kolumu gerip yumruk atmaya hazırlanmıştım ki kaptan birden durdu ve homurdanarak, "Ah! Sen miydin? Çabuk bana yardım et," dedi.

Evet, öyle buyurdu. Çabuk! Sanki yeterince çabuk olmak mümkünmüş gibi. "Bir şeyler yapmayacak mısınız?" diye sordum. "Evet. Buradan sıvışacağım," diye omzunun üzerinden hırladı. Sanırım o anda ne demek istediğini anlamamıştım. O arada başmakinist ve yardımcıyı ayağa kalkmışlardı ve hızla sandala doğru koşuyorlardı. Ayaklarını yere vurup tepiniyor, hırlar gibi konuşuyor, itişip kakışıyor, homurdanarak fısıldayıp sandala, gemiye, birbirlerine –hatta bana– lanet okuyorlardı. Yerimden kımıldamadım ve ağzımı açmadım. Geminin havuzdaki kuru bir kızak üzerine çekilmiş gibi eğik ve hareketsiz duruşunu izledim.' Avucunu yere çevirip elini havaya kaldırarak parmak uçlarını aşağıya doğru eğdi ve, "Tek farkı şöyle durmasıydı," diye tekrarladı. 'Baş bodoslamasının üzerinden ufuk çizgisini apaçık görüyordum; uzaklardaki kapkara ışıldayan ve durgun –bir göl kadar, ölü gibi, denizin hiç olmadığı kadar, bakmaya katlanamayacağım kadar– durgun suları görebiliyordum. Baş tarafı eğik suda duran ve artık payanda vurulamayacak kadar çürümüş eski bir demir sac tabakasının batmasını engellediği bir gemi gördünüz mü hiç? Gördünüz mü? Ah, evet! Payanda vurmak öyle mi? Onu da düşündüm. Akla gelebilecek her şeyi düşündüm; ama bir gemi bölmesine beş dakikada –hatta elli dakikada– payanda vurabilir misiniz? Aşağıya inecek adamları nereden bulacaktım? Peki ya kalaslar – ya kalaslar? Eğer o bölmeyi görmüş olsaydınız ahşap tokmağı kaldırıp ilk darbeyi vuracak cesareti bulur muydunuz kendinizde? Bulurdum demeyin: bölmeyi görmemiştiniz; kimse buna cesaret edemezdi. Lanet olsun! Öyle bir şey yapmak için en azından binde bir ihtimal, bir nebze şans olduğuna inanmanız lazım; zaten inanmazdınız. Kimse inanmazdı. Orada öylece durduğum için benim aşağılık biri olduğumu düşünebilirsiniz ama siz olsanız ne yapardınız? Ne yapardınız? Ne siz ne başkası bunu bilemez. İnsanın gidişatı değiştirecek zamanı olmalı. Ne yapabilirdim ki? Tek başıma kurtaramayacağım –hiçbir şeyin kurtaramayacağı– o insanları korkutup dehşete mi sürükleyeydim? Buraya bakın! Bu koltukta, sizin karşınızda

oturduğum ne kadar doğruysa...'

Her birkaç kelimedede bir hızlı hızlı nefes alıyor, sanki duyduğu o manevi ıstırap içinde anlattıklarının yarattığı etkiyi tartmak için yüzüme kaçamak bakışlar fırlatıyordu. Karşımda konuşuyordu ama yaşadıklarını sanki bana değil, daha çok zıt fikirler içinde olduğu görünmez bir şahsiyete, varlığının ayrılmaz ve muhalif ortağına –ruhuna egemen olan bir başka güce– anlatıyordu. Bunlar bir mahkemenin yargılama yetkisinin ötesinde kavramlardı: Bu, hayatın gerçek özüne dair çok hassas ve çok ciddi bir tartışmaydı ve bir yargıca ihtiyacı yoktu. Ama Jim bir müttefike, bir yardımcıya, bir işbirlikçiye ihtiyaç duyuyordu. Kuşatılma, gözleri bağlanma, tuzağa düşürülme, sindirilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğumu; hak talep eden saygın insanlara ve mecburiyetleri olan itibarsızlara karşı ne kadar adil olmaya çalışsam da belki de bir karara varmanın imkânsız olduğu bu tartışmada kesin taraf tutmaya zorlandığımı hissettim. Onu kendi gözleriyle görmemiş olan ama sadece ikinci bir ağızdan onun kelimelerini duyan sizlere ne kadar karışık hisler içinde olduğumu anlatamam. Sanki akla hayale sığmayacak bir şeyi anlamamı istiyordu; böyle bir hissin yarattığı rahatsızlığı neyle kıyaslayıp size anlatabilirim bilmiyorum. Gerçekliğin ve yalanların samimi taraflarının içine sinip pusuya yatmış bir uzlaşmayı göz önüne almaya itiliyordum. Jim insanın içindeki her iki dünyaya da aynı anda hitap edebiliyordu. Sürekli gün ışığına dönük olana ve tıpkı ayın öteki yüzü gibi, ebedî bir karanlıkta gizlice var olan, sadece zaman zaman kıyısına titrek, kül rengi bir ışığın vurduğu içimizdeki öteki dünyaya. Beni etkilemişti. Bunu kabulleniyor ve itiraf ediyorum. Bu muğlak, anlaşılması güç ve kabul buyurursanız önemsiz bir durumdu: Yolunu yitirmiş bir gençti o –onun gibi milyonlarca insan var– ama bizden biriydi. Bir karınca yuvasının suyun altında kalması kadar önemden yoksun bir olaydı bu; ama gelgelelim sanki türünün en has örneğiymiş, sanki anlattıklarındaki o muğlak gerçeklik, insanoğlunun kendine dair algılamasını etkileyecek kadar önemliymiş gibi, tavrındaki o gizem beni kavrayıp ele geçirmişti...”

Marlow sönen purosunu yakmak için ara verdi, sanki anlattığı hikâyeyi tümünden unutmuş gibi bir havaya büründü ve birden tekrar konuşmaya başladı.

“Benim hatam tabii. Bu kadar ilgilenecek ne var. Bendeki zaaf bu işte. Jim’in zaafı ise farklıydı. Benimki küçük teferruatlara –dış görünüşe– ayırt edici bir gözle yaklaşmamaktır; elde dokunmuş kaba bir yünlüyle ince, tiril tiril bir keten kumaşı ayırt edecek göz yok bende.” Marlow bir an üzgün bir ifadeye bürünerek, “Çok insan tanıdım,” diye sürdürdü lafını, “ve üzerimde –diyelim ki bu delikanlı kadar– belli bir etki bıraktılar. Her seferinde de sadece insan yanlarını gördüm. Tamamıyla kör olmaktan daha evla ama emin olun bana hiçbir üstünlük sağlamayan kahrolası demokratik bir bakış açısı. İnsanlar üzerlerindeki ince keten kumaşın farkına varılmasını bekler. Fakat ben bu gibi şeylere hiç heves edip ilgi duyamadım. Ah! Bu bir kusur, bir zaaf; ardından yumuşak bir akşamüstü karanlığı çöker, vist¹⁷ oynamaya üşenen bir grup adam bir araya gelir – ve bir hikâye...”

Marlow yeniden susup belki de teşvik edici bir yorum bekledi ama kimseden ses çıkmadı; sadece ev sahibi sanki üstlendiği bir görevi gönülsüzce yerine getirir gibi, “Çok incelikli anlatıyorsunuz Marlow,” dedi.

“Kim, ben mi?” dedi Marlow alçak bir sesle. “Yok, hayır! Bilakis o incelikli anlatıyordu ve bu hikâyenin anlaşılması için ne kadar çaba sarf etsem de sayısız ve tekdüze sözcüklerle anlatılamayacak kadar ince ayrıntıyı kaçırıyorum. Ayrıca Jim son derece yalın anlatarak

meseleyi karmaşık hale getiriyordu – o saf mı saf hergele!.. Tanrı aşkına! Hayret verici biriydi Jim. Orada, karşıma geçip oturmuş, hiçbir şeyden korkmadığını söylüyor ve bir de buna inanıyordu. Bu inanılmaz derecede safça ve muazzam, muazzam bir şeydi! Sanki iyice tepemi attırmaya çalıştığından kuşkulandırmışçasına belli etmeden onu izliyordum. Dürüst ve adil olduğunda, dikkatinizi çekerim – dürüst ve adil olduğunda yüz yüze gelip göğüs geremeyeceği hiçbir şey olmadığından emindi. Daha ‘şu boya’ gelip, ‘küçük bir çocuk’ olduğundan beri, insanı karada ve suda kuşatabilecek tüm zorluklara karşı kendini hazırlıyordu. Böylesine bir önseziye sahip olmaktan gururla bahsediyordu. Tehlikeler ve bunları nasıl savuşturacağı üzerine ayrıntılı bir biçimde kafa yormuş ve en kötüsünü bekleyerek buna en iyi şekilde hazırlanmıştı. Coşkun ve asil bir hayat sürmüş olmalıydı. Düşünebiliyor musunuz? Bir dizi serüven, onca şan şeref, böylesine başarılı bir ilerleme! Ve her gün içindeki yaşamı taçlandıran o zekâ ve anlayışının son derece farkında olması. Jim kendinden geçmişti; gözleri parlıyordu ve sarf ettiği her kelimenin saçmalığıyla sıkışan kalbim göğüs kafesimin içinde giderek daha da ağırlaşıyordu. İçimden gülmek gelmiyordu ama ola ki gülerim diye duygularımı belli etmeyen bir surat ifadesi takındım. Jim ise kızgınlık alametleri gösteriyordu.

‘Her zaman umulmayan gerçekleşir,’ dedim teskin edici bir ses tonuyla. Kalın kafalılığım onu kızdırmış olmalıydı ki, küçümsercesine, ‘Pehh!’ dedi. Sanırım umulmayanın ona zarar veremeyeceğini ima ediyordu; akıl almaz ve kavranmaz olmadığı sürece o kusursuzca hazırlıklı haliyle her şeyin üstesinden gelebilir, umulmayanla başa çıkabilirdi. Ama gafil avlanmıştı ve kendi kendine fısıldayarak denizlere, gökyüzüne, gemiye ve insanlara lanet okuyup beddua ediyordu. Her şey ona ihanet etmişti. Kandırılmıştı ve asilce boyun eğip parmağını bile kıpırdatmasına mani olan bir teslimiyet içindeyken diğerleri ne yapılması gerektiğini çok açık bir biçimde kavramış, sandalı suya indirip bir an önce binmek için kan ter içinde birbirleriyle itişip kakışıyordu. Orada bir şeyler son anda ters gitmişti. Anlaşılan o ki, bu telaş ve kargaşa sırasında, en öndeki sandal kalastmasının sürgülü civatasını –nasıl becerdilerse artık– sıkıştırmışlar ve kazanın ölümcül sonuçlarını düşündükçe, kalan akılları da başlarından gidiyormuş. Bu sefil heriflerin uyuyan bir dünyanın sessizliğinde suda dingin ve hareketsizce duran bir gemide çılgınca uğraşması, sandalı serbest bırakmak için, elleri ayakları üzerinde sürünerek, çaresizce ayağa kalkarak, çekiştirip, itip, birbirlerine kin duyarcasına hırslanarak öldürmeye ve gözyaşı dökmeye hazır, zamana karşı verdikleri mücadele eminim gözle görmeye değer bir sahne olmalıydı; onları birbirlerinin boğazlarına sarılmaktan alıkoyan tek şey, katı ve sert bakışlı bir amir gibi sessizce arkalarında dikilen, enselerinde soğuk nefesini hissettikleri ölüm korkusuydu herhalde. Evet! Tam izlemeye değer bir sahne. Jim bunların tümüne tanık olmuştu ve olanlardan öfkeyle ve küçümsercesine söz edebiliyordu; sonunda, sahip olduğu bir altıncı his marifetiyle olanları saniyesi saniyesine hatırladığı kanaatine vardım; zira diğerlerinden uzak durup onlara da sandala da tek bir kez bile bakmadığına dair bana yemin etmişti. Ve ben ona inanıyorum. Sanırım gemideki eğimin giderek daha tehditkâr bir hal almasını, tam bir güven ve huzur ortamındayken gelip çatan ve Demokles’in Kılıcı gibi o hayal gücü kuvvetli kafasının üzerinde sallanan bu belayı izlemekle epey meşgulü.

Gözlerinin önünde hiçbir şey hareket etmiyordu ve zihni hiçbir engele takılmadan karanlık ufuk çizgisinin birden kayıp yukarı fırlamasını, uçsuz bucaksız denizin aniden yan

yatmasını, hızla kabarıp üzerine gelen dalgaları, şiddetle savrulup düşmeyi, bir cehennem çukuru gibi açılan okyanusun her şeyi içine almasını, umutsuz çırpınışları, bir mezar kapağı gibi üzerine ebediyen kapanan yıldızların parlattığı gökyüzünü –gencecik hayatının en büyük isyanını– ve nihayet dünyasının kararıp o zalim sona ulaştığını kafasında canlandırabiliyordu. Bunu yapabiliyordu! Tanrı aşkına! Onun yerinde kim olsa bunu yapmazdı ki? Ve unutmayın, Jim bu tuhaf anlatımı açısından mükemmel bir sanatçıydı ve hızla hareket eden ve insanı esir alan sağlam bir hayal gücüne sahipti. Bu hayal gücünün ona izlettiği manzara tepeden tırnağa bir taş gibi kaskatı kesilmesine neden olmuştu; ama kafasında da sürüyle düşünce, yavan, kör, dile getirilemeyen düşünceler –berbat düşünceler– bir girdaba kapılmış gibi cirit atıyormuş. Karşıma geçip sanki dilediğimi yasaklayıp dilediğimi serbest bırakma gücü bendeymiş gibi kendiyile ilgili itiraflarda bulunduğunu söylemiş miydiniz size? Ona hiçbir faydası dokunmayacak olsa da onu affedeceğimi umuyor, bu fikre sıkıca sarılıyordu. Bu, hiçbir büyük aldanmanın önemsizmiş gibi gösteremeyeceği, hiç kimsenin elinden bir şey gelmeyen; Yaratıcı'nın bile günahkârı yazgısına terk edip ne hali varsa görmeye bıraktığı durumlardan biriydi.

Jim köprünün sancak tarafındaki köprüde, sandal için verilen ve çılgınca bir karmaşa ve gizlice kurulan kumpaslarla devam eden mücadeleden olabildiğince uzakta durmuş. Tüm bu yaşananlar sırasında iki Malay ellerini dümendenden ayırmamışlar. Tanrı'ya şükür ki okyanuslarda nadiren görülebilecek bu olayın başaktörlerini gözünüzün önünde canlandırın bir. Dördü vahşice ve gizliden gizliye süren bir mücadeleye çılgınca kapılmış; diğer üçü yerinden kımıldamadan olan biteni seyrediyor ve aşağıda, tentelerin altında her şeyden habersiz tüm tükenmişlikleri, hayalleri, umutlarıyla birlikte yatan, görünmez bir el sayesinde yok olmanın eşliğinde tutulan yüzlerce insan. Gerçekten de ölümün kıyısında olduklarına şüphem yok; geminin hali göz önüne alınacak olursa bu meydana gelebilecek bir kazanın mümkün olabilecek en etkili anlatımıydı. Sandalın etrafındaki o sefillerin korkudan kafalarının karışması gayet doğaldı. Doğrusu, eğer o durumda olsaydım, ardı ardına geçen o saniyeler boyunca geminin batmadan suyun üzerinde durmasına binde bir ihtimal bile vermez, tek kuruşuna bahse girmezdim. Ama gemi hâlâ yüzmeye devam ediyormuş! Uyuyan hacılar bu hac yolculuklarında farklı bir sonun acısıyla yüzleşeceklerdi. Sanki merhametine sığındıkları o her şeye kadir Tanrı yeryüzündeki mütevazı tanıklıklarına bir süre daha ihtiyaç duymuş ve yukarıdan okyanusa bakıp, emir verircesine, 'Öldürmeyeceksin!' diye işaret etmişti. Eski bir demirin –ara sıra tanıdığımız ve yaşamın yüküne yıpranmadan göğüs geren o insanların cesaretleri gibi– ne kadar da sağlam olduğunu bilmesem, o yolcuların gemiden sağ salim kurtulması, açıklaması mümkün olmayan bir olay gibi zihnimi kurcalayacaktı. Bu yirmi dakikalık olayın en şaşılacak yanlarından biri ise bana göre iki dümencinin tutumlarıydı. Bu ikisi mahkemede tanıklık etmeleri için Aden'den getirilmiş çeşitli yerlilerin oluşturduğu gruptandı. Biri çok gençti, büyük bir mahcubiyet altında ezilmiş gibi hareket ediyordu ve pürüzsüz, sarı, neşeli çehresiyle olduğundan bile daha genç duruyordu. Çok iyi hatırlıyorum ki, Brierly tercüman aracılığıyla ona olaylar yaşanırken ne düşündüğünü sormuş ve tercüman da tanıkla kısa bir konuşma yapıp mahkemeye dönerek çok önemli bir şey söyleyecekmiş havalarda, 'Hiçbir şey düşünmediğini söylüyor,' demişti.

Sabırla bakan gözlerini sürekli kırpıştıran, devamlı yıkanmaktan rengi solmuş mavi

keten bir mendili maharetle atılan bir düğümle kırılmış saç tellerinin üzerine bağlamış, avurtları çökmüş, esmer cildi birbirine geçmiş kırışıklarla daha da koyulaşmış diğer dümenci ise geminin başına kötü bir şey geldiğinden haberdar olduğunu ama hiç kimseden bir emir gelmediğini açıkladı; bir emir işittiğini hatırlamıyordu; o halde dümeni niye bırakacaktı ki? Sorulan diğer sorulara ise sıska omuzlarını silkip o sırada beyaz adamların korkuya kapılıp gemiyi terk etmeye hazırlandıklarının asla aklına gelmediğini belirterek cevap vermişti. Buna şimdi de inanmıyordu. Kendisinin anlayamadığı bazı gizli nedenler olabileceğinden söz ederken yaşlı çenesini bilmiş bilmiş sallamıştı. Bak sen! Gizli nedenler. Çok tecrübeli biriydi ve –başını kaldırmayan Brierly’ye dönerek– ‘O beyaz Tuan’ın bilmesini isterim ki yıllar boyu birçok beyaz adama denizde hizmet ederek birçok şey öğrendim,’ demiş ve birden heyecandan titreyen bir sesle, büyülenmiş gibi oturup mahkemeyi izleyenlerin dikkatini dağıtan sürüyle tuhaf isim sayıp dökmeye başlamıştı; ölüp gitmiş kaptanların, unutulmuş gemilerin isimleri, sanki dilsiz zaman asırlardır üzerlerinde uğraşmış gibi kulağa aşına gelen ama çarpıtılıp bozulmuş seslerden ibaret isimler. En sonunda onu susturdular. Mahkemeye bir sessizlik –en azından kesintisiz bir dakika boyunca süren ve yavaşça derin bir uğultuya dönüşen bir sessizlik– çöktü. Mahkemenin ikinci gününde yaşanan en ilginç olay buydu ve ilk sıranın en sonunda karamsar bir havada oturup kafasında adeta gizemli bir savunma fikri canlanan bu sıra dışı ve aleyhte tanığa bir an için bile bakmayan Jim dışında herkesi etkiledi.

Dediğim gibi bu iki Hintli gemici idareden çıkmış, gidecek yeri olmayan ve yazgılarında varsa ölümün gelip onları bulacağı o geminin dümeninden ayrılmadılar. Beyaz adamlar onların tarafına bile bakmıyordu ve muhtemelen varlıklarını dahi unutmuşlardı. Jim bunu kesinlikle hatırlamıyordu. Hiçbir şey yapamadığını hatırlıyordu ama; hiçbir şey yapamıyordu ve artık tek başınaydı. Gemiyi batırmaktan başka yapacak bir şey yoktu. Kargaşa çıkarmak faydasızdı. Öyle değil mi? Kafasında giderek pekişen kahramanca bir basiret ve sağduyu sergileme fikrine sıkıca sarılıp hiç sesini çıkarmadan dimdik durdu. Başmakini düşmemeye özen göstererek köprünün öte yanından koşup geldi ve Jim’in koluna yapıştı.

‘Gelip yardım etsene! Tanrı aşkına gel de yardım et!’

Ardından parmak uçlarında hızlı adımlar atarak sandallara doğru gitti ve derhal geri dönüp yeniden Jim’in koluna endişe içinde yapıştı, yalvarıp yakarmaya ve bir yandan da küfretmeye başladı.

‘Sanırım bıraksam ellerimi öpecekti,’ dedi Jim acımasız bir ifadeyle, ‘ve hemen ardından ağızından tükürükler saçarak, “Eğer vaktim olsaydı o kafanı kırmak isterdim,” diye fısıldadı kulağıma. Onu itip uzaklaştırdım. Birden boğazıma sarıldı. Kahrolası serseri! Ona vurdum. Bakmadan yapıştırdım yumruğu. Hıçkırıklara boğularak, “Kaçıp canını kurtarmayacak mısın? Lanet olası korkak!” dedi. Bana kahrolası korkak dedi! Ha! Ha! Ha! Ha! Bana – ha! ha! ha!..’

Koltuğunda iyice geriye yaslanmıştı ve kakhaha atarken titriyordu. Hayatımda çıkardığı o ses kadar hazin bir başka şey işitmemiştim. Turist grubunun eşekler ve piramitlerden tutun da, pazaryerinde yapılan alışverişlere kadar uzanan neşeli sohbetinin üzerine bu ses bir felaket habercisi gibi gelip çökmüştü sanki. Uzayıp giden loş koridorun öte yanından işitilen sesler kesildi. Solgun bir leke gibi görünen yüzler aynı anda bize doğru döndü ve o kadar

derin bir sessizlik hâkim oldu ki, terasın mozaik zeminine düşen bir çay kaşığı tiz bir çığlık gibi çınladı.

‘Etrafta bu kadar insan varken böyle gülmemelisin,’ dedim uyarırcasına. ‘Hoş bir şey değil.’

Sanki duymamış gibi davrandı ilk önce ama bir süre sonra, beni tamamen ıskalayan, sanki gözleri korkunç bir görüntüye takılmış gibi delici bakışlarla, ‘Peh!’ dedi kayıtsızca. ‘Sarhoş olduğumu düşünecekler.’

Bunun ardından o görüntüsüne bakıp artık tek laf etmez diye düşünebilirdiniz. Ama endişe etmeyin! Nasıl ki sırf kendi iradesiyle yaşamını sona erdirmesi mümkün değilse, susup anlatmaması da mümkün değildi artık.”

17. Bir iskambil oyunu. (Ç.N.)

“Kendi kendime, “Bat, seni kahrolası! Bat!” diyordum,’ diye lafa girdi Jim yeniden. Bu keşmekeşin sona ermesini istiyordu. Tek başına bırakılmıştı. Gemiye lanet okurken bir yandan da gözlerinin önünde cereyan eden ve anladığım kadarıyla ucuz bir komediden farkı olmayan bu sahnelere tanık olma ayrıcalığının keyfini sürmek için kafasında bir formül üretmişti sanki. Diğer dördü hâlâ sıkışan cıvatayla uğraşıyordu. Kaptan, ‘Altına girip kaldırmaya çalışın,’ diye emir veriyor, diğerleri ise doğal olarak yan çiziyormuş. Eğer gemi birden batarsa bir sandalın omurgası altında kalmak pek de arzu edilen bir durum olmasa gerek. Yardımcı makinist de, ‘Neden sen girmiyorsun, aramızda en güçlü sensin?’ diye yakınmış. Kaptan da çaresizlik içinde, ‘Lanet olsun! Ben çok iriyim, sığmam,’ diye bir şeyler gevelemiş. Melekleri bile ağlatacak kadar komik bir sahneymiş. Bir süre bir şey yapmadan durmuşlar ve başmakinist yeniden Jim’e koşmuş.

‘Gel de yardım et be adam! Elindeki tek şansı tepecek kadar çıldırdın mı? Gel yardım et! Hadi be adam! Bak – şuraya bak bir!’

Nihayet Jim kış tarafa, diğer adamın çılgınca bir ısrarla işaret ettiği tarafa bakıp halihazırda gökyüzünün üçte birini kaplamış olan sessiz fırtına bulutlarını görmüş. Yılın o mevsiminde fırtına bulutlarının orada nasıl toplandığını bilirsiniz. Önce sadece ufkun karardığını görürsünüz; sonra duvar gibi ışık geçirmez bir bulut yükselir. Soluk beyaz ışıltılar yayarak güneybatıdan hızla gelen düz buhar dalgaları tüm takımyıldızlarındaki yıldızları yutar; gölgesi suların üzerinde uçar ve denizi ve gökyüzünü cehennem gibi bir karanlığa mahkûm eder. Her taraf sessizliğe bürünür. Ne bir gök gürültüsü, ne bir rüzgâr, ne bir ses, ne de bir yıldırımdan yayılan titrek ışık. Ardından o uçsuz bucaksız karanlık içinde kurşuni bir kemer belirir; sanki karanlık titreşir gibi kabaran bir-iki dalga hızla gelip geçer ve birden rüzgâr ve yağmur aynı anda katı bir cismin içinden fışkırırcasına ve şiddetle esip yağmaya başlar. Gökyüzüne bakmadıkları sırada böyle bir bulut çıkmış ortaya. Bunu henüz fark etmişlerdi ve bu mutlak dinginlik devam ederse birkaç dakika daha su üzerinde kalmasının mümkün olabileceğini ama denizin en ufak bir kabarmasıyla birlikte sonunun geleceğini tahmin etmekte hiç de haksız değildiler. Böyle bir fırtına bulutunun patlamasından önce kabarcak dalgayla birlikte geminin ilk sallanışı aynı zamanda son sallanışı olacak ve altüst olup deyim yerindeyse denizin ta en dibini boylayacaktı. Bu yüzden yaklaşan ölüm korkusuyla bir oraya bir buraya sıçrayıp tuhaf davranışlar sergiliyorlarmış.

Jim hüzünlü ve durgun bir ifadeyle, ‘Kara, kapkara bir buluttu,’ diye devam etti. ‘Bize arkadan sinsice yaklaşmıştı. Lanet olası şey! Sanırım içimde son bir umut kırıntısı kalmıştı. Bilemiyorum. Ama artık nasıl olsa her şey bitmişti. Bu şekilde gafil avlandığımı görmek beni çıldırtıyordu. Sanki tuzağa düşmüş gibi öfkeliydim. Tuzağa düşürülmüştüm! Hatırlıyorum da sıcak bir geceydi. En ufak bir esinti yoktu.’

Bunu o kadar iyi hatırlıyordu ki, sanki oturduğu yerde nefesi daralıyor, gözlerimin önünde terleyip boğulacak gibi oluyordu. Hiç kuşku yok ki bu durum onu çıldırtmıştı. Deyim yerindeyse onu bir kez daha devirip yere sermişti fakat bu aynı zamanda koşarak kaptan köprüsüne çıkmaya sevk eden önemli nedenin aklından gitmiş olduğunu da ona hatırlattı. Tahliye sandallarının halatlarını kesip suya bırakmaya niyetlenmiş. Sanki hiçbir şey

görmemiş, hiçbir şey duymamış, gemideki kimseyi tanıyamamış gibi bıçağını çekerek halatları doğramaya girişmiş. Onun umutsuzca bir çılgınlığa kapıldığını sanmışlar; fakat boş yere zaman kaybettirecek bu hareketine karşı çıkıp bir şey söyleyememişler. Jim işini bitirince başladığı noktaya gitmiş. Başmakinist oradaymış ve hemen koluna yapışıp sanki kulağını ısırarak ister gibi iyice ona yaklaşarak iğneleyici bir sesle fısıldamış:

‘Seni ahmak! Bu vahşiler hep birden sudayken en ufak bir fırsat bulacağını sanıyor musun? Bu sandallar yüzünden kafanı kıracaklar senin.’

Jim’in aldırış etmediği başmakinist ellerini ovuşturuyor, kaptan ise olduğu yerde endişeyle dolanıp, ‘Çekiç! Çekiç! Tanrı’m! Biri bir çekiç bulsun!’ diye geveliyormuş.

Ufak tefek makinist yardımcısı bir çocuk gibi sızlanıyormuş ve kırık koluna rağmen görünen o ki içlerinde en az o korkuyormuş; hatta çekiç getirmek için makine odasına koşacak kadar cesaretini toplamış. Doğrusu bu hafife alınacak bir şey değil. Jim yardımcı makinistin köşeye sıkıştırılmış biri gibi etrafına çaresiz bakışlar fırlattığını, alçak bir sesle inleyip ardından fırladığını söylemişti. Yardımcı makinist derhal elinde bir çekiçle geri dönmüş ve hiç vakit yitirmeden cıvataya doğru hamle etmiş. Diğerleri ise derhal Jim’le uğraşmaktan vazgeçip ona yardıma koşmuşlar. Jim çekiç seslerini ve gevşeyip sıkıştığı yerden kurtulan cıvatanın yere düşme sesini işitmiş. Sandal serbest kalmıştı. Jim ancak o vakit dönüp bakmış ama mesafesini korumuş, onlara uzak durmuştu. Onlara uzak durduğunu ve kendisiyle çekici tutan adamlar arasında hiçbir ortak yan olmadığını anlamamı istiyordu. Herhangi bir ortak yanları yoktu. Aralarındaki kat edilemez bir boşluk, aşılmaz bir engel, dipsiz bir uçurum sayesinde onlardan ayrı olduğunu düşünüyordu büyük bir ihtimalle. Geminin öte yanında, mümkün olabildiğince uzakta durmuş onlardan.

Jim o uzaktaki noktada olduğu yere mihlanmışçasına durmuş ve gözlerini belli belirsiz seçilen, korkunun verdiği azapla sağa sola eğilip sallanarak garip hareketler yapan gruba dikmiş. Kaptan köprüsüne yerleştirilmiş küçük bir masanın üzerindeki destek direğine asılı duran fenerin yaydığı ışık, gayret sarf edip uğraşan grubun omuzlarına, iki büklüm olmuş sırtlarına vuruyormuş. Sandalın ön tarafına yüklenip onu gecenin karanlığına doğru itiyorlarmış; sandalı iterken artık Jim’e dönüp bakmıyorlarmış bile. Sanki gerçekten de çok çok uzaklardaymış ve kendilerinden umutsuzca kopup ayrılmış gibi Jim’i boş vermişler, gözücüyle bile bakmaya, işaret edip yanlarına çağırmaya gerek duymamışlar. Dönüp Jim’in edilgen kahramanlığına bakacak, uzak durmasının yarattığı sıkıntıyı hissedecek zamanları yokmuş. Sandal ağır ve yüreklendirici bir söz söylemek için harcayacak nefesleri kalmadan sandalı pruva tarafından itiyorlarmış. Fakat iradelerini rüzgâra kapılmış saman tozu gibi savurup yok eden o dehşet ve kargaşa ortamı umutsuzca çabalarını boşa çıkarıyor, sulu bir komedide rol alan gürültücü palyaçolara yakışır hareketlerle ahmakça debeleniyorlarmış. Ellerıyla, başlarıyla itiyorlar, can havliyle bütün kuvvetlerini sarf ederek bedenlerinin bütün ağırlığını vererek yükleniyorlar; ama sandalın gövdesini eğip vinçten kurtarır kurtarmaz aynı anda itmeyi bırakarak çılgınca bir çabayla hep birden sandala doluşmaya çalışıyorlarmış. Bunun doğal bir sonucu olarak sandal birden sallanıp onları gerisingeriye itiyor ve çaresizce birbirlerinin üzerine yığılıyorlarmış. Bir süre ne yapacaklarını bilmez halde durup vahşice fısıldayarak akıllarına gelen küfürleri birbiri ardına karşılıklı sayıp döktükten sonra yeniden itmeye başlıyorlarmış. Bunu üç kez tekrarlamışlar. Jim tüm bunları asık bir suratla bana anlatırken düşünceli bir ifadeye bürünmüştü. O saçma ve komik sahnelerin bir ânını bile

kaçırmamıştı. Kayıtsızca ve hüzünlü bakan gözlerini üzerime dikerek, ‘Onlardan nefret ediyor, tiksiniyordum. Tüm o olanları izlemek zorunda kalmıştım,’ dedi. ‘Bu denli utanç verici bir çaba içine giren bir başkası var mıdır acaba?’

Jim, büyük bir haksızlığa uğrayıp tarifsiz bir öfkeye kapılmış biri gibi bir an için başını ellerinin arasına aldı. Bunlar mahkemeye –hatta bana bile– açıklayıp anlatamayacağı şeylerdi; fakat konuşurken zaman zaman susup ara vermesinin nedenini anlayamamış olsaydım bana duyduğu güvene layık olamayacaktım. Cesaretine ve dayanıklılığına yapılan bu saldırıda rezil bir intikam hissinin alaycılığı vardı; çektiği çilenin, verdiği çetin sınavın gülünç bir yanı vardı – yaklaşılan ölüm ve utanç sanki aşağılayıcı bir ifadeyle suratını buruşturup onunla dalga geçiyordu.

Jim’in aktardığı olaylar hâlâ aklımda fakat aradan geçen bunca zaman içerisinde anlattıklarını kelimesi kelimesine hatırlamam mümkün değil: Sadece zihnindeki kin ve garezi, olayları tüm çıplaklığıyla anlatmak için büyük bir maharetle kullandığını hatırlıyorum. Bana dediğine göre, sonunun geldiğine kesin kanaat getirip gözlerini iki defa yummuş ve her defasında yeniden açmak zorunda kalmış. Her seferinde o muazzam durgunluktaki gökyüzünün daha da karardığını fark etmiş. Sakin bulutun gölgesi başucundan itibaren tüm geminin üzerine düşmüş ve insanlarla ve yaşamla dolu gemiden yükselen tüm sesleri bastırmış sanki. Jim artık tentelerin altından gelen sesleri işitmiyormuş. Gözünü her kapadığında beyninde bir şimşek gibi çakan düşünceler ölümün eşliğindeki insan kalabalığının bedenlerini gün gibi zihninde canlandırıyor; gözlerini ne zaman açsa inatçı bir sandalla çılgınca boğuşan dört adamın mücadelesini görüyormuş. Gözlerini yere dikip, ‘Sık sık geri çekilip sandalın önüne geliyorlar, durup birbirlerine küfrediyorlar ve birden toplu halde yeniden hamle ediyorlardı... Görerseniz gülmekten ölürdünüz,’ diye yorumda bulundu; ardından bakışlarını bir anlığına yüzüme çevirip kederli bir gülümsemeyle, ‘Tanrı biliyor ya, ölmeden önce o komik manzara daha birçok kez gözlerimin önünde canlanacak ve yaşamıma neşe katacak,’ dedi. Sonra yeniden bakışlarını yere çevirdi. İki cümle arasında uzun bir ara verip, ‘Görüp işiteceğim, görüp işiteceğim,’ diyerek boş bakışlarla iki kez tekrarladı.

Sonra canlanıp kendine geldi ve, ‘Gözlerimi kapalı tutmaya kararlıydım ama yapamadım,’ dedi. ‘Yapamadım ve bunu kim bilirse bilsin umurumda değil. Konuşmadan önce kolaysa öyle bir şey yaşasınlar. Sıkıysa daha iyisini yapsınlar bakalım. İkinci defa gözlerim fal taşı gibi açıldı. O şaşkınlıkla ağızım da açık kaldı. Geminin hareket ettiğini hissettim. Pruvası suya battı ve ardından yeniden yavaşça doğruldu! Sonu gelmeyen bir yavaşlıkta, milim milim doğruldu. Günlerdir bu kadarcık bile kıpırdamamıştı. Bulut ilerleyip önümüze geçmiş ve ilk dalga sanki kurşun kadar ağır bir denizin üzerinde hareket etmişti. O kadar cansız bir kıpırdanmaydı ki bu. Ama her nasılsa kafamı karıştırmaya yetti. Siz olsaydınız ne yapardınız? Kendinizden son derece eminsiniz, öyle değil mi? Şu anda, içinde bulunduğumuz şu dakikada, bu binanın biraz sallanıp koltuğunuzun altındaki zeminin oynadığını hissetseniz ne yapardınız. Havaya sıçardınız! Tanrı aşkına! Oturduğunuz yerden bir yay gibi fırlar ve şuradaki çalılırlar arasında bulurdunuz kendinizi.’

Jim kolunu sallarcasına tırabzanların ötesine, gecenin karanlığına doğru uzattı. Sükûnetimi bozmadım. Çok sert bir ifadeyle dik dik baktı bana. Beni sindirmeye çalışıyordu. Bundan kesin emindim artık. Benim ise bu durumda hiç renk vermeyip tek bir

kelime etmemem ya da en ufak bir hareket yapmamam icap ediyordu; yoksa kaçınılmaz olarak bu konuda belli bir tavır takınmayı kabullenmiş olacaktım. Böyle bir riski göze almaya niyetli değildim. Unutmayın ki karşımda oturuyordu ve tehlikesiz olamayacak kadar bizden biriydi. Fakat eğer merak ediyorsanız, verandanın önünde bulunan çimenliğin ortasındaki yoğun çalılarının mesafesini tahmin etmek için hızla göz attığımı söylememde bir sakınca yok. Abartıyordu. Bir-iki metre berisine düşerdim o çalılığın. Kesin olarak emin olduğum tek şey bu.

Son ânın geldiğini düşünen Jim yerinden kımıldamamış. Kafasında türlü çeşit düşünce dolanırken ayakları zemine zamkla tutturulmuş gibi kıpırdamadan durmuş. Tam da bu sırada sandalın etrafında uğraşan o heriflerden birinin birden geriye doğru adım attığını, kollarını kaldırıp bir yere tutunmaya çalışırcasına havayı avuçladığını ve sendeleyip yere düştüğünü görmüş. Aslında adam düşmemiş, sadece yavaşça kayıp kamburu çıkmış vaziyette kışüstü yere otururken sırtı da makine dairesinin aydınlığına dayanmış. 'O makine lostromosuydu. Çelimsiz, soluk benizli, karman çorman bıyıkları olan ve üçüncü makinist görevini üstlenen adam,' diye açıklamada bulundu Jim.

'Ölmüş,' dedim. Mahkemede bununla ilgili bir şeyler duymuştuk.

'Öyle diyorlar,' dedi hüzünlü bir kayıtsızlıkla. 'Elbette asla öğrenemedim. Kalbi zayıfmış. Bir süredir kendini keyifsiz hissediyormuş ve sıhhati bozukmuş. Aşırı heyecan, aşırı çaba. Kim bilir artık. Ha! Ha! Ha! Onun da ölmek istemediği çok belliydi. Tuhaf, öyle değil mi? Eğer kanına girip kendini öldürmesine sebebiyet vermedilerse ne olayım! Kanına girdiler. Bu kadar basit. Kanına girip ölümüne neden oldular, Tanrı'm! Tam da ben... Ah! Keşke hiç kıpırdamasaydı yerinden; gemi batıyor diye gelip onu alelacele ranzasından kaldırmaya çalıştıklarında keşke cehenneme kadar yolları olduğunu söyleseydi onlara! Keşke elleri cebinde öylece dikilip ağzına geleni deseydi!'

Jim ayağa kalktı, yumruğunu salladı, öfkeli gözlerle bana baktı ve yerine oturdu.

'Kaçırılan bir fırsat, ha?' diye mırıldandım.

'Neden gülmüyorsunuz?' dedi. 'Cehennemden çıkmış bir şaka. Zayıf bir kalp!.. Bazen keşke benim kalbim de zayıf olsaydı diyorum.'

Bu söz beni sinir etti. 'Gerçekten de öyle mi düşünüyorsun?' dedim alaycı bir tavırla. 'Evet! Anlamıyor musunuz?' diye haykırdı. 'Daha başka ne dileyebilirdiniz ki?' dedim kızgınlıkla. Hiçbir şey anlamamış gibi baktı suratıma. Attığım bu taş da hedefin bayağı uzağına düşmüştü ve Jim kendine atılan taşları umursayacak biri değildi. İnanın ki çok saftı; kolay bir hedef değildi. Taşın onu ıskalamasına, hatta kendisine taş atıldığının farkında bile olmamasına seviniyordum.

Elbette o sırada adamın öldüğünü bilemezdi. Gemide geçirdiği son dakika, kayayı döven dalgalar gibi üzerine çullanan heyecanlı olaylarla doluymuş. Bu benzetmeyi bilerek kullanıyorum zira Jim'in anlattıklarını dinlerken, ister istemez tüm bu olanlar sırasında harekete geçmeyip kendisini bir eşek şakasının kurbanı olarak seçen şeytani güçlerin denetimine girmişçesine garip bir edilgenlik hayaline kapıldığına kanaat getirmiştım. Daldığı hayalden onu uyandıran ilk şey, nihayet sallanıp hareket eden ağır sandal vinçlerinin sürtünürken çıkardığı ses olmuş. Bu kulak tırmalayıcı gıcırta sanki güvertede ilerleyip ayak tabanlarından vücuduna girmiş ve omurgasından yukarı çıkıp kafatasına kadar ulaşmış. Bu arada fırtına bulutu da iyice yaklaşmış ve daha da büyük bir başka dalga tehditkâr bir

biçimde kabarak geminin hareketsiz gövdesini kaldırırken Jim'in nefesi kesilmiş, paniğe kapılanların çığlıkları beynine ve kalbine hançer gibi saplanıyormuş. 'Gevşet! Tanrı aşkına, gevşet! Gevşet! Gemi batıyor!' Ardından sandalın halatları kopup makaraların arasından boşalmış ve tentelerin altındaki insanlar korku dolu seslerle kendi aralarında konuşmaya başlamışlar. 'O sefiller sandalı halatlarından kurtarınca öyle bir patırtı koparmışlardı ki, çığlıkları ölüleri ayağa kaldırmaya yeterdi,' dedi Jim. Sonra, kelimenin tam manasıyla denize düşen sandalın suya çarpma sesinin ardından sandala atırlarken çıkan patırtı ve kargaşanın sesleri, bağırış çağrışlarla birbirine karışmış: 'Çengeli çıkar! Çıkar çengeli! Sandalı it! Çıkar! Canınızı kurtarmak için itin sandalı! Fırtına tepemize inecek...' Jim başının üzerinde rüzgârın belli belirsiz fısıltısını, ayaklarının altında ise acılı bir çığlık duyuyormuş. Nereden geldiği belli olmayan bir ses döner kancaya küfretmeye başlamış. Gemi çomak sokulmuş bir arı kovanı gibi başından kıcına kadar uğuldamaya başlamış ve Jim tüm bunları son derece sakince bana anlatırken –zira o ara hem tavrı hem yüz ifadesi hem de ses tonu çok sakindi– birden, adeta damdan düşercesine, 'Bacaklarına takılıp sendeledim,' dedi.

Hareket ettiğinden ilk defa bahsettiğini duyuyordum. Elimde olmadan şaşkınlığımı belli eden bir hırıltı çıktı ağzımdan. En sonunda bir şey onu harekete geçirmişti ama kökünden sökülen bir ağaç onu yere deviren rüzgârdan ne derece haberdarsa Jim de tam olarak hangi anda ve ne sebeple üzerindeki ölü toprağını atıp harekete geçtiğinden o kadar haberdardı. Tüm bunlar, tüm o sesler, görüntüler, ölü adamın bacakları ona malum olmuştu – Tanrı'm! Bu şeytani şaka sanki zalimce boğazından içeri tıklıyordu ama –dikkatinizi çekerim– gırtlığında herhangi bir yutkunma hareketinin olmasına izin vermiyordu. Jim'in kapıldığı bu yanılsamanın içine sizi de çekme çabası olağanüstüydü. Sanki bir ceset üzerinde yapılmış bir kara büyü hikâyesi dinler gibi kulak vermiştim ona.

'Makine lostromosu çok yavaş bir biçimde yan tarafa devrildi ve gemide gördüğümü hatırladığım son şey bu,' diye devam etti anlatmaya. 'Ne yaptığı umurumda değildi. Sanki doğrulup ayağa kalkar gibiydi. Tabii ki toparlanıp ayağa kalktığı geçti aklımdan. Yanımdan şimşek hızıyla geçip diğerlerinin ardından ve küpeştelere üzerinden sandala atlamasını bekliyordum. Diğerlerinin aşağıda yaptığı patırtıyı işitebiliyordum ve sanki bir kuyunun içinden feryat eder gibi bir sesin, "George," dediğini duydum. Ardından üç kişi birden aynı anda bağırdı. Bu seslerin her birini ayrı ayrı işittim: Biri sızlanıyor, öbürü çığlık atıyor, diğeri ise uluyordu. Öff!'

Jim hafifçe titredi ve sanki güçlü bir el yukarıdan uzanıp onu saçlarından tutarak koltuğundan kaldırmış gibi yavaşça yerinden kalktığını gördüm. Yavaşça doğrulup ayağa kalktı ve dizleri düzleşip dimdik olunca sanki yukarıdan uzanan el onu bırakmış gibi ayaklarının üzerinde hafifçe salındı. 'Bağırıyorlardı,' derken yüzünde müthiş bir sükûnet okunuyordu, hareketlerinde ve sesinde de büyük bir durgunluk vardı. Yanıltıcı sessizliğin içinde doğrudan işitilebilecek o hayalî sesi sanki duyabilecekmişim gibi istemsizce kulak kabarttım. Korkutucu ve boş bakışlarla, 'O gemide sekiz yüz insan vardı,' diye anlatmaya devam ederek beni yeniden koltuğuma çiviledi. 'Orada sekiz yüz canlı insan dururken o sefiller ölü bir adama seslenerek, aşağı inip canını kurtarması için bağırıyorlardı. "Atla George! Atla! Atlasana!" Elimi sandal vincine dayamış orada öylece duruyordum. Çok sakindim. Zifirî karanlık çökmüştü. Ne gökyüzü ne de deniz görünüyordu. Geminin yanı sıra suda duran sandalın gövdeye bum, bum diye çarptığını duyuyordum. Bir süre aşağıdan

başka hiçbir ses gelmedi ama gemi konuşan insanların sesleriyle dolup taşıyordu. Birden kaptan, “*Mein Gott!*”¹⁸ Fırtına! Fırtına! Sandalı itip denize açılın!” diye ulurcasına bağırmaya başladı. Daha ilk düşen yağmur damlası ve ilk esintiyle birlikte, “Atla George! Seni yakalayacağız! Atla!” diye bağırmaya başladılar. Bu arada gemi yavaşça batmaya başlamıştı; yağmur kabarıp köpüren bir deniz gibi gemiyi dövüyordu; şapkam başımdan uçtu, soluğum kesildi. Sanki bir kulenin tepesindeymişim gibi bir başka vahşi çılgılık daha işittim: “Geooooorge! Atlasana hadi!” Gemi altımdan kayıp baş aşağı denize doğru gömülüyordu...’

Jim elini yüzüne götürdü, sanki rahatsız edici örümcek ağlarını temizlemiş gibi parmaklarıyla suratını didikleyen hareketler yaptı ve açık avucuna bir-iki saniye bakıp birden, ‘O sırada atlamışım...’ dedi; sustu, bakışlarını kaçırdı ve, ‘Galiba,’ diye ekledi.

Açık mavi gözlerini hazin bir bakışla bana çevirdi. Afallamış ve incinmiş bir ifadeyle karşımda durmuş bu gence bakarken, çocukça bir felaket karşısında çaresiz kalan bir ihtiyarın derin merhametinin ve her şeyi kabullenmiş bir bilgeliğin verdiği üzücü hislerin baskısı altında ezildiğimi hissettim.

‘Öyle anlaşılıyor,’ diye mırıldandım.

‘Başımı kaldırıp yukarı bakıncaya dek ne olduğunu asla anlamadım,’ diye açıklamada bulundu telaşla. E bu da mümkün tabii. Başı dertte küçük bir oğlan çocuğu gibi dinlemeliydiniz onu. Anlamamıştı. Nasılsa birdenbire oluvermişti işte. Bir daha asla olmayacaktı. Birinin üzerine düşmüş ve sandalın oturma tahtasının üzerine yuvarlanmış. Sol tarafındaki bütün kaburgaların sanki kırıldığını hissetmiş; sonra yana yuvarlanmış ve terk ettiği geminin tepesinde yükseldiğini belli belirsiz görmüş; kırmızı borda feneri sisin arasından görünen bir tepenin yamacındaki yangın gibi yağmurda ışıldıyormuş. ‘Gemi bir duvardan daha yüksekti sanki; sandalın üzerinde bir dağ gibi yükseliyordu... O an ölmeyi istedim,’ dedi ağlamaklı bir sesle. ‘Sanki bir kuyunun içine atlamıştım. Dipsiz bir kuyunun içine...’”

18. (Alm.) Aman Tanrı'm. (Y.N.)

“Jim önce parmaklarını birbirine kenetledi ve sonra ayırdı. Hiçbir şey bundan daha gerçek olamazdı: Hakikaten de dipsiz bir kuyunun içine atlamıştı. Bir daha asla geri tırmanamayacağı bir yükseklikten düşmüştü. Artık sandal geminin pruvasını geçip ilerlemiş. O sırada hava göz gözü görmeyecek kadar kararmış ve üstelik yağın yağmurda neredeyse kör olup boğuluyorlarmış. Büyük ve derin bir mağaranın içinden bir sel misali gelen sulara kapılmış gibi hissettiğinden bahsetmişti bana. Sırtlarını fırtınaya vermişler; görünen o ki, kaptan sandalı fırtınanın önünde tutmak için kış tarafa bir kürek koymuş ve iki-üç dakika boyunca sanki bir sel baskısıyla dünyanın sonu gelmiş gibi zifirî karanlıkta şiddetli yağmura tutulmuşlar. Deniz ‘yirmi bin çaydanlıktan çıkan sesler gibi’ tıslayıp köpürüyormuş. Bu benim değil onun benzetmesi. Sanırım ilk fırtınanın ardından pek rüzgâr esmemiş; zaten Jim de soruşturma sırasında o gece denizin pek kabarmadığını kabul etmişti. Jim sandalın pruva tarafına çömelmiş ve omzunun üzerinden geriye doğru kaçamak bir bakış fırlatmış. Sadece yükseklerde, direğin başında sarı bir ışık, kaybolmaya yüz tutmuş son bir yıldız gibi solgun bir parlaklık saçıyormuş. ‘Onun hâlâ orada olduğunu görmek beni dehşete düşürmüştü,’ dedi. Evet, aynen böyle dedi. Geminin henüz tam olarak sular altında kalmamış olması düşüncesi onu dehşete düşürmüştü. Şüphesiz bu korkunç olayın mümkün olduğunca çabuk sona ermesini istiyordu. Sandalda kimsenin çıtı çıkmıyormuş. Sandal sanki karanlıkta uçuyor gibiymiş ama elbette pek yol almış olamazlardı. Ardından sağanak yağmur uzaklaşmış ve o rahatsız edici, yüksek tıslama sesi de yağmurla birlikte uzaklaşıp kaybolmuş. O anda sandalın yan taraflarına hafifçe çarpan suyun şapırtıları dışında hiçbir ses işitilmiyormuş. Birinin dişleri şiddetle takırdıyormuş. Bir el Jim’in sırtına dokunmuş. ‘Orada mısın?’ diye cılız bir ses duyulmuş. Bir başkası sarsıla sarsıla, ‘Gitti gemi!’ diye ağlıyormuş ve hepsi ayağa kalkıp geriye doğru bakmışlar. Hiçbir ışık çarpmamış gözlerine. Her yer karanlıkmiş. İnce ince serpiştiren soğuk yağmur taneleri vuruyormuş yüzlerine. Sandal hafifçe yalpalamaktaymış. Diş takırtısı hızlanmış, durmuş ve adam, ‘T-t-tam za-za-ma-zamanında... Brrr...’ diyebilecek kadar titremesini kontrol etmeye çalışırken iki defa daha başlamış. Jim, sinirli bir sesle, ‘Geminin battığını gördüm. Tam o sırada başımı o yöne çevirmiştim,’ diyen başmakinin sesini tanımış. Rüzgâr neredeyse tamamen dinmiş.

Başlarını rüzgâr yönüne hafifçe çevirip sanki çılgınlıkla işitmeyi beklercesine karanlığa bakmışlar. Jim ilk başta karanlığın gözlerinin önündeki manzarayı örtmesine minnet duymuş ama bir felaketin yaşandığını bilmesine rağmen hiçbir şey görüp işitmemesi ona göre bu talihsiz olayın doruk noktasıymış. Tutarsızca, kopuk kopuk anlattığı hikâyesini bölerek, ‘Tuhaf, değil mi?’ diye mırıldandı.

Bu bana hiç de tuhaf gelmemişti. Gerçeğin, hayalinde canlanan dehşet sahneleri kadar kötü, ıstırap verici ve şaşırtıcı olamayacağına şuursuzca ikna olmuştu herhalde. Sanırım o ilk anda, yüreği tüm o ıstırapla sıkışıyor, ani ve şiddetli bir ölümün pençesine düşen sekiz yüz insanın yaşadığı tüm o korku, dehşet ve çaresizliği ruhunun derinliklerinde hissediyordu; yoksa neden, ‘O lanet olası sandaldan atlayıp geminin battığı yere gerisingeriye yarım mil ya da belki de daha fazla –artık aradaki mesafe her ne kadarsa– yüzmem gerektiğini geçiriyordum kafamdan,’ desindi ki? Bu dürtüye sebep olan neydi? Bunun anlamını kavırıyor

musunuz? Neden tam o noktaya, geminin battığı yere yüzmek istiyor? Neden sandalın yanında boğulup gitmiyor –eğer boğulmayı kastediyorsa tabii– neden ölüme teslim olup rahata ermeden önce her şeyin sona erdiğinden emin olarak hayal gücünü yatıştırmak ister gibi, neler olduğunu görüp anlamak için tam o noktaya yüzmek istiyor? Buna bir başka açıklama getirebilecek olan varsa buyursun, hodri meydan. Bu da sisin arasından bir anlığına göze çarpan garip ve heyecan verici görüntülerden biriydi. Sıra dışı bir ifşaattı bu. Son derece doğal bir şeymiş gibi söylüyordu bunu. İçindeki o dürtüyü bastırmış ve sonra da sessizliğin farkına varmıştı. Bana bundan söz etmişti. Yüreği pır pır eden bu insanların, kurtarılmış bu hayatların etrafında birbirine kaynaşan ölü gibi kımıltısız, uçsuz bucaksız deniz ve gökyüzü tam bir sessizlik içindeymiş. Jim son derece dokunaklı bir olayı anlatırken duygularına hâkim olmaya çalışan bir adam gibi dudaklarını tuhaf bir biçimde büzerek, ‘Sandalın içine iğne düşse sesini duyabilirdiniz,’ dedi. Bir sessizlik! Yalnızca Jim’e o iradeyi veren Tanrı, bu sessizliğin onun yüreğinde ne anlama geldiğini bilebilirdi. ‘Yeryüzünde herhangi bir noktanın bu kadar sessiz ve sakin olabileceği hiç aklıma gelmezdi,’ dedi. ‘Denizi gökyüzünden ayırt etmek imkânsızdı; ne görecektik ne de işitecektik bir şey vardı. Ne bir ışıltı ne bir şekil ne bir ses. Yeryüzünün, bir karış kuru toprak parçası kalmamacasına sular altına gömüldüğünü; benim ve sandaldaki bu sefillerin dışında yeryüzündeki bütün insanların boğulduğunu düşünebilirdiniz.’ Ellerini kahve fincanları, içki bardakları ve sigara izmaritleri arasından masaya dayayıp öne doğru eğilerek, ‘Buna inanmıştım sanki. Her şey yok olup gitmişti. Her şey...’ dedikten sonra derin bir nefes aldı, ‘Benim için her şey sona ermişti.’”

Marlow birden oturduğu yerde doğruldu ve purosunu sert bir el hareketiyle fırlatıp attı. Puro, bir oyuncak roket gibi ardında yanardöner, kızıl bir iz bırakarak sarmaşık yapraklarının arasına uçtu. Kimse yerinden kımıldamadı.

Sonra aninden canlanıp, “Hey, buna ne diyorsunuz?” dedi yüksek bir sesle. “En azından kendine karşı dürüst değil miydi? Canını kurtarmıştı ama ayağının altında, üzerine basabileceği bir karış topraktan, gözünün görebileceği bir manzaradan, kulağının işitebileceği tek bir sesteven bile mahrum kaldığı için hayatı sona ermişti. Tam bir yok oluş. Bulutlarla kaplı bir gökyüzünden, dalgalanmayan bir denizden ve esintisiz bir havadan başka hiçbir şey yoktu ortada. Yalnızca gecenin karanlığı; yalnızca sessizlik.

Bu bir süre böyle devam etmiş ve birden hepsi bir ağızdan kaçışlarını konuşmaya başlamışlar. ‘Daha en baştan geminin batacağını biliyordum.’ ‘Bir dakika daha geç kalsaydık biz de onunla denizin dibini boylayacaktık.’ ‘Tanrı’m, kıl payı kurtulduk!’ Jim ağzını açmamış ama dinen rüzgâr yeniden canlanmış, hafif bir esinti çıkmış ve birkaç saniyelik bir sessizliğin ardından deniz, mırıldayan bir sesle bu boşboğazca konuşmalara eşlik etmeye başlamış. Gemi batmıştı! Denizin dibini boylamıştı! Buna hiç şüphe yoktu. Hiç kimsenin elinden bir şey gelmezdi. Sanki kendilerini tutamıyormuş gibi döne dolaşa aynı sözcükleri tekrar edip duruyorlarmış. Batacağından asla şüphe duymamışlar. Zaten ışıkları da sönmüş. Başka ne umulabilirmiş. Batmaktan kurtulması imkânsızmış... Sanki arkalarında sadece boş bir gemi bırakmış gibi konuştuklarını fark etmiş Jim. Gemi bir kez batmaya başladıktan sonra denizin dibini boylamasının uzun sürmeyeceği sonucuna varmışlar. Bu sanki onlara bir tür tatmin sağlıyormuş. Geminin uzun süre dayanamayacağından, ‘yassı bir demir parçası gibi hızla sulara gömülmüş’ olmasının kaçınılmazlığından söz edip birbirlerini teselli etmeye

çalışıyorlarmış. Başmakini batma ânında direğin tepesindeki ışığın ‘yanarken fırlatılıp yere atılan bir kibrit çöpü gibi’ söndüğünden bahsediyormuş. Bu lafın üzerine yardımcı makinist deliler gibi gülmüş ve, ‘Ho-ho-hoş-hoşuma gitti, hoş-hoşuma gitti,’ demiş. Jim’in anlattığına göre herifin dişleri ‘elektrikli bir çingirak gibi’ takırdıyormuş. ‘Birden ağlamaya başladı. Bir çocuk gibi zırlayıp gözyaşı dökerek hıçkırık hıçkırık ağladı: “Tanrı’m! Aman Tanrı’m! Aman Tanrı’m!” Bir süre suskun kalıp sonra birdenbire tekrar zırlamaya başladı: “Koluuum! Ah, zavallı koluuum!” Onu bir yumrukta yere sermek geçti içimden. Diğerleri kış tarafa oturmuşlardı. Sadece silüetlerini seçebiliyordum. Kulağıma mırıltıları ve homurdanmaları çalınıyordu. Tüm bunlar katlanılmaz bir hal almıştı. Ayrıca üşümüştüm. Ve elimden hiçbir şey gelmiyordu. Eğer kıpırdarsam denize yuvarlanacağım geçiyordu aklımdan ve...’

Parmakları istemsizce masada gezinirken bir içki bardağına temas etti ve sanki korlanmış bir kömür parçasına değmiş gibi elini hızla geri çekti. İçki şişesini hafifçe ona doğru ittim ve, ‘Biraz daha almaz mısın?’ diye sordum. Bana kızgın gözlerle baktı. ‘Kafayı bulmazsam olup biteni size anlatamayacağım mı sanıyorsunuz?’ diye sordu. Turist grubu yataklarına çekilmişti. Gölgelerin arasında dimdik duran belli belirsiz beyaz bir gövde dışında ortalarda bizden başkası yoktu. Bu şahıs her kimse, kendisine doğru bakınca biraz ilerleyip olduğu yere sindi, önce duraksadı sonra da sessizce uzaklaştı. Vakit epey ilerlemişti ama konuğumun acele etmesini istemiyordum.

Jim o perişan ruh hali içerisinde, sandaldakilerin birine kızıp, çıkışıklarını işitmiş. Azarlayan bir ses, ‘Seni çılgın, neden bir türlü atlamak bilmedin?’ diye soruyormuş. Bu arada başmakini sandalın kış tarafından kalktığı ve güçbela adım atarak ‘gelmiş geçmiş en büyük ahmağa’ doğru pek de dostça olmayan bir tavırla ilerlediğini duymuş. Kaptan ise küreklerin yanında oturduğu yerden kulak tırmalayıcı bir sesle küfredip hakaret etmeye başlamış. Jim başını kaldırmış kopan şamatayı izlerken, ‘George’ adını işitmiş ve o sırada karanlığın içinden uzanan bir el göğsüne vurmuş. ‘Seni aptal, bu yaptığını nasıl açıklayacaksın?’ diye sormuş öfkesine hâkim olmaya çalışan bir ses. ‘Azarlayıp, küfrettikleri bendim. Beni George sanmışlardı ve onun adını söyleyerek bana çıkışıyorlardı.’

Durup bana baktı, tebessüm etmeye çalıştı ve gözlerini öte yana çevirip anlatmaya devam etti. ‘Yardımcı makinist olacak o ufaklık başını bana doğru uzatıp burnuma kadar yaklaştı ve, “Vay be, bizim kahrolası ikinci kaptanmış bu!” dedi. Kaptan ise sandalın öteki ucundan, “Nee!” diye bağırdı. Başmakini, “Olamaz!” diye tiz bir çığlık attı ve o da eğilip yüzüme baktı.’

Sandalın üzerinde esen rüzgâr birden kesilmiş. Yeniden yağmur yağmaya başlamış ve denize düşen damlaların çıkardığı o yumuşak, kesintisiz ve biraz da gizemli ses gecenin karanlığında sandalın dört bir tarafında yükselmiş. ‘İlk başta yaşadıkları o şaşkınlık içerisinde daha başka söyleyecek bir şey bulamadılar,’ diye duraksamadan anlatmaya devam etti Jim. ‘O anda onlara ne söyleyebilirdim ki?’ dedi ve bir an bocalayıp lafına devam etmek için çaba harcadı. ‘Bana ağızlarına geleni söyleyip küfrettiler,’ dedi. Kısılp bir fısıltıya dönüşen sesi, sanki sır gibi sakladığı bir nefreti anlatırken hissettiği o küçümseme ve öfkeyle ara sıra yükseliyordu. ‘Bana ne söylediklerini boş ver,’ dedi kederli bir sesle, ‘seslerindeki nefreti duyabiliyordum. Ne güzel değil mi? Sandalda olmam onlara dokunmuştu. Bunu kabullenemiyorlar, bundan nefret ediyorlardı. Bu onları çılgına çevirmişti...’ Bir an gülümsedi. ‘Fakat bu beni – bak şimdi! Kollarımı kavuşturmuş, sandalın küpeştesi üzerinde

oturuyorum.’ Dikkatli bir hareketle masanın kenarına tner gibi oturdu ve kollarını kavuşturdu. ‘Bak, böyle işte – gördün mü? Sandal şöyle hafifçe geriye doğru bir yatsa ben de diğerlerinin arkasından denizi boylardım. Azıcık-birazcık-şu kadarcık yatsa yeter.’ Kaşlarını çattı ve orta parmağının ucuyla şakağına vurup, ‘Ama her zaman aklımdaydı bu,’ dedi tok bir sesle. ‘O düşünce hep aklımdaydı. Ve yağmur; soğuk, sicim gibi, erimiş kar kadar soğuk yağmur, üzerimdeki ince pamuklu kıyafetlerle daha da iliklerime işleyen o soğuk. Hayatımda bir daha asla o kadar şmeyeceğim, biliyorum. Bir de gökyüzünün o zifirî karanlığı, her yer kapkaranlık. Görünürde tek bir yıldız, bir ışık kaynağı yok. O lanet olası sandalın dışındaki dünyada hiçbir şey yok ve karşımda ise ağacın tepesine kaçan bir hırsıza havlar gibi veryansın eden bir çift kırma köpek. Hav! Hav! Burada ne işin var. Sen kaymak tabakadansın! Bu işe bulaşmayacak kadar beyefendisın. O kendinden geçmiş, büyülenmiş halinden sıyrılmışsın bakıyorum da? Öyle mi? Gelip gizlice aramıza sokulmuşsun, değil mi? Hav! Hav! Yaşamaya layık değilsin sen! Hav! Hav! Bu ikisi kim daha çok havlayacak diye aralarında yarışıyorlardı. Bir diğeri de kı tarafta oturmuş yağmurun içinden uluyup havlıyordu. Onu seçemiyordum. Sarf ettiği pis küfürlerin bazılarını anlayamıyordum. Hav! Hav! ıkardıkları sesleri duymak iyi olmuştu; beni canlı tutuyordu inanın. Hayatımı kurtarmıştı. Sanki çıkardıkları o patırtıyla beni sandaldan aşağı denize yuvarlamak istercesine havlamaya devam ettiler!.. “Atlamaya cesaretin var mı acaba merak ediyorum. Seni burada istemiyoruz. Eğer kim olduğunu fark etseydim seni itip denize atardım. Seni aşağılık herif. Diğerine ne yaptın? Sandala atlayacak cesareti nereden buldun seni korkak? Seni denize atmaktan bizi alıkoyacak ne var acaba?..” Nefesleri tükenmişti; o arada sağanak yağmur da durmuştu. Sonra yine o hiçlik. Sandalın etrafında hiçbir şey yok, tek bir ses bile işitilmiyor. Denize düştüğümü görmek istiyorlarmış, öyle mi? enelerini kapayabilselerdi sanırım istedikleri olurdu. Beni denize atmak ha! Öyle mi? “Sıkıysa deneyin bakalım,” dedim. “Ben az bir miktar karşılığında yaparım.” “O kadarına bile değmezsin.” Hep bir ağızdan feryat ediyorlardı. O kadar karanlıktı ki, ancak aralarından biri hareketlendiğinde onu seçebiliyordum. Tanrı’ m! Keşke bir denemeye kalksalaradı.’

Kendimi tutamayıp, ‘Ne kadar da sıra dışı bir maceraymış!’ dedim.

‘Fena sayılmaz, değil mi?’ dedi sanki kendisi de hayret eder gibi. ‘şu veya bu sebepten ötürü o makine lostromosunun icabına baktığım geçmişti akıllarından. Bunu neden yapayım ki? Ayrıca nereden bilecektim? Bir şekilde o sandala binmemiş miydim? O sandala – ben...’ Dudaklarının etrafındaki kaslar büzülüp yüzündeki olağan ifadeyi bozarcasına bilinçsiz – bulutların gizli kıvrımlarının bir saniyeliğine göze çarpmasını sağlayan yıldırım ışığı gibi şiddetli, anlık ve aydınlatıcı– bir hareketle buruştu. ‘Ben sandaldaydım artık. Orada, onların yanındaydım – yle değil mi? Bir insanın böyle bir şey yapmaya itilmesi ve bundan sorumlu olması korkunç bir şey değil mi? Bağıra çağıra ismini andıkları arkadaşları George’a ne olduğunu ben ne bilirdim ki? Onu güvertede kıvrılmış yatarken gördüğümü hatırlıyorum. Başmakınist ikide bir, “Korkak katil!” diye bağırıyordu. Aklına başka kelime gelmiyormuş gibi durmadan bu iki kelimeyi tekrar ediyordu. Umurumda değildi ama sesi kulağımı tırmalamaya başlamıştı artık. “Kapa eneni!” dedim. Bunun zerine toparlanıp tiksindirici ve tiz bir sesle, “Onu sen ldrdn. Sen ldrdn!” diye feryat etmeye başladı. “Hayır,” diye bağırdım, “ama şimdi seni hemen buracıkta öldüreceğim.” Ayağa fırladım ve o anda başmakınist büyük bir gümbürtüyle oturduğu sandal tahtasından arkaya devrildi. Ne

olduğunu anlamamıştım. Çok karanlıktı. Sanırım geriye çekilmeye çalışmıştı. Kıç tarafa yüzümü dönüp kıpırdamadan durdum ve o sırada o sefil yardımcı makinist, “Kolu kırık bir adama vurmayacaksın herhalde, bir de kendini beyefendiden sayarsın,” diye sızlanmaya başladı. Sert adım sesleri arasında homurtular duydum. Öteki hayvan kıç taraftaki küreği takırdatarak üzerime geliyordu. Hareket ettiğini görmüştüm. Sis in içinden gelen, düşsel bir yaratık gibi iri, kocamandı. “Hadi bakalım!” diye bağırdım. Onu bir balya gibi tutup yere yıkabilirdim. Durdu, kendi kendine ağzında bir şeyler geveledi ve yerine döndü. Belki de rüzgârı işitmişti. Ben bir şey duymamıştım. Sandalın üzerinde esen son şiddetli rüzgârdı o. Kaptan küreklerin yanına döndü. Üzgündüm. Ben hiç çekinmeden...’

Kıvrılmış parmaklarını açıp kapadı. Elleri bir an şiddetle titredi. ‘Sakin ol, sakın,’ diye mırıldandım.

Gururu incinmiş gibi, ‘Ne? Yok canım heyecanlanmadım,’ diye itiraz etti ve kolunu hızla geri çekerken dirseğiyle konyak şişesini devirdi. Koltuğumu gıcırdatarak geri itip öne doğru fırladım. Jim ise sanki arkasında bir yerde mayın infilak etmiş gibi yerinden sıçradı ve dönüp korku dolu gözlerle ve bembeyaz bir suratla bana baktı. Ardından sıkıntılı bir ifadeye büründü. Canı sıkkın bir sesle, ‘Çok özür dilerim. Ne kadar da sakarım,’ diye mırıldandı. Gecenin o kusursuz, serin karanlığında etrafa saçılmış alkolün keskin kokusuyla birden ucuz bir meyhane havası sardı etrafımızı. Yemek salonunun ışıkları sönmüştü; masamızdaki mum uzun koridorda tek başına parlıyordu ve sütunlar kaidesinden başlığına kadar karanlıkta kalmışlardı. Meydanın karşısındaki liman ofisinin yüksek köşesi yıldızların parlak ışığı altında belirgin bir biçimde göze çarpıyordu. Sanki koca bina o loşluğun içinde bizi görüp duymak için kayıp yakınımıza gelmişti.

Jim kayıtsız bir havaya büründü. ‘Sanırım o zaman şimdikinden daha sakindim. Her şeye hazırlamıştım kendimi. Bunlar bana vız gelirdi...’ dedi.

‘O sandalda bayağı heyecanlı ve hareketli şeyler yaşamışsın ama,’ dedim.

‘Hazırdım her şeye,’ diye tekrarladı. ‘Geminin ışıkları söndükten sonra, o sandalda her şey olabilirdi. Herhangi bir şey. Ve kimsenin ruhu bile duymazdı. Bunu hissediyordum ve bundan memnundum. Hava da yeterince karanlıktı zaten. Canlı canlı geniş bir mezarlığın içine hapsolmuş adamlar gibiydik. Yeryüzünde olan biten hiçbir şey bizi ilgilendirmiyordu. Kimse bir fikir beyan edemezdi. Hiçbir şeyin önemi yoktu.’ Sohbetimizi üçüncü kez yüksek bir kahkahayla böldü ama artık etrafımızda onun yalnızca içkiyi fazla kaçırmış biri olduğunu sanacak kimse kalmamıştı. ‘Korku yok, kanun yok, ses yok, gören yok – en azından gün doğana kadar biz bile hiçbir şey görmeyecektik.’

Bu ifadelerin altında yatan gerçeklik bana çarpıcı gelmişti. Açık denizde seyreden küçük bir sandal çok da alışlagelmiş bir şey değildi. Ölümün gölgesinden kurtulmuş hayatların üzerine sanki çılgınlığın gölgesi düşüyordu. Geminiz sizi hayal kırıklığına uğratıp batarsa, bütün dünyanız, sizi siz yapan, zapteden, muhafaza edip koruyan dünyanız da batar. Sanki bir cehennem çukuru gibi derin okyanusun üzerinde o engin sularla temas ederek yüzen adamların ruhları aşırı kahramanlıklar sergilemek, saçmalayıp her türlü iğrençliğe bulaşmak üzere serbest bırakılmıştı. Elbette inanç, düşünce, aşk, nefret, fikir ve hatta madde ve cisimlerin dış görünüşü gibi kavramların algısı kadar, gemi kazalarının algısı da insandan insana değişir. Bu kazanın o soyutlanmışlığı, dünyadan o kopukluğu daha da pekiştirip tamamlayan rezil bir yanı vardı. Ahlakları ve idealleri daha önce böylesine zalim ve dehşete

düşüren bir şakaya maruz kalmamış bu adamları insanlığın geri kalanından tamamen koparan berbat koşullar vardı. Gönülsüzce kaytarıp kendilerine yardım etmeyen Jim'e karşı öfkeliydiler. Jim ise tüm bu olanlardan nefret eden bir gözle bakıyordu onlara; yarattıkları bu iğrenç kargaşayı fırsat bilip bariz bir biçimde intikam almak istiyordu onlardan. Açık denizde bir başına seyreden bir sandalın her düşüncenin, sezginin, heyecanın, duygunun altında yatan o mantıksız dürtüleri ortaya çıkaracağından hiç şüphemiz olmasın. Denizde yaşanan bu felaketi sarıp sarmalayan o rezil parodi havası bu adamların yumruk yumruğa gelmelerini engellemiştir. Bu baştan sona salt tehditler savurmaktan, aldatmaca ve sahte kabadayılıktan ibaret, her zaman galip gelmeye hazır, dehşet salan ve insanın azmi sayesinde dizginlenen Karanlık Güçler'in muazzam bir aşağılama ve alaycılıkla tezgâhladıkları bir oyundu. Bir süre bekledikten sonra, 'Peki, ne oldu sonra?' diye sordum. Boşuna sorulmuş bir soruydu bu. O çılgınlıkları, dehşetin üzerlerinde gezen gölgesini unutturacak moral verici bir-iki laf söyleyeceğini ummayacak kadar iyi anlamıştım artık onu. 'Hiç,' dedi. 'Ben gayet ciddi dim ama onlar sadece kuru gürültü yapıyorlardı. Hiçbir şey olmadı.'

Güneş yükseldiğinde Jim, sandalın ön tarafında gemiden ilk atladığı noktada duruyordu. Ne büyük bir dirençle hazırlıklı kalmaya sebat etmişti ama! Bütün gece boyunca dümen yekesini de elinden bırakmamıştı. O kargaşada yerine takmaya çalışırken dümeni gemiden düşürmüşlerdi ve sanırım dümen yekesi de, bir an önce gemiden sıvışmaya çalıştıkları sırada o sandalın etrafında itişip kakışırken bir şekilde tekmelenip ön tarafa savrulmuştu. Bu uzun ve ağır bir tahta parçasıydı ve anlaşılana o ki, Jim onu yaklaşık altı saattir elinde tutuyordu. Buna hazırlıklı olmak denmez de ne denir! Onu gece yarısı boyunca sessizce ayakta durup, yüzünü rüzgârla birlikte savrulan yağmur damlalarına dönmüş, karanlıkta güçbela seçilen şekillere bakarken, belli belirsiz hareketleri takip ederken, sandalın kış tarafından gelen alçak fısıltıları duymak için kulaklarını bir yelken gibi germiş halde gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz! Sarsılmaz bir cesaret mi yoksa korkunun getirdiği bir çaba ve hazırlık mı? Ne dersiniz? Ve sabır ve dayanıklılığını da inkâr edemeyiz. Aşağı yukarı altı saat savunmada kalmak ne demek? Sandal rüzgârın keyfine göre yavaşça suda seyrederken ya da kıpırdamadan denizin üzerinde dururken; en nihayet durgunlaşan deniz uyurken; bulutlar başının üzerinden geçerken; donuk ve kapkara uçsuz bucaksız uzanan gökyüzü, büyük bir parlaklıkla ışık saçan, dorukları soluk bir gök kubbeye; kış tarafta batmakta olan yıldızları tamamen ortadan kaldıran karanlık şekiller ise hatları belirginleşip omuzlara, kafalara, yüzlere dönüşürken; karmakarışık saçlı, kıyafetleri lime lime olmuş, söken şafağın aydınlığında kızarmış gözkapaklarını kırıştıran adamlar kasvetle bakarken altı saat boyunca tetikte kıpırdamadan beklemek. 'Sanki bir hafta boyunca sarhoş vaziyette pis bir hendeğin içinde yaşamış gibi bir görüntüleri vardı,' diye ayrıntılı bir açıklamada bulundu Jim; sonra da doğan güneşin o günün sakin geçeceği habercisi olduğu gibisinden bir şeyler mırıldandı. Denizcilerin her fırsatta konuyu havaya bağlama âdetlerini bilirsiniz. Ağzında gevelediği o birkaç sözcük güneş ışınlarının ufuk çizgisini aşmaya başladığını, sanki sular ışık saçan bir küreyi doğururken ürperen denizin gözle görünür her yanında dalgaların titreşmesini ve bir yandan da rüzgârın rahat bir nefes alır gibi son kez esip havayı canlandırmasını gözümün önüne getirmeye yetmişti.

'Kaptanı ortalarına almış, sandalın arka tarafında üç pis baykuş omuz omuza oturuyor ve bana bakıyorlardı,' diye devam etti. Bu sözleri, sıradan kelimelerine –tıpkı bir bardak suya

katılan bir damla zehir gibi– yıpratıcı anlamlar katarak nefret dolu hislerle sarf etmiş gibi geldi kulağıma; fakat aklım o gün doğumuna takılmıştı. Bu dört adamı bulutsuz, berrak gökyüzü altındaki o ıssız denizde hapsolmuş vaziyette hayal edebiliyordum. Güneş, denizin üzerinde küçük bir leke gibi görünen bu hayatlara aldırmadan sanki durgun okyanusun sularına yansıyan ihtişamını daha da yükseklerden büyük bir tutkuyla seyretmek için gök kubbenin berrak kıvrımının üzerine tırmanıyordu. ‘Cancığer dostmuşuz gibi bana kış taraftan seslendiler,’ dedi Jim. ‘Onları duyuyordum. Bana mantıklı olmam ve “o lanet olası tahta parçasını” elimden bırakmam için yalvarıyorlardı. Neden bu şekilde inatla sürdürüyormuşum bu tavrı? Bana bir kötülükleri dokunmamış – öyle değil mi? Kılıma zarar gelmemiş... Zerre kadar hem de!’

Sanki ciğerlerindeki havayı boşaltıp nefes veremiyor gibi yüzü kıpkırmızı kesildi.

‘Zerre kadar kötülükleri dokunmamış!’ diye patladı. ‘Sen takdir et artık. Bunu anlayabilirsin, değil mi? Olanları anlayabilirsin. Fenalıkları dokunmamış! Ulu Tanrı’ m! Daha başka ne yapabilirlerdi ki? Evet anladık, gayet iyi biliyorum ki o sandala atladım. Elbette. Atladım! Size atladığımı söylemişim; ama sizi temin ederim ki bu heriflere kimsenin tahammül etmesi mümkün değildi. Sanki filika kancasını uzatıp beni denizden çekip çıkarmışlar gibi dostça davranıyorlardı şimdi. Bunu anlamıyor musunuz? Bunu anlamanız lazım. Hadi. Çekinmeden, açık açık konuşun.’

Jim tedirgin gözlerini üzerime dikip bakışlarıyla sorguladı, yalvardı, meydan okudu, üsteledi. Bir şey söylememek için ne kadar çabalasam da elimde olmadan, ‘Bir sınavdan geçmişsin,’ diye mırıldandım. ‘Ama hiç de adil bir sınav değildi,’ diye karşılık verdi hemen. ‘Karşımda öyle bir güruh vardı ve fazla bir fırsat tanımamışlardı bana. Şimdi de dostça davranıyorlardı. Görerseniz, kırk yıllık ahbablarım gibi! Cancığer arkadaşlarım, yoldaşlarım. Hepimiz aynı sandaldayız. Bundan en iyi biçimde faydalanacaktık. Kötü bir niyetleri yokmuş. George zerre kadar umurlarında değilmiş. George son anda bir şey almak için kamarasına geri dönmüş ve dalgalara yakalanmış. Budalanın biri olduğu belliymiş zaten. Elbette bu olanlar çok üzücüymüş... Gözlerini üzerime dikmişlerdi; dudakları kımıldıyordu; sandalın öteki ucundan, üçü birden başlarını sallıyorlar bana el ediyorlardı. Neden olmasın? Sandala atlamamış mıydım? Tek kelime etmedim. Söylemek istediğim şeyleri ifade edecek kelime yok. Eğer o anda ağzımı açsaydım ancak bir hayvan gibi uluyup böğürebilirdim. Ne zaman uyanacağımı soruyordum kendi kendime. Yüksek bir sesle arka tarafa gelip sakince kaptanın söyleyeceklerini dinlemem için üsteliyorlardı. Akşam olmadan birilerinin bizi bulup kurtaracağından emindiler – Süveyş Kanalı’nın rotası üzerindeydik; kuzeybatıda gördükleri dumanı gösteriyorlardı şimdi de. Arasından denizi ve gökyüzünü seçebildiğiniz bu cılız, bulanık dumanı görünce büyük bir şok yaşamıştım. Bulduğum yerden onları gayet iyi duyduğumu söyledim. Kaptan kargalar gibi boğuk sesler çıkararak küfretmeye başladı. Benim hatırıma avazı çıktığı kadar bağırarak konuşamazmış. “Kıyıdağilerin seni duymasından mı korkuyorsun?” diye sordum. Beni sanki pençeleriyle paramparça etmek istemiş gibi öfkeli gözlerle baktı bana. Başmakiniist suyuma gitmesini tavsiye etti kaptana. Henüz aklımın başımda olmadığından bahsetti. Kaptan ise etten kalın bir sütun gibi sandalın arka tarafında dikilip konuştu da konuştu...’

Jim düşünceli bir ifadeyle duraksadı. ‘Peki sonra?’ dedim. ‘Aralarında nasıl bir hikâye uydurmaya kararlaştırdıkları umurumda bile değildi,’ dedi yüksek ama kayıtsız bir sesle.

‘Canları ne isterse anlatabilirlerdi. Bu onlara kalmış bir şeydi. Ben olup biteni biliyordum. İnsanları neye inandırırırlarsa inandırısınlar bu benim için hiçbir şeyi değiştiremezdi. Hiç sesimi çıkarmayıp konuşmasına ve tartışmasına, anlatıp iddia etmesine izin verdim. Anlattı durdu o da. Birden bacaklarımın artık beni taşıyamadığını hissettim. Midem bulanıyordu ve yorgundum. Hem de ölesiye. Elimdeki dümen yekesini yere attım ve onlara sırtımı dönüp en öndeki sandal tahtasına oturdum. Gına gelmişti artık. Bana seslenip anlattıklarını anlayıp anlamadığımı soruyorlardı. Kelimesi kelimesine doğruydu değil mi? Tanrı aşkına, doğruydu tabii. Onların uydurduğu hikâyeye göre. Başımı çevirmediğim bile. Kendi aralarında boş boş konuştuklarını işitebiliyordum. “Bu serserim bir şey söylemeyecek.” “Bence gayet iyi anladı.” “Kendi haline bırakın; toparlayacak.” “Ne yapabilir ki başka?” Ne yapabiliyordum! Hepimiz aynı sandalın içinde değil miydik? Kulaklarımı bu sözlere tıkamaya çalıştım. Duman kuzeye doğru ilerleyip kaybolmuştu. Ortalığa ölüm sessizliği çökmüştü yine. Küçük su fıçısının içinden su içtiler ve bana da verdiler. Ardından sandalın küpeştesi üzerine yelken bezini bir tente gibi germek için epey uğraştılar. Nöbet tutar mıyım, diye sordular. Sonra yelken bezinin altına girdiler ve Tanrı’ya şükür ki gözümün önünden kayboldular. Sanki doğduğum günden beri tek bir saat uyumamışım gibi yorgun ve bitkin hissediyordum kendimi. Güneşin denize vuran parlak ışıkları gözümü kamaştırıyor, suyu görmemi engelliyordu. Ara sıra aralarından biri tentenin altından sürünerek çıkıyor, etrafa bakmak için ayağa dikiliyor sonra yine tentenin altına giriyordu. Yelken bezinin altından gelen horlama seslerini işitebiliyordum. Bazıları uyuyabiliyordu. En azından biri. Ama ben gözümü kırpamıyordum! Her yer ışığa boğulmuştu ve sandal sanki bu ışıltının ortasında yüzüyordu. Zaman zaman kendimi bir sandal tahtasının üzerinde otururken buluyor ve çok şaşırıyordum...’

Ölçülü adımlarla koltuğumun önünde, bir eli pantolon cebinde, başını düşünceli bir biçimde eğmiş, sanki görünmez bir yabancının yolundan çekilmesini işaret eder gibi ara sıra sağ kolunu kaldırarak bir ileri bir geri yürümeye başladı.

Ses tonunu değiştirip, ‘Sanırım delirmeye başladığımı düşündünüz,’ dedi. ‘Bu gayet normal zira hatırlarsanız şapkamı kaybetmişim. Güneş doğudan batıya bütün gün tepemde, çıplak kafamın üzerinde gezindi. Fakat o gün başıma bir şey gelmeyeceğini düşünüyordum. Güneş delirmeme neden olamazdı...’ Sağ kolunu sallayıp delilik düşüncesini bir kenara itti... ‘Beni öldüremezdi de...’ Görünmez bir gölgeyi iteler gibi yine kolunu salladı. ‘Bu bana kalmış bir şeydi.’

Birden çark etmesine çok şaşırıp ona hayret dolu gözlerle bakarak, ‘Öyle miydi gerçekten de?’ dedim. Eğer sırtı bana dönük yürürken birden topuğunun üzerinde dönüp bambaşka bir yüzle karşımda dursaydı herhalde yine aynı hislerle şaşırarak bakardım ona.

‘Ne beyin humması geçirdim ne de düşüp öldüm,’ diye devam etti. ‘Başımın üzerindeki güneş beni zerre kadar rahatsız etmiyordu. Hep gölgede oturup düşünmüş bir adam gibi serinkanlılıkla düşünüp fikir yürütebiliyordum. Kaptan olacak o kaypak hayvan, koca kafasını tentenin altından çıkarıp balık gözü gibi pörtlek gözlerini üzerime dikti. “Vay anasını! Öleceksin orada,” diye homurdandı ve bir kaplumbağa gibi boynunu içeri çekti. Onu görmüştüm. Onu duymuştum. Düşüncelerimi bölmemişti. Ben de tam o sırada ölmeyeceğimi düşünüyordum.’

Jim önümden geçerken dikkatli gözlerle yüzüme bakıp aklımdan geçenleri okumaya çalıştı. Elimden geldiğince düşüncelerimi açık etmeyecek bir ses tonuyla, ‘Yani ölüp

ölmeyeceğine mi kafa yoruyordun?’ Duraksamadan başını salladı. ‘Evet, orada tek başıma otururken düşüncelerim beni o noktaya getirdi,’ dedi. Önünde açılan hayalî yolun sonuna kadar birkaç adım atıp ilerledi; bana doğru döndüğünde her iki elini de bileklerine kadar pantolon ceplerine sokmuştu. Birden koltuğumun önünde durdu ve başını eğip bana baktı. Sabırsızca bir merakla, ‘İnanmıyor musun?’ diye sordu. Bana anlatmaya uygun gördüğü her şeye tamamen inanmaya hazır olduğumu ona söylemek zorunda hissettim kendimi.”

“Başını bir yana eğip dinledi beni ve ben de Jim’in içinde hareket edip varlığını sürdürdüğü sislerin arasındaki bir boşluktan bir anlığına başka bir görüntü yakaladım. Cılız bir parlaklık saçan masadaki mum, cam kürenin içinde iyice erimiş cızırdıyordu ve onu görmemi sağlayan tek ışık kaynağı buydu; Jim’in arkasında parlak yıldızlarla bezeli karanlık bir gece uzanıyordu; ve uzaklara çekilmiş yıldızların ışıltısı, insanın gözlerini daha da büyük bir karanlığın derinliklerine davet ediyordu; bununla birlikte gizemli bir ışık, sanki içindeki gençlik ateşi bir anlığına parlayıp sönmüş gibi bana Jim’in çocuksu kafasını göstermişti. ‘Çok iyi bir dinleyicisiniz,’ dedi. ‘Bu bana iyi geldi. Bunun benim için ne anlama geldiğini bilemezsiniz. Bilemezsiniz ki...’ Hislerini ifade edecek sözcük bulamıyordu sanki. Bir anlığına da olsa çok bariz bir görüntüsünü yakalamıştım. O, etrafınızda görmek isteyeceğiniz türden bir gençti; yerinde olmayı hayal edebileceğiniz türden; görüntüsü, kaybolup yok olduğunu ya da uzak bir geçmişte kaldığını sandığınız hayalleri bir başka alevin yaklaşmasıyla yeniden tutuşturan, kalbinizi heyecanla pır pır ettiren, derinlerde bir yerde bir ışık, bir ateş yakıp ruhunuzu aydınlatan türden biri. Evet, o anda bir anlığına böyle bir görüntüsünü yakalamıştım... Ve bu türden görüntülerin sonuncusu değildi bu. ‘Benim durumumdaki birine inanılmasının –kendinden yaşlı bir adama içini döküp rahatlamasının– ne demek olduğunu bilemezsiniz. Bu anlaması çok güç, çok adaletsiz, çok zor bir şeydir.’

Dağılan sis yeniden yoğunlaşmaya başlamıştı. Ona ne kadar yaşlı –ve ne kadar akıllı ve tecrübeli– göründüğümü bilmiyorum. O sırada hissettiğim yaşın yarısı kadar bile değildi sanırım; sandığının yarısı kadar bile akıl ve tecrübeye sahip olmadığımı da biliyordum. Kuşkusuz başka hiçbir meslekte denizcilik mesleğinde olduğu kadar, batmak ya da yüzmek için halihazırda denize açılmışların yürekleri, mesleğin eşiğinde, o engin ve ışıltılı –ve ateş dolu bakışlarının yansımasından başka bir şey olmayan– sulara parlayan gözlerle bakan gençler için sevgiyle çarpamaz. Her birimizi denizlere çeken beklentilerde muazzam bir belirsizlik vardır ki, böylesine ihtişamlı bir belirsizlik, böylesine güzel bir macera tutkusu başlı başına birer ödüldür ve bu mesleğin başka bir mükâfatta yoktur! Ne elde ettiğimize gelince – o konuda konuşmayacağız; ama bu aklımıza geldiğinde aramızda gülümsemesini bastırabilecek olan var mı? Denizcinin yaşamı dışında başka hiçbir yaşamda kurulan hayaller gerçeklerden bu kadar uzak değildir; daha başlangıcından itibaren tamamen hayaller üzerine kurulan ve bu hayallerin yıkılıp bu kadar çabuk düş kırıklığına dönüştüğü, boyun eğip kabullenmenin bu kadar güçlü olduğu başka hiçbir meslek yoktur. Hepimiz içimizde aynı arzuyla mesleğe atılıp aynı tecrübe ve bilgiyle sona erdirip, sefalet içinde geçen o lanetli günler boyunca benzer bir sevgiyle andığımız denizin büyüsünü yâd etmemiş miydik? Bunu çok güçlü bir biçimde hatırlatan bir şey yaşandığında bu bağın daha da sıkı olduğunu hissetmek hiç de şaşırtıcı olmasa gerek; meslektaşlığın yanı sıra daha derin bir hissin –bir insanı bir çocuğa bağlayan hissin– gücü hissedilir. Jim karşıma geçmiş, yaşın ve aklın, acı gerçeğe bir çare bulacağına inanarak, güç durumda –hem de çok güç durumda, aksakallı bilge ihtiyarların tebessümlerini gizlerken büyük bir ciddiyetle işaret ettikleri kadar güç durumda– kalmış bir genç adam olarak görünmüştü bir an gözüme. Ve ölüm üzerine kafa patlatıyordu – kahrolası! Canını kurtardığını düşündüğü için üzerine kafa yoracak ölümden

başka konu bulamamıştı. Canını kurtarmıştı ama o arada hayatındaki tüm büyü ve cazibe gecenin karanlığında gemiyle birlikte sulara gömülmüştü. Bundan daha doğal ne olabilirdi ki! Bu kadar yüksek sesle merhamet dilemesi doğrusu yeterince acıklı ve yeterince komikti. Geri kalanımıza ne üstünlüğüm vardı ki ondan bu acıma ve merhameti esirgeyecektim? Jim'e bakarken sisteki boşluk kapandı ve Jim'in sesi duyuldu...

'O kadar şaşkın ve amaçsızdım ki. İnsanın başına gelmesini beklemeyeceği türden bir şeydi bu. Sözgelimi, basit bir kavga gibi değildi.'

'Değildi,' diyerek onayladım. Birden olgunlaşmış gibi, değişik bir insan olarak göründü o an gözüme.

'İnsan emin olamıyor,' diye mırıldandı.

'Ah! Tabii, emin değildin,' dedim ve gecenin karanlığında aramızdan bir kuş gibi kanat çırpıp geçen cılız bir iç çekiş beni susturdu.

'Evet, emin değildim,' dedi cesaretle. 'Bu, o sefillerin uydurdukları berbat hikâye gibi bir şeydi. Yalan değildi ama gerçekleri de yansıtmıyordu. Bu öyle bir şeydi ki... insan bariz bir yalanı anlar. Ama bu olayda doğruyla yanlış arasındaki fark bir kıldan daha inceydi.'

'Daha başka ne isterdin ki?' diye sordum ama sesim çok alçak çıkmış olmalıydı ki ne dediğimi duyamadı. Sanki yaşam derin uçurumlarla birbirinden ayrılmış bir yollar ağımı gibi akıl yürütmeye devam ediyordu. Söyledikleri mantıklı geliyordu kulağa.

'Farz edin ki, ben hiçbir şekilde, demek istediğim, farz edin ki gemiden ayrılmasaydım? Ne olacaktı? Ne kadar dayanacaktım? Diyelim ki bir dakika; otuz saniye. Otuz saniye içinde denize atlayacağım kesin gibi görünüyor; ve sanıyor musunuz ki önüme çıkan ilk şeye – bir küreğe, bir cankurtaran simidine, bir parmaklığa ya da herhangi bir şeye tutunmayacaktım. Siz olsaydınız tutunmaz mıydınız?'

'Ve kurtulmuş olacaktınız,' diye araya girdim.

'Var gücümle kurtulmaya çalışacaktım,' diye karşılık verdi. 'Ve gemiden...' Mide bulandırıcı bir ilaç yutmaya hazırlanmış gibi ürperdi ve kendini kasarak, 'Atladığımda bu kadar aklımdan geçmiyordu,' deyip zorla tamamladı cümlesini. Yaşadığı o sıkıntı havada dalgalar halinde yayılarak bana kadar gelmiş ve oturduğum yerde kıpırdanmama neden olmuştu. Gözlerini indirip üzerime dikti. 'Bana inanmıyor musunuz?' diye bağırdı. 'Yemin ederim ki!.. Lanet olsun! Konuşmam için beni buraya çağırdınız ve... bana inanmalısınız!.. Bana inanacağınızı söylemişsiniz!' 'Elbette inanıyorum,' diye karşılık verdim. Sakin ses tonum onu yatıştırmıştı. 'Beni bağışlayın,' dedi. 'Bir beyefendi olmasaydınız elbette size tüm bunlardan bahsetmezdim. Bilmem gerekirdi ki... Ben-ben de bir beyefendiyim...'

'Evet, tabii,' dedim geçiştirircesine. Doğrudan yüzüme dikmişti gözlerini ve bakışlarını yavaş yavaş benden uzaklaştırdı. 'Her şeye karşın neden... neden o yolu seçmediğimi şimdi anlıyorsunuzdur. Yaptığımdan pişman olup korkmayacaktım. Ayrıca gemiyi terk etmeseydim de her halükârda kurtulmak için elimden geleni yapacaktım. Açık denizde saatlerce suda kalıp yüzen –ve kurtarılan– insanların olduğu malum. Ben birçoğundan daha da fazla dayanabilirdim. Ne de olsa benim kalbimde hiçbir sorun yok.' Sağ elini cebinden çıkarıp göğsüne vurduğu yumruğun çıkardığı ses gecenin dinginliği içinde boğuk bir patlama gibi yankılandı.

'Kalbiniz sağlamdır elbette,' dedim. Bacaklarını biraz aralayarak oturup çenesi göğsünde düşüncelere daldı. 'Kıl kadar fark yoktur,' diye mırıldandı. 'Bununla şunun arasında kıl kadar

fark yok. Ve o sırada...'

Korkarım biraz acımasızca bir tavırla, 'Gece yarısı bir kılı görmek zordur,' diye araya girdim. Bu mesleğin içindeki dayanışmadan bahsederken ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Sanki hileyle beni... beni mesleğimin ilk yıllarındaki hayali devam ettirme fırsatından mahrum bırakmış, denizcilerin müşterek yaşamının o son cezbedici kıvılcımını elimden almıştı. 'Ve sen de derhal gemiden sıvıştın.'

'Atladım,' diye düzeltti beni dokunaklı bir sesle. 'Dikkatinizi çekerim, atladım!' diye tekrarladı. Bariz ama gizlemeye çalıştığı niyetinin ne olduğunu merak etmeye başlamıştım. 'Evet! Belki de o sırada anlayamıyordum. Fakat o sandalda bol bol zamanım ve yeterince gün ışığı vardı. Ve fikir de yürütebiliyordum. Kimseler bilmeyecekti tabii ama bu benim için işleri kolaylaştırmıyordu. Bunun da doğru olduğuna inanmalısınız. Tüm bu konuşmayı yapmayı ben istemedim. Hayır... Evet... Yalan söylemeyeceğim... İstedim. İstedğim tam da buydu. Eğer ben... ben anlatmaktan korkmuyorsam sizin ya da bir başkasının beni konuşturabileceğini düşünebiliyor musunuz? Düşünmekten de korkmuyordum. Son derece dikkatli düşünüyordum hem de. Kaçmayacaktım. O ilk gece, bu herifler olmasaydı kaçabilirdim de... ama hayır! Onlara bu zevki tattırmayacaktım. Yapacaklarını yapmışlardı. Bir hikâye uydurmuşlar ve anladığım kadarıyla buna kendilerini inandırmışlardı. Fakat ben gerçeği biliyordum ve bununla tek başıma yüzleşip sonra da unutacaktım. Böylesine büyük bir adaletsizliğe boyun eğmeyecektim. Sonuçta bu neyi kanıtladı? Tam anlamıyla mahvolmuştum. İnanın hayattan bıkmıştım; ama o-o şekilde yaşamaktan vazgeçmek ne fayda sağlardı ki? Bunun yolu o değildi. İnanıyorum ki – inanıyorum ki hiçbir şeyin sonu olmayacaktı bu.'

Bir aşağı bir yukarı volta atıyordu ama ağzından çıkan son kelimeyle birden durup bana döndü.

'Siz neye inanıyorsunuz?' diye sordu öfkeli bir sesle. Ardından bir sessizlik yaşandı ve birden, sanki sesi beni bir düştən –akıl almaz büyüklüğüyle ruhumu bezdiren ve bedenimi tüketen uçsuz bucaksız boşluklarda gezindiğim bir düştən– uyandırmışçasına üzerime müthiş bir yorgunluk çöktüğünü hissettim.

Kısa bir sessizliğin ardından, tepemde dikilip, 'Bu hiçbir şeyin sonu olmazdı,' diye arka arkaya defalarca mırıldandı. 'Hayır! Yapacak en doğru şey gerçekle –tek başıma– yüzleşmek ve bir başka fırsatı bekleyip neler olacağını görmektir.'"

“Her tarafta büyük bir sükûnet vardı ve ne kadar kulak kabartılsa da hiçbir ses işitilmiyordu. Jim’in hislerini saran sis perdesi, sanki kendi içinde verdiği mücadeleden huzursuzlanmış gibi aramızda gidip geliyor, bu hayalî perdenin arasından dikkatle bakan gözlerim Jim’i belirgin bir biçim almış ve bir resimde hayal meyal algılanan sembolik bir figür gibi görüyordu. Gecenin buz gibi soğuk havası sanki üzerime ağır bir mermer plaka gibi çökmüştü.

Şu ya da bu nedenden ötürü değil; ama daha çok üzerimdeki uyuşukluğu atabileceğimi kendime kanıtlamak istediğimden, ‘Anlıyorum,’ diye mırıldandım.

‘Avondale, günbatımından hemen önce bizi kurtardı,’ dedi Jim hüzünlü bir havada. ‘Dumanlarını salarak bize doğru geldi. Sandalda oturup yanaşmasını bekledik sadece.’

Uzun bir sessizliğin ardından, ‘Hikâyelerini anlattılar,’ dedi Jim. Sonra o bunaltıcı sessizlik çöktü yine. ‘Ancak o zaman ne yapmam gerektiği geldi aklıma,’ diye ekledi.

‘Hiçbir şey söylemedin ki,’ diye fısıldadım.

‘Ne söyleyebilirdim ki?’ diye sordu aynı alçak ses tonuyla... ‘Hafifçe sarsıldık. Geminin makinelerini durdurduk. Hasar tespiti yaptık. Paniğe yol açmadan sandalları indirmek için önlemler aldık. İlk sandalı indirirken gemi bir fırtınaya yakalanıp battı. Kurşun gibi denizin dibini boyladı... Bundan daha açık’ –boynunu eğdi– ‘ve daha korkunç ne olabilir ki?’ Doğrudan gözlerimin içine bakarken dudakları titriyordu. Kederli bir sesle, ‘Atlamıştım ben de – öyle değil mi?’ diye sordu. ‘Yüzleşmem gereken buydu. Hikâyenin önemi yoktu.’ Bir an için parmaklarını birbirine kenetledi, loşluğun içinde sağına soluna bakındı ve kekeleyerek, ‘Bu ölüleri kandırmak gibi bir şeydi,’ dedi.

‘Ama ölü yoktu,’ diye karşılık verdim.

Bunu söyleyince yanımdan uzaklaştı. Bunu başka türlü izah edemem. Gidip sırtını tirabzanlara verdiğini gördüm. Sanki gecenin saflığını ve sükûnetini hayranlıkla izlemiş gibi orada bir süre durdu. Aşağıdaki bahçenin çiçek açan bodur ağaçları güçlü kokularını rutubetli havaya yayıyordu. Hızlı adımlarla yanıma döndü.

‘Ve bunun önemi yoktu,’ dedi inadını sürdürerek.

Ben de kabullenip, ‘Belki de yoktu,’ dedim. Onu anlamakta güçlük çektiğimi düşünmeye başlamıştım. Sonuçta onu ne kadar iyi tanıyordum ki?

‘Ölü olsam da olmasam da, bundan kurtulamayacaktım,’ dedi. ‘Yaşamam, hayatta kalmam gerekiyordu; öyle değil mi?’

‘Evet, elbette – eğer o açıdan bakarsan,’ diye bir şeyler geveledim.

Aklı başka bir şeye takılmış gibi, ‘Elbette seviniyordum...’ dedi kayıtsızca ve bir an durup alçak bir sesle, ‘Gerçeğin ortaya çıkmasına,’ diye tamamlayarak başını kaldırdı. ‘İlk duyduğumda ne düşünmüştüm biliyor musunuz? Rahatlamıştım. Rahatlamıştım ve o çılgınlıkları ilk işittiğimde – size çılgınlıklar duyduğumdan bahsetmiş miydim? Bahsetmedim mi yoksa? Evet, duymuştum. Yardım isteyenlerin çılgınlıkları... Çiseleyen yağmurda damlalarla birlikte rüzgârda savrulan çılgınlıklar. Belki de sadece benim kuruntumdu bu. Ama yine de zor geliyor inanmak... Ne büyük budalalık... Diğerleri duymamış. Daha sonra sordum onlara. Hepsi de duymadıklarını söyledi. Duymamışlardı ha? O anda bile duyuyordum o çılgınlıkları

ben! Anlamalıydım belki –ama düşünmedim– sadece dinledim. Günler boyu uzaklardan gelen çok cılız çığlıklar. Sonra buradaki o ufak tefek melez gelip söyledi bana. “Patna... Fransız gambotu... Onu yedeğine alıp Aden’e kadar çekti... Soruşturma açıldı... Liman idaresi... Denizciler Evi... Size orada kalacak yer ayarladılar!” Onunla birlikte yolda yürüdüm ve sessizliğin tadını çıkardım. O halde çığlık filan yoktu. Benim kuruntumdan başka bir şey değildi bu. Ona inanmak zorundaydım. Artık başka hiçbir şey duyamıyordum. Buna ne kadar katlanabiliyordum merak ediyorum. Giderek de daha kötü bir hal alıyordu... Yani demek istediğim, giderek yükseliyordu çığlıklar.’

Düşüncelere daldı.

‘Ve ben hiçbir şey duymadım ha! Pekâlâ, öyle olsun bakalım. Ama ışıklar! Işıklar gitmişti! Onları göremiyorduk. Ortalık karanlıktı. Eğer ışıklar yanıyor olsaydı, geriye dönüp gemiye doğru yüzer ve yanaşınca beni gemiye almaları için bağırap yalvarırdım... Bu fırsatı değerlendirirdim... Benden şüphe mi duyuyorsunuz? Neler hissettiğimi nasıl bilebilirsiniz?.. Benden kuşkulananmaya ne hakkınız var?.. Aynen dediğim gibi neredeyse geri dönüp gemiye yüzüyordum, anlıyor musunuz?’ Sesi alçalmıştı. ‘Ama tek bir ışık, cılız bir pırıltı bile yoktu,’ dedi kederli, isyan eden bir sesle. ‘Anlamıyor musunuz, eğer ışık olsaydı beni burada göremeyecektiniz. Beni anlıyorsunuz ama benden kuşkulaniyorsunuz.’

Olumsuz bir ifadeyle başımı salladım. Sandal gemiden çeyrek milden daha fazla uzaklaşmış olamayacağına göre ışıkların gözden yitmesi, üzerinde çok tartışılacak bir meseleydi. Jim ısrarla, ilk sağanak dindikten sonra hiçbir şey görünmediğini savunuyordu; diğerleri de Avondale’in subaylarına aynı şeyi söylemişler. Tabii ki insanlar ikna olmamış bir havada başlarını sallayıp gülüyorlardı. Mahkemede yanımda oturan yaşlı bir kaptan, ‘Elbette yalan söyleyecekler,’ diye fısıldamak için bana yanaşınca beyaz sakalları kulağımı gıdıklamıştı. Aslına bakılırsa kimse yalan söylemiyordu; direğin tepesindeki ışığın yere savrulmuş bir kibrit çöpü gibi söndüğünü anlatan başmakinist bile yalan söylemiyordu. En azından bilinçli olarak. Onun gibi ciğerleri olan biri öyle bir durumda omzunun üzerinden şöyle bir gözucuyla bakarken bile suyun üzerinde dalgalanan bir parlaklık görebilirdi. Gemiden fazla uzaklaşmamış olmalarına rağmen hiçbir ışık görmemişlerdi ve bunu sadece bir şekilde açıklayabiliyorlardı: Gemi batmıştı. Bu aşikârdı ve rahatlatıcıydı. Öngörülen olayın bu kadar çabuk gerçekleşmesi de acele etmekte haklı olduklarını gösteriyordu. Başka bir açıklama üzerine kafa patlatmadıklarına şaşmamak lazım. Ama ortada çok basit bir gerçek vardı ve Brierly bunu belirtince mahkeme bu konuya daha fazla kafa yormadı. Eğer hatırlarsanız, geminin makineleri durdurulmuştu ve rotasından şaşmadan gecenin karanlığında dümenle idare edilirken, kış tarafı havaya kalkmış ve ön taraftaki bölmelere su dolduğu için pruvası da iyice suya batmıştı. Rotasından sapıp gelişigüzel ilerlerken çıkan fırtına baş omuzluğunu hafifçe dövmüş, gemi sanki demirliymiş gibi savrulup keskin bir dönüş yaparak pruvasını rüzgâra vermişti. Konumundaki bu değişiklikte birlikte tüm ışıkları kısa bir süre içinde rüzgâr altındaki sandaldan görünmez olmuş. Tabii eğer ışıklar görünebilseydi sessiz bir çağrı etkisi de yapabilir, bulutların karanlığında kaybolmuş ışıltıları, vicdan azabı ve acıma hislerini uyandırabilen insan bakışının gizemli gücüne sahip olabilirdi. ‘Buradayım, hâlâ burada!’ diye seslenebilirdi... Peki herkesin sırt çevirdiği bir insanın gözleri bile buna ne cevap verebilirdi? Fakat gemi yazgılarına dudak bükercesine onlara sırtını dönmüştü: Sanki anlaşılmaz bir biçimde çekiç darbeleri altında ölmek kaçınılmaz

yazgısıymış gibi, son günlerini bir gemi söküm tersanesinde geçirmek üzere, o güne dek batmadığı denize doğru ağır ağır dönüp okyanusun yeni tehlikelerine öfke ve inatla bakmıştı. Yazgıları hacılar için ne gibi çeşitli sonlar hazırlamıştı bilemiyorum; fakat hemen ardından ertesi sabah Réunion Adası'ndan kalkarak eve dönüş yolculuğu yapan bir Fransız gambotu göndermişti onlara. Gambotun kaptanının verdiği rapor herkesçe biliniyor. Durgun ve puslu denizde tehlikeli bir biçimde pruvası öne eğilmiş duran o buharlı geminin sorununun ne olduğunu anlamak için rotasından biraz sapmıştı. Gemi direğinin tepesinde ters asılmış bir bandıra dalgalanıyordu (Hintli gemici gün doğar doğmaz imdat çağrısı niyetine bunu asmayı akıl etmişti); fakat aşçılar her zamanki gibi ön taraftaki aşevi kompartımanında yemek hazırlıyorlardı. Güverteler bir koyun ağılı gibi sıkış tepiş doluydu. Boylu boyunca küpeştelere tünemiş, etten bir kitle gibi kaptan köprüsüne yığılmış insanlar vardı; gambot Patna'ya yanaştığında yüzlerce çift göz onlara bakıyordu ama o yüzlerce dudak sanki bir büyüyle mühürlenmişti.

Fransız kaptan seslenmiş ama anlaşılabilir bir yanıt alamamış ve dürbününden dikkatle bakıp güvertedeki insanların vebaya yakalanmış gibi görünmediğinden emin olduktan sonra bir kurtarma filikası göndermeye karar vermiş. Gemiye iki subay çıkmış, Hintli gemiciyi dinlemişler, grubun Arap lideriyle konuşmaya çalışmışlar ama anlattıklarından hiçbir şey anlamamışlar; fakat hiç kuşkusuz ortada acil bir durum olduğu açıkça belliymiş. Ayrıca kaptan köprüsünde huzur içinde kıvrılmış ölü yatan bir beyaz adamın cesedini bulduklarında ise pek şaşırılmışlar. Sydney'de bir öğleden sonra tamamen tesadüf eseri bir kafede rastladığım ve olayı çok iyi hatırlayan yaşlı Fransız teğmenin çok uzun bir zaman sonra bana anlattığı üzere, '*Fort intrigués par ce cadavre,*'¹⁹ Gerçekten de tesadüfen hatırladığım bu olayın hafızanın unutkanlığına ve zamana karşı meydan okuyan olağanüstü bir gücü vardı: Sanki bir tür esrarengiz canlılıkla insanların zihninde yaşıyor, her an anlatılacakmış gibi dillerinin ucuna geliyordu. Bu olayın en ilgisiz sohbetlerde bile dile getirildiğine, en uzak gibi görünen bahislerde konunun su yüzüne çıktığına yıllar sonra binlerce mil uzakta bile sık sık kulak misafiri olma keyfini –bunun ne kadar keyifli olduğu tartışılır tabii– yaşadım. Bu gece aramızda konuşurken bunun bahsi açılmadı mı acaba? Ve buradaki tek denizci benim. Bu olay bir tek benim hafızamda yer işgal ediyor. Ama buna rağmen gündeme gelebildi. Oysa birbirini tanımayan ama bu olaydan haberdar iki adam dünya üzerindeki herhangi bir yerde tesadüfen tanışıp bir araya gelseler, birbirlerinden ayrılmadan önce bu konunun açılacağı şüphe götürmez. Bu Fransız'ı hayatımda hiç görmemiştim ve bir saatin sonunda bir daha hiç rastlaşmamak üzere ayrılmıştık. Fransız öyle pek de konuşkan biri sayılmazdı üstelik. Önünde yarıya kadar siyah bir sıvıyla dolu büyük bir su bardağı, üzerinde kırış buruş bir üniformayla uyuşuk bir halde kafede oturan sessiz, iriyarı bir adamdı. Apoletleri biraz lekeliydi, sinekkaydı tıraşlı yanakları ise dolgun ve solgundu; enfiye çekmeye düşkün biri gibi görünüyordu, fakat çektiğini iddia edemem; ama bu alışkanlık onun tarzında bir adama yakışırdı doğrusu. Oturduğum mermer masanın öbür yanından bana –okumak istemediğim halde– *Home News* gazetesinin bir nüshasını uzatması vesile olmuştu tanışmamıza. '*Merci,*' dedim. Biraz hoşbeş ettikten sonra birden nasıl olduğunu, lafın nereden dolandığını anlamadan bu olay hakkında konuşmaya başladık ve sohbet ilerleyince Fransız, '*O ceset kafamızı karıştırmıştı,*' dedi. Meğer teğmen o Fransız gambotundan Patna'ya çıkan subaylardan biriymiş.

Oturduğumuz o yerde, şehri ziyaret eden deniz subayları için bulundurulmuş türlü çeşit yabancı içki vardı ve Fransız muhtemelen berbat bir *cassis a l'eau*'den²⁰ başka bir şey olmayan koyu renkli öksürük şurubu görünümündeki içkisinden bir yudum aldı ve bir gözüyle bardağa bakıp hafifçe başını sallayarak, umursamaz olduğu kadar düşünceli bir havada, '*Impossible de comprendre – vous concevez,*'²¹ dedi. Buna Fransızların akıl sır erdirememesini gayet iyi anlıyordum. Gambottaki kimse Hintli gemicinin anlattığı hikâyeyi kavramaya yetecek kadar İngilizce bilmiyormuş. Ayrıca subayların etrafında çok fazla gürültü varmış. 'Gemidekiler başımıza üşüşmüşlerdi. O ölü adamın etrafında bir çember oluşmuştu,' diye anlattı Fransız. Ardından da, 'Aciliyet gerektiren işlerle meşgul olmak zorundaydık. Gemideki insanlar giderek galeyana geliyordu – *Parbleu!*'²² Öyle bir öfkeli kalabalık ki görmeniz lazımdı!' diye ekledi bir filozof havasında. Gemi bölmesine gelince teğmen, kaptanına en güvenli yolun ona dokunmamak olduğu yönünde tavsiyede bulunmuş. Bölmenin berbat bir görüntüsü varmış. Derhal gemiye iki çekme halatı getirtmişler ve Patna'yı kış tarafından bağlayıp çekerek yedeğe almışlar. Mevcut koşullar altında bu o kadar da akılsızca değildi zira dümen geminin sevk edilmesine yaramayacak kadar suyun yukarısındaymış ve bu manevra bölme üzerindeki baskıyı hafifletmiş. Fransız, bölmenin durumunun büyük bir özen gösterilmesini gerektirdiğini de kayıtsız bir havada açıklamıştı. Yeni tanıştığım bu Fransız'ın tüm bu hazırlıklar sırasında epey söz sahibi olduğunu düşünmeden edemedim. Güvenilir bir subay gibi görünüyordu ama artık eskisi kadar faal değildi. Ayrıca bir bakıma bir denizciye yakışan bir görüntü çizse de, kalın parmaklarını göbeğinin üzerinde hafifçe birbirine kenetlemiş halde orada öylece otururken onu, acı ve sıkıntılarının gizemini uysalca ve basit bir yüz ifadesiyle gizleyen köylülerin nesiller boyu günahlarını, ıstıraplarını, pişmanlıklarını kulağına fısıldadıkları şu sessiz ve huysuz, enfiye düşkün köy papazlarından birine benzetebilirdiniz. Üzerinde apoletli ve pirinç düğmeli bir redingot yerine düğmeleri geniş, çenesinin altına kadar düzgünce iliklenmiş siyah, eski püskü bir rahip cüppesi olmalıydı. Fransız lafını sürdürüp kuşkusuz benim niteliklerimde bir denizcinin bunun ne denli zor bir iş olduğunu kolayca anlayabileceğimden bahsederken geniş göğsü düzenli olarak inip kalkıyordu. Lafını bitirince hafifçe bana doğru eğilerek ve tıslar gibi konuşurken arasından hava kaçırdığı dudaklarını büzerek, 'Neyse ki deniz bu masa gibi dümdüzdü ve buradakinden daha fazla bir esinti yoktu,' dedi. Oturduğumuz yer tahammül edemeyeceğim kadar havasız ve sıcak gelmeye başlamıştı; sanki utanıp kızaracak kadar toy ve genç biriymişim gibi yüzüm yanıyordu. Fransız anlatmaya devam ederek, doğal olarak rotalarını en yakın İngiliz limanına çevirdiklerinden ve orada 'Tanrı'ya şükür ki' sorumluluklarının bittiğinden bahsetti. Solgun yanaklarını hafifçe şişirdi. 'Zira dikkatinizi çekerim ki, gemiyi yedeğimize alıp çektiğimiz tüm o süre boyunca çekme halatlarının başına, gerektiğinde halatları kesmeleri için ellerinde baltalarla iki serdümen yerleştirmiştik; eğer olur da gemi...' Ne demek istediğini mümkün olduğunca sade bir dille anlatmak için titrek gözkapaklarını eğip, 'Ne yaparsınız! İnsan ancak elinden geleni yapabiliyor,' dedi ve bir an için o ağır ve uyuşuk duruşuna boyun eğip teslim olmuş bir hava vermeyi başardı. 'İki serdümen otuz saat boyunca halatların başından ayrılmadılar.' Sağ elini hafifçe kaldırıp iki parmağını göstererek, 'İki,' diye tekrarlardı. Bu kesinlikle yaptığını gördüğüm ilk el hareketiydi. Bu sayede elinin arkasında yıldız biçiminde bir yara olduğunu 'fark ettim'. Bu belli ki bir kurşun yarasıydı. Sanki bu keşif sayesinde daha keskin bir görme yeteneğine sahip

olmuş gibi, şakağının biraz altından başlayıp başının yan tarafındaki kısa, kır saç tutamının altında kaybolan eski bir yaranın izini fark ettim – ya bir mızrak sıyırmış ya da bir kılıç kesmişti. Ellerini yine göbeğinin üzerinde kavuşturdu. ‘O gemiden... adı neydi –hafızam gidip geliyor– hah! Patt-na. Evet buydu adı. Teşekkür ederim – Patna’dan ayrıldım. İnsan unutuyor işte, tuhaf. O gemide otuz saat kaldım...’

‘Sahi mi!’ diye bağırdım. Gözlerini ellerinden ayırmadan dudaklarını hafifçe büzüştürdü fakat bu sefer tıslama sesi çıkarmadı. Hislerini belli etmemeye çalışırcasına kaşlarını kaldırarak, ‘Subaylardan birinin gemiye göz kulak olmak’ –uyuşukça bir iç çekti– ‘ve işaret vererek gambotla haberleşmek – anlıyor musunuz bu gibi şeyler için gemide kalması uygun görülüyordu. Geri kalan işler de benim fikrimdi. Filikaları denize indirmek için hazırladık ve ayrıca o gemide bazı önlemler aldım. Kısacası, herkes elinden geleni yaptı! Bu hassas bir durumdu. Otuz saat. Bana yiyecek bir şeyler hazırladılar. Şaraba gelince – bulabilirsen iç. Damlası bile yoktu.’ Ne tuhaftır ki, uyuşuk tavrında ve yüzündeki sakin ifadeye hiçbir değişiklik olmadan derin bir tiksinti hissini açığa vurmayı becermişti. ‘Ben, biliyor musunuz, yanında bir bardak şarabım olmadan yenen yemekten hiçbir tat almam.’

Bu sıkıntısından daha ayrıntılı bahsedip sızlanmaya devam edeceğinden korkuyordum zira parmağını dahi kıpırdatmamasına ve yüz ifadesinde en ufak bir değişiklik olmamasına rağmen, bunu hatırlamış olmaktan ne kadar büyük bir rahatsızlık duyduğunu karşısındakine açıkça belli ediyordu. Fakat bir süre sonra sanki bu konu tamamen aklından çıkmıştı. Yüklerini, kendi ifadesiyle ‘liman yetkililerine’ teslim etmişler. Yetkililerin gemiyi teslim alırken gösterdikleri soğukkanlılık onu şaşkınlığa uğratmış. ‘Görseniz sanki her gün birileri onlara böyle garip şeyler bulup getiriyorlar sanırdınız.’ Sırtını duvara dayamış halde ve bir patates çuvalı kadar ifadesiz ve hislerini dışa vurmaktan yoksunmuşçasına bir görüntü çizerek, ‘Siz yabancılar tuhafsınız hakikaten de,’ dedi. O sırada limanda bir savaş gemisi ve Hindistan Deniz Kuvvetleri’ne ait bir buharlı gemi bulunuyormuş ve teğmen bu iki geminin filikalarının Patna yolcularını tahliye ederken gösterdikleri verimliliği izlerken hayranlığını gizleyememiş. Aslında uyuşuk hal ve tavırları hiçbir şeyi gizlemiyordu: Bu tavrında –yüce bir sanat yapıtının son sözü gibi– fark edilmesi mümkün olmayan bir biçimde ortaya koyduğu gizemli ve neredeyse mucizevi bir çarpıcı etki yaratma gücü vardı. ‘Elimde saat, süre tuttum. Yirmi beş dakika. Tamı tamına yirmi beş dakika.’ Ellerini göbeğinin üzerinden ayırmadan parmaklarını çözüp yeniden birbirine kenetledi; kollarını şaşkınlık içinde havaya kaldırırsaydı bundan daha etkili olamazdı... ‘Tüm o insanlar ufak tefek eşyalarıyla birlikte kıyıya çıkarılmışlardı. Geride bir tek nöbet tutan bir denizci ve o ilginç ceset kalmıştı. Yirmi beş dakika.’ Gözleri yerde ve başını hafifçe bir yana eğmiş, sanki büyük bir beceriyle halledilmiş bir işi anlatmanın tadına varırcasına lafı bilerek ağzında döndürüyordu. Başka bir ispata gerek kalmadan onayının ne büyük bir önem taşıdığına insanı ikna ediyordu; neredeyse kımıldamadan hareketsizce oturmaya devam ederek, Toulon’a²³ gitmek üzere emir aldıktan sonra iki saat içinde limandan ayrıldıklarından söz etti ve, ‘Böylece yaşadığım bu olayla ilgili birçok şey karanlıkta kaldı,’ diye lafını tamamladı.”

19. (Fr.) O ceset kafaları karıştırmıştı. (Ç.N.)
20. Mayalanmış Frenk üzümünden yapılan ve suyla karıştırılarak içilen bir likör. (Ç.N.)
21. (Fr.) Buna akıl sır erdirmek mümkün değil, anlıyorsunuz sanırım. (Ç.N.)
22. (Fr.) Vay canına! (Ç.N.)
23. 1599 yılından bu yana Fransız donanmasının ve donanma cephaneliğinin üssü olan Akdeniz limanı. (Ç.N.)

“Fransız bu sözlerinin ardından ve tavrında hiçbir değişiklik olmaksızın deyim yerindeyse tam bir sessizliğe gömüldü. Onunla birlikte oturmaya devam ettim ve birden sanki o yumuşak ve kısık sesini duyurma zamanı gelmiş gibi, ‘Tanrı’m!’ dedi, ‘Vakit nasıl da geçiyor!’ Bundan daha basmakalıp bir laf edemezdi herhalde; fakat bunu dile getirmesiyle birlikte o an bir önseziye kapıldım. Yaşamımızı gözlerimiz yarı kapalı, kulaklarımız sağır, fikir ve düşüncelerimiz uykuda geçirmemiz ne tuhaf. Belki de doğru olanı budur; belki de bu anlayışsızlık ve duyarsızlık sayesinde büyük çoğunluk hayatı yaşamaya değer bulur. Yine de, o tatlı uyuşukluk haline dönmeden önce çoğu şeyi –her şeyi– bir yıldırım hızıyla görüp, duyup, anladığımız bu nadir uyanış anlarını asla yaşamamış olan pek azımız vardır. Fransız konuşurken gözlerimi kaldırdım ve onu daha önce asla görmediğim bir halde gördüm. Çenesi göğsüne dayanmıştı ve kırış buruş ceketi, birbirine kenetlenmiş elleri, hareketsiz duruşuyla insanın aklına onun orada unutulmuş olduğunu getiriyordu. Vakit hakikaten de akıp gitmişti. Ve akıp giderken arkadan yetişip onu geçmiş ve yoluna devam etmişti. Onu birkaç önemsiz armağanla birlikte umutsuz bir halde ardında bırakmıştı: demir kırık saçlar, güneş yanığı yüzündeki ağır yorgunluk ifadesi, iki yara, bir çift kirli apolet; büyük itibarların hammaddesi olan tutarlı, güvenilir adamlardan, görkemli başarıların temelleri altına törensiz gömülen sayısız yaşamlardan biri. Fransız kendini tanıtmak için sırtını duvardan birkaç parmak uzaklaştırıp, ‘Şu sıralarda Victorieuse gemisinde (o dönemde Fransız Pasifik Filosu’nun amiral gemisi) asteğmenim,’ dedi. Ben de masanın öte yanından başımla hafifçe selam vererek halihazırda Ruschutters Körfezi’nde demirlemiş olan bir ticaret gemisinin kaptanı olduğumu söyledim. Fransız ‘küçük şirin bir tekne’ diye nitelendirdiği gemiyi ‘fark etmişti’. O kendine özgü kayıtsız tavrıyla bu konuda çok nazik davrandı. Hatta, ‘Ah evet, siyaha boyanmış küçük bir tekne, çok şirin – çok şirin,’ diye soluklanarak tekrarlarken sanırım iltifat niyetine başını zahmet edip bir yana eğdi. Bir süre sonra, sağımızdaki cam kapıya yüzünü dönmek için vücudunu yavaşça o yana çevirdi. Sokağa bakarak, ‘Sıkıcı bir şehir,’ dedi. Dışarıda güneş pırıl pırıl parlıyordu; sert bir güney yeli esiyordu ve yoldan geçerken kaldırımın üzerinde rüzgârın hışmına uğrayan kadınları ve erkekleri görüyorduk. Yolun karşısındaki evlerin güneş ışığıyla parlayan ön cepheleri fırıl fırıl dönerek savrulan toz bulutlarının arasında bulanıklaşıyordu. ‘Sahile indim,’ dedi, ‘biraz bacaklarımı açarım diye ama...’ Cümlesini tamamlamadı ve yeniden hareketsiz kalıp sessizliğe gömüldü. Sonra ağır ağır konuşarak, ‘Rica etsem söyler misiniz,’ dedi, ‘bu olayın altında yatan gerçek tam olarak nedir? Çok tuhaf. Mesela o ölü adam ve buna benzer gariplikler.’

‘O gemide yaşayanlar da vardı,’ dedim, ‘bu çok daha tuhaf.’

Güçbela işitilen bir sesle, ‘Kuşkusuz, kuşkusuz,’ diye onayladı ve ardından sanki uzun uzadıya düşünmüş gibi, ‘Besbelli ki öyle,’ dedi. Bu olayda benim en çok ilgimi çeken şeyi ona açıklamakta hiç zorluk çekmemiştim. Sanırım bunu öğrenmeye hakkı vardı. Patna’nın bordasında otuz saat geçiren o değil miydi? Deyim yerindeyse gemiyi terk edenlerin yerini almış ve ‘elinden geleni’ yapmıştı? Her zamankinden çok papaza benzer bir görüntü çizerek ve –muhtemelen hüznüyle yere bakan gözlerinden ötürü– dini bütün bir sofı gibi huşu içinde beni dinledi. Sadece bir-iki kez, ‘Vay canına!’ der gibi kaşlarını kaldırdı ama

gözkapakları oynamadı. Bir defasında da sakın bir sesle fısıldarcasına, 'Ya, öyle mi?' dedi ve lafımı tamamladığımda dudaklarını büzüp hüznü bir ıslık sesi çıkardı.

Bu hal ve tavır bir başkası gösterse, bu onun sıkıldığına bir kanıtı, ilgisizliğinin bir göstergesi olabilirdi; fakat o hareketsiz, uyuşuk haliyle esrarengiz bir şekilde son derece duyarlı ve değerli düşünceleri olan biri izlenimi verebiliyordu. En sonunda nazikçe ve bir fısıltı kadar cılız ifade ettiği 'çok ilginç' lafından başka bir şey çıkmadı ağızından. Yaşadığım hayal kırıklığını atlatmadan, sanki kendi kendine konuşmuş gibi, 'İşte bu kadar. İşte bu kadar,' dedi. Çenesi sanki iyice göğsüne yapışmış, oturduğu koltukta vücudu daha da ağırlaşmış gibiydi. Tam ne demek istediğini sormak üzereyken, daha rüzgâr bile hissedilmeden durgun suyun üzerinde görülen belli belirsiz bir dalgalanma misali vücudunu baştan aşağı hafif bir ürperti sardı. Son derece sakın bir tavırla, 'Ve o zavallı genç adam diğerleriyle birlikte kaçtı,' dedi.

Beni neyin gülümsettiğini bilmiyorum: Jim'in yaşadığı bu macerayla ilgili hatırlayabildiğim kadarıyla ilk defa içten gülümsemiştim. Ama her nasılsa konuyla ilgili bu basit cümle Fransızca ifade edilince kulağa komik gelmişti... '*S'est enfui avec les autres,*'²⁴ demişti teğmen. Fransız'ın sapla samanı ayırt etme becerisine birden hayranlık duymaya başladım. Can alıcı noktaya parmak basmış, kafa yorduğum tek mevzuyu yakalamıştı. Sanki bu olayla ilgili bir uzman görüşüne başvurmuşum. Ağırbaşlı ve olgun tavırlarıyla bütünleşen sakinliği, gerçeklere hâkim, insanın kafasını bulandıran meseleleri bir çocuk oyuncağı gibi gören bir uzmana özgüydü. 'Ah! Gençler, ah gençlik!' dedi hoşgörülü bir havada. 'Neticede kimse bu sebepten ölmez.' 'Hangi sebepten?' diye sordum hemen. 'Korkudan,' diyerek ne demek istediğine açıklık getirdi ve içkisinden bir yudum aldı.

Yaralı elinin son üç parmağının katlanamadığını ve birbirinden bağımsız hareket edemediklerini fark ettim. Bu yüzden önünde duran büyük içki bardağını biçimsizce kavriyordu. 'İnsan her zaman korkar. Ne söylerlerse söylesinler ama...' bardağını beceriksizce bir hareketle masaya bıraktı. 'Korku, korku hep oradadır, her zaman köşenin ardında gizlenir.' Elini pirinç bir düğmenin yanına götürüp göğsüne, tam da Jim'in kalbinin sağlam olduğunu iddia ettiği sırada yumruğuyla vurduğu noktaya dokundu. Sanırım aynı fikirde olmadığımı ima eden bir hareket yapmış olmalıydım ki ısrarla, 'Evet! Evet! İnsanlar konuşur, iş konuşmaya gelince herkes bir şeyler söyler; bu gayet normal; fakat hesap günü geldiğinde hiç kimse bir diğerinden daha akıllı ve daha cesur değildir. Cesaret! Bunun her zaman ortaya konması gerekir. Dünyanın her yerini gezdim, sağda solda sürttüm,' dedi. Argo ifadeyi kullanırken bile ağırbaşlı, ciddi havasından taviz vermemişti. 'Cesur adamlar tanıdım – nam salmış adamlar! *Allez!*'²⁵ Umursamazca bardağı kafasına dikti...' Dönüp bana baktı ve onayımı beklercesine, 'Cesareti görev başında göstermek gerekir; meslek bunu gerektirir. Öyle değil mi?' dedi. '*Bien!*'²⁶ Her biri – eğer o adamların her biri dürüstse – *bien entendu*²⁷ – en iyimizin bile her şeye boş verdiği bir an geleceğini itiraf edecektir. Ve bu gerçekle yüzleşip buna katlanmak zorundayız, anlıyor musunuz? Belli koşullar bir araya geldiğinde, korkunun su yüzüne çıkması kaçınılmazdır. O berbat korku hissi. Bu gerçeğe inanamayanlar için bile ne olursa olsun korku vardır – en azından kendilerinden korkarlar. Bu kesinlikle böyledir. İnanın bana. Evet. Evet... Benim yaşımda biri lafını bilir, ne konuştuğunun farkındadır – *que diable!*'²⁸ Sanki soyut düşüncenin sözcüsüymüş gibi tüm

bunları yerinden kıvıldamadan söylemişti fakat bu noktada başparmaklarını yavaşça büküp döndürmeye başlayıp umursamazca ve önyargısız tavrının etkisini artırdı. ‘Bu o kadar açık ki – *parbleu!*’ diye sürdürdü lafını, ‘zira istediğiniz kadar düşünüp karar verin, basit bir baş ağrısı ya da hazımsızlık yeter... Mesela beni göz önüne alın. Ben sözlerimi ispatlarcasına bu sınavdan geçtim. Eh *bien!* Şu anda karşınızda oturmuş sizinle konuşan bendeniz, bir defasında...’

İçkisini son damlasına kadar yudumladı ve yeniden başparmaklarını döndürmeye başladı. ‘Hayır hayır; insan korkudan ölmez,’ dedi nihayet ve başından geçen olayı anlatmaya devam etmeyeceğini anlayınca büyük bir hayal kırıklığı yaşadım; üstelik bu anlatması için ısrar edebileceğim türden bir hikâyeye de değildi. Sanki bu hayatta onu daha fazla memnun edebilecek bir şey yokmuş gibi karşılıklı sessizce oturduk. Artık başparmakları bile hareketsizdi. Birden dudakları kıpırdanmaya başladı. ‘İşte böyle,’ dedi sakın bir sesle. ‘İnsanlar doğuştan korkaktır. Bu zor bir durum – *parbleu!* Aksi takdirde çok kolay olurdu her şey. Ama alışkanlık –alışkanlık zorunluluk– anlıyor musunuz? Başkalarının sizi izlemesi, sizi nasıl gördüğü – *voilà!*²⁹ İnsan buna katlanıyor. Ayrıca bir de sizden iyi olmayan ama yine de yaptıklarınızı teşvik edip onaylayan diğerleri...’

Sustu.

‘Göreceksiniz ki, o genç adam bu nedenlerden hiçbirine sahip değildi – en azından olaylar yaşandığı sırada,’ dedim.

Kaşlarını hoşgörülü bir havada kaldırdı: ‘Bir şey diyemem, bir şey diyemem. Bahis konusu genç adam en iyi beceri ve özelliklere sahipti – en iyi özelliklere,’ diye tekrarladı hırıltılı bir sesle.

‘Hoşgörülü bir bakış açısı benimsemeniz beni memnun etti,’ dedim. ‘O genç adam da meseleye umutla bakıyordu ve...’

Masanın altında sürekli ayaklarını hareket ettirmesi yüzünden lafımı yarıda kesiyordum. Baygın gözkapaklarını yukarı kaldırdı –yukarı kaldırdı diyorum zira başka hiçbir ifade yaptığı bu hareketi tanımlayamaz– ve nihayet gözlerini tamamen gördüm. Karşımda, gözbebeklerinin derin siyahlığını çevreleyen çelikten iki minik daire biçiminde bir çift dar ve gri halkacık vardı. O devasa vücuttan çıkan sert bakışlar, bir savaş baltasının keskin kenarı gibi çok etkileyici bir anlam katıyordu bu gözlere. ‘Affedersiniz,’ dedi adeta bir tören havasında. Sağ elini havaya kaldırdı ve öne doğru eğildi. ‘Açıklamama izin verin. İnsanın, cesaretin kendi kendine ortaya çıkmayacağını gayet iyi bilerek de yaşamını sürdürebileceğini öne sürdüm. Bunda üzülecek pek bir şey yok. Bir gerçeğin daha ortaya çıkması yaşamı olanaksız kılmamalı... Fakat onur –*onur monsieur!* Gerçek olan bir şey varsa o da onurdur. Ve insan onurunu yitirdiğinde’ –yayıldığı çayırdaki birdenbire ayağa dikilen ürkmüş bir öküz gibi hantal bir acelelikle ayağa fırladı– ‘onur elden gittiğinde yaşamının ne kıymeti kalır? Mesela ben bu konuda hiçbir fikir belirtemem. Hiçbir fikir belirtemem çünkü *monsieur* bu konuda hiçbir bilgim yok.’

Ben de ayağa kalkmıştım. Birbirimize karşı son derece kibarca bir tavır takınmaya çalışarak şömüne raflarında duran iki porselen köpek biblosu gibi sessizce göz göze geldik. Lanet olası herif! Birden tatsız gerçeğin farkına varmama neden olmuştu. Erkeklerin konuşmalarında pusuya yatmış bekleyen o beyhudelik hissi yıkıcı bir hastalık gibi bizim sohbetimize de bulaşmış ve sözlerimizi boş ve anlamsız seslere dönüştürmüştü. Sıkıntılı bir

tebessümle, 'Pekâlâ,' dedim, 'bu gerçek ortaya çıkmayıp olayın iç yüzünün anlaşılmasında mümkün değil mi?' Hemen bir karşılık verecek gibi oldu ama konuşmak için ağzını açtığı anda fikrini değiştirmişti. 'Bu benim için haddinden fazla hassas bir konu *monsieur* – beni fersah fersah aşar ve bu konuya kafa yormuyorum.' Şapkasını yaralı elinin başparmağıyla işaretparmağı arasında siperliğinin ucundan önünde tutarak başıyla selam verdi. Ben de başımla selam verdim. Büyük bir tören havasında karşılıklı reverans yaparken pis bakışlı bir garson, sanki bu gösteri için para ödemiş gibi eleştiren gözlerle bize baktı. 'Serviteur,'³⁰ dedi Fransız. Yine karşılıklı bir reverans. 'Monsieur...' 'Monsieur...' Cam kapı iri cüssesinin ardından salınarak kapandı. Sert esen güney yelinin onu yakalayıp önüne katarak sürüklediğini gördüm. Elini şapkasının üzerine bastırılmış omuzlarını büzerek yürümeye çalışırken ceketinin etekleri rüzgârda savrulup biteviye bacaklarına çarpıyordu.

Yeniden bir başıma ve Jim'in meselesiyle ilgili cesaret kırıklığı hissederek yerime oturdum. Aradan üç yıldan daha fazla bir zaman geçtikten sonra bu olayın güncelliğini hâlâ korumasına şaşırıyorsanız bilmenizi isterim ki onu daha çok kısa süre önce görmüştüm. Sydney'e götürülecek bir yük almak için uğradığım Semarang'dan gelmiştim. Son derece yavan, sıradan bir işti bu –burada aramızda bulunan Charley'nin benim makul işlerimden biri olarak nitelendireceği türden– ve Semarang'da Jim'e rastlamıştım. O sıralarda benim tavsiyem üzerine De Jongh'un firmasında simsar olarak çalışıyordu. 'Benim su üstündeki temsilcim,' diye bahsediyordu De Jongh ondan. Sigorta temsilciliği dışında bu denli teselliden, cazibeden yoksun bir başka hayat tarzı tasavvur edemezsiniz. Bizim Küçük Bob Stanton da –Charley onu yakından tanır– böyle bir deneyim yaşamıştı. Bob dediğim, hani şu Sephora felaketi sırasında bir leydinin hizmetçisini kurtarmaya çalışırken boğulan adam. Belki hatırlarsınız İspanya kıyıları açığında sisli bir sabah vakti bir çarpışma sırasında yaşanmıştı o felaket. Tüm yolcular düzenli bir biçimde filikalara yerleştirilip gemiden uzaklaştırılırken Bob yönünü değiştirip yeniden gemiye yanaşmış ve hizmetçi kızını kurtarmak için güverteye çıkmış. O kız nasıl olup da arkada kalmıştı bilemiyorum; neyse, sıkıca küpeştelere tutunan kız tamamen aklını yitirmiş gibi davranıyor ve gemiden ayrılmak istemiyormuş. Bob ile kız arasında bir güreşi andıran mücadele filikalardan açıkça görülebiliyormuş; fakat zavallı Bob ticari filodaki ikinci kaptanların arasında en kısa boylu olanıydı. Bana anlatılanlara göre topuklu ayakkabılar giyen ve boyu neredeyse bir seksene varan kız ise bir at kadar güçlüymüş. İki arasında mücadele bir itiş kakış halinde devam etmiş ve bu arada zavallı kız da sürekli çığlık atıp bağırılmış. Bob da ara sıra gemiden uzak durması için kendi sandalına bağırıyormuş. Tayfalardan biri yaşananları anımsarken gülümsemesini bastırmaya çalışarak, 'Annesiyle kavga edip çekişen yaramaz bir çocuk gibiydi efendim,' diye anlatmıştı bana. Aynı tayfa, 'En nihayet Mr. Stanton'un kızını çekiştirmekten vazgeçtiğini ve bir kenarda durup onu dikkatle izlediğini gördük. Güvertelere hücum eden suların kızını yavaş yavaş küpeştelere sokup alacağını ve o zaman onu kurtarmak için bir fırsat doğacağını hesaplıyor diye geçirdik aklımızdan sonra. Dalgalara kapılıp boğulmaktan korktuğumuzdan gemiye yanaşamıyorduk; çok geçmeden yaşlı gemi birdenbire sancak tarafına yatarak cup diye sulara gömüldü. Deniz, gemiyi öyle korkunç bir güçle içine çekip yutmuştu ki canlı ya da ölü hiçbir şeyin su yüzüne çıktığını görmedik,' diye aktarmıştı yaşananları. Zavallı Bob'u karada yaşamaya iten karmaşık bir aşk macerası söz konusuydu sanırım. Safça bir umutla artık denizle bir işi kalmadığını ve karada mutlu mesut

yaşayıp gideceğini düşünüyordu ama sonunda sigorta temsilciliğine razı oldu. Stanton'un Liverpool'daki kuzenlerinden biri onu bu işe sokmuştu. Stanton bize bu meslekte yaşadığı deneyimleri anlatırdı. Gözlerimizden yaş gelinceye kadar güldürürdü bizi. Aldığı tepkilere pek de kızmayan ufak tefek, sakalları göbeğine kadar uzamış bir cüceyi andıran Stanton parmak uçlarına basarak aramızda gezinir ve, 'Sizi sefiller, gülün bakalım ama şunu da bilin ki o işi bir hafta boyunca yapmaktan şu ölümsüz ruhum kuruyup büzüşerek bir bezelye tanesi kadar küçüldü,' derdi. Jim'in ruhunun yeni yaşam koşullarına nasıl uyum sağladığını bilemiyorum. Ona, bedenini ve ruhunu bir arada tutacak bir iş bulmaya çalışmakla epey meşguldüm. Ama eminim ki maceracı ruhu açlığın pençesinde kıvranıyordu. Kuşkusuz bu yeni meslekte hayal gücünü besleyecek hiçbir şey yoktu. Jim'i bu işte çalışırken görmek üzücüydü ama sakin ve inatçı bir tavırla işine dört elle sarılması konusunda da hakkını teslim etmem gerekir. Bu mesleğin kahramanlık hayalleri kurduğu için ona verilmiş bir ceza, taşıyabileceğinden çok daha fazla şöhret peşinde koşmasının bir kefareti olduğunu düşünerek ağır ve zahmetli işlerle uğraşırken onu dikkatle izliyordum. Kendini ihtişamlı bir yarış atı olarak görmeye bayılıyordu ama şimdi bir seyyar satıcının eşeği misali onursuzca ve ırgat gibi çalışmaya mahkûm olmuştu. İşini gayet iyi yapıyordu doğrusu. Başını eğip tek kelime etmeden kendini vererek çalışıyordu. Gerçekten de iyi gidiyordu her şey. Sadece bir türlü unutulmak bilmeyen içler acısı Patna olayı gündeme geldiğinde öfkeyle veryansın edip isyana kapılıyordu. Ne yazık ki Doğu denizlerinde yaşanan bu skandal akıllardan çıkmıyordu. Ve işte bu yüzden Jim'le işimin bittiğine bir türlü emin olamıyordum.

Fransız teğmen yanımdan ayrıldıktan sonra oturup onu düşündüm; ne var ki De Jongh'un serin ve loş dükkânında kısa bir süre önce alelacele el sıkıştığım Jim değil, yıllar önce benimle birlikte Malabar Oteli'nin uzun koridorunda, can çekişen bir mumun yaydığı cılız ışıkta oturup gecenin soğuşuna ve karanlığına sırtını vermiş Jim geliyordu aklıma. Ülkesinin yasalarının saygın kılıcı tepesinde sallanıyordu. Yarın –yoksa bugün müydü– (ayrıldığımızda saat gece yarısını çoktan geçmişti) mermer suratlı yargıç saldırı ve darp davasıyla ilgili para ve hapis cezalarını verdikten sonra bu korkunç kılıcı eline alıp Jim'in bükük boynuna indirecekti. Ne ilginçtir ki, o geceki sohbetimiz mahkûm edilmiş bir adamla birlikte yapılan infaz öncesi son ibadeti getiriyordu akla. Şüphesiz suçluydu Jim. Kendi kendime defalarca söylediğim gibi o suçluydu ve hapı yutmuştu; yine de onu resmî bir infazın önemsiz ayrıntılarından kurtarmak istiyordum. Bu arzusun nedenlerini açıklamaya çalışmayacağım – bunu yapabileceğimi sanmıyorum; fakat şimdiye dek bu konuda kafanızda bir fikir oluşmadıysa demek ki ya ben hikâyeyi açıkça anlatamadım ya da siz sözcüklerimden bir anlam çıkaramayacak kadar uykuluydunuz. Erdemli davrandığımı iddia edecek değilim. Beni Brierly'nin kaçış planından –sanırım planı bu şekilde niteleyebilirim– ona bahsetmeye sevk eden dürtünün ahlaklı bir yanı yoktu. Cebimde onun hizmetine sunulmak üzere rupiler hazır bekliyordu. Elbette borç olarak. Ayrıca, şayet kendisine bir iş ayarlaması için Rangoon'daki bir adama tavsiye mektubu yazabilirsem... Ne demek! Büyük bir zevkle. Birinci kattaki odamda kalemim, mürekkebim ve kâğıdım vardı. Hatta şu anda konuşurken bile mektubu yazmaya başlamak için sabırsızlanıyordum. Hatta, onunla ilgili 'gün, ay, yıl, saat sabah 02.30.Yıllanmış dostluğumuzun hatırına Mr. James filanca için bir iş ayarlamanızı istirham ederim' gibisinden bir şeyler yazmaya bile hazırdım. Jim benim şefkat ve desteğimi kazanmaktan öte kendisi için daha iyi bir şey yapmış ve o his ve düşüncenin kaynağına

gitmiş, bencilliğimin gizli hassasiyetine erişmişti. Sizden hiçbir şey saklamıyorum; zira böyle yapsaydım bu davranışım doğru ve adil olamayacak kadar anlaşılmaz olurdu. Ayrıca yarın, geçmişin diğer dersleriyle birlikte benim içtenliğimi ve dürüstlüğüme de unutmuş olurdunuz. Açıkça konuşmak gerekirse bu işte suçsuz olan taraf bendim; fakat suçlunun ahlaki saflığı, benim ahlaksızlığımın gizli maksatlarını boşa çıkarmıştı. Kuşkusuz o da bencildi. Fakat onun bencilliğinin daha önemli bir nedeni, daha yüce bir amacı vardı. Jim'in infaza istekli olduğunu fark etmiştim; fazla bir şey de söylemedim çünkü tartışırken gençliğinin büyük ölçüde benim aleyhime olacağını düşünüyordum. Benim kuşkulanmaktan çoktan vazgeçtiğim şeylere o daha yeni inanıyordu. Onun dışı vurmadığı, açık ve kesin bir biçimde ifade etmediği umudunun hoş bir yanı vardı. 'Kaçmak! Aklıma gelmemişti,' dedi başını sallayarak. 'Karşılığında hiçbir minnet duygusu ve teşekkür beklemediğim bir teklifte bulunuyorum sana,' dedim, 'müsait olduğunda bu parayı geri ödersin; ve...' Bakışlarını yerden kaldırmadan, 'Çok naziksınız,' diye mırıldandı. Gözlerimi kısıp ona dikkatle baktım. Geleceğin kendisi açısından büyük belirsizliklere gebe olduğunu düşünüyor olmalıydı; ama sanki kalbinde hiçbir sorun, hiçbir fenalık yokmuş gibi, sesi de hiç titremiyordu. Öfkelenmişim ve o gece ilk defa olmuyordu bu. 'Sanırım bu rezil mesele senin gibi bir adam için yeterince acı,' dedim. Gözlerini yere dikip, 'Öyle, öyle,' diye iki defa fısıldadı. Yürek burkan bir manzaraydı bu. Mumun yaydığı ışıpta yanağındaki yumuşak tüyleri, pürüzsüz cildinin altında yüzüne yayılıp tenini bir örtü gibi kaplayan sıcak kızıllığı görebiliyordum. İster inanın ister inanmayın bu inanılmaz derecede yürek paralayıcıydı. Beni hoyratça davranmaya itmişti. 'Evet,' dedim, 've izin ver de itiraf edeyim, o ayaktakımının cezalandırılmasının sana nasıl bir fayda sağlayacağını umuyorsun, kesinlikle anlamış değilim.' 'Fayda mı?' diye mırıldandı sakın bir sesle. 'Anlıyorsam kör olayım!' dedim öfkeyle. Sanki yanıtı olmayan bir soru üzerine kafa yorarmış gibi, 'Meseleyi bütün yönleriyle anlatmaya çalıştım size,' dedi yavaşça. 'Fakat sonuçta bu benim sorunum.' Karşılık vermek için ağzımı açtım ama birden kendime olan güvenimi kaybettiğimi fark ettim; sanki o da benden ümidi kesmişti zira sesli düşünen biri gibi ağzında bir şeyler geveliyordu. 'Kaçtılar... Hastanelere sığındılar... Hiçbiri yüzleşmeyi göze almadı... Onlar!..' Küçümseme ve tiksintisini ima edencesine elini hafifçe salladı. 'Ama bunu atlatmalıyım ve hiçbir şekilde yan çizip kaçmamalıyım yoksa... ben kaçmayacağım,' dedi ve sessizleşti. Sanki hayalet görmüş, kendinden geçmiş gibi bakıyordu. Şuursuz yüzünde, tıpkı sihirli bir aynanın yüzeyinde geçit yaparcasına süzülüp yansıyan tuhaf şekiller gibi, birbiri ardına küçümseme, umutsuzluk, kararlılık ifadeleri okunuyordu. Aldatıcı hayaletlerle, yalın gölgelerle kuşatılmış bir yaşam sürüyordu. 'Saçmalama lütfen arkadaşım,' diye söze girdim. Oturduğu yerde sabırsızca kıpırdandı. 'Korkarım anlamıyorsunuz,' dedi dokunaklı bir ses tonuyla; sonra gözlerini kırpmadan bana bakıp, 'gemiden atlamış olabilirim ama kaçmayacağım,' dedi. 'Niyetim seni kırmak değildi,' dedim ve salakça bir laf edip, 'senden daha iyi adamlar zaman zaman kaçmayı tek çıkar yol olarak gördüler,' dedim. Tepeden tırnağa kızardı. Ben ise o şaşkınlık içinde neredeyse dilimi yutup boğuluyordum. Kısa bir sessizliğin ardından, 'Belki öyle,' dedi, 'ben o kadar iyi değilim; bunu göze alamam. Bunun üstesinden gelmeye mecburum. Bununla şu anda mücadele ediyorum.' Koltuğumdan kalktım. Her tarafım tutulmuştu. Sessizlik can sıkıcıydı ve buna bir son vermek için aklıma neşeli bir ses tonuyla, 'Saatin bu kadar ilerlediğini fark etmemişim,' demekten başka bir şey gelmedi. 'Sanırım

artık sıkıldınız,' dedi kestirip atarcasına. 'Doğrusunu isterseniz,' –etrafına bakınıp şapkasının nerede olduğunu bulmaya çalıştı– 'ben de sıkıldım.'

Evet! Jim bu eşsiz teklifi reddetmişti. Yardım uzatan elimi bir kenara itmişti; artık gitmeye hazırdı ve tırabzanların ötesinde, gece bütün dinginliğiyle sanki bir av gibi üzerine atılmak için onu bekliyordu. 'Hah! İşte buradaymış,' dediğini duydum. Şapkasını bulmuştu. Birkaç saniye rüzgârda kararsızca durduk. Alçak bir sesle, 'Bundan sonra ne yapacaksın?' diye sordum. Boğuk bir homurdanmayla, 'Büyük bir ihtimalle mahvolacağım,' diye cevap verdi. Bir ölçüde kafamı toparlamıştım ve işi hafife alıp önemsememek en iyisi olur diye düşündüm. 'Lütfen unutma,' dedim, 'gitmeden önce seni tekrar görmek isterim.' 'Beni görmenize mani olacak ne var bilemiyorum. Bu lanet olası şey beni görünmez yapacak değil ya,' dedi acı acı. 'Nerede o şans.' Ayrılacağı sırada eli ayağı birbirine dolandı ve kekeleyerek tereddüt içerisinde tuhaf ve gülünç hareketler yaptı. Tanrı onu da beni de bağışlasın! O hayalperest zihninden onunla el sıkışmaktan kaçınacağımı geçirmiş olmalıydı. Kelimelere sığmayacak kadar rezil bir durumdu. Uçuruma yuvarlanmak üzere olan bir adama nasıl bağırırsanız sanırım ben de ona öyle bağırıyordum; seslerimizin yükseldiğini, Jim'in yüzündeki berbat sırtışı, elimi ezer gibi sıkışını ve gergin bir ifadeyle gülümsemesini hatırlıyorum. Mum cızırtılar çıkararak söndü. Karanlıkta süzülüp kulağıma ulaşan bir iniltiyle birlikte sohbet en nihayet sona erdi. Jim uzaklaşmış, karanlığa karışmıştı. Fena halde acemi, beceriksiz biriydi. Fena halde hem de. Çizmelerinin altında ezilen çakıllı kumun sesini duyuyordum. Koşuyordu. Gidecek yeri yoktu ama deliler gibi koşuyordu. Ve daha yirmi dört yaşında bile değildi."

24. (Fr.) Diğerleriyle birlikte kaçan. (Ç.N.)
25. (Fr.) Haydi bakalım! (Ç.N.)
26. (Fr.) Pekâlâl (Ç.N.)
27. (Fr.) Elbette. (Ç.N.)
28. (Fr.) Şeytan görsün! (Ç.N.)
29. (Fr.) İşte. (Ç.N.)
30. (Fr.) Hizmetinize amadeyim. (Ç.N.)

“Kısa bir uykunun ardından alelacele bir kahvaltı yaptım ve bir an tereddüt yaşadıkdan sonra gemime yapacağım sabah ziyaretinden vazgeçtim. Aslında bu büyük bir hataydı; zira ikinci kaptanım dört dörtlük bir adam olmasına rağmen öylesine evhamlı biriydi ki, şayet karısından beklediği mektup gecikirse öfke ve kıskançlığa kapılıp aklı başından gidiyor, işi boşluyor, tüm tayfalarla tartışıyor ve ya kamarasına girip ağlıyor ya da öylesine vahşileşip asabi davranıyordu ki en sonunda mürettebatı çileden çıkarıp isyana sevk ediyordu. Bunu açıklamakta hep güçlük çekmiştim: İkinci kaptan ve karısı on üç yıldır evliydi; kadını bir kez şöyle bir görmüşlüğüm vardı ve dürüst olmak gerekirse hiçbir erkeğin böylesine çirkin bir kadın uğruna günaha girecek kadar kendini koyvereceğini aklımdan geçirmezdim. Bu görüşümü zavallı Selvin’e açıklamaktan kaçınmakla doğru bir şey yaptım mı bilmiyorum; adam dünyayı kendine haram etmişti ve dolaylı da olsa ben de bundan nasibimi almıştım; fakat hiç kuşku yok ki bir tür yanlış duyarlılık aklımdan geçeni ona söylememe mani oluyordu. Denizcilerin evlilikleri ilgi çekici olabilir ve bu konuda size bazı örnekler verebilirim... Ne var ki şimdi bunun ne yeri ne de zamanı ve biz Jim’le ilgileniyoruz – ki o da bekâr biri. Şayet hayalperest bilinci ya da gururu; gençliğinde yakın dostluk kurduğu ve başına felaket getiren saçma sapan hayaletler ve silik gölgeler, idam kütüğünden, celladın baltasından kaçmasına engel oluyorsa, böyle dostluklar kurmuş olmasından kuşku duyulamayacak biri olarak ben, karşı konulmaz bir dürtüyle infaz törenine katılıp kafasının uçurulduğunu ve yere yuvarlandığını görmeye gidecektim. Mahkemeye gitmek üzere yola koyuldum. Çok etkilenmeyi, kişiliğimin ve ahlakımın gelişmesini, ilgi duymayı ya da korkmayı beklemiyordum – gerçi insanın önünde yaşayacağı bir hayat uzanıyorsa, ara sıra şöyle sağlam bir korku yaşamak adamı yola getirmek açısından faydalıdır. Doğrusu, fazla bir karamsarlığa kapılacağımı da düşünmüyordum. Jim’in cezasının yakıcılığı soğuk ve acımasız havasından kaynaklanıyordu. İşlediği suçun gerçek önemi ise toplumun inançlarına aykırılığında yatıyordu ve bu açıdan bakıldığında Jim yabana atılacak bir hain değildi fakat infazı gizli kapaklı bir işti. Ne yüksek bir darağacı, ne idamlığın başına geçirilen kızıl örtü (Tower Hill’de³¹ kızıl örtü var mıydı? Sanırım olmalıydı), ne Jim’in işlediği suç karşısında dehşete kapılacak ve yazgısına üzüлüp gözyaşı dökcek kalabalıklar, ne de kasvetli bir intikam havası vardı. Mahkemeye giden yolda yürürken gözleri kamaştıran bir güneş, teselli edici olamayacak kadar tutkulu ve ateşli bir parlaklık vardı ve sokaklar hasarlı bir kaleydoskop gibi karmakarışık renklere boğulmuştu: Sarı, yeşil, mavi, parlak beyaz, açık bir omzun esmer çıplaklığı, kırmızı tenteli bir öküz arabası, toza toprağa batmış çizmeleri, haki renk üniformaları içinde uygun adım yürüyen esmer tenli yerli piyade bölüğü, koyu renkli, rujan kemerli dar kesim üniforması içinde sanki öngörülemeyen bir geleceğin ıstırabı altında göç etmiş ruhu –hani ne denir?– Tanrı’nın insan bedeninde vücut bulması – ezilircesine, çekik ve acıklı bakan gözleriyle beni süzen yerli bir polis. Mahkeme avlusundaki tek ağacın gölgesi altında saldırı ve darp davasıyla ilgili köylüler etkileyici renklere bürünmüş bir halde, Doğu seyahatlerini anlatan bir kitaptaki gibi renkli taşbasma kamp resimlerini akla getiren bir görüntü çizerek oturuyorlardı. İnsanın gözleri resmin ön planında havaya savrulan dumanları ve otlayan yük hayvanlarını arıyordu ister istemez. Arka

tarafıta ağaçtan daha yüksek ve göz kamaştırıcı güneş ışınlarını yansıtan boş, sarı bir duvar vardı. Loş mahkeme salonu olduğundan daha büyük görünüyordu. Salonun tepesinde ise *punka*'lar kısa salınımlar yaparak bir ileri bir geri hareket ediyorlardı. Boş duvarların yanında cüce gibi kalan, kumaşlara sarınmış bir figür boş sıralar arasında dinî tasavvurlara dalmışçasına hareketsiz duruyordu. Dayak yemiş olan davacı, kafası tıraşlı, burun kemerinin üzerinde mensup olduğu kastı gösteren parlak sarı bir işaret bulunan şişman, esmer tenli bir adamdı ve yağ bağlamış göğüslerinden biri meydanda, azametli bir havada hareketsiz oturuyordu. Sadece o loşlukta fıldır fıldır dönen gözleri parlıyor ve nefes alıp verirken burun delikleri hızla açılıp kapanıyordu. Brierly bitkin bir halde, sanki geceyi yarış pistinde koşarak geçirmiş gibi koltuğuna yığıldı. Yelkenli geminin dindar kaptanı heyecanlı görünüyor, sanki ayakta durma ve büyük bir ciddiyetle bizi duaya ve tövbe etmeye teşvik etme dürtüsünü güçlkle bastırmış gibi huzursuzca hareketler yapıyordu. Düzgünce taranmış saçları ve solgun yüzüyle yargıcın başı, yıkanıp tarandıktan sonra arkasına yastıklar dayanarak yatağına yatırılan umutsuz bir hastanın başını andırıyordu. Yargıç içi çiçeklerle – bir bağ mor ve uzun sapları üzerinde yeni açmış birkaç pembe çiçek– dolu vazoyu bir kenara çekti, her iki elinde tuttuğu uzun mavimsi renkte bir kâğıda göz gezdirdi, dirseklerini masanın kenarına dayadı; tekdüze, kayıtsız ve yüksek bir sesle okumaya başladı.

Darağaçları ve yuvarlanan kafalarla ilgili tüm saçmalamalara rağmen sizi temin ederim ki bu kafa uçurmaktan daha beterdı. Ağır bir sona erme hissiyle insanı tüm bunların üzerine kara kara düşündürüyor, baltanın inmesiyle birlikte ebedî istirahat ve acıların son bulacağı umudu bile teselli etmiyordu. Tüm bu dava ve kovuşturmalar bir idam hükmünün o soğuk intikam hissini uyandırıyor ve sürgün cezasının acımasızlığını akla getiriyordu. O sabah tüm bunlara böyle bir gözle bakıyordum ve şu anda bile bu sıradan olayın abartılı görünümünde inkâr edilemez bir doğruluk payı olduğunu anlıyorum sanki. O vakit bunun bende ne kadar güçlü hisler uyandırdığını kafanızda canlandırabilirsiniz. Belki de bu nedenle nihai hükmü kabul etmekte zorlanıyordum. Bu his sürekli benimleydi ve sanki makul bir karara varılmamış gibi, bu konuda başkalarının görüşlerini almaya can atıyordum: bireysel görüşler, yabancıların görüşleri. Mesela şu Fransız'ın görüşü. Ülkesinin bu konudaki resmî bildirimlerini, bir makinenin kullanacağı –tabii makineler konuşabilirse eğer– kadar hissiz ve kesin ifadelerle anlatmıştı. Yargıcın kafasının yarısı, elindeki kâğıdın arkasına gizlenmişti ve alnı beyaz bir mermeri andırıyordu.

Mahkemenin gündeminde yanıt bekleyen birkaç soru vardı. İlk olarak geminin denize dayanıklı, böyle bir yolculuğa her açıdan elverişli olup olmadığı merak ediliyordu. Mahkeme geminin bu yolculuğa uygun olmadığı hükmüne vardı. Hatırladığım kadarıyla bir sonraki mesele, kaza oluncaya dek geminin düzgün sevk ve idare edilip edilmediğiydi. Neden bilmiyorum ama mahkeme bu konuda olumlu bir karar verdi ve kazanın kesin sebebini gösterecek delil olmadığını ilan ettiler. Yüzen bir enkaz kazaya neden olmuş olabilirdi. Hatırlıyorum da, çıralı çam yüklü üç direkli bir Norveç teknesi o sıralarda kaybolmuştu ve tekneyi bulma ümidini kesmişlerdi. Bu, tam da fırtınada alabora olacak ve aylarca batmadan suda sürüklenecek türden bir gemiydi – sanki karanlıkta batıracak gemiler bulma gayreti içinde bir nevi deniz hayaleti dolaşıyordu sularda. Başiboş dolaşan bu cesetlere denizlerin –sis, buzdağları, başka gemilere hasar vermeye kararlı gemi enkazları ve insanın tüm gücünü, ruhunu ve hatta umudunu tüketene ve onu boş bir kabuğa çevirene

kadar vampir misali yapışan uzun soluklu ve uğursuz fırtınalar gibi– bütün dehşetiyle dolu Kuzey Atlantik’te sıkça rastlanır. Ama orada –Pasifik’teki sulara– böyle bir vaka kötü niyetli bir yazgının kurduğu kumpası, kör talihin özel bir tertibini akla getirecek kadar nadir yaşanıyordu; eğer bir makine lostromosunu öldürme ve Jim için daha da kötü bir ölüm hazırlama gibi bir amaç gütmeydiyse, o zaman yaşananlar şeytanın tamamen amaçsız bir yaramazlığı olmalıydı. Aklıma gelen bu fikir dikkatimi dağıtmıştı. Bir süre yargıcın sesi kulağıma sadece uğultu gibi geldi; fakat hemen ardından ses yeniden belirginlik kazanıp kelimelere dönüştü ve, ‘Açıkça tanımlanmış vazifelerini tamamen ihmal ederek,’ cümlesini işittim. Bir sonraki cümleyi her nasılsa duyamadım ve ardından. ‘Kendilerine emanet edilen canları ve malları tehlike ânında terk ederek..’ diye tekdüze bir tonda devam etti ses ve sonra sustu. Beyaz alnın altındaki bir çift göz, kâğıdın kenarından karanlık bir bakış fırlattı. Sanki ortadan kaybolmasından korkarmış gibi telaşla Jim’e baktım. Hiç kıvıldamıyordu ama oradaydı. Pembe yanakları sarı saçlarıyla oturmuş dikkatle dinliyordu. ‘Dolayısıyla..’ diye heceleri vurgulayarak devam etti ses. Jim dudaklarını aralamış, kürsünün ardındaki adama gözlerini dikmiş, onu can kulağıyla dinliyordu. Sessizliğin içinde yankılanan bu kelimeler, *punka*’ların yarattığı rüzgârla sürükleniyor ve ben bunların Jim üzerindeki etkisini izlerken bu resmî lisanı ancak bölük pörçük işitebiliyordum... ‘Mahkeme... Gustav falanca... kaptan... Alman vatandaşı... James filanca... ikinci kaptan... lisansları iptal edildi.’ Salona sessizlik çöktü. Yargıç elindeki kâğıdı bıraktı ve koltuğunun koluna yaslanarak rahat bir havada Brierly ile konuşmaya başladı. İnsanlar salonu terk etmeye başladılar; o arada başkaları da içeri girmeye çalışıyorlardı, ben de kapıya yöneldim. Dışarıda dikilip durdum ve Jim avlu kapısına doğru ilerlerken yanımdan geçtiği sırada kolundan yakalayıp durdurdum. Öyle bir bakış fırlattı ki bana, içinde bulunduğu durumdan sanki ben sorumluymuşum gibi kendimi tedirgin ve kötü hissettim. Adeta hayattaki kötülüklerin vücut bulmuş haliymişim gibi bakıyordu bana. ‘Her şey bitti,’ diye kekeledim. ‘Evet,’ dedi tok bir sesle. ‘Artık hiç kimsenin..’ Kolunu şöyle bir silkip elimden kurtardı. Uzaklaşırken arkasından bakakaldım. Uzun bir caddeydi ve bir süre gözden yitmedi. Epey yavaş yürüyordu ve sanki düz yürümekte zorlanırmışçasına adım atarken bacaklarını açıyordu. Tam gözden kaybolmak üzereydi ki hafifçe sendelediğini fark ettim.

Kalın sesli birinin, ‘Yetişin! Denize adam düştü!’ diye arkamdan seslendiğini işittim. Dönüp bakınca siması yabancı olmayan birini gördüm. Batı Avustralyalı Chester’dı bu. O da Jim’in arkasından bakıyordu. Muazzam genişlikte bir göğsü olan, güçlü kuvvetli, kızıl kahve tenli bir adamdı. Sinekkaydı tıraşlı yüzünde, üstdudağıyla burnu arasında bıyık niyetine demir kırık renginde iki tutam fırça gibi sert kıl vardı. İnci avcılığından tutun da, enkaz yağmacılığına, tüccarlığa ve sanırım balina avcılığına kadar birçok şeyle uğraşmış, korsanlık dışında bir adamın denizde yapacağı her türlü işe bulaşmıştı. Asıl av sahası Kuzey ve Güney Pasifik’ti; fakat satın alacak ucuz bir buharlı vapur bulmak için çok daha uzaklara da seyahat etmişti. Dediğine göre, yakın zamanda doğal bir gübre adası keşfetmişti; fakat adaya yaklaşmak tehlikeliydi ve demirlemek de en hafif tabirle güvenli sayılmazdı. Chester heyecanlı bir sesle, ‘Bir altın madeni kadar değerli,’ diye niteliyordu adayı. ‘Walpole Resifi’nin tam ortasında ve adanın hiçbir yanında kırk kulacın altında demirleyecek zemin bulunmadığı söyleniyor; ama doğru olsa bile bundan ne çıkar ki? Kasırgalar da cabası. Fakat birinci sınıf bir yer. Altın madeni kadar – hatta belki de daha değerli! Gelgelelim bunu

anlayacak bir akıllı yok aralarında. Adanın yakınına gidecek bir kaptan ya da gemi sahibi bulamıyorum. Ben de adadaki gübreyi kendim taşımaya karar verdim.’ Chester buharlı vapura bu amaçla ihtiyaç duyuyordu ve tam da o sıralarda eski mi eski, iki direkli, doksan beygir gücünde bir gemi için Hintli bir firmayla kıyasıya pazarlık ettiğinden haberim vardı. Buluşup birkaç kez sohbet etmiştik. Jim’in arkasından bilmiş gözlerle bakıyordu. Küçümser bir ifadeyle, ‘Çok üzüldü, değil mi?’ diye sordu. ‘Hem de çok,’ dedim. ‘O zaman işe yaramaz biri,’ diyerek fikrini belirtti. ‘Bunu mesele yapacak ne var ki? Lisans dediğin alt tarafı bir kâğıt parçası. Daha adam olamamış o. Her şeyi olduğu gibi kabul etmek lazım; aksi takdirde bir çırpıda pes edip teslim olursunuz. Bu dünyada asla hiçbir şeyin üstesinden gelemezsiniz. Mesela bana bak. Hiçbir şeye asla fazla kafayı takıp üzülmemeyi ilke edindim.’ ‘Evet,’ dedim, ‘her şeyi olduğu gibi kabul ediyorsun sen.’ ‘Keşke ortağım hemen çıkıp gelse,’ dedi. ‘Ortağımı tanıyor musun? Yaşlı Robinson. Evet, şu meşhur Robinson. Tanımıyor musun yoksa? Adı çıkmış biridir. Zamanının en çok afyon kaçırmış ve fok avlamış adamı. Dediklerine göre vaktiyle bizim ihtiyar, Alaska’ya giden ve fok avlayan balıkçı gemilerini ancak yüce Tanrı’nın insanları birbirinden ayırt edebileceği kadar yoğun bir sistemle idare edermiş. Ele avuca sığmaz Robinson. Gübre adası işinde benimle ortak. Hayatında karşısına çıkan en büyük şans.’ Chester dudaklarını kulağıma yaklaştırdı. ‘Yamyam? Evet, yıllar yıllar önce kendisine bu ismi yakıştırmışlardı. Hikâyeyi hatırlar mısın? Stewart Adası’nın batısındaki bir deniz kazasından kurtulan yedi adam karaya çıkıyorlar ve anlaşıldığı kadarıyla pek geçinemiyorlar. Bazı insanlar hırçın ve geçimsizdir. Ters giden bir işi düzeltmeyi beceremezler. Her şeyi olduğu gibi kabullenemezler. Olduğu gibi, anlıyor musun evlat! Peki sonuç ne olur? Gayet açık: bela, sorun. Büyük ihtimalle kafalarına yerler darbeyi; hak ettikleri cezayı bulurlar. Bu gibi insanların ölüsü dirisinden daha çok işe yarar. Anlatılanlara göre, İngiliz kraliyet gemisi Wolverine’e ait bir filika onu anadan doğma bir halde su yosunlarının üzerine diz çökmüş ilahi ya da ona benzer bir şeyler okurken bulmuş; o sırada hafifçe kar serpiştiriyormuş. Robinson sandalın kıyıya bir kürek uzaklığa kadar yanaşmasını beklemiş ve atlayıp kaçmış. Onu kayalıkların arasında yaklaşık bir saat kovalamışlar ve en sonunda denizcilerden birinin fırlattığı bir taş kulağının arkasına isabet edip baygın halde yere sermiş onu. Tek başına mıymış? Elbette. Fakat bu da o balıkçı teknesi hikâyesine benziyor; sadece yüce Tanrı o hikâyenin ne kadarının doğru ne kadarının uydurma olduğunu bilir. Filikadaki mürettebat fazla araştırma yapmamış. Onu filikadaki bir örtüye sarıp sarmalayıp ellerinden geldiğince çabuk götürmüşler. Bu arada gece bastırmaya ve hava tehditkâr bir hal almaya başlamış; Wolverine beş dakikada bir top atışı yaparak filikadakileri çabuk olmaları için uyarıyormuş. Üç hafta sonra Robinson turp gibi olmuş. Karadayken onu kızdırıp öfkeli edilecek şeylere kulak tıkamış; ağzını açmayıp insanların yaygaralarına cevap vermemiş. Gemisini ve varını yoğunluğunu kaybetmiş olması zaten yeterince kötüymüş. Bir de insanların kendisine yaptığı çirkin yakıştırmalara aldırış edecek hali yokmuş. İşte tam benlik bir adam.’ Chester kolunu kaldırıp yolun karşısından gelen birine işaret etti. ‘Biraz parası vardı, ben de onu benim işe ortak ettim. Mecburdum! Öyle bir fırsatı tepmek günah olurdu ve ben de meteliksizdim. Zoruma gidiyor ama meseleye olduğu gibi bakıyorum ve eğer biriyle bölüşmek zorundaysam –biraz düşündü– o zaman benim için Robinson’dan iyisi yok. Kahvaltı yapması için onu otelde bırakıp mahkemeye geldim zira aklımda bir fikir var... İşte! Günaydın Kaptan Robinson... Arkadaşım, Kaptan Robinson.’

Saygın görünümlü, bir deri bir kemik kalmış, üzerinde beyaz kaba pamuklu kumaştan dokunmuş bir takım elbise, kafasında ise, yeşil kenarlı yöreye özgü bir güneş kaskı olan titrek bir ihtiyar yolun karşısından koşar adımlarla yanımıza geldi ve iki elini birden şemsiyesinin sapına dayayıp durdu. Yer yer kehribar rengine çalan ve göbeğine kadar uzanan beyaz bir sakalı vardı. Buruş buruş gözkapaklarını kırparak şaşkın bir ifadeyle bana baktı. Durduğu yerde sallanıp cana yakın bir tavırla ve tiz bir sesle, ‘Nasılsınız? Nasılsınız?’ dedi. Chester, kendi kendine konuşur gibi, ‘Biraz sağırdır,’ diye uyardı beni. ‘Sırf ucuza bir buharlı gemi kapatmak için mi altı bin mil sürükledin bu adamı?’ diye sordum. Chester müthiş bir canlılıkla, ‘İcabında onunla birlikte dünyanın etrafında iki tur bile atarım,’ dedi. ‘O buharlı vapurla büyük başarılar imza atacağız dostum. Şu mübarek Avustralya ve Güneydoğu Asya adalarındaki bütün kaptanların ve gemi sahiplerinin birer budala olması benim suçum mu? Bir defasında Auckland’da bir adamla üç saat konuştum. “Bir gemi gönder,” dedim, “bir gemi gönder. Sırf iyi bir başlangıç yapmış olmak için ilk yükün yarısını hiçbir karşılık beklemeden, bedavaya sana vereceğim.” Bana ne dese beğenirsin? “Eğer yeryüzünde gemi gönderecek tek bir yer kalmasa dahi sana gemi göndermem.” Tam bir ahmak tabii. Yok efendim kayalıklar varmış, deniz akıntılıymış, demir atacak yer yokmuş, sarp falezler varmış, hiçbir sigorta şirketi o tehlikeyi göze almazmış, gemiyi yüklemek üç yıl almış. Ahmak! Neredeyse diz çöküp yalvaracaktım herife. “Her şeye olduğu gibi bak,” dedim. “Kayalıkların ve kasırgaların canı cehenneme! Meseleye olduğu gibi bak. Gübre adası orada, Queensland’daki şeker kamışı üreticileri bu mal için birbirleriyle kapışacaklar, iskelede birbirlerine girecekler, söylüyorum sana.” Herif bir budala, elden ne gelir? “Bu senin o sevimsiz şakalarından biri olmalı Chester,” diye karşılık verdi. Şaka mı! Gözyaşlarına boğulabilirdim o an. İnanmazsan Kaptan Robinson’a sor... Sonra bir de Wellington’da beyaz yelekli gemi sahibi bir adam var. Benim bir tür sahtekârlık peşinde olduğumu düşündü sanırım. “Aptal yerine koyacak birini arıyorsunuz galiba,” dedi, “ben şu sıralar çok meşgulüm, size iyi sabahlar dilerim.” İki elimle yakasına yapışıp onu ofis camından dışarı savurmak geçti içimden. Fakat yapmadım. Bir rahip kadar uysalca tepki verdim. “Bir düşün,” dedim, “üzerine kafa yor. Yarın sabah arayacağım.” Herif homurdanıp, “Bütün gün dışarıda olacağım,” gibisinden bir şeyler geveledi ağzında. Merdivenleri inerken sırımimden kafamı duvarlara vurasım geldi. İnanmazsan Kaptan Robinson’a sor anlatsın. O güzelim gübrenin, şeker kamışlarını göğe kadar yükseltebilecek, Queensland’ı kalkındırarak o malzemenin güneşin altında ziyan olup gittiğini düşünmek korkunçtu. Şansımı son bir kez denemek için gittiğim Brisbane’de ise bana çılgın yakıştırmaları yaptılar. Beyinsizler! Rastladığım aklı başında tek adam beni sağa sola götüren arabacıydı. Geçmişte güzel günler görmüş düşkün bir züppeydi sanırım. Hey! Kaptan Robinson? Brisbane’deki arabacıdan bahsetmişim sana, hatırlıyorsun değil mi? Herif çok uyanık biriydi. Konuyu bir çırpıda kavradı. Onunla sohbet etmek büyük zevkti. Gemi sahipleriyle uğraşmakla geçen berbat bir günün akşamı kendimi o kadar kötü hissediyordum ki, “Bu gece sarhoş olmam lazım,” dedim. “Sen de gel; kafayı bulmam lazım yoksa keçileri kaçıracağım.” O da, “Ne duruyoruz hadi gidelim,” dedi. Onsuz ne yapardım bilmiyorum. Hey! Kaptan Robinson.’

Chester, ortağının böğrünü dürttü. İhtiyar, ‘He! He! He!’ diye güldü, önünde uzayıp giden caddeye amaçsızca baktı, sonra bana dönüp üzgün ve kısıp gözlerle kuşkulu bir bakış fırlattı. ‘He! He! He!’ Elindeki şemsiyeye iyice ağırlığını verip gözlerini yere dikti. Birkaç

kez yanlarından sıvışıp kaçmaya teşebbüs ettiğimi, sanırım size söylemem gerek yok fakat Chester her seferinde ceketimden yakalayarak bütün girişimlerimi engelledi. 'Bir dakika. Bir fikrim var.' En sonunda dayanamayıp, 'Neymiş bu şeytani fikrin acaba!' diye patladım. 'Eğer sana katılacağımı geçiriyorsan aklından...' 'Hayır, hayır evlat. Çok geç, artık istesen de olmaz. Bizim bir gemimiz var.' 'Senin bir gemi hayaletinin var,' dedim. 'Başlangıç için bu da yeter, saçma sapan bir kibre kapılacak halimiz yok. Öyle değil mi Kaptan Robinson?' İhtiyar gözlerini yerden kaldırmadan, boğuk bir sesle, 'Hayır! Hayır! Yok tabii!' dedi ve yaşlılıktan titreyen kafası kararlılık içinde şiddetle sallandı. Chester, Jim'in çoktan uzaklaşıp kaybolduğu caddeyi başıyla işaret edip, 'Anladığım kadarıyla o delikanlıyı tanıyorsun,' dedi. 'Dün gece Malabar Oteli'nde beraber yemek yemiştiniz duyduğuma göre.'

Doğru olduğunu söyledim, Chester kendisinin de iyi yaşamaktan hoşlandığını fakat şu sıralar her kuruşu biriktirmek zorunda olduğunu belirttikten sonra, 'Henüz iş yapmak için yeterince paramız yok, değil mi Kaptan Robinson?' diyerek omuzlarını dikleştirdi ve kalın bıyığını sıvazladı; o sırada kötü nam salmış Robinson, Chester'in yanı başında öksürürken şemsiyesinin sapını her zamankinden daha sıkı kavrayıp her an bir öbek kemik halinde yere yığılacakmış gibi bir görüntü çizdi. Chester, 'Bütün paralar bizim ihtiyarda anlayacağın,' diye fısıldadı sır verir gibi. 'Ben bu kahrolası işi yapmaya çalışırken sıfırı tükettim. Ama biraz bekle, birazcık bekle. Güzel günler kapıda...' Ben sabırsızlık belirtileri göstermeye başlayınca birden şaşkın bir havaya büründü. 'Ey Tanrı'm! Ben sana bu kadar önemli bir mevzudan bahsediyorum, oysa sen...' 'Bir randevum var,' diye açıklamada bulundum nazıkçe. 'Ne olmuş yani randevun varsa?' dedi Chester büyük bir şaşkınlıkla, 'Beklesin randevun.' 'Şu anda zaten tam olarak bunu yapıyorum,' dedim. 'Ne istediğini söyleyen daha iyi olmaz mı sence?' 'Şunun gibi yirmi tane otel satın almak,' diye homurdandı kendi kendine, 'içinde kalan bütün soytarılarla birlikte yirmi tane otel.' Sert bir hareketle başını kaldırdı. 'O delikanlıyı istiyorum,' dedi. 'Anlamadım,' dedim. 'O işe yaramaz biri, değil mi?' dedi Chester. 'Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum,' diye karşılık verdim. 'Ama onun çok üzülüğünü söylememiş miydin bana?' diye itiraz etti Chester ve, 'Bence onun gibi bir adam... Neyse, pek işe yaramaz sanırım; ama senin anlayacağın birini arıyorum ve elimde tam ona göre bir iş var. Ona adada iş vereceğim,' deyip anlamlı anlamlı başını salladı. 'Adaya kırk tane Asyalı işçi yığacağım. Gerekirse onları kaçırayım bile. Birilerinin oradaki gübreyi toplaması lazım. İş hakkıyla, kuralına göre yapmaya niyetliyim: Oluklu sacdan çatısı olan ahşap barakalar – Hobart'ta³² altı ay vadeyle bana malzemeleri tedarik edecek bir adam tanıyorum. Şerefim üzerine yemin ederim ki bu doğru. Sonra bir de su ikmali var. Sağı solu araştırıp bana yarım düzine kullanılmış su tankını veresiye verecek kadar güvenen birilerini bulmam lazım. Yağmur sularını toplamak için anlıyor musun? O genci adadaki işçilerin başına getireceğim. İyi fikir değil mi? Ne dersin?' Gülemeyecek kadar şaşkın bir ifadeyle, 'Walpole'a koca bir sene boyunca tek damla yağmur düşmediği zamanlar oluyor,' dedim. Dudaklarını ısırıp ve canı sıkkın bir havaya büründü. 'Neyse artık, bir şeyler ayarlarız ya da başka yerden tedarik ederiz. Canı cehenneme! Sorun değil.'

Tek kelime etmedim. Birden Jim'i gölgesiz bir kayalığın üzerine tünemiş, dizlerine kadar gübrelerin içine batmış halde, deniz kuşlarının çığlıkları kulaklarında çınlarken ve göz alabildiğine uzanan bomboş gökyüzünü ve titreşip duran engin suları için için kaynatan kör edici güneş ateşten bir top gibi tepesinde parlarken gözlerimin önüne getirdim, 'En azılı

düşmanıma bile tavsiye etmem,' dedim nihayet. 'Senin derdin ne?' diye haykırdı Chester. 'Ona iyi bir ücret ödemeyi düşünüyorum. İşler yoluna girer girmez elbette. İş çocuk oyuncuğu zaten. Yapacağı hiçbir şey yok; beline iki tane altıpatlar takacak. Kırk tane Asyalı amelenin kendisine bir şey yapmasından korkmayacak zira adada tek silahlı adam o olacak! Göründüğünden çok daha kolay. Konuşup onu bu işe ikna etmek için bana yardım etmeni istiyorum.' 'Hayır!' diye bağırdım. İhtiyar Robinson kamaşmış gözlerini kederli bir ifadeyle bir anlığına yerden kaldırdı. Chester bana sonsuz bir nefret hissiyle baktı. 'Yani ona tavsiyede bulunmayacaksın öyle mi?' dedi yavaşça. Sanki birini öldürmem için benden yardım istemiş gibi öfkeyle, 'Elbette hayır,' dedim, 'üstelik onun da bunu kabul etmeyeceğinden eminim. Fena sarsılmış vaziyette ama bildiğim kadarıyla aklını kaçırmış değil.' Chester yüksek sesle ve düşünceli bir ifadeyle, 'Bir halta yaramaz o,' dedi. 'Benim işime yarardı ama. Eğer meseleye olduğu gibi bakabilseydin, bu işin tam ona göre olduğunu anlardın. Ayrıca... bu onun için harika bir fırsat...' Birden sinirlendi. 'Bir adam bulmalıyım...' Ayağını sertçe yere vurdu ve sevimsiz bir ifadeyle gülümsedi. 'Neyse, adanın ayaklarının altından kayıp batmayacağını garanti edebilirdim ona – ve sanırım bu konuya özellikle önem veriyor.' Kestirip atarcasına, 'İyi günler,' dedim. Akıl almaz bir budalaymışım gibi baktı bana. Birden yaşlı adamın kulağına, 'Gitmemiz gerekiyor Kaptan Robinson,' diye bağırdı. 'Bu Hintli herifler pazarlığı sağlama bağlamak için bizi bekliyorlar.' Chester ortağının koluna girip onu sıkıca kavrayarak döndürdü ve beklenmedik bir şekilde omzunun üzerinden bana bakıp kanın beynime sıçramasına neden olan bir tavır ve ses tonuyla, 'Ona iyilik yapmaya çalışıyordum,' diye savundu kendini. 'Onun adına boş yere teşekkür ederim,' diye karşılık verdim. Alaycı alaycı bakıp sırtarak, 'Seni ukala iblis,' dedi, 'sen de diğerleri gibisin. Başın bulutlara değıyor. Bakalım sen ne yapacaksın onunla?' 'Onunla herhangi bir şey yapıp yapmak istediğimden emin değilim.' 'Değil misin?' dedi tükürükler saçarak; kır bıyığı öfkeden diken diken oldu, yanında duran kötü şöhretli Robinson şemsiyesine dayanmış ve sırtını bana vermiş vaziyette bitkin bir yük beygiri gibi sabırlı ve hareketsizdi. 'Gübre adası bulan ben değilim,' dedim. 'Senin elinden tutup adanın yanına götürseler de bulamazdın zaten!' diye sert bir karşılık verdi. 'Ve bu dünyada bir şeyden yararlanmadan önce onu görmek gerekir. Onu tekrar tekrar her yönüyle görüp anlamak gerekir, ne eksik ne de fazla.' Yanında duran ihtiyarın kambur sırtına bakarak, 'Ve başkalarının da onu görmesini sağlamalısın,' diye imada bulundum. Chester bana bakıp burnundan soludu. Onun gözleri yeterince iyi görüyor sen sıkma canını. Yavru bir köpek değil o. 'Tanrı'm, elbette değil!' dedim. Chester, yaşlı adamın kulağına yaklaşp bir kabadayı nezaketiyle, 'Yürüyün Kaptan Robinson, gidiyoruz,' diye bağırdı; ele avuca sığmaz ihtiyar uysal bir tavırla hafifçe yerinden sıçradı. Hayalet bir gemi ve o yabancı adada kavuşacakları servet bekliyordu onları! İki bir arada, bir çift mitolojik karakteri andırıyordu. Chester adeta bir fatih havasında, iri cüssesiyle ağır adımlar atarak yürüyor; ötekiyse kamburu çıkmış, bitkin haliyle Chester'ın koluna asılıp çelimsiz bacaklarını umutsuzca sürüyerek ilerliyordu."

31. Londra'da, hainlerin ve suçluların halka açık idam edildikleri yer. (Ç.N.)

32. Tasmanya'nın başkenti. (Ç.N.)

“Jim’i hemen aramaya çıkmadım; zira gerçekten de ihmal edemeyeceğim bir randevum vardı. Fakat anlaşılan o gün talihsizlik yakamı bırakmayacaktı çünkü bu kez de denizcilik acentesinde Madagaskar’dan yeni gelmiş ve ayağının tozuyla harika bir iş teklifi getirmiş birine yakalandım. İş sığırlarla, mermi kartuşlarıyla ve Prens Ravonalo³³ ya da ona benzer isimde biriyle ilgiliydi; fakat meselenin esas dayanak noktası bir amiralin –sanırım Amiral Pierre³⁴– aptallığıyla ilgiliydi. Laf dönüp dolaşıp ona geliyordu ve Madagaskar’dan gelen adam kendine duyduğu güveni ifade edecek kelimeleri bulmakta zorlanıyordu. Adamın balık gözü gibi parlayan pörtlek gözleri ve alnında yumrular vardı; uzun saçlarını ayırmadan geriye doğru taramıştı. İkide bir böbürlenircesine bir edayla, ‘En az riske girerek en fazla kârı elde etmeyi düstur edindim ben, anlatabiliyor muyum?’ cümlesini tekrar edip duruyordu. Herif yüzünden başıma ağır girdiği yetmezmiş gibi bir de ikindi kahvaltımı berbat edip üstüne üstlük kendi yediklerini de bana ödetti; onu başımdan savar savmaz hemen sahile indim. Jim’i rıhtımın korkuluklarına kollarını yaslamış halde gördüm. Hemen yanı başında beş *anna*³⁵ için tartışan üç yerli kayıkçı vardı. Ona yaklaştığımı duymadı ama sanki parmağımın en ufak dokunuşuyla zembereğinden boşanmış bir yay gibi hızla döndü. ‘Seyrediyordum,’ diye kekeleydi. Her nasılsa ona ne dediğimi pek hatırlamıyorum ama zorluk çıkarmadan beni otele kadar takip etti.

Söz dinleyen küçük bir çocuk gibi itaatkâr bir havada ve hiçbir tavır ortaya koymadan, sanki gelip oradan onu almamı ve götürmemi bekliyormuş gibi peşim sıra geldi. Aslında onun bu uysallığına bu kadar şaşımamam gerekirdi. Kimilerine çok büyük kimilerine bir arpa tanesi kadar küçük gelen bu dünyada –nasıl desem– çekilip sığınacak bir yeri yoktu. Evet, işte bu! Çekilmek, yalnızlığıyla baş başa kalmak. Sağa sola bakınıp yanı başımda son derece sakin yürüdü ve bir defasında üzerinde bir ceket ve sarımtırak pantolon olan ve siyahi yüzü antrasit kömürü gibi ipeksi pırıltılar saçan Afrikalı bir Müslümana bakmak için başını çevirdi. Ne var ki herhangi bir şey gördüğünden ve hatta tüm o zaman zarfında yanında yürüyüp ona eşlik ettiğimin farkında olduğundan şüpheliyim; zira yolda onu sağa sola çekiştirip yönlendirmeseydim sanırım herhangi bir tarafa doğru önüne bir duvar ya da başka bir engel çıkana kadar dümdüz yürüyecekti. Onu tutup odama getirdim ve derhal oturup mektup yazmaya başladım. Yeryüzünde evrenin geri kalanı tarafından rahatsız edilmeden kendisiyle baş başa kalıp uzlaşacağı tek yer (belki de Walpole Resifi dışında – ama orası da elverişli bir yer değildi) burasıydı. Kendi ifadesiyle o lanet olası şey onu görünmez kılmamıştı ama ben sanki Jim görünmezmiş gibi davranıyordum. Koltuğuma geçer geçmez bir Ortaçağ kâtibi gibi masama eğildim ve kalemi tutan elim dışında kaygı verici denecek kadar hareketsiz oturdum. Korktuğumu söyleyemem; fakat sanki odada tehlikeli bir şey varmış ve en ufak bir hareketimle birlikte tahrike kapılıp derhal üzerime atılacakmış gibi hiç kımıldamıyordum. Odada pek fazla eşya yoktu –bu odaların nasıl olduğunu bilirsiniz– bir cibinlik altında sayvanlı bir karyola, iki-üç sandalye, yazı yazdığım masa, boş bir zemin. Cam bir kapı üst kattaki bir verandaya açılıyordu ve Jim, yüzünü bu kapıya dönmüş sıkıntı içinde kendi kendisiyle halleşiyordu. Akşam karanlığı çöktü; mümkün olduğunca az hareket ederek ve sanki yasadışı bir iş yaparcasına büyük ihtiyatla bir mum

yaktım. Kuşku yok ki Jim zor bir dönemden geçiyordu ve ben de onun cehennemine dibine ya da en azından Walpole Resifi'ne gitmesini dileyebilecek kadar sıkıntı içindeydim. Bir-iki defa aklımdan belki de böyle bir felaketle başa çıkabilecek adamın Chester olduğu geçti. O tuhaf idealist adam adeta hiç yanılığa düşmeden Jim'in sorununa ânında pratik bir çözüm bulmuştu. Hayal gücü kısıtlı insanlara gizemli ya da tamamen umutsuz görünen meselelerin altında yatan gerçeği belki de Chester'ın tüm çıplaklığıyla görme becerisine sahip olduğundan kuşkulandırmaya yetecek bir durumdu bu. Durup dinlenmeden yazdım; cevap veremediğim, yanıtı gecikmiş tüm mektuplara cevap verdim ve ardından benden herhangi bir konuda dedikodulu bir mektup beklentisi içinde olmak için hiçbir sebebi olmayan insanlara yazdım. Zaman zaman yan gözle Jim'e kaçamak bakışlar attım. Olduğu yere kök salmıştı adeta ama sırtından aşağı yayılan ürpetiyi ve omuzlarının ani hareketlerle inip kalktığını görebiliyordum. Çoğunlukla sanki nefes alabilmek için sürekli bir mücadele içindeydi. Mumun titremesiz aydınlığında hep aynı tarafa düşen devasa gölgeler sanki hüznü, iç karartıcı bir bilince sahipti; kaçamak bakışlarıma takılan odadaki sabit eşyalar her an hareketlenmeye hazır gibiydiler sanki. Durmadan yazarken gerçek dışı hayallere kapılıyordum; kalemimin kâğıda sürtünme sesi bir an için durduğunda odaya tam bir sessizlik ve dinginlik çökmesine rağmen, şiddetli ve tehditkâr bir kargaşanın –örneğin denizde kopan sert bir fırtınanın– neden olduğu türden düşüncelerin karmaşası zihnimde yankılanıp bana ıstırap veriyordu. Bazılarınız ne demek istediğimi anlayabilir; korku dolu hislerle birlikte sinsice insanın zihnine üşüşen, farkına varılması hoş olmasa da insanı dayanıklı kılan o iç içe geçmiş endişe, sıkıntı ve rahatsızlık halleri. Jim'in yaşadığı gerilime katlanma becerisi gösterebildiğimi iddia edemem; mektuplara sığınabiliyordum; gerekirse yabancılara bile yazabiliyordum. Önüme yeni bir sayfa koymuş yazmaya devam ederken birden o loş ve sessiz ortam içerisinde odaya kapandığımızdan beri ilk defa alçak bir ses işittim. Başım kâğıda eğilmiş, ellerim hareketsiz bekledim. Bir hasta yatağının başucunda uyumadan bekleyenler, bu gece nöbetlerinin dinginliği içinde, hastanın acılar içinde kıvranan bedeninden, tükenmiş ruhundan gelen bu gibi belli belirsiz sesler işitmiştir. Jim cam kapıyı öylesine büyük bir güçle itti ki odadaki bütün camlar zangırdadı. Verandaya çıktı ve başka ne gibi sesler duyacağımı bilemeden kulak kabartarak nefesimi tuttum. Jim, Chester'ın sürekli eleştirdiği üzere meseleleri olduğu gibi görebilen bir adam açısından kıymeti olmayan boş bir formaliteyi haddinden fazla ciddiye alıp üzülüyordu. Boş bir formalite; bir kâğıt parçası. Ulaşılmaz bir gübre yatağına gelince, o da tamamen ayrı bir hikâyeydi. İnsanın o ada yüzünden birinin kalbini kırması işten değildi. Aşağıdaki yemek salonunda gümüş çatal bıçak takımlarının ve bardakların çınlama sesleri uğultulu insan sesleriyle birbirine karışarak cılız da olsa kulağımıza kadar ulaşıyordu; masamdaki mumdan yayılan ışığın halesi açık cam kapının aralığından belli belirsiz Jim'in sırtına vuruyordu; bu ışığın ötesinde her yer karanlıktı; Jim kasvetli ve umutsuz bir okyanusun kıyısında dikilen bir figür gibi bu muazzam karanlığın eşiğinde duruyordu. Walpole Resifi de bu enginliğin içinde o simsiyah koca boşlukta şüphesiz küçücük bir nokta, denizde boğulan adamın tutunabileceği bir saman çöpüydü. Ona duyduğum acıma ve şefkat hissi zihnimde şekillenip bir düşünceye dönüşmüştü ve o anda ailesinin onu o şekilde görmesini asla istemediğim geçiyordu aklımdan. Bu benim için de üzücü ve sıkıntılıydı. Güçlkle solurken artık sırtı ürperip titremiyordu; karanlığın içinde belli belirsiz göze çarpan silueti bir ok gibi dimdik ve

hareketsiz duruyordu; bu hareketsizliğin anlamı suya hızla batan bir kurşun gibi ruhumun derinliklerine gömüldü ve o kadar büyük bir sıkıntı hissettim ki, bir an için onun cenaze masraflarını karşılamaktan başka yapabileceğim hiçbir şey olmamasını gönülden diledim. Yasaların bile onunla bir işi kalmamıştı. Onu gömmek o kadar kolayca yapılmış bir iyilik olurdu ki! Budalalıklarımızın, zaaflarımızın, faniliğimizin bize hatırlattığı her şeyi; geçmişteki başarısızlıklarımız, içimizden atamadığımız korkular, arkadaşlarımızın ölü bedenleri gibi becerilerimizi kısıtlayan her şeyi kapsayan yaşamın bilgeliğiyle o kadar uyumlu bir şey olurdu ki bu. Belki de Jim gerçekten bu meseleyi haddinden fazla kafasına takıp üzülyordu. Eğer öyleyse Chester'ın teklifi... Aklımdan bunlar geçerken önüme boş bir sayfa daha koyup kararlılıkla yazmaya başladım. Jim'le denizin karanlık suları arasında benden başka hiçbir şey yoktu. Sorumluluk bilincine sahiptim. Eğer konuşsaydım orada hareketsiz duran ve ıstırap çeken genç, karanlık sulara atlar mıydı, saman çöpüne tutunur muydu? Bazen insanın ağzını açıp bir ses çıkarabilmesinin ne kadar zor olabileceğini fark etmiştim. Sözcüklerin garip bir gücü var. Durmadan yazmaya devam ederken, 'Neden olmasın ki?' diye soruyordum kendime. Birden boş sayfanın üzerinde, kalemin tam ucunda, Chester ve ihtiyar ortağı, sanki bir kaleydoskopun aynasına yansımış gibi yürüyüşleri ve el kol hareketleriyle son derece bariz ve eksiksiz bir biçimde belirdiler. Bir süre onları izledim. Hayır! Kimsenin yazgısına giremeyecek kadar hayalî ve abartılıydılar. Ve sözcükler, boşlukta uçarak ilerleyen mermiler gibi zamanda ilerleyerek uzağa, çok uzaklara varır ve yıkım sağlar. Tek kelime etmedim; orada durup ışığa sırtını dönmüş, insanın görünmeyen düşmanları tarafından elleri bağlanıp ağzı tıkanmış Jim ne kımlıdadı ne de bir ses çıkardı.”

33. Prens Rainilarivony (1826-95): Madagaskar'ın o dönemdeki başbakanı. (Ç.N.)

34. Tuğamiral Pierre. Hindistan'daki Fransız Donanma Bölüğü'nün o dönemdeki başkomutanı. 1883 Şubat'ında Madagaskar'a saldırı emri almıştı. (Ç.N.)

35. Hindistan'daki en küçük para birimi. On altı *anna* bir rupi değerindeydi. (Ç.N.)

“Jim’in sevildiğini, insanların güvenini kazandığını, takdir edildiğini, sanki bir kahramanın kumaşından dokunmuş gibi isminin güç ve cesaretle bir arada anıldığını, efsanelere konu olduğunu göreceğim günler geliyordu. Sizi temin ederim ki bu doğru; tıpkı burada oturmuş onun hakkında boş yere konuşuyor olmam kadar doğru. Öte yandan o, arzularının, hayallerinin aldığı biçimi en ufak bir belirti, basit bir ipucu sayesinde fark edecek yeteneğe sahipti ve bu beceri olmadan yeryüzünde ne âşık olurdu ne de maceracı. Jim ormanlarda büyük bir itibar edindi ve Antik Yunan mitolojisindeki o düşsel cennette yaşayanlara özgü bir mutluluk (masumiyete dair bir şey söylemeyeceğim) yakaladı; başkalarının sokaklarda, şehir yaşamında yakaladığı kadar büyük bir mutluluk ve itibardı bu. Mutluluk, mutluluk –Nasıl desem?– bütün enlemlerde bir altın kupanın içinden kana kana içilir: Nasıl bir tat alacağınız ise size, sadece size kalmıştır ve bunu arzu ettiğiniz kadar keyif verici, sarhoş edici yapabilirsiniz. Daha önce olanlara bakarak tahmin edebileceğiniz üzere, Jim dibine kadar içenlerdendi. Ben, onu tam anlamıyla sarhoş olarak değilse de, en azından dudaklarına bulaşmış mutluluk iksiriyle coşmuş halde bulmuştum. Bu coşku ve mutluluğu bir anda elde etmiş değildi. Bildiğiniz gibi lanet olası gemi levazımatçıları arasında geçirdiği bir deneme süresi vardı; bu süre zarfında o ıstırap çekmiş, ben ise ona duyduğum güven – evet sanırım güven diyebiliriz buna– konusunda kaygılanmıştım. Onu büyük bir ihtişam içinde gördükten sonra bile, halen kuşku ve endişelerimden bütünüyle sıyrıldığımdan emin değilim. Bu onu son görüşümdü; iyi koşullar altında, çevresine hükmeden ama buna karşın ormandaki yaşamla ve insanlarla tam bir uyum içerisinde. İtiraf etmeliyim ki etkilenmişim ama bir yandan bunun kalıcı bir etki olmadığını da kabul etmeliyim. Soyutlanmışlığının, yalnızlığının koruması altında, âşıklarına sadık kalıp onlarla kolayca geçinen, doğayla yakın temas halinde, üstün ırkının tek mensubu olarak orada yaşıyordu. Ama onu korkusuzca, güven içinde yaşarken gözümün önüne getiremiyorum. Onu her zaman odamın açık kapısının aralığından, başarısızlığının sonuçlarına haddinden fazla üzülüp içerlerken gördüğüm haliyle hatırlayacağım. Çabalarımın iyi ve hatta çok parlak neticeler vermesi kuşkusuz beni mutlu ediyor; fakat zaman zaman, Jim’le Chester’in cömert teklifi arasına girmeseydim kendimi daha huzurlu hissedeceğimi de düşünmüyor değilim. Jim’in coşkulu hayal gücünün Walpole adacığında, okyanusun üzerindeki o iflah olmazcasına kuru ve ıssız kara parçasığında ne işe yarayacağını merak ediyordum. Herhalde bunu asla bilemeyecektim zira belirtmeliyim ki, Chester iki direkli külüstür gemisini yamayıp tamir etmek için Avustralya’daki bir limana uğradıktan sonra, yirmi iki tayfasıyla birlikte Pasifik’e açılmış ve yazgısının üzerindeki gizemi, kaderini saran sis perdesini kaldırabilecek tek haber aradan yaklaşık bir ay geçtikten sonra gelmişti. Çıkan bir kasırga Walpole sahillerinde önüne gelen her şeyi silip süpürmüştü. Bizim mitolojik kahramanlardan ses seda çıkmamış, en ufak bir haber alınmamış ve altın değerindeki gübre ve atıkların izine rastlanmamıştı. Son! Pasifik hareketli, azgın ve hiddetli okyanusların arasında en çok sır saklayandır: Soğuk Antarktika sularının da ağzı sıkıdır ama o sırlarını mezara götürür.

Böylesine bir ağız sıklığı kutsanmış ve huzurlu bir sona erme hissi uyandırır ve hepimiz bu hissi az çok içtenlikle kabul etmeye hazırız; yoksa ölüm düşüncesine başka nasıl

katlanırdık? Bitiş! Son! Yazgının aklımızdan çıkmayan, bize musallat olan gölgesini yaşam evinden, şeytan çıkarır gibi kovan o güçlü sözcük. Geçmişe dönüp Jim'in başarısına baktığımda –gözlerimin tanıklığına ve onun samimiyetle verdiği güvencelere rağmen– bulamadığım şey buydu. Yaşam sürdükçe umut da vardır, doğru; ama korku da vardır. Yaptıklarımın pişmanlık duyduğumu söylemek istemiyorum; bu yüzden geceleri uyuyamadığımı da iddia edecek değilim; yine de sadece suç önemliyken Jim'in yaşadığı utancın ve itibar kaybının fazlasıyla üstünde durduğu fikri zorla kendini dayatıyor ve aklımdan çıkmıyor. Deyim yerindeyse, onu tam manasıyla anlamış değilim. Anlaşılır biri değildi. Ayrıca kendisine karşı da dürüst ve anlaşılır olduğu şüpheli. İnce duyarlılıkları, ince hisleri, hasret ve özlemleri olan biriydi; bu bir nevi yüceltilmiş, idealleştirilmiş bencillikti. O –söylememe izin verirseniz– çok ince biriydi; çok duygulu, saf ve çok talihsiz biri. Biraz daha hoyrat ve hissiz bir tabiata sahip birisi bile bu gerilime katlanamazdı; bir iç çekişle, bir homurdanmayla, hatta bir kahkahayla kendi kendisiyle uzlaşmak zorundaydı; daha da kaba tabiata sahip biriye asla incinmez, umursamaz ve tamamen ilgisiz kalabilirdi.

Fakat Jim köpeklerin önüne atılmayacak, hatta Chester'a kurban edilmeyecek kadar ilginç ve talihsiz biriydi. Odamda yüzümü önümdeki kâğıda eğmiş otururken, Jim ise berbat bir gizlilik içinde kendi kendisiyle mücadele verip güçlüğüle soluk alıp vermeye çalışırken hissettim bunu; sanki kendini kaldırıp aşağıya atmak istermişçesine fırlayıp verandaya çıktığında hissettim bunu; Jim'in dışarıda, gecenin karanlığında belli belirsiz bir ışığın aydınlığında, sanki kasvetli ve umutsuz bir denizin kıyısındaymış gibi dikilip durduğu tüm o zaman boyunca bunu giderek daha da fazla hissettim.

Birden kopan büyük bir gürültüyle başımı kaldırdım. Ses sanki uzaklaşır gibi oldu ve aniden şiddetli bir parlaklık gecenin kör karanlığını aydınlattı. Göz kamaştırıcı ve titrek ışıklar sanki çok uzun bir süre boyunca parlaklık saçmaya devam etti. Gözlerimi dikmiş ona bakarken gök gürlmesi giderek arttı; Jim, o ışık denizinin kıyısında bir ağaç gibi dimdik ve kımıltısız, siyah ve belirgin bir siluet halinde duruyordu. Bir an şimşekler muazzam bir parlaklıkla gökyüzünü aydınlatıp hemen ardından daha da koyu bir karanlığın çökmesiyle birlikte Jim, sanki infilak edip atomlarına ayrışır gibi kamaşmış gözlerimin önünden kayboldu. Rüzgâr sert ve tehditkârca eserek inledi; öfkeli ve güçlü eller sanki çalıları yoluyor, aşağıdaki ağaçların tepelerini sallıyor, binanın tüm ön cephesi boyunca kapıları çarpıyor, camları zangırdatıp kırıyordu. Jim içeri girip kapıyı ardından kapattı ve beni masaya eğilmiş halde buldu. Birden ne diyeceğini merak ederek çok büyük, korkuyla karışık bir endişeye kapıldım. 'Bir sigara alabilir miyim?' diye sordu. Başımı masadan kaldırmadan kutuyu önüne doğru ittim. 'Tütün – tütün istiyorum,' diye mırıldandı. Birden son derece canlı ve neşeli hissettim kendimi. 'Bir dakika,' dedim keyifle homurdanarak. Odanın içinde birkaç adım atarak bir oraya bir buraya yürüdü. 'Bitti,' dediğini işittim. Tehlike uyarısında bulunan bir top atışı misali denizden gelen son bir gök gürlmesi sesi duyuldu. Jim arkamda bir yerde durup sohbet açmak istercesine, 'Muson yağmurları bu sene erken geldi,' dedi. Bu, dönüp ona bakmam için beni cesaretlendirdi ve son zarfın üzerine adresi yazdıktan sonra başımı çevirdim. Odanın ortasında durmuş sanki yiyecekmiş gibi sigaraya asılıp derin derin nefesler çekiyordu; kıpırdandığımı duymasına rağmen bir süre sırtı bana dönük durdu. Sonra birden başını çevirip, 'Gayet iyi başardım,' dedi. 'Bu biraz işe yaradı – fazla olmasa da. Bundan sonra neler olacak merak ediyorum.' Yüzünde hiçbir his okunmuyordu ama sanki

bir süredir nefesini tutuyormuş gibi suratı biraz koyulaşmış ve şişmişti sadece. Gönülsüzce gülümsedi, ben sessizce ona bakarken konuşmaya devam etti... ‘Yine de teşekkür ederim – odanız... kendini işe yaramaz hisseden, mutsuz bir adamı rahatlatmak için birebir.’ Yağmur damlaları pıtır pıtır sesler çıkararak bahçeye düşüyordu; bir su borusu (üzerinde bir delik açılmış olmalıydı) pencerenin hemen dışında kederli kederli ağlayıp zırlarmış gibi tuhaf ve komik iniltiler çıkarıp lıkır lıkır çağılıyordu, sonra bu sesler sarsılıp kasılırcasına kesiliyordu... ‘Küçük bir sığınak,’ diye mırıldandı ve sustu.

Bir an çakan şimşek pencerelerin siyah çerçevesinin içine bir ok gibi daldı ve hiçbir ses çıkarmadan gözden yitti. Ona yaklaşmanın en doğru yolunu düşünürken (beni yine elinin tersiyle itmesini istemiyordum) hafifçe güldü. ‘Artık bir serseriden farkım yok,’ dedi. Sigaranın ucu parmaklarının arasında için için yanıyordu... ‘Tek bir – tek,’ dedi yavaşça, ‘ve buna rağmen...’ Sustu; yağmur şiddetini büyük ölçüde artırmıştı. Hiddetli gözlerle çizmelerime bakarak rahatça işitilir bir sesle, ‘Bir gün her şeyi yeniden kazanma fırsatı yakalamalı insan. Mutlaka!’ diye fısıldadı.

Yeniden elde etmeyi bu kadar gönülden dilediği, bu denli eksikliğini hissettiği neydi bilmiyordum. Belki de anlatılamayacak kadar önemli bir şeydi. Chester’a göre değersiz bir kâğıt parçası... Başını kaldırıp sorgulayan gözlerle bana baktı. Manasız bir gazele, ‘Belki. Yeterince uzun yaşarsan,’ diye dişlerimin arasından mırıldandım. ‘Ama buna fazla güvenme.’

‘Ey Tanrı’m! Hiçbir şey kılıma dokunup bana zarar veremezmiş gibi hissediyorum,’ dedi kesin kanaat getirmiş bir ses tonuyla. ‘Eğer bu iş beni yıkmadıysa, o zaman sıyrılıp yeniden tırmanışa geçecek zaman bulamama korkusu yersiz ve...’ Gözlerini kaldırıp yukarı baktı.

Düşkün insanların, garibanlar ordusunun, yeryüzünün bataklıklarına, pis hendeklerine uygun adım yürüyen ordunun Jim gibi insanlardan devşirildiğini fark ettim bir an. Odamdan, o ‘küçük sığınak’tan ayrılır ayrılmaz Jim bu ordunun saflarında yer alacaktı ve dibi olmayan bir çukura doğru yolculuğa çıkacaktı. En azından ben kuruntuya kapılmıyordum; fakat daha birkaç dakika önce sözcüklerin gücünden bu denli emin olmama rağmen, altındaki kaygan zemini de kaybetme korkusuyla yerinden kıpırdamayan biri gibi şimdi konuşmaktan korkan da bendim. Ancak bir başkasının kişisel ihtiyacıyla uğraştığımızda, bizimle yıldızların görüntüsünü ve güneşin sıcaklığını paylaşan varlıkların ne denli anlaşılmaz, değişken ve belirsiz olduğunu algılarız. Sanki yalnızlık varoluşun katı ve mutlak bir şartıdır; gözlerimizi üzerine sabitlediğimiz ve ruhu muhafaza eden et ve kan, yardım dilemek için uzanmış el karşısında eriyip gider ve geride yalnızca değişken, tesellisi mümkün olmayan ve hiçbir gözün takip edemediği, hiçbir elin kavrayamadığı kaypak ruh kalır. Beni konuşmaktan alıkoyan, sessiz kalmama neden olan şey onu kaybetme korkusuydu zira eğer onun sessizce karanlığa karışmasına izin verseydim kendimi asla bağışlamayacağımı birden ve anlaşılmaz bir güçle idrak etmiştim.

‘Pekâlâ. Bir kez daha teşekkür ederim. Eşine az rastlanacak bir nezaketle – gerçekten de bunu ifade edecek kelime bulamıyorum... Eşine az rastlanır bir insansınız! Sebebini bilemiyorum ama bundan eminim. Tüm bunlar bu kadar zalimce üzerime çullanmasaydı korkarım size bu kadar minnettarlık duymayacaktım. Çünkü aslında... siz, kendiniz...’ Lafı ağzında geveledi.

‘Olabilir,’ diye araya girdim. Kaşlarını çattı.

‘Ne olursa olsun, sorumlu olan biri vardır.’ Bir atmaca gibi gözleriyle takip ediyordu beni.

‘Bak bu da doğru,’ dedim.

‘Evet. Bu işin sonuna kadar gittim ve hiç kimsenin pişman olmayı göze... göze almadan bunu başıma kakmasına izin vermeyeceğim!’ Yumruğunu sıktı.

‘Peki ya sen?’ dedim tebessüm ederek; Tanrı bilir ya, neşesizce bir tebessümdü bu; ama bana tehditkâr bir bakış fırlattı. ‘O benim bileceğim bir iş,’ dedi. Yüzünde inatçı bir kararlılık ifadesi boş ve geçici bir gölge gibi bir anlığına belirip kayboldu. Hemen ardından eskisi gibi o başı belada çocuk tavrına büründü. Sigarayı fırlatıp attı. Kendini bekleyen acil bir işe yetişmesi gerektiği halde fazlaca oyalanmış bir adamın telaşıyla, ‘Hoşça kalın,’ dedi; sonra birkaç saniye boyunca en ufak bir hareket yapmadı. Sağanak aralıksız yağıyor, insanın aklına çöken köprülerin, kökünden sökülen ağaçların, dinamitlenen dağların görüntülerini getiren zincirinden boşanmış, önü alınmaz, ezici gazap sesleriyle ortalığı sel götürüyordu. Sanki bir adadaymışız gibi, tehlikeleri göze alıp sığındığımız bu loş dinginliğe girdap gibi döne kıvrıla, bodoslama gelen devasa akıntıya hiç kimse göğüs geremezdi. Delik su borusu, canını kurtarmaya çalışan ve boğulmamak için azgın sulara debelenirken çirkin ve tuhaf sesler çıkaran bir yüzücü gibi gurultular çıkarıyor, tıkanıyor, tükürüyordu. ‘Yağmur yağıyor... ve ben,’ diye karşı çıkacak oldum, ‘Yağmur da yağsa, güneş de açsa fark etmez,’ dedi terslercesine ve durup pencereye doğru yürüdü. Bir süre sonra, ‘Tam bir tufan kopuyor,’ diye mırıldandı. Alnını cama dayadı ve, ‘Ortalık da kapkaranlık olmuş,’ dedi.

‘Evet, çok karanlık,’ dedim.

Topuklarının üzerinde olduğu yerde döndü, odayı bir yandan öbür yana geçti ve daha ben koltuğumdan fırlamaya kalmadan, koridora açılan kapıyı açtı. ‘Bekle!’ diye bağırdım, ‘Seninle...’ Bir ayağı odanın dışında elinin tersini bana doğru sallayıp, ‘Bu gece sizinle bir kez daha yemek yiyemem,’ dedi. ‘Aklımdan bile geçmemişti,’ diye bağırdım. Bunun üzerine ayağını içeri çekti ama kuşku içinde eşikte bekledi. Hiç vakit kaybetmeden saçma bir harekette bulunmamasını ve içeri gelip kapıyı kapamasını rica ettim.”

“Nihayet Jim içeri girdi; ama sanırım büyük ölçüde sağanak sayesinde oldu bu; o sırada yağmur yıkıcı bir şiddetle yağıyordu ve biz sohbet ederken yavaş yavaş şiddetini azalttı. Akli başında ve olgun bir tutum içindeydi; belli bir fikre kapılmış sessiz, sakin yaratılışlı bir insanın hal ve tavırlarını sergiliyordu. İçinde bulunduğu durumun maddi yönü üzerine konuştum onunla; tek amacım, eşi dostu, evi barkı olmayan bir adamı süratle köşeye sıkıştırabilecek bir yozlaşma, yıkım ve çaresizlikten onu kurtarmaktı; yardımımı kabul etmesi için ısrarcı oldum; düşüncelerimi akılcı bir çerçevede ortaya koydum. Başımı kaldırıp gençliğin diriliğini yansıtan o pürüzsüz, vakur ifadeli, dalgın suratına her baktığımda yaralı ruhunun verdiği gizemli, açıklanamaz mücadeleye yardım etmekten çok ona engel teşkil ettiğim düşüncesine kapılıp rahatsız oluyordum.

Kızgın bir tavırla, ‘Sanırım alışlageldiği gibi sen de yiyip içip bir çatı altında uyumayı amaçlıyorsun,’ dediğimi hatırlıyorum. ‘Hak etmiş olduğun paraya dokunmayacağını söylüyorsun.’ Tiksintisini dışa vuran bir hareket yapmak istedi ama son anda vazgeçti. (Patna’nın ikinci kaptanı olarak üç haftalık ve beş günlük yevmiye alacağı vardı.) ‘Bu önemsenmeyecek kadar az bir miktar; fakat yarın ne yapacaksın? Nereye gideceksin? Yaşamak için para lazım...’ ‘Mesele o değil,’ diye yorum yaptı fısıldarcasına. Söylediğini dikkate almadım ve abartılı bir duyarlılığın yarattığı tereddüt ve endişe hali olarak addettiğim bu tavırla mücadeleye devam ettim. ‘Ne olursa olsun, sana yardım etmeme izin vermelisin,’ diye tamamladım lafımı. ‘Yardım edemezsin,’ diyerek zihninin derinliklerinde gizli ama karanlıkta bir su birikintisi gibi parlayıp göze çarpan ve derinliğini ölçmek için ona yeterince yaklaşmak konusunda umutsuzluğa kapıldığım bir düşünceye dayanıp kibarca kestirip attı. Orantılı cüssesini dikkatle inceledim. ‘Ne olursa olsun,’ dedim, ‘seni görüp algıladığım kadarıyla yardım edebilirim. Daha fazlasını yapabileceğimi iddia edemem.’ Suratıma bakmadan kuşkuyla başını salladı. Vücudumu hararet basmıştı. ‘Yardım edebilirim ama,’ diye ısrar ettim. ‘Hatta daha fazlasını da yapabilirim. Zaten yapıyorum da. Sana güveniyorum.’ ‘Para...’ diye lafa girince, öfkemi iyice vurgulamaya çalışarak, ‘Tanrı’m, sana canın cehenneme denmesini hak ediyorsun!’ diye bağırdım. İrkildi, tebessüm etti ve ben de iddiamı sürdürüp bastırmaya devam ettim. ‘Mesele asla para değil,’ dedim, ‘çok sığsın.’ Bunu söylerken bir yandan da kendi kendime, ‘Hadi bakalım! Belki de gerçekten sığ biridir,’ diye düşünüyordum. ‘Sana yazdığım şu tavsiye mektubuna bak. Bugüne dek kendisinden asla yardım talep etmediğim bir adama yazdım bunu ve senden yakın bir arkadaş gibi bahsettim. Bütün içtenliğimle sorumluluğunu üstleniyorum. Yaptığım şey bu. Bunun ne anlama geldiğini birazcık olsun düşünürsen...’

Başını kaldırdı. Yağmur dinmişti; sadece pencerenin dışındaki su borusu gözyaşı döker gibi tuhaf sesler çıkararak boyuna damlayıp duruyordu. Oda çok sessizdi ve içerideki gölgeler bir hançer biçiminde dikine parlaklık saçan mumun titreşmeyen alevinden uzakta birbirlerine sokulup bir köşeye yığılmışlardı; Jim’in yüzü, sanki şafak sökmüş gibi yumuşak bir ışığın yansımasıyla kızarmış gibiydi.

‘Tanrı’m!’ dedi soluğu kesilmişçesine. ‘Ne kadar da asilsiniz!’

Benimle alay eder gibi dilini çıkarsaydı, bundan daha fazla küçük düştüğümü

hissetmezdim. Kendi kendime, ‘Korkak bir şarlatana yardım edersen hak ettiğin cezayı bulursun,’ diye düşündüm. Parlayan gözlerini doğrudan suratıma dikmişti fakat bakışlarında alaycı bir pırıltı algılamadım. Aniden yerinden fırlayıp iplerle oynatılan şu yassı tahta kuklalar gibi sarsak hareketler yaptı. Kollarını havaya kaldırdı ve indirirken ellerini çırttı. Bambaşka bir adam oluvermişti. ‘Bugüne kadar!..’ diye bağırdı ve sonra birden dudağını ısırıp kaşlarını çatarak dehşete düşmüş gibi bir ifadeyle ve zor duyulur bir sesle, ‘Nasıl bir eşek olduğumu anlamamışım,’ dedi. Ardından boğuk bir sesle, ‘Siz çok nazik ve cömert birisiniz,’ diye bağırdı. Sanki beni ilk defa o an görmüş gibi elime sarıldı ve hemen ardından bıraktı. ‘Aslında bana göre bu –siz– ben...’ diyerek kekeleydi ve sonra o eski hissiz ve inatçı diyebileceğim tavrına bürünerek ağır ağır konuştu. ‘Kaba ve düşüncesizce davranmak istemem ama eğer...’ dedi ve sonunu getiremedi. ‘Sorun değil,’ dedim. Garip bir mutluluk ve hazza kapılmış gibi hisli hisli konuşması beni neredeyse telaşlandırdı. Anlaşılan nasıl harekete geçtiğini bilmediğim bir oyuncak kuklanın istemeden iplerini çekmişim. ‘Artık gitmem lazım,’ dedi. ‘Bana gerçekten de yardım ettiniz. Yerimde duramıyorum. Tam da ihtiyacım olan şey...’ Ne yapacağını bilmez bir ifadeyle ve hayranlık dolu gözlerle bana baktı. ‘Tam da ihtiyacım olan şey...’

Elbette ihtiyacı olan şey buydu. Bire on bahse girerim ki onu aç kalmaktan kurtarmıştım. Hepsi buydu. Bu konuda herhangi bir kuruntuya kapılmıyordum fakat ona baktığımda bu son üç dakika içerisinde nasıl bir hayale kapıldığını merak etmekten de kendimi alamıyordum. Karnını doyurup barınmasını ve yaşamak gibi ciddi bir işe adam gibi devam etmesini sağlayacak yola zorla da olsa sokmuştum onu; öte yandan kanadı kırık bir kuş misali yaralı ruhu sağlam kalan kanadını çırparak bir deliğe girip orada açlıktan sessizce ölebilirdi artık. Ona zorla kabul ettirdiğim şey buydu: Kesinlikle önemsiz bir şey; ama dikkat edin! Jim’in bunu nasıl karşıladığını göz önüne aldığımızda, bu küçük ve önemsiz kavram mumun loş ışığında olduğundan daha büyük, belirsiz ve tehlikeli bir gölge gibi görünüyordu. ‘Duruma uygun bir şeyler söyleyemediğim için beni bağışlayın,’ dedi birden. ‘İnsan söyleyecek laf bulamıyor. Halihazırda dün gece bana çok büyük bir iyilik yaptınız. Beni dinlediniz. İnanın ki, kaç kez kafatasımın çatlayacağını, beynimin fırlayıp gideceğini sandım.’ Odada bir oraya bir buraya deliler gibi seğirtti, ellerini ceplerine soktu, hızla çekip çıkardı, şapkasını havaya fırlatıp tuttu ve başına taktı. Bu kadar uçarı ve delicesine hareketli bir yanı olduğunu bilmiyordum. Ben üzerime çöken esrarengiz bir endişe, belirsiz bir kuşkuyla oturduğum yerde kıpırdayamazken, Jim’i anafora kapılmış kuru bir yaprağa benzetmişim. Birden sanki bir şey keşfetmiş gibi hareketsiz kaldı. ‘Kendime güven duymamı sağladınız,’ dedi ciddiyetle. Sanki beni incitmiş gibi, ‘Tanrı aşkına, yapma dostum!’ diye rica ettim. ‘Tamam, şu andan itibaren çenemi kapayacağım. Ama düşünmemi de engelleyemezsiniz. Neyse boşverin! Henüz kendimi göstermek için...’ Telaşla kapıya doğru yürüdü, başını eğip durdu ve ağır adımlarla geri geldi. ‘Hep insanın temiz bir sayfa açıp yeni bir başlangıç yapabileceğini düşündüm... Ve şimdi siz... bir ölçüde... evet... temiz bir sayfa.’ Elimi salladım ve ardına bakmadan yürüyüp gitti; ayak sesleri kapalı kapının ardında yavaş yavaş kayboldu – gün ışığında yürüyen adamın tereddütsüz adımlarının sesleri.

Ben ise mumla bir başıma, garip bir biçimde karanlıklar içinde kalmıştım. Önemsiz adımlarımızı iyilik ve kötülükle kuşatan ihtişamın her defasında farkına varacak kadar genç değildim artık. Sonuçta ikimiz arasında ışığa onun sahip olduğunu düşünerek tebessüm

ettim ve kendimi hüzünlü hissettim. Temiz bir sayfa demişti, öyle mi? Sanki her birimizin yazgısının ilk sözcükleri silinmez harflerle bir kayanın yüzüne kazılmamış gibi.”

XVIII

“Altı ay sonra arkadaşım (orta yaşı geçmiş, alaycılığı ve tuhaflığıyla nam salmış, çeltik imalathanesi işleten biriydi) Jim’i hararetle tavsiye etmiş olmamdan hareketle onunla ilgili haberleri duymak istediğimi düşünmüş olmalıydı ki, Jim’in mükemmel özelliklerini övüp ayrıntıyla bahseden bir mektup gönderdi bana. Anlaşıldığı kadarıyla bunlar huzur veren, faydalı özelliklerdi. ‘Şimdiye dek insanlara karşı yüreğinde uysalca bir hoşgörüden fazla yer ayırmayı beceremeyen biri olarak bugüne kadar bu kavurucu sıcakta bile bir kişi için fazla büyük sayılabilecek bu evde tek başıma yaşadım. Bir süredir Jim’le birlikte yaşıyorum. Görünen o ki, hata yapmamışım.’ Bu mektubu okuyunca arkadaşımın yüreğinde Jim’e hoşgörüden fazla bir yer ayırmış olduğunu, hatta onu epey sevmeye başladığını düşündüm. Elbette arkadaşım gerekçelerini kendine özgü bir biçimde açıklıyordu. Her şeyden önce, Jim o iklimde bile diriliğini koruyordu. ‘Şayet o bir kız olsaydı,’ diye yazıyordu arkadaşım, ‘insan onun çiçek açtığını, bazı arsız tropikal çiçekler gibi değil, bir menekşe gibi gösterişsizce açtığını söyleyebilir.’ Jim altı haftadır o evdeydi ve daha bir kez olsun sırtına şaplak indirmemiş, ona ‘moruk’ diye hitap etmemiş ya da kendisini eski kafalı bir fosil gibi hissetmesine neden olmamıştı. İnsanı çileden çıkaran o çenesi düşük gençlere de asla benzemiyordu. ‘Yumuşak başlı, kendisiyle ilgili pek fazla bir şey anlatmıyor ve Tanrı’ya şükür ki asla zeki biri değil,’ diye yazıyordu arkadaşım. Ne var ki anlaşıldığı kadarıyla Jim onun ince esprilerini nazikçe takdir edecek kadar akıllıydı ve bir yandan da saflığıyla arkadaşımı eğlendiriyordu. ‘Daha çiyi üzerinde bir çiçek gibi diri; parlak bir fikirle ona evimde bir oda verdiğimden ve sofraya onunla beraber oturmaya başladığımdan beri ben de kendimi eskisi kadar yaşlı ve pörsümüş hissetmiyorum. Geçen gün sırf kapıyı bana açmak için odayı bir yanından ötekine yürüdü; yıllardan beridir insanoğluyla bu kadar yakın bir ilişki içinde hissetmemiştim kendimi. Saçma bir durum değil mi? Elbette gayet iyi bildiğinizi tahmin ettiğim birtakım şeyler, bazı ufak tefek sıkıntılar vardır; ama eğer çok kötü bir şey olduğunu bilsem de insan bunu affetmeyi becerebilir. Şahsen ben onun bir meyve bahçesinden bir şeyler aşırıktan daha kötü bir suç işlemiş olabileceğini düşünemiyorum. Daha büyük bir kabahati var mı acaba? Belki de bana bundan söz etmeliydiniz; fakat ikimiz de birer azize dönüşeli o kadar uzun bir zaman oldu ki bizim de vaktiyle günah işlediğimizi unutmuş olabilirsiniz. Belki bir gün size bunu sormak zorunda kalabilirim ve o zaman geldiğinde umarım bana söylersiniz. Bunun ne olduğuna dair belli bir fikre sahip olmadan ona bizzat kendim sormak istemiyorum. Ayrıca bunun için henüz çok erken. Bırakalım da bana birkaç kez daha kapıyı açsın.’ İşte bunları anlatıyordu arkadaşım. Üç şeye seviniyordum: Jim’in bu kadar gelişme göstermesine, mektubun üslubuna ve akıllıca hareket etmeme. Belli ki ne yaptığımı bilerek davranmıştım. Kişilikleri doğru tahlil etmiştim. Peki ya bunlardan beklenmedik ve harika bir şey çıksaydı ne olurdu? O akşam gemimin (Hong Kong Limanı’na demirlemiştik) kış tarafındaki tentenin altında bir şezlonga uzanmış dinlenirken, Jim adına hayal kurup planlar yapıyordum.

Kuzeye doğru yolculuk ettim; döndüğümde arkadaşımdan gelen bir mektup beni bekliyordu. İlk olarak bu zarfı yırtıp açtım. ‘Bildiğim kadarıyla kaşık takımından eksilen yok,’ diye yazmıştı ilk satırda, ‘araştıracak kadar merak etmedim. Kahvaltı masasına resmî

bir dille yazdığı kısa özür notunu bırakıp gitmiş. Bence bu aptalca ya da en azından kalpsizce bir hareket. Belki de her ikisi de ve bana göre birinin diğerinden farkı yok. İzninizle belirtmeliyim ki, elinizin altında daha başka gizemli genç adamlar olabilir düşüncesiyle dükkânımı sonsuza dek kapatmış bulunuyorum. Böylece son kez tuhaf davranma suçunu işlemiş olacağım. Zerre kadar aldirış ettiğimi bir an bile aklınızdan geçirmeyin; fakat tenis partilerinde gözler onu arıyor ve ben de kendi adıma tenis kulübünde akla yatkın bir yalan uydurdum.’ Mektubu fırlatıp bir köşeye attım ve masamdaki yığını karıştırırken Jim’in elyazısına denk geldim. İnanabiliyor musunuz? Yüzde bir ihtimal! Fakat her zaman o yüzde bir ihtimal gerçekleşir! Patna’nın o ufak tefek yardımcı makinisti sefil bir vaziyette ortaya çıkmış ve çeltik imalathanesinin makinelerinin bakım sorumlusu olarak bir iş bulmuştu. Jim bir eli yağda bir eli balda yaşayabileceği yerin yedi yüz mil güneyindeki bir liman kentinden gönderdiği mektupta, ‘O küçük canavarın laubaliliklerine katlanamıyordum,’ diye yazıyordu. ‘Şimdilik gemi levazımatçılığı yapan Egström & Blake Firması’nda –doğru adıyla söyleyecek olursak– ayakçı olarak çalışıyorum. Referans olarak sizin adınızı verdim. Tabii ki sizi tanıyorlar ve eğer beni kayıran bir-iki satır yazabilirseniz bu sürekli bir işe dönüşebilir.’ Kurduğum hayal yıkılıp yerle bir olmuştu ama istediği gibi o tavsiye mektubunu yazdım. Yıl sonu gelmeden yapılan yeni sefer sözleşmesi vesilesiyle yolum o tarafa düştü ve onu görme fırsatı yakaladım.

Hâlâ Egström & Blake Firması’nda çalışıyordu ve mağazanın dışında ‘görüşme salonumuz’ diye adlandırdıkları açıklık alanda buluştuk. Ziyaret ettiği bir gemiden henüz dönmüştü ve beni başı önde kapışmaya hazır karşıladı. El sıkışır sıkışmaz, ‘Nasıl savunacaksın kendini bakalım,’ dedim. ‘Size yazdıklarımın öte söyleyecek bir lafım yok,’ dedi inatçı bir havada. ‘Şu herif ağzından bir şey kaçırdı mı yoksa?’ diye sordum. Sıkıntılı bir tebessümle bana bakıp, ‘Yok, hayır! Kaçırmadı. Mesele ikimizin arasındaki bir sırmış gibi bir hava yarattı. Ne zaman imalathaneye gitsem esrarengiz tavırlara bürünüyor, sanki, “Bu işi bizden başkası bilmiyor ona göre,” der gibi hürmetkâr bir edayla bana göz kırpmıyor. Laubalice yaltaklanmalar filan...’ Bir koltuğa çöktü ve gözlerini indirip bacaklarına baktı. ‘Bir gün ikimiz baş başa kalmıştık ve herif, “Mr. James,” –orada bana sanki imalathane sahibinin oğluymuşum gibi Mr. James diye hitap ediyorlardı– “İşte yine bir aradayız. O külüstür gemiden daha iyi burası değil mi?” deme cüretini gösterdi. Dehşet verici öyle değil mi? Ona şöyle bir baktım ve hemen çok bilmiş bir havaya bürünüp, “Rahatsız olmayın efendim,” dedi. “Ben bir beyefendiyi bir bakışta tanırım ve bir beyefendinin nasıl hissettiğini de bilirim. Umarım beni bu işte tutarsınız. O çürümüş külüstür Patna ile ilgili kargaşadan sonra ben de sıkıntılı günler geçirdim.” Tanrı’m! Korkunçtu. Tam o sırada Mr. Denver’in koridordan bana seslendiğini duymasam, ne derdim ya da ne yapardım bilemiyorum. İkinci kahvaltısı vaktiydi ve Mr. Denver’la birlikte avlu boyunca yürüyüp bahçenin içinden geçerek bungalova doğru yürüdük. Nazikçe bana takılıp şakalaşmaya başladı. Sanırım beni seviyordu...’

Jim bir süre sessiz kaldı.

‘Beni sevdiğini biliyordum. İş zorlaştıran da buydu. Ne kadar harika bir adamdı o! O sabah koluma girdi. O da benimle içli dışlıydı.’ Kısa bir kahkaha attı ve çenesi göğsüne düştü. ‘O rezil, küçük canavarın benimle nasıl konuştuğunu hatırladıkça,’ dedi birden sesi titreyerek. ‘Kendimi, yaptıklarımı düşünmeye dayanamıyordum... Sanırım anlıyorsunuz...’

Başımı salladım. ‘Daha çok bir baba gibiydi,’ dedi feryat edercesine; sesi kısıldı. ‘Ona söylemek zorunda kalacaktım. O şekilde sürmesine izin veremezdim ama değil mi?’ Biraz bekledikten sonra, ‘Peki sonra?’ diye mırıldandım. ‘Oradan ayrılmayı tercih ettim,’ dedi yavaşça, ‘bu meselenin üstünü örtmek gerekiyordu.’

Blake’in dükkânın içinde Egström’ü sinirli bir sesle ve hakaret ederek azarladığını işitebiliyorduk. Yıllardır birlikte iş yapıyorlardı ve her gün dükkânın kapılarının açıldığı andan kapandığı dakikaya kadar parlak siyah saçlı, boncuk gibi mutsuz bakan gözleri olan ufak tefek Blake’in ortağını iğneleyici laflarla ve öfkeyle sızlanarak hiç durmadan haşladığı duyulabiliyordu. O bitmek bilmez paylamanın sesi, diğer eşyalar gibi sanki dükkânın bir parçası haline gelmişti; yabancılar bile çok geçmeden seslere kulak asmamaya başlar ya da ‘baş ağrısı’ diye homurdanarak yorumda bulunurlar veya birden ayağa fırlayıp ‘salonun’ kapısını kapatırlardı. İri kemikli, iri cüsseli, geniş sarı favorili ve sürekli meşgul bir tavır içindeki İskandinav Egström ise, çalışanları idare etmeye, gelen paket ve kolileri kontrol etmeye, faturaları düzenlemeye ya da dükkândaki yüksek ayaklı masada mektup yazmaya devam eder ve kopan o velveleye kulak asmayıp sanki bir duvar kadar sağır olmuş gibi davranırdı. Ara sıra da rahatsız olduğunu ifade etmek için göstermelik bir öfkeyle ağzından bir ‘şşş’ sesi çıkardı; ama ne o ne de bir başkası bunun bir faydası olacağını ummazdı. ‘Burada bana çok iyi davranıyorlar,’ dedi Jim. ‘Blake biraz kaba ama Egström düzgün biri.’ Hızla ayağa kalktı ve ölçülü adımlarla pencerenin kenarında duran ve liman ağzına doğru çevrilmiş bir teleskopa doğru yürüyüp gözünü merceğe dayadı. ‘Açıkta duran şu gemi sabahtan bu yana rüzgârsızlıktan dolayı yol alamadı ama şimdi bir esinti çıktı ve limana giriyor,’ diye açıklamada bulundu sabırla, ‘gidip çıkmalıyım o gemiye.’ Sessizce el sıkıştık ve Jim gitmek için arkasını döndü. ‘Jim,’ diye seslendim. Eli kapının tokmağında döndü baktı. ‘Büyük bir şansını tepmişsin.’ Kapıdan dönüp yürüdü ve yanıma geldi. ‘Ne kadar da harika bir ihtiyardı o,’ dedi. ‘Nasıl yapabiliyordum? Nasıl yapabiliyordum?’ Dudakları seğirdi. ‘Burada, o olayın önemi yok ama.’ ‘Sen – sen...’ diye başladım ve uygun bir kelime bulmaya çalıştım ama durumu tam olarak ifade edecek bir sözcük olmadığını fark ettiğimde Jim gitmişti bile. Dışarıdan Egström’ün tok ve nazik sesiyle, neşe içinde, ‘Bu, Sarah W. Granger, Jimmy. Gemiye ilk çıkan sen olmalısın,’ dediğini işittim; ardından Blake araya girip, ‘Kaptana söyle burada mektupları var. Onun buraya gelmesini sağlar bu. Duydunuz mu Mr. ... isminiz neydi?’ diye öfkeli bir papağan gibi cırtlak cırtlak bağırdı. Jim ise çocuksu bir ses tonuyla Egström’e, ‘Pekâlâ. Yarışır gibi gideceğim oraya,’ diye cevap verdi. O acınası meslekte işin sandalla denize açılma kısmına sığınıp avunuyordu sanki.

O sefer sırasında onu bir daha görmedim ama bir sonraki seferimde (altı aylık bir sözleşmem vardı) dükkâna gittim. Daha kapıya yaklaşmama on metre kala Blake’in azarlayan sesi kulağıma geldi ve içeri girdiğimde suratında perişan bir ifadeyle bana baktı; Egström ağzı kulaklarında bana doğru yürüyüp iri kemikli elini uzattı. ‘Sizi gördüğüme sevindim Kaptan... Şşşş... Bu yakınlarda tekrar uğrayacağınızı düşünüyordum ben de. Ne dediniz efendim? Şşşş... Ha! O mu? Bizden ayrıldı efendim. Buyrun salona geçin.’ Kapı hızla kapandıktan sonra Blake’in gergin sesi çölde umutsuzca bağırın birinin sesi gibi giderek cılızlaşıp işitilmez oldu. ‘Bize büyük sıkıntı verdi Jim. Ayrıca bizi fena halde kullandığını da söylemeliyim..’ ‘Nereye gittiğini biliyor musunuz?’ diye sordum. Kollarını vücudunun her iki yanından hantalca sarkıtmış, ince yünlü mavi kumaştan kırış buruş

yeleğine ince gümüş zincirli cep saati iliştilmiş, uzun favorileri ve nazik tavırlarıyla karşımda duran Egström, ‘Hayır. Sormanın da bir faydası yoktu,’ dedi. ‘Onun gibi bir adam özellikle belli bir yere gitmez.’ Ne demek istediğini sormayacak kadar kaygılanmışım bu habere. Egström devam etti. ‘Bir düşünelim bakalım... Evet, Kızıldeniz’den dönen hacıları taşıyan, pervanesinin iki kanadı kopuk buharlı bir gemi limana girdiği gün çekti gitti. Üç hafta geçti aradan.’ En kötü ihtimali aklıma getirip korka korka, ‘Patna vakası ile ilgili bir şeyler söylenmedi mi?’ diye sordum. Egström irkildi ve sanki bir büyücüymüşüm gibi baktı bana. ‘Evet! Nereden biliyorsunuz?’ dedi. ‘Bazıları o konuda konuşuyorlardı burada. Bir-iki kaptan, limandaki Vanlo Mühendislik Firması’nın müdürü, ben ve iki-üç kişi daha bir aradaydık. Jim de buradaydı ve sandviç yiyip bira içiyordu; işlerimiz yoğun olduğunda oturup düzgün yemek yiyecek vaktimiz olmuyor kaptan, biliyor musunuz? Jim şu masanın yanında durmuş sandviç yiyordu ve geri kalanımız ise teleskopun etrafına toplanmış, o buharlı geminin limana girişini izliyorduk. Çok geçmeden Vanlo’nun müdürü Patna’nın kaptanından söz açtı; vaktiyle onun için bazı tamiratlar yapmıştı ve bu bahisle Patna’nın nasıl da eski ve döküntü bir gemi olduğunu, o gemiden ne kadar çok para kazandıklarını söyledi. Geminin son yolculuğundan söz edince herkes konuşmaya dahil oldu ve her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Sizin ya da bir başkasının söyleyebileceğinden öte şeyler değil tabii; bu sohbet sırasında gülüşmeler oldu. Sarah W. Granger gemisinin kaptanı O’Brien –iriyarı, bastonla gezen gürültücü ihtiyarın tekidir– koltuğunda oturmuş bizi dinliyordu ki birden öfkelenip bastonunu yere vurarak, “Alçak herifler!” diye kükredi. Hepimiz irkilip yerimizden sıçradık. Vanlo’nun müdürü bize göz kırpıp, “Sorun nedir Kaptan O’Brien?” diye sordu. Bunun üzerine ihtiyar, “Sorun nedir, öyle mi?” diye bağırmağa başladı. “Sizi yabancılar, neye gülüyorsunuz öyle? Gülünecek bir şey değil bu. Bu insanlığın yüz karası, utanç verici bir olay. O heriflerden biriyle aynı odada görülmekten bile tiksinti duyardım. Evet efendim, aynen böyle!” Bir an kaptanla göz göze geldik ve ben de nezaket icabı bir şeyler söylemek zorunda hissettim. “Alçaklar!” dedim, “Haklısınız Kaptan O’Brien, ben de onların burada olmasını istemezdim şahsen, o yüzden bu odada tamamen güvendesiniz Kaptan O’Brien. Serinletici bir şeyler içmek ister misiniz?” İhtiyar gözünü kırıştırarak, “İçeceğinin canı cehenneme Egström!” dedi, “Bir şey içmek istersem bağırıp söylerim. Ben gidiyorum buradan. Burası iğrenç kokuyor.” Bunun üzerine diğerleri kahkahalara boğuldular ve ihtiyarın arkasından onlar da çıkıp gittiler. Ve sonra efendim, o kahrolası Jim elindeki sandviçi bırakıp masanın etrafından dolaşarak yanıma geldi; bira bardağı ağzına kadar doluydu. “Ben gidiyorum,” dedi. “Daha saat bir buçuk bile değil,” dedim ben de, “istersen önce bir sigara yak.” Aşağı inip işinin başına dönmekten söz ettiğini sandım. Niyetini anladığımda şaşım kaldım. Onun gibi bir adamı her zaman bulamazsınız, biliyor musunuz efendim; sandal kullanmakta çok becerikli; hava nasıl olursa olsun gemileri karşılamak için millerce kürek çekmeye hazır. Birkaç kez bir kaptanın yerinde duramaz bir vaziyette buraya geldiğini ve daha ağzını açar açmaz ondan bahsedip şunları söylediğini bilirim: “Sizin şu satış simsariniz gözü kara çılgının teki Egström. Yelkenleri kırmış gündüz vakti temkinli ve yavaş yavaş yol alırken birden yarıya kadar suyun altına gömülmüş bir sandalın sislerin arasından uçarcasına gelip gemimin pruva bodoslamasının altına dayandığını gördüm. Sular püskürüyor, serpintiler direk boyunu aşıyor, farş tahtalarının üzerinde ödü patlamış iki zenci, dümende ise çılgılık çılgılığa bir iblis. –Hey! Hey! Gemidekiler! Kaptan!

Hey! Hey! Egström ve Blake'ten geliyorum, sizinle konuşmak için! Hey! Hey! Egström ve Blake! Bakar mısınız! Hey! Hoop!– Zencileri tekmeledi. –Fırtına çıkacak! Yelkenleri açın!– diye haykırarak ileri atıldı ve yelkenleri fora etmemi, bana yol göstereceğini söyledi. İnsandan çok bir iblise benziyor o adam. Ömrümde bir sandalın öyle idare edildiğini görmedim. Sarhoş olamazdı herhalde, değil mi? Öylesine uysal, tatlı dilli de bir delikanlı ki – gemiye çıktığında genç bir kız gibi yanakları kızarmıştı...” Dediğim gibi Kaptan Marlow, limana yeni bir gemi geldiğinde Jim varken kimsenin bizimle rekabet etme şansı yoktu. Diğer levazımatçılar sadece eski müşterilerini ellerinde tutuyorlardı ve...’

Egström hislerine hâkim olamıyordu sanki.

‘İşte böyle efendim. Jim firma adına bir gemiyi yakalayıp getirmek için adeta eski bir ayakkabının içinde denize açılıp yüzlerce mil kürek çekmeye aldırış etmeyecek biriydi. Eğer kendi firması olsaydı bundan daha fazlasını yapamazdı. Ama şimdi... birden böyle çekip gitmesi! Kendi kendime, “İşte bak! Zam istiyor. Sorun bu – öyle değil mi?” diye düşündüm. “Pekâlâ,” dedim, “beni boş yere uğraştırıp telaşlandırma Jimmy. Ne kadar istiyorsun onu söyle bana. Mantıklı bir rakamda anlaşalım.” Sanki boğazına takılan bir şeyi yutmak istermiş gibi bana bakıp, “Artık burada kalamam,” dedi. “Ne biçim bir şaka bu böyle?” diye sordum. Başını salladı ve gözlerine baktığımda buradan gitmeye kesin kararlı olduğunu gördüm efendim. Ben de azarlamaya başladım onu. “Neden kaçıyorsun sen bakalım?” diye sordum. “Sana kötülük eden, seninle uğraşan kim? Seni korkutan nedir? Bir fare kadar aklın yok; onlar sağlam bir gemiyi terk etmezler. Bundan daha iyi bir işi nerede bulacaksın? – Sen şöylesin, sen böylesin diye verdim veriştirdim.” Karşımda beti benzi attı inanın. “Bu şirket batmıyor,” dedim. Ayağa fırladı. Bir lord gibi başıyla selam vererek, “Hoşça kal,” dedi. “Sen çok iyi bir adamsın Egström. Ama inan ki ayrılma gerekçemi bilseydin beni burada tutmak için asla uğraşmazdın,” dedi. Ben de, “Bu bana söylediğin en büyük yalan,” diye çıktım, “ben ne dediğimi biliyorum.” Beni o kadar çıldırtmıştı ki kahkaha attım. “Şu bir bardak birayı içecek kadar bile mi duramıyorsun burada seni hergele?” diye sordum. Ona ne olmuştu anlayamıyordum, sanki kapıyı bulamıyordu; gülünç bir durumdu kaptan. Sonunda birayı ben içtim. “Peki, madem o kadar acelen var, senin bardağını kaldırıp sana şans diliyorum,” dedim, “sadece diyeceklerimi iyi belle; eğer bu oyuna devam edersen çok yakında dünyanın seni barındıracak kadar büyük olmadığını anlayacaksın, hepsi bu.” Bana kötü kötü baktı ve suratında küçük çocukları korkutacak bir ifadeyle çıktı gitti.’

Egström acı acı güldü ve boğumlu parmaklarıyla koyu kumral favorilerini tutup geriye itti. ‘Gitti gideli onun kadar iyi bir adam bulamadık henüz. Şu sıra işlerde sürekli sıkıntı, sıkıntı, sıkıntı var. Eğer sormamda bir sakınca yoksa Kaptan, ona nerede rastlamıştınız?’

Ona bir açıklama borçlu olduğumu düşünerek, ‘Jim son yolculuğunda Patna'nın ikinci kaptanıydı,’ dedim. Egström bir müddet parmakları favorilerinin arasında dondu kaldı ve sonra birden patladı. ‘Peki kimin umurunda ki bu?’ ‘Sanırım hiç kimsenin,’ diyecek oldum... ‘Ve bu iblis her nasılsa hayatına bu şekilde devam edeceğini sanıyor ha?’ diye lafa girdi. Sonra birden sol favorisini ağzına soktu ve şaşkın bir ifadeyle kıvılcıktan durdu. ‘Vay be!’ dedi, ‘Ben de ona dünyanın, kabahatini saklamak için yeterince büyük olmadığını söylemişim.’”

“Jim’in yeni yaşam koşullarıyla nasıl başa çıktığını, ne gibi bir tutum sergilediğini göstermek için bu iki olayı size uzun ve ayrıntılı aktardım. Buna benzer iki elimin parmaklarıyla sayamayacağım kadar çok olay var. Bunların hepsi de anlamsızlıklarını, boşunalıklarını derin ve dokunaklı kılan yüce gönüllü ama saçma bir niyetin aynı ölçüde izlerini taşıyorlardı. Sırf bir hayaletle boğuşabilmek uğruna ellerini serbest bırakmak için ekmeğinden olmayı göze almak hayal gücünden yoksun bir kahramanlık olsa gerek. İnsanlar bunu daha önce yapmıştır (ama tecrübe sahibi olarak bizler gayet iyi biliyoruz ki, insanı toplum dışına iten lanetlenmiş bir ruh değil, aç bir bedendir) ve her gün yiyecek yemek bulanlar da bu şerefli deliliği alkışlamışlardır. Jim gerçekten de talihsizdi zira bütün pervasızlığına rağmen o olayın yükü altında ezilmekten kurtulamıyordu. Cesaretinden her zaman kuşku duyuluyordu. Anlaşılan o ki, bu olayın hayaletinden kurtulmak imkânsızdı. Ya onunla yüzleşirsin ya da kaçınırsın; ben arsızca kendilerine musallat olan, peşlerini bırakmayan karanlık gölgeleri, hayaletleri görmezden gelen bir ya da iki kişi tanıdım. Kuşkusuz Jim göz ardı edebilenlerden değildi; fakat Jim’in hayaletiyle yüzleşmek için mi yoksa ondan kaçınmak için mi bu tutumu benimsediğini asla anlayamamıştım.

Zihnimi ne kadar zorlasam da tüm eylemlerimizin genel görünümünde olduğu gibi, bu iki amaç arasındaki farkın da algılanamayacak kadar hassas ve ince olduğunu keşfettim sadece. Bu tavır geri çekilip kaçmak için de, kalıp mücadele etmek için de benimsenmiş olabilirdi. Sıradan insanlar Jim’i yuvarlanan bir taş³⁶ olarak tanınmıştı ve işin komik tarafı şuydu: Jim gerçekten de bir süre sonra dolaştığı çevrelerde (diyelim ki üç bin mil çapı olan bir alanda) herkesçe tanınmış, hatta yaşadığı köyde tuhaf kişiliği nedeniyle nam salan bir adam misali, adı çıkmış biri haline gelmişti. Örneğin onu Bangkok’ta, gemi kiralayan ve tik ağacı kerestesi ticareti yapan Yucker Kardeşler Firması’nda bulduğu işte çalışırken ülkenin iç kesimlerindeki kütüklerin bile haberdar olduğu sırrına sımsıkı sarılmış güpegündüz gezerken görmek içler acısıydı. Kaldığı otelin erkeksi tavırlı, kıllı tüylü, yörenin rezil dedikodularını durmadan herkesle paylaşmaya bayılan Alsas’lı işletmecisi Schomberg, dirseklerini masaya dayayıp pahalı içkilerin yanı sıra bir şeyler de öğrenmek isteyen müşterilere hikâyeyi süsleyip abartarak anlatırdı. ‘Ama bir yandan da, o tanışabileceğiniz en iyi insanlardan biridir, harikadır,’ diyerek hikâyeyi yüce gönüllü bir tespitte sonlandırırdı. Jim’in altı ay boyunca Bangkok’ta kalabilmiş olması, Schomberg’in oteline sık sık uğrayanlar hakkında çok şey anlatıyor. Asla tanımadığı, tamamen yabancı olduğu insanların ona, aynı sevimli bir çocuğa baktıkları gözle bakmaları dikkatimi çekmişti. Jim içine kapanıktı fakat sanki dış görünüşü, saçı, gözleri, gülüşü nereye gitse arkadaşlar edinmesini sağlıyordu. Ve elbette aptal biri değildi. Şiddetli hazımsızlıktan mustarip, attığı her adımda başı çeyrek bir daire çizerek sallanacak kadar topal, nazik bir İsviçreli olan Siegmund Yucker’in, Jim’in o genç yaşında –sanki bir küpün hacmi söz konusuymuş gibi– ‘büyük bir kapasiteye sahip’ olmasından takdirle söz ettiğini duymuştum. Bir defasında Yucker’a, ‘Neden onu ülkenin iç taraflarına göndermiyorsunuz?’ diye endişeyle sordum. (Yucker Kardeşler ülkenin iç kesimlerinde tik ağacı ormanları işletme imtiyazına sahiptiler.) ‘Eğer dediğiniz gibi kapasitesi varsa işi hızla kavrayacaktır. Ayrıca çok sağlıklı ve güçlü kuvvetli biri.’ Zavallı

Yucker da gıpta edercesine iç geçirip mahvolmuş midesine doğru gözucuyla kaçamak bir bakış atarak, 'Ah! İnsanın bu ülgede hazımsızlık gibi bir derdi olmaması ne büyük bir şans,' dedi. Yanından ayrılırken dalgın dalgın parmaklarını masasının üzerinde tıkırdatıp, '*Est ist ein Idee. Est ist ein Idee,*'³⁷ diye mırıldanıyordu. Ne yazık ki o akşam otelde çok tatsız bir olay yaşandı.

Jim'i çok fazla suçlamam lazım mı bilemiyorum fakat bu gerçekten de talihsiz bir olaydı. Barlarda görülen o içler acısı itiş kakış ve kavgalardan biriydi bu da; bir yanda Jim, öte yanda ise kartvizitindeki çarpıtılarak yanlış yazılmış isminin altında Siyam Kraliyet Ordusu, üsteğmen unvanı bulunan şaşlı gözlü bir Danimarkalı vardı. Herif bilardoda son derece kötüydü ama sanırım yenilmekten de pek hazzetmiyordu. Altıncı oyunun sonuna gelindiğinde iyice edepsizleşecek ve hakaret edip Jim'le alay edecek kadar çok içmişti. Oradaki insanların çoğu söylenenleri işitmemişti ve işitenler ise olayın hemen ardından yaşanan yıldırıcı gelişmeler sebebiyle ürküp duyduklarını unutmuş gibiydiler. Danimarkalının yüzme biliyor olması kendisi için büyük bir şanstı; zira salon bir verandaya açılıyordu, aşağıda ise geniş ve karanlık bir nehir akıyordu. Büyük bir ihtimalle hırsızlık yapmak için nehre açılan bir sandal dolusu Çinli, Siyam kralının subayını sudan çekip çıkardı ve Jim ise gece yarısı yaklaştığında şapkasız olarak gemime geldi. Deyim yerindeyse, yaşadığı çekişmenin heyecanı ile soluk soluğa, 'Salondaki herkes biliyordu sanki,' dedi. Yaşananlar onu üzmişti üzmesine ama dediğine göre bu olayda 'başka çaresi' kalmamıştı. Fakat onu asıl üzen, sanki omuzlarının üzerinde taşımış gibi sırtlandığı o yükün ne mence bir şey olduğundan herkesin haberdar olduğunu fark etmiş olmasıymış. Doğal olarak artık burada kalması mümkün değildi. Acımasızca şiddete başvurmasını herkes kınamıştı ve onun gibi hassas konumda olan birine bu hiç yakışmıyordu; kimileri Jim'in kavga sırasında küfelik olduğunu söylüyor, kimileri ise onu eleştirip düşüncesizce davranmakla suçluyordu. Schomberg'in bile çok canı sıkılmıştı bu işe. Tartışmaya açık bir havada, 'Çok iyi bir delikanlı o,' diyordu, 'fakat üsteğmen de mükemmel bir adamdır. Her akşam benim mekânda yer yemeğini. Bir de bilardo ıstakalarından biri kırılmış. Böyle bir şeye göz yumamam. Bu sabah ilk iş üsteğmene uğrayıp özür diledim ve tahminimce kendimi affettirdim; ama bir düşünün Kaptan, eğer herkes böyle şeyler yapmaya kalkışsa! Adam boğulup gidebilirdi! Üstelik burada hemen yan sokağa girip yeni bir bilardo ıstakası da alamam. Avrupa'ya mektup yazıp ısmarlamam lazım. Yok, hayır! Öyle bir mizacı hoş göremem!' Schomberg bu konuda kızgın ve dertliydi.

Jim inzivaya çekildiğinden beri yaşadığı en kötü olay buydu. Buna benden fazla kimse üzülemezdi; ondan söz edildiğini duyan biri, 'Ah evet! Biliyorum. Buralarda çok sürtmüştür o,' dese de, Jim her nasılsa o süreci dayak yiyip hırpalanmadan atlatabilmişti. Ne var ki, bu son olay beni ciddi boyutta rahatsız etmişti; zira eğer Jim'in aşırı duyarlılıkları onu zıvanadan çıkana kadar içki içilen meyhanelerde kavgalara sürükleyecekse insanlar kendisini artık sinir bozucu ama kendi halinde bir budala olarak değil, adi bir serseri olarak görmeye başlayacaktı. Ona duyduğum bütün güvene rağmen, bu gibi vakalarda yakıştırılan sıfatla o sıfata uygun davranışlar sergilenmeye başlanması arasında sadece bir adım olduğunu düşünmekten kendimi alamıyordum. Sanırım artık gelinen noktada sırt çevirip ondan kurtulmayı düşünemeyeceğimi anlayabilirsiniz. Onu gemime bindirip Bangkok'tan uzaklaştırdım ve uzunca bir yolculuk yaptık. Jim'in nasıl da büzülüp iyice içine kapandığını

görmek üzücüydü. Bir denizci sadece bir yolcu sıfatıyla seyahat etse de içinde bulunduğu gemiye ilgi gösterir ve etrafındaki deniz yaşamına, tıpkı bir meslektaşının yapıtlarına bakan bir ressam gibi eleştirel gözlerle bakıp keyif alır. Kelimenin tam anlamıyla 'güvertede ve harekete geçmeye hazır'dır; fakat bizim Jimmy seyahatin büyük bölümünü adeta kaçak bir yolcu gibi kimselere görünmeden alt tarafta gizlenerek geçirdi. Bu hali sanki bulaşıcı bir hastalık gibi bana da geçti ve yolculuk sırasında iki denizci arasında doğal olarak gelişen sohbetlere konu olan mesleki meseleleri konuşmaktan kaçındım. Günler boyunca birbirimizle tek kelime konuşmadık; Jim yanımdayken subaylarıma talimat verme konusunda son derece isteksiz hissettim kendimi. Onunla güvertede ya da kamaramda baş başa kaldığımızda çoğu zaman nereye bakacağımızı bilemiyorduk.

Bildiğiniz gibi onu De Jongh'un firmasına yerleştirdim ve ondan şu ya da bu şekilde kurtulduğum için mutluydum fakat bir taraftan da içinde bulunduğu durumun giderek katlanılmaz bir hal aldığına kanaat getirmiştım. Her defasında bozguna uğrayıp yaşadığı düşüşün ardından yeniden toparlanmasını sağlayan o esnekliği kısmen yitirmişti. Bir gün karaya çıktığım bir sırada, Jim'in rıhtımda durduğunu gördüm; liman ağzındaki suyla açık deniz bir arada pürüzsüz bir yüzey halinde yükseliyordu ve en uzaklarda demirlemiş gemiler sanki kımıldamadan gökyüzünde sürükleniyorlardı. Jim hareket etmek üzere bekleyen bir gemiye götürülecek bazı ufak paketlerin yüklendiği sandalını bekliyordu. Karşılıklı selamlaştıktan sonra yan yana sessizce durduk. 'Vay canına!' dedi Jim birden, 'Bu ne yıpratıcı bir iş.'

Bana bakıp tebessüm etti; Jim'in genellikle tebessüm etmeyi becerdiğini belirtmem lazım. Karşılık vermedim. Kendi işini ve üstlendiği görevi kastetmediğini biliyordum; De Jongh'un firmasında rahatı yerindeydi. Yine de, Jim konuşmaya başlar başlamaz işin yıpratıcı olduğuna tamamen ikna oldum. Ona dönüp bakmadım bile. 'Dünyanın bu tarafını hepten terk edip California ya da Batı Yakası'na gitmeyi ister miydin? Bu konuda elimden geleni yapmaya çalışırım.' Biraz küçümser bir tavırla lafımı böldü. 'Ne fark edecek ki?' Daha o an haklı olduğuna kanaat getirdim. Hiçbir şey fark etmeyecekti, rahatlık peşinde değildi; ne istediğini belli belirsiz kavrar gibi oldum; ne beklediğini tanımlamak kolay değildi, bir fırsat kolluyordu belki de. Ona birçok fırsat vermişim fakat bunlar sadece ekmeğini kazanmasına yarayacak fırsatlardı. Gelgelelim insan bundan daha fazla ne yapabiliirdi ki? Jim'in içinde bulunduğu durum bana umutsuz gibi görünüyordu ve zavallı Brierly'nin söyledikleri yeniden aklıma geliyordu. 'Bırak sürünüp yerin yirmi kat dibine girsin ve orada kalsın.' Yerin üstünde gerçekleşmesi imkânsız şeyleri beklemektense bu daha iyi, diye düşündüm. Yine de insan ondan bile emin olamıyor. Orada ve o anda, daha Jim'in sandalı rıhtımdan üç kürek boyu bile uzaklaşmadan, o akşam gidip Stein'a danışmaya karar verdim.

Stein denen bu adam varlıklı ve saygın bir tacirdi. Stein'ın 'şirketi' (Stein ve Ortağı adlı bir şirketi ve Stein'ın ifadesiyle 'Malakka Yarımadası³⁸ ile ilgilenen' bir nevi ortağı vardı) adalar arasında büyük bir iş hacmine sahipti ve ürünleri toplamak üzere en ücra yerlerde bile kurulmuş ticari noktaları vardı. Stein'a danışmaya can atmamın sebebi esasen zenginliği ve itibarı değildi. Yaşadığım zorluğu onunla paylaşıp içimi dökmek istiyordum; çünkü tanıdığım en güvenilir adamlardan biriydi o. Yalın, adeta yorulmak nedir bilmeyen, zekâ dolu bir iyi niyetin yumuşak ışığı uzun tüysüz yüzünü aydınlatıyordu. Suratında sarkık ve

derin çizgiler vardı; cildi yerleşik ve hareketsiz bir hayat süren –aslına bakılırsa yaşamı tam tersine çok hareketliydi– insanlarınki gibi solgundu. İnce telli saçları geniş ve yüksek alnından geriye doğru taranmıştı. Şimdi, altmışında nasıl görünüyorsa, yirmisinde de aşağı yukarı aynı görüldüğü izlenimini veriyordu insana. Yüzü bir öğrencininki gibi gençti; sadece neredeyse tamamen beyazlaşmış kalın ve gür kaşları ve hemen altındaki kararlı ve keskin bakışları onun bilge ve okumuş diye ifade edebileceğim görünümüyle uyum içinde değildi. Uzun boyluydu ve vücudunun eklem yerleri bir kuklanınki gibi gevşekti; hafif kamburu ve masum gülüşüyle sizi gönülden, can kulağıyla dinlemeye hazır olduğu izlenimini uyandırıyor; iri, solgun elleri ve uzun kolları, hep bir şeyler gösterirmiş, dikkatinizi çekip bir yerleri işaret edermiş gibi olağanüstü ölçülü ve bilinçli hareket ediyordu. Ondan böyle uzun uzadıya bahsediyorum zira Stein, o dış görünüşünün altında ve dürüst ve hoşgörülü tabiatıyla bağlantılı bir ruhsal ve fiziksel cesarete sahipti; bu korkusuz ve dik duruş, bedeninin –örneğin sağlıklı bir sindirim sistemi gibi– doğal ve tamamen bilinçdışı bir işlevi haline gelmiş olmasaydı bir pervasızlık alameti olarak bile algılanabilirdi. Bazen bazı insanların kendi kaderlerini kendilerinin çizdikleri, hayatlarının kontrolünü tamamen kendi ellerinde tuttukları söylenir. Böyle bir deyiş Stein’ı tanımlamak için yetersiz kalırdı; Doğu’da geçen gençlik yıllarında buna uygun bir yaşam sürüyordu. Tüm bunlar geçmişte kalmıştı ama ben onun hayat hikâyesini ve servetinin kaynağını biliyordum. Stein ayrıca tanınmış bir doğabilimciydi – ya da belki de çok okumuş ve kültürlü bir koleksiyoncu demek daha doğru olur. Özellikle böcek bilimi üzerine incelemeler yapıyordu. Hepsi de korkunç görünüşlü, ölü ve kıvıltısız halleriyle bile kötü niyetli minyatür canavarlara benzeyen Buprestidae ve Longicorn böcekleri koleksiyonu ve cam kabinler içinde, cansız kanatlarıyla uçarmışçasına havada duran güzel kelebekleri ününü bütün dünyaya yaymıştı. Bu tacirin, maceraperestin zaman zaman Malay sultanına (ondan yalnızca ‘benim zavallı Muhammed Bonso’ m’ diye bahsederdi) danışmanlık yapan bu adamın ismi, topladığı böcekler sayesinde yaşamı ve kişiliği ile ilgili hiçbir fikir sahibi olmayan ve öğrenmeyi de umursamayacak eğitimli Avrupalılar tarafından bilinir oldu. Stein’ı yakından tanıyan biri olarak onun Jim’le ve yanı sıra kendimle ilgili sırları paylaşmak için son derece uygun biri olduğunu düşünüyordum.”

36. Yuvarlanan taş yosun tutmaz atasözüne gönderme. (Ç.N.)

37. (Alm.) Bu da bir fikir. (Ç.N.)

38. Sömürge dönemindeki adıyla Hollanda Doğu Hint Adaları'na dahil bir grup ada (günümüzde Endonezya'ya bağlı adalar). (Ç.N.)

“O akşam ilerleyen saatlerde epey loş ve gösterişli olmasına karşın boş bir yemek odasını bir uçtan diğerine geçtikten sonra Stein’in çalışma odasına girdim. Ev sessizdi. Üzerinde üniforma niyetine giydiğini tahmin ettiğim beyaz bir ceket ve sarı renkli *sarong*³⁹ olan yaşlı ve asık suratlı bir Cava’lı uşak önüme düştü, odanın kapısını ardına kadar açıp yüksek bir sesle, ‘Efendim!’ diye seslendikten sonra yana çekildi ve hemen ardından da sanki bir hayaletmiş ve sırf bu hizmette bulunmak üzere çok kısa bir süre için ete kemiğe bürünmüş gibi esrarengiz bir biçimde ortadan kayboldu. Stein oturduğu koltuğuyla birlikte arkasına döndü ve o hareketi yaparken sanki gözlüğünü de aynı anda alına itti. Beni o sakin ve neşeli sesiyle karşıladı. Koca odanın sadece bir köşesi, yazı masasının durduğu köşe, abajurlu bir okuma lambasının yaydığı güçlü bir ışıkla aydınlatılmış ve geniş dairenin geri kalanı büyük bir mağara gibi şekilsiz bir loşluk içinde kaybolmuştu. Hepsi de aynı biçimde ve koyu renkte kutularla dolu dar raflar yerden tavana değil ama yaklaşık dört ayak genişliğinde siyah bir kuşak gibi çepeçevre duvarları dolanıyordu. Bunlar böceklerin mezarlığıydı. Tahta levhalar düzensiz aralıklarla bu kutuların üzerine asılmıştı. Işık bu levhalardan birinin üzerine vuruyor ve altın harflerle yazılmış *coleoptera*⁴⁰ kelimesi koca bir loşluğun üzerinde gizemle parılıyordu. Kelebek koleksiyonlarının bulunduğu cam kutular ince ayaklı küçük masaların üzerinde üç uzun sıra halinde yerleştirilmişti. Bu kutulardan biri bulunduğu yerden alınmıştı ve ayrıntılı elyazılarıyla dolu, uzun, dikdörtgen biçimindeki kâğıtlarla kaplı masanın üzerinde duruyordu.

‘İşte gördüğünüz gibi – buyurun,’ dedi. Elini, yaklaşık yirmi santim genişliğindeki koyu bronz renkli, kenarları ince beyaz damarlı ve sarı beneklerle süslü kanatları açık, görkemli bir kelebeğin bulunduğu bir kutunun üzerine doğru uzattı. ‘Sizin o Londra’nızda bunun yalnızca tek bir örneğini bulabilirsiniz, o kadar. Doğup büyüdüğüm küçük kasabama bu koleksiyonumu miras bırakacağım. Benden bir hatıra. Yeryüzündeki en iyi koleksiyon,’ dedi.

Oturduğu yerde öne doğru eğildi ve çenesini cam kutunun ön yüzüne doğru yaklaştırıp dikkatle baktı. Arkasında ayakta duruyordum. ‘Muhteşem,’ diye mırıldanırken benim odadaki varlığımı unutmuş gibiydi. Stein’ın ilginç bir geçmişi vardı. Bavyera’da doğmuştu ve yirmi iki yaşında bir gençken 1848 yılındaki devrim hareketinde faal bir rol almıştı. Durumu tehlikeye girince kaçmayı başarmış ve ilk başta Trieste’de saatçilik yaparak geçimini sağlayan yoksul bir cumhuriyetçinin yanına sığınmıştı. Oradan da işporta usulü satmak üzere bir miktar ucuz saatle yola çıkıp Tripoli’ye gitmişti. İş hayatına çok önemli bir adım atarak başlamasa da şansı yaver gitmiş ve sanırım orada çok tanınmış ama adını hatırlayamadığım Hollandalı bir gezginle tanışmıştı. Bir doğabilimci olan bu adam onu bir tür asistan olarak yanına almış ve Doğu’ya götürmüştü. Dört yılı aşkın bir süre boyunca beraber ve ayrı ayrı takımadalarda⁴¹ dolaşıp böcek ve kuş örnekleri toplamışlardı. Ardından doğabilimci evine dönmüş ve gidecek bir yeri olmayan Stein, Sulawesi Adası’nın⁴² iç kesimlerine (tabii Sulawesi’nin iç kesimleri olduğu söylenebilir) yaptığı yolculuklar sırasında tanıştığı yaşlı bir tacirin yanında kalmış. O dönemde ülkede yaşamasına izin verilen tek beyaz olan bu yaşlı İskoç, Sulawesi Adası’nın güneyindeki Wajo Krallığı’nın başhükümdarı olan kadının

ayrıcalıklı bir dostuymuş. Stein, bir tarafı hafif felçli olan bu yaşlı İskoç'un geçirdiği ikinci bir felç sonucu hayatını yitirmeden kısa bir süre önce kendisini yerel kraliyet çevreleriyle nasıl tanıştırdığını bana birçok defa anlatmıştı. İskoç iriyarı, gösterişli beyaz sakalları olan heybetli bir adammış. Stein'la birlikte bütün racaların, Malay soylularının ve yöneticilerin, bir gölgeliğin altındaki yüksek bir sedire yaslanmış şişman, kırış kırış (ve Stein'ın dediğine göre sözünü asla sakınmayan) bir kadın olan kraliçe ile birlikte toplandıkları konsey salonuna gelmişler. İskoç, bastonuyla yere vurup ayağını sürüyerek yürürken bir yandan da Stein'ı kolundan kavramış ve onu doğrudan sedire doğru götürmüştü. Gür bir sesle, 'Bakın, kraliçe ve siz racalar, bu benim oğlum,' diye ilan etmiş. 'Ben sizin babalarınızla ticaret yaptım ve ben öldüğümde o da sizlerle ve sizin oğullarınızla ticaret yapacak.'

Bu basit tanıştırma merasimi sayesinde Stein, İskoç'un ülkedeki ulaşımına elverişli tek nehrin kıyısındaki müstahkem eviyle birlikte ayrıcalıklı konumunu ve tüm ticari sermayesini miras olarak devralmış. Kısa bir süre sonra sözünü sakınmayan yaşlı kraliçe de ölmüş ve ülke tahtta hak iddia edenlerin çekişmesiyle bir karmaşa ortamına sürüklenmiş. Stein, aradan otuz yıl geçtikten sonra kendisinden, 'Benim zavallı Muhammed Bonso'm,' diye bahsedeceği küçük oğulun tarafında yer almış. Her ikisi de sayısız kahramanlıklar göstermiş, birlikte müthiş maceralar yaşamışlar ve bir defasında İskoç'un evinde sadece bir avuç taraftarla bir ay boyunca koca bir ordunun kuşatmasına direnmişler. Sanırım yerliler bugün dahi o savaştan bahsederler. Bu arada Stein, anlaşıldığı kadarıyla yakalayabildiği her kelebeği ya da böceği koleksiyonuna katmaktan geri durmamış. Savaşlar, müzakereler, sahte ateşkesler, aniden patlak veren isyanlar, uzlaşmalar ve ihanetlerle geçen sekiz yılın ardından nihayet barış kalıcı olarak tescil edildi derken Stein'in 'zavallı Muhammed Bonso'su' başarılı geçen bir geyik avının ardından sarayına dönüp keyif ve mutluluk içinde atından inerken bahçe kapısının girişinde suikasta kurban gitmiş. Bu olay Stein'in güvenliğini büyük bir tehlike altında bırakmış ama kendisine bir kız çocuk veren ve vakur bir ifadeyle, 'Sevgili karım, prensesim,' diye söz ettiği Muhammed'in kız kardeşini kaybetmeseymiş –anne kız üç gün arayla ateşli bir hastalıktan ölmüşler– belki de orada kalacaktı. Fakat bu acı kayıplar yüzünden artık katlanamadığı ülkeyi terk etmiş. Böylece hayatının macera dolu ilk kısmı sona ermiş. Ardından yaşamı o kadar farklı bir mecraya girmiş ki, yaşadığı acılar yüreğinde yer etmiş olmasa, bu garip geçmiş ona bir düş gibi gelebilirdi. Pek az parası varmış; hayata yeni baştan atılmış ve yıllar içerisinde hatırı sayılır bir servet edinmiş. İlk başlarda adalar arasında sık sık yolculuk etmiş ama artık yaşı ilerlediği için şehrin üç mil dışında, geniş bir bahçesi olan ve çok sayıda hizmetkârın ve bakmakla yükümlü olduğu insanların kaldığı bambu kulübelerle, ahırlarla ve bürolarla çevrili büyük bir alana yayılmış evinden nadiren ayrılır olmuş. Her sabah faytonuna atlayıp şehre, beyaz ve Çinli memurların çalıştığı bürosuna gidiyormuş. Stein'in uskunalar ve yöreye özgü teknelerden oluşan bir filosu vardı ve adadaki ürünlerin büyük çaplı ticaretini yapıyordu. Bunun ötesinde, insanlardan uzak olmasa da kitapları, koleksiyonlarıyla baş başa yalnız bir hayat sürüyor, Avrupa'daki böcek bilimcilerle yazışarak elindeki örnekleri sınıflandırıp düzenliyor, hazinelerinin ayrıntılı bir kataloğunu oluşturuyordu. Belli bir umuda kapılmadan Jim'in vakasıyla ilgili danışmaya geldiğim adamın böyle bir geçmişi vardı işte. Sadece ne söyleyeceğini duymak bile bir rahatlama sağlayacaktı. Epey telaşlıydım ama bir kelebeğe, sanki o kırılğan kanatların bronz parlaklığında, beyaz damarlı çizgilerinde, göz alıcı beneklerinde bambaşka şeyler

görebiliyormuş, sanki ölümün bozmadığı bir ihtişam sergileyen bu narin ve cansız dokular hem dayanıksız hem de yok oluşa meydan okuyan bir şeyin resmiymiş gibi yoğun ve tutkuyla bakmasına saygı gösterdim.

Başını kaldırıp bana bakarak, 'Muhteşem!' diye tekrarladı. 'Şu güzelliğe bakın! Ama bu hiçbir şey değil. Şu kusursuzluğa, uyuma bir bakın. Ve ne kadar da kırılğan! Ama aynı zamanda da güçlü! Ve bir o kadar da eksiksiz! Doğa işte böyle bir şey. Muazzam güçlerin dengesi. Her yıldız böyledir; ve her otun sapı böyle ayakta kalır ve kusursuz bir denge içindeki kudretli kâinat bunu, bu mucizeyi, Doğa'nın –o büyük sanatçının– bu şaheserini yaratır.'

'Bir böcek bilimcinin böyle konuştuğunu işitmemiştim daha önce,' dedim neşeyle. 'Şaheser! Peki ya insan hakkında ne düşünüyorsunuz?'

Gözlerini cam kutudan ayırmadan, 'İnsan hayranlık uyandırıcı ama bir şaheser değil,' dedi. 'Belki de sanatçı biraz çılgındır, ha! Ne dersiniz? Bazen insanın istenmediği, kendisine ihtiyaç duyulmayan bir yere geldiğini düşünüyorum; aksi takdirde neden her yere sahip çıkmak istesin? Neden bir oraya bir buraya koşuşturup kendisiyle ilgili bu kadar yaygara yaparken, bu kadar böbürlenip, yıldızlardan bahsederken otları ayaklarının altında ezsin?..'

'Kelebekleri avlarken,' diye araya girdim.

Gülümsedi, koltuğunun arkalığına yaslandı ve ayaklarını uzattı. 'Oturun,' dedi. 'Bu nadir kelebeği güzel bir sabah bizzat yakaladım. Çok güçlü bir his, bir coşku yaşamıştım. Bir koleksiyoncu için böylesine nadir bir örneği yakalamanın ne demek olduğunu bilmezsiniz. Bilemezsiniz.'

Rahatça oturduğum sallanan sandalyede tebessüm ettim. Gözlerini diktiği duvarın çok ötesine bakıyor gibiydi; bir gece, 'zavallı Muhammed'inin' yolladığı bir ulağın nasıl da gelip sultanın –kendi deyişiyle– 'igametgâhından' çağrıldığını haber verdiğini anlattı. Sultanın sarayına sağında solunda koruluklar olan ekili bir düzlüğün devamındaki dokuz-on millik bir yoldan ulaşılmış. Stein, küçük kızı Emma'yı kucaklayıp evi, 'prensesine' yani karısına emanet ederek sabah erkenden yola çıkmış. Beyaz bir ceket giymiş, saçına altın rengi iğneler takmış ve üzerinde bir tabanca olan kahverengi kayışı omzuna asmış; karısının bir elini atının boynuna dayayıp kendisiyle birlikte bahçe kapısına kadar nasıl yürüdüğünü anlattı. 'Her kadının o koşullarda yapacağı türden bir konuşma yaparak, bana dikkatli olmamı, karanlık basmadan geri dönmeye çalışmamı ve tek başıma kalkıp oralara gitmemin ne kadar berbat bir şey olduğunu söyledi. Savaş halindeydik ve ülke güvenli değildi; adamlarım eve kurşun geçirmez panjurlar yerleştiriyor ve tüfeklerini dolduruyorlar, karım ise onun için endişelenmemem konusunda bana yalvarıyordu. Ben dönene kadar evi herkese karşı savunabileceğini söylüyordu. Ben de keyifle tebessüm ettim. Onu böyle cesur ve güçlü görmek hoşuma gitmişti. O zamanlar ben de gençtim. Bahçe kapısına vardığımızda elimi tutup şöyle bir sıktı ve geri döndü. Bahçe kapısının sürgüsünün arkamdan çekildiğini duyana kadar atımı hareket ettirmedim. Büyük bir düşmanım vardı. Çetesiyle birlikte civarda dolaşan çok nüfuzlu –ve bir o kadar da ahlaksız– bir adamdı. Dört-beş mil boyunca atı eşkin sürdüm; gece yağmur yağmıştı fakat sis kalkmıştı ve toprağın yüzü tertemizdi; küçük bir çocuk gibi körpe, hayat dolu ve masum tebessüm ediyordu bana. Birden birisi yaylım ateşi açtı; bana kalırsa en az yirmi el ateş etmişti. Mermi sesleri kulağımda çınlıyordu ve şapkam başımın arkasına uçmuştu. Anlayacağınız, küçük bir kumpasla karşı karşıyaydım. Zavallı

Muhammed'im'in beni çağırıldığını iletmek için bana birini göndermişler ve ardından da pusu kurmuşlardı. Ne olduğunu hemen anladım ve düşündüm. Kafayı çalıştırıp bir çare üretmem gerekiyordu. Atım burnundan soludu, sıçradı, durdu ve ben de yavaşça eğilip başımı atın yelesine yaklaştırdım. At yürümeye başladı. Tek gözümle atın boynunun üzerinden baktığımda sol yanımdaki bambu kümesinin önünde belli belirsiz bir duman bulutunun havada asılı olduğunu gördüm. Ateş etmeden önce yeterince bekleseydiniz ya dostlarım, diye geçirdim aklımdan. Bu iş henüz bitmiş değil. Hayır! Sağ elimi usulca tabancama attım. Nihayetinde bu alçaklar sadece yedi kişiydiler. Saklandıkları otların arasından kalktılar, *sarong*'lerini yukarı sıyırmış vaziyette, mızraklarını başlarının üzerinde sallayarak ve ölü olduğumu varsayarak, atı yakalamak için birbirlerine bağırıp bana doğru koştular. Şuradaki kapının mesafesi kadar yakınlaşmalarını bekledim ve sonra pat, pat, pat – her defasında nişan alarak ateşledim tabancamı. Birinin arkasından bir el daha ateş ettim fakat ıskaladım. İyice uzaklaşmıştı artık. Sonra atımın üzerinde bir başıma oturup temiz toprak bana tebessüm ederken yerde yatan üç adamın cesedine baktım. Bir tanesi köpek gibi kıvrılmış, bir diğeri sanki güneşten korunmak istermiş gibi kolu gözlerinin üzerinde sırtüstü yatıyordu; üçüncüsü ise bacağını yavaş yavaş karnına doğru çekti ve tekme savurur gibi ileri atıp tekrar düzleştirdi. Atımın üzerinden onu dikkatle izledim ama artık can vermişti. Kimıldamıyordu. Ve herhangi bir hayat belirtisi görür müyüm acaba diye suratına bakarken, belli belirsiz bir gölgenin alnının üzerinden geçip gittiğini gördüm. Bu, işte şurada gördüğün kelebeğin gölgesiydi. Kanadının biçimine bak. Bu tür kelebekler güçlü kanat çırpışlarıyla yükseklerde uçar. Gözlerimi yukarı kaldırdım ve kanatlarını çırparak uzaklaştığını gördüm. Bu mümkün olabilir mi diye düşündüm? Sonra onu gözden yitirdim. Atımdan inip son derece yavaş adımlarla yola devam ederken bir yandan da atımı yularından çekiyor, diğer elimde ise tabancamı tutup sağa, sola, dört bir yana keskin bakışlar fırlatıyordum! Sonunda kelebeğin üç-dört metre ötede bir pislik yığınının üzerine konduğunu gördüm. Kalbim birden hızlı hızlı çarpmaya başladı. Atımın yularını bıraktım ve tabancamı diğer elimde tutarken boşta kalan elimle başımdaki yumuşak keçe şapkamı çıkardım. Bir adım attım. Durdum. Bir adım daha. Lap! Yakaladım! Ayağa kalktığımda heyecandan bir yaprak gibi titriyordum ve bu harika kanatları açıp ne kadar da nadir, olağanüstü ve kusursuz bir kelebek yakaladığımdan emin olunca başım döndü ve dizlerimin bağı çözülüp, bacaklarım heyecanla öyle bir titredi ki yere oturmak zorunda kaldım. Profesör için örnekler toplarken o türe mensup bir kelebeğe sahip olmayı çok arzulamıştım. Uzun yolculuklar yapmış ve büyük sıkıntılara katlanmıştım; bu kelebek rüyalarımın girmişti ve şimdi burada, birdenbire parmaklarımın arasında tutuyordum onu, ona sahiptim artık! Şairin dediği gibi' ('zair' diye telaffuz etmişti).

*So halt, ich's endlich denn in meinen Händen,
Und nenn' es in gewissem Sinne mein.*⁴³

Stein son kelimeyi birden alçalan bir sesle vurguladı ve bakışlarını yavaş yavaş yüzümden uzaklaştırdı. Uzun saplı bir pipoya sessizce tütün doldurmaya başladı, sonra başparmağını piponun ağzına bastırıp durdu ve anlamlı anlamlı yüzüme baktı.

'Evet sevgili dostum. O gün arzulayabileceğim hiçbir şey kalmamıştı; başdüşmanıma

büyük bir sıkıntı vermişim, genç ve güçlüydüm, dostlarım vardı, bir kadının aşkına ve yüreğimi sevgiyle dolduran bir çocuğa sahiptim, hatta bir zamanlar rüyalarımın giren şey de avuçlarımın arasındaydı artık!’

Çaktığı kibrit şiddetle alev aldı. Düşünceli ve sakin yüzü bir an seğirdi. Küçük aleve dalgın gözlerle bakarak, ‘Dost, eş, çocuk,’ dedi yavaşça ve, ‘Püff!’ diye üfledi. Kibrit söndü. İç geçirip tekrar cam kaba döndü. Kırılğan ve zarif kanatlar, sanki Stein’in nefesi rüyalarının o muhteşem nesnesini bir anlığına hayata döndürmüş gibi belli belirsiz titreşti.

Masasının üzerine saçılmış kâğıtları işaret edip o her zamanki yumuşak ve neşeli ses tonuyla, ‘İşler,’ dedi birdenbire, ‘büyük ilerleme kaydediyor. Bu nadir örneği tanımlamakla... Neyse boş verin! Siz ne gibi güzel haberler getirdiniz bana?’

Beni şaşırtan, ummadığım bir gayretle lafa girip, ‘Doğrusunu söylemek gerekirse Stein,’ dedim, ‘buraya bir örneği tanımlamaya gelmişim ben de...’

Biraz da şakayla karışık, ‘Kelebek mi?’ diye sordu kuşkulu ve sabırsızca.

‘O kadar mükemmel bir şey değil,’ diye cevap verdim. Birden içime dolan türlü şüpheyi cesaretimin kırıldığını hissettim. ‘Bir insan!’

‘Ya, öyle mi?’ diye mırıldandı ve bana doğru çevirdiği gülümseyen yüzü ciddi bir ifadeye büründü. Sonra bir süre suratına baktıktan sonra yavaşça, ‘Pekâlâ, ben de bir insanım.’

İşte böyle görüldüğü gibi biriydi Stein; kendine güveni konusunda tereddüt yaşayan dürüst ve vicdan sahibi birini yüreklendirmeyi çok iyi biliyordu; fakat tereddüdüm uzun sürmedi.

Bacak bacak üstüne atıp beni dinledi. Bazen kafası piposundan taşıp yayılan bir duman bulutu içinde kayboluyor ve o bulutun içinden anlayışlı bir hırıltı iştiliyordu. Lafımı bitirince bacağını diğerinin üzerinden indirdi, piposunu masaya bıraktı, dirseklerini koltuğunun kolçaklarına dayayarak ve parmak uçlarını birbirine bitiştirip samimi bir ifadeyle bana doğru eğildi.

‘Gayet iyi anlıyorum. Duygusal ve hayalperest biri.’

Stein vakaya benim için tanı koymuştu ve ilk başta bunun ne kadar da basit bir şey olduğunu fark edip epey şaşırmışım; hakikaten de sohbetimiz tıbbi bir istişareyi, karşılıklı fikir alışverişini akla getiriyordu. Stein bilgili ve kültürlü görüntüsüyle masasının önündeki bir koltukta, ben ise yüzüm hafifçe ona dönük, kaygılı bir ifadeyle bir başka koltukta oturuyordum. Doğal olarak şu soru geldi aklıma:

‘Peki nedir bunun çaresi?’

Uzun işaretparmağını havaya kaldırdı.

‘Tek bir çıkar yol var! Sadece bir tek şey bizi biz olmaktan kurtarıp tedavi edebilir!’ Havadaki parmak hızla masaya indi. Stein’in çok basitmiş gibi gösterdiği vaka, şimdi –sanki bu mümkünmüş gibi– daha da basit ve hepten umutsuz bir hal almıştı. Bir sessizlik oldu. ‘Evet,’ dedim, ‘doğrusunu söylemek gerekirse, mesele nasıl tedavi olacağı değil, hayata nasıl devam edeceği.’

Başıyla ve sanırım biraz da hüznü bir ifadeyle onayladı. ‘Evet! Evet! Sizin büyük şairinizden alıntı yapacak olursak, “İşte bütün mesele bu...”⁴⁴, dedi ve o anlayışlı tavrıyla başını sallamaya devam etti. ‘Var olmak! Ah! Var olmak.’

Parmak uçlarını masasının üzerine dayayarak ayağa kalktı.

‘Çok farklı şekillerde var olmak isteriz,’ diye devam etti. ‘Bu muhteşem kelebek küçük bir pislik yığını bulur ve üzerine konup kımıldamadan durur; ama insan oturduğu çamur yığını üzerinde asla hareketsiz kalmaz. Bir şöyle olmak ister bir böyle...’ Elini bir yukarı bir aşağı hareket ettirdi. ‘Bir aziz olmak ister, sonra da bir şeytana dönüşmek – ve gözlerini her yumduğunda kendini çok iyi, hem de olamayacağı kadar iyi biri olarak görür... Hayalinde...’

Stein cam kapağı indirdi ve otomatik kilit keskin bir tıkırtıyla kapandı. Kutuyu her iki eliyle tutup kaldırdı ve dinî bir tören havasında yerine götürürken lambanın yaydığı daire biçimindeki parlak ışıktan çıkıp daha loş bir ışık halkasının ve en sonunda da şekilsiz bir karanlığın içine adım attı. Stein’in aydınlıktan karanlığa geçişi tuhaf bir etki yaratmıştı. Sanki o birkaç adım onu bu somut ve karmaşa yüklü dünyanın dışına taşımıştı. Uzun bedeni sanki cismini ve anlamını yitirmiş gibi görünmez şeyler üzerinde belirsiz hareketler yaparak, eğilip kalkarak kambur bir gölge gibi sessizce dolaşıyordu; önemsiz işlerle gizemli bir şekilde meşgul olduğu bir anlığına insanın gözüne görünecek bir mesafeden işitilen sesi artık keskin ve dokunaklı değil, daha çok derinlerden gelen gür ve kasvetli bir sestir ve mesafe de sesini yumuşatıyordu.

‘Ve gözünüzü her zaman kapalı tutamadığınız için gerçek sorunlarla – yürek sızısıyla, dünyevi acılarla yüzleşirsiniz. Dediğim gibi dostum, yeterince güçlü ya da akıllı olmadığınız için hayallerinizi gerçekleştiremeyeceğinizi fark etmek hiç de iyi bir şey değildir. Evet! Üstelik hep iyi bir insan olduğunuzu varsayıyorsanız! *Wie? Was? Gott im Himmel!*⁴⁵ Nasıl olabilir ki bu? Ha! Ha! Ha!’

Kelebeklerin mezarları arasında sinsice gezinen gölgeden gürültülü bir kahkaha yükseldi.

‘Evet! Bu korkunç ama aynı zamanda gülünç bir durum. Dünyaya gelen bir insan, denize düşer gibi bir hayal dünyasının içine düşer. Eğer deneyimsiz insanların çabaladığı gibi suyun üzerine çıkıp nefes almak için debelenirse boğulur – *nicht wahr?*⁴⁶ Hayır! Size söylediğim gibi! Bunun yolu yıkıcı unsura boyun eğip teslim olmaktır ve suyun içinde çaba sarf edip ellerinizi ve ayaklarınızı çırparak derin denizlerin sizi yukarıda tutmasını sağlamaktır. Bana hayatın nasıl süreceğini, nasıl varolunacağını soruyorsunuz.’

Sanki orada, o karanlığın içinde dururken kulağına fısıldanan bilgilerden ilham almışçasına sesi birden çok yüksek çıktı. ‘Size söyleyeceğim! Onun yalnızca tek bir yolu var.’

Hızlı adımlarla terliklerini hışırtılar çıkararak sürüyüp cılız ışığın aydınlattığı halkanın içinde bir karaltı gibi belli belirsiz göründü ve birden lambanın aydınlığında ortaya çıktı. İleri doğru uzattığı elini bir tabanca gibi göğsüme nişan almıştı; çukurlaşmış gözleri sanki beni delip geçecek gibi bakıyordu fakat seğiren dudaklarından tek kelime çıkmıyordu ve alacakaranlığın içindeyken yüzünde beliren o kendinden emin ve coşkulu halinden eser kalmamıştı. Göğsümü işaret eden elini aşağı indirdi ve yavaş yavaş, adım adım yanıma gelip nazikçe omzuma koydu. Kederli bir havada belki de asla anlatılamayacak şeyler olduğunu söyledi; ancak o kadar uzun bir süre yalnız yaşamıştı ki bazen unuttuyordu. Evet, unuttuyordu. Işık, uzak gölgelerin içindeyken kendisine ilham veren özgüvenini yok etmişti. Oturdu ve her iki dirseğini de masaya dayayıp alnını ovuşturdu. ‘Ama yine de bu doğru. Bu doğru. Yıkıcı unsurun içine dalmak.’ Bana bakmadan, yüzü avuçlarının arasında, sakin bir sesle konuşuyordu. ‘Tek yolu bu. Hayallerin peşinden koşmak ve yeniden, yorulmadan

hayallerin peşinde koşmak ve böylece –*ewig*– *usque ad* finem...’⁴⁷ Fısıltılarla ifade ettiği düşüncesi şafak sökerken ya da belki de gecenin karanlığı bastırırken bir düzlüğün üzerinde beliren alacakaranlık bir ufuk gibi, sanki önümde uçsuz bucaksız ve belirsiz bir alan açmıştı. İnsan bir karara varmaya cesaret edemiyordu; fakat bu baştan çıkarıcı ve aldatici bir ışıktı ve loşluğunun, belirsizliğinin kavranması mümkün olmayan şiirselliğini çukurların, mezarların üzerine saçıyordu. Stein’in yaşamı asil düşünceler uğruna yapılan fedakârlıklar, yaşanan heyecanlarla başlamıştı; değişik yollardan geçerek, farklı yaşam biçimlerini benimseyerek çok uzaklara seyahat etmişti ve hangi yolu izlerse izlesin hiç bocalamadan ve bu yüzden de utanç ve pişmanlık duymadan sürdürmüştü hayatını. Bu nedenle haklıydı. Kuşkusuz doğru yol buydu. Bununla birlikte, insanın mezarlar ve çukurlar arasından geçerek her şeye karşın üzerinde dolaştığı, ortasına gölgeler düşmüş ve sanki alevlerle dolu bir cehennem çukuruyla kuşatılmış gibi kenarları ışıltılı parlayan o uçsuz bucaksız düzlük, alacakaranlık ışığının kavranması mümkün olmayan şiirselliği altında ıssız ve harap görünüyordu. Nihayet kimsenin kendisinden daha hayalperest olamayacağı yönündeki fikrimi ifade etmek için sessizliği bozdum.

Yavaşça başını salladı ve sonra sabırlı ve sorgular gözlerle bana baktı. Bunun utanç verici olduğunu söyledi. Kafa kafaya verip kötülüğe –anlayışlı bir tebessümle ‘o büyük kötülüğe’ diye tekrarladı– karşı gerçekçi bir çare üreteceğimiz yerde iki oğlan çocuğu gibi karşılıklı oturmuş çene çalıyorlardık. Buna karşın, sohbetimiz gerçekçi bir çare üretecek yönde gelişmedi. Sanki insanı, insanoğlunu konuşmanın dışında tutmaya çalışmış ya da o günahkâr bir ruh, ıstırap çeken isimsiz bir gölgeymiş gibi Jim’in adını anmaktan kaçındık. ‘Neyse, boş verin!’ dedi Stein ayağa kalkarken. ‘Bu gece burada kalın. Sabah olduğunda gerçekçi, işe yarar bir çare üretiriz.’ İki kollu bir şamdanı yakıp yolu göstermek için öne geçti. Stein’in taşıdığı ışığın yaydığı parlaklık eşliğinde boş, karanlık odaların içinden geçtik. Mumların aydınlığı cilalı zeminde kayarak ilerledi, bir masanın parlatılmış yüzeyinin kıyısına köşesine sürtündü, mobilyalardan birinin kıvrımının üzerinde gezindi ve uzaktaki aynaların içine dalıp şimşek gibi parlayarak geri yansıdı ve iki insanın silüetinin ve iki titrek mum alevinin berrak bir boşluğun derinliklerinde bir anlığına sessizce göze çarpmasına neden oldu. Stein nezaketle hafifçe öne eğilerek bir adım önde yavaş yavaş yürüyordu; yüzünde derin, adeta dinler gibi saygı dolu ve huzurlu bir ifade vardı; aralarında beyazlaşmış teller göze çarpan uzun sarı saç lüleleri hafifçe eğdiği boynunun üzerine seyrek bir biçimde dağılmıştı.

‘O bir hayalperest – bir hayalperest,’ diye tekrarladı. ‘Ve bu çok kötü – çok kötü... Aynı zamanda da çok iyi,’ diye ekledi. ‘Peki o sahiden de hayalperest mi?’ diye sordum.

‘*Gewiss*,’⁴⁸ dedi ve büyük kollu şamdanı havada tutarak ama bana bakmadan kımıltısız durdu. ‘Bu aşikâr! Onun ruhsal acı çekerek kendisini tanımasını sağlayan şey nedir? Sizin ve benim onun varlığını fark etmemizi sağlayan şey nedir?’

O an Jim’in varlığına inanmak zordu –taşradaki bir papaz evinde başlayan yaşamına, toz bulutları misali kalabalık gruplar halindeki adamlarla bulanıklaşan, somut, maddi bir dünyadaki ölüm ve yaşamın birbiriyle çatışan talepleriyle susturulmuş varoluşuna inanmak zordu– fakat onun yok edilmez gerçekliğine ikna edici ve karşı konulmaz bir güçle inanıyordum! Sanki mum ışığının geçici parıltıları ve dipsiz, saydam derinliklerde titreşen alevlerin ışığında birden ortaya çıkarak gölgeler halinde duvarlarda süzülen insan figürlerinin

arasında, o yüksek tavanlı, gösterişli ve sessiz odaların birinden diğerine ilerlediğimiz sırada mutlak Gerçekliğe –tıpkı Güzellik gibi tarifi zor, anlaşılması güç, gizemin sessiz ve durgun sularına yarı batmış halde yüzen mutlak Gerçekliğe– daha da yaklaşmışız gibi olanca canlılığıyla görmüştüm bunu. ‘Belki de hayalperesttir,’ dedim itiraf edercesine ve kısa bir kahkaha attım ama kahkaham o denli umulmadık bir yükseklikte çınlayıp yankılandı ki hemen sesimi alçalttım, ‘fakat eminim ki siz bir hayalperestsiniz.’ Başı göğsüne doğru eğilmiş halde şamdanı havaya kaldırıp tutan Stein yeniden yürümeye başladı ve, ‘Evet ama ben aynı zamanda varlığımı da sürdürüyorum,’ dedi.

Stein önümde ilerliyordu. Gözlerim hareketlerini takip ediyordu ama gördüğüm bir şirketin başkanı, öğleden sonra toplantılarının aranan konuğu, bilimsel topluluk ve derneklerle yazışan, macera peşinde gezen doğabilimcileri ağırlayan adam değildi; yalnızca kaderinin, şaşmaz adımlarla peşinden nasıl gideceğini bildiği yazgısının gerçekliğini görüyordum; mütevazı bir çevrede hayata adım atmış, heyecan dolu bir yaşam sürmüş, arkadaşlık, aşk, savaş gibi romantizmin ve maceranın tüm coşkulu unsurlarını doyasıya yaşamış birini görüyordum. Odamın kapısına vardığımızda bana döndü. Sanki sohbeti sürdürürmüş gibi, ‘Evet,’ dedim, ‘ve diğer şeylerin yanı sıra bir de malum kelebeğin delice hayalini kurduğunuz; fakat güzel bir sabah vakti hayalini kurduğunuz şey karşınıza çıkınca bu muhteşem fırsatı kaçırmadınız. Öyle değil mi? Oysa o...’ Stein elini kaldırdı. ‘Peki ne kadar çok fırsatı harcadığımı, hayallerimi gerçekleştirmek için yakaladığım birçok şansı kaçırdığımı da biliyor musunuz?’ Pişmanlık dolu bir ifadeyle başını salladı. ‘Bana öyle geliyor ki, bunlardan bazılarını gerçekleştirebilsem çok iyi olurdu. Ne kadar çok biliyor musunuz? Belki ben bile bilmiyorum sayısını.’ ‘Onun kurduğu hayaller güzel olsa da olmasa da,’ dedim, ‘gerçekleştirmeyi kesinlikle başaramadığı bir hayali olduğunu biliyor.’ ‘Her insan gerçekleştiremediği bir-iki hayali olduğunu bilir,’ dedi Stein, ‘ve sorun da budur – büyük bir sorun...’

Kapının eşiğinde elimi sıktı, havaya kaldırdığı kolunun altından odama şöyle bir göz attı. ‘Güzel bir uyku çekin. Yarın işe yarar bir çare üretmemiz lazım – işe yarar...’

Kendi odası benim yatak odamın ilerisinde olmasına rağmen, geldiğimiz yoldan geri döndüğünü gördüm. Stein kelebeklerine dönüyordu.”

39. Yöresel bir eteklik, Malay peştemalı. (Ç.N.)

40. (Lat.) Kınkanatlılar. (Ç.N.)

41. Malezya Yarımadası'nın batısından Batı Avustralya kıyılarına kadar uzanan Malay Takımadaları. (Ç.N.)

42. Eski adıyla Celebes, Endonezya'nın dört büyük adasından biri. (Ç.N.)

43. Johann Wolfgang von Goethe'nin *Torquato Tasso* (1790) adlı oyunundan: Nihayet onu ellerimin arasında tutuyorum / Ve kesin bir ifadeyle benim olduğunu söyleyebiliyorum. (Ç.N.)

44. “Olmak ya da olmamak. İşte bütün mesele bu.” William Shakespeare'in *Hamlet* oyunundan. (Perde III, Sahne I) (Ç.N.)

45. (Alm.) Nasıl? Ne? Göklerdeki Tanrı! (Ç.N.)

46. (Alm.) Öyle değil mi? (Ç.N.)

47. Sırasıyla; (Alm.) *Ewig*: Sonsuza dek, (Lat.) *Usque ad finem*: Sonuna kadar. (Ç.N.)

48. (Alm.) Elbette. (Ç.N.)

Marlow, özene bezene purosunu yakarken yaşanan bir sessizliğin ardından kaldığı yerden devam etti. “Sanırım aranızda Patusan’ı duyan yoktur. Neyse, önemli değil; geceleri gökyüzüne doluşan ve ilgi alanlarına girmediği için insanların asla ismini duymadığı, bileşimleri, kütleleri, yörüngeleri, düzensiz devinimleri, yaydıkları ışıkların sapması üzerine bilgiç bilgiç konuşmaları –bir nevi bilimsel felaket tellallığı yapmaları– için para alan gökbilimciler dışında kimse için bir önemi olmayan sürüyle gökcismi vardır. Patusan için de aynısı geçerli. Patusan, Batavya’daki⁴⁹ hükümete yakın çevrelerde özellikle yaşanan başıbozukluklar ve karışıklıklarıyla bilinir; ayrıca esnaf arasında ve ticaret dünyasında da çok az insan duymuştur ismini. Ne var ki kimseler oraya gitmemiştir ve tıpkı bir gökbilimcinin uzak evrendeki bir gökcismine, dünyadaki kazancından mahrum kalıp tanımadığı, tanık olacağı manzara karşısında allak bullak olacağı bir ortama gönderilme fikrine itiraz edeceği gibi kimsenin de şahsen Patusan’a gitmek isteyeceğini tahmin etmiyorum. Gelgelelim, ne gökcisimlerinin ne de gökbilimcilerin Patusan’la en ufak bir alakaları yoktur. Oraya giden Jim’di. Anlatmak istediğim şu ki, eğer Stein bir şekilde onu arşa kadar göndermiş olsaydı değişim daha büyük olmazdı. Jim dünyevi sorunlarını, başarısızlıklarını ve ayrıca kötü itibarını ardında bıraktı; artık hayal gücünü devreye sokacak yepyeni koşullar çıkacaktı karşısına. Tümüyle yeni, tümüyle olağanüstü koşullar. Ve o, bu koşullara olağanüstü bir uyum sağlayacaktı.

Stein, Patusan hakkında herkesten fazla bilgiye sahipti. Hatta belki de yerel hükümet çevrelerinden bile fazla. Stein’in ya kelebek avladığı dönemlerde ya da daha sonraları, o kendine has iflah olmaz tarz ve yöntemlerini kullanarak ticari ve mesleki mutfağının semirten yemeklerini bir tutam macerayla lezzetlendirmek için Patusan’da bulunduğundan kuşku yok. Takımadalarda, ışığın, hatta elektriğin oralara daha sağlam manevi değerler götürdüğü ve– ve– ayrıca daha büyük kârlar sağladığı dönemler öncesinde ve bölgeye özgü alacakaranlıklar içinde görmediği çok az yer vardı. Jim hakkında yaptığımız sohbet sonrası sabah kahvaltısına oturduğumuz sırada Brierly’nin, ‘Bırak o zaman sürünüp yerin yirmi kat dibine girsin ve orada kalsın,’ lafını aktarmamın ardından bahsetmişti Stein bu yerden. Sanki ender rastlanan bir böcek türüymüşüm gibi ilgi ve dikkatle bana bakıp kahvesini yudumlarken, ‘Bakın bu da bir çare,’ dedi. ‘Bir anlamda onun toprağın altına girmesi yani,’ diye açıklama yaptım. ‘Elbette insan böyle bir şey yapmayı istemez ama içinde bulunduğu durum göz önüne alınırsa, en iyi çare bu olurdu.’ ‘Evet, genç biri,’ dedi Stein derin düşüncelere dalmış bir ifadeyle. ‘Yeryüzündeki en genç insan evladı hatta,’ diye onayladım. ‘Schön.⁵⁰ O halde işte Patusan orada,’ dedi ifadesini bozmadan... ‘Ve o kadın da artık hayatta değil,’ diye ne manaya geldiği anlaşılmaz bir cümle ekledi.

Elbette o hikâyeyi ben bilmiyorum; ama Patusan’ın daha önce bir günah, bir tecavüz ve bir talihsizlik uğruna mezar olarak kullanıldığını sadece tahmin edebiliyorum. Stein’dan kuşku duymak mümkün değil. Onun hayatındaki tek kadın, ‘benim prenses karım’ ya da daha nadiren, özellikle de hislendiği anlarda, ‘Emma’ın annesi’ diye bahsettiği Malay kızıydı. Patusan’dan konuşurken sözünü ettiği kadının ise kim olduğunu bilmiyorum. Fakat imalarından anlayabildiğim kadarıyla bu, eğitilmiş ve çok güzel Hollanda-Malay melezi bir

kızdı ve trajik ya da belki de sadece acınacak bir geçmişi vardı; bu geçmişin belki de en acılı yanı kuşkusuz kızın Hollanda kolonilerindeki bir ticari işletmede kâtip olarak çalışmış Malakka'lı bir Portekizli ile yaptığı evlilikti. Stein'in anlattığı kadarıyla, bu adam birçok açıdan yetersiz biriymiş ve sağı solu belli olmayan saldırgan bir yapıdaymış. Stein sadece karısının hatırına bu adama şirketinin Patusan'daki şubesinde müdür olarak görev vermiş; fakat bu firmaya ticari açıdan zarar getirmiş ve şimdiyse kadın ölmüştü; bu yüzden Stein orada başka bir temsilciye görev verme niyetindeydi. Portekizli Cornelius adında, kendini çok iyi yerlere layık ama hakkı yenmiş biri olarak gören bir adamdı. Jim işte bu adamın yerine gönderilecekti oraya. 'Fakat bir yandan da adamın oradan ayrılacağını sanmıyorum,' dedi Stein. 'Bunun benimle bir ilgisi yok. Ben sadece sevdiğim kadının hatırına... Fakat şimdi düşünüyorum da geride bir de kız var ve adam eğer isterse eski evde kalabilir.'

Patusan yerlilerin yönetimindeki bir eyaletin uzak bir kesimidir ve ana yerleşim bölgesi de aynı adı taşır. Denizden kırk mil içerideki nehrin bir noktasında, ilk evlerin göze çarptığı ve ormanların bulunduğu alanın üzerinde yükselen, birbirine yakın ve sanki güçlü bir darbeyle açılmış gibi görünen derin bir yarıkla birbirinden ayrılmış iki sarp tepenin zirveleri göze çarpar. Aslında iki tepenin arasındaki vadi dar bir dağ geçidinden başka bir şey değildir; yerleşim yerinden bakıldığında ikiye ayrılmış çarpık bir koni biçimindeki tepegöze çarpar ve bu iki kısım hafif bir eğimle birbirinden uzaklaşmıştır. Dolunayın üzerinden üç gün geçtikten sonra, Jim'in evinin (onu ziyaret ettiğimde yerel mimarinin özelliklerini taşıyan çok güzel bir evde kalıyordu) önündeki açık alandan bakıldığında tam olarak bu iki tepenin ardında yükseldiği görülen ayın çevresine yayılmış ışığı, ilk başta bu iki yükseltiyi zifirî karanlık bir kabartma biçimine sokuyor, sonra kıpkırmızı alev gibi parlayan, nerdeyse kusursuz bir daire biçimindeki mehtap, yarığın kenarlarından kayarak yükselip ortaya çıkıyor ve ardından sanki ağzı açık bekleyen derin bir mezardan kaçıp zaferini kutlarcasına zirvelerin üzerine tırmanarak uzaklaşıyordu. 'Harika bir manzara,' dedi Jim yanımda durup. 'Seyretmeye değer. Değil mi?'

Bu soruyu, sanki bu eşsiz görüntünün düzenlenip meydana gelmesinde kendi parmağı da varmış gibi gurur duyan bir havada sorması beni gülümsetti. Jim, Patusan' da o kadar çok şeyi düzenlemişti ki! Hem de ayın ve yıldızların hareketleri gibi kontrolünün ötesinde gibi görünen şeyleri.

Bunu anlamak mümkün değildi. Stein ve ben onu sadece uzaklaştırmak, anlayacağınız kendisinden uzaklaştırmak niyetindeyken farkında olmadan böyle bir kişiliğe bürünmesine ön ayak olmuştuk. Gerçi esas amacımız da buydu ama kabul etmeliyim ki aklıma takılan bir başka neden daha vardı sanırım. Bir süreliğine memlekete gidiyordum ve ondan kurtulmayı sandığımdan daha çok arzuladığımı fark ettim. Ondandaki kurtulmak, anlıyor musunuz, oradan gitmeden önce ondan kurtulmak. Berbat bir sorunla, şüpheli bir iddiayla, korkunç bir yükün altında sisler içinde soluk soluğa kalmış halde onu bana gönderen ülkeye, İngiltere'ye dönüyordum. Onu son defa görüşümün ardından bugüne dek bir daha o kadar farklı bir halde gördüğümü söyleyemem; fakat onu ne kadar az anlarsam, düşüncelerimizin, bildiklerimizin ayrılmaz bir parçası olan o şüphe adına ona daha çok bağlandığımı fark ediyordum sanki. Aslında kendimi de daha fazla tanıyor değildim. Dediğim gibi, memlekete dönüyordum. Bütün yuvaları, bütün baba ocakları tek bir yerde toplanmış görünecek kadar uzaktaki, en alçakgönüllümüzün bile oturmaya hakkı olduğu baba ocağına

dönüyordum. Binlercemiz, tanınmış ya da adı sanı duyulmamış binlerce denizci yeryüzünde gezerek şöhreti, parayı ya da sadece ekmeğimizi denizlerin ötesinde kazanırız; ama bana öyle geliyor ki, memlekete dönenlerimizin her biri oraya hesap vermeye gidiyormuş gibi bir hisse kapılır. Büyüklerimizle, akrabalarımızla, dostlarımızla, itaat ettiğimiz ve sevdiğimizle yüzleşmek için döneriz memlekete; fakat aramızdan kimsesi olmayanlar bile, en özgür, en yalnız, hiçbir sorumluluğu ve bağı olmayanlarımız bile, hatta memleketinde sevdiği bir yüz görmeyen, tanıdık bir ses duymayanlar bile o toprakların üzerinde, semalarının altında, havasında, vadilerinde, tepelerinde, tarlalarında, sularında ve ağaçlarında yaşayan; dilsiz bir dost, bir yargıç, bir ilham kaynağı olan o ruhla buluşmak zorundadır. Ne dersiniz deyin, memleketin keyfini sürmek, huzurunu solumak ve gerçekleriyle yüzleşmek için oraya temiz bir vicdanla dönülmelidir. Tüm bunları katıksız bir duygusallık olarak algılayabilirsiniz; hatta çok azımız bilindik hislerin yüzeyi altına bilinçli bir şekilde bakacak kapasiteye sahiptir. Sevdiğimiz kadınlar, gıptayla bakıp örnek aldığımız adamlar, şefkat hissi, dostluklar, yakaladığımız fırsatlar, zevklerimiz vardır! Fakat, avucumuzun içinde ölü yapraklara ve dikenlere dönüşmemesi için ödülümüze temiz ellerle dokunmamız şarttır. Kanımca yalnız olanlar, başında oturacakları bir ocakları, kendilerine ait bir yuvaları, duygusal yakınlık duydukları olmayanlar, başını sokacak bir eve değil de bedeninden kopup ayrılmış, ebedî ve değişmez ruhuyla buluşmak için ülkelerine gelenler, onun zorluklarını, kurtarıcı gücünü, sadakatimizi, itaatimizi hak eden ve çağlar boyu süren fazilet ve lütuflarını en iyi anlayanlardır. Evet, pek azımız anlar ama hepimiz içimizde hissederiz; istisnasız hepimiz diyorum bakın zira hissetmeyenler zaten yaşamıyor demektir. Her sap otun dünyada yaşamını sürdürdüğü, gücünü aldığı bir yeri vardır; aynı şekilde insan da yaşamıyla birlikte inanç ve sadakatının de şekillendiği bir toprak parçasına bağlıdır. Jim bunun ne kadarını anlıyordu bilemiyorum; fakat bunu hissettiğini; kafası karışarak da olsa, böyle bir gerçeğin ya da kuruntunun –siz ne dersiniz deyin, aralarında pek az fark var ve bu da önemli bir fark değil– taleplerini güçlü bir biçimde hissettiğini biliyorum. Şu var ki, hislerinin sayesinde fark edilip önemli biri haline geliyordu. Artık evine dönmeyecekti. Asla. Jim’in hislerini açıkça dışa vurma becerisine sahip olduğu düşüncesi bile onu ürkütürdü; hatta siz de ürkerdiniz. Ne var ki o tür biri değildi o; ama kendince de belli ederdi hislerini. Eve dönme fikrinin bahsi açıldığında kaskatı kesilir, yerinden kımıldayamaz, çenesini eğip dudaklarını büker ve çatık kaşlarının altında koyu pırıltılar saçan açık mavi gözleri sanki dayanılmaz, insanı isyan ettirip tiksindiren bir şey görmüş gibi öfkeyle bakardı. Gür tutamlı saçlarının üzerine bir şapka gibi oturduğu o kalın kafasının içinde hayal kurma gücü vardı. Benimse hiç hayal gücüm yoktur (olsaydı onun hakkında daha iyi fikir sahibi olur, onu daha yakından tanırdım) ve deyim yerindeyse bütün kemiklerim sağlam olarak eve döndüğümde genç kardeşime ne olduğunu bana sormak için Dover’in beyaz falezlerinin, sarp kayalıklarının üzerinde ülkenin topraklarının ruhunun yükseleceğini falan da ima etmiyorum. Böyle bir hataya düşmem. Ama gayet iyi biliyordum ki o, hakkında kimsenin bir şey sormadığı, bahsi geçmeyenlerden biriydi; daha üstün vasıflı adamların hiçbir merak ya da üzüntü uyandırmadan çekip gittiklerini, ortadan tamamen kaybolduklarını bilirim. Toprakların ruhu, büyük işletmelerin yöneticileri gibi birçoklarının hayatını umursamaz. Sürüden ayrılanın vay haline! Ancak bir arada olduğumuz müddetçe var oluruz. Jim de bir anlamda sürüden ayrılmıştı; tutunamamıştı; nasıl ki insanın daha

yoğun bir anlam katarak yaşadığı hayatının sona ermesi, bir ağacın ölümünden daha dokunaklıysa, bu gerçeğin güçlü bir biçimde bilincinde yer etmesi de Jim açısından dokunaklı, hazin bir durumdu. Ben hasbelkader karşısına çıkıp ona yardım eli uzatmıştım ve ister istemez etkilenip duygulanmıştım. Söylenebilecek başka hiçbir şey yok. Sadece ayakaltından çekilip ortadan nasıl kaybolacağı kurcalıyordu kafamı. Eğer kendini içkiye verecek olsaydı bu beni incitirdi. Dünya o kadar küçük ki bir gün alkolden gözleri kan çanağına dönmüş, suratı şişmiş, üstü başı kir içinde bir serserinin üzerinde dirsekleri parçalanmış paçavralar, ayağında tabansız yelken bezinden ayakkabılarla yolunu kesip eski bir tanışıklığın hatırına benden beş dolar borç istemesinden korkuyorum. Düzgün bir geçmişe sahip bu hırpani kılıklı bostan korkuluklarının yılışık bir tavırla, kulak tırmalayıcı bir sesle kaçamak, arsız bakışlarıyla karşınıza çıktığı olmuştur. Bu gibi karşılaşmalar, dayanışmaya inanan bir insana, ölüm döşeginde bile tövbe etmeyen birinin bir rahibe verdiğinden daha büyük sıkıntı verir. Doğrusunu söylemek gerekirse, ikimiz açısından görebildiğim tek tehlike buydu; fakat bir yandan hayal gücünden yoksun olduğumdan da kuşku duyuyordum. Hatta daha kötü, bir şekilde hayal gücümü aşan sonuçlar bile doğabilirdi. Ama Jim hayal gücü ne kadar da kuvvetli biri olduğunu unutturmazdı bana. Ve hayatımıza giren bu hayal gücü kuvvetli insanlar hayata bağlandıkları, yerinde duramayan o zincir sanki daha uzunmuş gibi daha da uzaklara ve her yöne savrulurlar. Bu doğru. Ayrıca kendilerini içkiye de verirler. Belki de bu endişem yüzünden onu küçümsüyordum. Nasıl bilebilirim ki? Stein bile onun bir hayalperest olduğundan daha fazlasını söyleyemiyordu. Benim ise tek bildiğim onun bizden biri olmasıydı. Ve onun hayalperestlikle ne işi olabilirdi ki? İçgüdüsel hislerim ve karışık bir kafayla ortaya koyduğum düşüncelerimle ilgili ancak bu kadarını aktarabiliyorum size; zira onun hakkında söylenebilecek pek fazla bir şey yok. Benim hayatımda var olmuş ve sizler için sonuçta ancak benim aracılığım ile var olan biridir Jim. Onu elinden tutup buralara sürükledim, önünüze getirip teşhir ettim. Sıradan endişe ve korkularım yersiz miydi acaba? Bunu şimdi bile bilemiyorum. Belki siz daha iyi bilebilirsiniz. İnsanın aklına, 'İzleyiciler oyunu oyuncularından daha iyi görür,' atasözü geliyor. Neyse, nihayetinde korkularım yersizdi. Ama Jim çekip gitmedi, bilakis bu sefer harika bir gelişim gösterdi ve yolundan şaşmadan dosdoğru ilerleyerek hem bir yere yerleşip hem de orada atılım yapabileceğini kanıtladı. Bundan büyük bir keyif duymalıydım zira bu benim de rol oynadığım bir zaferdi; fakat benden beklenebileceği kadar da memnun değildim. Bu hamle onu gerçekten de o sisten –hayatta mütevazı bir yer edinmek için dinmez bir özlem duyan, sürüden kopmuş biri olarak– büyük olmasa da ilginç bir gölge gibi içinde gezindiği o sisten kurtarmış mıydı, diye kendime soruyorum. Üstelik son söz de daha söylenmedi ve muhtemelen asla söylenmeyecek. Kekeleyerek yaşadığımız şu hayatlarımız, yegâne ve vazgeçilmez amacımız olan o son ve uzun sözü kekeleymeden dile getirebilmek için çok kısa değil mi? Ben o son sözleri, şayet dile getirilecek olsalar çınlamaları yeryüzüyle gökyüzünü aynı anda sarsacak o son kelimeleri duymayı ummaktan vazgeçtim. Son sözümüzü –aşkımızın, arzularımızın, inancımızın, pişmanlıklarımızın, boyun eğip isyan edişlerimizin son sözlerini– söylemek için asla zamanımız yoktur. Yeryüzü ve gökyüzü, en azından bu ikisine dair birçok gerçeği bilen bizler tarafından sarsılmamalı. Jim hakkındaki son sözlerim kısa olacak. Onun büyük bir başarı yakaladığını öne sürüyorum ama bu başarı anlatıldığında ya da daha ziyade duyulduğunda yeterince anlaşılabilir takdir edilmeyebilir.

Açıkçası, kelimelerime değil sizin hafızanıza güvenemiyorum. Sizlerin bedenlerinizi beslemek için hayal gücünüzü aç bırakacağınızdan korkmasaydım daha dokunaklı ve etkili anlatırdım. Kırıcı olmak değil amacım; hayal kurmamak hürmete değer, güven verici, kazançlı ve sıkıcıdır. Buna karşın sizlerin de hayatınızı, soğuk bir taştan çıkan alevli kıvılcımlar kadar şaşırtıcı ve ne yazık ki bir o kadar kısa ömürlü ihtişam ışıklarını doya doya yoğun yaşadığınız bir döneminiz olmuştur.”

49. Hollanda sömürgesi olduğu sırada Cakarta'nın adı. (Y.N.)

50. (Alm.) Güzel. (Ç.N.)

“Aşk, onuru, özgüveni elde etmek, bunları elde tutmanın verdiği gurur ve güç, bir kahramanlık hikâyesine uygun malzemelerdir; böyle bir başarı sadece yüzeysel olarak ya da ancak gözlerimizle tanık olduğumuz zaman zihinlerimizde yer eder. Jim’in başarıları dışarıdan görülüp tanık olunacak gibi değildi. Otuz yıllık bir orman onu kayıtsız bir dünyanın gözlerinden uzakta tutuyor; ayrıca kıyı boyunca köpüren dalgaların gürültüsü ününün sesini bastırıyordu. Uygarlık akıntısı, sanki Patusan’ın yüz mil kuzeyinden uzakta bir dağlık burunda ikiye ayrılmış gibi, düzlüklerini ve vadilerini, yaşlı ağaçlarını ve burada eskiden yaşayan insanların, güçlü ve karayı yutarcasına akan bir suyun iki kolu arasında sıkışmış önemsiz ve toprağı giderek aşınan bir adacık misali ihmal edip terk ederek doğuya ve batıya doğru çatallanıp akar. Eski seyahatleri anlatan derlemelerde Patusan ismine sık sık rastlanır. On yedinci yüzyıl tacirleri oraya karabiber ticareti için gidiyorlardı zira biber tutkusu yaklaşık Kral I. James’ in zamanından bu yana Hollandalı ve İngiliz maceraperestlerin bağında bir aşk alevi gibi yanıyordu. Biber için nerelere gitmezlerdi ki! Bir çuval biber için gözlerini kırpmadan birbirlerinin boğazını keser, başka zaman üzerine titredikleri ruhlarını inkâr edercesine yalan yere yemin ederlerdi. O dayanılmaz ihtirasın tuhaf inadı her türlü ölüme, bilinmez denizlere, tiksinti veren garip hastalıklara, yaralanmalara, esarete, açlığa, vebaya ve umutsuzluğa meydan okuma cesareti verirdi onlara. Bu onları büyük ve önemli yapardı! Tanrı’nın izniyle kahramanlara dönüştürürdü; ayrıca eğilip bükülmez ölüm, genç yaşlı demeden kendilerine ağır bedeller ödetmesine rağmen süren bu ticaret hırsları onları birer zavallıya dönüştürürdü. Sırf açgözlülüğün insanı bu kadar sabırlı, kararlı ve gayret sarf edip fedakârlık yapmaya bu denli kör bir inatla bağlı kılacağına inanmak zor geliyor. Gerçekten de böyle bir maceraya girişenler varını yoğunu, hayatlarını tatmin edicilikten uzak bir ödül uğruna tehlikeye atıyorlardı. Zenginlik geride kalanlara, memlekette yaşayanlara akabilsin diye kemiklerini uzak sahillerde ağarmaya bırakıyorlardı. Onlardan daha azına katlanmış ardılları olarak bizlerin gözünde bu insanlar birer ticari temsilci olarak değil, içlerinden gelen bir sese, kanlarını kaynatan bir dürtüye, gelecek üzerine kurulan bir hayale itaat ederek bilinmez sınırlarını zorlayan, alınlarına yazılmış bir kaderin araçları, temsilcileri olarak yüceliyordu. Hepsi de olağanüstüydü ve kabul etmek gerekir ki olağanüstü koşullara da hazırlıklıydılar. Çektikleri çileleri, gördükleri denizleri, yabancı ülkelerin geleneklerini, şaşaalı hükümdarların ihtişamını kanaatkârca hafızalarına kazıdılar ve kaderlerini kendi alınlarına yazdılar.

Patusan’da çok miktarda biber bulmuşlardı ve sultanın ihtişamı ve bilgeliği onları etkilemişti; fakat bir asır boyunca süren inişli çıkışlı ilişkilerin ardından her nasılsa ülke yavaş yavaş biber ticaretinin dışında kalmış gibiydi. Belki de biber tükenmişti. Öyle de olsa, artık biberi umursayan da kalmadı; ihtişamlı günler gerilerde kaldı, şimdiki sultan sol elinde iki parmağı olan toy bir embesildi ve perişan durumdaki halktan sızdırılan belirsiz ve acınası miktarda düşük gelir ise amcaları tarafından cebe indiriliyordu.

Elbette bunları bana Stein anlattı. Bana bu amcaların isimlerini söylemiş ve her birinin yaşamını ve kişiliğini kabataslak aktarmıştı. Stein’in kafası, yerli devletler ile ilgili herhangi bir resmî rapordaki kadar bilgiyle doluydu ama onun anlattıkları çok daha eğlenceliydi. Bu

bilgilere sahip olmak zorundaydı. Stein bu devletlerin birçoğuyla ticaret yapıyordu ve örneğin Patusan gibi bazı bölgelerde, Hollandalı yetkililerden özel izne sahip olan tek temsilci firma ona aitti. Hükümet onun ticari basiretine ve ağzının sıklığına itimat ediyordu ve anlaşıldığı kadarıyla bütün riskleri de kendisi üstleniyordu. Yanında çalıştırdığı adamlar da bunu biliyordu ama anlaşılan o ki Stein da onlara emeklerinin karşılığını veriyordu. Stein, o sabah kahvaltılık sofrasında her şeyi tüm açıklığıyla anlattı. Bildiği kadarıyla (en son on üç ay önce oralardan haber geldiğinden bahsetmişti), insanların can ve mal güvenliğinden had safhada endişe etmeleri normaldi. Patusan'da birbiriyle çarpışan güçler vardı ve bunlardan biri sultanın amcalarının en beteri, nehir bölgesinin valisi, para sızdırıp soygun yapan tamamen savunmasız ve –Stein'in, 'Gerçekten de nereye gidebilirdi o insanlar ve nasıl kaçabilirlerdi?' şeklindeki ifadesinden anladığım kadarıyla– göç etme şansları bile olmayan yerli Malayları yok etme noktasına kadar sömüren Raca Allang'a aitti. Kuşkusuz yerli halk da bir yere gitmeyi istemiyordu. Geçit vermez yüce dağlarla çepeçevre kuşatılmış bu ülke soyluların eline verilmiş ve onlar da bu racayı hükümdar olarak tanıyorlardı. Allang kendi kraliyet ailelerine mensuptu. Daha sonra bu beyefendiyle tanışma şerefine eriştim. Gözlerinden lanet fıskıran, gevşek ağızlı, her iki saatte bir afyon hapı yutan, ufak tefek, pis, bitik bir ihtiyar. Yaygın toplum terbiyesine meydan okurcasına başını örtmüyordu ve tel tel saçları birbirine yapışmış perçemler halinde pörsümüş pis suratının her iki yanına düşüyordu. İnsanlarla görüşeceği zaman yıkıntı halinde bir tahıl ambarını andıran büyük bir salona dikilen dar iskelenin üzerine güçlkle tırmanıyordu; salonun tabanındaki çürümüş bambuların çatlakları arasından ise aşağı yukarı on-on beş ayak aşağıda her nevi artık, döküntü ve çöpün evin zeminine yayılmış olduğu görülebiliyordu. Jim'in eşliğinde ona bir nezaket ziyareti yaptığımızda da bizi böyle bir ortamda karşıladı. Odada yaklaşık kırk kişi vardı ve belki de bunun üç katı insan da aşağıdaki büyük avluda toplanmıştı. Arkamızda bir yerlerden durmadan gelip gidenlerin, itişip kakışan insanların yarattığı hareketlilik ve mırıltı halinde konuşmaları işitiliyordu. Rengârenk ipekliler giymiş birkaç genç uzakta durmuş ters ters bakıyorlardı; kölelerden ve hizmetkârlardan oluşan çoğunluk ise, kül ve çamur lekeleri içinde, paçavraya dönmüş *sarong*'larıyla yarı çıplak geziniyorlardı. Jim'i daha önce hiç bu kadar ciddi, kendine hâkim, gizemli ve etkileyici görmemiştim. Bu esmer suratlı adamların arasında, sarı saçlarının tutamları ışıltılı parlayan Jim, bembeyaz kıyafetleri içindeki güçlü ve kendine güvenen duruşuyla, duvarları hasırdan ve çatısı sazdan o loş salonun kapalı panjurları arasından sızan güneş ışınlarının hepsini üzerine çekiyordu sanki. Sadece farklı bir türe değil aynı zamanda farklı bir ruha sahip bir yaratık gibi görünüyordu. Jim'in bir kanoyla oraya geldiğini gözleriyle görmeseler, onun göklerden yeryüzüne indiğini zannedebilirlerdi. Ne var ki Jim, kütükten üstünkörü oyularak yapılmış komik bir kanonun içinde, ona verdiğim bir teneke bavulun üzerinde ve kanoyu deviririm korkusuyla dizlerini bitiştirip kıpırdamadan oturarak gitmişti oraya; kucağında ise ayrılırken benim hediye ettiğim donanma modeli bir tabanca vardı. Ama ilahî bir müdahaleyle mi yoksa tam da ondan beklenebileceği gibi yanlış bir fikre kapıldığından mı ya da sadece içgüdüsel bir sağduyudan mı bilinmez, tabancayı boş taşımaya karar vermişti. Patusan Nehri'ne Jim işte böyle inmişti. Hiçbir şey bundan daha yavan ve güvensiz, bundan daha üstünkörü ve yalnız olamazdı. Tuhaftır ki, bu alın yazısı Jim'in tüm hareketlerine bir kaçış havası veriyor, bilinmeze bodoslama dalmaya, ardına bakmadan bulunduğu yeri terk etmeye her an hazırmiş gibi

davranmaya sevk ediyordu onu.

Benim en çok dikkatimi çeken de işte tam olarak bu hareketlerindeki rahatlık ve kayıtsızlıktı. Resmîyet ve protokole pek aldırmadan onu –mecazi anlamda söylüyorum– kaldırıp duvardan aşırduğumuzda ne ben ne de Stein, duvarın öte yanında onu neyin beklediğinden tam olarak emin değildik. O anda sadece onun ortadan kaybolduğunu görmek istiyordum; Stein ise kendisinden beklenebileceği gibi duygusal bir gerekçesi vardı. Asla unutmadığı eski bir borcu (sanırım aynî olarak) kapatmak istiyordu. Hakikaten de, tüm hayatı boyunca Britanya adalarından insanlarla özellikle dostluk kurmuştu. Artık hayatta olmayan velinimetî Alexander M’Neil adından da anlaşılabilirliği gibi katıksız bir İskoçyalıydı; Jim ise Tweed Nehri’nin hayli güneyinden geliyordu; fakat altı-yedi bin mil öteden bakıldığında Büyük Britanya, önemi azalmasa da, kendi evlatlarının gözüne bile yeterince küçülmüş görünüyor, önemini vurgulayan ayrıntılar göz ardı ediliyordu. Stein’ı hoş görmek lazımdı; üstü kapalı o kadar çok niyetinden söz ediyordu ki bunları bir süre benimle paylaşmamasını özellikle rica ettim ondan. Jim’in bu işten kişisel çıkarı olduğu gibi bir düşünceye kapılmayacağını hissediyordum; böyle bir düşünceyi aklından bile geçirmemeliydi. Farklı bir gerçeklikle başa çıkmak zorundaydık. Jim sığınacak bir yer arıyordu ve tehlikeyi göze alma pahasına ona bu sığınak sunulmalıydı – hepsi bu.

Onunla her konuda açık yürekliydim ve ben bile (o zamanlar sandığım gibi) bu girişimin tehlikelerini abartıyordum. Fakat aslında az bile abartıyormuşum; Patusan’ daki ilk günü, kendine haksızlık edencesine tedbirsiz davranmayıp, o tabancayı doldurmaya tenezzül etseydi hakikaten de son günü olacaktı. Jim’in inzivaya çekilmesiyle ilgili Stein’la yaptığımız değerli planı ona anlattıkça o inatçı ve bezgin, boyun eğmiş havasının değişip yavaş yavaş nasıl da yerini bir şaşkınlığa, ilgiye ve meraka bıraktığını ve o çocuksu hevesini hâlâ hatırlarım. Bu, onun hayalini kurduğu fırsattı. Bu fırsatı ona tanıdığım için bana nasıl da minnetar olduğunu... bana çok şey borçluydu... Ve Stein’ı da unutmamak lazımdı tabii... Tüccar Stein onun için... ama tabii esas bana teşekkür borçluydu. Sözünü kestim. Ne diyeceğini bilemez halde dili ağzına dolanmıştı ve minnettarlığını ifade ediş biçimi anlaşılabilir bir acı veriyordu bana. Bu fırsat için teşekkür etmesi gereken biri varsa, onun da asla adını sanını bile duymadığı, yıllar önce ölmüş, bugün sadece kükrer gibi gür sesi ve haşin dürüstlüğüyle hatırlanan yaşlı bir İskoç olduğunu söyledim. Jim’in teşekkürlerini kabul edecek kimse yoktu. Stein gençliğinde kendisine sunulan bir fırsatı şimdi bir başka gence sunuyordu ve ben onun isminden bahsetmekten öte bir şey yapmamıştım. Bu sözlerim üzerine Jim kızardı ve elindeki bir parça kâğıdı bükerek mahcup bir tavırla benim her zaman kendisine güvendiğimi söyledi.

Bunun doğru olduğunu söyledim ve bir süre duraksadıktan sonra, ‘Beni örnek alabilmeni isterdim,’ dedim. ‘Almadığımı mı sanıyorsunuz?’ diye sordu kaygılı bir ifadeyle ve, ‘İnsanın kendini göstermesi için ilk önce karşısına bir fırsat çıkması gerekir,’ dedi mırıldanarak; sonra neşelendi ve yüksek bir sesle ona güven duyduğum için pişman olmama asla fırsat vermeyeceğini söyledi. Bu öyle bir fırsattı ki – hani...

‘Yanlış anlama,’ diye böldüm lafını. ‘Bana pişmanlık yaşatacak bir şey yapamazsın sen.’ Pişmanlık yaşamayacaktım; ama eğer yaşarsam da bu tamamen beni ilgilendirirdi; öte yandan bu planın, bu – bu deneyin tamamen kendi çabalarıyla başarıya ulaşacağını açıkça anlamasını istedim. Bundan bir tek o sorumluydu. ‘Ne-neden? Neden?’ diye kekeleydi, ‘İşte

benim de korktuğum...' Kalın kafalılık yapmamasını rica ettim ve bana her zamankinden daha büyük bir şaşkınlıkla baktı. Hayatını çekilmez kılmakta çok başarılıydı. 'Öyle mi düşünüyorsunuz?' dedi sıkıntılı bir sesle; fakat saniye sektirmeden, 'Gayet iyi dayandım ama şimdiye kadar, değil mi?' diye ekledi kendinden emin bir havada. Ona kızmak mümkün değildi. Elimde olmadan gülümsedim ve eskiden bu şekilde yaşamaya devam eden insanların sonunda gözlerden uzakta, ıssızlığa çekilmiş münzeviler olmaya mahkûm olduğunu söyledim. Sevimli bir atılganlıkla, 'Münzevilerin canı cehenneme!' diye yorum yaptı. Issız, yabanıl bir yerde yaşamaktan çekinmiyordu tabii ki... 'Buna memnun oldum,' dedim. Zira öyle bir yere gidecekti... Orada yeterince dolu ve hareketli bir yaşamın onu beklediğini söyleme cesaretini gösterdim. 'Evet, evet,' dedi şevkle. Sözlerime kararlılıkla devam ederek, eski hayatından çıkıp kapıyı ardından kapatma konusunda istekli olduğunu ortaya koyduğunu belirterek... Birden, sanki hızla üzerinden gelip geçen bir bulutun gölgesi gibi onu tepeden tırnağa saran bir hüznün havasına bürünerek, 'Sahiden mi?' diye böldü lafımı. Hislerini hemen dışa vuran biriydi o neticede. Hem de çok iyi ifade ederdi hislerini! 'Sahiden mi?' diye tekrarladı acı bir sesle. 'Benim bu konuda pek fazla yaygara kopardığımı söyleyemezsiniz. Ve böyle de devam edebilirim – yalnızca, lanet olsun! Bana bir kapı gösteriyorsunuz...' 'Gayet güzel. O halde geç o kapıdan,' diye araya girdim. Kapının arkasından büyük bir şiddetle kapanacağı konusunda ona ciddi bir söz verebilirdim. Yazgısı, yaşayacakları her neyse bu, kimseler tarafından bilinmeyecekti. Bu yozlaşmış ülkedeki çürük düzen henüz dışarıdan müdahale edilebilecek olgunluğa erişmemişti. Bu hayata bir kere atıldıktan sonra artık dış dünyada var olduğunu kimse hatırlamayacaktı. Sağlam durabilmek için ayak tabanları dışında hiçbir desteği olmayacaktı ve ilk önce o tabanları basacak bir zemin bulmalıydı. 'Kimse hatırlamayacak – işte o kadar, Tanrı'nın izniyle,' diye mırıldandı kendi kendine. Parlayan gözlerini dudaklarıma dikti. Eğer koşulları bütün ayrıntılarıyla anladıysa, bulabildiği ilk arabaya atlayıp son talimatları almak üzere doğruca Stein'in evine gitmesini söyleyip lafımı tamamlıyordum ki, daha cümlemi bitirmeden kapıyı açıp odadan dışarı fırladı."

“Jim, ertesi sabaha kadar dönmedi. Stein onu yemeğe alıkoymuş ve daha sonra da evinde misafir etmişti. Mr. Stein kadar harika bir insan tanımamıştı hayatında. Cebinde, Cornelius’a yazılmış bir mektup vardı. O coşkulu halinden bir anlığına sıyrılarak, ‘Sepetlenecek herif işte bu,’ diye açıklamada bulundu ve yerlilerin taktığı türden aşınmış, incecik ve belli belirsiz kabartma izleri olan bir yüzüğü gösterdi bana neşeyle.

Bu yüzükle kendini Doramin denen yaşlı bir adama tanıtacaktı. Doramin oradaki ileri gelenlerden biriydi ve Mr. Stein’ın tüm o maceraları yaşadığı ülkedeki bir dostuydu. Stein ona ‘silah arkadaşım’ diyordu. Silah arkadaşlığı iyi bir şeydi. Değil mi? Ayrıca Mr. Stein İngilizceyi ne kadar da mükemmel konuşuyordu. Hem o kadar yer varken İngilizceyi Sulawesi Adaları’nda öğrenmiş olması ne kadar da komikti. Değil mi? Yalnızca genizden gelen bir sesle aksanlı konuşuyordu. Bunu fark etmiş miydim acaba? Yüzüğü Stein’a Doramin vermişti. Ayrılacakları sırada birbirlerine hediyeler sunmuşlardı. Bir nevi ebedî dostluk vaadiyle. Bunun güzel bir şey olduğunu söyledi. Bence de öyle değil miydi? Şu Muhammed –adı Muhammed miydi neydi– öldürüldüğünde can havliyle ülkeden kaçmak zorunda kalmışlardı. Hikâyeyi biliyordum herhalde. Ne kadar da utanç verici bir durumdu bu, öyle değil mi?..

Elinde çatal bıçak, önündeki tabağı tamamen unutmuş bir halde (ikinci kahvaltımı yaparken gelmişti) anlatmaya devam etti; yüzü biraz kızarmıştı ve gözlerinde karanlık gölgeler dolaşıyordu; bu da heyecanlandığının bir işaretiydi. Yüzük bir çeşit delil, bir itimat belgesiydi (‘Kitaplarda okuyacağınız türden bir şey bu,’ diye ekledi minnettar bakışlarla) ve Doramin de kendisi için elinden geleni yapacaktı. Mr. Stein bir defasında onun hayatını kurtarmıştı; tamamen tesadüf diye yorum yapmıştı Stein da; ama kendisinin –Jim’in– bu konuda başka bir düşüncesi vardı. Mr. Stein tam da bu gibi tesadüfleri kollayacak bir adamdı. Önemli değil tabii. İster tesadüf olsun ister maksatlı, bu durum onun fazlasıyla işine yarayacaktı. Bu arada Doramin denen o sevimli ihtiyarın da başına bir şey gelmez diye umuyordu. Stein son gelişmeleri bilemiyordu. Bir yıldan uzun bir zamandan bu yana Patusan’dan haber alamıyorlardı; devletler kendi aralarında sonu gelmez bir çatışma içindeydiler ve nehir kapalıydı. Çok sıkıntılı bir durum; ama korkacak bir şey yok; ne yapıp edip oraya sızmak için bir çatlak bulacaktı.

Coşkulu ve çenebaz hali beni etkilemiş, hatta neredeyse korkutmuştu. Uzun bir tatile çıkmak üzere olan ve yapacağı afacanlıkları aklından geçiren bir çocuk gibi ağzı kapanmak bilmedi. Yetişkin birinin böyle bir hal ve tavrı, böyle bir düşünce tarzını böyle bir bağlamda ortaya koymasının olağanüstü, biraz çılgın, tehlikeli bir yanı vardı. İş ciddiye almasını rica edecek noktaya gelmişim ki elindeki çatal bıçağı masaya bıraktı (o arada adeta şuurunu yitirmiş gibi yutarcasına yemek yemeye başlamıştı) ve tabağının etrafına bakıp deliler gibi ortalığı aramaya başladı. Yüzük! Yüzük! Ne cehenneme gitti bu! Ah! İşte buradaydı... Büyük avucuyla yüzüğü kavradı ve bir bir tüm ceplerine koymayı denedi. Bu yüzüğü kaybetmek hiç de işine gelmezdi doğrusu. Yumruğu sıkılı öylece durup uzun uzun düşündü. Hah! Boynuna asacaktı! Derhal bu planını uygulamaya girişti. Bir yerlerden, pamuklu ayakkabı bağcığına benzer bir sicim buldu. İşte! Bu işini görürdü! Artık boynunda asılıyken de

kaybederse... ilk defa o anda yüzümdeki ifadeyi fark etmiş gibiydi ve bu onu biraz sakinleştirdi. Safça bir ciddiyetle, bir yadigâr olan o yüzüğe ne kadar büyük bir önem verdiğini muhtemelen fark etmemiş olabileceğimi söyledi. O yüzük onun bir arkadaşıydı artık ve insanın bir arkadaşı olması güzel bir şeydi. Biliyordu da konuşuyordu. Manalı manalı bakıp başını salladı ama daha ben onaylamadığımı ifade etmek için elimi bile kaldıramadan başını eline dayadı ve bir süre sessiz oturdu, peçetenin üzerindeki ekmek kırıntılarıyla oynadı düşünceli düşünceli. ‘Kapıyı çarpmak, ne güzel de söylenmiş bir laf!’ diye bağırarak ayağa fırladı ve odada gezinmeye başladı. Omuzlarını dikmesi, başını çevirmesi, aceleci hali, kararsız adımları, itiraflarda bulunduğu, açıklamalar –adına ne dersiniz deyin artık– yaptığı o akşamı hatırlatıyordu bana; adımları aynı, kendi küçük bulutu altında karşıma geçmiş bilinçsizce acısının kendi kaynağından teselli bulmak istercesine dolanıyordu. Aynı ruh haliydi bu. Bugün size doğru yolu gösteren ama yarın aynı gözlerle, aynı adımlarla, aynı içgüdüyle sizi kötü yola sürükleyen dönek bir yol arkadaşı gibi hem aynı hem de farklı. Kendinden emindi adımları. Koyulaşmış gözleri fıldır fıldır odada bir şey arıyordu. Adımlarından biri diğerinden daha çok ses çıkarıyordu –muhtemelen çizmelerindeki bir defo yüzünden– ve yürürken sanki arada görünmez bir el onu tutarcasına tuhaf bir biçimde duraksayarak adım atıyordu. Ellerinden biri bileğine kadar pantolon cebine gömülüydü ve diğeriniyse birden başının üzerinde şöyle bir sallayıp, ‘Kapıyı çarpmak!’ diye bağırdı. ‘Beklediğim fırsat buydu. Kendimi artık göstereceğim... göstereceğim. Her şeye hazırlıklıyım artık. Bunun hayalini kuruyordum... Tanrı’ m! Bu karmaşanın içinden çıkıp gitmek. Tanrı’ m! En sonunda şans yüzüme güldü. Bekleyin... Göreceksiniz...’

Başını korkusuzca bir ifadeyle şöyle bir salladı; itiraf etmeliyim ki tanıştığımızdan bu yana ilk defa tahmin etmediğim kadar usanmıştım ondan. Ne gerek vardı bu boş laflara? Kollarını tuhaf hareketlerle sallayarak ve ara sıra da gömleğinin altındaki yüzük yerinde mi diye yoklamak için elini göğsüne götürerek odada bir o yana bir bu yana paldır küldür yürüyordu. Ticaretin olmadığı bir yere ticari temsilci olarak gönderilecek bir adamın böyle bir coşkuya kapılmasının ne anlamı vardı? Evrene meydan okumanın ne gereği vardı? Herhangi bir işe böyle bir ruh haliyle yaklaşılmazdı; sadece onun için değil, herhangi birisi için böyle bir ruh halinin, böyle davranışların yersiz olduğunu söyledim. Kıpırdamadan başımda durdu. Hiç de nazikçe olmayan ve bir anlığına küstahça bir havada tebessüm ederek, ‘Gerçekten öyle mi düşünüyorsunuz?’ diye sordu. Ama ne olursa olsun ben ondan yirmi yaş büyüktüm. Genç cüretli ve küstahtır; bu onun hakkıdır, gereksinimidir; kendini ifade etmek ister ve kuşkuyla sarıp sarmalanmış bu dünyada kendini ifade edip göstermenin tek yolu meydan okuma ve küstahlıktır. Odanın uzak bir köşesine gitti ve –mecazen söylüyorum– beni sanki parçalayacakmış gibi bir ifadeyle geri döndü. Öyle konuşuyordum çünkü ben bile, ona o kadar iyiliğim dokunan ben bile, olan olayları – o olanları ona karşı kullanacak biçimde hatırlıyordum. Peki ya diğerleri, geri kalan herkes? Kaçıp gitmek, uzaklarda kalmak istemesinde şaşılacak ne vardı ki! Ben de kalkmış düzgün bir ruh halinden bahsediyordum!

‘Ne ben ne de dünya bir şey hatırlıyoruz!’ diye bağırdım. ‘Hatırlayan sensin – sen.’

Hiç geri adım atmadan, aynı kızgınlıkla devam etti. ‘Her şeyi unutun, herkesi, herkesi unutun.’ Sesi kısıldı. ‘Ama siz,’ diye ekledi.

‘Evet, bu seni daha iyi hissettirecekse, ben bile hatırlamıyorum,’ diye karşılık verdim

alçak bir sesle. Bunun ardından sanki yorulmuşuz gibi bir süre sessiz ve hareketsiz kaldık. Çok geçmeden yine açıldı çenesi ve sakın sakın Mr. Stein'in 'parayı boşa savurmamak' için, oralarda barınıp barınamayacağından emin olana kadar ve kendine yeni bir ev inşa etmeye karar vermeden önce bir ay kadar sabredip beklemesi için verdiği talimattan bahsetti. Komik ifadeler kullanmayı seviyordu şu Mr. Stein. 'Parayı boşa savurmak' çok hoş... Beklemek mi? Elbette bekleyecekti. Dişini sıkacaktı. Hele bir oraya varsındı. Başka bir şey istemiyordu. Asla da çıkmayacaktı oradan. Yoksa kalıp beklemekten kolay ne vardı ki.

Tehditkâr ses tonundan biraz rahatsız olduğumu belli eden bir ifadeyle, 'Bu kadar iddialı olma,' dedim. 'Yeterince uzun bir ömrün olursa dönmek istersin.'

Gözlerini duvardaki bir saate dikerek dalgın dalgın, 'Ne için geri dönecekmişim ki?' diye sordu.

Bir süre sessiz kaldım. 'O halde asla geri dönmeyeceksin, öyle mi?' dedim. Gözleri hülyalı, bana bakmadan, 'Asla,' diye tekrarlardı ve sonra birden telaşla hareketlenip, 'Tanrı'm! Saat iki olmuş ve benim saat dörtte kalkacak bir gemiye yetişmem lazım ha?' dedi.

Doğruydı. Stein'in bir guleti o öğleden sonra batıya doğru hareket ediyordu ve Jim'e o gemiye binmesi için talimat verilmişti ama geminin hareketini ertelemesi talimatı verilmemişti. Sanırım Stein unutmuştu. Jim eşyalarını almak için hızla çıkıp gitti ve ben de gemime döndüm. Jim dış limana giderken bana uğrayacağına söz verdi. Söz verdiği gibi de, büyük bir telaş içinde ve elinde küçük deri bir valizle gemime geldi. O valiz işini görmeyecekti ve ben de su geçirmez ya da en azından rutubete dayanıklı teneke bavulumu verdim ona. Valizinde ne varsa sanki bir çuval buğdayı silkelermiş gibi yere boşaltıp diğer bavula aktarma işini bir çırpıda halletti. O eşya karmaşasının içinde üç kitap olduğunu fark ettim; iki kara kaplı küçük, bir de yeşil kapaklı ve altın renginde yaldızlı kalın bir cilt kitap. Yarım kronluk bir Shakespeare, 'Toplu Eserleri'. 'Bunu okudun mu?' diye sordum. 'Evet. İnsanı neşelendirmek için birebir,' dedi telaşla. Shakespeare'i takdir ediş biçimi dikkatimi çekmişti; fakat Shakespeare'den konuşacak kadar zaman yoktu. Kamara masasının üzerinde büyük bir tabanca ve iki küçük kutu mermi vardı. 'Lütfen bunları al,' dedim. 'Beklerken yanında bulunsun, yararı olur.' Bu sözler daha ağzımdan çıkar çıkmaz ne tatsız bir anlama gelebileceğini fark ettim ve, 'Oraya gitmene yardımcı olur,' diye düzelttim pişmanlıkla. Ne ki, Jim üstü örtülü anlamlardan rahatsızlık duymuyordu; bana hararetle teşekkür etti ve hızla çıkıp giderken omzunun üzerinden bakıp vedalaştı. Geminin iskele tarafından gelen ve sandalcılara hemen yola koyulmalarını emreden sesini işittim. Kıç lombozundan baktığımda sandalın manevra yaptığını gördüm. Jim sandalda oturup öne eğilmiş, adamları teşvik etmek için bağırıp el kol hareketleri yapıyordu; elinde tuttuğu tabancayı da sanki adamların başlarına doğrultmuş gibiydi. O dört Cava'lının korku dolu suratlarını ve hızla gözümün önünden uzaklaşmalarını sağlayan o delicesine kürek sallayışlarını asla unutmayacağım. Sonra arkamı dönünce gözüme ilk çarpan kamara masasındaki iki kutu mermi oldu. Jim onları yanına almayı unutmuştu.

Derhal filikanın hazırlanmasını emrettim; fakat Jim'in kürekçileri, sandalda o çılgın adam varken hayatlarının pamuk ipliğine bağlı olduğuna inanmış halde öyle hızlı ilerlediler ki, ben iki gemi arasındaki mesafenin daha yarısını bile kat etmemişken, Jim'in küpeştelerin üzerinden gulete tırmandığını ve bavulunun ona uzatıldığını gördüm. Guletin güvertesine

adımımı attığımda bütün yelkenleri fora edilmiş, ana yelkeni çekilmiş, bocurgatlar yeni yeni şingirdamaya başlamıştı. Guletin kaptanı kırk yaşlarında, şık giyimli ufak tefek bir melezdı. Mavi flanel kumaştan bir takım giymişti ve limon kabuğu kadar sarı bir yüzle, fıldır fıldır dönen gözlerle ve kalın, koyu renkli dudaklarının her iki yanına doğru uzamış ince siyah bıyığıyla sırtarak yanıma geldi. Kaptan halinden memnun, neşeli dış görünüşüne rağmen endişeli ve evhamlı biri çıktı. Jim kısa bir süre için aşağı indiği bir sırada söylediğim bir şeye cevaben, 'Ah, evet. Patusan,' dedi. Bu beyefendiyi nehrin ağzına kadar götürecekti ama 'asla nehirden yukarı çıkmayacaktı'. Akıcı İngilizcesini bir delinin derlediği bir sözlük yardımıyla öğrenmişti sanki. Eğer Mr. Stein 'çıkmasını' isteseydi, 'saygı içinde' – (sanırım 'saygıyla' demek istiyordu ama kim bilir) kendine teslim edilenleri korumak için bu talimata itiraz ederdi ve eğer itirazı önemsenmezse, 'işi bırakmak için istifasını' sunacaktı. On iki ay önce oraya son yolculuğunu yapmıştı ve Mr. Cornelius, Mr. Raca Allang'a ve 'toplumun önde gelenlerine' ticaretin 'aldanma ve tuzaklarla' dolu olduğu bugünlerde 'gönüllerini almak için hediyeler sunmasına' rağmen korulukların içinden birtakım 'tepkisiz şahıslar' –sorumsuz şahıslar demek istiyordu– nehirden aşağı indikleri sırada üzerlerine ateş açmıştı; bunun üzerine mürettebatı korku içinde 'sessizce bir köşeye sinip gizlenmişler'. Gulet neredeyse kum setine çarpıp nehre oturuyormuş ve böyle bir durumda 'guleti mahvolmaktan kurtarmaya kimsenin gücü yetmezdi'. Yaşananları hatırlayınca büründüğü öfke ve tiksinti dolu havayla, akıcı konuşmasından duyduğu gurur ifadesi çatışarak yuvarlak suratına hâkim olma mücadelesi veriyorlardı. Kâh kaşlarını çatıyor, kâh ışıltılı gözlerini bana dikip anlatım biçiminin inkâr edilmez etkisini tatmin olmuş bakışlarla izliyordu. Durgun denizin üzerinden hızla karanlık dalgalar geçmeye başlamıştı ve pruva gabya yelkeniyle gemi içindeki ana seren direği bu hafif rüzgârda şaşkına dönmüş gibiydiler. Kaptan dişlerini gıcırdatarak racanın 'gülünç bir sırtlan' olduğunu (nereden gelmişti aklına sırtlan?) da ekledi. Bir başkasından bahsederken de onun 'timsah gözyaşlarından' bile daha aldatıcı olduğunu söyledi. Bir gözüyle ön taraftaki mürettebatının hareketlerini izlerken çenesi de iyice açıldı ve Patusan'ı 'pişman olmadan' –sanırım cezalandırılmadan demek istiyordu– 'geçen uzun yılların gözünü döndürdüğü yırtıcı hayvanlarla dolu bir kafese benzetti. 'Göz göre göre o soygunla ilişkilendirilmek için ortaya çıkmaya niyetim yoktu tabii,' diye bağırdı. Demir alan adamların iç çekerek uzun uzun bağırmaları sona erince, sesini alçalttı. 'Patusan'dan çok fazla gına geldi artık,' dedi.

Sonradan duyduğuma göre bu kaptan, racanın evinin karşısındaki çamurlu bir çukura dikilen bir kazığa hint kamışından bir iple boynundan bağlanacak kadar boşboğazlık etmişti. Günün büyük bir kısmını ve bütün bir geceyi o biçimsiz vaziyette geçirmişti fakat bu işin şaka niyetine yapıldığına inanmak için epey neden vardı ortada. Bir süre sanırım zihninde canlanan o berbat anıya aklı takıldı ve sonra dümene geçmek üzere arka tarafa gelen bir tayfaya haşın bir tavırla seslendi. Sonra tekrar bana dönüp hiçbir şey olmamış gibi kayıtsızca konuşmaya devam etti. Bu beyefendiyi Batu Kring'deki nehir ağzına kadar götürecekti (Patusan kenti 'nehirden otuz mil içeride bulunur' diye belirtti). Fakat kendi gözünde –o çenebaz adam gitmiş, yerine bıkkın, bezgin tavırlı başka bir adam gelmişti sanki– o beyefendi 'bir cesetten farksız' sayılırdı. 'Ne? Ne diyorsunuz siz?' diye sordum. Birden ürkütücü boyutta vahşi bir tavra bürünerek bir arkadan bıçaklama sahnesini kusursuz bir taklitle canlandırdı. Bu tür insanların zekâlarını gösterdiklerini zannederek büründükleri o

katlanılmaz kendini beğenmişlik havasıyla, 'Öbür dünyaya gönderilmiş biri gibi,' dedi. Kaptanın arkasında, sessizce tebessüm ederek, şaşırıp tepki vermemem için el kol işareti yapan Jim'i gördüm.

Sonra, melez kaptan rütbesinin verdiği kibirle şişinerek emirler yağdırırken, serenler gıcırtyla sallanırken ve vinç kolu ağır zinciri çekerken Jim'le ana direğin rüzgâraltı tarafında el sıkıştık ve telaş içinde son sözlerimizi söyledik birbirimize. Jim'in yazgısına duyduğum ilgiyle bir arada var olan o kızgınlığı da silmişim yüreğimden. Melez kaptanın gevezeliği, Jim'in önünde uzanan yoldaki korkunç tehlikeleri Stein'in ölçülü sözlerinden daha iyi vurguluyordu. O vedalaşma sırasında, konuşmalarımızdaki, ilişkimizdeki resmiyet havası kaybolmuştu; ona 'evladım' diye hitap ettiğimi hatırlıyorum; o ise, sanki yaşayacağı tehlikeler aramızdaki yaş farkını ortadan kaldırmış ve bizi yaş ve hissiyat bakımından daha denk yapmış gibi yarım yamalak bana teşekkür ederken, 'babalık' ifadesini de iliştirivermişti sözlerine. Bir an gerçek ve derin bir yakınlık hissettik birbirimize karşı fakat bu, ebedî ve kurtarıcı bir gerçeğin bir an göze görünüp kaybolması gibi beklenmedik ve kısa ömürlü oldu. Sanki aramızda daha yaşlı ve olgun olan kendisiymiş gibi beni yatıştırmak ister bir havada, 'Pekâlâ, pekâlâ,' dedi hızlı hızlı, 'kendime dikkat edeceğime söz veriyorum. Evet; hiçbir riski göze almayacağım. Tek bir riske bile girmem. Elbette. Orada kalmam lazım. Tasalanmayın; Tanrı'm! Hiçbir şey kılıma bile dokunamazmış gibi hissediyorum. Bu asla kaçırılmayacak bir fırsat. Böyle olağanüstü bir fırsatı harcamayacağım!' Olağanüstü bir fırsat! Fırsat olağanüstüydü şüphesiz ama elimize geçen şansını nasıl değerlendireceğimiz bize kalmıştı ve ben neler olacağını bilemezdim ki. Kendi ifadesiyle, ben bile – ben bile yaşadığı talihsizliği onun aleyhinde olacak biçimde hatırlıyordum. Bu doğrudu. Onun için en iyi çözüm gitmekti.

Filikam guletin dümen suyunu takip ediyordu ve Jim'i batıya doğru kayan güneşin ışıkları altında, kış tarafta durmuş, şapkasını başının üzerine kaldırıp selamlarken gördüm. Bağırarak, 'Haberlerimi alacaksınız!' gibi bir şeyler dediğini işittim zar zor (duyacaksınız mı yoksa alacaksınız mı demişti bilemiyorum). Ayaklarının altındaki suyun parlaklığıyla kamaşan gözlerim onu iyi seçemiyordu artık; onu bir daha açık seçik görememek vardı yazgımda; fakat inanın ki hiç kimse, o şom ağızlı melezin dediği gibi 'bir cesetten farksız' görünmekten bu kadar uzak olamazdı. Jim'in dirseğinin altından, o sefil melezin olgun bir balkabağı renginde ve şeklindeki suratını görebiliyordum. Sanki aşağı bastıracaktı gibi havaya kaldırmıştı kolunu. *Absit omen!*"⁵¹

51. (Lat.) İyiyeye işaret olsun, uğursuzluk bizden uzak olsun! (Ç.N.)

“Patusan kıyıları (yaklaşık iki yıl sonra görüyordum oraları) düz ve kasvet veren bir tekdüzelikle uzayıp gider ve sisli bir okyanusa bakar. Alçak tepeleri kaplayan sarmaşıkların ve koyu yeşil yapraklı çalılarının altında, paslı bir akarsu gibi uzanan kırmızı topraklı patikalar göze çarpar. Nehir ağızlarını bataklıklar çevreler ve uçsuz bucaksız ormanların ötesinde sivri mavi tepeler seçilir. Açık denizlerin karanlığında birbiri ardına dizilmiş irili ufaklı adalar, güneşin aydınlığıyla dağılan sislerin arasında denizin aşındırdığı bir duvarın kalıntıları gibi yükselirler.

Nehrin Batu Kring'deki akarsu ağzında kurulmuş balıkçılıkla geçinen bir köy vardır. Uzun zamandan beridir kapalı olan nehir o zamanlar açıldı ve benim de yolcu olarak bulunduğum Stein'in küçük, iki direkli gemisi, 'tepkisiz şahısların'⁵² açtığı yayılım ateşi altında kalmadan üç gelgit bekleyerek nehir yukarı tırmandı. Gemiye kılavuzluk etmek üzere çıkan balıkçı köyünün yaşlı şefinin dedikleri doğruysa, o koşullar epey geçmişte kalmıştı. Bana (hayatı boyunca tanıştığı ikinci beyaz adama) kendinden emin bir havada konuşuyordu ve sohbetinin büyük bir bölümü tanıştığı ilk beyaz adamla ilgiliydi. Ondan Tuan Jim diye bahsediyordu ve anlattıklarını dinlerken karışık duygularla, içtenlik, korku ve şaşkınlığını gizleyemeden vurguladığı kelimeleri dikkat çekiyordu. O köyde, o efendinin özel koruması altında yaşıyorlardı ve bu da Jim'e karşı herhangi bir gazez beslenmediğini ortaya koyuyordu. Jim, 'Haberlerimi alacaksınız,' derken tam da bunu kastediyordu herhalde. Bu ihtiyar bana onun haberlerini aktarıyordu. Gelgitin vaktinden önce başlayıp Jim'in rahatça yolculuk etmesine yardımcı olması için suların iki saat erken yükseldiğine dair bir hikâyeden bahis açmıştı bile. Konuşkan ihtiyar, Jim'i taşıdıkları kanoyu bizzat idare ediyormuş ve bu mucizeyi hayret dolu bakışlarla izlemiş. Bu işin bütün gururu ve şerefi ailesine aitmiş. Zira oğlu ve damadı da kanoda kürek çekiyorlarmış ama onlar tecrübesiz gençlermiş ve ihtiyar bu şaşırtıcı olaya dikkatlerini çekene dek kanonun hızını fark etmemişler.

Jim'in o balıkçı köyüne gelişi köy için Tanrı'nın bir lütfu gibiydi; fakat çoğumuza olduğu gibi onlar için de bu lütuf felaket haberlerini de beraberinde getirmişti. Son beyaz adamın nehri ziyaret etmesinden bu yana o kadar çok kuşak gelip geçmişti ki bu gelenek hafızalardan silinmişti. Gökten düşmüş gibi karşılına çıkan bu adamın görüntüsü ve sorgusuz sualsiz kendisini Patusan'a götürmelerini istemesi tedirginlik yaratmış; ısrarı köylüleri telaşlandırmış; cömertliği karşısında ise kuşkuya kapılmışlar. Bu daha önce duyulmamış bir talepmiş. Daha önce kimse böyle bir şey istememiş. Raca buna ne dermiş? Onlara ne yaparmış? Gecenin büyük bir bölümünü aralarında konuşup bir karara varmak için geçirmişler. Fakat beyaz adamın öfkesinin her an yaratabileceği tehlikelerden gözleri korkup en sonunda kütükten üstünkörü oyularak yapılmış bir kanoyu hazır etmişler. Kano Patusan'a doğru yola koyulurken kadınlar matem tutar gibi acı acı feryat etmişler ve korkusuz bir kocakarı bu yabancıya lanet okumuş.

Dediğim gibi Jim teneke bavulun üzerinde oturmuştu, kucağında da boş bir tabanca vardı. Tetikte oturuyordu –ki bundan daha yorucu bir şey yoktur– ve yararlılıkların ve ününün nehirden uzaktaki mavi tepelerden kıyılarda köpüren beyaz dalgalara kadar dört bir

yanına yayılacağı ülkeye işte böyle girmişti. İlk dönemecin ardından –mücadele içindeki insanları anlatır gibi– durmadan kabaran, batan ve yeniden kabarmak üzere ortadan kaybolan dalgalarıyla deniz gözden yitmiş ve toprağın derinliklerine gömülü, güneş ışınlarına doğru yükselen, tıpkı hayat gibi geleneğinin belirsiz gücüyle ebedî varlığını sürdüren orman karşısına çıkmıştı. Yakaladığı fırsat, yüzü peçeli, Doğulu bir gelin gibi gelip yanına oturmuştu ve şimdi efendisinin eliyle peçesinin açılmasını bekliyordu. O da belirsiz ve güçlü bir geleneğin mirasçısıydı! Ne var ki, hayatında asla o kanodaki kadar karamsar ve bitkin hissetmediğini anlatmıştı bana. Yapmaya cesaret edebildiği tek hareket, ayakkabılarının arasında bir o yana bir bu yana yüzen yarım bir hindistancevizi kabuğuna adeta hırsızlık yapar gibi gizli gizli uzanmak ve kanoda biriken suyun bir kısmını dikkatle boşaltmaktan ibaretti. Blok tenekeden bir bavulun kapağının, üzerinde oturmak için ne kadar sert bir malzeme olduğunu fark etmişti. Sağlığı yerindeydi ama o yolculuk sırasında birkaç kez başı dönmüştü ve ara sıra da tepesindeki güneş yüzünden sırtında çıkmakta olan su toplamış kabarcığın büyüklüğünü tahmin etmeye çalışıyordu. Vakit daha kolay geçsin diye ileriye gözünü dikip su kıyısındaki çamurlu kabartıların bir kütük parçası mı yoksa bir timsah mı olduğunu kestirmeye çalıştı. Ama çok geçmeden bundan vazgeçti. Eğlenceli değildi. Her seferinde timsah çıkıyordu. Aralarından biri nehre cup diye dalınca az kalsın kano devriliyordu. Fakat bunun yarattığı heyecan da kısa süre sonra kayboldu. Ardından nehrin kıvrılmadan devam eden uzun bir düzlüğü boyunca kıyıda ortaya çıkan ve türlü yaygara koparan bir grup maymun onu keyiflendirdi. Başarıyı yakalamış herhangi bir insanın eriştiği kadar hakiki bir büyüklüğe işte böyle bir yoldan geçerek yaklaşıyordu Jim. Güneşin batmasını istiyordu her şeyden çok; bu arada üç kürekçi de onu racaya götürüp teslim etme planlarını devreye sokmaya hazırlanıyordu.

‘Sanırım yorgunluktan sersemlemiş ya da belki de bir süreliğine uyuyakalmıştım,’ dedi. Gözlerini açınca ilk olarak kanosunun kıyıya yanaştığını fark etmiş. Ardından ormanı geride bıraktıklarını, tepelerde birer ikişer seçilmeye başlanan ilk evleri, sol yanında kazıklarla çevrili bir seti ve kürekçilerinin kanodan kıyıda bir sığına atlayıp hızla kaçarak uzaklaştıklarını görmüş. İçgüdüsel bir hareketle o da kürekçilerin ardından kıyıya atlamış. İlk önce anlamadığı bir sebepten ötürü onu terk ettiklerini düşünmüş fakat sonra heyecanla bağırmanın seslerini işitmiş ve açılan büyük bir kapıdan dışarı bir alay insan çıkıp üzerine doğru yürümeye başlamış. Tam o sırada silahlı adamlarla dolu bir tekne belirmiş nehirde ve Jim’in boş kanosunun yanına yanaşıp kanonun geri çekilme yolunu kapamış.

‘Sakin olamayacak kadar ürkmüştüm anlıyor musun? Ve eğer o tabanca dolu olsaydı birini, hatta belki iki-üç tanesini vurabilirdim ve bu da benim sonum olurdu. Fakat tabanca dolu değildi...’ ‘Neden dolu değildi?’ diye sordum. O inatçı somurtkanlığın belli belirsiz ipuçlarını taşıyan bakışlarını üzerimde gezdirerek, ‘Bir alay insanla çarpışamazdım herhalde değil mi? Ayrıca oralara hayatımdan endişe edermiş gibi görünerek gidemezdim,’ dedi. Karşısındaki insanların, tabancanın gerçekten de boş olduğunu bilmelerinin imkânsızlığına dikkatini çekecektim ama vazgeçtim. Varsın kafasına göre anlatıp kendini tatmin etsindi. ‘Neyse, dolu değildi neticede,’ dedi neşeyle, ‘ve ben de kımıldamadan durup neler olduğunu sordum onlara. Bunun üzerine sanki aptallaşmış gibi bana baktılar. Aralarından birkaç hırsızın bavulumu alıp kaçtıklarını gördüm. Kasım denen o uzun bacaklı yaşlı hergele (yarın sana gösteririm onu) telaşla koşarak yanıma geldi ve racanın beni görmek istediğini

söyledi. “Pekâlâ,” dedim; ben de racayı görmek istiyordum ve yürüyüp kapıdan içeri girdim. İşte gördüğün gibi şimdi de buradayım. Güldü ve üzerine basa basa, ‘Ve en iyi tarafı da ne biliyor musun?’ diye sordu. ‘Sana söyleyeyim. Biliyorum ki, eğer beni ortadan kaldırsalardı kaybeden Patusan olacaktı.’

Size sözünü ettiğim o akşamüzeri evinin önündeki açıklıkta durup, mezardan yükselen bir ruh gibi tepelerin arasındaki yarığın üzerinde dolaşarak uzaklaşan ve pırıltısı kaybolmuş güneş ışınlarının hayaleti gibi alçalan mehtabı izledikten sonra bana bunları anlatmıştı işte Jim. Ay ışığının hep sıkıntı veren bir yanı vardır; bedeninden ayrılmış bir ruhun bütün hissizliğini ve kavranılmaz gizemini taşır. Ne dersiniz deyin, sesin yanında yankı neyse, bize yaşam veren güneş ışığımızın yanında da ay ışığı odur: Ses ister alaycı ister hüzünlü olsun, yankı yanıltıcı ve kafa karıştırıcıdır. Maddeyi –nihayetinde var olduğumuz alanı– bütün biçimlerden soyutlar ve sadece gölgelere uğursuz bir gerçeklik verir. O akşam etrafımızdaki gölgeler son derece gerçekti ve Jim de, sanki hiçbir şey –ay ışığının gizemli gücü bile– onun gözümdeki gerçekliğini yok edemezmiş gibi korkusuz ve dimdik duruyordu yanımda. Karanlık Güçler’in saldırısını atlattığı için belki gerçekten de hiçbir şey kılına bile dokunamazdı. Her yana sessizlik ve durgunluk hâkimdi; hatta nehre vuran ayışığı bile sanki bir su birikintisinin üzerinde uyuyor gibiydi. Suların yükseldiği bir andı; yeryüzünün bu kayıp köşesindeki yalnızlığı, soyutlanmışlığı vurgulayan bir dinginlik ânıydı. Nehrin geniş, pırıltılı kıvrımları boyunca kıyıyı dolduran, siyah gölgelerle iç içe geçmiş bulanık, gri, gümüşü silüetli evler, adeta hayalî ve cansız bir ırmaktan su içmek ister gibi birbirini itip kakarak kıyıya inmeye çalışan ve biçimsiz yaratıklardan oluşan hayalî bir sürüyü andırıyordu. Sağda solda bambu duvarların arasından insan şefkatinin, barınmanın ve huzurun anlamını vurgularcasına canlı bir kıvılcım gibi sıcak, kızıl renkli titrek parıltılar sızıyordu.

Jim sık sık bu minik, sıcak parıltıların birer birer sönmesini izlediğini ve insanların yarınlarından, can güvenliklerinden emin uykuya dalmalarını seyretmeye bayıldığını itiraf etmişti. ‘Huzurlu bir yer burası, ne dersin?’ diye sordu. Güzel konuştuğu söylenemezdi fakat ardından söylediği sözlerde derin bir anlamı vardı. ‘Şu evlere bir bak; içlerinde bana güvenmeyen bir tane bile yok. Tanrı’ım! Sana dişimi sıkıp burada kalacağımı söylemişim. İstedığın erkeğe, kadına ya da çocuğa sor...’ Duraksadı. ‘Neyse, gayet iyiyim artık.’

Sonunda bunu anladığını söyledim hemen ona. Bundan zaten emin olduğumu da ekledim. Başını salladı. ‘Emin miydin?’ dedi ve dirseğimin üzerinden kolumu hafifçe kavrayıp sıktı. ‘O halde demek ki haklıydın.’

Heyecanla ifade edilen bu sözlerde coşku, gurur ve neredeyse şaşkınlık vardı. ‘Tanrı’ım!’ diye bağırdı, ‘Bunun benim için ne demek olduğunu bir düşünsene.’ Kolumu tekrar sıktı. ‘Ve bir de bana ayrılmayı düşünüp düşünmediğimi soruyorsun. Ulu Tanrı’ım! Ben! Ayrılmak ha! Hele de şimdi, Mr. Stein’la ilgili bana anlattıklarından sonra... Ayrılmak! Neden! Korktuğum da buydu. Bu ölümden – bu ölümden bile zor olurdu. Hayır, yemin ederim ki. Gülme. Her gün, gözlerimi ne zaman açsam, bana güvenildiğini hissetmem lazım –buna hiç kimsenin hakkı yok– Gitmek! Nereye? Ne için? Ne elde etmek için?’

Stein’in bir an önce, ticareti tamamen düzenli ve geçerli hale getirmek için şartlar yeterince kolayken ona evi ve ticari mal stokunu gösterme niyetinde olduğunu söylemişim (aslında ziyaretimin esas amacı da buydu). Jim burnundan soluyordu ve sanki tıkanmış gibiydi. ‘Senin o kahrolası duyarlılığın yok mu!’ diye bağırdım. ‘Mesele Stein değil. Bu,

kendin için yaptıklarını sana vermekle ilgili. Ayrıca düşüncelerini M'Neil'a sakla. Onunla öbür dünyada buluştuğunda söylersin. Umarım yakında olmaz bu buluşma...' Söylediklerimi boyun eğip kabul etmek zorundaydı; çünkü tüm zaferleri, elde ettiği güven, ün, dostluklar, aşk –kendini efendi yapan tüm bu şeyler– onu aynı zamanda bir tutsak yapmıştı. Akşamın huzuruna, nehire, evlere, ebedî ormanlara, eski insanların yaşamlarına, ülkenin sırlarına, yüreğindeki gurura kendi malıymış gibi bakıyordu; fakat aslında kendisi onların malıydı ve en derinlerdeki düşüncelerine, damarlarında akan kanının son damlasına, son nefesine kadar ona sahip olmuşlardı.

Bu gurur duyulacak bir şeydi. Pazarlığın muazzam değerinden emin olmasam da, ben de onunla gurur duyuyordum. Onun korkusuzluğuna fazla kafa yormuyordum. Bunu bu kadar az dikkate almam tuhaftı. Sanki meselenin kökeninde yer alamayacak kadar alışılmış bir şeydi. Ama hayır. Sergilediği diğer becerileri daha çok dikkatimi çekmişti. Jim alışılmadık bu durumla nasıl baş edileceğini göstermiş, bu konudaki dikkat ve kavrayışını kanıtlamıştı. Ayrıca atik ve hevesliydi! İnsan hayrete düşüyordu. Ve tüm bunları iyi yetiştirilmiş bir tazı köpeğinin keskin bir kokuyu alması kadar büyük bir beceri ve doğallıkla yapıyordu. Güzel konuşamıyordu ama tabiatı itibarıyla suskun olmasında bir ağırbaşlılık, kekeleyişinde bir ciddiyet vardı. İnat ettiğinde yüzü hâlâ eskisi gibi kızarıyordu. Ama ara sıra, eski haline dönmesine yardımcı olan bu iş hakkında ne kadar derin ve önemli bir hissiyata sahip olduğunu gösteren bir sözcük, bir cümle kaçırıyordu ağzından. İşte bu yüzden sanki bu ülkeyi ve insanlarını bir nevi vahşi bencillikle, tepeden bakan, küçümseyici bir şefkatle seviyordu.”

52. Marlow tanıştığı melez kaptanın yanlış kelimeler seçerek “bir delinin derlediği sözlük yardımıyla İngilizceyi öğrenmiş gibi” konuşmasına gönderme yaparak kaptanın *irresponsible* (sorumsuz) yerine *irresponsive* (tepkisiz) kelimesini kullandığına dikkat çekiyor. (Ç.N.)

“Tunku⁵³ Allang’ın sarayının avlusunda hizmetkârlar ve yanaşmalar bir velvele içinde ve şaşkınlık ve hayranlık dolu bakışlarla bizi süzerken yavaş yavaş ilerlediğimiz sırada, ‘Üç gün boyunca hapsedildiğim yer burası,’ diye mırıldandı Jim. Racayı ziyaret etmek için oradaydık. ‘Ne kadar pis bir yer değil mi? Kıyameti koparmasam yiyecek de verecekleri yoktu. Yemek niyetine sadece küçük bir tabakta pirinç ve dikenli balık büyüklüğünde kızarmış bir balık koydular önüme – lanet olasıcalar! Tanrı’m! Bu leş gibi kokan yerde o serseriler suratlarını neredeyse burnuma degecek kadar yaklaştırıp bana bakarlarken aç karnına dolaştım. Senin o meşhur tabancanı da hiç ikiletmeden ellerine teslim ettim. Lanet olası şeyden kurtulduğuma seviniyordum. Elimde boş bir tabancayla yürürken bir budaladan farkım yoktu.’ O sırada racanın huzuruna varmıştık. Jim geçmişte kendisini tutsak eden bu adama karşı ciddiyet ve övgüyle yaklaştı. Muhteşem! Ne zaman aklıma gelse gülmek için kendimi zor tutarım. Fakat bir yandan da etkilenmişim. Yaşlı ve namussuz Tunku Allang elinde olmadan korktuğunu belli ediyordu (anlatmaya bayıldığı ateşli gençlik döneminin tüm o hikâyelerine rağmen kahraman filan değildi); ama aynı zamanda da geçmişte tutsak ettiği adama karşı tavırlarında büyük bir güven seziliyordu. Dikkatinizi çekerim! En çok nefretle karşılanacağı bir yerde bile güven duyuluyordu Jim’e. Raca ile konuşmalarından anlayabildiğim kadarıyla Jim bu ziyareti fırsat bilerek racayı paylıyordu. Bazı yoksul köylüler ellerindeki birkaç parça kauçuk ve balmumunu pirinçle takas etmek üzere Doramin’in evine giderken yolları kesilip soyulmuşlardı. ‘Hırsızlık yapan Doramin’di,’ diye patladı raca. O yaşlı, çelimsiz vücudunun her yanını titreten bir hiddete kapılmış gibiydi. Oturduğu minderin üzerinde tuhaf hareketler yaparak kıvranıyor, ellerini ve ayaklarını oynatıyor, karmakarışık saçlarının örgülerini bir sağa bir sola savuruyordu – etkisiz bir öfke gösterisi. Etrafımızda gözlerini dikmiş şaşkınlıktan ağızları bir karışık açık bakan insanlar. Jim konuşmaya başladı. Kararlılıkla, serinkanlılıkla konuştu ve bir süre, kimsenin kendi rızkını ve çocuğunun rızkını dürüstçe çıkarmasının engellenemeyeceği üzerine uzun uzadıya bir nutuk çekti. Raca ise avuçlarını dizlerine dayamış, başı eğik, gözlerinin önüne düşen kırılmış perçemleri arasından Jim’e dik dik bakarak hareketsiz oturuyordu. Jim konuşmasını bitirince büyük bir sessizlik çöktü. Sanki kimse nefes bile almıyordu; yaşlı raca hafifçe esneyerek sessizliği bozdu, başını şöyle bir sallayıp yukarı bakarak hızlı hızlı, ‘Duydunuz mu ey halkım! Artık böyle küçük oyunlar yok,’ dedi. Bu hüküm derin bir sessizlik içinde karşılandı. Zeki bakışlı, iri kemikli, geniş yapılı, koyu esmer suratlı, neşeli ve çokbilmiş tavırlar sergileyen ve belli ki güvenilir bir konumda bulunan iri cüsseli bir adam, (sonradan kendisinin cellat olduğunu öğrendim) daha alt seviyedeki bir hizmetkârın elinden aldığı pirinç bir tepsi içinde bize iki fincan kahve getirdi. Jim, ‘İçmene gerek yok,’ diye mırıldandı. Bunun anlamını ilk önce kavrayamadım ve sadece Jim’e bakmakla yetindim. Kahvesinden büyük bir yudum aldı ve sol elinde fincan tabağını tutarak sakin sakin oturdu. Birden çok rahatsız hissettim kendimi. Suratımda sevimli bir ifadeyle tebessüm ederek, ‘Ne halt etmeye beni böyle aptalca bir tehlikeye atıyorsun?’ diye fısıldadım. Elbette kahveyi içtim. Jim’den hiçbir işaret gelmediği için yapacak başka bir şey yoktu. Hemen ardından oradan ayrıldık. Zeki ve neşeli celladın eşliğinde avludan geçip teknemize giderken Jim

özür diledi. Elbette bu çok zayıf bir ihtimaldi. Zehir Jim'in aklından bile geçmemişti. Çok uzak bir ihtimaldi bu. Tehlikeli biri olmaktan çok, faydalı biri olarak görüldüğü konusunda beni temin ediyordu. Sanırım biraz asabi bir havada, 'Fakat racanın senden ödü kopuyor. Kim olsa bunu fark eder,' dedim. Bu arada her an karnıma korkunç bir ağrı saplanabilir diye tetikte bekliyordum. Fena halde tiksiniştim. Jim teknede yanıma oturup, 'Eğer burada iyi işler yapıp konumumu korumak istiyorsam, tehlikeye katlanmam lazım. Her ay en az bir tehlikeyle karşı karşıya kalıyorum,' dedi. 'Birçok insan kendileri için tehlikeyi göze almamı bekliyor ve bana bu konuda güveniyor. Raca benden korkuyor. Aynen öyle. Büyük olasılıkla ben onun ikram ettiği kahveden korkmadığım için benden korkuyor.' Sonra bana kazıklarla çevrili setin kuzey cephesinde birkaç kazığın sivri uçlarının kırılmış olduğu bir noktayı işaret ederek, 'Patusan'daki üçüncü günümde üzerinden atladığım yer işte burası. Henüz yeni kazıklar dikmemişler oraya,' dedi. 'İyi sıçrayış ha, ne dersin?' Hemen ardından çamurlu bir derenin ağzından geçtik. 'Burası ise ikinci atlayışı yaptığım yer. Biraz koşup sıçramıştım ama kısa düşmüştüm. Derimin yüzüldüğünü sandım. Çamurda debelenirken ayakkabılarımı kaybettim. Çamura böyle saplanıp kalmış haldeyken uzun bir mızrağın gelip bir tarafıma saplanmasının ne kadar korkunç bir şey olacağı geçiyordu aklımdan. O balçığın içinde bir solucan gibi kıvrılıp çabalarken midemin nasıl da bulandığını hatırlıyorum. Sanki çürümüş bir şeyi ısırılmışım gibi berbat bir mide bulantısı hissetmişim.'

İşte bunlar geçmişti başından ve fırsat onunla yan yana koşmuş, açıklığın üzerinde atlamış, çamurların içinde çırpınmıştı... ama hâlâ peçesi açılmamış Doğulu gelin misali, üstü kapalıydı. Anlayacağınız Jim'in Patusan'a tepeden iner gibi beklenmedik bir biçimde gelmesi onu yerlilerin kama darbeleriyle can verip nehre atılmaktan kurtarmıştı. Onu ele geçirmişlerdi ama bu bir görüntüyü, bir hayaleti yakalamak gibiydi. Bu ne anlama geliyordu? Onu ne yapmalıydı? Onun dostluğunu kazanmak için çok mu geçti? Çok fazla gecikmeden öldürülse daha iyi olmaz mıydı? Ama o zaman ne olacaktı? Allang denen o sefil ihtiyar ne yapacağını bilmez bir halde kaygılanıp delirecek gibi olmuş. Konsey toplantısı birkaç kez bölünmüş ve danışmanlar apar topar kapıya hücum edip kendilerini verandaya atmışlar. Hatta anlattıklarına göre aralarından biri verandadan aşağıya atlamış – tahminimce dört-beş metre bir yükseklikten– ve bacağını kırmış. Patusan'ın sultana bağlı valisinin tuhaf davranışları vardı ve bunlardan biri hararetli tartışmalar sırasında giderek artan bir heyecana kapılıp nihayet elinde kamasıyla oturduğu yerden fırlayarak delice bir coşku ve böbürlenmeyle konuşmaktı. Fakat bu gibi kesintileri saymazsak, Jim'in kaderiyle ilgili görüşmeler gece gündüz devam etmiş.

Bu arada Jim de avlunun etrafında amaçsızca dolanıyor, kimileri uzaktan korkuyla kimileri de öfkeyle onu izliyormuş. Oradaki baldırı çıplaklardan birinin baltayı kapıp üzerine saldırması işten bile değilmiş. Uyumak için virane bir kulübeye el koymuş; etraftaki pisliklerin ve çürümüş maddelerin mide bulandırıcı kokusundan çok rahatsız olmuş, buna rağmen iştahı yerindeymiş zira –bana anlattığına göre– tüm o zaman boyunca kendini aç hissetmiş. Ara sıra konseyin görevlendirdiği 'velveleci bir ahmak' telaş içinde çıkagelip tatlı bir dille şaşırtıcı sorular soruyormuş. 'Hollandalılar gelip ülkeyi ele geçirecek miydi? Beyaz adam geri dönmek istiyor muydu? Böyle sefil bir ülkeye gelmekteki amacı neydi? Raca, beyaz adamın bir saati tamir edip edemeyeceğini merak ediyordu.' Gerçekten de tutup New England yapımı nikel kaplı bir saat götürmüşler Jim'e ve o da sırf o katlanılmaz can

sıkıntısından biraz olsun kurtulmak niyetiyle saatin alarını tamir etmek için uğraşmış. Anlaşılan o ki, ne denli tehlikeli bir durumda olduğu kulübede saat tamiriyle uğraştığı sırada kafasına dank etmiş. Saati kendi ifadesiyle 'sıcak bir patates' gibi yere atıp ne yapacağı, daha doğrusu ne yapabileceği konusunda en ufak bir fikri olmadan telaşla kulübeden çıkmış. Tek bildiği bu durumun artık katlanılmaz olmasıymış. Amaçsızca dolanırken direkler üzerinde küçük bir tahıl ambarını andıran yıkık dökük bir yapının yanından geçip gitmiş ve gözleri çitin kırık kazıklarına takılmış; anlattığına göre hemen ardından, adeta düşünmeden, hiç heyecana kapılmadan, sanki bir aydır üzerinde kafa yorup olgunlaştırdığı bir planı uygularmış gibi kaçmaya hazırlanmış. Hız kazanmak için kayıtsız bir havada geriye doğru yürümüş ve koşmak için aksi yöne dönünce beraberinde iki mızrakçı ve soru soran gözlerle bakan yüksek rütbeli bir görevli çıkmış karşısına. Jim karşısına dikilen bu herifin 'burnunun dibinden' koşmaya başlayıp 'bir kuş gibi' çitleri aşmış ve tüm kemiklerini çatırdatan ve sanki kafasını çatlatan bir düşüşle öte yana konmuş. Derhal ayağa kalkıp toparlanmış. O an hiçbir şey düşünmüyormuş; dediğine göre tek hatırlayabildiği ardından işittiği haykırırlarmış; Patusan'ın ilk evleri dört yüz metre kadar ilerisindeymiş; ırmak kolunu görmüş ve bir makine gibi hiç düşünmeden hızını artırmış. Ayaklarının altındaki toprak sanki geriye doğru kayıyormuş. Bulabildiği tek kuru noktadan sıçramış, havada uçtuğunu hissetmiş ve hiç sarsılmadan son derece yumuşak ve balçık gibi yapış yapış çamurlu bir alana ayaküstü inmiş. Ancak bacaklarını kımıldatmaya çalışıp bunu başaramadığını fark edince, kendi ifadesiyle 'toparlanıp kendine gelmiş'. 'Kahrolası uzun mızraklar' gelmiş aklına. Çitlerin içindeki insanların kapıya koşmak, iskeleye inmek, kayıklara binmek, burnun etrafından dolaşmak zorunda olduklarını düşününce sandığından daha fazla avantajı olduğunu ve arayı açabileceğini fark etmiş. Üstelik sular çekilmiş ve ırmağın dibinde, kuru denmeyecek kadar az bir su varmış. Jim bir süre için, çok uzun mesafeden isabetli bir atış dışında her türlü tehlikeden uzakmış. Ayağını basabileceği kadar kuru ve sert zemin yaklaşık iki metre önündeymiş. 'Ne olursa olsun, orada öleceğimi düşündüm,' dedi. Ellerini uzatıp umutsuzca bir yerlere tutunmaya, avuçlarıyla bir şeyleri kavramaya çalışmış ama yalnızca iğrenç, soğuk ve yapışkan bir balçık yığınının çenesine kadar önünde toplamayı başarmış. Sanki diri diri kendini gömdüğü hissine kapılmış ve sonra çamuru elleriyle sağa sola dağıtarak deliler gibi çırpınıp yığının içinden kurtulmaya çalışmış. Çamur başına, yüzüne, gözlerine, ağzına bulaşmış. Birden o avluyu, sanki yıllar önce çok mutlu olduğu bir yer gibi hatırladığından bahsetti bana. O an yine orada olup o saati tamir ettiği âna dönmeyi çok istemiş. Saati tamir etmek – aklından geçen buydu. Muazzam bir çaba ortaya koymuş, gözlerinden yaş gelene, nefes nefese kalana, gözleri yuvalarından fırlayacak gibi olana kadar debelenmiş ve o karanlıkta insanüstü bir gayretle toprağı yarıp kollarını bacaklarını çamurun içinden çekip kurtarmış ve yavaş yavaş sürünerek kuvveti neredeyse tükenmiş bir halde ırmağın kıyısına doğru yaklaşmış. Boylu boyunca yere uzanmış; ışığı ve gökyüzünü görmüş. Sonra içini mutlulukla dolduran bir düşünceyle birlikte uyku bastırdığını hissetmiş. İddia ettiğine göre gerçekten de uyuyakalmış; belki bir dakika belki de yirmi saniye uyumuş ya da bir saniyeliğine gözlerini kapamış fakat şiddetle sarsılıp irkilerek uyandığını çok net hatırlıyor. Bir süre kımıltısız yatmış ve sonra tepeden tırnağa çamura bulanmış halde orada öylece dikilmiş; yüzlerce mil içinde kendisinden başka hiç kimse olmadığını, kimsenin yardımı, şefkati olmadan avlanmış bir hayvan gibi kimseden merhamet beklemeden orada bir başına

kaldığını düşünmüş. İlk evler aşağı yukarı yirmi metre uzağındaymış; kucağında çocuğuyla kaçmaya çalışan korkmuş bir kadının umutsuz çığlıklarıyla yeniden irkilmiş. Ayağında çorapları, üstü başı pislikle sıvanmış ve insanlığından çıkmış vaziyette dümdüz koşmaya başlamış. Köyün yarından fazlasını kat etmiş. Hızlı davranan kadınlar sağa sola kaçışmış, ağır kalan erkekler ellerinde ne varsa hemen yere atmışlar ve ağızları bir karış açık taş kesmiş gibi oldukları yerde donup kalmışlar. Jim uçarcasına koşup etrafına dehşet salıyormuş. Can havliyle kaçışan, yüzükoyun yere kapaklanan ve yerde debelenen küçük çocukları fark ettiğini anlatıyordu. İki evin arasından bayır yukarı sapsmiş, çaresizlik içinde yere devrilmiş barikat gibi yolu kapayan iki ağacın (o dönemde Patusan'da kavgasız patırtısız tek bir hafta geçmezdi) üzerinden güçlkle tırmanmış, etrafı çitlerle çevrili bir mısır tarlasının içine dalmış. Tarlada onu gören bir çocuk korkuyla elindeki sopayı ona doğru savurmuş ve hemen az ötede tedirginlik içinde olanları izleyen adamların kollarına koşmuş. Jim'in ancak, 'Doramin! Doramin!' diye bağırarak kadar nefesi kalmış. O hengâmenin ve koşuşturmanın içinde onu apar topar kaldırıp bayırdan yukarı taşıdıklarını ve içinde palmiye ve meyve ağaçları bulunan etrafı çevrili çok geniş bir alanda, koltuğuna kurulmuş oturan dev cüsseli bir adamın yanına götürdüklerini hatırlıyor. El yordamıyla çamurlu elbiselerinin içinde yüzüğü bulup çıkarmaya çalışırken birden ne olduğunu anlayamadan kendini sırtüstü yerde bulmuş. Kendisini kimin yere serdiğini merak etmiş. Anlayacağınız onu ellerinden bırakmışlar o da ayakta duramayıp yere düşmüş. Yamacın dibinde rasgele ateş açıldığını duymuşlar ve köydeki evlerin çatılarının üzerinden bir şaşkınlık uğultusu yükselmiş. Fakat Jim güvendeymiş. Doramin'in adamları giriş kapısının önüne barikat kurmuşlar ve bir yandan Jim'in boğazından aşağı su dökmüşler; Doramin'in yaşlı ve merhametli karısı sürekli bir şeylerle meşgul oluyor, kızlarına tiz bir sesle bağırıp emirler yağıdırıyormuş. 'Yaşlı kadın,' dedi Jim yumuşak bir sesle, 'sanki öz oğluymuşum gibi üzerime titriyordu. Beni kocaman bir yatağa –kadının tören yatağıymış– yatırdılar ve kadın ikide bir odaya girip çıkarak yaşlı gözlerini silip sırtımı sıvazladı. Sanırım acınacak bir vaziyetteydim. Orada bir ölü gibi ne kadar yattım bilemiyorum.'

Anlaşılan o ki Jim, Doramin'in karısına karşı büyük bir sevgi besliyordu. Kadın da Jim'e karşı bir anne şefkatiyle yaklaşmıştı. Kadının yuvarlak, fındık rengi, kırış kırış ve yumuşak bir yüzü, kocaman, parlak kırmızı dudakları (durmadan tembul yaprağı⁵⁴ çiğniyordu) ve ileri derecede bozuk, sürekli kırıştırdığı merhamet dolu gözleri vardı. Devamlı hareket halindeydi; bir yandan bir şeylerle meşgul olurken bir yandan da durmadan temiz esmer yüzlü, kocaman gözleriyle etrafa ağırbaşlı bakışlar atan ve kızlarından, hizmetkârlarından ve köle kızlardan oluşan bir grup genç kadını azarlayıp emirler yağıdırıyordu. Böyle evleri bilirsiniz: Bu kızlar arasındaki farkı bilemez, hangisi öz kız, hangisi hizmetçi, hangisi köle ayırt edemezsiniz. Kadın çok tutumluydu ve önu değerli taşlarla süslü kopçalarla iliklediği bol elbisesi bile sanki daracıkmiş görünüyordu insanın gözüne. Çıplak, esmer ayaklarında Çin yapımı hasır sarı terlikler vardı. Omuzlarına düşen, uzun, son derece kalın telli kır saçlarıyla bir oraya bir buraya seğırttiğini bizzat görmüştüm. Yalın bir dille konuşuyor kendini akıllıca ifade ediyordu. Asaletli bir ailedendi ve garip, keyfi davranışları vardı. Öğleden sonraları kocasının karşısına geçip çok geniş bir koltuğa oturur, yerleşim bölgesinin ve nehrin epey geniş bir manzarasının görüldüğü duvardaki geniş bir boşluğa dikerdi gözlerini.

Kadın ne zaman otursa mutlaka ayaklarını altında topluyordu. Yaşlı Doramin ise bir ovanın üzerinde yükselen heybetli bir dağ misali dimdik, azametli bir havada oturuyordu. Doramin yalnızca *nakhoda*⁵⁵ ya da tüccar sınıfına mensuptu fakat kendisine gösterilen saygı, tavır ve duruşundaki ciddiyet ve ağırbaşlılık epey dikkat çekiciydi. Patusan'daki ikinci büyük gücün başındaydı. Sulawesi göçmenleri (yaklaşık altmış aileydiler ve hizmetkârlarıyla birlikte 'kama taşıyan' iki yüz erkeği bir araya getirebiliyorlardı) yıllar önce onu şefleri olarak seçmişlerdi. Bu kavime mensup insanlar zeki, girişimci, kindardı ama diğer Malaylardan çok daha cesurdular ve baskıya asla boyun eğmiyorlardı. Racaya muhalif bir gruptular. Elbette aralarındaki çekişme ticari sebeplere dayanıyordu. Gruplararası kavgaların, aniden patlak veren ve yerleşim yerinin şu ya da bu kısmını dumanla, alevle, silah sesleri ve haykırışlarla dolduran isyanların esas nedeni ticaretti. Köyler yakılıyor, erkekler racadan başkalarıyla ticaret yapmakla suçlanıp öldürülmek ya da işkence görmek üzere sürüklene sürüklene racanın toplama kampına getiriliyordu. Jim'in Patusan'a gelişinden yalnızca bir-iki gün önce, daha sonra Jim'in özel koruması altına girecek olan balıkçı köyünden birkaç evin reisi, Sulawesi'li bir tüccar için yenebilir kuş yuvası topladıkları şüphesiyle racanın bir grup mızrakçısı tarafından uçurumdan aşağı atılmışlardı. Raca Allang ülkedeki tek tacir olduğu iddiasındaydı ve bu tekeli kırmaya çalışmanın cezası ölümdü; fakat Allang'ın ticaret anlayışı adi bir soygundan farksızdı. Zalimliği ve açgözlülüğü korkaklığından başka sınır tanımıyordu; Jim, Patusan'a gelene kadar Sulawesi erkeklerinin örgütlü gücünden korkuyordu ama bu uslu durmasına yetecek kadar büyük bir korku değildi. Sulawesi'lilere kendine bağlı adamlar vasıtasıyla darbe vuruyor ve hastalıklı bir zihniyetle kendini haklı görüyordu. Bu durum, gezgin bir yabancının, Arap asıllı bir melezin, kanımca tamamen dinî nedenlere dayanarak ülkenin iç kısımlarındaki kabileleri (Jim'in ifadesiyle orman halklarını) ayaklanmaları için kışkırtmasıyla karmaşık bir hal aldı. Bu Arap melezi ikiz tepelerden birinin zirvesinde kendine müstahkem bir kamp kurmuştu. Patusan'a tavuk kümesine dadanan atmaca gibi dadanmıştı ve kırlık bölgeleri harap etmişti. Berrak ırmakların kıyılarında, kararmış direkler üzerinde çürümeye terk edilmiş bütün köyler, köy evlerinin duvarlarındaki otları, damlarındaki yaprakları, sanki bir afete ya da hastalığa yakalanıp doğal yollardan çürüyen bitki örtüsüyümüşçesine garip bir izlenim yaratarak parça parça dökülüp sulara karışıyordu. Patusan'daki iki güç, bu Arap melezi çetecinin en çok kimi yağmalamak istediğinden emin değildi. Raca onunla ufak tefek entrikalar çeviriyordu. Sürekli can güvenliklerinden endişe duymaktan bezmiş Bugi⁵⁶ halkına mensup bazı yerleşimciler artık onu yardıma çağırmaya niyetliydiler. Aralarında daha cesur olanları ise şaka yollu tavsiyede bulunarak, 'Raca Allang'ı ülke dışına sürmek için Şerif Ali⁵⁷ ve azılı adamlarını devreye sokmaktan' bahsediyorlardı. Doramin ise onları güçlkle zapt ediyordu. Artık yaşlanıyordu ve nüfuzu azalmasa da durum onun denetiminden çıkmaya başlamıştı. Jim, racanın kazıklarla çevrili kampından çılgınlar gibi kaçarak elinde yüzükle Bugi'lerin şefinin karşısına çıkıp deyim yerindeyse topluluğun bağrına basıldığında Patusan'daki durum işte böyleydi."

53. Malay dilinde "lord", "efendi" anlamında kullanılan unvan. (Y.N.)

- 54.** Güney ve Güneydoğu Asya'da yetişen karabibergillerden bir ağaç türü. Genellikle keyif verici/uyarıcı özelliğinden ötürü çiğnenir ve ağızda, dişlerde ve dudaklarda kan kırmızısı lekeler bırakır. Gözlerde ve ağız içi mukozada hücre tahrip edici ve sağlığa zararlı etkileri bilinmektedir. (Ç.N.)
- 55.** Malay dilinde "efendi" ya da "kaptan" anlamında; gemi sahibi ya da gemi sahibinin temsilcisini ve dolayısıyla bir tüccarı ifade etmek için kullanılır. (Ç.N.)
- 56.** Sulawesi ve civar adaların güneyinde yaşayan yerleşik bir Malay halkı. (Ç.N.)
- 57.** Araplarda bir unvan olan şerif, Hz. Muhammed'in torunu Hüseyin'in soyundan geldiğini ifade eder. (Ç.N.)

“Doramin kendi ırkının mensupları arasında tanıdığım en dikkat çekici adamdı. Bir Malay’a göre çok iri bir cüsseye sahipti fakat sadece şişman değil aynı zamanda azametli ve heybetli bir görüntüsü vardı. Değerli kumaşlarla, renkli ipeklerle, altın işlemeli mücevherlerle kaplı hareketsiz bedeni; kırmızı ve altın renkli başörtüsü; geniş, vahşi bir boğanınki gibi açılıp kapanan burun deliklerinin her iki yanından başlayan yarım daire şeklinde derin kıvrımlar ve izlerle kaplı, kalın dudaklı bir ağız çevreleyen yassı, büyük ve yuvarlak suratı; bir boğanın boynunu andıran boynu; dik dik ve mağrur bakan gözlerinin üzerine sarkan geniş ve kıvrımlı kaşlar, bir kez görüldü mü bir daha asla unutulmayan bir bütünü oluşturuyorlardı. Sakin ve umursamaz duruşu (bir kez koltuğuna kuruldu mu nadiren elini ayağını kımıldatırdı) bir ağırbaşlılık ve itibar gösterisi gibiydi. Sesini yükselttiği asla duyulmamıştı. Sanki uzaktan işitilir gibi boğuk ve güçlü mırıltılarla konuşuyordu Doramin. Yürüdüğü zaman, kısa boylu ve gürbüz, bellerine kadar çıplak, beyaz *sarong* giymiş ve başlarının arkasında siyah bandana bağlı iki genç onu kollarından tutup destekler, ardından yavaşça koltuğuna oturtup kalkmak isteyene kadar arkasında durup beklerlerdi. Doramin yavaşça ve sanki güçlkle sağa sola başını döndürdüğünde bu ikisi koltuk altlarından tutup onu kaldırırdı. Tüm bunlara karşın, Doramin’in herhangi bir uzvu sakat ya da felce uğramış değildi. Bilakis tüm o ağır, hantal hareketleri bilinçli ve ölçülü bir gücün göstergesiydi. Halkı ilgilendiren işlerde karısına danıştığına dair yaygın bir inanç vardı; fakat bilebildiğim kadarıyla birbirlerine tek kelime ettiklerini işiten yoktu. Bir tören havasıyla, ihtişam içinde duvardaki o geniş açıklığın karşısına oturduklarında tamamen sessiz kalıyorlardı. Oturdukları yerden aşağı baktıklarında, giderek azalan gün ışığında eflatun renkli dağ silsilesine kadar dalga dalga uzanan ve koyu yeşil renkte, uyuyan bir denizi andıran uçsuz bucaksız ormanlık alanları; dövülmüş gümüşten dev bir ‘s’ harfi gibi kıvrıla dolana akan ışıltılı nehri; her iki kıyının geniş kıvrımlarının üzerinde kahverengi bir şerit gibi uzanan evleri ve yakınlardaki ağaçların üzerinde yükselen ikiz tepeleri görebiliyorlardı. Doramin ve karısı tam bir tezat oluşturuyordu. Tasasız, narin, ince yapılı, atik, biraz şirret, anaç hallerinde zaman zaman bir telaş ve titizlik sezilen bir kadın; karşısında ise kabaca taştan yontulmuş bir erkek figürü gibi dev cüsseli ve ağır, hareketsiz hallerinde hem bağışlayıcılık hem de acımasızlık sezilen bir adam. Bu ikisinin oğulları ise mükemmel bir gençti.

İlerleyen yaşlarında çocuk sahibi olmuşlardı. Belki de oğulları görüldüğü kadar genç değildi. On sekiz yaşında bir adam halihazırda bir aile babası ise, yirmi dört-yirmi beş yaş o kadar da genç sayılmazdı. Delikanlı, çiftin büyük bir hürmetle etrafını kuşatan maiyetiyle birlikte resmî toplantı yaptığı ince ve güzel hasırlarla kaplı, beyaz boyalı, yüksek tavanlı büyük odaya girdiğinde elini öpmek için doğruca Doramin’e doğru yürür, babasının kendisine bir kral edasıyla uzattığı elini dudaklarına götürür, ardından da kenara çekilip annesinin koltuğunun yanında dururdu. Sanırım çift oğullarını taparcasına seviyordu ama ona açıktan açığa bakışlarını bir kez bile yakalamamıştım. Elbette bunlar resmî toplantılardı. Oda genellikle kalabalık olurdu. Selamlaşma ve vedalaşmalar sırasındaki ciddi resmiyet havasını, el kol hareketleriyle, yüzlerdeki mimikler, bakışlar ve fısıldaşmalarla ifade edilen derin saygıyı tarif etmek mümkün değildir. Racanın yanından ayrılıp geri dönüş

yolculuğumuz sırasında nehri geçerken Jim, ‘O merasimler gerçekten görülmeye değer,’ demiş, sonra zafer kazanmış bir komutan havasında, ‘kitaplarda bahsi geçen insanlar gibiler, değil mi?’ diye eklemiştir. ‘Oğulları Dain Waris⁵⁸ –senin dışında– bugüne dek sahip olduğum en iyi dost. Mr. Stein’in iyi bir ‘silah arkadaşlığı’ diye tanımlayacağı türden bir dostluk. Şansım yaver gitti. Tanrı’ m! Nefesim tükenecek derken son anda kendimi onların arasında bulmam büyük bir şans.’ Başını eğip derin düşüncelere daldı sonra canlanıp, ‘Elbette yattığım yerde bunlar üzerine düşünüp kafa yormadım ama...’ dedi ve sonra yeniden duraksadı. ‘Sanki bir anda kendiliğinden aklıma gelmiş gibiydi,’ diye mırıldandı. ‘Birdenbire ne yapmam gerektiğini anladım...’

Kuşku yok ki bu kendiliğinden ve doğal olarak da savaş sayesinde Jim’in aklına gelmişti zira eline geçen bu güç, barışı sağlama gücüydü. Sadece bu açıdan bakıldığında bile çoğu zaman güçlü olan aynı zamanda haklıdır da. Önünde uzanan yolu bir anda kafasında canlandırdığını zannetmeyin. Jim Patusan’a geldiğinde Bugi halkı çok hassas bir süreçten geçiyordu. ‘Hepsi de can korkusu yaşıyor,’ demişti Jim bana. ‘Oysa ben raca ve Şerif denen o aşağılık serseri arasında kalıp birer birer mahvolmak istemiyorlarsa derhal bir şeyler yapmaları gerektiğini açıkça görüyordum.’ Fakat bunu fark etmiş olmanın hiç önemi yoktu. Korku ve bencillik duvarlarını yıkıp bu düşüncesini tereddütlü zihinlere yerleştirmeliydi. Ve sonunda yerleştirdi de. Ama bu da yetmezdi. Mücadele etmenin yollarını bulmalıydı. Cesurca bir planla bunu ortaya koydu; ama daha yolun yarısına gelmişti. Saçma nedenlerle saklanan, gönülsüzce geri duran birçok insanı özgüveniyle teşvik etmeliydi; ahmakça kıskançlıkları bertaraf edip insanları uzlaştırmalı ve her türlü manasız güvensizliği ortadan kaldırmalıydı. Doramin’in otoritesinin ağırlığı ve oğlunun ateşli coşkusu olmasaydı başarılı olamazdı. Seçkin genç Waris, ona ilk inanandı; biri esmer diğeri beyaz bu iki gencin arasında nadir görülen, sıra dışı ve derin bir dostluk vardı ve sanki özellikle farklı ırklara mensup olmaları, gizemli bir sevgi ve anlayış unsuruyla birlikte bu iki insanı yakınlaştırıyordu. Bugi halkı Dain Waris’ten gururla söz ediyor ve bir beyaz adam gibi mücadele etmeyi bildiğini söylüyordu. Bu doğrudu; o türden bir cesarete sahipti Waris; bu açıkça ortadaydı ama aynı zamanda bir Avrupalı zihniyetine sahipti. Bazen böyle insanlarla tanışırsınız ve beklenmedik bir biçimde tanıdık bir düşünce tarzına, güçlü bir önseziye, amacına erişme kararlılığına ve fedakâr bir ruha sahip olduklarını fark edip şaşırırsınız. Ufak tefek ama hayranlık uyandıracak kadar orantılı bir vücut yapısı olan Waris’in mağrur bir duruşu, nazik ve rahat tavırları ve parlak bir alev gibi ateşli bir mizacı vardı. Kocaman siyah gözlerini çevreleyen esmer yüzü hareketliken anlamlı, sakinken düşünceliydi. Fazla konuşkan biri değildi; sert bakışları, gülüşündeki ince alaycılık ve kibar davranışları büyük bir zekâ ve güce sahip olduğunun ipuçlarını veriyordu sanki. Böyle varlıklar, çoğu zaman salt yüzeyde gördükleriyle ilgilenen Batılı gözleri açıp yazılı tarihte yer almayan çağların gizemini taşıyan ırkların ve diyarların saklı kalmış olasılıklarını görmelerini sağlar. Waris, Jim’e salt güvenmekle kalmayıp eminim ki onu anlıyordu da. Waris’ ten bahsediyorum çünkü beni büyülemişti. Onun o –deyim yerindeyse– yakıcı uysallığı ve Jim’in tutku ve gayesini zekice anlayıp paylaşması bana çekici gelmişti. O ikisine baktığımda dostluk kavramının kökenlerini görüyordum sanki. Eğer Jim liderse, o halde Waris de liderini kendine esir edendi. Aslına bakılırsa, lider Jim her anlamda esirdi. Ülke, halk, arkadaşlık, aşk Jim’in bedeninin kıskanç bekçileri gibiydiler. Her geçen gün bu tuhaf özgürlüğün

zincirlerine bir halka daha ekleniyordu. Ben günden güne hikâye hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukça buna ikna oluyordum.

Hikâye! Hikâyeyi duymaz olur muyum hiç? Yürüyüş yaparken, kamp yaptığımız sırada (Jim, görünmez avların peşinde dere tepe bütün ülkeyi gezdirmişti bana) dinlemiştim hikâyeyi; hatta büyük bir bölümünü ikiz tepelerin zirvesine yaptığımız tırmanışlardan birinde, son otuz metreyi emekleyerek tırmandıktan sonra dinlemiştim. Bu arada refakatçimiz (bir köyden diğerine geçerken gönüllü destekçiler eşlik ediyordu bize) bayır yukarı yolun yarısını kat ettiğimiz sırada küçük bir düzlük alan bulup kamp kurmuştu ve o sessiz, esintisiz akşam havasına karışan odun ateşinin dumanı, sanki hoş kokulu bir esans gibi alttan alttan burun deliklerimize doluyordu. Ayrıca son derece belirgin ve berrak sesler işitiyorduk. Jim devrilmiş bir ağacın gövdesinde oturdu ve piposunu çıkarıp tüttürmeye başladı. Otlar ve çalılar yeni sürgünlerle birlikte boy veriyordu; büyük bir dikenli dal sürüsünün altında toprağın kazılıp tahkim edildiğini gösteren işaretler vardı. Uzun ve düşünceli bir sessizliğin ardından, 'Her şey burada başladı,' dedi. Öbür tepenin üzerinde karanlık, dik ve derin bir uçurumun iki yüz metre ötesindeki diğer yakasında, bir dizi kararmış ve yer yer yıkıntıya dönüşmüş uzun kazıklar gördüm. Şerif Ali'nin zapt edilmez kampının kalıntılarıydı bunlar.

Ama zapt edilmişti yine de. Bu Jim'in fikriydi. Doramin'in, üç kiloluk top mermileri atan iki tane paslanmış demir topundan ve zenginliği temsil eden bir sürü küçük pirinç toptan oluşan eski savaş gereçlerini o tepenin üzerine çıkarttırıp kurdurmuştu. Pirinç toplar zenginlik göstergesi olsa da, ağzına kadar doldurulduğunda, kısa mesafelere etkili atışlar yapabiliyordu. Esas mesele onları o tepeye çıkarmaktı. Jim halatları nereye bağladığını gösterdi, içi oyulmuş bir kütüğü sivri bir kazığın üzerinde döndürerek nasıl da ilkel bir bocurgat yaptığını açıkladı ve elinde tuttuğu piposunun haznesiyle kazılan siperlerin yerlerini işaret etti. Dediğine göre, tırmanışın son otuz metresi çok zorlu olmuş. Jim bütün sorumluluğu üstlenip bu işin başarıya ulaşması için kendi hayatını ortaya koymuş. Savaş hazırlıkları yapan ekibi bütün gece çalışmaya teşvik etmiş. Belirli aralıklarla yakılan büyük ateşler bayır aşağı bütün yamacı aydınlatıyormuş. 'Fakat burada, tepede, topları yukarı çeken ekip karanlıkta sağa sola koşuşturmak zorundaydı,' diye anlattı. Jim tepeden baktığında, yamaçta hareket eden adamların işçi karıncalar gibi çalıştıklarını görüyormuş. O gece bir sincap gibi durmadan yamaçta bir aşağı bir yukarı koşuşturmuş, hat boyunca çalışmalarını izleyip adamları yönlendirmiş ve yüreklendirmiş. Yaşlı Doramin'i koltuğunda tepeye çıkarmışlar. Onu yamaçta bir düzlüğün üzerine koymuşlar ve o da, yakılan büyük ateşlerden birinin aydınlığında orada oturmuş. 'Vahşi bakışlı, küçük gözleriyle ve kucağında bir çift kocaman çakmaklı tabancasıyla, o ihtiyar insanı hayrete düşürüyordu,' dedi Jim, 'gerçekten çok yaşlı ve çok tecrübeli bir şef. Hele o, abanoz kabzalı, gümüş kakmalı, eski bir karabina kalibresinde ve harika mekanizmaya sahip tabancalar. Sanırım o yüzük karşılığında Stein'in hediyesiymiş bunlar ve bir zamanlar M'Neil'a aitmiş. Onun bu tabancaları nasıl ele geçirdiğini ise ancak Tanrı bilir. Doramin elini de ayağını da kıpırdatmadan, arkasında yanan kuru otların alevi ve etrafında bağıra çağıra koşuşturan insanlarla orada öylece oturdu. Hayatta görüp görebileceğiniz en ağırbaşlı, en heybetli ihtiyar. Eğer Şerif Ali cehennemden çıkma adamlarını üzerimize salarak benim ekibi korkutup kaçırtsaydı, Doramin'in pek fazla şansı olmazdı. Neyse, sonuçta ihtiyar şayet herhangi bir şey ters giderse ölmek için o tepeye

çıkmişti. Kuşkusuz! Tanrı'm! Onu orada bir kaya gibi görmek beni heyecanlandırmıştı. Fakat Şerif bizim aklımızı yitirdiğimize kanaat getirmiş olmalıydı ki, çalışmalarımızın nasıl gittiğine bakmak için gelip bakma zahmetine bile girmemişti. Bunu başarabileceğimize kimse inanmıyordu. Hatta o ağır topları kan ter içinde çeken, sağa sola iten adamlar bile bunu başarabileceğimize inanmıyorlardı! Bir tanesinin bile inandığını zannetmiyorum...'

Ağaç fundasından yapılmış, dumanı tüten piposunu sıkıca kavrayan Jim, dudaklarında bir tebessüm ve çocuksu gözlerinde bir kıvılcımla ayağa kalkıp dimdik durdu. Ayağının dibinde duran bir ağaç kütüğüne oturdum. Aşağıda, gün ışığı altında uçsuz bucaksız ormanlık araziler koyu renkli bir deniz gibi uzanıyor, nehirler ışıltılar saçıp kıvrılarak akıyor, gri benekleri andıran köyler, sağda solda sıra sıra dizilmiş ağaç tepelerinin koyu dalgaları arasında bir ışık adacığı gibi parlayan açıklık alanlar göze çarpıyordu. Bu muazzam ve biteviye uzanan manzaranın üzerine loş ve kasvetli bir hava çökmüştü; aşağılara vuran gün ışığı sanki dipsiz bir uçurumun derinliklerinde kayboluyor, orman adeta güneş ışınlarını yutuyordu; sadece çok uzaklarda, kıyı boyunca belli belirsiz bir sisin arasından seçilen, pürüzsüz ve cilalanmış gibi parlak ışıltılar saçan boş okyanus çelikten bir duvar gibi gökyüzüne yükseliyordu sanki.

Ve işte Jim sayesinde tarihe geçen o tepelerin zirvesinde, güneş ışınlarının altında onunla birlikteyim. Jim ormana, asırladır süren hüznün ve karanlığa, eski insanlığa egemendi. Jim kalıcı gençliğiyle asla yaşlanmayan ve bu hüznün ve karanlığın içinden çıkan bir ırkın gücünü ve belki de erdemlerini temsil etmek üzere bir kaide üzerine kondurulmuş bir figür, bir heykel gibiydi. Onun neden gözüme her zaman simgesel görüldüğünü bilemiyorum. Belki de yazgısına ilgi duymamın esas nedeni budur. Yaşamına yeni bir yön veren o olayı anımsamakla ona karşı haksızlık edip etmediğimi bilmiyorum ama tam o anda aklımdan Patna vakası geçiyordu. Sanki ışığın içinde hareket eden bir gölge gibi.”

58. Bu bir isim olmayıp Malay dilinde *Daeng Waris*; seçkin vâris, saygın mirasçı anlamını taşır. (Ç.N.)

“Bu efsane Jim’e daha şimdiden doğüstü güçler bahşetmişti. Evet, anlatıldığı kadarıyla birçok halat akıllıca yerleştirilmiş ve Jim’in icadı olan o tuhaf bocurgat düzeneği sürüyle adamın çabalarıyla döndürülmüş, her bir top, toprağı koklaya koklaya yiyecek arayan vahşi bir domuz gibi çalıları söküp parçalayarak adım adım tepeye taşınmıştı ama... en bilge insanlar bile başlarını sallayarak bu işte kuşkusuz esrarengiz bir şeyler olduğunu düşünüyorlardı; zira o halatların ve adamların kollarının gücü nereye kadar yetecekti? Nesnelere, güçlü büyüler ve tılsımlarla alt edilmesi gereken isyankâr bir ruhu vardır. Patusan’lı çok saygın bir aile reisi olan yaşlı Sura ile bir akşam yaptığım hoşsohbet sırasında işte bunu konuşuyorduk. Ne var ki Sura aynı zamanda profesyonel bir büyücüydü ve nesnelere inatçı ruhuna boyun eğdirmek amacıyla tüm pirinç ekimlerine ve hasatlara katılmak için millerce yol tepip civardaki köyleri dolaşıyordu. Sura bu işin son derece zorlu olduğunu düşünüyordu ve belki de nesnelere ruhu insanların ruhundan daha inatçıydı. Civar köylerin sıradan insanları ise Jim’in topları ikişer ikişer sırtında tepeye taşıdığına inanıyor ve sanki son derece doğal bir şeymiş gibi bundan bahsediyorlardı.

Bu durum karşısında Jim can sıkıntısıyla ayağını yere vuruyor ve öfkeyle gülüp, ‘Bu sefil ahmaklarla nasıl başa çıkılır ki? Gece yaralarına kadar oturup ipe sapa gelmez şeyler konuşuyorlar ve yalan ne kadar büyükse sanki o kadar hoşlarına gidiyor,’ diyordu. Jim’in bu öfkesinde çevresindeki insanların ilk anda fark edilmeyen etkisinin izlerine rastlamak mümkündü. Bu, onun esaretinin bir parçasıydı. Bunu inkâr ederken ortaya koyduğu içten tavrı gülünçtü. En sonunda dayanamayıp, ‘Sevgili dostum, buna inanmamı beklemiyorsun herhalde,’ dedim. Büyük bir şaşkınlıkla bana bakıp, ‘Hayır! Sanırım beklemiyorum,’ dedi ve büyük bir kahkaha attı. ‘Her neyse, toplar tepeye çıkarıldı ve gün doğumuyla birlikte hepsi birden ateş açtı. Tanrı’m! O tahta parçalarının nasıl da kıymık kıymık parçalanıp havada uçtuğunu görmeliydin!’ diye bağırdı. Dain Waris ise yanında durmuş, ayaklarını hafifçe hareket ettiriyor, gözlerini yere dikip sessizce tebessüm ederek bizi dinliyordu. Anlaşılan topların tepeye çıkarılıp yerleştirilmesinde gösterilen başarı insanlarda öyle büyük bir güven hissi uyandırmıştı ki, Jim onları gençliğinde savaş görmüş iki yaşlı Bugi’nin sorumluluğuna bırakmayı göze alıp dağ geçidine gizlenmiş Dain Waris ve saldırı ekibine katıldı. Sabaha karşı sürünerek tırmanmaya başladılar ve yolun üçte ikisini kat ettiklerinde ıslak otların üzerine yatıp aralarında kararlaştırdıkları saldırı işareti olan güneşin doğuşunu beklemeye başladılar. Jim hızla şafağın sökmesini ne denli ıstırap veren bir sabırsızlıkla izlediğini; uğraşma ve bayır yukarı tırmanma sonucu önce sıcak basıp terlediğini ve ardından soğuk çiyin nasıl da iliklerine kadar işlediğini; harekete geçip ilerleme vakti geldiğinde nasıl da korkup bir yaprak gibi titremeye başladığını anlattı bana. ‘Hayatımın en yavaş geçen yarım saatiydi o,’ demişti. Kazıklı çitlerle çevrilmiş sessizlik içindeki kamp gün ağardıkça yavaş yavaş gözlerinin önünde belirmişti. Yamacın dört bir yanına dağılan adamlar karanlık kayaların ve üzerinden çiy damlaları süzülen çalılarının arkasına sinmişlerdi. Dan Waris boylu boyunca Jim’in yanına uzanmış yatıyordu. ‘Birbirimize baktık,’ dedi Jim elini yavaşça arkadaşının omzuna koyarak. ‘Bana tahmin edemeyeceğin bir neşeyle gülümsedi ve ben ise titreme nöbeti geçirme korkusuyla dudaklarımı kıpırdatmaya bile cesaret edemedim. İnan ki

bu doğru! Gizlendiğimiz sırada kan ter içinde kalmıştım, o yüzden sanırım ne durumda olduğumu kafanda canlandırabilirsin.’ Bu girişimin sonucundan asla korkmadığını söyledi, ona inanıyordum. Sadece o titremeleri bastırabilme becerisinden endişe duyuyordu. İşin nasıl sonuçlanacağı konusunda tedirginlik yaşamıyordu. Ne olursa olsun, o tepenin zirvesine çıkıp orada kalmak zorundaydı. Artık onun için geriye dönmek söz konusu değildi. O insanlar kesin olarak ona güvenmişlerdi. Sadece ona ve ağzında çıkan söze!

Jim’in tam o sırada gözlerini üzerime dikip nasıl da duraksadığını hatırlıyorum. ‘Bildiğim kadarıyla, bu insanlar bana güvendikleri için tek bir kez bile pişmanlık duymadılar. Asla. Hiçbir zaman da pişman olmazlar diye umut ediyordum. Bu arada –ne yazık ki!– köylüler her konuda bana danışmayı alışkanlık haline getirmişlerdi. Nereden bilebilirdim ki! Daha geçen gün hayatımda görmediğim budala bir ihtiyar millerce uzaklıktaki köyünden kalkıp karısını boşasın mı, yoksa boşamasın mı, diye sormaya geldi. Yemin ederim ki bu doğru! Başkası anlatsa böyle bir şeye inanmazdım. Sen inanabilir misin? İhtiyar, içine düştüğü o kahredici çıkmazı dile getirene kadar cenaze levazımatçısı gibi asık bir suratla verandaya çömelip bir saatten fazla tembul cevizi çiğneyerek iç geçirip yerlere tükürdü. Hiç de görüldüğü kadar komik değil tabii bu. İnsan ne diyebilir bu durumda? İyi bir kadın mıydı eşi? –Evet. İyi bir kadın– gerçi biraz yaşlıymış ama; herif lanet olası pirinç kaplarla ilgili uzun bir hikâye anlatmaya başladı. On beş ya da yirmi yıldır birlikte yaşıyorlarmış. Tam emin olamıyormuş. Uzun, çok uzun bir zaman. Karısı iyi bir kadıymış. Biraz dövmüş onu –çok değil ama– birazcık, gençken. Onurunu korumak için bunu yapmak zorunda kalmış. Artık yaşlanan kadın, tutup üç tane pirinç kabı kız kardeşinin gelinine ödünç vermiş ve her gün bağıra çağıra adama hakaret etmeye başlamış. Düşmanları onunla dalga geçmişler; itibarı zedelenmiş. Pirinç kaplar kaybolmuş. Buna çok üzülmüş. Böyle bir hikâyeyi anlamak mümkün değil ki. İhtiyara evine dönmesini söyledim ve bizzat gelip meseleyi halledeceğime söz verdim. Sen istediğin kadar sırtıp gül ama bu berbat bir sıkıntıydı! Ormanda bir gün boyunca yapılan bir yolculuk, sorunu tam olarak anlayıp çözmek için bir alay ahmak köylüye tatlı dil dökerek yitip giden bir gün daha. İşin kanlı bir arbedeye dönüşmesi ihtimali de var. O kör olasıca ahmakların her biri ailelerden biri ya da ötekinin tarafını tutuyordu ve köyün yarısı eline silah niyetine ne geçirirse köyün diğer yarısının üzerine atılmaya hazırdı. Onurları çok önemli ya! Şaka değil bak! Kahrolası ürünleriyle ilgilenecekleri yerde. İhtiyar pirinç kaplarını geri aldı tabii ve köylüler de yatıştı.’ Jim’in meseleyi halletmesi sorun olmamış. Neden sorun olsun ki? Zaten ülkedeki en şiddetli kavgayı bile yatıştırmak için küçük parmağını şöyle bir oynatması yeterliymiş. Esas sıkıntı meseleyi tam olarak anlamaktaymış. Ama hâlâ daha bütün taraflara karşı adil davranıp davranmadığına emin değilmiş. Bu onu endişelendiriyormuş. Hele bir de ihtiyarın o gevezelikleri yok muymuş! Konuştuklarından bir şey anlamak mümkün değilmiş. Yirmi ayak yüksekliğinde kazıklı çitlerle çevrili bir düşman kampına saldırmayı yeğlermiş. Öteki işle kıyaslandığında bu çocuk oyuncağıymış. Ayrıca o kadar da vaktini almazmış. Bütün bunların üzerine bir de o ihtiyar budalanın büyükbabası olacak kadar yaşlı görünmesi. Ama bir başka açıdan bakacak olursak bu iş şakaya gelmezdi. Şerif Ali’nin hezimete uğratılmasından beri Jim’in sözü hüküm yerine geçiyordu. ‘Korkunç bir sorumluluk,’ diye tekrarladı Jim. ‘Hayır, şaka bir yana, eğer üç tane kokmuş pirinç kap değil de üç insanın hayatı söz konusu olsaydı meseleyi çözmek bundan daha zor olmazdı herhalde...’

Böylece Jim savaşta elde ettiği zaferin manevi etkilerini açıklamış oldu. Bu gerçekten de müthiş bir başarıydı. Bu zafer, mücadele ederek barış ve huzur ortamını sağlamasına, ölüm ve yıkım vasıtasıyla insanların hayatlarının en derinlerine nüfuz etmesine önyak olmuştu; fakat güneş ışınları altında uzanan bu ülke o bitmek bilmez esrarengiz karanlıktan çıkamamıştı. Jim'in neşeli, genç sesi (bu kadar az yıpranma alameti göstermesi de ayrıca olağanüstüydü) havada şöyle bir süzülür ve bedenindeki ürpermeyi dizginlemeye çalışmaktan başka bir endişe yaşamadığı o soğuk, çiyli kaplı sabah vakti işitilen ağır toprakların gümbürtüsü gibi, ormanın değişmeyen yüzünün üzerinden geçip gitti. Güneşin ilk ışınlarının bu hareketsiz ağaçların tepesine vurmasıyla birlikte tepelerden birinin zirvesi ağır top ateşiyle havaya savrulan beyaz toz bulutlarıyla kaplanmış; diğer tepe ise canhıraş haykırımlarla, savaş çığlıklarıyla, öfkeli, şaşkınlık ve dehşet dolu bağırımlarla inlemiş. Kazıklı çitlere ilk ulaşanlar Jim ve Dain Waris olmuş. Halk arasındaki söylentiye göre Jim, parmağının bir dokunuşuyla kampın kapısını alaşağı etmişti. Elbette Jim böyle bir başarı gösterdiğini reddediyordu. Kazıklı çitlerin derme çatma, dayanıksız olduğunu belirtiyordu ısrarla (Şerif Ali daha çok kampın erişilmez konumuna güveniyordu); her neyse, çitler zaten paramparça olmuş ve mucize kabilinden ayakta duruyormuş. Jim aptalca bir hareket yaparak çite omuz atıp tepetaklak içeri dalmış. Eğer Dain Waris olmasa çopur suratlı, dövmeli bir serseri onu mızrağıyla Stein'in böceklerinden biri gibi oradaki merteklerden birine mihlayacakmış. Anlattığına göre kampa dalan üçüncü adam, hizmetkârı Tamb Itam olmuş. Itam, kuzeyli bir Malay'dı. Yolunu şaşırıp kendini Patusan'da bulmuş ve Raca Allang tarafından zorla alıkonup tören kayıklarından birine kürekçi yapılmış bir yabancıydı. Itam, ilk fırsatta kaçıp Bugi yerleşimcileri arasına karışmış fakat burasının güvenli bir barınak olmaması ve doğru dürüst yiyecek bulamaması nedeniyle Jim'in yanına sığınmıştı. Koyu esmer bir cildi, tabak gibi düz bir suratı ve akı safra sarısına dönmüş pörtlek gözleri vardı. 'Beyaz efendi'sine aşırı, neredeyse fanatikçe bir bağlılık gösteriyordu. Asık suratlı bir gölge gibi Jim'in peşinden ayrılmıyordu. Törenlerde, bir eli kamasının sapında, efendisinin adımlarını takip edip arkasında yürüyor, vahşi bakışlarıyla insanları uzakta tutuyordu. Jim onu idareci yapmıştı ve tüm Patusan büyük nüfuz sahibi biri olarak ona saygı duyuyor ve gözüne girmeye çalışıyordu. Şerif'in kampı ele geçirilirken verdiği mücadeledeki vahşi yöntemleriyle sivrilmişti. Jim'in anlattığına göre saldırı ekibi o kadar çabuk hareket etmişti ki, Şerif'in adamları paniklemesine rağmen, kampın içinde beş dakika boyunca göğüs göğüse çarpışmışlar fakat ahmağın biri büyük ağaç dalları ve kuru otlardan yapılmış kulübelere ateşe verince canhıraş kaçmak zorunda kalmışlar.

Anlaşılan o ki tam bir bozguna uğramıştı kamp. Tepeye kurulmuş koltuğunda ve koca kafasının üzerinde yavaşça havaya dağılan top ateşinin dumanları arasında kımıldamadan oturan Doramin haberleri derin bir homurtuyla karşılamış. Oğlunun güvende olduğunu ve kaçanların peşine düşen ekibe liderlik ettiğini öğrenince hiç sesini çıkarmadan yerinden kalkmak için büyük bir gayret sarf etmiş; yardımcılarını derhal koşup hürmetle onu tutarak ayağa kaldırmışlar. Doramin büyük bir ağırbaşlılıkla ayaklarını sürüyerek küçük bir gölgelik alana yürümüş ve üzerine beyaz bir çarşaf örterek yere uzanıp uyumuş. Patusan'ı büyük bir heyecan dalgası sarmış. Dediğine göre Jim tepede durup kor alevler, siyah küller ve yanmış cesetlerle dolu kampa sırtını dönerek baktığında zaman zaman nehrin her iki yakasındaki evlerin arasındaki açıklık alanların birdenbire karınca sürüsü gibi kaynayan insanlarla

dolduğunu ve yine birdenbire boşaldığını görüyormuş. Aşağılardan yankılanan çan ve tambur sesleriyle kalabalığın çılgınca haykırışları birbirine karışıp belli belirsiz uğultular halinde kulağına çalınıyormuş. Sürüyle flama ve ince uzun bayrak, kahverengi çatı sırtlarının arasında beyaz, kırmızı, sarı renkte küçük kuşlar gibi uçuşuyormuş. Yüreğimde, duygularını paylaşırcasına bir kıpırtı hissederek, 'Büyük keyif almış olmalısın,' diye mırıldandım.

Kollarını ardına kadar açarak, 'Harikaydı! Harika!' diye avazı çıktığı kadar bağırdı. Sanki yüreğindeki sırları gün ışığına, derin düşüncelere dalmış ormana, çelikten bir çarşaf gibi uzanan denize açmış gibi yaptığı bu ani hareket beni ürkütmüştü. Altımızda, uyuyan nehrin yumuşak kıvrımlarla uzayıp giden kıyılarına yayılmış kasaba istirahat edencesine bir huzur içindeydi. Kendi kendine fısıldayarak, 'Harika!' diye tekrarladı üçüncü kez.

Harika! Hiç kuşku yok ki harikaydı; sözlerini mühürleyen başarı, ayaklarını bastığı fethedilmiş toprak, insanların sorgusuz sualsiz duyduğu güven, alevlerin içinden çekip çıkardığı özgüveni, tek başına elde ettiği başarı. Daha önce dediğim gibi tüm bunlar hikâye gibi aktarılınca gölgede kalıyor, önemi azalıyor. Jim'in o müthiş yalnızlığını salt sözcüklerle size anlatmam mümkün değil. Elbette, oradaki tek beyaz olarak her anlamda yalnızdı fakat tabiatının bilinmeyen özellikleri onu çevresiyle o kadar yakın bir temas içine sokmuştu ki, bu yalnızlık sanki gücünün bir sonucu gibi görünüyordu. Yalnızlığı onu olduğundan daha boylu boslu gösteriyordu. Sanki yalnızca şöhretinin büyüklüğüyle değerlendirilebilecek o sıra dışı insanlardan biriymiş gibi, etrafta onunla kıyaslanacak hiçbir şey yoktu; unutmayın ki o bölgede günlerce yolculuk yapsanız bile onun şöhretinin büyüklüğüne eşdeğer bir şeye denk gelemezsiniz. Sesinin, hükmünün eriştiği yerleri aşıp geçebilmek için millerce kürek çekmeniz ya da ormanda uzun ve yorucu bir yürüyüş yapmanız gerekirdi. Bu ses, hepimizin bildiği o adı kötüye çıkmış tanrıçanın yaygaracı ve küstah sesine benzemiyordu. Tınısı geçmiş olmaya bu ülkenin dinginliğinden ve karanlığından geliyordu ve bu sesle ifade edilen sözcükler her geçen gün tek hakikat olarak zihinlere kazınıyordu. O dinginliğin doğasıyla ortak bir yanı olan bu ses, keşfedilmemiş derinliklere kadar size eşlik ediyor, fısıldayan insanların dudaklarında merak ve gizemle harmanlanarak nüfuz edip dört bir yana erişerek sürekli yanı başınızda işitiliyordu."

“Mağlup olan Şerif Ali daha fazla direniş göstermeden ülkeden kaçtı ve perişan durumdaki köylüler ormandan çıkararak çürümekte olan evlerine dönmeye başladığında Jim, Dan Waris’e de danışarak şefi atadı ve böylece ülkenin fiilî yöneticisi oldu. Yaşlı Tunku Allang ise ilk başta büyük bir korkuya kapıldı. Dendiğine göre, tepeye yapılan saldırının başarılı olduğunu öğrendiğinde kabul salonunun bambu zeminine kendini yüzükoyun atarak bütün gece ve ertesi gün boyunca adeta soluksuz kalmış gibi o kadar korkunç sesler çıkarmış ki kimse ona bir mızrak boyundan fazla yanaşmaya cesaret edememişti. Allang, daha şimdiden aşağılanmış, itibarını yitirmiş bir berduş gibi, afyondan ve kadınlardan mahrum kalacağını ve yandaşları olmadan karşısına çıkan ilk adama kolay bir av olacağını aklından geçirmeye başlamıştı. Şerif Ali’den sonra onun da sırası gelecekti ve öyle bir iblisin yürüteceği bir saldırıya kim direnebilirdi ki? Doğrusu hayatını ve Patusan’ı ziyaret ettiğim sırada hâlâ sahip olduğu yetki ve nüfuzunu sadece ve sadece Jim’in adalet duygusuna borçluydu. Bugi halkı intikam alıp hesaplaşmak için can atıyordu ve hislerini açığa vurmeyen Doramin oğlunu Patusan’ın yöneticisi olarak görme umudunu besliyordu. Görüşmelerimizden birinde bu gizli arzusunu açığa vurup bana çıtlatmıştı. Ağırbaşlı ve ihtiyatlı tavırlarını büyük bir incelikle sergiliyordu. Gençliğinde gücünü kullandığını ama artık yaşlandığını ve yorulduğunu belirterek girdi konuya. Heybetli cüssesi ve etrafına mağrur, bilgece bakışlar fırlatan, sorgulayan gözleriyle insanın aklına ister istemez kurnaz ve yaşlı bir fili getiriyordu; geniş göğüs kafesi, durgun bir denizin kabarması gibi güçlü ve düzenli aralıklarla yavaşça inip kalkıyordu. O da, Efendi Jim’in bilgeliğine sınırsız güven duyuyordu. Ondan bir söz, bir vaat alabilseydi! Tek bir kelimesi yeterli olurdu! Soluklanmak için konuşmasına ara verip susması, sesinin derinlerden gelen gürlmesi, dinmek üzere olan gök gürültülü bir fırtınayı akla getiriyordu.

Konuyu değiştirmeye çalıştım. Bu zor bir durumdu zira gücün Jim’de olduğuna şüphe yoktu; bu yeni nüfuz alanında, elinde tutamayacağı ya da veremeyeceği yetki yoktu. Fakat bir yandan Doramin’i sözde ilgiyle dinlerken bir yandan da Jim’in en sonunda kaderine hükmetmeye çok yaklaştığını düşünüyordum ve tekrar edeyim ki, bu fikrimle kıyaslandığında, Jim’in yetkileri hiçbir şeydi. Doramin ülkenin geleceğinden kaygılanıyordu ve birden tartışmayı çok farklı bir mecraya çekmesi beni şaşırtmıştı. Ülke, topraklar Tanrı’nın koyduğu yerde kalır ama beyaz adam bize gelip kısa bir süre sonra gider diyordu. Beyaz adam çekip gidiyordu. Geride kalanlar ise onların ne zaman geri döneceğini bilemiyordu. Ülkelerine, insanlarına dönüyorlardı ve nihayet bu beyaz adam da aynısını yapacaktı. Bu noktada atılıp coşkulu bir sesle, ‘Hayır, hayır!’ demeye beni neyin sevk ettiğini bilmiyorum. Doramin, derin kırışıklıklarla dolu ve kocaman kahverengi bir maske gibi donuk ifadeli suratını bana çevirip dalgın bakan gözlerle, ‘Bu gerçekten de iyi bir haber,’ deyince ne büyük boşboğazlık ettiğim belli oldu; sonra bunun sebebini öğrenmek istedi.

Doramin’in ufak tefek, anaç ve şirret karısı başını örtmüş, ayaklarını altına kıvırmış vaziyette diğer yanıma oturup duvardaki geniş delikten dışarıyı seyretmeye başladı.

Başörtüsünün altından sadece bir tutam gri saç, çıkık bir elmacıkkemiği ve hafifçe çığneme hareketi yapan sivri bir çene görebiliyordum. Tepelere kadar uzanan uçsuz bucaksız ormanlardan gözlerini ayırmadan merhamet dolu bir sesle, neden o kadar genç birinin evinden kopup bir sürü tehlikeyi göze alarak bu kadar uzaklara geldiğini sordu. Kendi ülkesinde bir evi, ailesi yok muydu? Simasını her zaman hatırlayacak yaşlı bir annesi yok muydu?

Böyle bir sohbete hiç hazırlıklı değildim. Sadece belli belirsiz başımı sallayıp bir şeyler geveleyebildim. Sonra, kendimi bu zor durumdan kurtarmak için çabalarken daha da battığımı açıkça fark ettim. Ne var ki, o andan itibaren yaşlı *nakhoda* sessiz kaldı. Korkarım Doramin pek hoşnut değildi ve belli ki söylediklerim onu ciddi manada düşünmeye sevk etmişti. Ne gariptir ki, Patusan'daki o son günümün akşamı Jim'in yazgısıyla ilgili yanıtlanması mümkün olmayan o aynı soruyla bir kez daha karşılaştım. Bu vesileyle, Jim'in aşkıyla ilgili hikâyeye geliyorum.

Sanırım bunun hayalinizde canlandırabileceğiniz bir hikâyeye olduğunu düşünüyorsunuz. Bu gibi o kadar çok hikâyeye dinledik ki, çoğumuz bunların bir aşk hikâyesi olduğuna inanmayız bile. Çoğunlukla bunların insanın karşısına çıkan fırsatlarla ilgili olduğunu düşünürüz: en iyi ihtimalle tutkulu bir serüven ya da belki de, şefkat ve pişmanlığın gerçeklerinin süzgecinden geçseler bile sonunda unutulmaya mahkûm gençlik ve cazibeyi anlatan olaylardır bunlar. Bu bakış açısı çoğunlukla –ve belki de bu vaka için de– geçerlidir. Yine de bilemiyorum. Şayet, alışlagelmiş bakış açısı yeterli ve her vaka için geçerli olsaydı bu hikâyeyi anlatmak kolay olurdu ama hiç de kolay değil. Anlaşılan o ki, bu diğerlerine çok benzeyen bir hikâyeye. Ne var ki benim için geri planında, mühürlenmiş dudaklarla ve efkârlı gözlerle çaresiz bakan melankoliye kapılmış bir kadının, ıssız bir mezara gömülmüş insafsız bir erdemın gölgesinin yer aldığı bir hikâyeye bu. Bir sabah erken yürüyüşe çıktığımda denk geldiğim mezar, epey şekilsiz kahverengi bir toprak yığınıydı; tabanına çepeçevre beyaz ve iri mercanlardan düzgün bir sınır yapılmış, ayrıca bölünmüş fidan ve körpe ağaç dallarından bir çitle çember içine alınmıştı. İnce direklerin uçları yapraklar ve taze çiçeklerden oluşan çelenklerle sarılıp süslenmişti.

Bahsettiğim gölge benim kuruntum olsun ya da olmasın, her halükârda unutulmuş bir mezarın önemine dikkat çekebilirim. Ayrıca o rustik çiti Jim'in kendi elleriyle yapmış olduğunu söylersem aradaki farkı ve hikâyenin kendine has yanını da hemen algıyorsunuz. Jim'in başka bir insana ait olan anılara ve sevgiye sahip çıkmasında ciddiyetini yansıtan bir şeyler vardı. Jim vicdan sahibiydi ve bu romantik bir vicdandı. Cornelius denen rezil herifin karısının bütün yaşamı boyunca kızından başka ne bir can yoldaşı ne bir sırdaşı ne de bir arkadaşı olmuştu. Zavallı kadıncağız kızının babasından ayrıldıktan sonra o korkunç, ufak tefek Malakka'lı Portekizli ile nasıl olup da evlenmişti, o ayrılığın nedeni bazen merhametli de olabilen ölüme mi yoksa geleneklerin acımasız baskısına mı dayanıyordu bilemiyorum. Sürüyle hikâyeye bilen Stein'in az da olsa bana anlattıklarından onun sıradan bir kadın olmadığına kanaat getirmiştım. Babası bir beyazdı, yüksek yerlere gelmiş bir memurdu; bir başarıya tutunup yaşayacak kadar renksiz ve duyarsız olmayan ve meslek hayatı çoğu zaman şüphe altında, gözden düşmüş biri olarak sona eren o zeki ve parlak adamlardan biriydi. Sanırım kadın da durumu kurtaran o duyarsızlıktan yoksundu ve onun meslek hayatı da Patusan'da sona ermişti. Yaşamından çok değer verdiği birini ya da bir şeyi tamamen

yitirdiğini hayal meyal da olsa hatırlamayacak bir adam, gerçek anlamda hisli bir adam var mıdır aramızda? Bu ortak yazgımızdır ve kendine has bir acımasızlıkla ve saplantıyla kadınlara bağlanmıştır. Bir efendi gibi cezalandırmaz ama sanki gizli ve dinmek bilmez bir garezi tatmin etmek istercesine yavaş bir işkenceye dönüşerek acı verir. Yeryüzünde hükmetmek için tayin edilmiş bu yazgının, akılcı bir uyarıyı göz ardı etmeye, basiretin sınırlarını en çok zorlamaya yaklaşanlardan öç almaya çalıştığını düşünebilir insan; zira sadece kadınlar zaman zaman aşklarına insanı korkutacak kadar bariz bir dünya dışı özellik katmayı başarırlar. Merak içinde kendime, acaba dünya onlara nasıl görünüyor diye soruyorum. Acaba bizim bildiğimiz şekle ve içeriğe, bizim soluduğumuz havaya sahip bir dünya mı bu? Kadınların maceracı ruhlarının heyecanı ile dolup taşan, muhtemel tüm tehlikelerin ve feragatlerin ihtişamıyla aydınlanmış, akıl dışılığın yüceltiği bir dünya olmalı bu diye düşünüyorum. Ne var ki insanların çeşitliliği ve çokluğundan, iki cinsin de – sayısal açıdan – eşitliğinden elbette haberdar olsam da, dünyada çok az kadın olduğunu düşünüyorum. Ama eminim ki annesi de en az kızı gibi sıra dışı bir kadındı. Elimde olmadan bu iki kadını, ilk önce genç kadın ve çocuğu, sonra yaşlı kadın ve genç kızı, zamanın korkunç tekdüzeliği ve hızla akmasını, bir duvar gibi engel ören ormanı, bu iki insanın yalnızlığını, hayatlarındaki karmaşayı ve aralarında konuştukları her şeyin nasıl hüznünlü bir anlama büründüğünü kafamda canlandırıyorum. Anne kız birbirlerine sırlarını açmış olmalıydılar; yaşanan olaylardan çok, yüreğin derinliklerindeki hislere, pişmanlıklara, korkulara dair sırlar ve hiç kuşkusuz yapılan uyarılar. Yaşlı kadın bu dünyadan göçüp gidinceye ve Jim çıkıp gelinceye kadar kızının tam olarak kavrayamadığı uyarılar. Eminim ki genç kız sonradan bunların tamamını olmasa da çoğunu – anlaşılana o ki en çok da korkuyu – anladı. Jim ona değerli mücevher anlamına gelen bir tabir kullanarak sesleniyordu. Ne hoş değil mi? Fakat Jim’in her şeye gücü yeterdi. Tıpkı talihsizliğinin üstesinden geldiği gibi, talihiyle de başa çıkabilirdi. ‘Mücevher’ diye hitap ediyordu ona; ve bunu sanki ‘Jane’ diye bir isimle hitap eder gibi rahatça, karısına seslenir gibi huzurlu bir tınıyla söylüyordu. Bu ismi ilk kez Jim’in evinin avlusuna adım attıktan on dakika sonra duydum. Jim neredeyse kolumu sökecek kadar büyük bir hararetle elimi sıktıktan sonra bir ok gibi fırlayıp hızla basamakları çıktı ve gür çatı saçaklarının altındaki kapıda durup neşeli, çocuksu bir şamatayla, ‘Mücevher! Hey Mücevher! Çabuk ol! Bir arkadaşım geldi!’ diye seslendi. Sonra birden loş verandadan bana dikkatle bakarak ciddi bir tavırla ve alçak bir sesle, ‘Biliyor musun bu –bu o kadar anlamlı ki– ona ne kadar çok şey borçlu olduğumu sana anlatamam – anlıyor musun –ben– sanki tam da...’ diye gevelerken, evin içinde beyazlar giymiş birinin hızlı adımları işitilince telaşlı fısıltıları kesildi. Tıpkı yuvasından başını uzatan bir kuş gibi, çocuksu ama kıpır kıpır, narin yapıları küçük bir yüz ve insanın içine işleyen son derece dikkatli bakışlar fırlatan bir çift göz evin loşluğundan dışarı baktı. Elbette bu isim epey ilgimi çekmişti. Fakat bu isimle, Patusan Nehri’nin iki yüz otuz mil güneyindeki kıyısında küçük bir yere yaptığım seyahatte duyduğum dudak uçuklatan bir söylenti arasında daha sonra bir bağlantı kuracaktım. Benim de yolcuları arasında bulunduğum Stein’in iki direkli yelkenlisi bazı mallar yüklemek için oraya yanaşmıştı. Kıyıya çıktığımızda, bu sefil kasabanın üçüncü sınıf bir vali yardımcısına sahip olmakla övündüğünü duyunca çok şaşırılmıştım; sürekli gözlerini kırpıştıran ve parlak dudakları dışadönük iriyarı, yağ tulumu bir melezdiki bu herif. Onu yaka bağır açık, biri buharlar salan başının üzerinde diğeri ise elinde

tutup yelpaze niyetine uyuşukça salladığı iki büyük yaprağın arasında, hasır bir sandalyeye yayılmış vaziyette bulmuştum. Patusan'a mı gidiyorsunuz? Evet tabii. Stein'in şirketi. Biliyordu. Orada ticaret izni vardı o şirketin. Gerçi onu ilgilendirmeydi ya. Artık orasının eskisi gibi tehlikeli olmadığını söyledi kayıtsızca ve ağır ağır konuşmaya devam ederek, 'Oraya beyaz bir serseri gitmiş duyduğum kadarıyla... Efendim? Ne dediniz? Arkadaşınız mı o? Tamam işte! Demek ki oraya şu lanet olası serserilerden birinin gittiği doğru. Ne yapıyor o orada? Hergele, içeri girmenin bir yolunu bulmuş. Öyle mi? Emin değildim şimdiye dek. Patusan ha... orada adamın gırtlığını keserler. Gerçi bize ne.' Susup homurdanmaya başladı. 'Püff! Tanrı'm! Bu ne sıcak! Haşlıyor! Peki, o halde hikâyenin ilginç bir yanı olabilir; ve...' Donuk bakan sevimsiz gözlerinden birini yumup gözkapağını sürekli titreştirirken öbürüyle bana vahşi bir bakış attı. 'Baksanıza,' dedi esrarlı bir sesle, 'eğer, anlıyor musunuz, eğer o serseri eline güzel bir şey, hani sizin şu yeşil cam parçacıklarından değil, daha değerli bir şey geçirdiyse, anladınız mı, söyleyin o hergeleye, ben bir hükümet yetkilisiyim ve... Ne? Arkadaşınız mı dediniz?' Sakin bir tavırla sandalyenin üzerinde sağa sola kaykılmaya devam etti. 'Söylemişsiniz zaten değil mi, diyeceğim bu; ve bunu sizinle paylaştığıma memnunum. Sanırım siz de bundan kendi hesabınıza faydalanmak istersiniz. Sözümü kesmeyin. Ona sadece hikâyeyi duyduğumu fakat hükümeti bundan haberdar etmediğimi söyleyin. Henüz değil. Anlıyor musunuz? Hem neden haberdar edeyim ki? Değil mi ya? Eğer o yerden sağ çıkmasına izin verirlerse gelip beni görmesini söyleyin ona. Kendini kollasa iyi olur. Soru sormayacağıma söz veriyorum. Sessizce halledilecek – anlıyor musunuz? Size de bir şeyler vereceğim. Çektiğiniz zahmet karşılığı küçük bir pay. Lafımı kesmeyin. Ben bir hükümet yetkilisiyim ve hükümete haber vermedim. Bu bir iş meselesi – anlıyor musunuz? Değerli her şeyi satın almaya hazır ve o hergeleye hayatında görmediği kadar para kazandırabilecek bazı iyi insanlar tanıyorum. Bilirim o gibileri.' Başında dikilmiş, büyük bir şaşkınlıkla ve kendi kendime bu herifin deli mi yoksa sarhoş mu olduğunu sorarken her iki gözünü de açmış ısrarlı bakışlarla beni süzüyordu. Bir yandan kan ter içinde oflaya puflaya sızlanırken diğer yandan öyle mide bulandırıcı bir rahatlıkla kaşınıyordu ki deli mi yoksa sarhoş mu olduğuna karar verecek kadar uzun bir süre dayanamadım bu manzaraya. Ertesi gün, kasabanın küçük meydanında yerlilerle havadan sudan sohbet ederken, Patusan'da yaşayan ve olağanüstü bir mücevheri –muazzam büyüklükte ve paha biçilmez bir zümrüt taşı– ele geçiren esrarengiz bir beyaz adamla ilgili hikâyenin kıyı boyunca ağızdan ağıza dolaştığını öğrendim. Sanırım Doğu'nun hayal gücüne diğer taşlara kıyasla daha çok hitap eden bir yanı var zümrütün. Yerlilerin anlattığına göre söz konusu beyaz adam bu taşı uzak bir ülkenin hükümdarından kısmen sahip olduğu muazzam gücü kullanarak kısmen de kurnazlıkla elde edip hemen oradan kaçmış, büyük bir kaygı içinde Patusan'a dönmüş ve bastırılması mümkün olmayan bir vahşilik göstererek halkın gözünü korkutmuştu. Bunları benimle paylaşanların çoğu, tıpkı eskiden Sukadana sultanının o ülkeye savaş ve tarifsiz felaketler getiren değerli taşı⁵⁹ gibi bu taşın da muhtemelen uğursuz olduğunu düşünüyordu. Belki de ikisi aynı taşı. Kim bilir? Aslında muazzam büyüklükte bir zümrüte dair anlatılan hikâye, takımadalara ilk kez bir beyaz adamın ayak basması kadar eskiye dayanmaktaydı; bu hikâyeye o kadar uzun bir süre inanılmıştı ki, doğruluğunu araştırmak üzere Hollandalılar resmî bir soruşturma yürütmüştü. O kasabanın sefil racasının yanında bir nevi kâtiplik yapan ve Jim'le ilgili bu şaşırtıcı söylentinin çoğunu bana aktaran yaşlı adam, 'Böyle bir

mücevheri,' diye açıklamaya girişti; yarı kör gözlerini yukarı kaldırıp bana bakarak (saygısından ötürü kulübenin zeminine oturmuştu), 'böyle bir mücevheri korumanın en iyi yolu onu bir kadının bedeninde saklamaktır,' dedi. Ama bunun için her kadın uygun değildi. Kadın genç –derin bir iç çekti– ve aşkın çekiciliğine kapılıp baştan çıkarılmayacak kadar hissiz olmalıydı. İhtiyar kuşkuyla başını salladı. Ama galiba böyle bir kadın gerçekten de vardı. Beyaz adamın büyük bir saygı ve özenle üzerine titrediği ve yanında biri olmadan asla evinden çıkmayan uzun boylu bir kızdan bahsetmişlerdi ona. Köylüler, beyaz adamın neredeyse her gün bu kızla birlikte görüldüğünü anlatıyorlardı; adam kızla yan yana, kimseden sakınıp çekinmeden, kızın kolunu kendi kolunun altına alarak görülmemiş bir yakınlıkla yürüyordu.⁶⁰ Bunun bir yalan olabileceğini zira kimsenin böyle garip bir şey yapmayacağını düşünüyordu ihtiyar. Öte yandan, şüphesiz bu kız beyaz adamın mücevherini koynunda saklıyordu.”

59. Borneo'nun batısında Sukadana'nın (günümüzde Kalimantan, Borneo Adası'nın Endonezya'ya bağlı kısmı) XVIII. yüzyıldaki tarihçesinde önemli bir rol oynayan dünyanın en büyük elmaslarından biri kastediliyor. (Ç.N.)

60. Malay geleneği kadın ve erkeğin halka açık yerlerde birbirlerine sevgi gösterisinde bulunmalarına sıcak bakmaz ve bunu adap dışı ve iradesizce bir davranış olarak görür. (Ç.N.)

“Jim’in karısı gibi yanında gezdirdiği genç kızla yaptığı akşam yürüyüşleri hakkında ortaya atılan teori buydu işte. Birkaç kez bu iki gencin yürüyüşlerine ben de katıldım ve her defasında, yasal babalık konusunda mağduriyete uğradığını düşünen ve sanki sürekli dişlerini gıcırdatmış gibi tuhaf bir biçimde eğip büktüğü o ağzıyla civarda sinsi sinsi dolaşan Cornelius’un varlığını fark edip tatsız bir hisse kapıldım. Fakat telgraf hatlarının bittiği yerden ve posta vapuru hatlarından üç yüz mil uzakta, medeniyetimizin sefil ve faydalı yalanlarının çürüyüp yok olduğu ve yerine sanat eserlerinin boşunalığını, çoğu kez cazibesini ve bazen de derinlerde saklı gerçekliğini yansıtan katıksız bir hayal gücünün devreye sokulduğunu fark ettiniz mi? Aşkın büyüsü ve romantizm Jim’i seçip kendine ayırmıştı ve gerisi tamamen yalan ve yanlışa dayalı hikâyenin tek gerçek yanı buydu. Jim, mücevherini saklamak şöyle dursun, onunla büyük bir gurur duyuyordu.

Şimdi fark ediyorum ki aslında o kız çok az görmüştüm. Pürüzsüz teninin zeytuni matlığı ve biçimli başının iyice gerisine taktığı kan kırmızısı küçük kepinin altından bir şelale gibi taşan gür saçlarının mavi siyah parlaklığı kalmış aklımda en fazla. Hareketlerini özgürce, kendine güvenen bir tavırla sergiliyordu ve yüzü kızardığında kıpkırmızı bir renk alıyordu. Jim’le sohbet ederken odaya girip çıkarak bize kaçamak bakışlar atıyor ve yürüyüp giderken ardında zarafet ve cazibe dolu bir esinti bırakıyor, her zaman uyanık ve tetikte biri olduğu izlenimini uyandırıyor. Tavırlarında utangaçlığın ve cüretkârlığın tuhaf bir birleşimi vardı. Her sevimli tebessüm, sanki sürekli varlığını hissettiren bir tehlikeyi hatırlamasıyla suratından çekip alınmış gibi yerini hemen suskun, bastırılmış bir endişe havasına bırakıyordu. Zaman zaman yanımızda oturarak yumuşak tenine dayadığı küçük elinin bir gamze gibi çukurlaştırdığı yanağını bize çevirip konuşmalarımızı dinlerdi; sanki telaffuz ettiğimiz her kelimenin görünür bir biçimi varmış gibi ışıltı ışıltı bakan iri gözlerini dudaklarımızdan ayırmazdı. Annesi ona okuma yazma öğretmişti; Jim’den epeyce İngilizce öğrenmişti ve bu dili son derece eğlenceli bir havada, Jim’in o kısaltmalarıyla, çocuksu tonlamalarıyla konuşuyordu. Kız şefkatli, sevecen halleriyle sürekli çırpınan bir çift kanat gibi Jim’in etrafında dört dönüyordu. Jim’i sürekli, o kadar büyük bir dikkatle izliyordu ki sonunda hal ve hareketleriyle onu andırmaya başlamıştı ve kolunu uzatışında, başını çevirişinde, bakışlarında hep Jim’i hatırlatan bir şeyler vardı. Kızın hiç dinmeyen sevgisi, neredeyse hislerle algılanabilecek kadar yoğun; tuhaf bir koku gibi onu sarıp sarmalamak, gün ışığında titrek, bastırılmış ve coşkulu bir ses gibi havada süzülme için gerçekten boşlukta varlığını sürdürüyordu sanki. Sanırım benim de bir romantik olduğumu düşünüyorsunuz ama bu bir yanılgı. Sadece yoluma çıkan bu tuhaf ve sıkıntılı aşk macerasının kahramanları olan bu gençlerin yaşamından küçük bir kesit, akla yatkın bir izlenim aktarıyorum. Jim’in yaver giden talihinin beraberinde getirdiği sonuçları ilgiyle gözlemlerim. Kız onu kıskançlıkla seviyordu fakat kıskanmasını gerektirecek ne vardı bilemiyorum. Ülke, insanlar, ormanlar kızın işbirlikçisiydi ve hepsi birden Jim’i ihtiyatla ve uyumla koruyor; onu tecrit eden, gizemli bir havayla, amansız bir sahiplenmeyle kuşatıyordu. Görünen o ki Jim’in de bu duruma pek itirazı yoktu; gücünün getirdiği özgürlüğün içine hapsolmuştu ve kız, kendini Jim’in yoluna feda etmeye hazır olsa da,

kalbini fethettiği bu adamı, sanki elde tutması zormuş gibi kararlı bir biçimde koruyordu. Tamb Itam ise saldırgan bir yeniçeri gibi (Jim'in tabancası dışında) kama, balta ve mızrağını kuşanır ve yürüyüşlerimiz sırasında başını arkaya atıp beyaz efendisinin adımlarını izleyerek bize eşlik ederdi; Tamb Itam bile taviz vermez bir bekçi, kendini görevine adanmış ve tutsağını koruma pahasına canını vermeye hazır somurtkan bir gardiyan havasına bürünmekten geri durmuyordu. Akşamları geç vakte kadar oturup sohbet ederken Itam'ın sessiz adımlarla bir hayalet gibi verandanın altında bir aşağı bir yukarı volta atıp gezindiğini ya da başımı kaldırdığımda umulmadık bir anda gölgelerin arasında mızrak yutmuş gibi dimdik ayakta durduğunu görürdüm. Genellikle bir süre sonra sessizce ortadan kaybolurdu. Fakat ne zaman ayağa kalksak sanki yerin altından fırlar gibi yanımıza gelip Jim'in emirlerine amade bir vaziyette dururdu. Sanırım kız da biz odalarımıza çekilene dek asla uyumuyordu. Odanın penceresinden dışarı bakarken Jim'le sessizce evden çıktıklarını ve gidip pürüzlü tırabzanlara dayandıklarını görürdüm – dip dibe duran iki beyaz figür; Jim kolunu kızın beline dolar, kız başını Jim'in omzuna yaslardı. Yumuşak, içe işleyen, sevecen mırıltıları, gecenin sessizliğinde dingin ve hüznü bir nota gibi, sanki kendi kendine düşüncelerini iki ayrı tonlamayla dile getiren bir insanın sesi gibi kulağıma çalınırdı. Daha sonra cibinliğin altındaki yatağında dönüp dururken hafif gıcırtilar, cılız soluklar ve birinin dikkatle boğazını temizlediğini işittiğimde, Tamb Itam'ın hâlâ sessiz adımlarla ortalıkta gezindiğini anlardım. Beyaz efendisinin lütf gösterip kendisine yerleşkede verdiği bir evi, bir karısı ve yeni doğmuş bir bebeği olmasına rağmen sanırım orada kaldığım zamanlarda Itam her gece verandada uyuyordu. Bu sadık ve asık suratlı hizmetkârı konuşturmak da çok zordu. Jim'e bile kesik kesik, kısa cümlelerle adeta isteksizce karşılık veriyordu. Konuşmakla vakit kaybedemeyecek kadar meşgul olduğunu ima ediyordu sanki. İçinden gelerek söylediği en uzun cümleyi bir sabah kolunu birden avluya uzatarak Cornelius'u işaret edip, 'Bakın Nasıra'lı⁶¹ geliyor,' dediğinde işitmişim. Yanında duruyor olsam da sanırım bana hitaben söylememişti bunu; amacı evrenin dikkatini ve öfkeli bakışlarını gelenin üzerine çekmekti. Ardından köpekler⁶² ve kızarmış etin kokusuyla ilgili mırıldanarak ima ettikleri garip bir biçimde bana daha isabetli gelmişti. Geniş kare biçiminde ve yakıcı güneşin alevleri altında kavrulup yoğun bir ışığa boğulmuş avluyu gözlerimizin önünde bir ucundan ötekine geçen Cornelius, tarifsiz bir izlenim yaratıyor, adeta karanlıkların içinden gizli gizli sürünerek bize yanaşan bir yaratığı andırıyordu. İnsanın aklına rezil ve berbat olan ne varsa getiriyordu bu herif. Ağır adımları, sadece bacakları korkunç bir gayretle çabalarken vücudu kayar gibi hareket eden tiksindirici bir böceğin sürünerek ilerlemesini andırıyordu. Varmak istediği yere dosdoğru ilerliyordu ama bir omzunu öne çıkarıp yamuk adımlarla yürümesi bir yengeç gibi yan yan gittiği izlenimini veriyordu. Sanki bir kokunun peşine takılmış gibi, sık sık barakaların arasından yavaş yavaş dolanarak geldiği görülürdü; yukarıya diktiği gözeriyle kaçamak bakışlar atıp verandanın önünden geçer, kulübelere birinin köşesinden aheste adımlarla dönüp gözden kaybolurdu. Keyfince gelip gitmesi ve etrafta dolaşması Jim'in ya manasız kayıtsızlığının ya da onu son derece küçük görmesinin bir sonucuydu zira Cornelius Jim için ölümle sonuçlanabilecek bir olayda (en hafif deyişle) kuşkulu bir rol oynamıştı. Aslına bakılırsa bu olay Jim'in şan ve şerefine artırmıştı. Fakat zaten her şey Jim'in şanına katkı sağlıyordu; bir zamanlar şanına ve şerefine pek düşkün biri olarak şimdi sanki tılsımlarla korunan bir hayat⁶³ sürmesi yaver giden şansının beraberinde gelen bir tesadüf,

kaderinin bir cilvesiydi.

Jim'in Patusan'a vardktan çok kısa bir süre sonra Doramin'in yanından ayrıldığını belirtmem lazım; aslına bakılırsa güvenliği açısından çok erken ve savaştan çok önce ayrılmıştı oradan. İçindeki vazife hissi böyle davranmaya sevk etmişti onu; Stein'in işleriyle ilgilenmesi gerektiğini söylemişti. Öyle ya! Bu amaç uğruna, can güvenliğini tehlikeye atıp nehri geçmiş ve Cornelius'un ikametgâhını işgal etmişti. Cornelius bu zor zamanlarda nasıl hayatta kalmayı başardı doğrusu bilemiyorum. Sonuçta Stein'in bir temsilcisi olarak Doramin bir ölçüde onu koruyordu; Cornelius bir yolunu bulup tüm ölümcül badirelerden sıyrılmayı başarmıştı ve hangi tarafı tutmaya mecbur kalmışsa kalsın, davranışlarının, ruhuna damgasını vuran alçaklığın izlerini taşıdığından hiç kuşkusuz yok. Bu onun karakteriydi; nasıl ki başkaları herkesin gözünde cömert, seçkin ya da saygın bir insansa, Cornelius da özünde ve birçoğunun gözünde tam bir alçaktı. Tabiatının bir unsuruydu bu ve tüm davranışlarına, arzularına ve duygularına nüfuz etmişti; alçakça öfkeleniyor, alçakça tebessüm ediyor ve alçakça üzülüyordu; gösterdiği nezaket ve kızgınlık da aynı biçimde alçakçaydı. Eminim aşkı da görülmemiş rezillikte bir duygudan ibaret olurdu. İğrenç bir böceğin yaşadığı aşkı düşünebiliyor musunuz? Tiksindiriciliğinde bile bir rezillik vardı ve düpedüz iğrenç bir insan bile onun yanında asilzade gibi dururdu. Cornelius bu hikâyede ne ön ne de geri planda yer alır; sadece hikâyedeki gençliği ve onun saflığını lekeleyen, güzel kokusunu bozan gizemli ve cenabet bir gölge gibi sinsi sinsi civarında dolaştığı görülür.

Hiç şüphesiz son derece sefil bir durumda olsa da Cornelius'un bundan bir çıkar sağlamanın yolunu bulmuş olması da mümkündür. Jim ilk başta herifin son derece yapmacık dostane tavırları nasıl da rezilce sergileyerek kendisini karşıladığından bahsetmişti bana. 'Adam neşeden kabına sığamıyordu sanki,' demişti tiksintiyle. 'Her sabah iki elimi birden sıkırmak için koşar adımlarla yanıma geliyordu. Kahrolası! Ama hazır bir kahvaltılık sofrası bulup bulmayacağım hiç belli olmuyordu. İki günde mideme üç öğün yemek girerse kendimi şanslı sayıyordum ve bunun için her hafta bana on dolarlık bir pusula imzalatıyordu. Mr. Stein'in beni bedavaya burada tutmayacağından emin olduğunu söylüyordu. Halbuki bana neredeyse bedavaya bakıyorlardı. Bunu ülkenin içinde bulunduğu çalkantılı döneme bağlayıp saçını başını yolacakmış gibi öfkeleniyor ve beni nihayet endişe etmemesi için yalvarmak zorunda bırakana dek günde yirmi defa özür diliyordu. Midemi bulandırıyorlardı halleri. Oturduğu evin çatısının yarısı çökmüştü ve her yer pislik içindeydi; dört bir yandan kuru otlar fıskırıyordu ve her duvarda yırtık hasır parçaları esen rüzgârla sallanıp duruyordu. Cornelius, Mr. Stein'in son üç yıllık ticaret üzerinden kendisine para borçlu olduğu iddiasını her fırsatta dile getiriyordu ama hesap defterleri hep yırtılmıştı ve bazıları da kayıptı. Bunun, ölen karısının suçu olduğunu ima ediyordu. Aşağılık hergele! Sonunda ölen karısının arkasından konuşmasını yasaklamak zorunda kaldım. Mücevher ne zaman bunları işitse ağlıyordu. Ticari mallara ne olduğunu bulamamıştım; depoda kesekâğıtları ve eski çuvallar arasında cirit atan farelerden başka bir şey yoktu. Herkes bir yerlere gömülü epey bir parası olduğundan söz ediyordu bana ama tabii onun ağzından bir şey alamıyordum. O sefil evde hayatımın en berbat günlerini geçirdim. Stein'a söz verdiğim gibi görevimi yerine getirmeye çalışıyordum ama üzerinde düşünmem gereken başka meseleler de vardı. Doramin'in yanına sığındığımda yaşlı Tunku Allang korkmuş ve tüm eşyalarımı iade etmişti. Eşyalarım dolambaçlı bir yoldan ve son derece esrarengiz bir şekilde orada dükkân işleten

bir Çinli vasıtasıyla ulaşmıştı bana; fakat Bugi'lerin köyünü terk edip Cornelius ile birlikte yaşamaya başladığımda, racanın çok yakında beni öldürmeyi kafasına koyduğu dedikodusu açıktan açığa yayıldı. Ne güzel değil mi? Eğer raca gerçekten de bunu kafaya koymuşsa ona mani olan neydi bilemiyorum. En kötüsü de ne Stein ne de kendi hesabıma iyi bir şey yapmadığım hissine kapılmaktan kendimi alamıyordum. Off! Korkunçtu. O altı haftanın her günü hem de.”

61. Nasıra, rivayete göre İsa Peygamber'in doğduğu yer. Malay diline, Arapça *Nasrani* kelimesinden girmiştir ve Hıristiyan anlamında kullanılır. (Ç.N.)

62. Bedenlerinde kötü ruhlara ev sahipliği yaptığına inanılan köpekler İslam kültüründe pis ve uzak durulması gereken hayvanlar olarak görülürdü. (Ç.N.)

63. Bu basmakalıp tabirin en bilinen kaynağı Shakespeare'in *Machbeth* oyunudur: Tılsımlarla korunmuş bir hayat sürüyorum / tek bir kadına teslim olacak değilim. (Perde V, sahne VIII) (Ç.N.)

“Jim ayrıca bana neden orada o kadar dayandığını bilemediğini de söylüyordu. Ama sanırım bunun nedenini tahmin edebiliriz. ‘O alçak, korkak hergelenin’ insafına terk edemeyecek kadar sevgi ve ilgi duyuyordu savunmasız kıza. Anlaşılan o ki, Cornelius kıza zor günler yaşatmıştı ve sanırım –o da cesaret edemediğinden– bir hırpalamadığı kalmıştı onu. Kendine baba diye hitap etmesi için ısrar ediyor, ‘Ve tabii hürmetle – hürmetle!’ diye bağırarak küçük, sarı yumruğunu kızın yüzüne sallıyordu. ‘Ben itibarlı bir adamım. Peki sen nesin? Söyle bana, nesin sen? Başka birinin çocuğunu büyüteceğimi ve saygı görmeyeceğimi mi sanıyorsun? Sana bu kadar zaman hoşgörü gösterdiğime memnun olmalısın. Gel, hadi – evet, babacığım... hayır mı? Dur hele sen.’ Bunun üzerine ölmüş kadına küfretmeye başlıyor ve sonunda kızcağız başını ellerinin arasına alıp kaçarak uzaklaşıyordu oradan. Herif de derhal arkasından seğirtip onu takip ediyor, evin içinde bir oraya bir buraya, barakaların arasına dalarak nihayet kıızı bir köşeye sıkıştırıyor, kız ise dizlerinin üstüne çöküp kulaklarını tıkıyordu. O da biraz ötede durup yarım saat boyunca hiç durmadan kıza karşı iğrenç suçlamalarda bulunuyordu. ‘Annen bir şeytandı, sahtekâr bir şeytan ve sen de şeytansın!’ diye son bir öfke patlamasıyla haykırarak yerden bir avuç toprak ya da çamur alıp (evin dört bir yanında bolca çamur vardı) kızın saçlarına savuruyordu. Bazen kız da altta kalmayıp müthiş bir tiksinti ve horgörüyle ayak diriyor, ciddi ve sinirli bir ifadeyle sessizce karşısına dikiliyor ve ara sıra da herifi yerinde sıçratıp öfkeyle kıvrandıracak iğneli laflar ediyordu. Jim bu sahnelerin korkunç olduğunu söylüyordu. Vahşi doğanın ortasında böyle bir şeyle karşılaşması gerçekten de garipti. Bu sinsice yapılan zulmün sona ermek bilmiyor olması insanı dehşete düşürüyor; bir düşünün. Saygıdeğer Cornelius (Malaylar çok şey anlatan bir ifadeyle suratlarını ekşiterek ‘Inchi Nelyus’ diye bahsederlerdi ondan) çok büyük hayal kırıklıkları yaşamış biriydi. Evliliğini göz önünde bulundurarak ne elde etmeyi düşünüyordu bilmiyorum ama belli ki Stein Ticari İşletmeleri’nin mallarını yıllar boyunca kendine yakışan her yoldan rahatça çalması, zimmetine geçirmesi ve kendine mal etmesi (Stein, kaptanlarıyla yollayabildiği sürece mal tedarikini hiç aksatmıyordu) anlaşılan o ki şerefli adını feda etmesinin adil bir karşılığı olarak görünmüyordu gözüne. Jim onu öldüresiye pataklamaktan büyük bir zevk alırdı kuşkusuz; öte yandan bu sahneler o kadar acı verici ve iğrençti ki, Jim kızın duygularını incitmemek için konuşulanları işitemeyeceği kadar uzağa giderek gösterirdi tepkisini. Kıızı tedirgin, ne diyeceğini bilmez halde bırakırlar, kız da ara sıra hissiz, çaresiz bir surat ifadesiyle elini göğsüne bastırırdı. Ardından Jim geri döner ve mutsuz bir sesle, ‘Hadi gel. Gerçekten bak bunun ne faydası var; hadi bir şeyler yemeye çalışmalısın,’ der ya da sevecen bir tavır gösterirdi. Cornelius ise kapı aralıklarında, veranda boyunca bir aşağı bir yukarı, bir balık kadar sessizce ve sinsice dolaşmaya devam eder ve hain, kuşkulu ve kaçamak bakışlarla onları süzerdi. Jim, ‘Onun bütün bu oyunlarına son verebilirim,’ demişti kıza bir defasında. ‘Sadece bana söylemen yeterli.’ Ve biliyor musunuz kız ne cevap vermiş? Jim’in dediğine göre, eğer o kadar sefil bir herif olduğunu bilmese onu kendi elleriyle öldürme cesaretini bulabileceğini söylemiş. Jim dehşete düşmüş bir ifadeyle, ‘Bir düşün! Neredeyse bir çocuk sayılacak bu zavallı kız böyle konuşmaya itiliyor,’ demişti. Sadece o zalim hergeleden değil bu kıızı kendinden kurtarmak da imkânsız gibi

görünüyordu! Dediğine göre Jim ona o kadar da acıma hisleriyle yaklaşmıyordu, bu acımadan öte bir şeydi; orada hayat o şekilde sürüp giderken vicdanını sıkıştıran bir şeyler vardı. Evi terk etmek ona göre alçakça bir kaçış olurdu. O evde daha fazla kalması ne hesapların durumunu öğrenebilmesini ne parayı bulabilmesini ne de gerçeklerden haberdar olmasını sağlayacaktı ama Jim oradan ayrılmadı ve Cornelius'u çıldırtacak kadar demeyeceğim ama cesaretini kırarak, gözünü korkutacak kadar öfkelenmişti. Bu arada Jim etrafında her türlü tehlikenin gizliden gizliye büyüdüğünü hissediyordu. Doramin iki kez güvenilir bir hizmetkârını ona yollamış ve nehri yeniden geçip geri dönerek ilk baştaki gibi Bugi'lerin arasında yaşamaya devam etmezse can güvenliği açısından hiçbir şey yapamayacağını haber etmişti. Her çeşit insan, kendisiyle ilgili duyduğu suikast planlarını ona aktarmak için çoğu kez gecenin bir yarısı kapısını çalıyordu. Zehirleyeceklerdi onu. Banyoda bıçaklayacaklardı. Nehirde bir tekneden ateş edip onu öldürme hazırlıkları içindeydiler. Bu muhbirlerin her biri onun çok iyi dostu olduğunu iddia ediyordu. Bunların insanın huzurunu sonsuza dek kaçırmaya yetecek şeyler olduğunu söylüyordu Jim. Kapısına dayanan o heriflerin anlattığı türden şeylerin başına gelmesi son derece olasıydı, yok, en azından akla yatkındı; fakat bu yalan yanlış uyarılar Jim'e sadece dört bir yanında, karanlıkların içinde sinsice dönüp duran ölümcül entrikalar olduğunu düşündürüyordu. En sağlam sınırları bile laçka etmek için büyük bir incelikte yapılmış planlardı bunlar. Nihayet bir gece, bizzat Cornelius büyük bir telaş ve gizlilik içinde yanına gelerek ciddi bir havada ve yaltaklanırcasına küçük planını açıkladı; buna göre yüz –hatta seksen dolara– ‘hadi diyelim seksen dolar’ karşılığında Jim'i nehrin öte yakasına tamamen emin yollardan götürebilecek güvenilir bir adam bulabilirdi. Eğer Jim hayatına birazcık önem veriyorsa başka çıkar yolu yoktu. Seksen dolar neydi ki? Önemsiz, cüzi bir miktar. Öte yandan geride kalması, oradan ayrılmaması gereken biri olarak kendisi, Mr. Stein'in genç arkadaşına bağlılığını göstererek hiç şüphe yok ki ölümü göze alıyordu. İğrenç suratını rezilce ekşitip buruşturarak konuşan Cornelius'un o görüntüsüne katlanmanın çok zor olduğunu söylüyordu Jim: Cornelius saçını başını yoluyor, göğsünü yumrukluyor, ellerini karnına bastırıp bir öne bir arkaya sallanıyor ve gözyaşı dökülmüş gibi yapıyordu. En sonunda tiz bir sesle, ‘Kanın akarsa sorumlusu sensin,’ diyerek hızla dışarı çıkmıştı. Cornelius'un o gösteriyi ne kadar içtenlikle yaptığını merak ediyorum doğrusu. Jim o gece, herif yanından ayrıldıktan sonra gözüne uyku girmediğini söylemişti bana. Bambu zemin üzerine serilmiş ince bir hasıra sırtüstü uzanıp boş bakışlarla çatı kirişlerine göz gezdirmeye, saz damın aralıklarından gelen hışırtılara kulak kabartmaya başlamış. Birden çatıdaki delikten bir yıldızın bir an için parlayıp kaybolduğunu görmüş. Başını fırlatmış; fakat her şeye rağmen Şerif Ali'yi nasıl alt edeceğiyle ilgili planına o gece şekil vermiş. Stein'in işleriyle ilgili umutsuzca araştırma yaparken bulabildiği tüm boş zamanları bu plana kafa yorarak geçirmişti; ama dediğine göre esas fikir o gece birden aklına gelmişti. Topların tepeye yerleştirilmesi adeta gözlerinin önünde canlanmıştı. Orada yatarken sıcağın bunalmış ve heyecanlanmıştı; uyuması söz konusu bile değildi. Ayağa fırlayıp yalınayak verandaya çıktı. Sessizce yürürken sırtını duvara dayamış, sanki nöbet tutar gibi hareketsiz duran kıza rastladı. Jim, o ruh haliyle kıızı o saatte ayakta gördüğüne ve endişeli bir fısıltıyla Cornelius'un nerede olabileceğini sormasına şaşırılmamıştı. O herifin yerini bilmediğini söylemiş kıza. Kız cılız bir iniltiyle iç geçirmiş ve dikkatle *campong*'a⁶⁴ bakmış. Her yer sessizlik içindeymiş. Yeni fikri

Jim'in kafasını o kadar meşgul ediyordu ki kızla düşüncelerini hemen orada paylaşmıştı. Kız da onu dinlemiş ve hafifçe ellerini çırpıp fısıldayarak planı çok beğendiğini söylemişti; ama bir yandan da belli ki sürekli tetikteydi. Anlaşılan Jim en başından beri sırlarını kızla paylaşıyordu. Kuşku yok ki kız da ona Patusan'daki meselelerle ilgili birçok faydalı bilgi aktarıyordu. Birkaç kez bana kızın tavsiyelerini dinlemekten hiçbir zarar görmediğini söylemişti. Ne olursa olsun, kıza hemen orada planını bütün ayrıntılarıyla açıklamak üzereyken kız kolunu hafifçe sıkıp yanından hızla uzaklaştı. Ardından Cornelius bir yerlerden ortaya çıktı ve Jim'i görünce sanki üzerine ateş açıyorlarmış gibi yana eğildi; sonra alacakaranlığın içinde kıpırdamadan durdu. Nihayet kuşku içindeki bir kedi gibi ölçülü adımlarla Jim'e doğru yürüdü. 'Şurada ellerinde balıklarla gezen birtakım balıkçılar vardı,' dedi titrek bir sesle. 'Satmak için, anlayacağın.' Saat gecenin ikisi olmalıydı – balık satmak için gayet uygun bir saat tabii! Jim herifin söylediklerine kulak asmadı ve üzerinde durmadı bile. Zihnini başka düşünceler işgal ediyordu ve üstelik ne bir şey görmüş ne de bir ses duymuştu. Sadece dalgın gözlerle, 'Ya, öyle mi?' demekle yetindi, orada duran bir ibrikten su içti ve esrarengiz duygulara kapılan ve sanki bacakları tutmazmış gibi her iki koluyla kurt yeniği tırabzanlara sarılmış Cornelius'u orada öylece bırakarak yeniden eve girip düşünmek için hasıra uzandı. Çok geçmeden ayak sesleri işitti. Sonra adımlar durdu. Duvarın arasından titrek bir ses, 'Uyudun mu?' diye fısıldadı. 'Hayır! Ne var?' diye sert bir karşılık verdi Jim; sonra birden dışarıda ani bir hareketlenme oldu ve sanki fısıldayan adam ürkmüş gibi ortalık sessizliğe büründü. Buna çok sinirlenen Jim derhal dışarı fırladı; Cornelius ise küçük bir çığlık atarak verandanın öte yanına, merdivenlere kadar koştu ve kırık tırabzan parmaklığına tutundu. Kafası karışan Jim, ona seslenerek ne demek istediğini sordu. Cornelius ateşi çıkmış soğuk terler döken bir adam gibi kelimeleri güçlkle telaffuz ederek, 'Sana söylediğim konu üzerine düşündün mü?' dedi. 'Hayır!' diye bağırdı Jim de öfkeyle. 'Düşünmedim ve düşünmeye de niyetim yok. Burada, Patusan'da yaşayacağım.' Hâlâ tir tir titreyen Cornelius sesi tükenircesine, 'Bu-bu-burada ö-öleceksin,' diye karşılık verdi. Cornelius'un sergilediği o gösteri o kadar saçma ve kışkırtıcıydı ki Jim bunlara gülsün mü yoksa öfkelen sin mi bilemiyordu. Çileden çıkmış ama gülmeye hazır bir sesle, 'Seni bir ceset halinde kaldırıp götürdüklerini görmeden ölmeye niyetim yok, buna emin olabilirsiniz,' diye seslendi verandanın öte yanından. Yarı ciddi bir havada ve kafasındaki düşüncelerin heyecanı ile, 'Benim kılıma dokunamaz kimse! Elinizden geleni yapın isterseniz!' bağırdı. Ötede, gölgeler içinde duran Cornelius, sanki yoluna çıkan her türlü zorluğun nefret uyandırıcı bir simgesiydi. Jim açtı ağzını yumdu gözünü, zaten günlerdir sınırları iyice yıpranmıştı ve Cornelius'a verdi veriştirdi. 'Seni madrabaz, yalancı, sefil hergele!' Jim daha önce nadiren bu kadar öfkelenmişti, kendini kaybedip tüm sınırları aştığını kabul ediyordu. Tüm Patusan'a meydan okumuş, tehditkâr ve böbürlenmiş bir tavırla herkesi buyruğu altına alacağını söylemişti. Tamamen abartılı ve saçma olduğunu kabul ediyordu bu lafların. Aklına gelince kulaklarına kadar kızarıyordu. Her nasılsa o sırada öfkeden delirmiş olmalıydı. Yanımızda oturan kız bana bakıp hızlı hızlı başını salladı, hafifçe kaşlarını çattı ve çocuksu bir ciddiyetle, 'Evet, ben duydum söylediklerini,' dedi. Jim güldü ve yüzü kızardı. Dediğine göre sonunda onu susturan, ta ötede, loşluğun içinde belli belirsiz göze çarpan ve iki büklüm parmaklıkların üzerine yığılmış kımıldamadan duran adamın ölüm sessizliği olmuştu. Kendine gelip birden susmuş, bu lafları nasıl söylediğine kendisi de

şşırmıştı. Sonra gözlerini bir süre Cornelius'a dikti. Ne bir kımltı ne bir ses. 'Sanki ben o velveleyi koparıırken herif ölüp gitmişti,' dedi. Kendinden o kadar utanmıştı ki başka tek kelime etmeden içeri girdi, tekrar hasırın üzerine uzandı. Bu atışma sanki ona iyi gelmişti, gecenin geri kalanı boyunca bir bebek gibi mışıl mışıl uyumuştı. Haftalardır öyle bir uyku çekmediğini söylüyordu. Dirseğini masaya, elini yanağına dayamış genç kız lafa girerek, 'Ama ben uyumadım,' dedi. 'Nöbet tuttum.' Parlak, iri gözlerini hafifçe devirdi ve sonra dikkatli bakışlarını yüzüme dikti."

64. Evler ve bahçelerden oluşan küçük köy. (Ç.N.)

“Nasıl bir ilgiyle dinlediğimi sanırım tahmin edebilirsiniz. Tüm bu ayrıntıların önemi yirmi dört saat sonra anlaşılacaktı. Sabah olunca Cornelius gece yaşanan olaylardan hiç bahis açmadı. Jim, Doramin’in köyüne gitmek için kanoya binerken sinsice sokulup asık bir suratla, ‘Benim fakirhaneye geri döneceksin herhalde,’ diye mırıldandı. Jim ise suratına bakmadan sadece başını salladı. Cornelius somurtuk ifadesini bozmadan, ‘Orada keyifli vakit geçireceğine eminim,’ diye homurdandı. Jim o günü yaşlı *nakhoda* ile geçirmiş ve önemli bir konuşma yapmak üzere görüşmeye çağırdığı Bugi halkının önde gelenlerine yoğun bir çabayla eyleme geçmenin gerekliliği üzerine vaaz vermişti. Nasıl da etkili ve ikna edici bir konuşma yaptığını keyifle hatırlıyordu Jim. ‘Hiç kuşkusuz o sırada adamlara biraz cesaret aşılamayla başarmıştım,’ diyordu. Şerif Ali’nin son baskını köyün dış mahallelerini mahvetmişti ve bazı yerli kadınlar kaçırılıp Ali’nin kampına götürülmüştü. Bir önceki gün Şerif Ali’nin adamları pazaryerinde beyaz pelerinleriyle kibirli kibirli dolaşırken ve efendilerinin raca ile dostluğundan söz edip böbürlenirken görülmüştü. Aralarından biri öne çıkıp bir ağacın gölgesinde durmuş, tüfeğinin uzun namlusuna dayanarak insanları dua ve tövbe etmeye çağırıyor, aralarındaki yabancıları öldürmeye teşvik ediyordu. Dediğine göre bunların bazıları kâfir, bazıları da Müslüman kisvesi altında gezen şeytanın çocuklarıydı. Söylenenlere bakılırsa racaya bağlı adamlardan birkaç kişi de dinleyicilerin arasına karışmıştı ve yüksek sesle Şerif Ali’nin adamının söylediklerini tasdik ediyorlardı. Halk ise büyük bir korku içindeydi. O günkü çabalarından son derece memnun olan Jim ise gün batmadan önce yeniden nehrin öte yanına geçmişti.

Bugi’lerden kesin olarak eyleme geçme sözü alan ve bütün sorumluluğu üstlenip başarı için kellesini ortaya koyan Jim o kadar sevinçliydi ki, yüreğindeki o huzurla Cornelius’a tam bir nezaketle yaklaşmaya çalıştı. Bunun üzerine Cornelius aşırı bir keyifle, sevinç gösterisinde bulunmaya başladı ve Jim’in dediğine göre onun o küçük çığılıklarını ve sahte gülücüklerini işitmek, onu bir solucan gibi kıvrılırken ve gözlerini kırptırırken, birden elini çenesine götürüp şaşkın bakışlarla masaya eğilirken görmek katlanılmazdı. Kız ortalarda görünmemiş ve Jim de erkenden odasına çekilmişti. İyi geceler dilemek için ayağa kalkınca Cornelius da yerinden fırlayarak sandalyesini devirdi ve sanki yere düşürdüğü bir şeyi almak için hızla eğilip gözden kayboldu. Masanın altından boğuk bir sesle iyi geceler diledi. Jim, Cornelius’un ağzı bir karış açık, suratında aptalca bir korku ifadesiyle yerden kalktığını görünce şaşırıldı. Cornelius masanın kenarına tutundu. ‘Sorun ne? Hasta mısın yoksa?’ diye sordu Jim. ‘Evet, evet, evet. Midemde müthiş bir sancı var,’ diye cevap geldi; Jim’e göre bu tamamen doğrudu. Eğer öyle olsa bile, yine de Cornelius’un tasarlayarak yaptığı bu eyleme bakarak bunun duyarsızlığının rezilce bir göstergesi olduğunu düşünebiliriz.

Ne olursa olsun, Jim’in uykusu büyük bir gürültüyle yankılanan bir bandonun sesi gibi rahatsız edici bir rüyayla bölünmüştü. Uyan! Uyan! diye çağrıda bulunan bu ses o kadar yüksekti ki, uyumaya devam etmeye kesin kararlı olmasına rağmen uyanmıştı. Her yana sıçrayan büyük bir yangının alevleri gibi havada süzülen kızıl pırıltılar gördü. Siyah, yoğun duman bulutları tamamen beyazlar içinde haşin bakışlı, endişeli, gergin suratlı bir hayaletin, doğaüstü bir yaratığın başının etrafından kıvrıla dolana yükseliyordu. Bir-iki saniye sonra kızı

tanıdı. Kız başında durmuş, elindeki *dammār*⁶⁵ meşalesini bir kol boyu yukarıda tutarak ısrarcı, telaşlı ve tekdüze bir sesle, 'Kalk! Kalk hadi! Kalk!' diye tekrar ediyordu. Jim birden ayağa sıçradı; kız derhal eline bir tabanca tutuşturdu. Bu, uzun zamandır bir çivinin üzerinde asılı duran kendi tabancasıydı ve bu kez doluydu. Jim sessizce, afallamış bir halde ve meşalenin ışığında gözlerini kırıpştırarak kabzayı kavradı. Kız için ne yapabileceğini merak ediyordu.

Kız fısıldayarak, hızlı hızlı konuşup, 'Bununla dört adama karşı koyabilir misin?' diye sordu. Jim hikâyenin bu kısmını anlatırken, o sıradaki kibarca hevesini ve atikliğini hatırlayınca gülmüştü. Anlaşılan o ki, bunu neredeyse bir gösteriye dönüştürmüştü. 'Elbette –tabii ki– elbette – sen yeter ki emret.' Jim hâlâ uyku sersemiydi ve bu gibi olağanüstü koşullarda çok nazik davranıyor ve kayıtsız şartsız bir bağlılık ve ataklık sergiliyordu. Kız odadan çıkarken Jim de peşi sıra onu takip etti; koridordan geçerken insanların söylediklerini bile anlayamayacak kadar dermansız olmasına rağmen evdekilere yemek hazırlayan kocakarıyı uyandırdılar. Yaşlı kadın kalkıp dişsiz ağzında bir şeyler geveleyerek topallaya topallaya arkalarından yürüdü. Verandada, yelken bezinden, Cornelius'a ait bir hamak Jim'in dirseğinin dokunmasıyla hafifçe sallandı. Hamak boştu.

Stein'in şirketinin tüm ticari noktaları gibi Patusan' daki şube de esasen dört binadan oluşuyordu. Bunlardan ikisi kırık bambu yığınlarından ve tepesinde, hüznle boyunlarını bükmüş gibi farklı açılarla sağa sola eğilmiş sert keresteden dört köşe direği olan çürümüş bir damdan ibaretti. Ne var ki temsilcinin evine bakan ana depo hâlâ ayaktaydı. Kil ve balçıktan inşa edilmiş dikdörtgen biçiminde bir kulübeydi bu. Bir ucunda yer alan kalın tahtadan geniş kapı henüz menteşelerinden sökülmemişti, yan duvarlardan birinde, etrafı üç ahşap çıtayla çevrilmiş pencere biçiminde kare bir boşluk göze çarpıyordu. Verandanın birkaç basamak merdivenini inmeden önce kız başını döndürüp omzunun üzerinden bakarak, 'Sen uyurken, üzerine çullanacaklardı,' dedi hızlı hızlı. Jim, o anda bir hayal kırıklığı yaşadığından bahsetmişti bana. Hep aynı hikâye. Hayatına kasteden bu girişimlerden usanmıştı. Bu telaş ve uyarılardan bezmişti. Canına tak demişti. Ayrıca kızın kendisini kandırmasına da kızgındı. Kendisinden yardım istediğini sanıp onun peşine takılmıştı; şimdiyse dönüp tiksinti içinde geri gitmeyi geçiriyordu aklından. 'Biliyor musun, o dönemde haftalarca kendimde değildim,' diye bir yorumda bulunmuştu Jim içtenlikle. Ben de, 'Bilakis. Kendindeydin,' diye aksini iddia etmekten kendimi alamamıştım.

Fakat kız hızla ilerliyordu ve Jim de avluya kadar onu takip etti. Avluyu çevreleyen bütün çitler yıkılalı epey olmuştu; komşuların sığırları derin derin burunlarından soluyarak, sabahları ormanın istila etmeye başladığı her yanı açık bu alanda rahatça yürüyorlardı. Jim ve kız gür otların arasında durdular. Meşaleden yayılan ve altında durdukları ışık etraflarındaki karanlığı koyulaştırıyordu ve sadece başlarının üzerinde yıldızlar gösterişle ışıldıyordu. Jim çok güzel bir gece olduğunu söylemişti bana. Hava epey serindi ve nehirden gelen hafif bir esinti vardı. Gecenin güzelliği Jim'in dikkatini çekmişti. Size bu anlattığımın bir aşk hikâyesi olduğunu unutmayın. Güzeli gece yumuşak bir okşayış gibi esintisini üzerlerine üflüyordu sanki. Meşalenin alevi ara sıra rüzgârda çırpınan bir bayrak gibi sesler çıkararak dalgalanıyordu ve bir süre boyunca başka bir ses işitilmedi. 'Adamlar depoda bekliyorlar,' diye fısıldadı kız, 'işaret verilmesini bekliyorlar.' 'İşareti kim verecek?' diye sordu Jim. Kız meşaleyi salladı ve bir kıvılcım yağmurunun ardından alev iyice parladı.

‘Ama çok huzursuz uyuyordun,’ diye fısıltılarla konuşmaya devam etti kız. ‘Seni uyurken seyrettim.’ ‘Sen!’ diye bağırdı Jim ve etrafına bakmak için boynunu uzattı. ‘Seni sadece bu gece mi seyrettiğimi sanıyorsun?’ dedi kız umutsuzca bir öfkeyle.

Jim sanki göğsüne yumruk yemiş gibi hissettiğini söylemişti. Güçlkle nefes alıyordu. Büyük bir kabalık yaptığını düşündü ve pişmanlık hissetti, duygulandı, mutlu oldu. Yine hatırlatmak isterim ki bu bir aşk hikâyesi; kızın ve Jim’in aptalca hareketlerine –itici değil soylu bir aptallıktı bu– sanki saklanan katilleri aydınlatmak, aralarındaki anlaşmazlığı çözmek amacıyla orada bulunuyorlarmış gibi meşale ışığında durup dikilmelerine bakarak bunu anlayabilirsiniz. Eğer Jim’in dediği gibi Şerif Ali’ nin adamları birazcık yürekli olsaydı tam da o sırada saldırırlardı. Jim’in kalbi deli gibi çarpıyordu ama bunun nedeni korku değildi. Otların hışırdadığını işitti ve akıllıca bir hareketle meşaleden yayılan ışığın dışına adım attı. Pek iyi seçilemeyen bir karaltı, bir gölge gibi hızla süzülerek gözden kayboldu. Jim bağırarak, ‘Cornelius! Hey Cornelius!’ diye seslendi. Ardından derin bir sessizlik yaşandı. Sesi sanki yirmi adım öteye bile ulaşmamıştı. Kız yeniden yanına geldi. ‘Kaç!’ dedi. O sırada yaşlı kadın da çarpılmış, iki büklüm olmuş bir halde topallaya sıçraya attığı minik adımlarıyla etrafa yayılan ışığın kıyısında sallana sallana yürüyerek onlara doğru yaklaşıyordu; kadının geveleyerek konuşmaya çalıştığını ve hafifçe inleyerek iç geçirdiğini duyuyorlardı. ‘Kaç!’ diye tekrarlardı kız heyecan içinde. ‘Korktular artık. Meşale ışığı, sesler. Artık uyanık olduğunu biliyorlar. Büyük, güçlü, korkusuz olduğunu biliyorlar...’ ‘Eğer ben tüm bu özelliklere sahip biriysen...’ diye lafa girdi Jim ama kız konuşmasını böldü. ‘Evet, bu gece! Peki yarın gece ne olacak? Ya bir sonraki gece? Ardından gelecek geceler boyunca ne olacak? Her zaman uyurken seni izleyip nöbet tutabilecek miyim?’ Kızın hıçkırıklar içinde soluklanmak için susması kelimelerin gücünün ötesinde etkilemişti Jim’i.

Jim daha önce kendini asla bu kadar önemsiz ve güçsüz hissetmediğini söylemişti bana. Cesarete gelince; ne faydası var, diye düşünüyordu. O kadar çaresizdi ki kaçmak bile faydasız görünüyordu; kız, ‘Doramin’e git, Doramin’e git!’ diye ısrarla fısıldamaya devam etmesine rağmen, yaşadığı tehlikeleri yüze katlayan bu yalnızlıktan kaçıp kurtulabileceği, kızıdan başka sığınabileceği başka bir yer olmadığını fark etti. ‘Düşündüm ki, eğer ondan uzaklaşırsam bu bir şekilde her şeyin sonu olacaktı,’ demişti Jim bana. Kızla birlikte o avlunun ortasında sonsuza dek dikilip duramayacaklarına göre Jim gidip depoya bakmaya karar verdi. Sanki bir daha ayrılmamak üzere bir aradalmış gibi herhangi bir itirazda bulunmadan kızın peşinden gelmesine ses çıkarmadı. ‘Korkusuzum, öyle mi?’ diye mırıldandı dişlerinin arasından. Kız onu kolundan tutup durdurdu. ‘Sesimi duyana kadar bekle,’ dedi ve elinde meşaleyle koşar adım ilerleyip binanın köşesini döndü. Jim, yüzü kapıya dönük karanlıkta tek başına kaldı. Binanın öte yanından ne bir ses ne de bir nefes işitiliyordu. Yaşlı kadın arkasında bir yerlerde sıkıntıyla inledi. Jim kızın neredeyse çığlık atar gibi tiz bir tonla seslendiğini duydu. ‘Şimdi! İttir!’ Jim hızla itti; kapı gıcırdayıp çatırtılı sesler çıkararak açıldı ve Jim titrek alevlerin kızıl ışığıyla aydınlanan bu basık, zindan gibi yerle karşılaşınca büyük bir şaşkınlık yaşadı. Deponun ortasında duran boş tahta sandığın üzerinde anafolar halinde dumanlar yükseliyordu. Yerdeki paçavralar ve saman çöpleri içeri dolan esintiyle önce havalanır gibi oldu ama sadece hafifçe hareketlendi. Kız, meşaleyi pencerenin parmakları arasından içeri uzatmıştı. Jim, kızın meşaleyi demirden bir askı gibi hiç sarsmadan tutan, dimdik uzanmış çıplak, dolgun kolunu gördü. Deponun uzak bir

köşesinde, lime lime olmuş, eski hasırlardan oluşan koni biçiminde bir yığın neredeyse tavana kadar yükseliyordu ve içeride başka hiçbir şey yoktu.

Jim bu gördükleri karşısında büyük hayal kırıklığına uğradığını söylemişti bana. Birçok suikast uyarısıyla dayanıklılığı ve cesareti sınanmış, haftalardır sürekli tehlikeli durumlarla kuşatılmış vaziyette yaşamaktan o kadar bıkmıştı ki, gerçek bir şeyler bulup elle tutulur bir şeylere denk gelip rahatlamak istiyordu. 'O pis havayı en azından birkaç saatliğine temizlerdi, anlıyor musun?' demişti bana Jim. 'Tanrı'm! Haftalardır göğsümün üzerinde bir taşla yaşıyordum.' En azından şimdi bir şeyler ele geçireceğini düşünmüştü ve koca bir hiçle karşılaşmıştı! Ne bir iz ne kimsenin varlığına dair bir işaret. Kapı açılırken silahını doğrultmuş ama ardından kolunu indirmişti. Dışarıda duran kız da, 'Ateş et! Kendini savun!' diye ıstıraplı bir sesle bağırdı. Karanlıkta durduğu ve kolunu küçük delikten içeri omzuna kadar uzattığı için neler olduğunu göremiyor ve meşaleyi geri çekip koşarak içeri girmeye de cesaret edemiyordu. 'Burada kimse yok!' diye bağırdı Jim küçümseyici bir sesle ama öfkeli bir kahkaha atma dürtüsü birden kayboldu. Tam geri dönüp depodan çıkacağı sırada, hasır yığınının arasından bir çift gözün kendisine baktığını gördü. Hareket eden gözakları pırıldıyordu. Jim biraz da kuşku duyarak, 'Dışarı çık!' diye öfkeyle bağırdı ve esmer suratlı gövdesiz bir baş belirdi yığının arasından; sanki kesikmiş gibi tuhaf bir görüntü arz eden bu baş Jim'e gözlerini dikip sert sert baktı. Bir an sonra koca hasır yığını hareket etti ve alçak sesle homurdanan bir adam aradan hızla fırlayarak hopluya sıçraya Jim'e doğru seğirtti. Ardındaki hasırlar adeta zıplayıp havalanarak etrafa uçtu. Adamın sağ kolu, dirseğinden bükülü vaziyette havaya kalktı ve başının hemen üzerinde tuttuğu yumruğunun arasından çıkan bir kamanın kör bıçağı göze çarptı. Adamın bacak arasına sıkıca sarılmış bir bez parçasının bronzlaşmış teninin üzerinde göz kamaştıracak kadar beyaz bir görüntüsü vardı; çıplak vücudu sanki ıslakmış gibi parlıyordu.

Jim tüm bunları fark etmişti. Kelimelerle anlatılmaz bir rahatlama hissi, öç alma fırsatının yarattığı bir coşku yaşadığını söylemişti bana. Bilerek hemen ateş etmediğini anlatıyordu. Tetiği çekmek için saniyenin onda biri kadar, adamın üç adım atmasına yetecek kadar, algılanamayacak kadar kısa bir süre bekledi. Sırf kendi kendine, 'İşte ölü bir adam!' diyebilme zevkini tatmak için bekledi. Artık tamamen emindi. Adamın yaklaşmasına göz yumuyordu zira bunun hiç önemi yoktu. O ölü bir adamdı nasıl olsa. Jim adamın genişlemiş burun deliklerini, kocaman açtığı gözlerini, kararlı ve sakin surat ifadesini fark etti ve sonra ateş etti.

O kapalı alandaki patlama sersemleticiydi. Jim bir adım geri attı. Adamın başını geriye atıp kollarını ileriye savurduğunu ve kamasını düşürdüğünü gördü. Jim daha sonra adamı ağzından vurduğunu ve kurşunun damaktan biraz yukarı girip kafatasının arkasından çıktığını anlamıştı. Jim'in üzerine atılırken kurşunu yiyen adam hızını alamayıp önce bir-iki adım öne attı ve sonra birden ağzı açık, suratı çarpılmış vaziyette, sanki kör olmuş ve bir yerlere tutunmaya çalışmış gibi ellerini öne uzatarak Jim'in çıplak ayaklarının hemen önünde şiddetle alnının üzerine kapaklandı. Jim tüm bunların en ufak bir ayrıntısını bile kaçırmadığını söylemişti bana. Sanki o adamın ölümü her şeyi telafi etmişçesine rahatlamış, üzerindeki bütün yükler kalkmış, bütün garezi dinmişti. Meşalenin titremeden yanan kan kırmızısı alevi deponun içini isli bir dumanla doldurmaya başlamıştı. Jim cesedin üzerinden atlayarak emin adımlarla yürüdü ve tabancasını doğrultup ilerlerken deponun öte yanında

bir başka çıplak adam belirdi. Jim tam tetiği çekmeye hazırlanırken herif elindeki kısa kalın mızrağı hızla yere atıp çömelerek, sırtı duvara dönük, kavuşturduğu elleri bacaklarının arasında boyun eğip teslim oldu. Jim, ‘Yaşamak istiyor musun?’ diye sordu. Adam cevap vermedi. ‘Daha kaç adamınız var?’ diye sordu Jim yeniden. Adam büyülenmiş gibi gözlerini kocaman açıp namlunun ağzına bakarak son derece yumuşak bir ses tonuyla, ‘İki kişi daha var Tuan,’ dedi. Bunun üzerine boş ellerini dikkat çekercesine uzatıp hasırların altından sürünerek iki adam daha çıktı.”

65. Çeşitli ağaçlardan elde edilen, lake ve vernik yüzeylerde kullanılan yanmaz bir reçine. (Ç.N.)

“Jim kendini sağlama alıp adamları önüne katarak kapıdan çıkardı. Tüm o zaman zarfında küçük bir elin kavradığı meşale en ufak bir titreme olmadan dimdik durmuştu. Üç adam tam bir sessizlik ve itaat içinde komut verilmiş askerler gibi yürüyüp çıktılar depodan. Jim adamları sıraya dizdi. ‘Kol kola girin!’ diye emretti. Adamlar denileni yaptı. ‘Kolunu ilk çeken ya da kafasını döndüren kendini ölmüş bilsin,’ dedi Jim. ‘Marş, marş!’ Adamlar bir arada dimdik yürümeye başladı; Jim de peşlerinden ilerledi. Etekleri yere sürünen beyaz elbisesi, beline kadar uzanan siyah saçlarıyla kız da meşaleyi tutmuş Jim’in yanı sıra yürüyordu. Dimdik ve salınarak yürüyen kız sanki ayakları yere temas etmeden kayar gibi ilerliyordu; sadece yere sürünen eteklerinin ve uzun otların hışırtısı işitiliyordu. ‘Durun!’ diye bağırdı Jim.

Nehir kıyısı dik bir yokuş halinde uzuyordu; büyük bir ferahlık ve serinlik hissediliyordu ve meşalenin ışığı en ufak bir dalgalanma olmadan köpüren karanlık suların kıyısını aydınlatıyordu; kıyının sağında ve solunda çatıların sivri silüetleri altında yan yana dizilmiş evler seçiliyordu. ‘Ben bizzat ziyaretine gelene kadar Şerif Ali’ye selamlarımı iletin,’ dedi Jim. Adamlardan bir teki bile başını çevirmedi. ‘Atlayın!’ diye gürlledi Jim. Üçü birden kol kola, yekvücut cup diye nehre daldılar ve yukarı doğru sular sıçradı, kara kafalar suyun içinde bata çıka ilerledi ve gözden yitti; müthiş bir gayretle kulaç atarlarken suyu köpürtüp sıçratmaya devam ettiler; fakat arkalarından kurşun sıkılır düşüncesiyle büyük bir korkuya kapılarak suyun altına dalınca sesler giderek işitilmez oldu. Jim sessizce ve ilgiyle olup bitenleri izleyen kıza döndü. Kalbinin sanki birden göğsüne sığmayacak, gırtlakını tıkayıp onu boğacak kadar büyüdüğünü hissediyordu. Jim muhtemelen bu yüzden uzun bir süre konuşmadı ve kız bakışlarına karşılık verdikten sonra kolunu iyice geriye atıp elindeki yanan meşaleyi hızla suya fırlattı. Kıpkırmızı parlayan alevler gecenin karanlığında havada süzülerek şiddetli bir tıslamayla sulara gömüldü. Yıldızların dingin, yumuşak ışığı Jim’le kızın üzerine vuruyordu.

Jim en sonunda konuşmayı becerebildiğinde kıza neler söylediğinden bahsetmedi bana. Pek de öyle etkileyici ve güzel şeyler söyleyebildiğini sanmıyorum. Her yere müthiş bir dinginlik hâkimdi; gece nefesini üzerlerine üflüyordu ve sevgiyi, şefkati korumak için var olan o gecelerden biriydi. Ruhumuzun sanki karanlık kabuğunu kırıp özgür kaldığı, bazı suskunlukları konuşmalardan daha anlamlı kılacak bir hassasiyetle ışıldadığı anlar vardır. Kıza gelince, Jim’in bana dediğine göre biraz bitkin düşmüştü. ‘Heyecandan olsa gerek, tahmin edersin. Etkinin doğurduğu bir tepki. Aşırı yorulmuş olmalıydı – ve tüm o yaşadıkları. Ve-ve-neyse, tümünün canı cehenneme. Kız benden hoşlanıyordu anlayacağın... Ben de... elbette bilemiyordum... hiç aklımdan geçmemişti...’

O sırada Jim ayağa kalktı ve heyecanlı ve sıkıntılı bir havada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. ‘Ben-ben onu çok seviyorum. Kelimelerle ifade edemeyeceğimden çok hem de. Elbette insan anlayamıyor. Varlığınızın, yaşadığınız her gün bir başka insan açısından mutlaka önemli ve gerekli –anlıyor musun kesinlikle gerekli– olduğunu idrak etmeye başladığınız zaman davranışlarınızı, eylemlerinizi farklı bir gözle değerlendiriyorsunuz. Ben bunu hissettim. Harika bir duygu. Fakat bir an kızın nasıl bir

hayatı olduğunu düşün. Gerçekten de berbat, korkunç şeyler yaşamış! Değil mi? Ve benim buraya gelip, onu öyle bulmam. Hani dolanmaya çıkmışım ve birden ıssız, karanlık bir yerde boğulmak üzere olan birine rastlamışım gibi. Tanrı'm! Kaybedecek bir saniye bile yok. Ayrıca bir de güven duygusu var tabii. Sanırım bunun üstesinden gelebilirim...'

Kızın bu konuşmalardan bir süre önce yanımızdan ayrılıp bizi yalnız bıraktığını belirtmeliyim. Jim eliyle göğsüne vurdu. 'Evet! Bunu hissediyorum ama inanıyorum ki benimki hak edilmiş bir şans!' Jim'in başına gelen her şeye özel bir anlam yükleme yeteneği vardı. Aşk macerasına bakış açısı da buydu; masalsı, biraz ciddi ve aynı zamanda da gerçek; zira Jim'in inancı gençliğin tüm o sarsılmaz ciddiyetini yansıtıyordu. Bundan kısa bir müddet sonra, bir başka olay vesilesiyle sohbet ettiğimiz sırada, 'Yalnızca iki yıldan beri buradayım ve inan ki bir başka yerde yaşayabileceğimi tasavvur etmek bile zor geliyor. Dışarıda bir dünya olduğu düşüncesi bile beni korkutmaya yetiyor çünkü...' Nehir kıyısında yürüyorduk ve bir an sessizleşip hüznü gözlerini küçücük bir kurumuş çamur parçasını iyice ezmekle meşgul çizmesine dikerek, 'Anlıyor musun çünkü buraya ne amaçla geldiğimi henüz unutmadım!' diye sürdürdü lafını.

Jim'e bakmaktan kaçındım ama sanırım hafifçe iç geçirdiğini işitmişim; kıyıda bir-iki dönemeç boyunca sessizce ilerledik. 'Ruhum ve vicdanım üzerine yemin ederim ki,' diye yeniden başladı Jim, 'eğer böyle bir şeyi unutmak mümkünse, o zaman bunu aklımdan çıkarıp unutmaya hakkım var. Burada istediğin adama sorabilirsin.' Ses tonu değişti. Sonra yumuşak, arzu dolu bir sesle, 'Tüm bu insanlara,' dedi, 'benim için her şeyi yapmaya hazır tüm bu insanlara, böyle bir şeyi anlatmanın asla mümkün olmaması garip değil mi? Asla! Bana inanıp güvenmeseydin onları asla saldırı için bir araya getiremezdim. Sanki zor bir şeymiş gibi geliyor insana. Ben budalanın tekiyim, öyle değil mi? Daha ne isteyebilirim ki? Onlara kim cesurdur, kim haklı ve adildir, canlarını kime emanet ederler diye sorsan, Tuan Jim diye cevap verirler. Ama asla ve asla gerçeği, salt gerçeği bilemezler.'

Onunla geçirdiğim son gün bana bunları söylemişti Jim. Hiç sesimi çıkarmadan dinledim: Daha başka şeyler söyleyeceğini ve meselenin özüne ineceğini hissetmişim. Yoğun ışıltısıyla yeryüzünü huzursuzca devinen bir toz zerreciği gibi gölgede bırakan güneş ormanın arkasında batmıştı ve süt mavisi bir gökyüzünden yayılan ışık, gölgelerin ve pırıltının olmadığı bir dünyanın üzerinde dingin ve düşünceli bir büyüklük yanılsaması yaratıyordu. Jim'i dinlerken neden nehrin ya da havanın giderek kararması bu kadar çok dikkatimi çekmişti bilmiyorum; elle tutulamayan siyah bir toz kütesinin tüm görünür şekillerin üzerine biteviye ve sessizce alçalıp onları giderek daha derinlere gömmesi gibi, silüetleri bozup yok eden gecenin çökerken izlediği o karşı konulamaz, yavaş seyir.

'Tanrı'm!' dedi Jim birdenbire, 'İnsanın ne yapsa anlamsız geleceği ve kendini bir ahmak gibi hissedeceği günler vardır; ama sana ne istersem anlatabileceğimi biliyorum. Aklımın bir köşesini işgal eden o lanet olası meseleyi tamamen geride bıraktığımdan... unuttuğumdan bahsediyorum sana... Biliyorsam ne olayım! Sakin kafayla o yaşadıklarımı düşünüyorum. Sonuçta, neyi kanıtladı ki bu? Hiçbir şeyi. Ama sanırım sen öyle düşünmüyorsun...'

İtiraz eden bir ses tonuyla mırıldandım.

'Sorun değil,' dedi. 'Halimden memnunum... hemen hemen. Kendime olan güvenimi tazelemek için karşıma çıkan ilk adamın suratına bakmam yeterli. İçimde kopan fırtınayı

anlatmak mümkün değil onlara. Bundan ne çıkar ki? Kabul et! O kadar da başarısız olmadım.'

'Hiç de başarısız olmadın,' dedim.

'Ama yine de beni gemine almazdın, öyle değil mi?'

'Lanet olsun sana!' diye bağırdım. 'Kes şunu.'

'Bak işte! Gördün mü?' dedi adeta beni faka bastırıp böbürlenircesine. 'Ama,' diye devam etti, 'bunu buradaki insanlardan birine anlatmaya çalış hele bir. Senin bir budala, bir yalancı olduğunu düşünecekler. Ve bu yüzden buna katlanabiliyorum. Ben onlar için bir-iki şey yaptım ama onlar da karşılığında bana bunu, bu özgüveni verdiler.'

'Sevgili dostum,' diye bağırdım, 'onlar için her zaman çözülmez bir gizem, bir muamma olarak kalacaksınız.' Bunun üzerine ikimiz de sessizleştik.

Başını kaldırıp bakmadan önce, 'Gizem,' diye tekrar etti. 'O halde her zaman burada kalsam iyi olacak.'

Güneş battıktan sonra, çıkan her hafif esintiyle birlikte yayılan karanlık iyice üzerimize çöktü. Çitle çevrilmiş bir patikanın ortasında Tamb Itam'ın kımıltısız, çelimsiz, tetikte ve sanki tek bacaklıymış gibi dikilmiş duran silüetini gördüm; karanlık boşluğun ötesinde, çatının destek direkleri arkasında bir ileri bir geri hareket eden beyaz bir şey gözüme çarptı. Jim hemen bir adım gerisinde kendisini takip eden Tamb Itam'la akşam turlarına başlar başlamaz ben de tek başıma kalkıp eve gittim ve hiç ummadığım bir şekilde kız önümü kesti; belli ki bu fırsatı kolluyordu.

Kızın benden tam olarak ne elde etmek istediğini size anlatmam zor. Kuşkusuz çok basit ama imkânsız bir şeyi, örneğin bir bulutun biçimini tam olarak tarif etmem gibi soyut bir bilgiyi edinmek istiyordu. Bir güvence, bir açıklama, bir vaat peşindeydi. Bunu nasıl nitelendirebilirim bilemiyorum. Bir adı yoktu bunun. Dışa doğru çıkıntı yapan çatının altı karanlıktı ve tek seçebildiğim kızın elbisesinin dökümlü çizgileri, solgun, oval yüzü, bembeyaz parlayan dişleri ve muazzam derinlikte bir kuyunun ta dibine baktığınız zaman fark edebileceğiniz türden belli belirsiz bir kımıltıyı, bir pırıltıyı yansıtırcasına üzerime çevirdiği kocaman, siyah gözbebekleriydi. Orada kımıldayan nedir acaba? diye kendinize sorarsınız. Kör bir canavar mı yoksa evrenin kayıp bir ışıltısı mı? Gülmeyin ama, bu kızın çocuksu cehaletinin, Sfenks'in yanından gelip geçenlere sorduğu çocukça bilmecelerden daha gizemli olduğunu düşünüyordum. Daha gözlerini açmadan Patusan'a götürmüşlerdi onu. Orada büyümüşü; hiçbir şey görmemiş, hiçbir şey öğrenmemişti ve hiçbir konuda fikri yoktu. Patusan dışında başka herhangi bir yerin varlığından haberdar olup olmadığını soruyordum kendime. Dış dünyaya ait kafasında ne gibi düşünceler oluşturduğunu kavramam mümkün değildi: Patusan'ın yerlileri arasında ihanete uğramış bir kadınla, uğursuz, bunak bir kocakarıdan başka kimseyi tanımıyordu. Karşı konulmaz bir cazibeye sahip sevgilisi de ona oradan gelmişti; ama ya sevgilisi kalkıp da her zaman kendine ait olanı geri isteyen o bilinmez diyarlara geri dönerse hali ne olacaktı? Annesi ölmeden önce gözyaşları içinde bu konuda kendisini uyarmıştı...

Kız kolumu sıkıca yakalamış ve ben durur durmaz telaşla elini geri çekmişti. Hem cüretkâr hem de çekingendi. Hiçbir şeyden korkmuyordu ama karanlıkta el yordamıyla yolunu bulmaya çalışan cesur biri gibi müthiş bir tereddüt ve aşırı bir yabancılık yaşıyordu. Jim üzerinde her an hak iddia edebilecek o bilinmeyen diyarlara aittim ben de. Adeta

oraların tabiatının, gizli planlarının bir parçasıydım; tehditkâr bir gizemin sırdaşıydım ve belki de gücümü oraların gücünden alıyordum! Sanırım tek bir sözümle Jim'i kollarından çekip alabileceğimi düşünüyordu. Jim'le yaptığım uzun sohbetler boyunca ıstırap çekip endişe yaşadığına kesin kanaat getirmiştım; ruhundaki vahşilik çektiği ıstırabın yarattığı o muazzam durumla denk olsaydı, gerçek ve dayanılmaz bir acı beni öldürmeyi planlamaya bile sevk edebilirdi onu. Benim izlenimim bu ve size bundan daha fazlasını anlatamam: Bütün bunlar yavaş yavaş aklıma geliyordu ve her şey giderek açıklığa kavuştuğça kuşku ve şaşkınlık yaşadım. Beni kendine inandırmıştı fakat onun o patavatsız ve öfkeli fısıltısının, yumuşak, tutkulu tavırlarının, birden nefesi kesilmiş gibi susmasının ve hızla, yalvarır gibi öne uzattığı beyaz kollarının yarattığı etkiyi tarif edecek kelimeleri bulmakta zorlanıyorum. Kollarını aşağı indirdi; bir hayaleti andıran bedeni ince bir ağaç gibi rüzgârda salındı, solgun, oval yüzü asıldı; yüz hatlarını seçmek imkânsızdı, gözlerindeki karanlık dipsiz bir kuyuyu andırıyordu; elbisesinin geniş kolları karanlıkta bir çift kanat gibi açıldı ve başını ellerinin arasına alıp sessizce durdu.”

“Çok duygulanmıştım. Kızın gençliği, cehaleti, yabani bir çiçeğin yalın çekiciliğine ve hassas canlılığına sahip güzelliği, içler acısı yalvarışları, çaresizliği, akıl dışı ve doğal korkusuyla birlikte hislerimi harekete geçirmişti. Hepimiz gibi o da bilinmeyenden korkuyordu ve cehaleti, bilinmeyi sonsuz bir büyüklüğe eriştiriyordu. Bilinmezi kendi adıma, sizler adına, Jim’i ne zerre kadar önemseyen ne de ona ihtiyaç duyan dünya adına ben temsil ediyordum. Jim’in de, kızın yaşadığı korkuların gizemli bilinmezinin bir parçası olduğunu ve her ne kadar bilinmeyi temsil etsem de Jim’i temsil etmediğimi düşünmeseydim, yaşamla dolup taşan dünyanın kayıtsızlığının hesabını verebilirdim. Bu yüzden bir tereddüt yaşamıştım. Umutsuzca bir acıyla mırıldanarak sessizliğime son verdim. En azından oraya Jim’i alıp götürme niyetiyle gelmediğimi söyleyerek girdim lafa.

Neden gelmiştim o halde? Hafifçe bir kıpırdandı ve sonra gecenin karanlığında mermer bir heykel gibi hareketsiz durdu. Kısaca açıklamaya çalıştım: dostluk ve iş için oradaydım; bu konuda tek bir dileğim vardı ve o da Jim’in orada kalmasıydı... ‘Bizi hep terk ediyorlar,’ diye mırıldandı. Hürmetinden ötürü çiçeklerle donattığı mezardan gelen hüznü erdemin nefesi cılız bir iç çekişle yanımızdan gelip geçmişti sanki. Jim’i ondan hiçbir şeyin ayıramayacağını söyledim.

Şu anda buna kesinkes inanıyorum; geçmişte de buna inancım tamdı; meseleyi tüm gerçekleriyle ele aldığımızda varabileceğimiz olası tek sonuç buydu. Kendi kendine konuşmuş gibi bir ses tonuyla, ‘Bana bu konuda yemin etti,’ diye fısıldaması da bunu daha kesin kılmıyordu. ‘Ona sordun mu?’ dedim.

Bir adım yaklaştı. ‘Hayır. Asla!’ Jim’den sadece gitmesini istemişti. O gece nehir kıyısında, Jim suikastçılardan birini öldürdükten sonra – Jim kendisine baktığı için elindeki meşaleyi savurup suya attıktan sonra gitmesini söylemişti. Çok fazla aydınlık vardı ve tehlike sadece kısa bir süreliğine geçmişti. Jim kendisini Cornelius’un insafına terk etmeyeceğini söylemişti. Kız da ısrar etmişti. Jim’in kendisini bırakıp gitmesini istiyordu. Jim de bunu yapmayacağını, bunun mümkün olmadığını söylemişti. Bunları söylerken titriyordu. Kız, Jim’in titrediğini hissetmişti... İnsanın bu sahneyi gözünde canlandırması, fısıltıları neredeyse işitir gibi olması için fazla büyük bir hayal gücüne ihtiyacı yok. Kız, Jim’in can güvenliğinden endişe ediyordu. Kanımca kız, Jim’i tehlikelere maruz kalmaya mahkûm biri olarak görüyordu ve bu tehlikeleri Jim’den daha iyi idrak ediyordu. Jim sadece varlığıyla kızın kalbini kazanmasına, tüm düşüncelerini işgal etmesine ve tüm hislerine sahip olmasına karşın kız onun başarı şansını hafife almıştı. O sıralarda herkes Jim’in başarısını hafife almaya eğilimliydi. Doğrusunu söylemek gerekirse, pek de şansı yoktu. Bunun Cornelius’un düşüncesi olduğunu biliyordum. Şerif Ali’nin o kâfiri ortadan kaldırmak için kurduğu komploda oynadığı şüpheli rolü mazur göstermeye çalışarak bana bu kadarını itiraf etmişti. Şimdi açıkça anlaşılıyor ki, bizzat Şerif Ali bile beyaz adamı sadece küçümsüyordu. Sanırım Jim esasen dinî nedenlere dayanarak öldürülecekti. Bu basit ve son derece övgüye değer bir dinî eylemdi ve bunun dışında hiçbir önemi yoktu. Cornelius bu düşüncenin son kısmına katılıyordu. Benimle baş başa kalıp sadece bir defalığına konuşma fırsatı bulduğunda, ‘Saygıdeğer efendim,’ dedi o aşağılık, gururdan yoksun tavrıyla, ‘saygıdeğer efendim,

nereden bilebilirdim ki? Kim olduğunu, insanları kendine inandırmak için neler yapabileceğini nereden bilebilirdim? Mr. Stein yaşlı bir hizmetkâra büyük laflar edip böbürlenmesi için öyle bir delikanlıyı göndermekle neyi amaçlıyordu? Ben seksen dolar karşılığında onu kurtarmaya hazırdım. Sadece seksen dolar. Aptal çocuk, neden gitmedi ki? Bir yabancı uğruna ben mi bıçaklansaydım?’ Karşıma geçmiş kendini alçaltıyor ve sanki ayaklarıma kapanmaya hazırmış gibi iki büklüm olmuş imalı konuşuyordu. ‘Seksan dolar nedir ki? Ölüp gitmiş şeytani bir kadın tarafından hayatı mahvedilmiş savunmasız, yaşlı bir adama verilecek önemsiz bir meblağ.’ Cornelius bunları söyledikten sonra ağlamaya başladı. Fakat ben olabilecekleri tahmin ediyordum. Kızla konuşup anlaşıncaya kadar o gece Cornelius’a bir daha rastlamadım.

Kız, Jim’i yanından ayrılması, hatta ülkeyi terk etmesi için teşvik ederken özverili davranıyordu. Kız kendini de kurtarmak istiyordu ama –belki de farkında olmadan– Jim’in içinde bulunduğu tehlikeleri düşünüyordu en çok; fakat annesinin uyarısına, yakın geçmişte sona eren ve kızın anılarının merkezi olan o yaşamın her ânından çıkarılacak derslere bir bakın. Bana dediğine göre kız orada, nehir kıyısında, muazzam büyüklükteki sessiz gölge yığınlarından, sınırları belirsiz, uçsuz bucaksız alanlardan başka hiçbir şeyi yansıtmayan ve geniş akarsuyun üzerinde cılızca titreşerek onu bir deniz kadar geniş gösteren yıldızların mütevazı ışığı altında Jim’in ayaklarına kapanmıştı. Jim de kızını tutup ayağa kaldırmıştı. Onu ayağa kaldırmıştı ve kız da artık mücadele etmekten vazgeçmişti. Elbette vazgeçecekti. Güçlü kollar, şefkatli bir ses, zavallı, yalnız, küçük başını dayayabileceği sağlam omuzlar. Sızlayan bir yüreğin, şaşkına dönmüş bir zihnin tüm bunlara duyduğu ihtiyaç, gençliğin kıskırtıcı hisleri, ânın gereksinimleri. Başka ne beklerdiniz ki? Eğer yeryüzünde olup biten hiçbir şeyi idrak edemeyecek biri değilse bunu anlayabilir insan. Ve kız da Jim’in tutup kendisini ayağa kaldırmasından ve kollarının arasından tutmasından hoşnuttu. Jim evin kapısının eşiğine geldiğinde yüzünde sıkkın, endişeli bir ifadeyle ve aceleyle fısıldayarak, ‘Biliyor musun – Tanrı’m! Bu ciddi bir iş, saçma bir tarafı yok,’ demişti bana. Saçma olup olmadığını bilemem ama aralarındaki romantizmin tasasız, insanın içini mutlulukla dolduran bir yanı yoktu. Bir felaketin gölgesi altında, perili yıkıntıların arasında bağlılık yemini etmek için bir şövalye ve bakire kız gibi bir araya gelmişlerdi. Yıldızlardan yayılan ışık bu hikâye için yeterliydi ama gölgeleri şekillere dönüştüremeyecek ve nehrin karşı kıyısını gösteremeyecek kadar cılız ve uzaklardaydı. O gece tam o noktada durup nehre bakmıştım; Styks⁶⁶ kadar sessiz ve o karanlıkta siyah akıyordu. Ertesi gün oradan ayrıldım ama kızın vakit varken Jim’in kendisini bırakıp gitmesi için yalvararak nasıl bir acıdan kurtulmak istediğini unutmam mümkün değil. Endişesiz bir tavırla –artık heyecana kapılmayacak kadar tutkuluydu– karanlıkta beyazlar giymiş bir hayaleti andıran o görüntüsü gibi sakin bir sesle söylemişti bunu bana. ‘Gözyaşı dökerek ölmek istemiyorum.’ Söylediğini doğru duyup duymadığıma emin olamadım.

‘Gözyaşı dökerek ölmek istemiyor musun?’ diye sordum şaşkınlıkla. ‘Tıpkı annem gibi,’ diye ekledi hemen. Beyaz silüetinde en ufak bir kıvıltı dahi olmadı. ‘Annem ölmeden önce acı çekerek gözyaşı dökmüştü,’ diye açıklamada bulundu. Sanki dört bir yanımızda topraktan, tıpkı geceleri deniz sularının kabarması gibi hissedilip algılanması imkânsız bir dinginlik yükseliyor ve duyguların bilindik işaretlerini yok ediyordu. Adeta suların ortasında dururken ayaklarım yerden kesilmişçesine ani bir yılgınlık ve bilinmez derinliklerin korkusu

çöktü üzerime. Kız son anlarında annesiyle baş başa olduğu sırada, Cornelius'u dışarıda tutmak için annesinin yattığı sedirin kenarından kalkıp sırtını kapıya dayadığını açıkladı. Cornelius odaya girmek istemiş ve sadece, 'Aç şu kapıyı! Bırak da içeri gireyim! Aç şu kapıyı!' diye boğuk bir sesle bağırdığı anlar dışında her iki eliyle kapıyı durmadan yumruklamaya başlamıştı. Odanın diğer köşesinde sedire serilmiş hasırların üzerinde yatan ve konuşmaktan, kolunu kıpırdatmaktan âciz, ölümle pençeleşen kadın başını çevirmiş, cılız bir el hareketiyle, 'Hayır! Hayır!' diye emreder gibiydi. İtaatkâr kızı da var gücüyle omuzlarını kapıya dayıyor ve bir yandan da gözlerini annesinden ayırmıyordu. 'Gözlerinden yaşlar aktı ve ardından öldü,' dedi soğukkanlı ve tekdüze bir ses tonuyla. Her şeyden çok, mermerden yapılmış beyaz bir heykeli andıran kımıltısız duruşundan çok, salt kelimelerin yarattığı etkiden çok, bu vakur, heyecansız tavrı gözümde önünde canlanan o sahnenin deva bulunmaz dehşetiyle birlikte beni derinden sarsmıştı. Bu tavır varoluşa dair kafamda tamamen farklı bir kavrayış yaratacak, her birimizin, tehlike anlarında tıpkı bir kaplumbağanın kabuğuna çekilmesi gibi sürünerek sığınmak için inşa ettiğimiz o barınaktan beni çekip çıkaracak güçteydi. Bir an için büyük ve iç karartıcı bir karmaşanın yaşandığı bir dünya canlandı gözümün önünde; oysa aslında bitmez tükenmez çabalarımız sayesinde zihnimizin kavrayabileceği küçük kolaylıklardan oluşan aydınlık ve neşeli bir yerdir yeryüzü. Fakat yine de anlık bir histi bu ve hemen ardından yeniden kabuğuma çekildim. Eninde sonunda bunu yapmak zorunda kalır insan, öyle değil mi? Ama birkaç saniyeliğine aşırıya kaçarak zihnimde canlandırdığım karanlık düşüncelerin yarattığı o kaos içerisinde söyleyecek tek kelime bulamamıştım sanki. Çok geçmeden geri geldiler tabii; zira kelimeler de sığındığımız o ışık ve düzenin koruyucu kavramına aittir. Kız yumuşak bir sesle, 'Orada ikimiz baş başa dururken beni asla terk etmeyeceği üzerine yemin etti! Bana yemin etti,' diye fısıldarken, kelimeler emrime amadeydi. Gerçekten şaşırılmış ve sitemkâr bir sesle, 'Peki senin-senin ona inanmamış olman mümkün mü?' diye sordum. Neden inanmıyordu? Bu derin şüphenin, bu tereddüdün kaynağı neydi? Sanki aşkını bu şekilde koruyacakmış gibi şüphe ve korkuya sarılması korkunç bir şeydi. Halbuki o içten ve dürüst sevgiden kendine zapt edilmez bir huzur sığınağı inşa etmeliydi. Bunu yapacak bilgiye ya da belki de beceriye sahip değildi. Gece hızla çökmüş, etraf zifirî karanlığa boğulmuştu. Kız yerinden bile kımıldamadan hüznü ve huysuz bir ruh gibi gözden yitti. Birden o sessiz fısıltısını işittim yeniden. 'Diğer adamlar da aynı yemini etmişlerdi.' Hüznü, şaşkınlık ve korku dolu bazı düşüncelerin üzerine kafa yorup bunları yorumluyor gibiydi. Sesini daha da alçaltıp, işitilmesi neredeyse imkânsız bir fısıltıyla, 'Babam da yemin etmişti,' dedi. Sessizce soluklanmak için bir an duraksadı. 'Annemin babası da...' Bildikleri bundan ibaretti! 'Ama Jim öyle biri değil,' diye karşılık verdim hemen. Görünen o ki buna pek itiraz etmeye niyeti yoktu; fakat bir müddet sonra, havada belli belirsiz süzülen o tuhaf fısıltı yeniden kulağıma çalındı. 'Neden o farklı? Daha mı iyi biri? Daha mı...' 'Şerefim üzerine yemin ederim ki,' diye böldüm lafını, 'öyle olduğuna inanıyorum.' Sesimizi iyice alçaltıp esrarengiz bir havada konuşmaya başladık. Jim'in işçilerinin (çoğu Şerif Ali'nin kampından kurtarılan ve özgür bırakılan kölelerdi) yaşadığı kulübelerin arasından tiz sesli biri ağır bir ezgiyle şarkı söylemeye başladı. Nehrin öte yanında (sanırım Doramin'in köyünde) yakılmış büyük bir ateş, gecenin karanlığında etrafından tamamen soyutlanmış bir alev topu gibi ışıldıyordu. 'Daha mı doğru, daha mı sadık biri?' diye mırıldandı. 'Evet,' dedim.

‘Diğerlerinden daha doğru ve sadık biri,’ dedi kelimelerin üzerinde dura dura ve vurgulayarak. ‘Burada yaşayan hiç kimse onun sözlerinden kuşku duymayı aklından geçirmez,’ dedim. ‘Senin dışında kimse buna cesaret etmez.’

Sanırım bu sözüm üzerine biraz kıpırdandı. ‘Daha cesur biri,’ diye sürdürdü ses tonunu değiştirerek. ‘Korku, onu hiçbir zaman senden uzaklaştıramayacak,’ dedim biraz gerginlikle. Şarkı tiz bir notayla birden kesildi ve akabinde, uzaktan gelen konuşma sesleri işitildi. Arada Jim’in sesi de duyuluyordu. Kızın sessizliği dikkatimi çekti. ‘Sana neler söylüyor Jim? Bir şeyler anlatıyor mu sana?’ diye sordum. Cevap vermedi. ‘Ne söyledi sana?’ diye sordum ısrarla.

‘Size bunu söyleyebileceğimi mi sanıyorsunuz? Nereden bilebilirim ki? Nasıl anlayabilirim ki?’ diye bağırды en sonunda. Bir kıpırdanma oldu. Sanırım ellerini ovuşturuyordu. ‘Asla unutamadığı bir şey kurcalıyor zihnini.’

‘Senin için böylesi çok daha iyi,’ dedim hüzünlü bir ifadeyle.

Yalvarıp yakaran bir sesle, ‘Nedir bu? Nedir?’ diye sordu. ‘Korktuğundan bahsediyor. Buna nasıl inanabilirim? Buna inanacak kadar deli bir kadın mıyım ben? Hepiniz bir şeyleri anımsıyorsunuz! Geriye bakıp hep bir şeylerden bahsediyorsunuz. Nedir bu? Söyleyin bana! Ne mene bir şeydir bu? Canlı mıdır? Yoksa ölü mü? Nefret ediyorum ondan. Çok acımasızca bir şey bu. Bu felaketin bir yüzü, sesi var mı? Jim bunu görüp duyacak mı? Uykusunda, belki de beni göremediği bir anda onu görecek ve kalkıp gidecek. Onu asla bağışlamayacağım. Annem bağışlamıştı ama ben asla bağışlamayacağım! Bu bir işaret – bir çağrı olacak mı?..’

Harika bir deneyimdi bu. Kız, Jim’in uykularına güvenmiyordu ve ona bunun nedenini açıklayabileceğimi düşünüyordu! Demek ki bir hayaletin cazibesine kapılıp baştan çıkmış zavallı bir ölümlü, yeryüzünün hırs ve tutkularına kapılıp yoldan çıkmış, bedeninden soyutlanmış bir ruh üzerinde öteki dünyanın gücünü ifşa eden müthiş sırrı bir başka hayaletten zorla koparıp almaya çalışabilirdi. Üzerine bastığım toprak ayaklarımın altında eriyordu sanki. Aynı zamanda çok da basit bir şeydi bu; fakat eğer korkularımızın ve huzursuzluklarımızın harekete geçirdiği ruhlar bizim gibi perişan büyücülerin karşısına geçip birbirlerinin sürekliliğine tanıklık edecek olsalardı, o zaman ben, bedenlerinin içinde yaşayan faniler arasında sadece ben böyle bir görevin umutsuzluğu karşısında ürperirdim. Bir işaret bir çağrı! Kızın cehaletini ifade edişi nasıl da her şeyi açıkça ortaya koyuyordu. Birkaç kelime! Bunları nereden öğrenmişti, bu kelimeleri nasıl telaffuz ediyordu, anlayamıyorum. Kadınlar, bizim için sadece berbat, saçma ve faydasız olan sıkıntılı anlardan ilham alırlar. Kızın konuşup düşüncelerini dile getirebildiğini fark etmek bile insanı dehşete düşürmeye yetiyordu. Yerde görüp de tekmelediğimiz bir taş acıyla çığlık atsaydı, bundan daha büyük ve daha acıklı bir mucize olarak görülmezdi herhalde. Karanlıkta gezinen bu birkaç ses, karanlıkta kalmış bu iki insanın hayatlarının gözüme bir trajedi olarak görünmesine neden oldu. Kızın anlamasını sağlamak imkânsızdı. Âcizliğime içten içe öfkelen dim. Zavallı Jim’i de hesaba katmak lazım tabii! Kim ona ihtiyaç duyuyordu ki? Kim hatırlıyordu onu? İstedini elde etmişti. Varlığı şimdiye kadar unutulmuştu muhtemelen. Onlar kendi kaderlerini kendileri yazmıştı. Halleri çok acıklıydı.

Kımıldamadan karşımda duran kız belli ki bir beklenti içindeydi ve benim görevim ihmalkâr gölgelerin diyarından gelen kardeşim hakkında konuşmaktı. Yüklendiğim

sorumluluğu düşününce ve kızın çektiği sıkıntı karşısında çok duygulanmıştım. Onun, kafesin zalim telleri arasında çırpınıp duran küçük bir kuş gibi önü alınmaz bir cehaletle kendi kendine işkence çektiren narin, kırılğan ruhunu teskin edecek güce sahip olabilmek her şeyi verirdim. Korkma demekten kolay bir şey yoktu! Ama daha zoru da yoktu. İnsan korkuyu nasıl yok eder, diye düşünüyorum. Bir hayaleti kalbinden nasıl vurursunuz, hayalî kafasını nasıl kesip uçurur, hayalî gırtlığına nasıl çöküp boğarsınız onu? Bu rüya görürken kalkışacağınız ve sonunda kan ter içinde, eliniz ayağınız titreyerek ve bir kâbustan kurtulduğunuza sevinerek uyanacağınız bir iştir. Bunu yapacak kurşun dökülmemiş, kılıcın demiri dövülmemiş, korkuyu yok edecek adam anasından doğmamıştır; gerçeğin kanatlı sözleri bile hedefini bulamamış yamru yumru kurşun parçaları gibi ayağınızın dibine düşer. Böylesine umutsuz bir çarpışma için, yeryüzünde eşine rastlanamayacak denli kurnazca bir yalanla sıvanmış büyü ve zehirli bir mızrağa ihtiyaç duyarsınız. Üstatlarım ancak rüyanızda teşebbüs edebileceğiniz bir iştir bu!

Kızı cazibesine kapıldığı hayaletten kurtarmaya yüreğimde bir burukluk, sıkıntı ve biraz da öfke hissederek giriştim. Birden avlunun öte yanından Jim'in sesini işittim. Nehrin kıyısında durmuş, sert bir sesle dikkatsizliğinden ötürü adamlarından birini paylıyordu. Rahatça işitilir bir mırıltıyla konuşarak, kendini mutluluktan mahrum ettiğini sandığı o bilinmez dünyada Jim'i ondan koparıp alabilecek ölü ya da diri hiçbir şeyin, hiçbir yüzün, hiçbir sesin ve hiçbir gücün olmadığını söyledim. Soluk almak için sustum ve kız da yumuşak bir sesle, 'O da bana öyle söyledi,' diye fısıldadı. 'Sana gerçeği söylemiş,' dedim. 'Hiçbir şey,' dedi iç geçirerek ve birden bana dönüp, zar zor işitilir bir ses tonuyla, 'Neden oralardan kalkıp bize geldiniz? Jim sık sık sizden bahsediyor. Beni korkutuyorsunuz. Onu onu alıp gidecek misiniz?' Karşılıklı ve telaşlı fısıltılarımızda gizliden gizliye bir öfke ve kızgınlık hissediliyordu. 'Bir daha buraya gelmeyeceğim,' dedim sitemkâr bir sesle. 'Ve Jim'i de istemiyorum. Hiç kimsenin istediği yok Jim'i.' 'Hiç kimse ha,' diye tekrarladı kuşkulu bir havada. Tuhaf bir heyecana kapılarak, 'Hiç kimse,' diye onayladım. 'Onun güçlü, akıllı, cesur ve büyük olduğunu düşünüyorsan, doğru ve sadık biri olduğuna neden inanmıyorsun? Yarın buradan ayrılacağım ve bir daha geri dönmeyeceğim. Bir daha o bilinmez dünyadan bir ses seni rahatsız etmeyecek. Senin bilmediğin o dünya Jim'in yokluğunu hissetmeyecek, önemsemeyecek kadar büyük bir yer. Anlıyor musun? Çok büyük. Jim'in yüreği senin avuçlarının arasında. Bunu hissediyor olman lazım. Bunu biliyor olman lazım.' Kımıldamadan dimdik durarak, adeta fısıldayan bir heykel gibi, 'Evet, biliyorum,' dedi.

Hiçbir şey yapamadığımı hissediyordum. Peki yapmak istediğim neydi? Artık emin değilim. O dönemde, sanki çok büyük ve önemli bir görev üstlenmişim gibi tarifsiz bir gayret ve heyecan içindeydim. Zihinsel ve duygusal dünyam o ânın etkisi altındaydı. Hepimizin hayatında –sanki gezegenlerin esrarengiz bir biçimde aynı yörüngede bir araya gelmelerinin bir sonucuymuş gibi– böyle anlar, dış kaynaklı bu gibi etkiler vardır. Ona da söylediğim gibi, Jim'in kalbinin sahibi oydu. O kalbe ve geri kalan her şeye sahipti – bir de buna inanabilseydi. Koca yeryüzünde Jim'in yüreğine, aklına, yardımına ihtiyaç duyan tek bir insan bile olmadığını söylemek zorundaydım ona. Bu ortak bir yazgıydı ama yine de herhangi bir insan hakkında bunları söylemek berbat bir şeydi. Tek kelime etmeden dinledi. Artık kımıltısız duruşunda, başa çıkılmaz bir inançsızlığı reddeder bir tavır vardı sanki.

Yaşadığı ormanın ötesindeki dünyayı umursamaya neden ihtiyaç duyduğunu sordum. Oradaki o bilinmeyen uçsuz bucaksız dünyayı dolduran kalabalıklardan yaşadığı müddetçe Jim'e ne bir çağrı ne de bir işaret gelmeyeceğine dair ona güvence verdim. Asla. Kendimi kaptırmıştım. Asla! Asla! İnatla sergilediğim o öfkeli halimi şimdi hayretle hatırlıyorum. En nihayet hayaletin gırtlığına çöktüğüm gibi bir yanılısama içindeydim. Hakikaten de bütün o olup bitenler geride ayrıntılı ve şaşırtıcı bir düş izlenimi bıraktı. Korkması için neden var mıydı? Jim'i güçlü, doğru, akıllı ve cesur biri olarak tanıyordu. Jim tüm bu niteliklere sahipti. Kuşkusuz. Hatta daha da fazlası vardı. Jim büyüktü, yenilmezdi ve dünyanın ona ihtiyacı yoktu, onu unutmuştu ve hatta bundan sonra bir daha da hatırlamayacaktı.

Sustum; Patusan'ın üzerine derin bir sessizlik çökmüştü ve nehrin ortasında bir yerde bir kayığın kenarına sürtünen küreğin cılız, kuru sesi sanki bunu daha da derinleştiriyordu. 'Neden?' diye mırıldandı. Sert bir itiş kakış sırasında insanın hissettiği türden bir öfkeye kapıldım. Hayalet avuçlarımdan arasından kayıp kurtulmaya çalışıyordu. 'Neden?' diye tekrarladı yüksek bir sesle. 'Söyleyin bana!' Ben şaşkınlıkla durmuş bakarken, şımarık bir çocuk gibi ayağını yere vurdu. 'Neden? Konuşun!' 'Nedenini bilmek istiyor musun?' diye sordum kızgınlıkla. 'Evet!' diye bağırdı. 'Çünkü yeterince iyi biri değil!' dedim acımasızca. Bir anlık suskunluk sırasında, karşı kıyıdaki alevlerin canlandığını, ateş çemberinin hayretle büyüyen bir gözbebeği gibi genişleyip parladığını ve sonra birden kızıl bir topluiğne başı kadar küçüldüğünü gördüm. Kızın parmaklarının kolumu sıkıca kavradığını hissedince bana ne kadar yakın durduğunu fark ettim. Sesini yükseltmeden iğneleyici bir aşağılamayla, öfke ve karamsarlıkla konuştu.

'Jim de tam olarak bunu söyledi. Yalan söylüyorsunuz!'

Bu son iki kelimeyi bana haykırarak yerli dilinde söylemişti. 'Dinle beni!' dedim yalvaran bir sesle; huzursuzca, titreyerek soluklandı ve kolumu hızla itti. Büyük bir içtenlikle, 'Hiç kimse, hiç kimse yeterince iyi değildir,' dedim. İç çekip hıçkırarak güçlükle alıp verdiği nefesinin korkunç bir şekilde hızlandığını duyabiliyordum. Başımı eğdim. Ne faydası vardı ki? Yaklaşan ayak sesleri işitiliyordu; başka tek bir kelime etmeden oradan uzaklaştım..."

Bağdaş kurmuş oturan Marlow bacaklarını çözdü, hızla ayağa kalktı ve sanki uzaya fırlatılıp sonra yeryüzüne inmiş gibi sendeleye yalpalaya yürüdü. Sırtını tırabzanlara verip düzensizce dizilmiş hasır sandalyelere yüzünü döndü. Sandalyelere yayılmış oturanlar ise Marlow'un hareketlenmesiyle birlikte irkilip o uyuşuk hallerini üzerlerinden atmış gibiydiler. Aralarından bir-iki tanesi telaşa kapılmışçasına toparlanıp dik oturdu; sağda solda yanan puroların kor kızılılığı göze çarpıyordu; Marlow adeta bir düşten henüz uyanmış ve aklı çok uzaklardaymış gibi boş gözlerle baktı onlara. Biri boğazını temizledi; sakın bir ses teşvik etmek için lakaytça, "Peki, sonra?" dedi.

"Hiç," dedi Marlow kısaca söze girerek. "Jim ona söylemişti – hepsi bu. Kız da ona inanmamıştı, başka da bir şey yok. Bana gelince, sevinmek mi yoksa üzülme mi benim açımdan daha doğru ve adil olur bilemiyorum. Neye inandığımı da bugün dahi bilemiyorum ve sanırım hiçbir zaman da bilemeyeceğim. Fakat o zavallı iblis neye inanıyordu? Gerçek her zaman baskın çıkacaktır – bunu biliyorsunuz. *Magna est veritas et...*⁶⁷ Evet, fırsatını bulduğunda. Kuşkusuz yasalar var ve zarı attığınızda da şansınızı ayarlayan bir yasa vardır. Teraziyi dengeli ve adil tutan insanın hizmetkârı Adalet değil, tesadüf, risk ve sabırlı Zaman'ın müttefiki Talih'tir. İkimiz de aynı şeyi söylemiştik. Her ikimiz de gerçeği söylemiş miydik? Yoksa birimizden biri ya da belki de ikimiz birden gerçeği söylememiş olabilir miydik?"

Marlow duraksadı, kollarını göğsünün önünde kavuşturdu ve değişik bir ses tonuyla konuşmaya başladı.

"İkimizin de yalan söylediğini iddia ediyordu kız. Zavallıcık. Peki, o halde bunu zamanın müttefiki olan talihe, şansa bırakalım. Zaman aceleye getirilmez ve düşmanı Ölüm ise beklemez. Ben geri çekilmiştim. Kabul etmeliyim ki biraz gözüm korkmuştu. Korkuyu yıkmaya çalışmış ve tabii ki tuşa gelmiştim. Kızı sonsuza dek olanlardan bihaber bırakmak için tarifsiz ve anlaşılmaz bir komplonun gizemli tezgâhlarıyla aklını karıştırıp sadece ıstırabını artırmıştım. Kızın ve Jim'in davranışları kolayca, doğal ve kaçınılmaz olarak bu sonucu doğurmuştu! Sanki kurbanı olduğumuz, alet olduğumuz amansız bir yazgının nasıl işlediği, kaderin ağlarını nasıl ördüğü gösteriliyordu bana. Orada kımtısız dururken bırakıp gittiğim kızı düşünmek sarsıcıydı; Jim ağır, bağcıklı botlarıyla yürüyüp beni görmeden yanımdan geçerken ayak seslerinin uğursuz bir tınısı vardı. 'Ne? Işık yok mu?' dedi yüksek bir sesle ve şaşkınlıkla. 'Siz ikiniz karanlıkta ne yapıyorsunuz?' Hemen ardından sanırım kızı gördü. 'Merhaba kız!' diye bağırdı neşeyle. Müthiş bir bıçkınlıkla, 'Merhaba delikanlı!' diye hemen karşılık verdi kız da.

Genellikle birbirlerine bu şekilde sesleniyorlardı ve kızın epey tiz fakat tatlı sesine verdiği hava komik, sevimli ve çocuksuydu. Jim'e büyük bir keyif veriyordu bu hali. Bu alışıldık ve laubali selamlaşmalarını son kez o zaman işitmiştim ve içim ürpermişti. O tiz tatlı sesi işitmek, o sevimli çabayı, o caka satmaları görmek mümkündü; fakat bunların tümü vaktinden önce yok olup gidecek gibiydi ve kızın komik ve sevimli sesi bir inilti gibi çıkıyordu. İnsanı şaşkına döndürecek kadar korkunç bir şeydi bu. 'Marlow'u ne yaptın?' diye soruyordu Jim ve ardından, 'Aşağı doğru gitti, öyle mi? Tuhaf, rastlamadım ona... Marlow,

orada mısın?’

Karşılık vermedim. Asla eve girmeye niyetim yoktu. Bunu yapamazdım. Jim bana seslendiği sırada ben de henüz yeni temizlenip tarıma elverişli hale getirilmiş bir toprak parçasına açılan küçük bir bahçe kapısından sıvışmakla meşguldüm. Hayır; henüz onlarla yüzleşemedim. Başımı öne eğip ayaklar altında çiğnenip iyice düzlenmiş bir patika boyunca hızlı adımlarla yürüdüm. Toprak zemin hafif bir yokuş halinde ilerliyordu; birkaç büyük ağaçla birlikte, orman bitkileri ve çalılıklar kesilmiş, otlar yakılmıştı. Jim orada bir kahve ekim alanı oluşturmayı düşünüyordu. Yükselen mehtabın parlak sarı ışığında göğe tırmanan büyük tepenin kömür karası çifte zirvesinin gölgesi, bu girişim için açılan toprağın üzerine düşüyordu sanki. Jim daha birçok denemelerde bulunacaktı; enerjisine, girişimciliğine ve becerikliliğine hayran kalmıştım. Yeryüzündeki hiçbir şey artık planlarından, enerjisinden, gayret ve hevesinden daha az gerçek görünmüyordu; gözlerimi yukarı kaldırdığımda, tepelerin arasındaki derin yarığın dibinde çalılıkların arasından dolunayın bir kısmını gördüm. Bir an için bu pürüzsüz disk gökyüzündeki yerinden düşüp o uçurumun dibine yuvarlanmış gibi göründü. Gökyüzüne yavaş yavaş, keyifli bir yükselişi vardı sanki; karmakarışık dallardan kurtulmuştu ama yamaçta yetişen bir ağacın, yüzeyinin orta yerine siyah bir çatlak kondurmasına mani olamamıştı. Yatay ışınları uzaklardan, bir mağaranın içinden fırlayıp yeryüzüne yansır gibiydi ve bu hüznü, geçici bir tutulmaya uğramış gibi donuk bir parlaklık saçan ışıktaki, kesilip yere devrilmiş ağaç kütükleri karanlık sütunlar gibi göğe yükseliyordu; yürürken yere düşen kendi gölgemle beraber dört bir yandan ayağımın dibine yoğun gölgeler yansıyor ve önümde uzanan patikanın karşısında, her daim çiçeklerle süslü ıssız mezarın gölgesi de bu karmaşaya dahil oluyordu. Tutulmaya uğramış yarı karanlık ay ışığında, dallarda açan ve birbirine karışmış gibi duran bu çiçekler sanki daha önce hiç kimse toplamamış, bu dünyada yetişmemiş ve sadece ölümler dokunabilirmiş gibi insan hafızasının yabancı olduğu şekillere, gözün algılayamadığı renklere bürünüyordu. Güçlü kokuları ılık havada asılı kalmıştı ve bir tütsüden yayılan mistik dumanlar gibi ağır, yoğun ve nemli bir atmosfer yaratıyordu. Beyaz mercan öbekleri karanlık tepenin etrafında kar beyaz kafataslarından bir çelenk gibi duruyordu ve çevrede öyle derin bir sükûnet vardı ki dinlenmek için durduğum an sanki yeryüzünün tüm sesleri susmuş, devinimi de sona ermişti.

Bütün yeryüzü uçsuz bucaksız bir mezarlıkmış gibi büyük bir dinginlik ve huzur hâkimdi her yana; bir süre orada öylece dikilip insanlığın bilgi ve kültür birikiminden bihaber ama yine de yazgıları gereği insanoğlunun trajik ve tuhaf acılarını paylaşmaktan ve kim bilir belki de soylu mücadelelerine katılmaktan kaçınamayan, dünyanın ücra köşelerinde gömülü yaşayan zavallıları geçirdim aklımdan. İnsan yüreği tüm dünyayı içine alacak kadar geniştir. Acıya ve yüke katlanacak kadar güçlüdür fakat o acıdan ve korkulardan kurtulacak cesaret nerededir?

Sanırım duygusal bir ruh haline bürünmüştüm; tek bildiğim muazzam bir yalnızlık hissinin beni tamamen ele geçireceği kadar uzun bir süre orada durmuş olduğumdu; öyle ki son zamanlarda gördüğüm ve işittiğim her şey ve özellikle de konuşmalar, sanki yeryüzünde kalan son insanmışım gibi hafızamda bir müddet daha yaşayıp var olmaktan çıkmıştı. Bu tuhaf, melankolik bir yanılsamaydı ve sanırım tüm kuruntularımız gibi yarı bilinçli bir halde zihnimizde canlandırdığımız, belli belirsiz algıladığımız uzak ve erişilmez gerçeğin

hayalinden başka bir şey değildi. Burası gerçekten de yeryüzündeki o kayıp, unutulmuş yerlerden biriydi; gözlerden uzak, karanlık yüzeyinin altına bakmıştım ve ertesi gün buraları bir daha dönmek üzere terkettiğimde Patusan'ın var olmaktan çıkacak, sonunda ben de maziye gömülene kadar sadece hafızamda yaşayacak bir yer olduğu hissine kapılmıştım. Şu anda kendimle ilgili benzer duygular içindeyim; belki de size bu hikâyeyi anlatmaya ve deyim yerindeyse tüm varlığıyla ve gerçekliğiyle –bir anlık yanılısama sırasında açığa çıkan gerçekliğiyle– size devretmeye beni sevk eden de böyle bir histir.

Cornelius araya girip bu hayal ânını yarıda kesti. Yerdeki bir çukurda bitmiş uzun otların arasından zararlı bir haşere gibi fırladı. Sanırım yakınlarda bir yerde olan evi çürümeye yüz tutmuştu; gerçi evinin bulunduğu tarafa yolum düşecek kadar uzaklara gitmemiştim. Patika boyunca koşup bana doğru yaklaştı; beyaz, pis ayakkabıların içindeki ayakları, kara toprağın üzerinde parıldıyordu; yanıma gelip durdu ve sızlanıp kafasındaki soba borusu gibi uzun şapkasını bir aşağı bir yukarı eğerek yaltaklanmaya başladı. Bir kadavra gibi kurumuş, ufak tefek gövdesi siyah çuha kumaştan yapılmış takım elbisenin içinde tamamen yitip gitmişti. Bu, hafta sonları ve törenlerde giydiği takım elbiseydi ve o günün Patusan'da geçirdiğim dördüncü pazar olduğunu hatırlattı bana. Kaldığım tüm o süre boyunca bu sefil herifin benimle baş başa kaldığı anlarda bana sırlarını açıp içini dökme arzusunun az çok farkındaydım. Ekşi sarı renkteki o fare gibi suratında hevesli ve sırnaşık bir ifadeyle etrafımda dolanıp duruyordu; fakat doğal olarak böyle aşağılık, rezil bir yaratıkla herhangi bir ilişkim olmasını istemeyişim kadar, ürkekliği de onu bana yaklaştırmaktan alıkoyuyordu. Gözlerinizi üzerine çevirip şöyle bir bakar bakmaz hemen sıvışmaya hazır olmasa bu arzusunu yerine getirebilirdi. Jim'in sert bir bakışını, benim umursamaz bakışlarımı, hatta Tamb Itam'ın o haşin bakışlarını ve tepeden göz süzmelerini hissettiği an sıvışıyordu. Sürekli sıvışıp ortadan kayboluyordu; ne zaman görseniz yüzünü omzuna doğru devirmiş ya şüpheci bakışlarla homurdanarak ya da suratında hazin bir ifadeyle sessizce, sinsi ve çarpık adımlarla yürüyüp bir yerlere gidiyordu. Fakat nasıl bir ifadeye bürünürse bürünsün, üzerindeki kıyafet vücudundaki o korkunç çarpıklığı ne kadar gizleyebiliyorsa, takındığı hal ve tavırlar da tabiatının deva bulmaz rezilliğini o kadar gizleyebiliyordu.

Bilemiyorum belki de korkuya esir olmuş bir hayaletle karşı verdiğim mücadelede tamamen yenik düşmüş olmamın etkisiyle hiç direnç göstermeden beni ele geçirmesine göz yumdum. İnsanların bana içini döküp sırlarını ifşa etmelerine ve yanıtı olmayan sorularla karşılaşmaya mahkûmdum sanki. Bıktırıcı bir şeydi bu; fakat adamın görüntüsünün yarattığı o nedensiz tiksinti ve küçümseme hissi buna katlanmayı kolaylaştırıyordu. Söyleyeceklerinin hiçbir önemi olamazdı. Jim'in, tek umursadığım insanın en sonunda yazgısına hâkim olduğuna karar verdiğimden bu yana hiçbir şeyin önemi yoktu. Bana halinden memnun olduğunu söylemişti... hemen hemen. Çoğumuzun cesaret edeceğinden daha ileriye gitmişti. Ben bile –ki haklı olarak yeterince iyi olduğumu düşünürüm– bu kadarına cesaret edemezdim. Sanırım burada bulunan kimse bu kadarına cesaret edemezdi...”

Marlow sanki bir yanıt beklemiş gibi duraksadı ama kimseden çıt çıkmadı.

“Pekâlâ,” diye söze girdi yeniden. “Kimseler bunu bilmesin zira gerçekleri ancak acımasız ve korkunç bir felaket karşısında dile getirebiliriz. Ama o bizden biri ve halinden memnun olduğunu söyleyebiliyordu... hemen hemen yani. Bir düşünsenize! Hemen hemen memnunmuş. Ona imrenerek, hasetle bakıp neredeyse başına bir felaket gelmesine

sevinecek insanlar vardı oysa. Neredeyse memnunmuş. Bundan ötesinin hiç önemi yoktu. Ondan kimin şüphelendiğinin, ona kimlerin güvendiğinin, kimin sevip kimin nefret ettiğinin –özellikle de Cornelius’un nefret ettiğini düşünürsek– hiç önemi yoktu.

Ne olursa olsun bir nevi takdir ve itibar kazanmıştı. Bir adamın dostları kadar düşmanlarına da bakarak nasıl biri olduğunu anlayabilirsiniz; Jim’in bu düşmanı ise, dürüst hiçbir insanın sahip olmaktan utanmayacağı ve gözünde çok büyütmeyeceği türden bir düşmandı. Jim’in bakış açısı buydu ve ben de bunu onunla paylaşıyordum; fakat Jim prensip itibarıyla onu dikkate almayı önemsemiyordu. ‘Sevgili Marlow,’ demişti bana, ‘eğer doğru yoldan şaşmazsam hiçbir şeyin kılıma dokunamayacağını hissediyorum. Gerçekten. Buraları iyice tanıyacak kadar uzun bir süredir Patusan’dasın. Gayet emniyette olduğumu düşünmüyor musun? Her şey bana bağlı ve Tanrı’nın izniyle kendime güvenim de tam. Sanırım Cornelius’un bana yapabileceği en büyük kötülük beni öldürmek. Bir an için bile böyle bir şey yapamayacağını düşünüyorum. Yapamaz, biliyor musun. Eline beni öldürsün diye dolu bir silah verip sırtımı ona dönsem bile yapamaz bunu. Öyle bir herif o. Peki varsay ki yapabilir. Ne çıkar bundan? Hayat boyu kaçmaya devam etmek için gelmedim buraya, değil mi? Sırtımı güvenli bir yere dayamak için geldim buraya ve burada kalacağım...’

‘Tam anlamıyla memnun olana kadar,’ diye girdim araya.

Bunları konuşurken Jim’in teknesinin kış taraftaki çatısının altında oturuyorduk; teknenin her bir yanında on kürekçinin ellerindeki yirmi kürek tek bir kol idare ediyormuş gibi aynı anda suya batıp çıkarken arkamızda duran Tamb Itam da uzun kayığı akıntının en güçlü olduğu yerde tutabilmek için dikkatle nehri gözlüyor ve elindeki dümen görevi gören küreği sağa sola daldırıyordu. Jim başını eğdi ve aramızda geçen o son konuşma sanki havada son bir kez titreşip tamamen unutuldu. Jim beni uğurlamak için nehrin ağzına kadar bırakıyordu. Beni buraya getiren çift direkli yelkenli alçalan sularla birlikte nehir aşağı inmek için bir gün önce yola çıkmış ama ben bir gece daha kalmaya karar vermiştim. Şimdi de Jim beni uğurluyordu.

Cornelius’tan bahsetmiş olmam onu biraz kızdırmıştı. Doğrusu pek de fazla bir şey söylememiştim. Adam tehlike arz etmeyecek kadar önemsiz biriydi ama içi ağzına kadar nefretle doluydu. Her iki lafının arasında bir bana, ‘Saygıdeğer efendim,’ diye hitap etmiş ve ‘merhum karısının’ mezarından Jim’in yerleşkesinin kapısına kadar bir adım arkamda beni takip edip sürekli sızlanmıştı. Kendini yeryüzünün en bedbaht adamı ilan edip, bir kurban olduğundan, solucanlar misali ayaklar altında ezildiğinden bahsediyordu; dönüp kendisine bakmam için yalvarıyordu adeta ama ben kafamı bile çevirmiyordum; fakat gözucumla baktığımda benimkinin, peşi sıra gelen bir dalkavuk gibi eğilmiş gölgesini görebiliyordum; bu sırada sağ yanımızdaki ay da, bu gölgelerin üzerinde donuk bir ışıkla parlayıp sanki sinsice alay ederek bu manzarayı izliyordu. Size anlattığım gibi, o unutulmaz gecede yaşanan olaylarda ne payı olduğunu açıklamaya çalışıyordu bana. O anda en çıkar yolun bu olduğunu düşünmüş, öyle davranmıştı. Gücü kimin eline geçirip üstünlük sağlayacağını nasıl bilebilirdi ki? Beni adım adım takip etmeye devam ederek, ‘Onu kurtarabilirdim saygıdeğer efendim! Seksen dolar karşılığı onu koruyabilirdim,’ diye şarkı söyler gibi ahenkli bir sesle yakınıp duruyordu. ‘O kendini kurtardı,’ dedim, ‘ve seni de affetti.’ Sanki kıkırdadığını duydum ve dönüp şöyle bir baktım suratına. Hemen arkasını dönüp topuklayacak gibi oldu.

'Neye gülüyorsun?' dedim olduğum yerde durarak. Sanki duygularına hâkim olamıyormuş gibi, 'Sakın aldanmayın saygıdeğer efendim,' diye acı acı feryat etti. 'Onun kendini kurtardığını mı söylediniz?! Onun hiçbir şeyden haberi yok saygıdeğer efendim, hiçbir şey bildiği yok. Kim ki o? Neden burada, neyin peşinde, büyük bir hırsız o. Neyin peşinde? Herkesin gözünü boyuyor; sizin de gözünüzü boyuyor, saygıdeğer efendim; ama beni kandıramaz. O koca bir budala, saygıdeğer efendim.' Küçümser bir ifadeyle tebessüm ettim ve yeniden sırtımı ona dönüp yürümeye başladım. Koşar adımlarla arkama gelip sert bir ses tonuyla fısıldayarak, 'O daha dünkü çocuk, ne kadardır burada ki, o daha küçük bir çocuk – küçük bir çocuk sayılır burada.' Elbette zerre kadar dikkate almadım dediklerini ve tarım alanı için temizlenmiş açıklığın siyah toprak zemin üzerinde parlayan bambu çitine yaklaştığımızdan ötürü pek vaktinin kalmadığını anlayan Cornelius, sadede geldi. Rezilce gözyaşları dökmeye başlayarak anlatmaya koyuldu. Yaşadığı büyük talihsizlikler kafasını karıştırmıştı. Sadece içine düştüğü sıkıntılar yüzünden söylediklerinden ötürü kendisini bağışlayacağımı umuyordu. Kötü bir kasıtlı söylememişti bunları; ama saygıdeğer efendisi mahvolmanın, ezilip hor görülmenin ne demek olduğunu bilmiyordu herhalde. Bu girizgâhın ardından esas meseleye biraz daha yaklaşmaya başladı ama o kadar tutarsızca, lafı geveleyerek ve ürkekçe konuşuyordu ki, uzun bir süre mevzuyu nereye getirmek istediğini anlayamadım. Onun adına Jim'le gidip konuşmamı rica ediyordu sanırım. Bir para meselesi gibi geliyordu kulağa. Birkaç kez, 'Çok makul bir miktar karşılığı, uygun bir hediye,' laflarını duymuştum. Bir şeye değer biçer gibiydi ve hatta bir ara, biraz da hararetli bir sesle, her şeyi elinden alınan bir adamın yaşamasına değer hiçbir şey kalmayacağını söyleyecek kadar ileri gitti. Tabii ki, tek kelime edip karşılık vermedim ama bir yandan da dediklerini dinledim. Yavaş yavaş meselenin aslını anlamaya başlıyordum. Meğer herif kızın karşılığında belli bir parayı hak ettiğine inanıyordu. Ne de olsa kızı kendisi büyütmüştü. Bir başkasının çocuğunu. Büyük sıkıntı ve ıstırap çekmişti ve artık yaşlı bir adamdı. Münasip bir hediye. Eğer saygıdeğer efendisi yüce gönüllülük gösterip Jim'le konuşursa... Durup merakla baktım ona; sanırım para sızdırdığını düşünmeyeyim diye alelacele lafı toparlamaya çalıştı. Hemen verilecek 'uygun bir hediye' karşılığında 'başka hiçbir koşul öne sürmeden – Efendi Jim memleketine dönme zamanı geldiğinde' kızın sorumluluğunu üstlenmeye hazır olduğunu belirtti. Sanki sağdan soldan bastırılmış gibi kırış buruş küçük, sarı suratında kaygı ve açgözlülük ifadeleri okunuyordu. Tatlı sözler edip dil dökerek sızlanıyordu. 'Artık sorun çıkmaz, doğal vasisi olurum, belli bir para karşılığında...'

Hayret içinde durdum. Belli ki bu herif bunu bir meslek haline getirmişti. O yaltaklanan tavırlarında bir nevi kendinden emin bir hava hayatı boyunca hep şaşmaz pazarlıklar yaptığına dair bir inanç vardı. Tarafsızca önerisini düşündüğümü sanıyor olmalıydı zira ağzından bal damlıyordu. 'Eve dönme zamanı geldiğinde bütün beyefendiler bir karşılık bırakırlar,' dedi imalı bir ifadeyle. Küçük bahçe kapısını ardımdan hızla kapattım. 'Bu kez Mr. Cornelius,' dedim, 'o zaman asla gelmeyecek.' Bunu anlaması birkaç saniye sürdü. 'Ne!' diye ciyakladı. Bahçe kapısının öte tarafında yürümeye devam ederek, 'Jim'in bizzat ağzından duymadınız mı? O asla memleketine dönmeyecek,' dedim. 'Ah! Bu kadarı da fazla ama!' diye bağırdı. Artık bana 'saygıdeğer efendim' diye hitap etmiyordu. Bir süre hiç kıvıldamadan durdu ve sonra en ufak bir alçakgönüllük sergilemeden çok alçak bir sesle konuşmaya başladı. 'Asla gitmeyecek öyle mi? O-o-o- buraya Tanrı bilir nereden geldi,

neden geldi, ben ölene kadar üzerimde tepinmek için herhalde, tabii çiğneyip, ezmek için beni, (her iki ayağını yavaşça yere vurdu) benden başkası bunu bilmiyor, ben ölene kadar üzerimde tepinmek için geldi o buraya...' Sesi neredeyse işitilmez olmuştu; küçük bir öksürük nöbeti geçiriyordu; bambu çite yaklaşp sanki bir sırrını açar gibi acınası bir sesle asla kendini çiğnetmeyeceğini söyledi bana. Elini göğsüne vurarak, 'Sabır, sabır,' diye homurdandı. Ona gülmüyordum bile artık ama o beklenmedik, çılgınca bir kahkaha attı. 'Ha! Ha! Ha! Göreceğiz bakalım! Göreceğiz! Benden çalmak ha, öyle mi? Neyim var neyim yok alıp gitmek ha. Her şeyimi! Her şeyimi!' Başu omzuna düştü, önüne sarkıttığı ellerini hafifçe birbirine kenetledi. Bilmeyen biri, kızu emsalsiz bir sevgiyle el üstünde tuttuğunu, cesaretinin kırılıp maneviyatını yitirdiğini ve korkunç bir gaspa uğrayıp kalbinin kırıldığını sanabilirdi. Birden başını kaldırdı ve koyu bir küfür savurdu. 'Anası gibi, o da o hilekâr anası gibi. Tam aynısı. Aynı surat var onda da. Suratından belli düzenbazlığı. Şeytan o!' Alnını değdirecekmiş gibi çitlere doğru yaklaştırdı, o halde durup sanki ölümcül bir hastalık nöbetine tutulmuş gibi omuzları sarsılarak, cılız feryatlar atarak korkunç homurdanmalarla karışık Portekizce tehditler savurdu ve küfretti. Kelimelerle tarif edilemeyecek kadar gülünç ve pespaye bir gösteriydi ve buna daha fazla maruz kalmamak için adımlarımı hızlandırmıştım. Arkamdan bir şeyler söyleyip bağırırdı. Jim'in aleyhinde konuşup onu aşağılamaya devam ediyordu sanırım ama eve çok yaklaştığımız için bunu çok yüksek sesle söyleyemiyordu. Sadece belli belirsiz, 'Bir çocuktan farkı yok onun – küçük bir çocuktan farksız,' dediğini işitmiştim."

67. (Lat.) *Magna est veritas et prevalebit*: Gerçek her zaman yücedir ve her şeyin üzerinde ve her şeyden güçlüdür. (Ç.N.)

“Fakat ertesi sabah, Patusan’ın evlerini gizleyen nehrin ilk dönemecinde tüm bu yaşananlar anlamını yitirip sanki zihinde canlandırılarak tuval üzerine yapılmış ve uzun uzun baktıktan sonra sırtınızı döndüğünüz bir resim gibi tüm renkleriyle, desenleriyle tamamen gözümün önünden silindi. Artık hareketsiz, solmamış ve sabit bir ışık altında donup kalmış o görüntüler sadece hafızada kalıyor. Tutkulara, korkulara, nefret ve umutlara tanık olmuştum ve bunların ifade buldukları o anlar sanki sonsuza dek sürecekmış gibi ilk günkü kadar canlı ve yoğun bir biçimde belleğimde yer ettiler. Resme sırtımı dönmüştüm ve yaşamın birbirini kovalayan olaylarla sürüp gittiği, insanların değiştiği, ışığın titreştiği ve ister çamurların ister taşların üzerinde olsun, hayatın berrak bir nehir gibi aktığı dünyaya geri dönüyordum. Bu hayatın içine balıklama dalacak değildim; başımı suyun üzerinde tutmak için yapacak yeterince işim vardı. Ama geride bıraktıklarım gelince, her şeyin olduğu gibi kalacağını düşünüyorum ve herhangi bir değişiklik yaşanabileceğini hayal edemiyorum. Birlikte oturup evlerinin önündeki manzarayı seyreden ve oğullarını düşünüp tutkulu hayaller kuran yüce gönüllü, devasa Doramin ve eli maşalı, anaç karısı; her yanı pörsümüş, kafası karışmış Tunku Allang; akıllı ve cesur, Jim’e sadık, kararlı bakışları ve alaycı samimiyetiyle Dain Waris; korku ve kuşkuyla yaklaştığı aşkına kendini kaptırmış kız; suratsız ve sadık hizmetkâr Tamb Itam; ay ışığı altında alnını çitlere dayayan Cornelius – hiçbirinin değişmediğinden eminim. Bir büyücünün sihirli değneğinin dokunuşuyla var oluyorlar sanki ama bunların etrafında toplandığı o insan, işte o yaşıyor ve onun değişmediğinden emin olamıyorum. Hiçbir büyücünün sihirli değneği onun görüntüsünü gözlerimin önünden silemez. O bizden biri.

Size söylediğim gibi Jim, ardında bıraktığı dünyaya dönüş yolculuğumun ilk aşamasında bana eşlik etmişti ve izlediğimiz yol bizi zaman zaman el değmemiş, balta girmemiş bir yaban hayatın, bakir bir doğanın içlerine kadar sürüklüyordu. Boş nehir dönemeçleri iyice yükselen güneşin altında ıslıl ıslıl parlıyordu; bir duvar gibi uzayan yüksek ağaçlar ve bitki örtüsünün arasında gezinen sıcak hava suyun üzerinde uyukluyordu sanki; büyük bir gayretle çekilen küreklerin yönlendirdiği tekne yüksek ağaçların gölgesi altında yoğun bir sis gibi nehrin üzerine çöken sıcak havayı yarararak ilerledi.

Ayrılık zamanı gelip çatmıştı ve bu hissin tepemizde dolaşan gölgesi aramıza büyük bir mesafe koymuştu; sanki kısılan seslerimizi giderek genişleyen bu mesafeden birbirimize duyurma çabası sarf edermiş gibi zorlanarak konuşuyorduk. Tekne neredeyse uçar gibi ilerliyordu; yan yana oturmuş, durgun ve bunaltıcı bir sıcaklık yayan o havada buram buram terliyorduk; çamurun, bataklığın kokusu, bereketli toprakların ilkçağlardan kalma kokusu burun deliklerimize doluyor, sanki suratlarımızı yakıyordu; derken birden bir dönemece geldiğimizde sanki uzaklardan devasa bir el uzanıp ağır bir perdeyi kaldırdı ve muazzam büyüklükte bir kapı açtı. Güneş ışınları titreşir gibi oldu, gökyüzü tepemizde genişledi, uzaklardan gelen mırıltılar kulağımıza çalındı ve etrafımızı bir tazelik kuşatıp ciğerlerimizi doldurdu, düşüncelerimizi ve kan akışımızı hızlandırdı, pişmanlıklarımızı aklımıza getirdi. Tam karşımızda duran orman denizin lacivert ufuk çizgisinin ardında kaybolmaya başladı.

Derin bir nefes aldım, önümde açılan ufkun uçsuz bucaksızlığı, yaşamın sıkıntıları ve

hayat galesiyle, kusursuz bir dünyanın enerjisiyle birlikte titreşen bu değişik atmosferin keyfini çıkardım. Bu gökyüzü ve deniz bana sırlarını açmışlardı. Kız haklıydı; bir çağrı, bir işaret, varlığımın her zerresiyle karşılık verdiğim bir şeyler gizliydi buralarda. Bağlı olduğu zincirlerden kurtulmuş, kramp girmiş kollarını bacaklarını esneten, koşan, zıplayan özgürlüğün tadını çıkarıp ilham verici coşkusuna karşılık veren bir adam gibi boşlukta hızla gezindirdim gözlerimi. ‘Ne ihtişam ama!’ diye bağırdım ve sonra yanımda oturan günahkâra baktım. Başı göğsüne düşmüştü ve sanki açık denizin üzerindeki berrak gökyüzünde romantik vicdanını ayıplayıp onu suçlayan kocaman harflerle yazılmış bir ferman görmekten korkarcasına gözlerini kaldırmadan, ‘Evet,’ dedi.

O öğleden sonra gördüğüm her şeyi en ince ayrıntısına kadar hatırlıyorum. Tepe ve yamaçları ağaçlarla, etekleri sarmaşıklarla kaplı alçak bir falezin önünde uzanan daracık beyaz bir kumsala çıkmıştık. Aşağımızda dingin ve yoğun bir mavilikteki çarşaf gibi deniz, gözlerimizin hizasında bir iplik gibi uzanan ufuk çizgisine doğru hafif bir eğimle yükseliyordu. Işıltılı kocaman dalgalar denizin karanlık yüzeyi boyunca hafif esintileri ardına almış, havaya savrulan tüyler gibi hızla hamle ediyorlardı. Geniş nehir ağzına bakan bir dizi engebeli, büyük adanın silüetleri cam gibi dümdüz uzanan donuk, solgun renkli suyun üzerine yansiyordu. Simsiyah bir kuş, renksiz güneş ışınlarının üzerinde tek başına uçuyor, kanatlarını hafifçe sallayarak aynı noktanın üzerinde bir yükselip bir alçalıyordu. Derme çatma, isten kararmış ve karman çorman birkaç hasır kulübe, kapkara ve çarpık çurpuk duran bir dizi sırık üzerine tünemişti. İki ufak tefek, kara derili adamın solgun sulara büyük bir çabayla batırıp çıkardıkları küreklerle ilerlettikleri siyah bir kano çıktı bu sırıkların arasından; kano adeta bir camın üzerinde güçlkle kayarak yol alıyor gibiydi. Bu perişan haldeki uyduruk kulübelere beyaz efendinin himayesi altında olmakla övünen bir balıkçı köyüydü ve kayıklarıyla nehri geçen iki adam da köyün yaşlı şefi ve onun damadıydı. Karaya çıkıp beyaz kumlarda ilerleyerek bize doğru yaklaştılar. Sanki dumanda islenip kurutulmuş gibi cılız, koyu esmer tenli adamların çıplak omuzlarında ve göğüslerinde solgun, yama gibi lekeler vardı. Başlarına pis ama özenle kıvrılmış mendiller bağlamışlardı. Yaşlı adam yanımıza gelir gelmez, ışıktan kamaşıp sulanmış, yorgun gözlerini kendinden emin bir havada Jim’e dikerek, sıska kolunu sallayıp yüksek sesle bir şikâyetini aktarmaya başladı. Racanın adamları kendilerine rahat vermiyordu; köylülerin civardaki adacıklardan –bunu söylerken kol boyu mesafede tuttuğu küreğine yaslandı ve esmer cılız parmaklarıyla denizi işaret etti– topladığı çok sayıda kaplumbağa yumurtası üzerine bir sorun yaşanmıştı. Jim gözlerini yerden kaldırmadan bir süre ihtiyarı dinledi ve en sonunda ona nazıkçe hitap ederek beklemesini söyledi. Onu birazdan dinleyecekti. İki adam itaatkâr tavırlarla bir kenara çekildi ve küreklerini önlerinde kumun üzerine yatırıp topuklarının üzerine çöktüler; gözlerindeki gümüşü pırıltıyla bizi süzmeye, sabırla her hareketimizi izlemeye başladılar; bir çarşaf gibi uçsuz bucaksız serilmiş deniz, kuzeye ve güneye göz alabildiğine uzanan kıyıların sessizliği, parlayan kumlar üzerinde durmuş biz dört cüceyi yukarılardan izleyen yüce bir varlık gibiydi sanki

‘Sorun şu ki,’ dedi Jim karamsar bir ifadeyle, ‘o köyde yaşayan sefil balıkçılar nesiller boyu racanın şahsi malı ve köleleri sayılmışlardı. O yaşlı bunağın kafasının almadığı mevzu...’

Jim bir an durdu, ‘Senin bütün bunları değiştirmiş olman,’ diye tamamladım lafını.

‘Evet. Bütün bunlara bir son verdim,’ diye mırıldandı hüzünlü bir sesle.

‘Eline geçen fırsatı değerlendirdin,’ diye ekledim.

‘Değerlendirdim mi sence?’ dedi. ‘Evet, değerlendirdim sanırım. Kendime olan güvenimi yeniden kazandım, itibar edindim ama bazen keşke diyorum... hayır! Elimde olana sahip çıkacağım. Daha fazlasını bekleyemem.’ Kollarını denize doğru salladı. ‘Hele de bir daha oralara açılmak mı.’ Ayağını kaldırıp sertçe kuma vurdu. ‘Burası benim sınıırım,’ dedi, ‘bundan daha azıyla yetinmeyeceğim.’

Kumsalı arşınlamaya devam ettik. Bir yandan gözucuyla, sabırla çömelmiş bekleyen iki balıkçıya bakarak, ‘Evet, bütün bunları değiştirdim,’ diye sürdürdü, ‘ama kalkıp buralardan gitseydim ne olurdu bir an düşünmeye çalış. Tanrı’ım! Anlamıyor musun? Kıyamet kopar. Hayır! Yarından tezi yok o yaşlı budala Tunku Allang’ın yanına gidip ikram ettiği kahveyi içmeyi göze alacağım ve o kokmuş kaplumbağa yumurtaları meselesini açarak yaygara koparacağım. Hayır. Yeter diyemem. Asla! Her zaman kendimi kollayarak kılıma zarar gelmeyeceğinden emin olmak için yola devam etmeliyim. Kendimi güvende hissetmek için onların bana olan inançlarını boşa çıkarmamalı ve ayrıca...’ Sanki denizde ararmış gibi suya bakarak cümlesini tamamlayacak bir kelime bulmak için zihnini yokladı... ‘Ayrıca, her zaman onlarla ve...’ Sesi birden kısılarak bir fısıltıya dönüştü. ‘Ve belki de bir daha asla görmeyeceklerimle temas halinde olmalıyım. Örneğin siz – sizinle.’

Bu sözleri gururumu okşadı. ‘Tanrı aşkına dostum,’ dedim, ‘beni bir kenara bırak, sen kendine bak şimdi.’ Önemsiz kalabalıklar içindeki yerimi korurken gözleriyle beni seçip ayıran o sürüden ayrılmış, bir başına kalmış gence minnettarlık ve şefkat duydum. Bununla birlikte övünmeye degecek pek bir şey yoktu bunda! Sıcaktan yanan yüzümü öte yana döndüm. Alçalan ve ateşten çekilip alınmış bir kor gibi koyu, kan kırmızısı bir kızılılıkta parlayan güneşin altında uzanan engin deniz tüm o muazzam dinginliğini giderek yaklaşan bu alev topuna sunuyordu sanki. Jim iki defa konuşmak için ağzını açtı ama kendini tuttu. Nihayet, sanki bir formül bulmuş gibi, ‘Sadık kalacağım,’ dedi alçak bir sesle. ‘Sadık kalacağım,’ diye tekrarladı bana bakmadan ama ilk kez dikkatle gözlerini batan güneşin alevleri altında rengi maviden koyu bir mora dönmeye başlamış suların üzerinde gezdirerek. Ah! Ne denir? O duygusal biriydi, bir romantikti. Stein’in söylediği bazı şeyler geldi aklıma. ‘Yıkıcı unsura boyun eğip teslim olmak! Hayalinin peşinden koşmak ve hiç peşini bırakmamak – her zaman, sonuna kadar...’ Romantikti ama buna karşın dürüst ve sadıktı. Batıda alçalan güneşin kor gibi kızılılığında kim bilir ne şekiller, ne hayaller, ne yüzler, ne bağışlayıcılıklar görüyordu!.. Yelkenliden ayrılan küçük sandal düzenli bir ritimle inip kalkan iki küreğin suları yarmasıyla yavaşça ilerledi ve beni almak için kumsala yanaştı. O anda düşüncelerime tamamen hâkim olan yeryüzünün, gökyüzünün ve denizin o muazzam dinginliği içinde çınlayan bir sesle, ‘Ve tabii bir de Mücevher var,’ deyince irkildim. ‘Evet,’ diye mırıldandım, ‘bir de Mücevher var.’ ‘Onun benim için ne anlam ifade ettiğini sana söylememe gerek yok,’ diye sürdürdü. ‘Onu gördünüz. Zamanla daha iyi anlayacak...’ ‘Umarım,’ diye böldüm lafını. ‘Bana güveniyor ama,’ dedi düşünceli bir ifadeyle ve ses tonunu değiştirdi. ‘Merak ediyorum, bir daha ne zaman buluşacağız?’

‘Sen buradan çıkıp gelmezsen asla,’ diye cevap verdim bakışlarımı ondan kaçırarak. Şaşırمامıştı pek; bir süre sessiz kaldı.

‘Elveda, öyleyse,’ dedi bir anlık duraksamadan sonra. ‘Belki de böylesi daha iyi.’ El

sıkıştık ve burnunu kumsala vermiş bekleyen tekneye doğru yürüdüm. Mayistra yelkenini açmış, flok yelken halatları rüzgârın estiği yöne çevrilmiş uskuna, mor denizin üzerinde şaha kalkmaya hazırlanan bir at gibiydi; yelkenleri hafif pembe bir renk almıştı. Tam küpeşte üzerinden ayağımı sandala atmıştım ki, ‘Yakında memlekete gidecek misiniz yine?’ diye sordu Jim. ‘Eğer hâlâ hayattaysam bir sene sonra filan giderim,’ dedim. Sandalın burnu kumun üzerinde sürtündü, sandal suya vardı, ıslak kürekler bir-iki kere denize dalıp çıktı. Kıyıda duran Jim sesini yükselterek, ‘Söyleyin onlara,’ diye yeniden konuşmaya başlayınca adamlara kürek çekmeyi bırakmaları için işaret ettim ve merakla kulak kabarttım. Kime ne söylememi istiyordu acaba? Ufuk çizgisinin altına yarı yarıya inmiş güneş vuruyordu üzerine; bana sessizce bakan gözlerinde kızıl parıltısını görebiliyordum. ‘Yok, boş verin,’ dedi ve yoluna devam etmesi için elini sandala doğru şöyle bir salladı. Uskunaya çıkıncaya kadar bir daha kıyıya bakmadım.

O vakte kadar güneş batmıştı. Alacakaranlık doğu tarafına çökmüştü ve iyice kararan sahil, gecenin içine sığındığı kale duvarları gibi alabildiğine uzayıp gidiyordu; batı tarafında ufuk altın sarısı ve koyu kırmızı alevler yayıyordu ve bu kızılığın içinden kopup gelen kapkara, büyük bir bulut denizin üzerinden geçerken suya barut rengi gölgesi aksediyordu. Jim’in sahilde durup rüzgâr altına dönmüş yol alan uskunayı izlediğini gördüm.

Yarı çıplak iki balıkçı ben ayrılır ayrılmaz ayağa kalkmıştı; kuşku yok ki değersiz, sefil ve baskı altında geçen hayatlarından yakınarak dertlerini anlatıp duruyorlardı beyaz efendilerine. Ve kuşku yok ki Jim de bunları dinleyip kendi derdiymiş gibi kafa yoruyordu; zira eline geçen şansın –en başından beri yakaladığı, tamamen hak edip başa çıkabildiği konusunda bana güvence verdiği şansının– bir parçası değil miydi bu? Sanırım o balıkçılar da şanslıydılar, azim ve kararlılıklarıyla da bu şansı değerlendiriyorlardı. Koyu tenli bedenleri o karanlık sahilde, ben koruyucularını gözden yitirmeden çok önce kaybolmuştu. Tepeden tırnağa beyazlar giymiş, geceyi kuşatan kale duvarlarının önünde duran Jim, uzunca bir süre görüş alanımda kaldı. Sular ayaklarına değıyor, fırsat –hâlâ peçesini çıkarmamış, örtülü bir Doğulu gelin gibi– yanında oturuyordu. Ne dediniz? Hâlâ örtülü müydü? Bilemiyorum. Bana kalırsa sahilin ve denizin dinginliği içindeki o beyaz figür sanki büyük bir muammanın tam ortasında duruyor gibiydi. Alacakaranlık başının üzerindeki semalardan hızla çekilirken, ayaklarının altındaki kumluk şerit de çoktan çökmüştü ve Jim bir çocuk kadar gözükiyordu artık. Ardından bir noktaya dönüştü; karanlığa gömülmüş bir dünyada kalan son ışığı üzerine çekmiş gibi duran küçücük beyaz bir nokta... Ve, birden tamamen gözlerimin önünden yok oldu.”

Marlow bu sözlerle hikâyesini bitirdi ve dinleyicilerin hiç vakit yitirmeden dağılmalarını dalgın ve endişeli gözlerle izledi. Dağılan grup birer ikişer verandadan uzaklaştı; sanki bu tamamlanmamış hikâyenin son sahnesi, yarım kalmışlığı ve anlatanın üslubu bir tartışmaya yer bırakmamış, üzerine bir yorum yapmayı imkânsız kılmıştı. Her biri sanki izlenimlerini bir sır gibi beraberinde götürüyordu; fakat bu dinleyiciler arasında tek bir adam ileride hikâyenin son sözlerini duyacaktı. İki yılı aşkın bir süre sonra, bu adam memleketinde olduğu bir sırada üzeri Marlow'un dik ve köşeli elyazısıyla yazılmış kalın bir paket aldı.

Ayrıcalıklı adam paketi açtı, içine baktı ve sonra onu elinden bırakıp pencereye doğru yürüdü. Kaldığı daire yüksek bir binanın en üst katındaydı ve temiz pencerelerden baktığında, sanki bir deniz fenerinde durup etrafı gözlermiş gibi bakışları çok uzaklara erişebiliyordu. Çatıların eğimleri parlıyor, siyah, kırık dökük çatı sırtları birbiri ardına köpüksüz kapkara dalgalar gibi biteviye uzayıp gidiyordu; ayaklarının altındaki şehrin derinliklerinden birbirine karışmış mırıltılar yükseliyordu durmadan. Dört bir yana gelişigüzel dağılmış çok sayıda kilisenin kuleleri su yolu olmayan ve bir labirent gibi birbirine dolanmış sığılıklar üzerindeki deniz fenerleri misali göğe yükseliyordu; şiddetli yağmur kış akşamları çöken o alacakaranlığa karışıyor ve saat kulelerinden birinin çınlayan gong sesi güçlü ve sert titreşimler yayarak binaların üzerinden geçip gidiyordu. Adam kalın perdeleri çekti.

Abajurlu okuma lambasından yayılan ışık, rüzgâr almayan bir su birikintisi gibi masanın üzerinde uyuyordu. Sessiz adımlarla halının üzerinde yürüdü. Dünyayı dolaştığı günler geride kalmıştı. Artık bir türlü keşfedilemeyen şu tepenin ardındaki, bu nehrin karşı yakasındaki, dalgaların ötesindeki ülkelerin arayışı içinde ne umut kadar sınırsız ufuklarla ne de tapınaklar kadar sessiz ve heybetli ormanlara çöken alacakaranlıklarla karşılaşacaktı. Saat kulesinin vuran gongu sanki, 'Artık bitti! Artık bitti!' diye çınılıyordu. Fakat lambanın altında açılmış duran paket o sesleri, görüntüleri, geçmişin tat ve kokularını, zihinden silinmeye yüz tutmuş suratları, tutkulu ve teselli vermeyen güneş ışınlarının vurduğu uzak denizlerin kıyılarında boğulup giden uğultulu, cılız mırıltıları geri getirmişti. Adam iç geçirdi ve oturup okumaya başladı.

İlk olarak zarfa üç ayrı belge eklenmiş olduğunu gördü. Birbirine tutturulmuş çok sayıda sayfa vardı; kare biçiminde geniş, griye çalan renkteki bir kâğıda daha önce hiç görmediği bir elyazısıyla birkaç kelime yazılmıştı ve Marlow'un yazdığı açıklayıcı notların olduğu bir mektup gözüne çarptı. Bu mektubun arasından zamanla sararmış ve katlı yerleri yıpranmış bir başka mektup çıktı. Bunu alıp bir kenara koydu ve Marlow'un mesajına döndü, ilk birkaç satıra hızla göz gezdirdi ve sonra durup ağır ağır, keşfedilmemiş bir ülkeyi bir anlığına görüp yavaş adımlarla ve dikkatli bakışlarla yaklaşan biri gibi okumaya devam etti.

"... Sanırım unutmuş değilsiniz," diye sürüyordu mektup. "Bir tek sizin duyduğunuz ilgi sayesinde Jim'in hikâyesinin geri kalanını aktarmak mümkün oldu. Ama Jim'in kaderini kendinin çizdiğini, yazgısına hâkim olduğunu kabul etmediğinizi gayet iyi hatırlıyorum. Onun edindiği itibardan, kucağında bulduğu görevinden, merhamet ve gençlikten doğan

aşktan usanmış ve tiksiniğ birine dnyeceği ve felaketiyle tanışacağı kehanetinde bulunmuştunuz. ‘Bu gibi şeylerin’ beraberinde getirdiği yanılıcı tatmini, kaçınılmaz yanılığıyı çok iyi bildiğinizi söylemiştiniz. Ayrıca ‘hayatınızı onlara adamak’ (onlar derken esmer, sarı benizli ya da siyah insanların tümünü kastediyordunuz) ‘ruhunuzu yabani bir adama satmak gibi’ dediğiniz de geliyor aklıma. ‘Böyle şeylerin’ sadece mensubu olduğumuz ve sosyal düzeni ve ahlaki gelişimi tesis eden ırkını fikirlerine dayanan gerçeklere yürekte inanılması halinde katlanılabilir ve sürekli olacağını iddia etmiştiniz. ‘Onun gücünü arkamızda hissetmek isteriz,’ demiştiniz. ‘Hayatımızdan bilinçli olarak feragat etmeye değecek bir şeyler olduğuna inanmak için önce bunun gerekliliğine ve adaletine inanmak isteriz. O olmadan feragat sadece kayıtsızca bir ihmalkrlıktır. Kendimizi feda ettiğimiz yol, cehennem azabı çekilen yoldan farksızdır.’ Bir başka deyişle, saflardan kopmadan mücadele etmemiz gerektiğini, aksi takdirde yaşamımızı boş yere feda etmiş olacağımızı ne srmiştnz. Olabilir! Bilmelisiniz ki –bunu hiçbir art niyet taşımadan söylüyorum– siz de tek başınıza bir-iki yerde serüven aradınız ve akıllıca davranarak sağ salim atlattınız. Ne var ki esas mesele Jim’in koca bir insanlık lemi içinde bir tek kendi kendisiyle uğraş veriyor olması ve en sonunda düzen ve ilerlemenin yasalarından daha yüce bir inancı kabul edip etmemesiydi.

Hiçbir şey iddia etmiyorum. Belki de hikâyenin geri kalanını okuduktan sonra siz karar verirsiniz. Zaten ‘şüphe altında’ ifadesinde büyük bir doğruluk payı vardır. Jim’i tam olarak anlamak imknsızdır. Hele de onu son kez başkalarının gözünden gördüğümüz zaman. Jim’in ifadesiyle ‘başına gelen’ o son olaylara, hikâyenin son kısmına dair bütün bildiklerimi size anlatmak konusunda hiçbir tereddüdüm yok. İnsan bunun belki de Jim’in kusursuz dünyaya bir mesaj vermek için beklediğini tahmin ettiğim o muhteşem fırsat, o son ve tatminkr sınav olup olmadığını merak ediyor. Hatırlarsanız son kez yanından ayrılırken bana yakında memlekete gidip gitmeyeceğimi sormuş ve, ‘Onlara söyle!’ diye bağırmıştı arkamdan... Kabul emeliyim ki merak ve umut içinde ne diyeceğini beklemiştim ama lafın gerisini, ‘Yok. Boş verin!’ diye bağırarak getirmişti. O halde hepsi buydu ve başka bir şey söylenmesini beklemek faydasızdı; verilecek hiçbir mesaj yoktu; ancak her birimizin, çoğu zaman büyük ustalıkla sıralanmış kelimelerden bile daha esrarengiz olan gerçeklerin dilini kullanarak kendi adına yapacağı yorumlar, çıkaracağı anlamlar dışında hiçbir mesaj yoktu. Gerçek şu ki Jim kendini kurtarmak için bir girişimde daha bulundu fakat o da başarısızlıkla sonuçlandı. Ekteki o griye çalan büyük kğidi okursanız bunu anlayabilirsiniz. Yazmaya çalışmıştı; oradaki o sıradan elyazısını fark ettiniz mi? ‘Kale, Patusan’ başlıklı yazı. Sanırım kaldığı evi ve yerleşkeyi bir savunma kalesine dönüştürme niyetini gerçekleştirmişti. Mükemmel bir plandı bu: derin bir hendek, etrafı kazıklı çitlerle çevrilmiş toprak bir duvar ve dört bir yanı tarayıp savunmak için belli aırlarla tablalarzerine yerleştirilmiş toprak. Doramin toprakları temin edecekti; böylece Jim’in tarafındaki her adam bütün sadık yandaşların aniden bastırılan bir tehlike karşısında toplanıp güvenle sığınabilecekleri emniyetli bir yer olduğunu bilecekti. Tüm bunlar Jim’in akla uygun öngörülerinin ve geleceğe olan inancının göstergesiydi. ‘Benim halkım’ dediği kişiler –şerif Ali’nin kampından kurtarılıp azat edilmiş köleler– kendilerine ait kulübeleri ve toprak sığınacağının altındaki küçük alanlarda görev alan askerler olarak Patusan Kalesi’nde müstakil bir kişla oluşturacaklardı. O alanın içinde Jim yenilmez bir ev sahibi olacaktı. ‘Kale, Patusan.’

Gördüğünüz gibi herhangi bir tarih yok. Gelmesi beklenen o günün kaçınıcı gün olduğunun hangi adla söylendiğinin ne önemi var? Jim'in kalemi eline aldığı anda aklında kim olduğunu tahmin etmek de imkânsız: Stein mi? Ben mi? Dünyanın geri kalanı mı? Yoksa bu sadece yazgısıyla yüzleşmiş yalnız bir adamın amaçsız, ürkmüş çılgılığı mıydı? Kalemi ilk kez elinden fırlatıp atmadan önce, 'Korkunç bir şey oldu!' yazmıştı; bu kelimelerin altında bir okun ucuna benzeyen mürekkep lekesine bakın. Bir süre sonra sanki eli kurşun kadar ağırmış gibi kargacık burgacık harflerle, 'Benim şimdi hiç vakit yitirmeden...' diye bir şeyler karalamış. Kalem mürekkep akıtmaya başlamış ve o da yazmaktan vazgeçmişti. Başka da bir şey yok; öte yanına hiçbir bakışın ve sesin ulaşamayacağı kadar geniş bir uçurum görmüştü. Bunu anlayabiliyorum. Açıklanamaz bir gizemin, hâkim olmak için elinden geleni yaptığı yazgısının bir hediyesi olan kendi kişiliğinin altında ezilmişti.

Size ayrıca eski bir mektup yolluyorum. Jim'in yazı çekmecesinde özenle korunmuş halde bulunan çok eski bir mektup. Babası yollamış ve tarihe bakılırsa Patna gemisinde görev almadan birkaç gün önce Jim'in eline geçmiş olmalı. Herhalde memleketinden gelen son mektup bu olmalı. Bunca sene mektubu bir hazine gibi saklayıp korumuştur. Yaşlı, saygıdeğer papaz denizci oğlunu çok seviyordu. Şöyle bir göz gezdirmiştim o mektuba. Sevgi ve şefkat sözcüklerinden fazla bir şey yazmıyordu. 'Sevgili James' diye hitap ettiği oğlundan aldığı son mektubun çok 'içten ve eğlenceli' olduğunu yazıyordu. 'İnsanlara karşı sert ve kırıcı olma, onları acımasızca ve aceleyle yargılama,' diye öğütte bulunuyordu. Manevi değerlerden dem vuran ve aileden haberler veren dört sayfadan ibaret bir mektup. Tom papaz olmuştu. Carrie'nin kocası para kaybetmişti. Yaşlı adam tatlı bir dille Yaradan'a olan güveninden ve evrenin yerleşik düzeninden bahsediyor ama bu düzenin içindeki küçük tehlikelere ve küçük lütuflara da dikkat çekiyordu. İnsan bu saçları ağarmış ve sakin adamı, kırk yıl boyunca itikat ve erdem, yaşama bağlılık ve ölmenin insan onuruna yakışan tek biçimi üzerine döne döne kafa yorduğu, sayısız vaaz kaleme aldığı, dünyanın öte yanındaki oğluna yazdığı mektuplar vasıtasıyla konuştuğu, raflarında sıra sıra kitapların dizili olduğu, duvarlarının rengi ağarmış, rahat ve huzurlu bir sığınak gibi benimsediği çalışma odasında otururken gözlerinin önüne getirebiliyor. Ama arada mesafeler olsa ne yazar? Erdem dünyanın her yerinde aynıdır ve sadece tek bir inanç, makul tek bir yaşama ve ölme biçimi vardı. 'Sevgili James'inin bunu asla unutmayacağını' ve 'bir kez şeytana uyan birinin aynı zamanda ahlakını yitireceğini ve mahvolacağını' aklından çıkarmayacağını umuyordu. 'O yüzden herhangi olası bir dürtü ve nedene dayanan ve yanlış olduğuna inandığın bir şeyi yapmaktan kesinlikle kaçın.' Ailenin sevgili köpeğinden ve 'siz oğlanların binmekten keyif aldığı' ve artık yaşlılıktan gözleri görmez olduğu için vurulup öldürülmek zorunda kalınan midilliden de söz ediyordu mektup. Yaşlı adam Tanrı'nın lütfunu esirgememesini diliyordu; annesi ve evdeki tüm kızlar da sevgilerini yolluyorlardı... Hayır, Jim'in üzerine titreyerek sakladığı ve onca yıldan sonra ellerinin arasından uçan o kâğıdı yıpranmış ve sararmış mektupta başka bir şey yazmıyor. Bu mektuba asla cevap yazılmadı ama Jim'in dünyanın o sessiz köşesinde bir kabir kadar tehlikelerden ve çatışmadan uzakta yaşayan bu kendi halinde, bozulmamış dürüstlüğün havasını paylaşan sıradan kadın ve erkeklerle ne sohbetler yaptığını kim bilebilir? Jim'in başına bu kadar şey 'gelen' birinin bir zamanlar oralara ait olduğuna inanmak zor geliyor insana. O kadınların ve erkeklerin başına hiçbir şey gelmemişti oysa; onlar asla gafil avlanmamış, asla yazgılarıyla boğuşmaları gerekmemişti.

Hepsi de, babasının zararsız dedikodularını okuduğumuzda gözümüzün önünde canlanan tüm o erkek ve kız kardeşler, kendi kanından ve canından o insanlar temiz, saf bakışlarla onu süzüyorlardı. Ben ise Jim'i artık büyük bir muammanın ortasında duran küçük beyaz bir nokta olarak değil, en sonunda evine dönmüş, bütün endamıyla o huzurlu insanların arasında itibarsızca ve sert ve duygusal bir surat ifadesiyle ama her zaman sessiz, gölgelerin arasında ve 'zan altında' olduğunun farkındalığıyla duran biri olarak gözlerimin önüne getiriyordum.

Son olayların hikâyesini zarfa koyduğum birbirine tutturulmuş sayfalardan okuyabilirsiniz. Kabul etmelisiniz ki, o yaşananlar Jim'in en çılgın çocukluk hayallerinin ötesinde bir romantizm ve serüvenle yoğrulmuştu; gelgelelim bana göre hikâyede derin ve ürkütücü bir mantık saklı: Sadece kurduğumuz hayaller ezici bir yazgının gücünü zincirlerinden boşaltıp üzerimize salabilir. Tedbirsizce düşünerek giriştiğimiz şeyler döner dolaşır bir gün başımıza dert açar; kılıçla oynayan kılıçla ölür.⁶⁸ En hayret verici yanı gerçekten yaşanmışlığı olan bu serüven böyle bir yazgının kaçınılmaz sonucu olarak çıkıyor karşımıza. Böyle bir şey olması gerekiyordu. Bir yandan bunu kendi kendinize tekrarlarken bir yandan da böyle bir şeyin sondan bir önceki lütuf yılında olmasına şaşarsınız. Fakat olan olmuştur ve bunun mantığını tartışmak yersizdir.

Bu olayları sanki bizzat tanık olmuş gibi yazıyorum size. Edindiğim bilgiler bölük pörçüktü fakat parçaları birleştirdim ve ortaya anlaşılır bir tablo koymak için yeterince bilgi var. Merak ediyorum acaba bizzat Jim o yaşadıklarını nasıl anlatırdı. Bana o kadar çok içini dökmüştü ki zaman zaman şimdi çıkıp gelecek ve hikâyeyi kendi kelimeleriyle, kayıtsız ama hisli sesiyle, laubali tavırlarıyla, biraz kafası karışmış, biraz incinmiş ama ara sıra da uyum sağlamasına asla faydası dokunmayan gerçek kişiliğini bir an için gözler önüne sererek anlatacak gibi geliyor bana. Bir daha asla ne sesini duyabileceğim, ne de alnındaki beyaz çizgisiyle; heyecanla koyulaşan, ölçülemez derinlikteki mavi gözleriyle gençlik ışıltısı saçan güneş yanığı pürüzsüz pembe yüzünü görebileceğim.”

68. İsa'ya atfedilen ve Matta İncili'nde de geçen bu söz aslında literatürde, *Those Who Live by the Sword, Die by the Sword* (Kılıçla Yaşayan Kılıçla Ölür) şeklinde yer alır ve şiddetle yaşayanın şiddetle öleceğini ifade eder. (Ç.N.)

“Her şey, Zamoanga yakınlarındaki küçük bir körfezden büyük bir maharetle bir İspanyol uskunası çalan Brown adındaki bir adamın olağanüstü macerasıyla başladı. Bu adamı tanıyana kadar elimdeki bilgiler eksikti ve hiç ummadığım bir biçimde kibirli ruhunu teslim etmeden birkaç saat önce rastlamıştım ona. Neyse ki boğucu astım nöbetlerinin arasında rahatça konuşabiliyordu ve Jim’den bahsettikçe hastalıklı bedeni şeytani bir coşkuyla titreyip, kıvranıyordu. ‘Sonunda o kibirli herife gününü gösterdim,’ diyerek çocuklar gibi seviniyordu. Yaptıkları aklına geldikçe sinsice bir haz duyuyordu. Eğer neler olduğunu öğrenmek istiyorsam kenarları kırışmış, çukura kaçmış vahşi ve öfkeli bakan gözlerine katlanmak zorundaydım; bazı kötülüklerin aşırı bencillikten doğan, inatla alevlenen, ruhu paramparça eden ve bedene sahte bir canlılık veren deliliğe ne kadar çok benzediğini düşünerek katlandım bakışlarına. Hikâye aynı zamanda Cornelius’un, alçakça beslediği yoğun nefretin esin kaynağı olduğu ve şaşmaz bir biçimde intikama yönlendirdiği o sefil herifin umulmadık kurnazlıklarını da ortaya çıkarıyor.

Ölümlü pençeleşen Brown, ‘Daha ona bakar bakmaz nasıl bir budala olduğunu anlamıştım,’ dedi güçlkle nefes alarak. ‘Adam mı o? Kahrolsun! Kof bir sahtekârdı o. Sanki lafı dolandırmadan, “Vurgunumdan elini çek!” diyemez miydi? Lanet olası! İşte o zaman adam gibi davranmış olurdu! Asil ruhunun canı cehenneme! Orada beni ele geçirmişti ama beni öldürecek cesareti yoktu. Onun harcı değildi! Öyle bir yaratığın tekmelemeye bile değmeyecek bir köpek gibi beni salıvermesine ne demeli?’ Brown nefes almak için mücadele veriyordu. ‘Beni bırakması... Sahtekârlık... Ve neticede ben onun sonunu getirdim...’ Yine tikanıp boğulur gibi oldu. ‘Sanırım bu şey beni öldürecek ama huzur içinde rahatça ölebilirim artık. Siz... sizin adınızı bilmiyorum. İnanın eğer yanımda olsaydı –getirdiğiniz haberler için– size beş pound vermeseydim ne olayım - ama yok,’ dedi korkunç bir ifadeyle sırtarak. Bana “Centilmen Brown” derler.’

Büyük güçlkle nefes alarak ve harabeye dönmüş uzun esmer yüzünü bana çevirip sarı gözleriyle beni süzerek söylemişti bütün bunları; sol kolunu ani hareketlerle silkeledi; kırışmış, keçe gibi birbirine dolanmış sakalları neredeyse kucağına kadar iniyordu; pis, yıpranmış bir battaniye örtmüştü dizlerine. Onu, o işgüzar otel işletmecisi Schomberg vasıtasıyla Bangkok’ta bulmuştum. Schomberg bana hangi yöne bakmam konusunda küçük bir sır vermişti. Anlaşılan o ki, sürekli kafası dumanlı aylak aylak gezen ve yerliler arasında Siyamlı bir kadınla yaşayan beyaz bir adam hayatının son günlerini yaşayan meşhur Centilmen Brown’a kalacak bir yer sağlamayı büyük bir ayrıcalık olarak görmüştü. Ahırdan bozma o harap kulübenin içinde bana yaşadıklarını anlatırken ve adeta yaşamının kalan her dakikası için kıyasıya mücadele içindeyken kocaman çıplak ayaklı ve bön suratlı bir Siyamlı kadın umursamaz bir havada tembul yaprağı çiğneyerek gelip odanın karanlık köşesine oturdu. Ara sıra kapıya yanaşan bir tavuğu kışkırlamak için ayağa kalkıyordu. Yürüdüğünde bütün kulübe sallanıyordu. Sarı benizli, bir putperest tanrısı heykelciği gibi şiş göbekli çirkin bir çocuk, parmağı ağzında mindere yaslanmış duruyor ve can çekişen adamı derin ve sakin bakan gözlerle izliyordu.

Hararetili hararetili anlatıyordu; fakat her kelimenin ortasında sanki görünmez bir el

gırtlığına sarılıyor gibi kuşku ve ıstırap dolu gözlerle dilini yutmuşçasına bana bakıyordu. Beklemekten sıkılıp gideceğimi ve hikâyesini anlatmaya, coşkusunu ifade etmeye fırsat bulamayacağını düşünerek korkuya kapılmıştı sanki. Sanırım o gece öldü ama o vakte kadar öğreneceğimi öğrenmiştim.

Şimdilik Brown'la ilgili yazacaklarım bunlar.

Bu olaydan sekiz ay önce Semarang'a seyahat ettiğimde her zamanki gibi Stein'a uğradım. Evin bahçeye bakan tarafındaki verandada utangaç tavırlı bir Malay karşıladı beni. Onu Patusan'da, Jim'in evinde durmadan savaş anılarından bahsetmek ve devlet işlerini tartışmak için akşamları uğrayan Bugi köyünden diğer adamların arasında gördüğümü hatırladım. Bir defasında Jim onun açık denizlerde seyahat edebilen küçük bir gemiye sahip mütevazı ve saygın bir tacir olduğundan ve Şerif Ali'nin kampını ele geçirirken büyük yararlılıklar gösterdiğinden bahsetmişti. Onu orada görmek beni şaşırtmamıştı zira Semarang'a kadar gelmeyi göz alan Patusan'lı her tacirin doğal olarak Stein'ın evine yolu düşecekti. Selamına karşılık verdim ve geçip gittim. Stein'ın odasının kapısında tanıdığım bir başka Malay'la karşılaştım: Tamb Itam.

Onu görür görmez orada ne işi olduğunu sordum; Jim'in Stein'ı ziyaret etmiş olabileceği gelmişti aklıma. Kabul etmeliyim ki bu düşünce beni memnun etmiş ve heyecanlandırmıştı. Tamb Itam ne diyeceğini bilmez bir ifadeyle baktı. 'Efendi Jim içeride mi?' diye sordum sabırla. Bir an düşünüp, 'Hayır,' diye mırıldandı ve sonra birden içten bir tavra bürünerek, 'Mücadele etmedi. Mücadele etmedi,' diye iki defa tekrarladı. Başka bir şey söyleyebilecek durumda olmadığını görüp onu bir kenara iterek içeri girdim. Stein uzun boyuyla, kamburu çıkmış halde keleklerin bulunduğu cam kutuların arasında tek başına dikilmiş duruyordu. Gözlüğünün arasından bakarak üzgün bir sesle, 'Ah! Siz miydiniz dostum?' dedi. Alpaka postundan yapılmış, düğmeleri açık haki renkli uzun bir ceket dizlerine kadar sarkıyordu. Başında hasır bir şapka vardı ve solgun yanaklarında derin çizgiler göze çarpıyordu. 'Mesele nedir?' diye sordum heyecanla. 'Tamb Itam burada...' 'Gel de kızı gör. Gel de kızı gör. O burada,' dedi gönülsüzce bir şeylerle uğraşır gibi görünüp. Onu alıkoymaya çalıştım ama kibarca bir inatla ısrarlı sorularımı dikkate almadı. Büyük bir tedirginlik içinde, 'Kız burada, kız burada,' diye tekrarlıyordu. 'Buraya iki gün önce geldiler. Benim gibi yaşlı bir adam, bir yabancı – *sehen sie*⁶⁹ – elinden fazla bir şey gelmez... Şöyle gelin... Genç kalpler affetmiyor...' Stein büyük bir huzursuzluk içindeydi. 'İçlerindeki yaşama gücü, yaşamın zalim gücü...' Lafı ağzında geveleyerek beni evin öte yanına götürdü; öfkeyle ve karamsar tahminler içinde kaybolmuş vaziyette yürüyerek peşi sıra gittim. Kabul salonunun kapısında yolumu kesti. Sorgular gözlerle bakarak, 'O kızı çok sevdi,' dedi ve ben de sadece baş sallamakla yetindim. O kadar hayal kırıklığına uğramıştım ki bir şeyler söyleyecek güveni bulamadım kendimde. 'Çok korkunç,' diye mırıldandı. 'Kız beni anlamıyor. Ben yaşlı ve yabancı bir adamım sadece. Belki siz... kız sizi tanıyor. Konuşun onunla. Böyle vazgeçemeyiz. Onu bağışlamasını söyleyin kıza. Çok korkutucuydu.' Olanlardan habersizdim ve o öfkeyle, 'Hiç kuşkusuz öyledir,' dedim; ardından da, 'peki siz onu bağışladınız mı?' diye sordum. Tuhaf tuhaf bana baktı. 'Kız size anlatacak,' dedi ve kapıyı açarak beni var gücüyle içeri itti.

Stein'ın büyük evini ve içinde kimsenin yaşamadığı ve yaşamasının da mümkün olmadığı temiz, تنها ve hiç kimselerin daha önce görmediği kadar sıra dışı, parlak eşyalarla

dolu o iki devasa odayı bilirsiniz. Bu odalar en sıcak günlerde bile serindir ve içeri girdiğinizde sanki yeraltındaki bir mağaradaymış gibi hissedersiniz. Bu odalardan birinden geçerek diğer odaya girdim ve kızı büyük maun bir masanın ucunda otururken gördüm. Kız masaya kafasını dayamıştı ve yüzü kollarının arasında kaybolmuştu. Odanın cilalı zemini sanki donmuş bir su tabakası gibi belli belirsiz yansıtıyordu onu. Hintkamışından yapılmış perdeler inikti; dışarıdaki ağaçların yapraklarının tuhaf yeşilimsi loşluğu arasından güçlü bir rüzgâr esiyor, pencerelerdeki ve kapı aralıklarındaki uzun perdeleri sallıyordu. Beyazlar içindeki kız sanki kardan yapılmış gibi görünüyordu; büyük bir avizenin sarkan kristal parçaları başının üzerinde parlayan buz saçakları gibi tıkırdıyordu. Başını kaldırıp ona doğru yaklaştığımı gördü. Bu geniş odalar keder ve umutsuzluğun mesken tuttuğu soğuk yerlermiş gibi içim ürpermişti.

Kız beni hemen tanıdı ve yanında durup ona bakar bakmaz, 'Beni terk etti,' dedi sakın bir sesle, 'siz kendi amaçlarınız uğruna bizi her zaman terk edersiniz.' Yüz ifadesi donuktu. Yaşamın tüm ateşi göğsündeki erişilmez bir noktaya çekilmişti sanki. 'Onunla birlikte ölmek daha kolay olurdu,' diye sürdürdü ve anlaşılması anlamaya çalışmaktan vazgeçmiş gibi bıkkın bir havada elini salladı. 'İzin vermedi! Sanki kör olmuştu ama buna rağmen onunla konuşan bendim; gözlerinin önünde duran bendim; sürekli baktığı insan bendim! Ah! Sizler katınsınız, yalancı ve şefkatsizsiniz. Sizi bu kadar kötü yapan nedir? Yoksa hepiniz deli misiniz?'

Elini avuçlarımın arasına aldım; tepki vermedi. Bırakınca da uyuşmuş gibi yere sarkıttı kolunu. Gözyaşlarından, çılgınlardan ve azarlamalardan daha hazin olan o kayıtsızlığı, zamana ve teselliye meydan okur gibiydi. Söyleyeceğiniz hiçbir şeyin insanı hissizleştiren ve dinmek bilmeyen acının kalbine ulaşmayacağını hissediyordunuz.

Stein, 'Kız size anlatacak,' demişti ve ben de dinleyip duymuştum. Şaşkınlıkla, merak ve korkuyla, inatla sürdürdüğü bezginliğini yansıtan ses tonuyla anlattıklarını dinledim. Bana söylediklerinin gerçek anlamını kavrayamıyordu ve içerlemiş hali hem ona hem de Jim'e karşı içimi merhametle doldurdu. Konuşmasını bitirdikten sonra olduğum yerde çakıldım kaldım. Koluna yaslanan kız sert bakışlarını üzerime dikti ve o sırada esen rüzgâr avizenin kristal parçalarını yeşilimsi loşlukta birbirine çarpıp şingırdattı. Kendi kendine söylenip fısıldamaya devam ediyordu: 'Ama bana bakıyordu! Yüzümü görebiliyor, sesimi işitebiliyor, kederimi duyabiliyordu! Yanağım dizine dayalı, eli saçlarımda ayakucuna oturduğumda acımasızlığın ve çılgınlığın lanetine kapılmıştı bile ve o günün gelmesini bekliyordu. Ve o gün geldi çattı! Güneş batmadan önce artık beni görmez olmuştu, hepiniz gibi o da körleşmiş, sağırlaşmış ve acımasızlaşmıştı. Onun için ağlamayacağım. Asla, asla. Tek bir damla bile gözyaşı dökmem! Sanki bulaşıcı ve öldürücü bir hastalıkmişim gibi kaçtı benden. Sanki rüyasında gördüğü ya da işittiği lanetli bir şeyin peşine takılıp sıvıştı...'

Kımıltısız gözleri, bir rüyanın gücüyle kollarının arasından sökülüp alınan adamın suretini görebilmek için kısılmıştı sanki. Sessizce başımla verdiğim selama hiçbir karşılık vermedi. Oradan kaçıp kurtulduğuma memnundum.

Kızı aynı gün öğleden sonra bir kez daha gördüm. Onun yanından ayrılır ayrılmaz Stein'ı bulmaya gitmiştim ama evin içinde rastlayamamıştım ona; bunun üzerine kafamda sıkıntılı düşüncelerle dışarı çıkıp bahçeye doğru yürüdüm. Stein'ın içinde tropik düzlüklere özgü her türlü bitkiyi, her ağacı bulabileceğiniz o meşhur bahçesi. Kanallara ayrılmış

akarsuyun takip ettiği yönü izledim ve kırpık kanatlı su kuşlarının gürültüyle dalıp etrafa sular sıçrattığı bir süs havuzunun yanındaki gölgeli bir bankta uzun bir süre oturdum. Arkamdaki *casuarina* ağaçlarının⁷⁰ dallarının hafifçe ama durmadan sallanmaları bana memleketteki köknarların fısıldar gibi hışırdamalarını hatırlatmıştı.

Bu hüznü ve dinmek bilmez ses o anda kafamdan geçen düşüncelerle tam bir ahenk içindeydi. Kız, Jim'in bir rüyanın peşine düşüp kendisinden uzaklaştığını söylemişti –ve görünen o ki ona kimsenin verebilecek bir cevabı yoktu– böyle bir günahı bağışlamak mümkün değildi. Ama insanoğlu dediğin büyüklüğünü kanıtlama ve aşırı zulmün ve aşırı bağlılığın karanlık yollarına hâkim olma hayalleri peşinde körlemesine koşmaz mı zaten? Ve sonuçta gerçeğin peşine düşmek nedir ki?

Eve dönmek için ayağa kalktığımda yaprakların arasındaki bir boşluktan Stein'in haki ceketi gözüme ilişti ve hemen ardından patikanın bir dönemecinde yanında kızla birlikte yürürken rastladım ona. Kız küçük eliyle Stein'in kolunu tutmuştu, kır saçlı Stein ise panamasının geniş siperliğinin altından babacan, şefkatli ve nazik bir tavırla kıza doğru eğilmişti. Kenara geçtim ama yanımda durup yüzlerini bana döndüler. Stein başını yere eğmiş ayaklarına bakıyordu. Koluna dayanmış kız ise dimdik durmuş, kımıltısız, siyah ve ışıldayan hüznü gözlerle omzumun arkasında bir noktaya bakıyordu. '*Schrecklich*,'⁷¹ diye mırıldandı. 'Korkunç! Korkunç! İnsanın elinden ne gelir?' Stein sanki bana yalvarır gibiydi fakat kızın gençliği, tepesinde bir kılıç gibi sallanan günlerin uzunluğu bana daha acıklı gelmişti; birden, söyleyecek hiçbir olmadığını düşündüğüm bir anda, Jim'i savunurken buldum kendimi. 'Onu bağışlamalısınız,' dedim ve kendi sesimin boğuk çıktığını, tepkisiz, sağır bir boşlukta yitip gittiğini hissettim. 'Hepimiz bağışlanmak isteriz,' diye ekledim birkaç saniye sonra.

'Ben ne yaptım?' diye sordu kız dudaklarının arasından fısıldayarak.

'Ona hiçbir zaman güvenmedin,' dedim.

'O da diğerleri gibiydi,' dedi usulca.

'Diğerleri gibi değil o,' diye itiraz ettim ama kız hissiz ve sakin bir tavırla, 'İkiyüzlüydü o,' dedi. Birden Stein girdi araya. 'Hayır! Hayır! Hayır! Zavallı kızım!..' dedi ve kolunun üzerinde hareketsiz duran kızın eline hafifçe vurdu. 'Hayır! Hayır! Yanlış değil! Doğru! Doğru! Doğru!' Stein kızın hissiz suratına bakmaya çalıştı. 'Anlamıyorsun! Ah! Neden anlamıyorsun? Korkunç!' dedi bana. 'Bir gün nasıl olsa anlayacak.'

'Siz mi açıklayacaksınız bunu ona?' diye sordum sertçe bakarak. Yürümeye devam ettiler.

Onları arkalarından izledim. Kızın elbisesinin etekleri yeri süpürüyordu ve siyah saçları omuzlarına dökülüyordu. Biçimsiz, uzun ceketi kambur omuzlarının üzerinde düşey kıvrımlar oluşturmuş, yavaş adımlar atan uzun boylu Stein'in yanında dimdik ve zarif adımlarla yürüyordu. Bilen bir gözün birbirinden ayırt edebileceği, on altı çeşit bambu ağacının olduğu korunun (Stein'in meşhur bahçesini hatırlarsınız) ardında kayboldular. Sivri uçlu yapraklar ve tepesi tüylü kuşlarla taçlanmış, ışıltılı, bolluk içinde yaşanan o rahat hayatın sesleri kadar canlı ve zarafet içindeki o kuru beni büyülüyordu. Uzun bir süre bu manzarayı seyretmek için orada, sanki işitebileceğim kadar yakınımdaki teselli edici bir fısıltıyı bekler gibi durduğumu hatırlıyorum. Gökyüzü inci grisi tonlara bürünmüştü. Tropikal bölgelerde nadiren görülen ve insanın aklına başka kıyıların başka yüzlerin anılarını

üşüştüren o kapalı havalardan biriydi.

O gün öğleden sonra yanıma Tamb Itam ve diğer Malay'ı alarak kasabaya geri döndüm. Malay'ın gemisine binip felaketin yarattığı şaşkınlık, korku ve panik sırasında kaçmışlardı. O yaşadıkları şok tabiatlarını değiştirmiş gibiydi. Kız tamamen bezmiş ve hissizleşmiş, o çok az konuşan Tamb Itam ise neredeyse çenesi düşük bir gevezeye dönüşmüştü. Itam'ın o somurtkan, asabi halleri, sanki çok önemli bir anda güçlü bir cazibenin başarısızlığına tanık olmuş gibi yerini şaşkın bir tevazuya bırakmıştı. Utangaç ve tereddütlü bir adam olan Bugi'li tacir ise az ama öz konuşan biriydi. Belli ki her ikisi de bir gizemin dokunuşuyla tarifsiz bir mucizeye dönüşen olaylar yaşamışçasına korku ve şaşkınlık içindeydiler.”

Marlow'un imzasıyla birlikte mektup burada sona eriyordu. Hikâyenin sonunu öğrenme şansını elde etmiş tek adam okuma lambasını açtı ve tıpkı denizin üzerindeki bir fener bekçisi misali, şehrin dalgalı çatılarının üzerinde bir başına oturup hikâyeyi okumaya başladı.

69. (Alm.) Görüyorsunuz. (Ç.N.)

70. Güneydoğu Asya'ya özgü ince ve tüylü yaprakları olan bir tür köknar ağacı. (Ç.N.)

71. (Alm.) Korkunç. (Ç.N.)

Marlow'un aktardığı hikâyenin perdesi, "Size bahsettiğim gibi her şey Brown denen adamla başladı," diye bir cümleyle açılıyordu. "Batı Pasifik'te seyahat edip gezenleriniz ondan bahsedildiğini duymuş olmalısınız. O Avustralya kıyılarında zorbalığıyla nam salmış biriydi; sık sık oralarda bulunduğu değil, daha çok memleketten gelen ziyaretçilere anlatılan kanun tanımaz korsan hikâyelerinde hep adı geçen biri olmasından ötürü. York Burnu'ndan Eden Körfezi'ne kadar onun hakkında anlatılan en masum hikâyeyi olmadık bir yerde dile getirmeniz, asılmanız için yeter de artardı. Brown'un güya bir baronun oğlu olduğundan da mutlaka bahsedilirdi bu hikâyelerde. Ne olursa olsun, Brown'un 1850'lerin başında Victoria ve Queensland eyaletlerinde altına hücum edilen o dönemin ilk günlerinde bir İngiliz gemisinden kaçtığı ve birkaç yıl içinde Polinezya'daki takımadalarda korku estirmeye başladığından şüphe yoktu. Yerlileri kaçırıyor, yalnız yaşayan beyaz bir tüccarı donuna kadar soyuyor ve yetmezmiş gibi –diğer adam o vakte kadar korkudan ölmediği takdirde, bu gibi durumlar için yeterince adil sayılabilecek bir davranışla– bir de kumsalda tabancalarla düelloya davet ediyordu. Brown, kendinden daha tanınmış diğer benzerleri gibi zavallı bir zamane korsanıydı; fakat onu Bully Hayes, Tatlı Dilli Pease⁷² ya da o parfüm kokulu, Dundreary⁷³ özentisi favorileri olan ve Pislik Dick olarak bilinen çağdaşı haydutlardan ayırt eden şey küstah tavırlarıyla, suçlarından asla gocunmaması ve başta kurbanları olmak üzere insanları küçük görmesiydi. Ötekiler sadece kaba ve açgözlü korsanlardı fakat o sanki daha karmaşık dürtülerle hareket ediyordu. Sanki sırf karşısındakini zavallı bir yaratık olarak gördüğünü ispat etmek ister gibi düello sırasında sessiz, zararsız yabancıları bile en pervasız haydutları dehşete düşürecek kadar vahşice ve intikam almış gibi öldürüp yaralardı. En şaşaalı günlerinde topları olan üç direkli bir gemiye ve Kanakalar olarak bilinen civar adalardaki Melanezyalı yerlilerden ve kaçak balina avcılarından teşkil edilmiş bir mürettebata sahipti. Doğruluk derecesi nedir bilemem ama Brown, hindistancevizi ticaretiyle uğraşan çok itibarlı bir firma tarafından gizlice finansman sağlamakla övünüyormuş. Daha sonra bir misyonerin Clapham'lı genç karısıyla kaçtığı haberleri yayıldı. Kız bir hevese kapılıp o halim selim, düztaban misyonerle evlenmiş ve birden kendini Melanezya'da bulunca neye uğradığını şaşırmişti. Çok hüznünlü bir hikâyedir. Brown onu kaçırdığında kız hastaydı ve gemide yolculuk ederken hayatını kaybetmişti. Dediklerine göre hikâyenin en şaşırtıcı yanı, Brown'un korkunç bir kedere bürünerek kızın cesedi başında acı içinde kıvranıp ağlamasıydı. Çok geçmeden şansı da yaver gitmemeye başladı. Güney Pasifik'teki volkanik Malaita Adaları açığında kayalara bindirdi ve sanki gemisiyle birlikte denizin dibini boylamış gibi bir süre ortadan kayboldu.

Daha sonra Nuka-Hiva'da⁷⁴ ortaya çıktı ve hükümetin kullanıp emekliye ayırdığı eski bir Fransız uskunası satın aldı. O gemiyi satın alırken kafasında ne gibi itibarlı bir girişim vardı bilemiyorum ama üst düzey elçilik görevlilerinin, konsolosların, savaş gemilerinin ve uluslararası denetimin cirit attığı Güney Denizleri onun meşrebinden beyefendiler için fazlasıyla ısınmış sular haline gelebilirdi. Kuşku yok ki Brown operasyonlarını daha da batıya kaydırması zira bir yıl sonra Manila Körfezi'nde büyük bir ataklıkla giriştiği fakat kâr elde edemediği ve zimmetine para geçiren bir vali ile kanundan kaçan bir veznedarın başrollerde

yer aldığı trajikomik bir işe bulaştığı anlaşılıyor; daha sonra o çürümüş uskunası içinde Filipinler civarında gezindiği, ters giden talihini döndürme mücadelesi içinde olduğu görülmüş; nihayet kaderine teslim olmuş bir halde yaşayıp giderken Karanlık Güçler'in bir suç ortağı olarak Jim'in hayatına girmiş.

Brown'un hikâyesinin devamında asilere bir miktar silah temin ederken İspanyol bir devriye gemisi tarafından yakalandığını öğreniyoruz. Eğer öyleyse Mindanao' nun güney kıyısında ne işi olduğunu anlamam mümkün değil. Kanımca kıyıdaki yerlilerin yaşadığı köylere şantaj yapıyordu. Devriye gemisi Brown'un uskunasını alıkoyup bir nöbetçi yerleştirmiş ve onu zorla Zamboanga'ya yönlendirmiş. Yolda her nasılsa iki geminin de şu yeni İspanyol yerleşimlerinden birine uğramaları gerekmiş. Burada yalnızca kıyıdan sorumlu bir resmî yetkili değil, aynı zamanda küçük körfezde demirlemiş bekleyen büyük bir sahil gemisi varmış; Brown kendi uskunasından çok daha iyi durumda olan bu gemiyi çalmayı aklına koymuş.

Bizzat bana anlattığına göre şansı kötü gidiyordu. Yirmi yıl boyunca vahşi, saldırgan bir nefretle başına musallat olduğu dünya, 'şeytanın kokusunu bile alamayacağı' kadar güvenli bir biçimde kamarasına zulaladığı gümüş dolarlarla dolu küçük bir çanta dışında maddi olarak hiçbir kazanç sağlamamıştı ona. Ve hepsi bundan ibaretti. Hayattan bıkmıştı ve ölümden korkmuyordu. Fakat bir heves uğruna büyük ve gülünç bir pervasızlıkla hayatını ortaya koyan bu adam hapse düşmekten de ölesiye korkuyordu. Kodese tıklma ihtimalini aklına getirmesi bile soğuk terler dökmesine, sinirlerinin laçka olmasına, kanının çekilmesine yetiyor ve başına bir hayaletin musallat olduğunu düşünen batıl inançlı birinin yaşayacağı türden bir dehşete kapılıyordu. Bu arada ele geçirilen gemiyle ilgili ön soruşturma yapmak için gemiye çıkan resmî yetkili bütün gün boyunca canla başla inceleme yapmış ve ancak karanlık bastıktan sonra Brown'un varı yoğu olan o çantadaki gümüş dolarların şıngırdamaması için büyük bir özen göstererek paltosuna sarınıp kıyıya çıkmıştı. Sözüünün eri olan resmî yetkili daha sonra (sanırım hemen ertesi akşam) hükümete bağlı devriye gemisini özel bir görev için acilen bir yerlere göndermeyi akıl etmişti. Geminin kaptanı çok değerli mürettebatından kimseyi geride nöbetçi olarak bırakmadığından, limandan ayrılmadan önce tedbir olarak Brown'un tüm yelkenlerini en küçük bez parçasına kadar almış ve gemiye ait iki filikayı da sahilin birkaç mil açığına çekip bırakmıştı.

Fakat Brown'ın mürettebatı arasında Solomon Adası'ndan gençken kaçırılmış, Brown'a sadık bir Melanezyalı vardı ve ekipteki en değerli adamdı. Melanezyalı, gemide ne kadar işe yaramaz pılı pırtı varsa yırtılıp uç uca eklenmesiyle oluşturulmuş bir halatın ucuna tutunarak beş yüz metre kadar uzakta demirlemiş sahil gemisine yüzmüştü. Deniz sakindi ve körfez Brown'un ifadesiyle 'bir ineğin iç organları kadar' karanlıktı. Melanezyalı halatın ucunu dişlerinin arasına sıkıştırarak küpeştenin üzerinden tırmandı. Tamamı Filipinli olan sahil gemisi mürettebatı kıyıya çıkmış, sahildeki yerli köyünde âlem yapıp eğleniyordu. Gemide nöbete kalan iki muhafız birden uyanıp gözleri parlayan ve güvertede yıldırım hızıyla sıçrayıp hareket eden bir şeytan gördüler. Korkudan elleri ayakları tutmaz bir vaziyette dizlerinin üzerine çöküp haç çıkarmaya ve dualar mırıldanmaya başladılar. Melanezyalı gemi mutfağında bulduğu uzun bir bıçakla dualarını hiç bölmeden muhafızları birbiri ardına bıçakladı; sonra aynı bıçağı bir testere gibi kullanarak hindistancevizi lifinden yapılmış palamarı sabırla kesmeye koyuldu ve sonunda palamar parçalanıp koptu. Ardından körfezin

o sessizliğinde ihtiyatlı olmaya çalışarak arkadaşlarına bağırıp seslendi. O sırada karanlığa gözlerini dikip umutla kulaklarını kabartan Brown'un diğer çete üyeleri de halatın kendi taraflarındaki ucundan tutup yavaşça çekmeye başladılar. Beş dakikadan kısa bir süre içinde iki gemi hafifçe çarpışarak ve serenleri gıcırdayarak yan yana geldi.

Brown'un ekibi hiç vakit yitirmeden diğer gemiye geçtiler, silahlarını ve bol miktarda cephaneyi de yanlarına almayı ihmal etmediler. Toplam on altı kişiydiler: İngiliz donanmasından kaçmış iki denizci, bir Amerikan savaş gemisinden firar etmiş sıska bir herif, kendi hallerinde iki sarışın İskandinav, sıradan bir melez, ağırbaşlı bir Çinli aşçı ve geri kalanlar ise Güney Denizleri'nin çeşitli yerli halkları arasından gelen ne idüğü belirsiz adamlardı. Hepsi de gamsız insanlardı ve Brown onları istediği gibi idare ediyordu; asılıp idam edilmekten korkmayan Brown ise bir İspanyol hapishanesinin hayaletinden kaçıyordu. Adamlarına, diğer gemiye yeterince erzak aktarmaları için zaman vermemişti; hava sakindi ve çiy doluydu. Halatları çözüp açıktaki cılız bir hava akımından faydalanmak üzere yelkenleri açtıklarında ıslak yelken bezlerinde hiçbir dalgalanma olmadı; eski uskunaları çaldıkları gemiden yavaşça koparak sahilin karanlığından uzaklaşarak sessizce gecenin karanlığına karıştı.

Kaçmayı başarıp açık denizlere çıktılar. Brown, MaKassar Boğazı'ndan geçişlerini bana ayrıntısıyla anlattı. Üzücü, korkunç bir hikâye. Yiyecekleri ve suları yetersizdi; bazı yerli teknelerine çıkıp her birinden biraz su ve yiyecek aldılar. Elbette Brown çalıntı bir gemiyle herhangi bir limana girmeye cesaret edemiyordu. Ne bir şey alacak parası ne gösterecek bir belgesi vardı; kendini kurtaracak akla yatkın, inanılır bir yalan uydurması bile mümkün değildi. Poulo Lato açıklarına demirlemiş Hollanda bandıralı bir Arap gemisine yaptıkları baskında biraz pirinç, bir hevenk muz ve bir fıçı su ele geçirdiler; Cava Denizi'ni aşarken üç gün boyunca kuzeydoğudan esen fırtınalı ve sisli havada dalgalarla boğuştu. Sarı çamurlu sular, dünyanın dört bir yanından toplanmış bu aç haydutları sırlıslıkla ıslattı. Belirlenen rotalarında ilerleyen posta vapurları gördüler; havanın düzelmesini ya da gelgitin değişmesini beklemek üzere sığ sularda demirlemiş yanları paslı, tam donanımlı İngiliz gemilerinin yanından geçtiler; beyaz ve şık, iki uzun direği olan bir İngiliz gambotu açıklarından geçti; bir defasında da siyah ve çok sayıda sereni olan bir Hollanda korveti siste çok yavaş seyrederek kış omuzluğunda belirdi. Bu gemiler benizleri sararmış, yorgunluktan tükenmiş, açlık ve korkudan kudurup deliye dönmüş bu serseri çetesini görmeden ya da umursamadan geçip gittiler. Brown'un niyeti kapağı Madagaskar'a atmaktı. Tamatave'de uskunayı sorgusuz sualsiz satabileceğini ya da belki de uskuna için sahte belgeler düzenletebileceğini umuyordu. Ama Hint Okyanusu'nu aşmak için yapılacak o uzun yolculukta yiyeceği ve suya ihtiyaç duyacaktı.

Brown belki de Patusan'dan söz edildiğini duymuş ya da tamamen savunmasız, gemilerin sık sık uğradığı denizlerden ve denizaltı kablolarından uzakta, yerli devletlerden birinde, bir nehrin yukarısındaki bu büyükçe köyün küçük harflerle yazılmış ismini tesadüfen haritada okumuştur. Daha önce ticari amaç güderek böyle bir şey yapmıştı; şimdi ise bunu mutlaka yapması gerekiyordu zira bu bir ölüm kalım ya da daha çok özgürlük meselesi haline gelmişti. Özgürlük meselesi! Orada erzak – büyükbaş hayvan, pirinç, tatlı patates bulacağından emindi. Zavallı ekibin ağızlarının suyu akıyordu. Belki de uskunayı gasp edecekleri erzaklarla doldurabilirler, hatta kim bilir çil çil paralar bile ele

geçirebilirlerdi! Buradaki kabile şeflerinin ve köylerin liderlerinin paraları rahatça ellerinden alınabilirdi. Brown tereddüt edip vazgeçmektense köylülerin parmaklarını kızartıp yemeyi tercih edeceğini söylemişti. Ona inanıyorum. Adamları da ona inanıyordu. Sessiz bir ekip olduklarından sevinçlerini bağıra çağıra belli etmemişlerdi fakat aç kurtlar gibi hazırlanmışlardı talana.

Havadan yana şanslıydı Brown. Birkaç gün boyunca sürecektir sakın hava o uskunada kelimelerle anlatılamayacak felakete yol açabilirdi fakat karadan ve denizden esen rüzgârların yardımıyla Sunda Boğazı'nı geçtikten sonra bir haftadan kısa bir sürede içinde Batu Kring'in ağzında, balıkçı köyünden bir kurşun atımı mesafede demir attılar.

On dört adam uskunanın uzun sandalına (kargo taşımak için kullanıldığından büyük bir sandaldı bu) doluştu ve nehir yukarı yolculuğa çıktı; iki kişi ise yanlarında on gün açlıktan ölmeyecekleri kadar yiyeceklerle uskunaya göz kulak olmak için geride kaldı. Öfkeli ve aç gözlerini ileri dikmiş, parmakları ucuz tüfeklerinin tetiklerinde, hırpani halleriyle birer korkuluğa dönmüş on dört adamı taşıyan yelkeni yırtık pırtık büyük beyaz sandal, denizden gelen esintiyi arkasına alıp gelgitin ve rüzgârın yardımıyla bir öğleden sonra erken saatlerde Patusan Nehri'nin düzlüğüne vardı. Brown birden ortaya çıkmalarının yaratacağı dehşet ve şaşkınlığı hesaplamıştı. Suların çekilmeden önce son kez kabarmasıyla ilerlemeye devam ettiler; racanın etrafı kazıklardan yapılmış setle çevrili kampında hiçbir hayat belirtisi yoktu; nehrin her iki yanındaki ilk evler terk edilmiş gibiydi. Nehir dönemecinin yukarısında iki kanonun son sürat ilerleyerek kaçtığı görüldü. Brown kampın büyüklüğüne şaşırıldı. Derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Evlerin arasında rüzgâr kesildi; kasabanın merkezindeki yerleşim yerinde yaşayanlar direnişe kalkışmadan önce oraya ulaşmak amacıyla sandalı nehir yukarısında tutmak için iki kürek çıkardılar.

“Ne var ki, Batu Kring'deki balıkçı köyünün şefi zamanında uyarı göndermeyi başarmıştı. Uzun sandal caminin (Doramin'in inşa ettirdiği, üçgen çatılı ve alemlerle oyulmuş mercanlarla süslü yapı) hizasına geldiğinde, caminin önündeki açık alan insanlarla doluydu. Bir çığlık işitildi ve ardından nehir boyunca ortalık gong sesleriyle çınladı. Tepelerden birinden üçer kiloluk top mermileri kullanan iki pirinç top ateşlendi ve güllerden biri boş düzlüğü aşır nehire düşerek havaya güneş ışınlarıyla ışıldayan sular sıçrattı. Caminin önünde bir grup adam bağıra çağıra yaylım ateşi açtılar ve seken mermiler akarsuyu bir kırbaç gibi biçti; nehrin her iki kıyısından sandalın üzerine gelişigüzel mermi yağdırmaya başladılar ve Brown'un adamları da şiddetli bir salvoyla hemen karşılık verdiler. Bu arada kürekler içeriye çekilmişti.

Gelgit akıntısının çabuk yön değiştirdiği bu nehirde sular kabardıktan sonra çok hızlı çekilmeye başlar. Neredeyse dumanların arasında kaybolmuş, nehrin ortasında duran sandal gerisingeriye sürüklenmeye başladı. Her iki kıyı boyunca duman iyice yoğunlaşmış, tıpkı bir dağın yamacını kesen uzun bir bulut gibi çatıların altında düz bir tabaka halinde uzanıyordu. Savaş çığlıkları, çın çın öten gongların titreşen sesleri, davulların derinden gelen gümbürtüsü, yaylım ateşinin kulakları sağır edici patırtısı bir arada korkunç bir karmaşa ve gürültü yaratmıştı. Brown tüm bu velvelenin ortasında şaşkın bir halde ama dümen yekesini sıkı sıkı tutarak kendilerini savunmaya cüret eden bu insanlara karşı korkunç bir öfke duymaya ve içinin nefretle dolmaya başladığını hissediyordu. İki adamı yaralanmıştı ve gerilediği sırada Tunku Allang'ın kampından hareket eden birtakım teknelerin kasabanın

aşağısında kaçış yolunu kestiklerini fark etmişti.İçeride adamlarla dolu altı tekne vardı. Etrafı kuşatılmış Brown, birden dar bir derenin girişini fark etti (Jim'in sular çekilirken atladığı sığılık). Dere o sırada ağzına kadar suyla doluydu. Uzun sandalı yönlendirip dereye soktular ve kıyıya çıktılar. Kamptan yaklaşık sekiz yüz metre uzakta, küçük ve etrafa hâkim olabilecekleri bir tepenin üzerine yerleştiler. Tepenin yamaçları çıplaktı fakat zirvesinde birkaç ağaç vardı. Brown ve adamları göğüs siperi oluşturmak için bu ağaçları kesmeye giriştiler ve akşam karanlığı çökmeden kendilerini iyice sağlama aldılar; gariptir ki, bu sırada racanın tekneleri de nehirde hareketsiz kalmıştı. Güneş batınca, yakılan çalı çırpının alevleri nehrin ön cephesini aydınlattı ve kıyı tarafında çift sıra dizilmiş evlerin arasında çatıların, yan yana duran ince palmyelerin ve küme küme meyve ağaçlarının kapkara silüetlerini iyice ortaya çıkardı. Brown etrafındaki otların yakılmasını emretti; yavaş yavaş yükselen dumanın altındaki ince ateş halkaları tepeliğin yamaçlarından aşağı hızla kıvrıla dolana ilerledi; sağda solda kuru bir çalılık saldırıya uğramış gibi alevlerin arasında kalıp tutuşuyordu. Yangın, küçük grubun silahlarını rahatça ateş edebilmesi için açık bir alan yarattı; ormanın bittiği yerde ve koyun çamurlu kıyısı boyunca dumanları tüte tüte söndü. Tepe ile racanın kampı arasındaki rutubetli boşlukta serpilip büyüyen dar ve uzun orman şeridi, bambu gövdelerinin büyük bir çatırtıyla yanıp parçalanmasıyla birlikte o taraftaki yangını durdurdu. Karanlık gökyüzü siyah bir kadifeyi andırıyordu ve yıldızlarla bezenmişti. Yangından kararmış toprak usulca tütüyor, ufak tefek bitki ve çalı çırpı parçacıkları yerde sürünerek sağa sola savruluyordu. Nihayet hafif bir esinti çıktı ve her şeyi uçurdu. Brown yolunu kesen savaş tekneleri suların kabarmasıyla birlikte koya girer girmez bir saldırı düzenlenmesini bekliyordu. Ne olursa olsun tepenin altında, ıslak, çamurlu düzlüğün cılız parıltısı üzerinde karanlık bir kütle gibi yatan uzun sandalını taşımak zorunda kalacağından emindi. Racanın kampındaki binalarının üzerinden savaş teknelerinin suya yansıyan ışıklarını görebiliyordu. Akıntıya karşı demirlemiş gibiydiler. Başka yerlerden süzülerek gelip nehrin üzerinde gezinen ışıklar düzluğe yansıdı ve her iki yakayı da bir yandan ötekine dolaşır durdu. Düzluğe ve nehir dönemecine kadar kıyıda sıra sıra dizili evlerin uzun duvarlarının üzerinde de hareketsizce parlayan ışıklar vardı. Daha da ötelere ulaşan ışık huzmeleri, içlere doğru tek tek göze çarpıyordu. Büyük ateşlerin ışığı binaları, çatıları, siyah yığınlar halindeki silüetleri göz alabildiğine ortaya çıkarmıştı. Kesip yere devirdikleri ağaçların arkasında yüzükoyun yatan on dört umutsuz işgalci, nehir boyunca millerce uzayan ve binlerce öfkeli adamla kaynayan o kasabanın hareketliliğine baktılar. Birbirleriyle konuşmuyorlardı. Ara sıra bir haykırış ya da uzaklardan gelen tek el silah sesi işitiyorlardı. Fakat etrafları çepeçevre karanlık ve sessizlikle kuşatılmıştı. Sanki kasabanın insanlarını uyanık tutan heyecanın onlarla hiçbir ilgisi yokmuş, sanki ölüp gitmişler gibi unutulmuşlardı.”

72. Önceleri ABD donanmasında yüzbaşı rütbesine kadar erişen ve sonradan Güney Denizleri'nde macera peşinde koşan Amerikalı iki korsan. Pease ile Hayes zaman zaman ortak işler çevirmişlerdi. (Ç.N.)

73. İngiliz oyun yazarı ve *Punch* dergisinin editörü Tom Taylor'un *Our American Cousin* oyunundaki uzun, çalı gibi favorileri olan Lord Dundreary karakteri. (Ç.N.)

74. Güney Pasifik'te Fransa'nın ilhak ettiği volkanik bir ada. (Ç.N.)

“O gece yaşanan tüm olaylar büyük bir öneme sahipti zira Jim’in dönüşüne kadar değişmeyecek bir durumu beraberinde getirmişti. Jim bir haftayı aşkın bir süredir Patusan’dan uzakta, ülkenin iç kesimlerindeydi ve ilk geri püskürtme harekâtını yöneten Dain Waris’ti. Bugi halkının deyimiyle ‘beyaz adam gibi mücadele etmesini bilen’ o cesur ve akıllı genç fazla düşünüp hazırlık yapmadan saldırganların işini derhal bitirmek istiyordu ama adamlarına laf geçiremiyordu. Waris, Jim’in ırksal farklılığından kaynaklanan itibarına ve yenilmez, doğüstü bir güce sahip olduğuna dair bir inançtan kaynaklanan şöhretine sahip değildi. Şaşmaz gerçekliğin ve tükenmez zaferin gözle görülür, elle tutulur, vücut bulmuş hali de değildi. Sevilmesine, güvenilmesine ve hayranlık duyulmasına rağmen o yine de onlardan biriydi. Oysa Jim bizden biriydi. Üstelik, beyaz adam başlı başına bir güç abidesiydi ve kimse ona zarar veremezdi. Oysa Dain Waris öldürülebilirdi. Dile getirilmeyen bu düşünceler, sanki beyaz adamın yokluğunda onun yaşadığı yerde akıl ve cesaret bulmayı uman ve durumun aciliyeti üzerine kafa yormak için Jim’in kaleye döndürdüğü evinde toplanmaya karar veren kasabanın ileri gelenlerinin fikirlerini yönlendiriyordu. Kasabayı savunanlardan altı kişinin yaralanması göz önüne alındığında, Brown’un adamlarının atışlarının bir ölçüde isabetli ya da –şanslı– olduğu düşünülebilirdi. Yaralılar verandaya yatırılmış ve yerli kadınlar onlarla ilgilenmişti. Kasabanın aşağı kesimlerdeki kadın ve çocuklar ilk alarmın ardından kaleye gönderilmişlerdi. Jim’in ‘benim halkım’ dediği, küçük yerleşim yerlerini topluca terk edip kaleye girerek bir garnizon teşkil eden insanlar çok etkili olan ve büyük cesaret gösteren Mücevher’e itaat ettiler. Sığınmacılar, felaketle sonuçlanan hadiseler boyunca, son âna kadar olağanüstü bir gayretle mücadeleciliğini ortaya koyan Mücevher’in etrafında toplandılar; tehlikeyle ilgili ilk istihbarat geldiğinde Dain Waris derhal Mücevher’in yanına gitmişti; zira Patusan’da Jim’den başka hiç kimsenin barut stoku yoktu. Jim’le yakın ilişkisini mektup yoluyla sürdüren Stein, Patusan’a beş yüz fiçı barut ihraç edebilmek için Hollanda hükümetinden özel bir yetki⁷⁵ elde etmişti. Barut fiçılarının bulunduğu depo, yontulmamış kütüklerden yapılmış ve üzeri tamamen toprakla örtülmüş küçük bir kulübeydi. Jim’in yokluğunda depo anahtarı Mücevher’de duruyordu. Jim’in yemek odasında gece on birde toplanan konseyde kız, Dain Waris’in derhal ve şiddetli bir karşılık vererek harekete geçme önerisini desteklemişti. Bana anlatılanlara göre, Jim’in uzun masanın başındaki boş sandalyesinin yanında duran ve cengâverce ateşli bir konuşma yapan Mücevher, konsey üyelerinin takdir ve onayını elde etmişti. Bir yılı aşkın bir süreden beri evinin avlu kapısından dışarı çıkmayan yaşlı Doramin büyük güçlüklerle toplantıya getirilmişti ve elbette oradaki en ileri gelen şahıstı. Konseydekiler hiç taviz vermeden saldırma niyetindeydi ve yaşlı adamın ağzından çıkacak söz, alınacak nihai kararda kesin belirleyici olacaktı; fakat kanımca, oğlunun ateşli cesaretinin farkında olan Doramin beklenen sözü telaffuz etmedi. Daha ağırdan alan görüşler toplantıya hâkim oldu. Hacı Saman adında biri uzun bir açıklama yaparak, ‘Bu zorba ve vahşi adamlar ne olursa olsun kendilerini ölümün kucağına attılar. Teslim olmazlarsa o tepenin üzerinde aklıktan ölecekler ya da kayıklarını sakladıkları yerden çıkarmaya çalışırken koyun öte yanındaki pusulardan açılacak ateşle öldürülecekler veya

kaçıp ormana saklanacaklar ve orada bir bir can verecekler,' diye görüşlerini belirtti. Hacı Saman sağlam stratejilerle ve bir savaş tehlikesini göze almadan bu kötü niyetli yabancıların yok edilebileceğini ileri sürdü ve sözleri özellikle de Patusan'la bağlantısı olanlar arasında büyük kabul gördü. Racanın teknelerinin çatışmanın sonucunu belirleyebilecek bir anda harekete geçmemesi kasaba halkını huzursuz etmişti. Racayı konseyde diplomasi ustası Kasım temsil ediyordu. Çok az konuşmuş, dostça tebessüm ederek ve ne düşündüğünü belli etmeden konuşulanları dinlemişti Kasım. Toplantı sırasında neredeyse birkaç dakikada bir ulaklar içeri giriyor ve işgalcilerle ilgili haberler getiriyorlardı. Asılsız ve abartılı söylentiler uçuşuyordu havada: Güya nehrin ağzında kocaman topları olan ve kimi beyaz, kimi kara derili ve kana susamış, vahşi kılıklı adamlarla dolu çok büyük bir gemi vardı. Yaşayan her şeyi yok etmek üzere birçok tekneyle geliyorlardı. Yaklaşan ve anlaşılmaz bir tehlike olduğu hissine kapılmış sıradan insanlar korku içindeydi. Bir ara, avludaki kadınlar arasında bir panik yaşandı; biri tiz bir çığlık attı; bir koşuşturma oldu; çocuklar ağlamaya başladı. Hacı Saman onları sakinleştirmek için dışarı çıktı. Ardından kale nöbetçilerinden biri nehirde hareket eden bir şeye ateş açınca az kalsın köyündeki kadınları, mutfak gereçlerini ve bir düzine tavuğu bir kanoya doluşturmuş akıntıyı geçmeye çalışan bir köylüyü vuruyordu. Bu daha da büyük bir kargaşaya yol açtı. Bu sırada, Jim'in evindeki boş konuşmalar kızın huzurunda sürüyordu. Doramin öfkeli bir suratla oturmuş, sırayla konuşanları süzüyor ve bir boğa gibi yavaş ve burnundan soluyordu. Kasım, racanın teknelerine geri dönme talimatı vereceklerini zira efendisinin kampını savunmak için adamlara ihtiyaç duyulduğunu belirtene kadar ağzını açmayıp konuşmak için son ânı bekledi. Dain Waris, babasının bulunduğu bir ortamda fikir beyan etmiyordu ama kız, Jim'in adına konuşması için Waris'e üstelemişti. İşgalcileri bir an önce defetme endişesiyle Jim'in adamlarını onun emrine vermeyi önermişti. Fakat Waris, Doramin'e bir-iki kez baktıktan sonra olumsuz bir havada başını sallamakla yetindi. Nihayet, konsey dağılmadan önce düşmanın sandalını gözetleyebilmek için koya en yakın evlerin savaşıma gücü yüksek adamlarla doldurulması kararını aldı. Sandala hiç kimse açıktan açığa müdahale etmeyecekti ve böylece tepedeki o haydutlar sandala binip gitmeye kalkıştıkları bir sırada üzerlerine ateş açılacak ve çoğu öldürülecekti. Yayılım ateşinden sağ kurtulanlar olursa, bunların kaçmasını ve ardından takviye kuvvetin gelmesini önlemek amacıyla Doramin, Dain Waris'e talimat verip yanına bir grup silahlı Bugi yerlisi almasını, Patusan'ın on mil aşağısında nehrin belli bir noktasına giderek orada bir kamp kurmasını ve akarsuyu kanolarla geçişe kapamasını emretti. Doramin'in takviye kuvvet geleceğine dair bir anlık bir endişe bile duymadığına emindim. Bana göre, sırf oğlunu tehlikelerden uzaklaştırma niyetiyle hareket ediyordu. Kasabaya yapılacak bir saldırıyı önlemek için, nehrin sol yakasının üzerindeki yerleşim yerine şafak vakti bir kazıklı çit yapılmasına karar verildi. Yaşlı *nakhoda* oradaki kumandayı üstlenme niyetini belirtti. Kızın gözetimi altında barut, kurşun ve tüfek kapsülü dağıtımı yapıldı hemen. Tam olarak nerede olduğu bilinmeyen Jim'e haber ulaştırmak için farklı yönlere ulaklar gönderilecekti. Ulaklar şafakla birlikte yola koyuldular ama Kasım daha önce kuşatma altındaki Brown ile iletişim kurmayı başarmıştı bile.

Becerikli bir diplomat ve racanın sırdaşı olan Kasım, efendisinin kampına dönmek üzere kaleden ayrılırken, avludaki insanlar arasında sessiz sedasız, sinsice gezinen Cornelius'u da teknesine aldı. Kasım'ın kafasında kendince bir planı vardı ve Cornelius'a tercüman olarak

ihtiyaç duyuyordu. Öte yandan, sabaha karşı içinde bulunduğu durumun umutsuzluğuna kafa yoran Brown, konuşlandığı tepe ile racanın kampı arasındaki bataklığa dönmüştü; gür bitkilerle dolu orman şeridinin bulunduğu boşluğun öte yanından dostça ama titrek ve gergin bir sesin İngilizce bağırarak, güvenliğini temin etme vaadiyle ve çok önemli bir meseleyi görüşmek üzere yukarı gelebilmek için izin istediğini duydu. Çok mutlu olmuştu. Kendisini dikkate alıp konuştuklarına göre artık avlamak için peşine düşülen vahşi bir hayvan değildi. Bu dostça ses, öldürücü darbenin ne zaman ve nereden geleceğini bilmeyen adamların sürekli tetikte olmanın verdiği o korkunç sıkıntıyı üzerlerinden atmasını sağladı. Brown önce isteksizmiş gibi davrandı. Sesin sahibi kendisini, 'Beyaz bir adam, burada yıllardır sefalet içinde yaşayan, zavallı yaşlı bir adam,' olarak tanıttı. Tepenin yamaçları ıslak ve soğuk çiy kaplıydı ve karşılıklı bağırışların ardından Brown, 'Hadi öyleyse gelin buraya fakat yalnız olarak!' diye seslendi. Brown'un –o sıradaki çaresizliğini hatırlayıp öfkeyle kıvrılırken– bana dediğine göre, aslında tepeye çıkanın yalnız olup olmaması hiçbir şeyi değiştirmiyordu. Birkaç metre ötesini bile doğru dürüst göremiyorlardı ve hiçbir döneçlik, içinde buldukları durumu daha da kötü yapamazdı. Brown, Cornelius'un hafta içi giydiği paçavraya dönmüş pis gömleği ve pantolonundan ibaret kıyafeti ve başında kenarı yırtık bir şapka ile yalınayak ilerleyip siperlere tereddütle sokularak, kuşku içinde etrafı süzüp kulak kabartarak kendisine doğru yaklaştığını hayal meyal görebiliyordu. 'Bu tarafa doğru gelin! Güvendesiniz korkmayın!' diye bağırırken adamları da durmuş onları izliyordu. Birden tüm yaşam umutları o üstü başı dökülen, yerde yatan ağaç gövdesinin üzerinden beceriksizce adımını atıp, ekşimiş, kaygılı bir suratla etrafındaki sakallı, endişeli ve uykusuz haydutları süzerek, titrek adımlarla kendilerine yaklaşan sefil adama bağlanmıştı.

Cornelius ile yarım saat baş başa verip konuşmak, Patusan'ın iç meseleleri konusunda Brown'un gözlerini açmıştı. Önünde fırsatlar vardı. Hem de çok büyük fırsatlar; fakat Cornelius'un önerisi üzerine konuşmadan önce iyi niyet göstergesi olarak tepeye biraz yiyecek gönderilmesini talep etti. Cornelius ayaklarını sürüyerek uyuşuk adımlarla racanın sarayının olduğu taraftan bayır aşağı indi ve bir süre sonra beraberlerinde biraz pirinç, biber ve kurutulmuş balıkla Tunku Allang'ın adamları geldi. Bu hiç yoktan iyiydi. Hem de çok iyi. Daha sonra Cornelius, yanında Kasım'la birlikte geri döndü. Kasım güler yüzlü, güven telkin eden bir havada, ayağında sandaletleri ve boynundan ayak bileklerine kadar lacivert bir kumaşa sarınmış vaziyette yürüyordu. Brown'a mesafeli durarak el sıkıştı ve üç adam görüşüp konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Özgüvenleri yerine gelen Brown'un adamları birbirlerinin sırtına vurup bilgiç bilgiç kaptanlarına bakarken bir yandan da yemek pişirmek için hazırlık yapıyorlardı.

Kasım, Doramin'den ve Bugi halkından nefret ediyordu fakat esasen ülkeye gelen yeni düzen tiksindiriyordu onu. Bu beyaz adamların, racanın yandaşlarıyla beraber bir araya gelip Jim dönmeden önce Bugi'leri yenilgiye uğratabileceğini düşünüyordu. Bunun ardından hiç şüphesiz kasaba halkının ihaneti gelecek ve yoksul insanları koruyan beyaz adamın saltanatı sona erecek diye de akıl yürütüyordu. Bu yeni müttefiklerin icabına daha sonra bakılırdı nasıl olsa. Burada onların dostları olmayacaktı. Kasım tam bir insan sarrafıydı ve işgalcilerin toplum dışına itilmiş serseriler, yersiz yurtsuz paryalar olduğunu anlayacak kadar beyaz adam tanımıştı. Brown sert ve gizemli tavrını korudu. Cornelius'un tepeye gelmek için kendisine ilk kez seslendiğini duyduğunda, sadece oradan kaçmak için bir fırsat

bulabileceğini ummuştu. Fakat daha aradan bir saat geçmeden zihnine başka düşünceler doluşmaya başladı. Şartlar zorlayınca, büyük bir mecburiyet duyarak yiyecek çalmak, belki birkaç ton kauçuk ya da sakız, olmadı biraz para gasp etmek amacıyla buraya gelmiş ama ölümcül tehlikelerle karşı karşıya kalmıştı. Şimdi ise Kasım'ın önerilerini göz önüne aldığı anda tüm bir ülkeyi soyup gasp edebileceğini düşünüyordu. Kahrolası bir herif ortaya çıkıp anlaşıldığı kadarıyla tek başına bu tarz bir işin altından kalkmıştı. Gerçi çok başarılı olmuş olamazdı. Belki de birlikte işler çevirebilirler, her şeyi son damlasına kadar sömürüp sessizce sıvışabilirlerdi. Brown, Kasım'la yürüttüğü müzakereler sırasında, büyük bir gemiye ve çok sayıda adama sahip olduğuna inandıklarını fark etmişti. Kasım, birçok topu olan bu büyük gemiyi ve adamlarını alıp nehre getirerek gecikmeden racanın hizmetine sunması için Brown'a ısrarla rica ediyordu. Brown bunu yapabileceğini söyledi ve bu esas üzerine görüşmeler karşılıklı güvensizlik içinde sürdü. Nazik ve cevval Kasım, sabahtan öğlene kadar üç defa racaya danışmak için tepeden aşağıya indi ve büyük bir telaş içinde, uzun adımlarla tepeye geri çıktı. Brown, bir yandan pazarlık yaparken, ambarında bir yığın pislikten başka bir şey olmayan perişan vaziyetteki uskunasının bir savaş gemisi, uskunada nöbete kalan bir Çinli ile vaktiyle sahile vuran enkazları toplayıp satarak geçinen total bir Levuka'lının⁷⁶ ise koca bir mürettebat yerine konduğunu düşünerek acı acı güldü. Brown öğleden sonra bir miktar daha yiyecek ve adamlarının kendilerine barınak yapmaları için yeterince hasır temin etti ve biraz para sözü aldı. Adamları hasırların gölgesinde uzanıp kavurucu güneşten korunarak horul horul uyurken, Brown güneşin altında, yerde yatan ağaçlardan birine oturup kendine ziyafet çekmeye hazırlanan aç bir akbaba gibi gözlerini şehrin ve nehrin manzarasına dikti. Burada yağmalanacak o kadar çok şey vardı ki. Evindeymiş gibi rahat davranan Cornelius ise yanı başında durmuş konuşuyor, civardaki yerleri işaret edip tavsiyelerde bulunuyor, kendince Jim'in kişiliğinden söz ediyor ve kendi üslubuyla son üç yılın olaylarını anlatıyordu. Görünüşte kayıtsız ve gözleri uzaklara dalmış Brown aslında her kelimeyi dikkatle dinliyor ve şu Jim denen adamın nasıl biri olabileceğini tam olarak kestirmeye çalışıyordu. 'Neymiş adı? Jim! Jim! Bu yeterli bir isim değil ki.' Cornelius küçümser bir ses tonuyla, 'Ona Jim derler,' dedi. 'Burada Tuan Jim diye hitap ediyorlar ona. Yani sizin deyişinizle Lord Jim.' 'Kim bu adam? Nereli?' diye sordu Brown. 'Nasıl bir adam? İngiliz mi?' 'Evet, evet, bir İngiliz. Ben de İngiliz'im. Malakka kökenli. Budalanın tekidir o. Tek yapmanız gereken onu öldürmek. O vakit kral olursunuz burada. Her şey ona ait,' diye açıklamada bulundu Cornelius. Brown yarı duyulur bir sesle, 'Bana öyle geliyor ki pek yakında birileriyle paylaşmak zorunda kalabilir elindekileri,' diye yorum yaptı. Cornelius ise ısrarcı bir havada, 'Yok, yok. En doğrusu ilk fırsatta onu öldürmek ve sonra ne isterseniz yapabilirsiniz,' dedi. 'Ben yıllardır burada yaşıyorum ve size bir dost tavsiyesinde bulunuyorum.'

Brown öğleden sonranın büyük bir kısmını Cornelius ile sohbet ederek ve yağmalamayı kafasına koyduğu Patusan'ın manzarasını şeytani bir hazla seyrederek geçirdi ve bu arada adamları da dinlendiler. Aynı gün Dain Waris'in kanolardan oluşan filosu koya en uzak kıyıdan birer birer süzülerek ilerledi ve Brown'un geri çekilmesini engellemek için nehir yolunu kapamaya gitti. Brown'un bundan haberi yoktu ve günbatımından bir saat önce tepeye varan Kasım bu konuda ona bilgi vermemek için büyük özen gösterdi. Kasım, Brown'un gemisinin nehrin yukarısına gelmesini istiyordu ve bu bilginin onu

caydırmasından korkuyordu. Brown'un gemisine 'talimat' göndermesi için baskı yapıyor ve bir yandan da gizlilik içinde karadan nehrin ağzına ulaşıp 'talimatı' Brown'un gemideki adamlarına ulaştırarak güvenilir bir ulak görevlendirebileceğini açıklıyordu. Brown biraz düşündükten sonra, cebindeki defterden bir yaprak kopardı ve üzerine, 'Her şey yolunda gidiyor. Büyük bir iş üzerindemiz. Ulağı alıkoyun,' diye bir not yazdı. Bu hizmet için Kasım tarafından ulak olarak seçilen ağırkanlı genç, görevini sadakatle yerine getirdi ve ödül olarak sabık bir enkaz toplayıcısı ve bir Çinli tarafından tepeüstü uskunanın boş ambarına atıldı ve ambar kapağı alelacele üzerine kapandı. Daha sonra gence ne olduğu konusunda Brown bir şey söylemedi."

75. Hollanda idaresi, yüksek miktarda barut stoklamayı düşmanca niyetlerle kendilerine karşı kullanılma ihtimaline karşı özel izne tabi tutuyordu. (Ç.N.)

76. Levuka, Güney Pasifik'te Fiji Adaları'nda bir liman kenti. (Ç.N.)

“Brown’un amacı, Kasım’ı aptal yerine koyup oyalayarak zaman kazanmaktı. Gerçekten voliyi vurup sağlam bir iş çevirmek için beyaz adamla işbirliği yapması gerektiğini düşünmeden edemiyordu. Öyle bir adamın (ki yerliler üzerinde o şekilde hâkimiyet kurduğuna göre son derece akıllı biri olmalıydı) bir başına insanları aldatıp malı götürebilmek amacıyla tek çare olarak yavaş ve temkinli davranma ve birtakım tehlikeleri göze alma zorunluluğundan kurtulabilmesi adına yardım teklifini geri çevirebileceğini düşünemiyordu. Kendisi ona bunu yapabilme gücünü sunacaktı. Hiç kimse böyle bir teklif karşısında tereddüt edemezdi. Her şey karşılıklı, kafalarda soru işareti bırakmayacak bir anlaşmaya bağlıydı. Elbette talanı paylaşacaklardı. Orada bir kale olması, elinin altında topları ve ağır silahlarıyla kullanıma hazır gerçek bir kalenin varlığı (bu bilgileri Cornelius’tan edinmişti) Brown’u heyecanlandırıyordu. Hele bir kalenin içine girsin, gerisi kolaydı... Makul şartlar öne sürecekti. Ama her şeye de razı gelmeyecekti. Jim denen o adam anlaşıldığı kadarıyla aptal biri değildi. Kardeş gibi bir arada çalışacaklardı, ta ki... ta ki, bir hır çıkarma zamanı gelene kadar; ve o vakit de bir mermi ile iş çözüme kavuşturulacaktı. Bir an önce yağmaya başlamak için sabırsızlanıyor, Jim’le hemen konuşabilmeyi arzuluyordu. Daha şimdiden ülkeyi kendinin sayıyor, parçalara ayırıp, sıkıp posasını çıkararak bir kenara atabileceğini hayal ediyordu. Bu arada Kasım’ı öncelikle yiyecek için, ikinci olarak da oyununu yutturmak için oyalamak lazımdı. Fakat esas mesele her gün yiyecek bir şeyler temin edebilmektir. Ayrıca, şu racanın hesabına savaşa girmek ve kendisini yayılım ateşiyle karşılayan o insanlara bir ders vermek konusunda hiç de isteksiz değildi. Savaşma arzusuyla yanıp tutuşuyordu.

Size hikâyenin esasen Brown’dan dinlediğim bu kısmını Brown’un kendi sözleriyle aktaramayacağım için üzgünüm. Ölümle pençeleşirken düşüncelerini bana açan o adamın kendini zorlayarak, yarım yamalak yaptığı konuşma, asla gizlemediği amacının acımasızlığını, kendi geçmişinden intikam almak isteyen tavrını, tüm insanlığa karşı kendi iradesini kabul ettirme konusundaki haklılığına olan kör inancını, göçebe bir katil sürüsünün liderinin kendini gururla Tanrı’nın gazabı olarak nitelendirmeye sevk eden hissiyatını yansıtıyordu. Böyle bir kişiliğin temelinde yatan hissizlik ve gaddarlık, başarısızlık, kötü şans, son zamanlarda çekilen mahrumiyet ve ayrıca içine düşülen umutsuz durumla kuşkusuz daha da şiddetlenmişti; fakat işin en dikkat çekici yanı, Brown haince ittifaklar planlarken, beyaz adamın kaderini kendi kafasında çoktan tayin etmiş olması ve Kasım’la küstah ve laubali tavırlar içinde dolap çevirirken aslında farkında olmadan kendisine meydan okuyan o orman kasabasını yerle bir etmeyi, dört bir yanına cesetler dağılmış, alevlerle kuşatılmış halde görmeyi arzulamasıydı. Onun o acımasız, nefes nefese sesini dinlerken konuştuğu o tepelikten katliam ve yağma hayalleri kurarak kasabaya nasıl baktığını gözümde canlandırabiliyordum. Kasabanın koya en yakın kısmı terk edilmiş gibi görünüyordu ama aslında her evde elleri tetikte bekleyen birkaç silahlı adam gizliydi. Ekilmemiş bomboş uzanan, sağında solunda seyrek çalılıklar, çukurlar, çöp yığınları ve bunların arasında ayaklar altında ezile ezile oluşmuş patikalar göze çarpan arazide birden tek başına yürüyen ve çok küçük görünen bir adam belirdi; kapalı, karanlık, hiçbir hayat belirtisi görülmeyen evlerin

arasındaki ıssız sokakta tek başına ilerliyordu. Belki de nehrin öte yakasına kaçmış ve evindeki bir eşyasını almaya gelmiş kasaba sakinlerinden biriydi. Belli ki koyun diğer yanındaki tepeden uzakta bulunduğundan kendini güvende sayıyordu. Sokağın hemen dönemecinde, alelacele inşa edilmiş ufak bir kazıklı çitin ardı arkadaşlarıyla doluydu. Acele etmeden, sakın sakın yürüyordu. Brown onu gördü ve komutan yardımcısı sıfatıyla hareket eden, donanmadan kaçıp ekibe katılmış Amerikalıyı hemen yanına çağırdı. Bu sırık gibi uzun, eklemeleri oynak adam ifadesiz bir suratla ve tüfeğini uyuşukça ardı sıra sürükleyerek yaklaştı. Kendisinden ne istendiğini anlayınca yanakları solgun, kayış gibi suratında iki derin çizgi oluşturan kibirli, kana susamış bir sırıtışla dişleri ortaya çıktı. Keskin nişancılığıyla övünüyordu. Bir dizinin üzerine çöktü, kesilip yere devrilmiş ağaçlardan birinin budanmamış dalları arasından nişan alarak ateş etti ve bakmak için derhal ayağa kalktı. Uzaktaki adam silah sesinin geldiği yöne doğru başını çevirdi, bir adım ileri attı, bir an sanki tereddüt eder gibi durdu ve birden ellerinin ve dizlerinin üzerine düştü. Tüfeğin keskin patlama sesinin ardından çöken sessizlikte, gözlerini avına sabitleyen keskin nişancı, 'Orada yatan o sinsî marsığın sağlığı artık dostları için bir endişe kaynağı olmayacak,' dedi. Adamın kol ve bacakları dört ayak üzerine kalkıp koşmak istemişçesine bedeninin altında hızla çırpınıyordu. O boş alanda şaşkınlık ve dehşet çığlıkları yükseldi. Adam yüzükoyun yere kapaklandı ve bir daha kıpırdamadı. Brown, 'Bu, neler yapabileceğimizi göstermişti onlara,' dedi bana. 'Aniden gelebilecek bir ölüm korkusunu yüreklerine saldı. İstedüğümüz de buydu. Bire karşı iki yüz kişiydiler ve artık gece boyunca üzerine kafa yoracakları bir konu vardı. Hiçbiri bu kadar uzun bir mesafeden isabetli atış yapılabileceğini düşünmüyordu. Racanın adamı tepeden aşağı koşa koşa kaçarken gözleri yuvalarından fırlayacaktı neredeyse.'

Brown bana bunları anlatırken, morarmış dudaklarında biriken ince köpüğü titreyen eliyle silmeye çalıştı. 'Bire karşı iki yüz. Bire karşı iki yüz... onları dehşete düşürmek, yüreklerine korku salmak gerekiyordu. Korku, korku...' Bu kez Brown'un gözleri yuvalarından fırlayacak gibi oldu. Bir şeye tutunmak ister gibi cılız parmaklarıyla havayı yakalamaya çalışarak sırtüstü düştü, yeniden doğrulup oturdu; kamburu çıkmış, saç sakalına karışmış o haliyle masallardaki yarı insan yarı hayvan yaratıkları andırıyordu; geçirdiği o nöbetin ardından yeniden konuşabilecek duruma gelmeden önce ağzı açık ve korkunç bir ıstırap içinde öfkeli gözlerle bana yan yan baktı. İnsanın asla unutamayacağı bir manzaraydı.

Bunun dışında Brown dere boyunca çalılıkların arasında saklanan düşmanların ateş ederek yerlerini belli etmeleri için Melanezyalı adamına, tıpkı bir av köpeğine suya atılan bir değneği kapıp getirmesi gibi emrederek, sandala gidip bir kürek getirmesini söyledi. Fakat bu deneme başarısız oldu ve Melanezyalı yolu kat ettiği sırada üzerine hiçbir yerden ateş açılmadı. Ekipteki adamlardan bazıları, 'Orada hiç kimse yok,' diye fikir yürüttü. 'Bu hiç de normal değil,' dedi Amerikalı. O arada Kasım, gördüklerinden çok etkilenmiş ve memnun ama aynı zamanda biraz da huzursuz bir halde yanlarından ayrılmıştı. Gizli kapaklı, dalavereli siyasetini sürdürerek nehrin yukarısına gelmek üzere olduğuna dair istihbarat aldığı beyaz adamın gemisi konusunda dikkatli olması için Dain Waris'i uyarmak üzere bir ulak yolladı. Geminin gücünü azımsayarak, nehirden geçişini engellemesi için Waris'i cesaretlendirdi. Bugi güçlerini bölmeyi ve savaşarak onları zayıflatmayı amaçlayan bu çift taraflı, ikiyüzlü siyaset işe yaradı. Öte yandan, Kasım aynı gün içinde kasabada

toplanmış Bugi şeflerine haber göndererek, işgalcileri geri çekilmeye zorlamak için çaba gösterdiği konusunda güvence verdi; kaleye gönderdiği mesajda racanın adamları için ısrarla barut temin edilmesini rica ediyordu. Tunku Allang, kabul salonundaki silahlıkta paslanan eski msket tüfekleri için uzun bir zamandan bu yana cepbane tedarik edememişti. Brown'un konuşlandığı tepe ile saray arasındaki rahat ilişki ve görüşme trafiği zihinleri karıştırdı ve herkesi huzursuzlandırdı. Artık taraf tutma zamanının geldiği konuşuluyordu. Çok yakında oluk gibi kan akacaktı ve birçok insan büyük sıkıntılar yaşayacaktı. Dirlik ve düzen içinde huzurlu, herkesin yarınının güvence altında olduğu yaşamın sosyal dokusu, Jim'in kendi elleriyle yükselttiği bu mabet, o akşam kana bulanmış bir yıkıntıya dönüşmeye hazır görünüyordu. Yoksul kesim ormana kaçmaya ve nehrin yukarılarına çıkmaya başlamıştı bile. Yukarı tabakadan birçok insan saraya gidip racaya saygı ve bağlılıklarını sunmayı gerekli gördüler ama racanın uşakları bu insanlara kötü davranıp itip kaktılar. Korku ve kararsızlıktan neredeyse aklını yitiren yaşlı Tunku Allang ya sessizce somurtuyor ya da elleri boş gelmeye cüret ettikleri için bu insanlara ağzına geleni söylüyordu. Bunun üzerine insanlar büyük bir korku içinde saraydan ayrıldılar; sadece yaşlı Doramin kendi halkını bir arada tutmuş ve taviz vermeden taktiklerini izlemişti. Derme çatma çitlerin ardındaki büyük bir koltuğa, tahta kurulmuş bir kral gibi oturup derinden gelen bir sesle gürleyerek emirler veriyor, bitip tükenmek bilmeyen söylentilere kulaklarını tıkayıp istifini bozmadan yoluna devam ediyordu.

Çöken akşam karanlığı ilk önce toprağa çivilenmiş gibi kolları açık yerde yatan ölü adamın bedenini gizledi ve ardından yerkürenin dönüşüyle gelen gece yavaşça Patusan'ın üzerini örttü ve yeryüzünü sayısız yıldızın ışığına boğdu. Kasabanın korunmasız kısmındaki tek yerleşim yerinde sokak boyunca yakılan ateşlerin ışığında çatıların düz çizgileri, birbirine geçmiş gibi görünen sazlarla örülmüş evlerin duvarları, bir grup yüksek kazık üzerine dikilmiş bir kulübe göze çarpıyordu; dalgalanan alevlerin titrek ışığında tüm bu evlerin silüetleri ülkenin yüreğindeki hüznün ve karanlığa doğru nehir boyunca kıvrıla kıvrıla ilerliyordu sanki. Art arda yakılmış ateşlerden saçılan alevlerin sessiz dansı, tepenin eteklerindeki karanlığa kadar uzanıyordu; fakat kalenin önündeki akarsu cephesinde yanan tek ateş dışında tamamen karanlıklar içinde olan nehrin öte yakasından, binlerce ayağın sertçe yere vurmasını, birçok insanın sesinin uğultusunu ya da çok çok uzaklardaki bir şelalenin gürültüsünü andıran ve giderek artan titreşimler yayılıyordu havaya. Brown tam o sırada adamlarına sırtını dönüp bu manzarayı seyrederken, insanlara karşı duyduğu tüm nefret ve küçümsemeye ve kendine duyduğu aşırı güvene rağmen en sonunda taştan bir duvara tosladığı hissine kapıldığını itiraf etmişti bana. Eğer o anda sandalı yüzer durumda olsaydı, sessizce sıvışmayı deneyeceğine, nehirden aşağı uzun bir kovalamacayı ve denizde açlıktan ölmeyi göze alabileceğine inanıyordu. Kaçıp kurtulabileceği çok şüpheliydi. Ne var ki böyle bir girişimde bulunmadı. Sonra bir anlığına kasabaya saldırı düzenlemeyi geçirdi aklından fakat sonunda kendini aydınlık yerleşim yerinde bulacağını ve evlerden açılan yayılım ateşiyle birer köpek gibi vurulup öldürüleceklerini gayet net bir biçimde idrak etti. Bire karşı iki yüz kişi vardı karşılarında. Brown'un zihninde bu düşünceler dolanırken, adamları da için için yanan iki kor yığınının etrafında bir sürü gibi toplanmış, Kasım'ın diplomasisine borçlu oldukları son muzları yiyor ve tatlı patatesleri kızartıyorlardı. Cornelius ise asık bir suratla aralarında oturuyordu.

Sonra birden ekipteki beyaz adamlardan biri sandalda biraz tütün kaldığını hatırladı ve Melanezyalının pervasızca kendini tehlikeye atıp sağ salim dönmesinden cesaret alarak sandala gidip tütünü getireceğini söyledi. Bu laflar üzerine diğerleri birden o umutsuz ve moralsiz hallerinden sıyrıldılar. Kendisine sorulunca, küçümser bir tavırla, 'Git de cezanı bul,' diye cevap karşılık verdi Brown. Adam, karanlıkta koya gitmenin tehlikeli olduğunu düşünmüyordu. Bacağını ağacın gövdesinin üzerinden attı ve kayboldu. Bir süre sonra güçlükle tırmanıp sandala girdiği ve ardından çıktığı işitildi. 'Aldım,' diye bağırdı. Tepenin eteklerinden bir anlığına bir ışık parlayıp söndü ve ardından bir gümbürtü duyuldu. 'Vuruldum!' diye bağırdı adam. 'Dikkatli olun, dikkatli olun, vuruldum!' dedi ve ânında bir yayılım ateşi başladı. Tepeden gecenin içine bir volkandan fışkırır gibi ateş ve gürültü püskürdü; Brown'la Amerikalı yardımcısı küfürler ederek ve paniğe kapılmış adamlara sille tokat girişerek yayılım ateşini durdurunca, dereden insanın içine işleyen, şiddetli bir inleme yükseldi ve bunu damarlardaki kanı donduran bir zehir gibi yürek paralayıcı bir feryat izledi. Ardından güçlü bir sesin derenin ötesinde bir yerlerden anlaşılmasız sözcükler söylediği işitildi. 'Kimse ateş etmesin!' diye bağırdı Brown. 'Ne demek istiyor bu?' 'Tepedekiler duyuyor musunuz? Duyuyor musunuz? Duyuyor musunuz?' diye üç kez tekrarladı gür ses. Cornelius tercüme etti ve hemen cevabı aktardı. 'Konuş!' diye bağırdı Brown, 'Duyuyoruz.' Bunun üzerine yüksek ses, bir elçinin abartılı tonlamasıyla adeta müjde verir gibi ve hayal meyal seçilen boş arazinin dört bir yanında yankılanarak, 'Bugi halkının Patusan'da yaşayan erkekleriyle tepedeki beyaz adamlar ve diğerleri arasında hiçbir güven, hiçbir acıma, hiçbir görüşme ve barış olmayacaktır,' dedi. Bir çalı hışırtısı işitildi; rasgele açılan bir yayılım ateşiyle ortalık çınladı. Tüfeğinin dipçliğini öfkeyle yere vuran Amerikalı, 'Kahrolası budalalar!' diye mırıldandı. Cornelius söylenenleri tercüme etti. Tepenin altındaki yaralı adam iki defa, 'Beni yukarı alın! Beni yukarı alın!' diye yalvardıktan sonra inleyerek şikâyet etmeye başladı. Yamacın kararmış toprak zemini üzerinde yürürken ve ardından sandalın içinde çömeldiğinde yeterince güvendedeydi. Öyle anlaşılıyordu ki, tütünü bulmanın sevinciyle kendinden geçmiş ve sandalın, deyim yerindeyse yanlış tarafından dışarı atlamıştı. Karaya oturmuş beyaz sandal da ön planda onu açığa çıkarıp yerini belli etmişti; oradaki dere beş-altı metreden daha geniş değildi ve nehrin diğer yakasında çalıların arasına çömelmiş bir adam vardı.

Sulawesi kökenli bir Bugi köylüsü olan bu adam Patusan'a yeni gelmişti ve o öğleden sonra vurulan adamın bir akrabasıydı. O meşhur uzun menzilli atış, görenleri gerçekten de afallatmıştı. Tamamen güvende olan bir adam, arkadaşlarının gözleri önünde vurulup öldürülmüş ve dudaklarında yarım kalmış bir tebessümle yere devrilmişti. Bu hunharca işlenmiş bir cinayetti ve büyük bir öfke doğurmuştu. Ölen adamın akrabası Si-Lapa adında biriydi ve olay yaşandığı sırada Doramin'le birlikte, birkaç metre ötedeki çitin arkasındaydı. Aranızda bu adamları tanıyanlar, Si-Lapa'nın o karanlıkta mesajı tek başına iletmek için gönüllü olmakla büyük bir cesaret sergilediğini kabul etmelidir. Açıklık alanı bir yandan diğerine sürünerek geçmiş, sola sapmış ve kendini beyaz sandalın karşısında bulmuştu. Brown'un adamı bağırdığında irkilmişti. Tüfeğini omzuna dayayıp oturma pozisyonu almış ve tütün derdine düşmüş o herif sandaldan dışarı zıplayıp kabak gibi ortaya çıkınca yakın mesafeden tetiği çekip üç tane çentikli mermiyi o zavallının karnına saplamıştı. Ardından yüzükoyun yere yatmış ve yağmur gibi yağın kurşunlar sağ elinin hemen yanındaki çalıları

kesip biçerken hayatından umudu kesip oradan sağ çıkamayacağını düşünmüştü; sonra karşıdaki tepeye bağırarak konuşmasını yapmış ve mermilerden kaçabilmek için sürekli çalılıkların arkasında iki büklüm saklanmıştı. Son sözü söyleyip mesajı aktardıktan sonra ise yan tarafa sıçramış, bir süre yerde yatıp bekledikten sonra da çocuklarının her zaman anısını canlı tutmak isteyeceği bir şöhret kazanarak kılına zarar gelmeden evine geri dönmüştü.

Brown'un tepede perişan vaziyetteki çetesi ise boyunlarını bükmüş, iki küçük kor yığınının gözlerinin önünde sönmelerini izliyorlardı. Ağızlarını bıçak açmıyordu ve moralleri bozuk, bakışları yerde oturmuş aşağıda inleyip sızlanan yoldaşlarına kulak veriyorlardı. O güçlü bir adamdı ve ölüme kolay kolay teslim olmuyordu. İniltileri bir anlığına yükseliyor, ardından acı çektiğini belli eden tuhaf seslerle karışarak işitilmez oluyordu. Bazen tiz bir çığlık atıyor ve yine bir süre sessiz kaldıktan sonra uzun ve anlaşılmaz bir şikâyetle bulunarak hezeyan içinde mırıldandığı duyuluyordu. Sızlanıp yakınmaktan bir an için bile vazgeçmiyordu.

Alçak sesle küfreden Amerikalının aşağıya inmeye hazırlandığını gören Brown hiç istifini bozmadan, 'Ne faydası var ki?' dedi. Tereddüt içinde aşağı inmekten vazgeçen asker kaçağı, 'Öyle tabii,' dedi. 'Yaralı adamları yüreklendirmeye fırsat verilmiyor burada. Ama çıkardığı o inilti, diğerlerini bundan sonrasına fazlaca kafa yormaya sevk etme amacı güdüyor kaptan.' Yaralı adam son derece anlaşılır ve dinç bir sesle, 'Su!' diye bağırdı ve ardından cılız bir inlemeyle sesi kesildi. Amerikalı ise, 'Evet, su tabii. Su her şeyi halledecek,' diye mırıldandı kadere boyun eğmiş bir ifadeyle. 'Birazdan bol bol suya kavuşursun. Gelgit başladı, deniz kabarıyor.'

Nihayet sular yükseldi ve ıstıraplı feryatlarla ve yakınmaları boğup susturdu. Neredeyse şafak söküyordu, Brown elini çenesine dayamış, tıpkı tırmanılması imkânsız bir dağa bakar gibi Patusan'ı seyrederken uzaklardan, kasabadan bir yerden gelen bir top gürlmesi işitti. 'Nedir bu?' diye sordu etrafında amaçsızca dolanan Cornelius'a. Cornelius kulak verdi. Nehirden aşağıya doğru, kasabanın üzerinde gürler gibi boğuk bir çığlık yükseldi; büyük bir davuldan gümbür gümbür atan bir nabız gibi sesler yayılıyor ve diğer davullar tekdüze ritim ve vuruşlarla karşılık veriyordu. Kasabanın karanlıkta kalan kısmında minicik ışık huzmeleri göz kırptırır gibi titreşip dağılırarak etrafa parlaklık saçmaya başlamıştı; diğer yandan, yakılan ateşlerle aydınlanan kesimde ise derin ve uzun uğultular işitiliyordu. 'O geldi,' dedi Cornelius. 'Ne? Daha şimdiden? Emin misin?' diye sordu Brown. 'Evet! Evet! Eminim. Seslere kulak versenize.' 'Nedir bu şamatanın sebebi?' dedi Brown merakla. 'Keyif ve mutluluktan,' diye cevap verdi Cornelius homurdanarak, 'o büyük bir adam ama yine de bir çocuktan farkı yok ve bütün bu velvele onu memnun etmek için zira kasabalıların da bir şey bildiği yok, onlar da çocuk gibi.' 'Baksana,' dedi Brown, 'ona nasıl ulaşılır?' 'O gelip sizle konuşacak,' diye belirtti Cornelius. 'Ne demek istiyorsun? Bayağı yürüyüp buraya mı gelecek?' Cornelius karanlıkta hızlı hızlı başını salladı. 'Evet, doğrudan buraya gelecek ve sizinle konuşacak. Budaladan farkı yoktur onun. Nasıl bir budala olduğunu göreceksiniz siz de.' Brown kuşkulu gözlerle baktı. 'Göreceksiniz, göreceksiniz,' diye tekrarladı Cornelius. 'Korkusuzdur o, hiçbir şeyden korkmaz. Buraya gelecek ve halkını rahat bırakmanızı emrecek size. Herkes onun halkını rahat bırakmalı. Küçük bir çocuk gibidir o. Doğrudan size gelecek.' Heyhat! Jim'i çok iyi tanıyordu bu 'aşağılık piç kurusu' (Brown bana Cornelius'tan bahsederken bu ifadeyi kullanmıştı). 'Evet, elbette,' diye büyük bir şevkle

lafına devam etti Cornelius, ‘ve sonra Kaptan, Şu silahlı uzun boylu adamınıza onu vurmasını söyleyeceksiniz. Onu öldürürseniz herkesi o kadar korkutursunuz ki, daha sonra onlara ne isterseniz yapabilirsiniz. Ne isterseniz elde edebilir, istediğiniz zaman da eker gidersiniz buradan. Ha! Ha! Ha! Ne güzel...’ Cornelius o sabırsızlık ve heves içinde neredeyse dans edecekti; omzunun üzerinden ona bakan Brown ise acımasız Şafağın aydınlığında, düşen iyden sırlıklam olmuş, sođumuŐ küllerin ve etrafa birikmiŐ çöplerin arasında bitkin, yılmıŐ ve paçavralar içinde oturan adamlarını görüyordu.”

“Nehrin batı yakasında yakılan ateşler son âna kadar, gün iyice ağarıp bir bahar güneşini gibi üzerlerine ışığına dek parlayarak alev alev yanmaya devam etti; ardından Brown ilerdeki evlerin civarında toplanmış, rengârenk giysiler içindeki bir grup insanın arasında hareketsiz duran, başında bir miğferle Avrupalılara özgü bembeyaz kıyafetler giymiş bir adam gördü. ‘İşte o; bak! Bak!’ dedi Cornelius heyecanla. Brown’un bütün adamları ayağı fırlayıp ferî sönmüş gözlerle kaptanlarının arkasında topladılar. Esmer yüzlü, parlak renkli kıyafetler içindeki grup, beyazlar giymiş adamı aralarına almış tepeye bakıyorlardı. Brown güneşe karşı siper yapmak için alınlara doğru kalkan çıplak kolları ve uzanıp işaret eden diğer esmer kolları görebiliyordu. Ne yapmalıydı? Etrafına, dört bir yanını kuşatan, denk olmayan taraflar arasında yapılacak mücadelenin alanını bir duvar gibi çevreleyen ormanlara baktı. Dönüp bir kez daha adamlarına baktı. Bir tiksinti, bir bitkinlik, yaşama arzusu, bir şans daha elde etme isteği yüreğinde mücadele içindeydi. Ülkenin bütün güçlerini arkasına almış o beyaz adamın duruşuna bakılırsa dürbünle kendisini izliyor olmalıydı, diye düşündü Brown. Hemen yerde yatan bir ağaç kütüğünün üzerine sıçrayıp avuçları dışadönük vaziyette kollarını havaya kaldırdı. Renkli giysiler içindeki grup beyaz adamın etrafında topladı, beyaz adam kâh grupla birlikte kâh grubu ardında bırakıp tek başına yürüdü ve nihayet onları tamamen geride bırakıp yavaş adımlarla en önde ilerlemeye başladı. Dikenli çalılıkların arasında bir görünüp bir kaybolan Jim neredeyse koya yaklaşına kadar Brown kütüğün üzerinde hareketsiz durdu ve ardından yere atlayıp derenin öte yakasında Jim’le buluşmak için tepeden aşağıya indi.

Sanırım Jim’in hayatında ikinci kez umutsuzca sıçrayış yaptığı –kendisini, insanların güven ve sevgisini kazandığı Patusan’daki yaşamın kucığına düşüren sıçrayış– noktadan çok da uzakta olmayan bir yerde, hatta belki de tam o noktada buluştular. Derenin iki yakasında karşılıklı durdular ve ağızlarını açmadan önce sabit gözlerle birbirlerini tartıp anlamaya çalıştılar. Bakışlarında düşmanca ifadeler okunuyor olmalıydı; Brown’un daha görür görmez Jim’den nefret ettiğini biliyorum. İçinde beslediği bütün umutlar o anda birden sönüp gitmişti. Görmeyi umduğu adam bu değildi. Bu sebeple ondan nefret etmiş, kolları dirsek hizasından kesilmiş, damalı gri pazen gömleği içinde, kırılmış sakalları, güneşten kararmış, çökmüş suratıyla, karşısında kendinden emin, gözleri ışıl ışıl ve rahat tavırlarla duran gence bakıp içinden okkalı bir küfür sallamıştı. Bu delikanlı bir hayli yol almıştı ve kendisinden epey ilerdeydi! Yardıma muhtaç, yardım için her türlü tavizi vermeye razı gelecek bir adam durmuyordu karşısında. Tüm avantajlara sahipti; mal mülk, güvenlik, güç hepsi mevcuttu; arkasında ezici bir güç vardı! Ne aç ne de çaresizdi ve asla korkmuş bir hal ve tavrı da yoktu. Ayrıca Jim’in beyaz miğferinden kanvas tozluklarına ve kille beyazlatılmış çizmelerine kadar tepeden tırnağı tüm giysilerinin temizlik ve intizamında Brown’un karanlık ve tedirgin bakışlarını rahatsız eden, yaşamının şekillendiği dönemlerde hor görüp reddettiği bir şeyler vardı.

Nihayet Jim her zamanki ses tonuyla, ‘Kimsin sen?’ diye sordu. Diğer de, ‘Adım Brown,’ diye cevap verdi yüksek bir sesle. ‘Kaptan Brown. Senin ismin nedir?’ Jim biraz duraksadıktan sonra sanki duymamış gibi, ‘Seni buraya hangi rüzgâr attı?’ diye sordu.

‘Öğrenmek mi istiyorsun?’ dedi Brown hüzünlü bir sesle. ‘Bunu söylemek kolay. Açlık. Peki sen neden buradasın?’

Sadece bir derenin çamurlu yatağının birbirinden ayırdığı ama tüm insanlığın dahil olduğu yaşama dair kavrayışın zıt kutuplarında duran iki adam arasında geçen bu tuhaf konuşmanın ilk cümlelerini bana aktaran Brown, ‘Bu sorum üzerine irkildi,’ dedi. ‘Herif bunu duyunca irkildi ve yüzü kıpkırmızı kesildi. Sorgulanamayacak kadar büyük ve önemli biriydi sanırım. Eğer bana hakaret ve istismar edebileceği –ve şimdiden ölmüş– bir adam gözüyle bakarsa kendisinin de durumunun asla iyi olmayacağını söyledim ona. Tepede silahını onun üzerine doğrultmuş bekleyen bir adamım vardı ve benden bir işaret bekliyordu yalnızca. Bunda şoke olup şaşırarak bir şey yoktu. Kendi hür iradesiyle kalkıp gelmişti buraya. “Gel anlaşalım,” dedim, “her ikimizin de birer ölü olduğunu varsayıp eşit taraflar olarak ve bunu temel alarak konuşalım. Ölüm karşısında hepimiz eşitiz.” Orada kapana kısılmış bir fareden farksız olduğumu biliyordum ama bir kez bu tuzağın içine sürüklenmiştik artık ve kapana kısılmış bir farenin bile ısrabileceğini söyledim. “Fare ölene kadar kapanın yanına gitmezseniz ısramaz,” diye karşılık verdi hemen. O tür bir oyunla yerli arkadaşlarının yetinebileceğini ama onun fareye bile o denli kötü davranamayacak kadar beyaz olduğunu düşündüğümü söyledim. Evet, onunla konuşmak istemiştım ama canımı bağışlamasını isteyecek değildim. Benim arkadaşlarım da en az onun kadar adamdı. Ondan tek talebimiz bu anlaşmada yer alması ve işi çözüme kavuşturmamıza yardımcı olmasıydı. Karşımda bir odun gibi hareketsiz duruyordu ve ona bakıp, “Lanet olsun,” dedim, “her gün elinde dürbününle buraya gelip kaçımızın hâlâ ayakta ve sağ olduğunu saymak istemezsin sanırım. Gel. Ya o kahrolası kalabalığı beraberinde getir ya da bizi bırak gidip açık denizde açlıktan ölelim, Tanrı aşkına! Bu insanların senin halkın olduğuna ve senin de onlardan biri olduğuna dair tüm o abartılı konuşmalarına rağmen sen de bir zamanlar Beyaz’dın. Öyle değil mi? Peki bundan kazancın ne; burada senin için o kadar değerli olabilecek ne buldun? Söylesene? Belki de tepeden inip buralara gelmemizi istemiyorsun, öyle mi? Bire karşı iki yüz kişisiniz. Bizim aşağı inip açık alana gelmemizi istemiyorsunuz. Seni temin ederim ki bizimle işiniz bitene kadar sizi epey uğraştırmış oluruz. Kimseye zararı dokunmayan insanlara korkakça saldırmakla itham ediyorsun beni. Ben neredeyse kimseye zarar vermediğim halde açlıktan öleceksem onların zararsız olmasından bana ne? Ama ben korkak değilim. Siz de korkak olmayın. Getirin adamlarınızı meydana yoksa tüm iblislerin üzerine yemin olsun ki ne yapar eder zararsız kasabanızın yarısını bizimle birlikte yok ederiz!”

Brown bana bunu anlatırken berbat bir vaziyetteydi. Bir deri bir kemik kalmış, perişan olmuş bu adam, o ahır gibi kulübede pis bir yatağın üzerinde dizlerini çenesinin altına çekip oturmuştu ve suratında habis bir zafer ifadesiyle ara sıra başını kaldırıp bana bakıyordu.

‘Aynen bunları söyledim ona. Ne diyeceğimi biliyordum,’ diye önce cılız bir sesle anlatmaya başladı yine; fakat daha sonra iyice galeyana gelip heyecanlanarak küçümser, hor görür hislerini yansıtan o ateşli konuşmasını müthiş bir hızla sürdürdü. ‘Ormana girip bir grup canlı iskelet gibi ne yapacağımızı bilmez halde dolaşarak tek tek düşüp daha ölmeden karıncalara yem olmaya niyetimiz yoktu. Hayır, asla!.. “Daha iyi bir yazgıyı hak etmiyorsunuz,” demez mi herif. “Peki sen neyi hak ediyorsun?” diye bağırdım ona, “Buralarda sinsice dolaşıp fırsat kollayan, sürekli buradaki masum hayatlardan sorumlu

olduğunu ve o kahrolası görevini diline dolayan biri olarak, benim hakkımda, benim senin hakkında bildiğimden daha fazla ne biliyorsun? Ben buraya yiyecek için geldim. Duyuyor musun? Aç karnımızı doyurmak için yiyecek. Peki sen buraya neden geldin? Buraya geldiğinde ne talep ettin? Bizimle ya savaşın ya da geldiğimiz yoldan geri çekilip gitmemiz için yolu açın, sizden başka bir talebimiz yok,” dedim. Küçük bıyığını burarak, “Seninle şimdi burada savaşırım,” diye cevap verdi. “Ben de hemen burada beni vurmandan memnuniyet duyacağım,” dedim. “Benim için burası, yeni bir hayata başlangıç yeri olarak en az diğer yerler kadar iyi. Kahrolası bahtsızlığımdan bıktım usandım. Ama bu çok kolay bir yol olurdu. Benimle aynı sandalda adamlarım da var ve Tanrı biliyor ya, beladan kaçıp onları amansız dalgaların arasında, zor durumda bırakacak türden biri değilim,” dedim. Bir süre öylece dikilip düşündü ve sonra – başıyla akıntı yönüne doğru işaret ederek, “orada” beni canımdan bezdirecek ne yaptığımı öğrenmek istedi. Ben de, “Birbirimize hayat hikâyemizi anlatmak için mi buluştuk burada?” diye sordum ona. “Sanırım ilk önce sen anlatabilirsin. Hayır mı? Peki, zaten ben de dinlemek istemediğime eminim. Kendine saklayabilirsin hikâyeni. Benimkinden daha iyi olmadığını biliyorum en azından. Ben de yaşadım sen de yaşadın ama sen pis, çamurlu toprağa temas etmeden dolaşıp gezecek kanatlara sahip olması gereken o insanlardan biriymiş gibi konuşuyorsun. Ama ne yaparsın ki o toprak pis ve benim kanatlarım yok. Ben buradayım çünkü hayatımda bir kez korktum. Nerden korktuğumu bilmek ister misin? Hapishaneden. Hapse tıklılmaktan korkuyorum ve eğer bu bilgi işine yarayacaksa işte sana bunu söylemiş oldum. Anlaşıldığı kadarıyla bir hayli çıkar sağladığın bu kahrolası deliğe seni neyin soktuğunu soracak değilim. O senin şansın; benim şansıma da bir an önce kurşunu yeme ayrıcalığına sahip olmak ya da başımı alıp kendi yoluma gitmek ve açlıktan ölmek üzere buralardan kovulmak için yalvarmak düşünüyor.”

Brown’un dermansız, tükenmiş bedeni o kadar şiddetli, kendinden emin ve kötücül bir coşkuyla titriyordu ki, sanki o kulübede kendisini bekleyen ölümü defetmiş gibiydi. Çılgınca kendine düşkün bu ceset karanlık ve ürkütücü bir mezardan çıkar gibi o paçavraların ve yoksunluğun arasından yükselmişti. O zaman Jim’e, şimdi bunları anlatırken bana –ve her defasında kendine– ne kadar yalan söylediğini bilmek imkânsız. Kibir, hafızamız üzerinde korkunç oyunlar oynar ve her tutkunun içtenlikle sürmesi, canlı kalması için biraz bahaneye ihtiyacı vardır. Brown, sefil bir dilenci kisvesi altında öteki dünyanın kapılarında durarak dünyanın suratına bir şamar indirmiş, yüzüne tükürmüş, günah ve kabahatlerinin temelindeki o küçümsemeyle bakmış ve isyan etmişti. Hepsinin üstesinden gelmişti – erkekler, kadınlar, vahşiler, tacirler, zorbalar, misyonerler ve o gürbüz suratlı kerata Jim. Ölüme yaklaştığı o anda yaşadığı bu zaferi, bütün dünyayı ayaklarının altında titrettiğini düşünüp neredeyse ölüm sonrası yaşadığı bu kuruntuyu ona çok görmüyordum. Brown tiksinti verici ıstıraplar içinde böbürlenirken, onun o en şaşıla günlerinden bahseden insanların içten içe gülerek anlattıkları hikâyeye aklıma geliyordu ister istemez. Bir yılı aşkın bir süre Centilmen Brown’un gemisinin art arda günlerce gök mavisi bir denizin çevrelediği ve beyaz kumsalları üzerindeki misyoner evinin küçük bir nokta gibi görüldüğü küçük yeşil bir adanın etrafında gezinip durduğu görülmüştü; karaya çıkmış Centilmen Brown ise Melanezya’ya artık katlanamayan romantik bir kıza kur yaparken bir yandan da kızın misyoner kocasına din değiştirme vaadinde bulunuyordu. Zavallı rahibin zaman zaman ‘Kaptan Brown’u doğru yola çekme’ ve onu kazanma niyetini ifade ettiği duyulmuştu.

Kurnaz bir serserinin bir defasında ifade ettiği gibi misyoner, 'yukarıdakiler, Batı Pasifik'te ticari gemi kaptanlığı yapan birinin neye benzediğini görsün diye Centilmen Brown'u cennetliklerin arasına katmaya çalışıyordu'. Brown, ölmek üzere olan bir kadınla kaçan ve kadının cesedinin yanı başında durup gözyaşı döken bir adamdı aynı zamanda. Brown'un o dönemdeki ikinci kaptanı bıkip usanmadan ondan bahsedip, 'Koca bir bebek gibi durmadan ağladı ve bundan ne zevk aldığıını anladıysam o hastalıklı Kanakalar tekmeleye tekmeleye öldürsünler beni,' diye anlatıyordu. Brown kadını gemiye getirdiğinde kadın onu tanımayacak kadar ölümün eşiğine yaklaşmıştı; Brown'un kaptan yatağında sırtüstü yatıp korkunç bir ifadeyle parlayan gözlerini tavan kirişine sabitlemiş ve ardından can vermişti. Berbat bir hummaya yakalanmıştı sanırım kadıncağız. Brown, o iğrenç kokular yayan hasır sedirin üzerinde oturmuş, bir yandan morarmış eliyle birbirine yapışmış, keçe gibi olmuş sakallarını sıvazlarken o kahrolası, kibirli, saf ve lekesiz herifi nasıl kullanıp kandırdığını ve işini bitirdiğini anlatırken aklıma gelmişti tüm bu hikâyeler. Jim'in korku nedir bilmediğini kabul ediyordu ama 'onun o iki paralık ruhuna nüfuz edip onu altüst etmenin gün gibi meydanda' bir yolu vardı."

“Brown’un o gün gibi meydanda olan yola bir bakış atmaktan fazlasını yapmış olduğunu sanmıyorum. Gördükleri kafasını karıştırmış gibiydi; zira hikâyesini birkaç kez yarıda kesip şaşkınlık içinde, ‘Orada, neredeyse elimden kaçırıyordum onu. Anlayamıyordum onu. Kimdi bu adam?’ dedi ve gözlerinde vahşi bir ifadeyle bana baktıktan sonra neşeye ve alaycı alaycı gülümseyerek anlatmaya devam etti. Bana kalırsa derenin iki yakasında karşılıklı duran bu iki adamın konuşması, şimdi durup geriye baktığımda, işin sonunun nereye varacağını bilen Kaderin hissiz gözlerle izlediği son derece ölümcül bir düello gibi görünüyor. Hayır, Brown, Jim’in ruhunu altüst edip içini dışına çıkarmamıştı ama asla ulaşamayacağı o cesur yüreğin bu çekişme yüzünden sızlamadığını, Jim’in ruhunun o tartışmanın acısını tatmadığını söylersem çok yanılmış olurum. Bunlar terk ettiği dünyanın peşine gönderdiği ve inzivaya çekildiği bu yerde gelip kendisini bulan temsilcileriydi. ‘Oradan’, kendini yaşamaya layık görmediği o dünyadan gelen beyaz adamlar. Jim’in dünyasını tehdit eden, şok ve tehlike yaratan unsurlardan başka bir şey değildi bunlar. Sanırım karşısındakinin kişiliğini tahlil edip anlamak isteyen Brown’un bu denli kafasını karıştıran şey, Jim’in ara sıra sarf ettiği birkaç kelimenin içine işlemiş bu üzgün, yarı kızgın ve içerlemiş, yarı boyun eğip kabullenmiş hissiyattı. Bazı büyük adamlar, büyüklüklerini çoğunlukla kullanıp faydalanmak istedikleri insanların işlerine yarayacak güçlü yönlerini tespit etme yeteneklerine borçludur; Brown da, sanki gerçekten büyük ve önemli biriymiş gibi kurbanlarının en güçlü ve en zayıf yönlerini keşfetme konusunda şeytani bir yeteneğe sahipti. Jim’in yaltaklanarak üstesinden gelinecek türde biri olmadığını itiraf etmişti bana. Bunun üzerine Brown kendini talihsizlikleri, suçlamaları ve felaketleri korkmadan göğüsleyebilen bir adam gibi göstermeye çalıştı. Birkaç silah kaçırmanın büyük bir suç olmadığını belirtti. Patusan’da bulunma nedenine gelince, buraya dilenmek için gelmediğini söylemeye kimin hakkı vardı? Buradaki kahrolası insanlar nehrin her iki yakasından sorgusuz sualsiz üzerlerine yağmur gibi mermi yağdırmışlardı. Brown bunları büyük bir yüzsüzlükle anlatıyordu zira işin doğrusu, Dain Waris’in hızlı davranıp tedbir alması çok büyük bir felaketi önlemişti; Brown’un bana açıkça ifade ettiği üzere, Patusan’ın büyüklüğünü fark ettiğinde, kıyıya ayak basar basmaz çevreyi ateşe vermeyi ve halkı sindirip korkutmak için önüne gelen her şeye ateş etmeyi kafasına koymuştu. Tarafların gücü arasındaki orantısızlık o kadar büyüktü ki, amacına ulaşmak için en ufak bir şans elde etmek istiyorsa tek çıkar yolun bu olduğunu öksürük nöbetleri arasında öne sürmüştü. Fakat Jim’e bundan söz etmemişti. Çektikleri zorluklar ve açlığa gelince, bunlar gayet doğrudu; adamlarına şöyle bir bakmak bunu anlamak için yeterliydi. Brown tiz bir ıslıkla tüm adamlarını ortaya çıkartıp Jim onları tek tek görebilsin diye kütüklerin üzerine dizilmelerini sağladı. O adamın öldürülmesine gelince, olan olmuştu bir kere ama bu bir savaş, hem de kanlı bir savaş değil miydi? Öldürülen adam göğsünden vurulmuştu ve derede şu anda ölü yatan kendi zavallı adamı gibi acı çekmeden gitmişti. İç organları çentikli mermilerle paramparça olan adamının altı saat boyunca ölümlerle pençeleşip inlemelerini dinlemek zorunda kalmışlardı. Ne olursa olsun her iki taraftan da birer can gitmişti. Tüm bu sözler artık nereye kaçacağını umursamayacak kadar kötü şansın gazabına uğramış bir adamın bezginliği ve kayıtsızlığıyla

söylenmişti. Brown sert ve umutsuz bir içtenlikle Jim'e, 'İş, insanın karanlıkta kendi canını kurtarmaya çalışmasına gelince –ister üç, ister otuz ya da ister üç yüz olsun' – kaç kişinin ölüp gittiğini umursamayacağını anlayıp anlamadığını sorduğu sırada sanki şeytan kulağına fısıldayıp ona tavsiyede bulunuyordu. 'Onu ürkütmüştüm,' diye böbürleniyordu Brown bana. 'Artık bana doğruculuk taslamaktan vazgeçmişti. Söyleyecek hiçbir söz bulamadan karşımda öylece durdu ve kızgın gözlerini –bana değil– yere dikti.' Brown, Jim'e, 'Kolayına gelen ilk çareye başvurup ölümcül bir açmazın içinden çıkmaya çalışan bir adamın üzerine bu kadar vardığına göre sanırım hayatında hatırlayacağın karanlık ve kuşkulu hiçbir şey yok,' diye sitem etti. Ayrıca sert bir üslupla tiksindirici imalarda bulunup aynı kandan olduklarına, ortak deneyimler yaşadıklarına üstü örtülü göndermeler yaparak, aynı suçu işlediklerini ve bunun zihinlerini ve yüreklerini ortak bir sır gibi birbirine bağladığını öne sürdü.

En sonunda Brown kendini yere atıp boylu boyunca uzandı ve gözücüyle Jim'i izlemeye başladı. Jim ise derenin öte yakasında durmuş düşünceli bir ifadeyle elinde tuttuğu ince bir dalı hafif hafif bacağına vuruyordu. Görünürdeki evler, sanki salgın bir hastalık bütün sakinlerini kırıp geçirmiş gibi sessizdi; fakat evlerin içindeki birçok görünmez göz bir derenin ayırdığı iki adama, karaya oturmuş beyaz sandala ve beline kadar çamura gömülmüş üçüncü bir adamın cansız bedenine çevrilmişti. Nehirdeki kanolar yeniden hareketlenmeye başlamıştı; zira beyaz lordun dönüşünden bu yana Patusan dünyevi kurumların sağlamlığına ve istikrarına duyduğu inancı tazeliyordu. Nehrin sağ kıyısı, evlerin önündeki düzlükler, kıyı boyunca halatlarla bağlanmış salları ve hatta sahildeki banyo kulübelerinin çatıları, işitme ve görme mesafesinden çok uzakta olmalarına rağmen racanın kampının ötesindeki tepeyi görebilmek için gözlerini kısan insanlarla doluydu. Nehrin pırlıltısıyla ikiye bölünen ve düzensiz bir çember halinde kasabayı kuşatan ormanlara sessizlik hâkimdi. 'Sahili terk edeceğinize söz veriyor musun?' diye sordu Jim. Brown, sanki her şeyden vazgeçip kaçınılmaz bir sonu kabullenir gibi elini kaldırıp indirdi. 'Silahlarınızı da teslim edecek misiniz?' diye sürdürdü Jim. Brown doğrulup oturdu ve öfkeli bakışlarını derenin karşı yakasına dikip, 'Silahlarımızı teslim etmek mi? Gelip cesetlerimizin ellerinden söküp alırsınız ancak. Benim korku ve dehşete kapılıp çıldırdığımı sanıyorsun herhalde? Hayır, hayır! Bu dünyada silahım ve şu üzerimdeki paçavralardan başka bir şey yok. Bir de gemimdeki arkadan doldurmalı silahlar var ki onları da Madagaskar'da satmayı planlıyorum; gemiden gemiye dilenip yalvar yakar oralara kadar ulaşabilirsem tabii.'

Jim hiçbir karşılık vermedi. Nihayet elindeki ince dalı yere atıp sanki kendi kendine konuşur gibi, 'Buna gücüm yeter mi bilmiyorum...' 'Bilmiyor musun? Ve bir de silahlarımı sana öylece teslim etmemi bekliyorsun! Harikaymış doğrusu!' diye bağırdı Brown. 'Galiba sana bir şey söyleyip bana başka bir şey yapıyorlar.' Brown bir hayli sakinleşmişti. 'Sanırım bunu yapmaya gücün yeter, yoksa tüm bu konuşmaların ne anlamı var?' diye devam etti. 'Buraya neden geldin? Günü geçirip vakit öldürmek için mi?'

Jim uzun bir sessizliğin ardından birden başını kaldırıp, 'Pekâlâ,' dedi. 'Buradan rahatça ayrılp gitmenize imkân tanınacak ya da adil bir çatışma olacak.' Sırtını dönüp uzaklaştı.

Brown hemen ayağa kalktı ama Jim'in derenin en yakınındaki evlerin arasında kaybolduğunu görmeden tepeye çıkmadı. Bir daha Jim'i görmedi. Yukarı çıkarken başını çökerttiği omuzlarının arasına gömmüş hımbıl hımbıl yürüyen Cornelius'la karşılaştı. Cornelius, Brown' un karşısında durup tersleyen ve memnuniyetsiz bir sesle, 'Neden onu

öldürmedin?’ diye sordu. Brown neşeli bir tebessümle, ‘Daha iyisini yapabilirim de ondan,’ dedi. Cornelius, ‘Asla! Asla!’ diye hararetle itiraz etti. ‘Daha iyisini yapamazsınız. Ben yıllardır burada yaşıyorum.’ Brown başını kaldırıp merakla Cornelius’a baktı. Kendisine karşı silahlarını doğrultmuş bu yerdeki yaşamın birçok yüzü vardı; asla farkına varıp anlayamayacağı şeyler. Cornelius suratında keyifsiz bir ifadeyle yanından geçip nehir yönünde yürümeye başladı. Artık yeni arkadaşlarından ayrılıyordu; olayların hayal kırıklığına uğratan akışını hırçın bir tavır içinde ve yaşlı, sarı benizli suratını daha da büzüştüren bir somurtkanlıkla kabullenmişti; kafasındaki sabitfikirden asla vazgeçmeden bayır aşağı inerken sağına soluna yan yan bakışlar fırlattı.

Bundan sonra olaylar dur durak bilmeden hızla gelişti, karanlık bir kaynaktan doğan bir akarsu gibi insanların yüreklerinden akıp ilerledi; biz çoğunlukla Tamb Itam’ın gözlerinden bakıp Jim’in bu olayların ortasında yer aldığı görüyoruz. Kız da gelişmeleri izlemişti ama onun yaşamı Jim’in yaşamıyla haddinden fazla iç içe geçmişti. Tutkuları, şaşkınlıkları, öfkesi ve hepsinden öte korkusu ve affetmez aşkı ön plandaydı. Geri kalanlar gibi anlayışı kıt olan sadık hizmetkâr açısından ise vefa ve bağlılık devreye giriyordu; efendisine bağlılığı ve inancı o kadar güçlüydü ki, şaşkınlığını bile bastırıp olumsuz gelişmeleri gizemli bir başarısızlık gibi addederek hüznle kabulleniyordu. Gözü Jim’den başkasını görmüyordu ve bir labirent gibi birbirine dolanmış olayların akışı boyunca koruyan, itaat eden ve özen gösteren havasını hep muhafaza ediyordu.

Efendisi beyaz adamlarla yaptığı konuşmadan dönmüş ve yolda yürüyüp yavaşça kampa doğru ilerlemişti. Herkes Jim’in döndüğünü görmekten büyük mutluluk duyuyordu; zira o yokken onun sadece öldürüleceğinden değil ama sonrasında yaşanacak olaylardan da korkuyorlardı. Jim yaşlı Doramin’in dinlenmek için çekildiği evlerden birine girdi ve Bugi’li yerleşimcilerin şefi ile uzun bir süre baş başa görüştü. Jim hiç şüphesiz birlikte izlenecek yolu tartışmıştı Doramin’le ama bu konuşma sırasında yanlarında hiç kimse yoktu. Sadece kapıya mümkün olduğunca yakın durmaya çalışan Tamb Itam, efendisinin, ‘Evet. Bütün herkese isteklerimin bu yönde olduğunu bildireceğim; fakat diğerlerinden önce seninle ve baş başa konuşuyorum Doramin; çünkü tıpkı senin kalbinden geçenleri ve en büyük arzunu bildiğim gibi sen de benim kalbimden geçenleri biliyorsun. Ayrıca halkın iyiliğinden başka bir düşüncem yok,’ dediğini duymuştu. Sonra efendisi kapı boşluğundaki örtüyü kaldırıp dışarı çıktı ve Tamb Itam da elleri dizlerinin üzerinde, başını eğmiş, ayaklarının arasına bakarak oturan yaşlı Doramin’i bir anlığına gördü. Ardından efendisini kaleye kadar takip etti. Bugi halkının önde gelenleri ve Patusan sakinleri konuşmak üzere kaleye çağırılmıştı. Tamb Itam ufak çaplı da olsa bir çatışma olmasını umuyordu. ‘Bir başka tepeyi ele geçirmekten ne farkı var ki?’ demişti üzüntülü bir ifadeyle. Ne var ki, kasabadaki birçok insan açgözlü ve zorba işgalcilerin sürüyle cesur adamın savaşmaya hazırlandığını görünce Patusan’ı terk edeceklerini ummuştu. Buraları terk etmeleri iyi olurdu doğrusu. Jim’in geliş gün ağarmadan önce kaleden yapılan top ateşiyle ve oradaki büyük davullar çalınarak ilan edildiğinden, Patusan’ın üzerine çöken korkulu hava dağılmış ve kayaya çarpıp kırılan bir dalga gibi dinerek geride beyaz köpükler misali heyecan, merak ve sonu gelmez yorum ve tahminler bırakmıştı. Halkın yarısı savunma hattı oluşturmak amacıyla zorla evlerinden dışarı çıkarılmışlardı; nehrin sol tarafındaki yerleşim yerinde yaşıyorlar, kalenin etrafında toplanıyorlar ve nehrin tehdit altındaki yakasında bulunan terk edilmiş evlerinin her an

alevler içinde kalabileceği düşüncesiyle tedirginlik duyuyorlardı. Halk, heyecan ve endişe içinde meselenin hızla çözüme kavuşmasını bekliyordu. Mücevher'in denetimi altında sığınmacılara yiyecek dağıtılmıştı. Kimse beyaz efendilerinin ne yapacağını bilmiyordu. Kimileri bunun Şerif Ali ile yapılan savaştan daha kötü olduğunu söylüyordu. O savaşa birçok insan kayıtsız kalmıştı ama şimdi herkesin kaybedecek bir şeyleri vardı. Kasabanın iki yerleşimi arasında bir ileri bir geri mekik dokuyan kanoların hareketleri ilgiyle izleniyordu. Bugi'lere ait bir çift savaş teknesi nehri korumak için akıntının ortasında demirlemişti ve her birinin baş tarafından ip gibi dumanlar salınıyordu; Jim, Brown ve Doramin ile görüşmelerinin ardından nehri geçip kalenin su bendi kapısından girerken teknelerin içindeki adamlar öğle yemeği için pirinç haşlıyorlardı. Kaledeki insanlar Jim'in etrafına öyle bir üşüşmüşlerdi ki evine güçbela girebildi. Onu daha önce görmemişlerdi zira gece Patusan'a vardığında sadece kendisini karşılamak üzere rıhtıma gelen kızla birkaç kelime konuşmuş ve hemen ardından nehrin diğer yakasındaki şefler ve savaşçılara katılmak için oradan ayrılmıştı. İnsanlar Jim'in arkasından bağırıp tezahürat yapıyorlardı. Yaşlı bir kadının, önündeki kalabalığı çalgınca yarıp ilerleyerek azarlayan bir ses tonuyla Jim'e yanaşıp Doramin'in yanındaki iki oğlunu kollayıp haydutların zarar vermemesi için onlarla ilgilenmesini söylemesi gülüşmelere yol açtı. Orada durup izleyenlerden birkaçı kadını tutup uzaklaştırmak istediler fakat kadın debelenip bağırdı. 'Bırakın beni. Nedir bu, ey Müslümanlar? Bu gülüşmeler çirkin ve yersiz. O adamlar zalim, kana susamış, insanları öldürmeyi kafasına koymuş haydutlar değil mi?' Jim, 'Bırakın kadıncağızını,' dedi ve birden çöken o sessizlikte, 'herkes güvende olacak,' dedi usulca. Kalabalıktan yükselen derin iç çekişler ve memnuniyet içinde yüksek sesle mırıldanmalar dinmeden eve girdi.

Hiç kuşkusuz Jim, Brown'a denize kadar rahatça ulaşabilmesi için imkân tanınmasına karar vermişti. Başkaldıran yazgısı bu kararı almaya zorluyordu onu. İlk kez açık bir muhalefet karşısında iradesini öne sürmek zorunda kalmıştı. 'Her kafadan bir ses çıkıyordu ve efendim ilk başta sessiz kaldı,' dedi Tamb Itam. 'Karanlık bastırdı ve sonra uzun masanın üzerindeki mumları yaktım. Şefler masanın her iki yanına oturdular ve hanım, efendimin sağ tarafında yer aldı.'

Jim konuşmaya başlayınca, yaşadığı bu alışılmadık zorluk sadece kararlılığını pekiştirmiş gibiydi. Tepedeki beyaz adamlar artık ondan bir yanıt bekliyorlardı. Başlarındaki adam ona kendi halkının diliyle konuşmuştu ve başka bir dille açıklanması zor şeyleri açıkça ifade etmişti. Bu adamlar çektikleri ıstırap yüzünden doğruyla yanlış ayırt edemez hale gelmiş günahkârlardı. Halihazırda canların yitip gittiği bir gerçektir ama daha fazla insanın hayatını yitirmesine ne gerek vardı? Jim kendisini dinleyenlere, orada toplanmış kabile şeflerine onların iyiliğinin kendi iyiliği, onların kaybının kendi kaybı, onların mateminin kendi matemini olduğunu söyledi. Kendisini ciddi bir ifadeyle dinleyenlerin yüzlerine baktı ve daha önce kendisinin yanında savaşmış emek verdiklerini hatırlamalarını istedi. Onun nasıl bir cesarete sahip olduğunu biliyorlardı. O sırada yükselen bir mırıltı lafını böldü. Ve onları asla kandırmamıştı. Yıllarca birlikte yaşamışlardı. Bu ülkeye ve içinde yaşayan insanlara büyük bir sevgi besliyordu. Sakallı beyaz adamların geri çekilmelerine izin verildiği takdirde kendilerine bir zarar gelecek olursa bunun bedelini canıyla ödemeye hazırdı. Onlar kötü ama aynı zamanda talihsiz adamlardı. Kendilerini hiç yanlış yola sevk etmiş miydi? Sözlerinin halka zarar verdiği, ıstırap çektirdiği görülmüş müydü? Bu beyaz adamların ve

yandaşlarının kendi yollarına gitmesine izin vermenin en iyi çözüm olduğunu düşünüyordu. Bu küçük bir bağışlama olacaktı. Jim, Doramin'e dönüp, 'Daha önce sınıadığın ve her zaman dürüstlüğümü gördüğün biri olarak bu adamların gitmesine izin vermeni istiyorum senden,' dedi. Yaşlı *nakhoda* yerinden kıpırdamadı. 'O halde,' dedi Jim, 'senin oğlun ve benim arkadaşım Dain Waris'i içeri çağır zira bu işe ben öncülük yapmayacağım.'"

“Jim’in koltuğunun arkasında duran Tamb Itam yıldırım çarpmışa döndü. Jim’in sözleri müthiş bir heyecan yaratmıştı. ‘Bırak gitsinler zira benim düşünceme göre en iyi çözüm bu ve fikirlerimin daha önce sizi asla yanılgıya düşürmediğini biliyorsunuz,’ dedi Jim. Bir sessizlik oldu. Avlunun karanlığında kalabalıktan sessiz fısıldaşmalar, bir o yana bir bu yana seğirtenlerin ayak sesleri yükseliyordu. Doramin koca kafasını kaldırdı ve insanların içinden geçenleri okumanın gökyüzüne dokunmaktan daha kolay olmadığını söyledi ama Jim’in önerisine rıza gösterdi. Diğerleri de, ‘En iyisi bu,’ ‘Bırakalım gitsinler,’ diyerek sırayla fikirlerini belirtti. Fakat şeflerin çoğu, ‘Efendi Jim’e inanıyoruz,’ demekle yetindi.

Jim’in iradesinin kolayca kabul edilip fikrinin benimsenmesinin altında, içinde bulunulan durumun esas anlamı yatıyordu; onların Jim’e duyduğu inanç ve Jim’in doğruluğu; ve Jim’i kendi gözünde asla saflardan ayrılmayan kusursuz adamlarla onu eşit kılan bu sadakate tanıklık edilmesi. Stein’in sözleri, onun zaaflarına ve erdemlerine kayıtsız kalan, büyük bir kederin ve ebedî ayrılığın şaşkınlığı içinde dökülecek hüznün gözyaşlarını ona çok gören şu coşkulu ve sadık sevgiye aldırmayan bir dünyaya onu bir daha asla kaptırmayacak uzak diyarların üzerinde çınılıyordu: ‘O bir hayalperest! Bir hayalperest!’ Hayatının son üç yılındaki katıksız içtenlik ve dürüstlüğünün insanların cehaletine, korkularına ve öfkesine üstün geldiği andan itibaren Jim artık gözüne onu son kez gördüğüm gibi –karanlık bir denizin loş kıyısında kalan o son cılız ışığı üzerine çekmiş küçücük beyaz bir nokta olarak– değil, ruhunun yalnızlığında daha büyük ve daha acınası, onu en çok seven o kız için bile acımasız ve çözülmeyen bir gizem olarak görünüyordu.

Jim’in Brown’a güvensizlik duymadığı çok belliydi; doğruluğu kaba bir içtenlikle, eylemlerinin erdemini ve sonuçlarını mertçe bir samimiyetle kabullenişle desteklenen hikâyesinden kuşku duymak için bir neden yoktu. Fakat Jim, Brown’un kavranması neredeyse imkânsız ve iradesine karşı konulduğu vakit dizginlenmeye çalışılan bir diktatör gibi kindar bir öfkeye kapılmasına neden olan bencilliğinden habersizdi. Jim, Brown’a güvense de, belli ki bir çatışmayla ya da kan dökülmesiyle sonuçlanacak bir yanlış anlama olabileceği endişesi taşıyordu. Bu yüzden Malay şefler yanından ayrılır ayrılmaz Mücevher’den kendisine yiyecek bir şeyler getirmesini istemişti; çünkü kasabanın idaresini ele almak için hemen kaleden çıkıyordu. Kız, Jim’in yorgun olduğunu, dinlenmesi gerektiğini öne sürüp yakınınca da, Jim, eğer bir şey olursa kendini asla affetmeyeceğini söyledi ve, ‘Ben bu ülkedeki her candan sorumluyum,’ dedi. Jim ilk başta biraz huysuz ve karamsardı; kız –Stein’in Jim’e hediyesi olan– tabakları ve yemek takımlarını Tamb Itam’ın elinden alıp ona kendi elleriyle servis yaptı. Bir süre sonra Jim’in keyfi yerine geldi; kıza bir gece daha kalenin komutasını üstlenmesi gerektiğini söyledi. ‘Halkımız tehlike içindeyken bize uyku yok koca kız,’ dedi. Daha sonra şakayla karışık kızın bütün adamları içinde en iyisi olduğunu söyledi. ‘Eğer sen ve Dain Waris istediğinizi yapabileseydiniz bu zavallıların bir teki bile bugün hayatta olmayacaktı.’ Kız oturduğu koltukta geriye yaslanarak, ‘Çok kötü adamlar mı?’ diye sordu. Jim biraz duraksadıktan sonra, ‘Bazı insanlar diğerlerinden çok daha kötü olmasalar da bazen kötü davranışlar sergilerler,’ dedi.

Tamb Itam kalenin dışındaki rıhtıma kadar efendisini takip etti. Açık ama mehtapsız bir

geceydi ve nehrin orta yeri karanlıktı; nehrin her iki kıyısındaki sular, sahilde yakılan çok sayıda ateşten yayılan ışıkları Tamb Itam'ın ifadesiyle 'Bir ramazan gecesindeki' gibi yansıtıyordu. Savaş teknelerinin bazıları karanlık sularda sessizce süzülüyor, bazıları da demirlemiş vaziyette yüksek sesle suları şapırdatarak suyun üzerinde hareketsizce duruyordu. O gece Tamb Itam bindikleri kanoda epey kürek çekti ve efendisinin peşinde taban tepti. Ateşlerin yakıldığı sokakta ve adamların küçük gruplar halinde tarlalarda nöbet tuttuğu kasabanın civarında ve iç kısımlarda bir aşağı bir yukarı yürüdüler. Efendi Jim emirler veriyor ve herkes ona itaat ediyordu. En son, Jim'in adamlarından oluşan bir müfrezenin o gece nöbet tuttuğu racanın kampına gittiler. Yaşlı raca, sabah erken saatlerde cariyelerinin çoğunu yanına alarak bir akarsu kolu üzerindeki orman köyünde bulunan küçük evine kaçmıştı. Kasım ise kasabada kalıp bir gün önceki diplomasi mekiğine makul bir açıklama getirmek için o malum gayretkeş havasını takınarak konsey toplantısına katıldı. Kendisine çok soğuk davranılmasına rağmen Kasım sessizliğini korudu, gülümsemeyi elden bırakmadı ve uyanık davrandı; Jim, o gece adamlarıyla birlikte kampı işgal etmeyi düşündüğünü sert bir ifadeyle kendisine bildirdiğinde buna çok sevindiğini açıkça söylemişti. Toplantı sona erip konsey dağıldıktan sonra dışarı çıkıp bir o şefin bir bu şefin yanına yaklaşarak, yüksek sesle ve hoşnut bir ifadeyle racanın yokluğunda, mülkünün korunacak olmasından duyduğu sevinci dile getirdi Kasım.

Jim'in on kadar adamı yürüyerek kampa girdi. Racanın kampı derenin ağzına hâkimdi ve Brown, tepeden aşağı inene kadar Jim orada kalmaya niyetliydi. Kampın kazıklı duvarının dışında çimenlik bir alanda ateş yakıldı ve Tamb Itam efendisi için alana küçük bir açılır kapanır sandalye koydu. Jim, ona uyumaya çalışmasını söyledi. Tamb Itam bir hasır buldu ve biraz ötede yere serdi; fakat gece sona ermeden önemli bir yolculuğa çıkacağını bilmesine rağmen uyuyamadı. Efendisi ateşin önünde başını eğmiş, ellerini arkasında kavuşturmuş, bir ileri bir geri yürüyordu. Yüzünde üzgün bir ifade vardı. Tamb Itam, Jim ne zaman kendisine doğru yaklaşırsa, efendisinin izlendiğinin farkına varmasını istemediğinden uyurmuş gibi yapıyordu. Nihayet efendisi durdu ve yerde yatan Tamb Itam'a bakıp yumuşak bir sesle, 'Vakit geldi,' dedi.

Tamb Itam hemen kalktı ve hazırlıklarını yaptı. Görevi, Brown'un sandalının gelmesinden bir saat önce nehir aşağı gidip beyazların taciz edilmeden nehri geçmelerine izin verilmesiyle ilgili nihai ve resmî kararı Dain Waris'e bildirmektir. Jim bu iş için ondan başkasına güvenmiyordu. Tamb Itam yola çıkmadan önce (Jim'in yanındaki konumu herkesçe tanınmasını sağladığından) formalite icabı üstlendiği görevi simgelemek üzere Jim'in kendisine sembolik bir şey vermesini istedi. 'Çünkü bu önemli bir mesaj ve ileteceğim sözler sana ait Tuan,' dedi Tamb Itam. Efendisi elini önce bir cebine sonra diğerine soktu ve nihayet işaretparmağına takmayı alışkanlık edindiği Stein'in gümüş yüzüğünü çıkarıp Tamb Itam'a verdi. Tamb Itam yola çıktığında, Brown'un tepedeki kampı, beyaz adamların kestığı ağaçlardan birinin dalları arasından süzülüp parlayan cılız bir ışıltı dışında karanlığa gömülmüştü.

Akşamın erken saatlerinde Brown, Jim'in kendisine yolladığı katlanmış bir parça kâğıdı açtı ve, 'Gidiş yolunuz açık. Sabah suların yükselmesiyle birlikte sandalınız yüzmeye başlar başlamaz yola çıkın. Adamlarınız dikkatli olsun. Derenin her iki yanındaki çalılıklar ve nehir ağzındaki kamp tepeden tırnağa silahlı adamlarla doludur. Çatışma yaşanırsa kurtulma

şansınız olmaz ama kan dökülmesini istediğini sanmıyorum,’ notunu okudu, ardından kâğıdı yırtıp küçük parçalara böldü ve notu kendisine ileten Cornelius’a dönüp alaycı bir sırıtışla, ‘Hoşça kal benim seçkin dostum,’ dedi. Cornelius gündüz vakti kaledeydi, öğleden sonra ise Jim’in evinin etrafında sinsi sinsi dolaşmıştı. Jim notunu iletmesi için onu seçmişti zira İngilizce biliyordu ve Brown onu tanıyordu; ayrıca akşam karanlığında tepeye yaklaştığı sırada Brown’un adamlarından birinin tedirginliğe kapılıp bir Malay zannederek onu vurma ihtimali de yoktu.

Cornelius kâğıdı Brown’a verdikten sonra tepeden ayrılmadı. Brown, yakılan küçük bir ateşin başında oturuyordu; diğer adamların tümü de yerde yatıyorlardı. Cornelius asabi bir sesle, ‘Bilmek istediğini düşündüğüm bir şey söyleyebilirim sana,’ diye mırıldandı. Brown oralı olmadı. ‘Onu öldürmedin,’ diye devam etti Cornelius, ‘peki karşılığında ne elde ettin? Racadan para alabilir, ayrıca Bugi’lerin evlerinin yağmalanmasından pay elde edebilirdin ama şimdi hiçbir kazancın olmayacak.’ Brown, Cornelius’un suratına bile bakmadan, ‘Artık buradan gitsen iyi olur,’ diye homurdandı. Fakat Cornelius gidip Brown’un yanına çöktü ve ara sıra dirseğine dokunup fısır fısır konuşmaya başladı. Söylediklerini duyan Brown önce yerinde şöyle bir doğrulup küfür savurdu. Cornelius, Dain Waris’in silahlı bir grup adamla nehrin aşağısında beklediğinden söz etmişti sadece Brown’a. Brown ilk anda satıldığını ve büyük bir ihanete uğradığını düşündü fakat bir an düşününce işin içinde bir döneklik olamayacağına kanaat getirdi. Hiçbir şey söylemedi ve bir süre sonra Cornelius tamamen kayıtsız bir tavırla nehirden bir başka çıkış yolu olduğunu ve kendisinin bu yolu çok iyi bildiğini söyledi. Brown söylenenlere kulak kabartarak, ‘Bunu da öğrendiğim iyi oldu,’ dedi; bunun üzerine Cornelius kasabada neler olup bittiğinden söz etmeye başladı ve Brown’un kulağına eğilip sanki uyandırmak istemediği adamların arasında konuşmuş gibi tekdüze ve alçak bir sesle fısıldayarak konseyde konuşulanları dedikodu yapar gibi bir bir aktardı. ‘Beni zararsız hale getirdiğini sanıyor öyle değil mi?’ diye zor işitilir bir sesle mırıldandı Brown. Cornelius da, ‘Evet. Budalanın tekidir o. Küçük bir çocuk. Buraya geldi ve beni soyup soğana çevirdi,’ diye homurdandı, ‘ayrıca bütün insanları kendine inandırdı. Fakat eğer o, insanların inançlarını sarsacak bir şey olursa, o ahmak ne hale düşer düşünsene! Ve sizi nehrin aşağısında bekleyen Bugi Dain ise Patusan’a ilk geldiğinizde peşinize düşüp sizi buralara kadar kovalayan adamın ta kendisi Kaptan.’ Brown umursamaz bir tavırla, Dain Waris’ten kaçınmanın iyi bir fikir olabileceğini söyledi ve Cornelius da ilgisiz ve düşünceli havalara takılarak Waris’in kampını arkadan dolanıp atlatmak için nehrin akıntısız ve Brown’un sandalının sığabileceği kadar geniş bir yerini avucunun içi gibi bildiğinden bahsetti. Sanki sonradan aklına gelmiş gibi, ‘Ama sessiz olmanız lazım,’ dedi, ‘zira nehrin bir noktasında Waris’in kampının yakınından geçeceğiz. Hem de çok yakınından. Sandallarını kıyıya çıkarıp sahilde kamp kurmuşlar. ‘Korkma. Fareler kadar sessiz olmasının biliriz biz,’ dedi Brown. Cornelius, nehirden çıkabilmesi için Brown’un sandalına kılavuzluk yapması durumunda kanosunun yedeğe alınıp çekilmesini şart koştu. ‘Hızlıca geri dönmem gerekecek,’ diye açıklamada bulundu.

Çevreye dağılmış nöbetçiler, beyaz hırsızların sandallarını almak için tepeden indiklerini kampa bildirdiklerinde şafağın sökmesine iki saat vardı. Çok kısa bir süre içinde, Patusan’ın bir ucundan diğerine silahlı her adam teyakkuza geçti. Ama nehrin kıyıları o kadar büyük bir sessizlik içindeydi ki, birden alazlanarak zaman zaman canlanan kamp

ateşleri olmasa, kasabanın sanki barış dönemlerindeki gibi uykuda olduğu sanılabiliirdi. Suyun hemen üzerine yoğun bir sis çökmüştü ve yaydığı aldatıcı gri ışıktta hiçbir şey seçilmiyordu. Brown'un uzun sandalı koyu geride bırakıp nehre doğru süzülürken Jim, racanın kampının önündeki alçak noktada, tam da Patusan kıyılarına ilk defa ayak bastığı yerde duruyordu. O griliğin içinde bir gölge belli belirsiz ortaya çıktı; tek başına ve kocaman bir karaltı gibi hareket etmesine rağmen bir görünüp bir kayboluyordu. Karaltının içinden alçak sesler, mırıltılar yükseliyordu. Dümendeki Brown, sakın bir sesle konuşan Jim'in, 'Yolunuz açık. Sis yoğun olduğu müddetçe akıntıya güvenseniz iyi olur; yakında kalkar ama bu sis,' dediğini duydu. 'Evet, yakında önümüzü daha iyi göreceğiz,' diye yanıt verdi Brown.

Kampın dışında ellerinde misket tüfekleriyle hazır bekleyen otuz-kırk kadar adam nefeslerini tuttu. Stein'in verandasında gördüğüm, açık denizlerde ticaretle uğraşan gemi sahibi Bugi de onların arasındaydı. Nehrin alçak noktasını neredeyse sıyrarak geçen sandalın bir an için sanki kocaman bir dağ gibi suyun üzerinde yükseldiğini söylemişti bana. 'Eğer bir gün açıkta beklemeye degeceğini düşünürseniz,' diye seslendi Jim, 'size bir şeyler göndermeye çalışacağım. Bir öküz, biraz tatlı patates – ne bulabilirsem.' Dağ gibi yüksek gölge ilerlemeye devam etti. Sisin içinden yükselen ifadesiz ve boğuk bir ses, 'Evet. Tabii,' dedi. Kulak kesilmiş, dikkatle konuşmaları dinleyenlerin hiçbiri bu kelimelerin ne anlama geldiğini kestiremedi; sonra, Brown ve adamları sandallarının içinde uzaklaşıp en ufak bir ses bile çıkarmadan bir hayalet gibi sisin içinde kayboldular.

Sisin içinde görünmez olan Brown, sandalın kış tarafında oturan Cornelius ile dirsek dirseğe Patusan'dan çıkıyordu. 'Belki de küçük bir tosun yollar sana,' dedi Cornelius. 'Evet. Öküz. Tatlı patates. Eğer o söylediye, mutlaka gönderir. Her zaman doğruyu söyler o. Varıma yoğuma el koydu o. Sanırım birçok evi yağmalamaktansa küçük bir tosunu tercih edersin.' 'Sana dilini tutmayı öneririm yoksa sandaldakilerden biri seni tutup bu kahrolası sisin içinde nehre fırlatabilir,' dedi Brown. Sandal sanki suda hareketsiz duruyordu; göz gözü görmüyordu. Yanı başlarındaki nehir bile görünmüyor, sadece yoğunlaşan su damlacıkları sakallarından ve suratlarından süzülüyordu. Bunun tuhaf bir şey olduğunu söylemişti Brown bana. Sandaldaki her bir adam nehrin akıntısında bir başına sürüklendiği hissine ve etrafını iç çeken, mırıldanan hayaletlerin kuşattığı şüphesine kapılıyordu. 'Beni nehre atacaksınız, öyle mi? Fakat o zaman en azından nerede olduğumu bilirdim,' diye mırıldandı Cornelius somurtarak. 'Burada uzun yıllar yaşadım ben.' Brown başını geriye atıp kolunu uzatarak işe yaramaz dümen yekesini bir ileri bir geri sallarken, 'Böyle bir sisin arasında önünü görebilecek kadar uzun değil ama,' dedi. 'Evet, onu bile yapabilecek kadar uzun yaşadım burada,' dedi Cornelius hırıltılı bir sesle. 'Bak bu çok işe yarar,' diye yorumda bulundu Brown. 'O sözünü ettiğin akıntısız nehir kolunu böyle gözü kapalı, burnunun ucunu görmez vaziyette bulabileceğine inanmalı mıyım?' Cornelius homurdandı. 'Kürek çekemeyecek kadar yorgun musunuz?' diye sordu kısa bir sessizliğin ardından. 'Yok canım, daha neler!' diye bağırdı Brown birden. 'Çıkarın bakalım kürekleri.' Sisin içinde küreklerin şiddetli takırtıları ve çarpma sesleri yankılandı ve bir süre sonra görünmez küreklerin görünmez ıskarmozlara sürtünme seslerine dönüştü. Suya daldırılan kürek palalarının çıkardığı hafif şıpırtılar dışında hiçbir değişiklik olmadı. Brown bunun havada süzülen bir sıcak hava balonunda kürek çekmekten farksız olduğunu söylüyordu. Bundan sonra

Cornelius mızızlanarak, sandalın yedeğinde çekilen kanosuna dolan suyu birinin boşaltmasını istemek dışında ağzını bir kez olsun açmadı. Sis yavaş yavaş açıldı ve nehrin ilerisinde hava berraklaştı. Brown sol yanlarında sanki yerini ağaran güne bırakıp giden gecenin ardından bakıyormuşçasına bir karanlık gördü. Birden başının üzerinde yapraklarla kaplı büyük bir ağaç dalı ve hemen yanında üzerlerinden sular sızan ve narince kıvrılmış incecik sürgünler belirdi. Cornelius tek kelime etmeden dümen yekesini Brown'dan devraldı.”

“Bir daha konuştuklarını sanmıyorum. Sandal dar bir yan suyoluna girdi ve burada kürek palalarını nehir kıyısındaki çöküp dağılan tümseklere ve çamur yığınlarına bastırıp sandalı iterek ilerlediler. Ağaçların en tepelerine kadar sisle kaplı suyolunun üzerinde sanki devasa siyah kanatlar geriliymiş gibi karanlık bir hava vardı. Başlarının üzerindeki dallardan loş sisin içinde büyük su damlaları yağmur gibi iniyordu. Cornelius’un mırıldanması üzerine Brown adamlarına silahlarını doldurmalarını emretti ve, ‘Buradan gitmeden önce size onlarla hesaplaşmak için bir fırsat vereceğim, sizi gidi iç karartıcı herifler sizi,’ dedi çetesine. ‘Mermileri boşa harcamamaya dikkat edin, it oğlu itler sizi.’ Bu konuşmaya hırıltılar ve homurdanmalarla karşılık verildi. Cornelius ise kanosunun güvenliği konusunda sürekli telaşlanıp mızımızlanıyordu.

Tüm bunlar olup biterken Tamb Itam yolculuğunun sonuna gelmişti. Sis onu biraz geciktirmişti fakat nehrin güney yakasından hiç kopmadan boyuna kürek çekmişti. Gün ışığı yavaş yavaş, buzlu camdan bir kürenin içindeki donuk parlaklık gibi yayıldı. Nehrin her iki yakasındaki kıyılarda duman lekesini andıran karaltıların içinde yerden sütun gibi yükselen ağaç gövdelerinin ve çarpık dalların gölgeleri hayal meyal seçiliyordu. Suyun üzerine çökmüş sis hâlâ yoğunluğunu koruyordu fakat her yanda nöbetçiler vardı ve Tamb Itam kampa yaklaştığı sırada beyaz sislerin arasından iki adam çıkıp yüksek sesle ona seslendiler. Tamb Itam karşılık verdi ve akabinde yanında bir başka kano belirdi; Tamb Itam kütükten üstünkörü oyularak yapılmış kayığın kenarına tutunan kürekçilerle karşılıklı haber alışverişinde bulundu. Her şey yolundaydı. Tehlike sona ermişti. Kürekçiler, kayığın kenarını kavrayan parmaklarını gevşettiler ve ânında gözden yittiler. Itam yoluna devam etti ve çok geçmeden suyun üzerinden süzülüp gelen alçak sesler kulağına çalındı; girdap gibi fırl fırl dönerek kalkan sislerin arasından, uzun ince ağaçların ve çalılıkların önünde uzanan kumlu bir düzlük üzerinde yakılmış birçok ateşin parıltısı gözüne çarptı. Belli ki orada da bir gözcü bulunuyordu zira durup kendisini tanıtmalarını istediler. Son iki kürek hamlesiyle kayığını kıyıya yanaştırdığı sırada bağıarak adını söyledi Tamb Itam. Burası büyük bir kamptı. Küçük gruplar halinde yere çömelmiş bir sürü adam tekdüze mırıltılarla sabah sohbeti yapıyorlardı. Havaya salınan ince dumanlar beyaz sis perdesinin üzerinde yavaşça kıvrılarak yükseliyordu. Şefler için toprağın üzerine küçük barınaklar inşa edilmişti. Misket tüfekleri küçük piramitler oluşturacak şekilde birbirine çatılmış ve uzun mızraklar tek tek ateşlerin yanındaki kumlara saplanmıştı.

Tamb Itam önemli bir şahsiyet havalalarına bürünerek kendisini Dain Waris’e götürmelerini istedi. Itam, beyaz efendisinin arkadaşını bambu kamışlarından yapılmış ve etrafına dallardan siperlik çekilip üzeri hasırlarla örtülmüş yüksekçe bir sedirin üzerine uzanmış vaziyette buldu. Dain Waris uyanıktı ve yatağının önünde kaba saba bir mihrabı andıran parlak bir ateş yanıyordu. *Nakhoda* Doramin’in biricik oğlu, Tamb Itam’ın selamına nezaketle karşılık verdi. Tamb Itam, ulak sıfatıyla aktardığı sözlerin doğruluğunu teyit eden yüzüğü Waris’e verdi önce. Dirseğine yaslanarak doğrulan Waris, Itam’ dan konuşmasını ve tüm iyi haberleri vermesini istedi. Tamb Itam, Jim’in sözlerini aynen aktararak, ‘Haberler iyi,’ dedi. Bütün şeflerin rızasıyla Patusan’ı terk edecek olan beyaz adamların nehirden

geçmelerine izin verilecekti. Waris'in sorduğu birkaç soruya karşılık Itam konsey toplantısındaki görüşmeleri aktardı. Dain Waris bir yandan elinde tuttuğu yüzükle oynarken söylenenleri sonuna kadar can kulağıyla dinledi ve nihayet yüzüğü sağ elinin işaretparmağına geçiriverdi. Duyacağını duyduktan sonra yemek yemek ve dinlenmek için Tamb Itam'ın kendisine izin vermesini istedi. Öğleden sonra geri dönülmesi için hemen emir verdi. Daha sonra gözleri açık olarak yeniden sedire uzandı ve hizmetkârları da ateşte yemeğini hazırlamaya başladılar; Tamb Itam da kasabadan gelecek en son haberleri duymak için aylıklık edip oyalanan adamlarla sohbet etmek üzere bu ateşin başında oturdu. Güneş sisi dağıtıp yok ediyordu. Beyazların sandalının her an ortaya çıkması beklenen nehrin ana kolu üzerinde eller tetikte nöbet tutuluyordu.

Yirmi yıl boyunca insanları aşağılayıp pervasızca tehdit ederek ve zorbalık yaparak geçinen Brown, kendisini adi bir suçlu kadar bile takdire layık görmeyen dünyadan intikamını işte o zaman almıştı. Bu soğukkanlılıkla işlenmiş vahşi bir cinayetti ve boyun eğmez bir meydan okumanın hatırası gibi ona ölüm döşeğinde bile teselli veriyordu. Brown adamlarını gizlice adanın diğer tarafında, Bugi kampının karşısında sahile çıkardı ve onları kampa doğru yönlendirdi. Karaya çıktıkları sırada sessizce sıvışmaya çalışan Cornelius, kısa ama sessiz bir itiş kakışın ardından bitki örtüsünün en seyrek olduğu yerlerden yolu göstermeye razı oldu. Brown, Cornelius'un çelimsiz ellerini kocaman avucuyla sıkıca kavrayıp arkasına kıvırdı ve ara sıra onu sertçe iterek ilerlemesi için zorladı. Cornelius bir balık kadar sessiz, rezilce ama varmak istediği ve gerçekleştireceği az çok belli olan hedefinden vazgeçmeden yürüdü. Orman kıyısında Brown'un adamları yayılıp saklandılar ve beklemeye başladılar. Kamp bir ucundan ötekine tüm çıplaklığıyla gözlerinin önündeydi ve kimse onlardan tarafa bakmıyordu. Kimse beyaz adamların adanın arkasındaki dar suyolundan haberdar olduklarını aklının ucundan bile geçirmiyordu. Suyolunun her iki girişi de o kadar dar ve orman gibi bitkilerle kaplıydı ki, kanolarla oradan geçen yerliler bile bu girişleri kaçırmamak için dikkatli olup gözlerini dört açmak zorundaydı. Brown, 'Ateş serbest!' diye bağırdı ve on dört tüfek aynı anda patladı.

Tamb Itam'ın bana anlattığına göre yaşanan şaşkınlık o kadar büyüktü ki, kurşunu yiyip ölen ya da yaralananlar dışında hiç kimse, ilk ateşin ardından uzunca bir süre kımıldayamamıştı. Ardından bir adam bağırış ve o çığlığın ardından herkesin gırtlığından büyük bir hayret ve korkuyla karışık haykırışlar yükselmişti. Kamptaki adamlar şuursuzca bir panikle, tıpkı sudan korkan bir sığır sürüsü gibi kıyı boyunca bir ileri bir geri savrulup ne yapacaklarını bilmez halde kaçıştılar. Kimileri hemen o an nehre atladı fakat çoğu, silahlar üçüncü kez büyük bir gürültüyle patlayınca çareyi kendilerini suya atmakta buldular. Brown'un adamları o izdihamda kaçışan insanlara üç kez ateş açtılar. Görünürdeki tek adam olan Brown, 'Aşağı nişan alın! Aşağı nişan alın!' diye bağırp küfrediyordu.

Tamb Itam, daha açılan ilk yaylım ateşinde neler olduğunu anladığını söylüyordu. Kendisine kurşun isabet etmemesine rağmen kendini yere atıp ölü taklidi yapmıştı fakat gözleri de açtı. İlk silah seslerinin ardından yattığı yerde doğrulan Dain Waris hemen ayağa fırlayıp kıyıya koştu ve tam o anda açılan ikinci yaylım ateşi esnasında kurşunlardan biri alnına isabet etti. Tamb Itam, Waris'in yere düşmeden önce kollarını ardına kadar açtığını görmüştü. Tamb Itam daha önce hissetmediği korkuyu işte o vakit iliklerine kadar hissettiğini söyledi. Beyaz adamlar geldikleri gibi görünmeden geri çekilip gittiler.

Böylece Brown kötü talihiyle olan hesabını kapatmıştı. O korkunç saldırıda bile sıradan arzularının kılıfı altında doğru olanı yapan bir adamın üstünlük hisleri olduğuna dikkatinizi çekerim. Bu aşağılık ve haince bir katliam değildi; bu bir ders, bir intikam, tabiatımızın karanlık, berbat ve korkarım ki sandığımız kadar derinlerde olmayan bazı özelliklerinin bir göstergesiydi.

Daha sonra beyazlar, Tamb Itam görmeden kaçıp gittiler ve tamamen gözden yittiler; gemileri de çalıntı mal gibi ortadan kayboldu. Fakat bir ay sonra Hint Okyanusu'nda bir buharlı yük gemisi tarafından bulunan uzun beyaz bir sandaldan söz edildiğini duyanlar olmuş. Sandaldaki güneşten kavrulmuş, sarı benizli, donuk bakışlı iki iskelet fısıltıyla konuşarak, isminin Brown olduğunu söyleyen üçüncü bir iskeletin emrinde olduklarını söylüyorlardı. Brown, Java'dan yükledikleri şekerle güneye doğru yol alırken gemisinin su almaya başladığını ve battığını anlatıyordu. Altı kişilik mürettebattan kendisi ve iki arkadaşı kurtulmuştu. O ikisi de kendilerini kurtaran buharlı şilebin bordasında can verdiler. Ne gam. Brown, ben son anlarına tanık olacağım kadar yaşamıştı ve ayrıca üzerine düşen rolü son âna kadar oynadığına da tanıklık edebilirim.

Ama görünen o ki, Brown ve adamları kaçarken Cornelius'un yedeklerinde çektikleri kanosundan kurtulmayı ihmal etmişlerdi. Brown, kamptaki insanların üzerine ateş açılmadan önce Cornelius ile yollarını ayırmış ve ayrılık hediyesi niyetine gider ayak kışına tekme basmıştı. Tamb Itam ölülerin arasından kalktıktan sonra Hıristiyanın; cesetlerin ve sönmek üzere olan ateşlerin arasında kıyı boyunca bir aşağı bir yukarı koştuğunu görmüştü. Dediğine göre Cornelius kısa çığlıklar atıyormuş. Birden nehre doğru koşmuş ve Bugi kayıklarından birini suya indirmek için çılgınca çabalamaya başlamış. 'Daha sonra beni görene kadar,' diye anlatıyordu Tamb Itam, 'kıyıda durup ağır kayığa baktı ve başını kaşdı.' 'Ona ne oldu?' diye sordum. Tamb Itam bana sertçe bakarak, sağ koluyla manalı bir işaret yaptı. 'İki kez sapladım, Tuan,' dedi. 'Yaklaştığımı görünce kendini yere savurdu ve debelenip feryat etmeye başladı. 'Kamanın ucunu hissedene kadar korkmuş bir tavuk gibi cırlayıp, acı acı çığlık attı, ardından hareketsiz kaldı ve gözlerindeki hayat ışığı sönünceye kadar öylece yatıp bana baktı.'

Cornelius'un hesabını gören Tamb Itam fazla oyalanmadı. Korkunç haberi kaleye herkesten önce ulaştırmanın ne kadar önemli olduğunun farkındaydı. Dain Waris'in ekibi arasında elbette hayatta kalan birçok insan vardı; fakat yaşanan o dehşet anları ve panik sırasında bazıları nehrin öte yanına yüzüp çalıların arasına kaçmıştı. Gerçek şu ki, o darbeyi kimin vurduğunu –acaba daha başka beyaz haydutlar mı gelmişti, tüm ülkeyi ele mi geçirmişlerdi– bilmiyorlardı. Büyük bir ihanetin kurbanı olduklarını ve yok olmaya mahkûm edildiklerini düşünüyorlardı. Bazı küçük grupların ancak üç gün sonra geri döndüğünden söz ediliyordu. Ne var ki, kimileri hemen Patusan'a geri dönmeye çalışmıştı ve o sabah nehirde devriye gezen kanolardan biri, tam da saldırının gerçekleştiği sırada kampı gören bir konumdaydı. Bu kanodaki adamların ilk anda nehre atlayıp karşı kıyıya yüzdükleri doğrudu ama daha sonra kanolarına dönüp tereddüt içinde kürek çekerek akıntıya karşı ilerlediler. Fakat Tamb Itam onlardan bir saat öndeydi."

“Çılgınca kürek çeken Tamb Itam kasabaya ulaştığında evlerin önündeki düzlüklerde kalabalıklar halinde toplaşan kadınlar, Dain Waris’in küçük filosunun yolunu gözlüyordu. Kasabada bayram havası esiyordu; sağda solda ellerindeki mızraklarını ve silahlarını hâlâ bırakmamış adamların kıyıda gruplar halinde dolaştıkları ya da durup etrafa bakındıkları görülüyordu. Çinli esnaf dükkânlarını erkenden açmıştı; fakat pazaryeri boştu. Kalenin köşesinde nöbet tutan bir muhafız Tamb Itam’ı gördü ve içeridekilere seslendi. Kale kapısı ardına kadar açıldı. Tamb Itam kıyıya atladı ve sağına soluna bakmadan hızla içeri koştu. Karşılaştığı ilk insan, evden çıkıp avludan aşağı yürüyen kızdı.

Kafası allak bullak, nefes nefese kalmış, dudakları titreyen, bakışları öfkeli Tamb Itam sanki birden büyülenmiş gibi bir süre ağzını açamadan kızın karşısında durdu. Sonra birden dili çözülmüş gibi hızlı hızlı konuştu: ‘Dain Waris’i ve daha birçok adamı öldürdüler.’ Kız ellerini çırpı ve ağzından çıkan ilk sözler, ‘Kapıları kapatın!’ oldu. Kaledeki insanların çoğu evlerine geri dönmüştü fakat Tamb Itam kendi nöbeti için kalenin içinde kalan birkaç adamı alelacele görev yerine gönderdi. Adamlar telaş içinde sağa sola koşuştururken kız da avlunun ortasında durdu. Tamb Itam yanından geçip giderken umutsuzca, ‘Doramin,’ diye bağırdı. Tamb Itam yürümeye devam ederken dönüp, kızın aklından geçeni okurcasına, ‘Evet. Ama Patusan’daki bütün barut bizde,’ diye cevap verdi. Kız, Tamb Itam’ın yanına gidip kolundan yakaladı ve evi işaret edip, ‘Git, çağır onu,’ diye fısıldadı titrek bir sesle.

Tamb Itam basamakları koşar adım çıktı. Efendisi uyuyordu. Kapıda durup, ‘Tuan, benim, Tamb Itam,’ diye seslendi. ‘Size hemen vermem gereken haberler var. Beklemeye gelmez.’ Itam, Jim’in yastığının üzerinde başını döndürüp gözlerini açtığını gördü ve hemen lafa girip, ‘bugün, Tuan,’ dedi, ‘Bugün çok kötü, lanetli bir gün.’ Efendisi ona kulak vermek için tıpkı Dain Waris’in yaptığı gibi dirseğinin üzerinde doğruldu. Tamb Itam, Dain Waris’ten *Panglima*⁷⁷ diye bahsederek yaşananları sırasıyla anlatmaya çalıştı ve efendisi yataktan kalkıp ayaklarını yere basarken, ‘Sonra *Panglima* kayıkçılarının şefine seslendi ve, “Tamb Itam’a yiyecek bir şeyler verin,” dedi,’ diyerek sürdürdü hikâyesini. Jim hizmetkârına öylesine bozguna uğramış bir ifadeyle baktı ki kelimeler boğazına takıldı.

‘Söylesene’ dedi, ‘öldü mü?’ ‘Tanrı sizlere uzun ömür versin,’ diye bağırdı Tamb Itam. ‘Korkunç, zalimce bir ihanete uğradık. Kurşunlar yağarken dışarı çıktı ve vurulup düştü.’ Efendisi pencereye doğru yürüdü ve panjura yumruk attı. Açılan kepenklerden içeri ışık doldu; sonra tekdüze bir sesle ama hızlı hızlı konuşarak, derhal iz sürmek için bir tekne filosu toplamasını, falanca kimseye, filanca adama gitmesini, ulaklar göndermesini söyleyip emirler vermeye başladı, Jim bir yandan konuşurken, bir yandan da yatağında oturup eğilmiş, telaşla çizmelerinin bağcıklarını bağlıyordu. Birden başını kaldırıp baktı. ‘Neden hâlâ duruyorsun orada?’ diye sordu kıpkırmızı kesilmiş bir suratla. ‘Zaman kaybetme.’ Tamb Itam kımıldamadı. ‘Bağışlayın beni Tuan ama... ama,’ diye kekelemeye başladı. ‘Ama, ne?’ diye bağırdı efendisi yüksek bir sesle. Jim’in suratu allak bullaktı ve elleriyle sıkıca yatağın kenarlarını kavramıştı. Tamb Itam bir anlık tereddüdün ardından, ‘Hizmetkârınızın Bugi halkının arasına girmesi güvenli olmaz,’ dedi.

Bunun üzerine Jim anladı. Bir anlık dürtüye kapılıp Patna’dan atlamasının sonuçlarına

katlanamayacağı bir dünyadan kaçmıştı; ama şimdi kendi elleriyle inşa ettiği diğer dünyası başına yıkılmıştı. Hizmetkârının kendi halkının arasına gitmesi güvenli değildi. Bana kalırsa o anda Jim bu felaketle başa çıkmak için böyle bir felaket karşısında aklına gelebilecek tek çareye başvurmaya karar vermişti; ama bütün bildiğim tek kelime etmeden odasından çıktığı ve kurduğu dünyanın meselelerini düzene sokmak, yüreğinde yaşadığından sual olunmaz hakikatleri duyurmak için her zaman oturmayı alışkanlık edindiği uzun masadaki başköşesine oturmuştu. Karanlık Güçler'in huzurunu bir ikinci kez bozmasına izin vermemeliydi. Taştan bir heykel gibi kıvıltısız oturuyordu masanın başında. Tamb Itam hürmetkâr bir tavır içinde, savunma için hazırlıklara başlamaları gerektiğini ima eden bir şeyler söyledi. Sevdiği kız odasına girdi ve onunla konuştu fakat Jim eliyle bir işaret yapınca şaşkınlık ve korku içinde sessiz kaldı. Verandaya çıktı ve sanki dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı bedenini siper yapıp Jim'i korumak ister gibi hemen kapının eşiğine oturdu.

Jim'in kafasından ne düşünceler geçiyordu – hangi anıları zihninde canlanıyordu kim bilir? Her şeyi yitirmişti ve daha önce bir kez görev ve sorumluluğuna sadık kalmayan – kendine duyulan güveni boşa çıkararak – biri olarak yine bütün insanların güvenini kaybetmişti. Sanırım işte o anda, o hisler içinde birilerine bir mektup yazmayı düşünmüş ama sonra vazgeçmişti. Yalnızlık kuşatıyordu dört bir yanını. İnsanlar canlarını ona emanet etmişlerdi; sırf bu yüzden; ama daha önce dediği gibi, onu anlamalarını sağlamak asla ama asla mümkün değildi. Odanın dışındakiler, Jim'in en ufak bir ses çıkardığını duymadılar. Daha sonra, akşamüzerine doğru, Jim kapıya yanaştı ve Tamb Itam'ı çağırttı. 'Neler oluyor?' diye sordu Jim. 'Herkes matem içinde ağlıyor. Büyük bir öfke var,' diye cevap verdi Tamb Itam. Jim başını kaldırıp ona baktı. 'Biliyorsun ki...' diye mırıldandı, 'Evet Tuan,' dedi Tamb Itam. 'Hizmetkârınız gayet iyi biliyor ve ana kapılar kapatıldı. Savaşmak zorundayız.' 'Savaş mı? Ne için savaşacağız ki?' diye sordu Jim. 'Hayatımız için.' 'Benim hayatım yok.' Tamb Itam kapıda duran kızın çığlık attığını duydu. 'Kim bilir?' dedi Tamb Itam. 'Cesaret ve kurnazlıkla belki kaçabiliriz bile. İnsanların yürekleri öfke kadar korkuyla da dolu.' Tamb Itam, kafasında tekneler ve açık denizle ilgili belli belirsiz fikirlerle dışarı çıktı ve Jim ile kızını baş başa bıraktı.

Kızın mutluluğunu elinde tutabilmek için o odada geçirdiği bir saati aşkın süre boyunca Jim'le verdiği mücadeleyle ilgili bana söylediklerini buraya yazmak içimden hiç gelmiyor. Jim'in içinde umut var mıydı, ne bekliyordu, neler düşünüyordu bilmek mümkün değil. Kesin kararını vermişti ve inadını sürdürdükçe artan yalnızlığıyla birlikte ruhu, yerle bir olmuş varlığının yıkıntıları üzerinde yükseliyordu. Kız, 'Savaş!' diye bağırdı kulağına. Ama anlayamıyordu. Uğruna savaş verecek bir şey yoktu. Jim gücünü bir başka yolla kanıtlayacak ve ölümcül yazgısını zapt edecekti. Dışarı, avluya çıktı ve kız da, bir akarsu gibi dalgalanan dağınık saçları, allak bullak olmuş suratıyla nefes nefese sendeleyerek arkasından yürüdü ve kapı aralığında durdu. 'Kapıları açın!' diye emretti Jim. Ardından kalede olan adamlarına dönüp evlerine gitmelerini söyledi. Aralarından biri çekine çekine, 'Ne zamana kadar Tuan?' diye sordu. 'Ömrünüz boyunca,' dedi Jim karamsar bir sesle.

Hüznün mesken tuttuğu yerlerden esen ani ve kuvvetli bir rüzgâr gibi nehrin üzerinden hızla geçen matemli inlemeler ve feryatların ardından kasabanın üzerine bir sessizlik çökmüştü. Fakat fısıltılarla kulaktan kulağa aktarılan söylentiler, yürekleri şaşkınlık ve korkunç şüphelerle dolduruyordu. Haydutlar büyük gemilerle geri geliyorlar ve yanlarında

sürüyle adam getiriyorlardı. Ülkede kimsenin kaçıp sığınacağı bir yer olmayacaktı. Sanki bir zelzele yaşanmış gibi müthiş bir tehlike ve can güvenliği kaygısıyla zihinleri istila edilmiş insanlar, korkunç bir kehanet gerçekleşmişçesine birbirlerine bakıp yüreklerindeki kuşkuyu fısıldıyorlardı.

Dain Waris'in cansız bedeni Doramin'in *campong*' una getirildiğinde güneş ormanların karşısında alçalmaya başlıyordu. Dört adam, yaşlı annenin kapıya gönderdiği beyaz çarşafa düzgünce sardıkları cesedi içeri taşıdı ve Doramin'in ayaklarının dibine yatırdı. Yaşlı adam uzunca bir süre, elleri dizlerinin üzerinde, bakışları yerde kımıldamadan oturdu. Başının üzerinde palmiye dalları hafifçe salınıyor, meyve ağaçlarının yaprakları hışırdıyordu. Yaşlı *nakhoda* nihayet gözlerini yerden kaldırdığında Bugi halkının tüm erkeklerinin tepeden tırnağa silahlanmış beklediğini gördü. Sanki kayıp bir yüzü ararmış gibi gözleri yavaşça kalabalığı taradı. Sonra çenesi yine göğsüne düştü. Yaprakların hafif hışırtılarına insanların fısıltıları karşıyordu.

Tamb Itam'ı ve kızı, Semarang'a getiren Malay da oradaydı. 'Diğer birçokları kadar öfkeli değildim,' demişti bana; fakat 'yıldırım yüklü bir bulut gibi insanların tepesinde bekleyen yazgılarının böyle aniden değişmesi' karşısında büyük bir korku ve şaşkınlık içinde olduğunu da itiraf ediyordu. Bana dediğine göre, Doramin'in işaretiyle Dain Waris'in cesedi üzerindeki çarşaf kaldırıldığında, insanların sıklıkla Beyaz efendinin arkadaşı olarak andıkları adam sanki uyanmak üzereymiş gibi gözkapakları yarı aralık, hiç değişmemiş bir halde gözlerinin önünde uzanmış yatıyordu. Doramin sanki yere düşmüş bir şeyi ararmış gibi biraz daha öne eğildi. Gözleri, oğlunun cansız bedeni üzerinde tepeden tırnağa, belki de yarasını görebilmek için dolandı. Alnında küçük bir kurşun deliği vardı; Doramin'in yanında duranlardan biri eğilip gümüş yüzüğü soğuk ve kaskatı kesilmiş elin parmağından çıkardığı sırada kimse tek kelime bile konuşmuyordu. O sessizlik içinde yüzüğü kaldırıp Doramin'e sunar gibi tuttu. Birçoğunun aşına olduğu bu simgeyi gören kalabalıktan şaşkınlık ve korku dolu mırıltılar yükseldi. Yaşlı *nakhoda* yüzüğe uzun uzun baktı ve birden göğsünün derinliklerinden yaralı bir boğanın böğürtüsü gibi güçlü, acılı ve öfkeli bir haykırış koptu ve sözcüklerle ifade edilmeye gerek duymayacak kadar kolayca kavradıkları bu öfke ve hüznün boyutu insanların yüreklerine büyük bir korku saldı. Dört adam Dain Waris'in bedenini tutup bir kenara kaldırdıkları sırada tam bir ölüm sessizliği hâkimdi her yana. Cesedi bir ağacın altına yatırdılar ve tam o anda evin tüm kadınları hep bir ağızdan uzun bir çığlık atıp feryat etmeye, matemli tiz haykırışlarla ortalığı inletmeye başladılar; güneş batıyordu bu kederli feryatların arasında şarkı söyler gibi Kuran okuyan iki yaşlı adamın makamlı ve tiz sesleri iştiliyordu.

Tam o sıralarda Jim de sırtı eve dönük, eğilip bir top arabasına dayanmış nehre bakıyordu; kız ise sanki koşup gelmiş gibi nefes nefese kapı aralığında durmuş avlunun öte yanından ona bakıyordu. Efendisinin hemen az ötesinde Tamb Itam da sabırla olabilecekleri bekliyordu. Sessizce düşüncelere dalmış gibi görünen Jim birden ona doğru döndü ve, 'Bu işi bitirmenin zamanı geldi,' dedi.

'Tuan?' dedi Tamb Itam, Jim'e doğru şevk ve heyecanla yaklaşarak. Efendisinin neyi kastettiğini bilmiyordu fakat Jim hareket eder etmez kız da yürümeye başladı ve ilerleyip açık alana geldi. Evde yaşayan diğer insanlardan hiçbiri yoktu görünürlerde. Kız hafifçe sendeledi ve yolu neredeyse yarılınca, düşünceli bir ifadeyle gözleri yeniden nehre dalmış

Jim'e seslendi. Jim döndü ve sırtını top arabasına yasladı. 'Savaşacak mısınız?' diye bağırdı kız. 'Uğruna savaşacak bir şey yok,' dedi Jim; 'kaybedilen bir şey yok'. Bunu söylerken kıza bir adım yaklaştı. 'Kaçacak mısınız?' diye bağırdı kız yeniden. Jim birden durup, 'Bundan kaçış yok,' dedi. Bunun üzerine kız da durdu ve sessizce, adeta gözleriyle onu yutarcasına süzdü. 'Oraya, mı gideceksin yani?' dedi yavaşça. Jim başını eğdi. 'Ah! diye bağırdı kız, Jim'den gözlerini ayırmadan, 'Ya delirdin ya da yalancısın. Beni terk edip buralardan gitmen için sana yalvardığım o geceyi hatırlıyor musun? Beni terk edemeyeceğini söylemiştin hani? Bunun imkânsız olduğunu söylemiştin. İmkânsız! Beni asla bırakıp gitmeyeceğini söylediğini hatırlıyor musun? Neden? Senden bana söz vermeni istememiştim. Ben istemeden sen kendiliğinden söz vermiştin – hatırla!' 'Yeter, zavallı kız,' dedi Jim. 'Buna değer biri değilim.'

Tamb Itam, kızla Jim'in konuşurken kızın sanki Tanrı'nın gazabına uğramış gibi yüksek sesle ve şuursuzca kahkahalar attığını söyledi. Efendisi elini başına götürdü. Her günkü gibi giyinmişti ama başında şapkası yoktu. Kız birden gülmeyi kesip, tehditkâr bir sesle, 'Son kez soruyorum!' diye bağırdı. Kendini savunacak mısınız?' Jim müthiş bir bencillik ve böbürlenmenin içinde kalan son kıvılcımıyla, 'Hiçbir şey kılıma bile zarar veremez,' dedi. Tamb Itam kızın durduğu yerde hafifçe öne doğru eğilip kollarını açarak hızla Jim'e doğru koştuğunu gördü. Jim' in göğsüne atılıp sıkıca boyuna sarıldı.

'Ah! Ama ben seni böyle tutacağım,' diye bağırdı kız. 'Sen benimsin!'

Jim'in omzuna başını dayayıp ağlamaya başladı. Patusan semaları sanki açık bir damardan boşalan kanla göz alabildiğine kızıla boyanmıştı. Kıpkırmızı ve devasa güneş ağaçların tepelerinin arasına gömülmüştü ve aşağıdaki ormanın karanlık ve tehditkâr bir görünümü vardı.

Tamb Itam'ın dediğine göre o akşam gökyüzünde öfkeli ve ürkütücü bir hava esiyordu. Bunu gayet inandırıcı bulmuştum zira oralarda pek az rüzgâr eserken tam da o gün kıyının altmış mil açığından bir hortum geçtiğini biliyordum.

Birden Tamb Itam, Jim'in kızın kollarını yakaladığını ve bedenini sımsıkı kavramış parmaklarını çözmeye çalıştığını gördü. Kız, Jim'in kollarında havada asılı kaldı ve başı geriye düştü; saçları yere değiyordu. 'Gel buraya!' diye çağırdı efendisi ve Tamb Itam kızı tutup yavaşça yere bırakmasına yardımcı oldu. Kızın parmaklarını çözmek zor olmuştu. Kızın üzerine eğilen Jim içtenlikle yüzüne baktı ve birden iskeleye doğru koşmaya başladı. Tamb Itam hemen peşine takıldı fakat başını çevirip baktığında kızın güçbela doğrulup ayağa kalktığını gördü. Kız ikisinin arkasından birkaç adım koştu ve sonra dizlerinin üzerine çöktü. 'Tuan! Tuan!' diye seslendi Tamb Itam, 'Arkana bak,' dedi ama Jim kanoya atlamış ve eline küreği almıştı bile. Ardına bakmadı. Kano suya açıldığında Tamb Itam son anda yetişip Jim'in ardından kanoya atlamıştı. Kız ise su bendinin kenarında ellerini kavuşturmuş, dizlerinin üzerine çökmüş kalmıştı. Bir süre yalvarır gözlerle bakıp öylece hareketsiz kaldı. Hemen ardından ayağa fırlayıp, 'Sen yalancısın!' diye Jim'in ardından haykırdı. 'Bağışla beni,' diye bağırdı Jim. 'Asla! Asla!' diye karşılık verdi kız.

Tamb Itam küreği Jim'in elinden aldı. Efendisi kürek çekerken kendinin oturması yakışık almazdı. Diğer kıyıya ulaştıklarında efendisi kendisini artık takip etmemesini emretti; fakat Tamb Itam belli bir mesafeden onu izlemeye devam etti ve Doramin'in *campong*'una giden yokuştan yukarı yürüdü.

Karanlık iyice çökmeye başlamıştı. Sağda solda yanan meşalelerden titrek ışıltılar yayılıyordu. Köye yürürken yolda karşılaştıkları insanlar dehşete kapılmışçasına bir ifadeyle ve telaş içinde Jim'e yol vermek için bir kenara çekildiler. Yukarıdan kadınların matemli feryatları işitiliyordu. Avlu silahlanmış Bugi'li adamlarla, onların yandaşlarıyla ve Patusan halkıyla doluydu.

Neden bu şekilde bir araya gelmişlerdi bilemiyorum. Acaba bunlar bir savaş hazırlığı mıydı, yoksa bir intikam almak ya da tehditkâr bir işgali püskürtmek için mi toplanmışlardı? İnsanların, kendi beyaz efendileriyle tam olarak nasıl bir ilişki içinde olduklarını asla anlayamadıkları o paçavralar içindeki, uzun sakallı beyaz adamların geri gelmesini korku ve heyecan içinde beklemekten vazgeçmeleri için bir hayli gün geçmesi gerekmişti. O basit düşünceli insanlar için bile zavallı Jim hep gözden düşmüş biri olacak ve zan altında kalacaktı.

Doramin devasa cüssesiyle perişan bir halde koltuğunda bir başına oturuyordu. Dizlerinin üzerinde bir çift çakmaklı tabanca karşısında ise silahlı bir kalabalık vardı. Jim'in ortaya çıktığını gören birinin aniden bağırmasıyla bütün başlar aynı anda o yöne döndü ve kalabalık sağa ve sola doğru ikiye yarıldı. Jim bakışlarını insanlardan kaçırmaya çalışarak patikada ilerledi. Arkasından fısıltılar, mırıldanmalar geliyordu: 'Bütün kötülöklere, belalara o yol açtı.' 'O bir büyücü.' Kim bilir, belki de Jim bu fısıltıları işitmişti!

Meşalelerden yayılan ışıktta ortaya çıkınca kadınların ağıtları bir anda kesildi. Doramin başını kaldırmadı ve Jim bir süre karşısından sessizce durdu. Sonra sola baktı ve ölçülü adımlarla o yöne yürüdü. Dain Waris'in annesi oğlunun cesedinin yanına çömelmişti ve darmadağın olmuş kır saçları yüzünü örtüyordu. Jim yavaşça yanına yaklaştı, çarşafı kaldırıp yerde cansız yatan arkadaşına baktı ve tek kelime etmeden çarşafı indirdi. Yavaşça geldiği yere geri yürüdü.

'Geldi! Geldi!' diye birbirlerine fısıldıyordu insanlar ve Jim mırıltıların geldiği yöne doğru yürüyordu. 'Hayatını ortaya koymuştu,' dedi biri yüksek sesle. Jim bunu işitti ve kalabalığa döndü. 'Evet, hayatımı ortaya koydum.' Birkaç kişi irkilip geri çekildi ve Jim bir süre Doramin'in karşısında durup bekledi; sonra nazikçe, 'Buraya büyük üzüntü içinde geldim,' dedi. Yeniden duraksadı. 'Buraya her şeye razı ve silahsız geldim,' diye tekrar etti.

İri cüsseli ihtiyar boyunduruk altındaki bir öküz gibi koca alnını eğdi, dizlerinin üzerindeki çakmaklı tabancaları sıkıca kavrayarak ayağa kalkmak için çabaladı. Gırtlığından gurultulu, boğuk, bir insandan çıkabilmesi mümkün olmayan sesler geldi ve iki yardımcısı ayağa kalkması için arkadan destek oldular. İnsanlar Doramin'in kucağına düşürdüğü yüzüğün oradan yere düşüp beyaz adamın ayaklarının arasına yuvarlandığını görmüşlerdi; zavallı Jim, beyaz köpüklerle etrafı çevrili bu ormanların içinde, batmakta olan güneşin altında gecenin sığınağı gibi görünen bu kıyıların eşiginde kendisine şöhretin, aşkın ve başarının kapılarını açan bu tılsıma başını eğip şöyle bir baktı. Ayaklarının üzerinde durmaya çalışan Doramin, yanındaki iki yardımcısıyla beraber bir sağa bir sola sallanıp sendeliyordu; küçük gözlerindeki korkunç acıyı, öfkeyi ve vahşi pırlıtyı çevredekiler fark etmişti. Jim meşalelerin ışığında başı açık, kaskatı halde durmuş, doğrudan yüzüne bakarken Doramin yanında eğilmiş duran genç hizmetkârın boynuna sol koluyla ve olanca ağırlığıyla asıldı ve sağ kolunu ağır ağır kaldırıp tabancasını doğrultarak oğlunun arkadaşını göğsünden vurdu.

Doramin elini kaldırır kaldırmaz Jim'in arkasına toplaşan kalabalık, tabancanın

patlamasının hemen ardından kargaşa içinde ileri atıldı. Dediklerine göre beyaz adam sağına ve soluna kafasını çevirip tüm o insanların yüzüne gururlu ve cesurca bakışlar fırlattı. Ardından elini dudaklarına götürdü ve cansız bedeni yüzüstü yere kapaklandı.

*

Ve hikâye böylece sona eriyor. Jim yüreğinden neler geçtiği anlaşılmayan, unutulmuş, gözden düşmüş, affedilmemiş ve fazlasıyla hayalperest ve duygusal biri olarak hayata veda etmişti. Çocukluk çağındaki en çılgınca hayallerinde bile böylesine olağanüstü ve cezbedici bir başarıyı zihninde canlandıramazdı herhalde! Etrafına gurur ve cesaretle baktığı o kısacık anda, ele geçirdiği o fırsatın yüzüne, peçesiyle gelip yanı başına oturan Doğulu bir gelin gibi bakmıştı.

Ama bizler onu aşırı bencilliğinin çağrısına uyarak, gördüğü işaretin peşine düşerek kıskanç bir aşkın kollarından kendini çekip kurtaran, şöhreti elde etmiş ama kimse tarafından anlaşılmayan biri olarak görebiliriz. Doğruluğu şüpheli bir ideal uğruna ölümle yaptığı zalimce evliliği kutlamak için yaşayan bir kadından kaçıyordu. Artık yeterince tatmin olmuş muydu, merak ediyorum? Şunu bilmeliyiz ki o bizden biri. Sonsuz bağlılık ve azmine cevap vermek için çağrısına uyan bir hayalet gibi karşısına çıkıp hayatına girmemiş miydim? Her şeye rağmen çok mu yanılmıştım acaba? O artık yok ama bazı günler adeta ağır ve ezici bir gücün etkisine kapılıp Jim'in varlığını olanca gerçekliğiyle yanı başımda hissediyorum; ama yemin ederim ki bazı anlarda, yeryüzündeki hırs ve tutkular arasında yolunu şaşırılmış, gölgeler ve hayaller âlemine seve seve teslim olmaya hazır, bedeninden kopmuş bir ruh gibi gözlerimin önünden gelip geçiyor.

Kim bilir? Yüreğinden geçenler anlaşılmadan bu dünyadan göçtü o. Zavallı kız ise Stein'in evinde sessiz, dingin bir hayat sürüyor. Stein son zamanlarda iyice yaşlandı. Kendisi de bunu hissediyor ve hüznle kelebeklerine elini sallayıp, sık sık 'buralardan gitmeye, her şeyi bırakıp buraları terk etmeye' hazırlandığını söylüyor.

Eylül 1899-Temmuz 1900

77. Malay dilinde, general ya da kumandan anlamında kullanılır. (Ç.N.)